Scanned with CamScanner

د عُلماؤ، طُلباؤ، مُقرّرینو او عامو مسلمانانو د پاره په مختلفو موضوع ګانو باندې د تقریرونو یوه مُفصّله، مُعتمده، عِلمي، او تحقیقي ذخیره:

اِصلاحي مُدلّل تقریرونه

جلد ۹

تالیف

اَبُوالشّمس مولانا نُورُالهُدیٰ عُفِيَ عَنهُ

مُدرّس دارُالعلوم فیضُ القرآن اکاخیل کالونی، مردان

Scanned with CamScanner

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

د کتاب نوم : اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه جلد ۹

مؤلف : اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيضُ القُرآن اکاخيل کالونی مردان

فون نمبر ۰۳۰۶۵۴۴۷۱۷۴
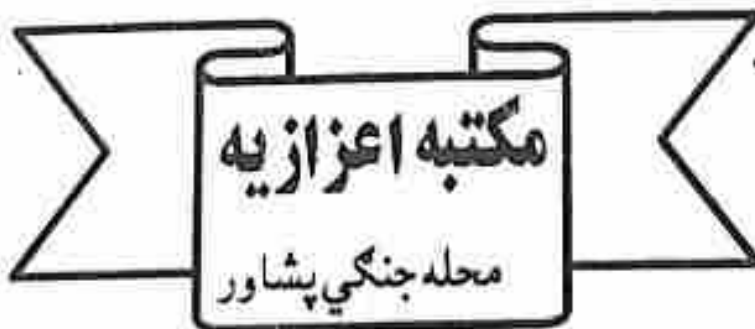
کمپوزر : مؤلف پخپله

د چاپ کال : ۱۴۴۰هـ ق ، ۱۳۹۷هـ ش، مطابق ۲۰۱۸ ء

مکتبه اعزازيه

محله جنگي پشاور

زير اهتمام : کفايت الله ارماني ۰۳۴۴-۹۹۹۵۰۹۹

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

سریزه (د نهم جلد)

نَحْمَدُهٗ وَنُصَلِّيْ عَلٰى رَسُوْلِهِ الْكَرِيْمِ ، أَمَّابَعْدُ!

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ، اَلشُّكْرُ لِلّٰهِ. نهم (۹) جلد هم د الله ﷻ په توفیق سره پوره شو ، په دې کې مې د رمضان المبارک د میاشتې ، د روژو او تراویحو متعلق مختلف تقریرونه د بې شماره مُعتمدو کتابونو نه په ډیر کوشش او مِحنت سره راجمع کړي ، او ورسره مې په آخر کې د روژو او تراویحو متعلق ټول ضروري فِقهي مسائل هم ذکر کړي.

مشوره : که د جُماتونو اِمامان په رمضان المبارک کې د مازیګر یا بل مانځه نه پس په خپلو جُماتونو کې مقتدیانو ته په هره ورځ ددې فِقهي مسائلو نه یو څو مسائل بیانول شروع کړي نو فائده به یې ډیره عامه شي ، ځکه ما په خپله په دې باندې ډیره تجربه کړې ، ډیر ښه اثر کوي .

خوشخبري : د رمضان المبارک متعلق باقي پاتې تقریرونه او څه نورې آهمې موضوع ګانې په لسم جلد کې ذکر دي ، **د لسم (۱۰) جلد مُسوّده تیاره شوې ده اِن شَاءَ الله هغه به هم ډیر زر را اُووځي ، د الله ﷻ په توفیق سره به دا سلسله همداسې جاري وي** ځکه تر اوسه ډیرې آهمې موضوع ګانې د لیکلو نه پاتې دي .

الله تعالی دې دا ټول کتابونه په خپل دربار کې قبول کړي ، د معاشرې د اِصلاح سبب دې اُوګرځوي ، او ربِ کریم دې دا کتابونه زما ، زما د والدینو ، اُستاذانو او ټول اُمتِ مُسلمه د پاره د مغفرت او نجات ذریعه اوګرځوي . آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ

ابوالشمس نُورُالهدٰی عفی عنه

نوټ : که د کتاب متعلق یا بله څه مفیده مشوره وي نو په دې ۵۴۴۷۱۷۴ ۰۳۰۶ نمبر راسره رابطه کولی شئ

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

تفصيلي فهرست

Scanned with CamScanner

نمبرشمار	موضوع	صفحه

Scanned with CamScanner

نمبرشمار	موضوع	صفحه

۳. درمضانُ المبارک د روژو فضائل فوائد او حِکمتونه

صفحه	موضوع	نمبر شمار
۱۳۸	د روژه دار د خُلي بَدبوئي نه کوم بُوئ مراد دی ؟	۱۴۵
۱۳۸	۱۰. روژه حفاظتي ډال دی	۱۴۶
۱۴۰	د روژې په وجه انسان د شیطان نه محفوظ کیږي	۱۴۷
۱۴۰	واقعه: د اُوده روژه دار نه د شیطان یَره	۱۴۸
۱۴۱	۱۱. د روژه دار دُعا قبلیږي	۱۴۹
۱۴۲	هیڅوک مزدور خالي لاس نه واپس کوي	۱۵۰
۱۴۲	د نبي ﷺ په وینا کې هیڅ شک نشته	۱۵۱
۱۴۲	د روژه ماتي په وخت انسان الله ﷻ ته ډیر مُقرّب وي	۱۵۲
۱۴۳	چې حرام خوراک په خیټه کې وي نو دُعاګانې نه قبلیږي	۱۵۳
۱۴۵	مستجابُ الدّعوات خلقو ته د حجاج بن یوسف دعوت	۱۵۴
۱۴۵	۱۲. د روژه دار خُوب عبادت دی	۱۵۵
۱۴۶	۱۳. د روژه دار سره د خوراک حِساب نشته	۱۵۶
۱۴۶	۱۴. د روژې په وجه صِحت ښه کیدل	۱۵۷
۱۴۸	**د روژې نیولو سائنسي او طِبي فوائد**	۱۵۸
۱۴۸	۱. د روژې په وجه د انسان په خوراک هضمولو نظام باندې بهترین آثر غورځیږي	۱۵۹
۱۴۸	۲. د روژې په وجه د وینې جوړولو نظام بهتر کیږي ، او وینه پیدا کیږي	۱۶۰
۱۴۹	۳. د روژې په وجه مِعده د فاسدې مادې نه پاکیږي	۱۶۱
۱۴۹	د روژې متعلق د غیر مسلمو اِقرار	۱۶۲
۱۴۹	د روژې په وجه د یو آمریکائي غیر مُسلم اِقرار	۱۶۳
۱۵۰	د روژې په باره کې د اکسفورډ یونیورسټۍ د پروفیسر حیراتنیا او تجربه	۱۶۴
۱۵۱	د روژې په باره کې د ډاکټر لوتهر جیم (آف کیمرج) اِقرار	۱۶۵
۱۵۱	د روژې په باره کې د یو ماهرِ نفسیات ډاکټر اِقرار	۱۶۶

٤. د شل رکعته تراویحو ثبوت او فضائل — ۱٦٦

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۲۳۰	د شرعي ثبوت نه پس د مخالفت اجازت نشته	۲۱۱
۲۳۱	په روژه او اختر کې د سعودي په اعلان باندې اعتماد کول د علماؤ منصب دی، نه د عوامو	۲۱۲
۲۳۲	د يَومُ الشک (يعنی د شکي روژې) تعريف	۲۱۳
۲۳۳	په يَومُ الشک (شکي ورځ) د روژې نيولو حُکم	۲۱۳
۲۳۴	د خواصو د پاره د يومُ الشک روژه نيول جائز ده	۲۱٦
۲۳۵	د رمضان د روژو د فرضيت نه مُنکِر کافر دی	۲۱۷
۲۳٦	بغير عُذره روژه خوړونکې فاسق دی	۲۱۷
۲۳۷	قصداً روژې خوړلو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي	۲۱۹
۲۳۸	په روژې پورې توقې کول د کُفر سبب دی	۲۱۹
۲۳۹	د روژې فرض کيدلو د پاره د عُمر حَد	۲۲۰
۲۴۰	**څنې خلقوته د عُذر په وجه روژه نه نيول (خوړل) جائز دي**	۲۲۱
۲۴۱	(اجمالي بيان)	۲۲۱
۲۴۲	(تفصيلي بيان، سره د دلائلو)	۲۲۲
۲۴۳	مسافر او مريض ته روژه خوړل جائز دي	۲۲۲
۲۴۴	که مسافر په سفر کې يا مريض په مريضتيا کې وفات شي	۲۲۷
۲۴۵	کوم ډرائيور چې هميشه په سفر کې وي د هغه د پاره د روژو حکم	۲۲۸
۲۴٦	چې په روژې سره د مرگ، يا اندام ضائع کيدلو، يا مرض زياتيدلو خطره وي	۲۲۹
۲۴۷	روژه خوړلو کې د عادل داکټر خبره معتبر ده، نه د بې دينه	۲۳۰
۲۴۸	چې په روژې سره حامِلې يا ماشوم ته خطره وي	۲۳۱
۲۴۹	حائضې او نِفاسې ښځې ته روژه خوړل جائز دي	۲۳۳
۲۵۰	شيخ فاني ته روژې خوړل جائز دي	۲۳۳
۲۵۱	**په بعضې صورتونو کې نيولې روژه ماتول جائز دي**	۲۳۵
۲۵۲	(اجمالي بيان)	۲۳۵

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ فِيْهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنٰتٍ مِّنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيْضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ اَيَّامٍ اُخَرَ ﴾ البقرة آية ۱۸۵.

د رمضانُ المبارک د میاشتې فضیلت

تالیف

اَبُو الشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیضُ القرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د رمضان المبارک د میاشتې فضیلت

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ ۰ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى خَاتَمِ الْأَنْبِيَآءِ وَأَشْرَفِ الْمُرْسَلِيْنَ ۰ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ ۰

أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ ۰ :

﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ فِيْهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَ بَيِّنٰتٍ مِّنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۭ وَمَنْ كَانَ مَرِيْضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ اَيَّامٍ اُخَرَ ۭ يُرِيْدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيْدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ۡ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰىكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴾.(١)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .... هُوَ شَهْرٌ أَوَّلُهُ رَحْمَةٌ، وَأَوْسَطُهُ مَغْفِرَةٌ، وَآخِرُهُ عِتْقٌ مِنَ النَّارِ. (٢) صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْمُ

د رمضان المبارک د میاشتې فضیلت

زما قابلِ قدر مُعزّزو مسلمانانو ورونو ! د رمضان المبارک میاشت د رحمتونو برکتونو او مغفرت میاشت ده، د غمخوارۍ او صبر میاشت ده، د جهنم نه د نِجات موندلو میاشت ده ، په دې میاشت کې د جنت دروازې کلاوولې شي ، د جهنم دروازې بندولې شي، او سرکشه شیطانان په کې ترلې شي.

(١) سورة البقرة آية ١٨٥.

(٢) شعب الايمان رقم الحديث ٣٣٣٦ الصيام فضائل شهر رمضان ، مشكاة المصابيح كتاب الصوم الفصل الثالث رقم الحديث ١٩٦٥ (١٠) ، صحيح ابن خزيمة باب فضائل شهر رمضان ... رقم الحديث ١٨٨٧ ، كنزالعمال رقم الحديث ٢٣٧١٤ ، ورقم ٢٤٢٧٦ ، معارف الحديث ج٤ ص ٣٤٦ كتاب الصوم.

Scanned with CamScanner

په دې میاشت کې د روژو په نیولو سره مسلمانانو ته د الله ﷻ قُرب حاصلیږي ، په نفس یې کنټرول پیدا کیږي ، خواهشات یې کمزوري کیږي ، د ګناهونو نه یې نفرت پیدا کیږي ، په عبادت کې ورته لِذت حاصلیږي ، په مسکینانو باندې یې رَحم پیدا کیږي ، او په خوراک نه کولو سره انسان د فرښتو مُشابِه ګرځي .

اعتکاف او لیلة القدر هم په دې میاشت کې دي ، مشهور آسماني کتابونه (تورات ، اِنجیل ، زبور او قرآن مجید) هم په همدې میاشت کې نازل شوي .

ددې میاشت نِسبت هم الله ﷻ ته شوی ، ځکه دې میاشت ته "شَهْرُ الله" یعنی د الله میاشت ویل شوی . (۱)

او د کوم شي نِسبت چې الله ﷻ ته اوشي نو د هغې ډیر لوی مقام وي ، اګر چې ټولې میاشتې د الله ﷻ دي خو چې په خصوصي طریقې سره ددې میاشتې نسبت الله ﷻ ته اوشو نو ددې نه دا معلومیږي چې دا میاشت د نورو میاشتو په نسبت ډیره بهتره ده ، ځکه په دې میاشت کې د الله رب العزت خاص تَجَلّیات او رحمتونه د تېز باران په شان راوریږي ، چاته چې الله تعالی د بصیرت سترګې ورکړې وي هغه ددې مُشاهده کولې شي ، او ددې د فیوضاتو او برکاتو نه استفاده کولې شي ، البته چې د چا د زړه سترګې ړَندې وي هغه د خپل رُوند باطن په وجه ددې تَجَلّیاتو نه محرومه پاتې کیږي .

دا باقي یوولس (۱۱) میاشتې د رمضان المبارک ددې یوې میاشتې مقابله نشي کولی ، ځکه په دې میاشت کې د الله ﷻ د رَحمتونو او برکتونو دریابونه بهیږي .

نبي علیه السلام فرمایي :

لَوْ يَعْلَمُ الْعِبَادُ مَا رَمَضَانَ لَتَمَنَّتْ أُمَّتِي أَنْ تَكُوْنَ السَّنَةُ كُلُّهَا . (۲)

که چیرته دا خلق په دې پوهیدی چې د رمضان په میاشت کې څومره اَنوارات او برکتونه

---

(۱) په حدیث کې ذکر دي : شَهْرُ رَمَضَان شَهْرُ الله ... د رمضان میاشت د الله ﷻ میاشت ده . ابن عساکر عن عائشة ، کنزالعمال رقم الحدیث ۲۳۶۸۵ کتاب الصوم من قسم الأقوال الفصل الثاني في فضل صوم شهر رمضان .

(۲) مرقاة المفاتیح ج۴ ص ۱۳۷۱ في شریح حدیث ۱۹۶۸ ، شعب الایمان رقم الحدیث ۳۳۶۱ ، صحیح ابن خزیمة رقم الحدیث ۱۸۸۶ ، کنزالعمال رقم الحدیث ۳۲۷۱۵ .

Scanned with CamScanner

دي نو زما اُمت به دا آرزو کړي وه چې ټول کال دي رمضان وي.

رمضان ته د "رمضان" ويلو وجه

دې مياشتې ته په عربۍ کې "رمضان" وايي، ځکه رمضان د "رمض" نه مشتق دی، او د رمض ډيرې معاني دي خو يوه معنی يې "سوزول" هم ده، دا مياشت هم د مسلمانانو ګناهونه سوزوي او ختموي، خو شرط دا دی چې مسلمانان د دې مياشتې روژې اونيسي او د دې احترام اوکړي.(۱)

د "صَوم" لغوي او اِصطلاحي معنی

روژې ته په عربۍ کې "صَوْم" وايي، د دې لغوي معنی ده "اِمْسَاک" يعنی مطلقاً منع کيدل.(۲)

او د شريعت په اصلاح کې د صَوم (يعنی روژې) تعريف دا دی:

هُوَ الْإِمْسَاكُ عَنِ الْأَكْلِ وَالشُّرْبِ وَالْجِمَاعِ وَسَائِرِ الْمُفطِرَاتِ يَوْمًا كَامِلًا بِنِيَّةِ الصِّيَامِ مِنْ طُلُوْعِ الْفَجْرِ الصَّادِقِ إِلىٰ غُرُوْبِ الشَّمْسِ.(۳)

د صُبح صادق نه تر د نمر پريوتلو پورې پوره ورځ د روژې په نيت باندې د خوراک، څکاک، جِماع او نورو مُفطراتو نه منع کيدل.

---

(۱) سمّي "رمضان" لانّه يرمض الذنوب اي يمحوها. الروض الفائق في المواعظ والرقائق ص ۳۷ المجلس الخامس في فضل شهر رمضان وقيامه.

(۲) الصوم لغة: مصدر صام يصوم صوما وصياما. مأخوذ من مادة (ص و م) الّتي تدلّ على «إمساك وركود في مكان» من ذلك صوم الصّائم. وهو إمساكه عن مطعمه ومشربه وسائر ما منعه، ويكون الإمساك عن الكلام صوما. قال أهل اللغة في قوله تعالى: إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْماً (مريم/ ۲۶): إنّه الإمساك عن الكلام أي الصمت، وأمّا الرّكود فيقال للقائم صائم. والصوم أيضا: ركود الرّيح. والصوم: استواء الشّمس انتصاف النهار كأنّها ركدت عند تدويمها. وكذلك يقال صام النّهار. وقال ابن منظور: الصّوم ترك الطّعام والشّراب والنّكاح والكلام. نضرة النعيم في مكارم أخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم ۷/ ۲۶۳۵ الصوم.

(۳) نضرة النعيم ۷/ ۲۶۳۵ الصوم.

چا د روژې اصطلاحي تعريف داسې کړی :

هُوَ إِمْسَاكٌ مَخْصُوْصٌ فِيْ زَمَنٍ مَخْصُوْصٍ بِشَرَائِطَ مَخْصُوْصَةٍ . (۱)

په مخصوص وخت کې ، په مخصوصو شرائطو سره ، د مخصوصو شيانو نه بنديدلو ته روژه وايي .

مفسرينو هم د روژې تعريفونه په مختلف انداز باندې کړي . (۲)

---

(۱) نضرة النعيم ۷ / ۲۶۴۵ الصوم . / وقال الجرجاني: ألصوم في الشرع عبارة عن إمساك مخصوص وهو الإمساك عن الأكل والشرب والجماع من الصبح إلى المغرب مع النية . مختصر منهاج القاصدين (ص ۴۳) ، والتعريفات للجرجاني (۱۴۱) ، وانظر في شرح هذا التعريف الأخير كشاف اصطلاحات الفنون (۳/ ۲۶۹) .

اکثرو فقهاؤ د روژې تعريف داسې کړی : أَلصَّوْمُ عِبَارَةٌ عَنْ تَرْكِ الْأَكْلِ وَالشُّرْبِ وَالْجِمَاعِ مِنَ الصُّبْحِ إِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ بِنِيَّةِ التَّقَرُّبِ إِلَى اللّٰهِ . الفتاوى الهندية ۱ /۱۹۴ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ فِي تَعْرِيفِهِ وَتَقْسِيمِهِ... مراقي الفلاح مع حاشية الطحطاوي كتاب الصوم ص ۵۲۱ .

(۲) د يو څو تفاسيرو نه درته د روژې لغوي او اصطلاحي تعريف رانقل کوم :

په تفسير مظهري کې ذکر دي : الصوم في اللغة الإمساك ... وفي الشرع عبارة عن الإمساك عن الاكل والشرب والجماع مع النية في وقت مخصوص . التفسير المظهري ۱ / ۱۸۸ سورة البقرة آية ۱۸۳ .

په تفسير قرطبي کې ذکر دي : الصَّوْمُ فِي الشَّرْعِ: الْإِمْسَاكُ عَنِ الْمُفْطِرَاتِ مَعَ اقْتِرَانِ النِّيَّةِ بِهِ مِنْ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ . وَتَمَامُهُ وَكَمَالُهُ بِاجْتِنَابِ الْمَحْظُورَاتِ وَعَدَمِ الْوُقُوعِ فِي الْمُحَرَّمَاتِ . تفسير القرطبي ۲ /۲۷۳ سورة البقرة آية ۱۸۳ .

په تفسير ابن کثير کې ذکر دي : وَهُوَ: الْإِمْسَاكُ عَنِ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ وَالْوِقَاعِ بِنِيَّةٍ خَالِصَةٍ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ . تفسير ابن كثير ۱/ ۴۹۷ سورة البقرة آية ۱۸۳ .

په تفسير روح المعاني کې ذکر دي : وهو لغة الإمساك... وشرعا إمساك عن أشياء مخصوصة على وجه مخصوص في زمانٍ مخصوصٍ ممن هو على صفات مخصوصة . تفسير روح المعاني ۱/ ۴۵۳ البقرة آية ۱۸۳ .

په تفسير کبير کې ذکر دي : إِعْلَمْ أَنَّ الصِّيَامَ مَصْدَرُ صَامَ كَالْقِيَامِ ، وَأَصْلُهُ فِي اللُّغَةِ الْإِمْسَاكُ عَنِ الشَّيْءِ وَالتَّرْكُ لَهُ . وَفِي الشَّرِيعَةِ هُوَ الْإِمْسَاكُ مِنْ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ عَنِ الْمُفْطِرَاتِ حَالَ الْعِلْمِ بِكَوْنِهِ صَائِمًا مَعَ اقْتِرَانِ النِّيَّةِ . مفاتيح الغيب (التفسير الكبير) ۵/ ۲۳۹ البقرة آية ۱۸۳ .

Scanned with CamScanner

د رمضان المبارک د روژو د فرضیت تاریخ

د هجرت نه اتلس (۱۸) میاشتې (یعنی یو نیم کال) پس د شعبان په میاشت کې د تَحویلِ قبله (یعنی قبله بدلیدو) نه لس (۱۰) ورځې پس د رمضانُ المبارک روژې فرض شوې.

د بعضو علماؤ په نزد باندې د رمضان المبارک د روژو نه مخکې نورې هیڅ روژې فرض نه وې، او بعضې علماء وایي چې ددې نه مخکې د عاشورې او آیّامِ بیض روژې فرض وې، خو د رمضان المبارک د روژو په فرضیت سره ددې نورو روژو فرضیت منسوخ شو.

اگر چې د رمضان المبارک روژو د فرضیت په ابتدائي ورځو کې بعضې احکامات ډیر سخت وو: مثلاً د ماښام نه پس د اُوده کیدلو نه مخکې د خوراک اجازت وُ خو د اُوده کیدلو نه پس به د خوراک څکاک اجازت بالکل نه وُ، همدا رنگې د رمضان المبارک په میاشت کې به د شپې هم سړي ته دنفسي خواهِش پوره کولو (یعنی جِماع کولو) اجازت نه وُ. دا اَحکام مسلمانانو ته سخت وو نو منصوخ کړې شو، اوس ددې اجازت شته. (۱)

د روژې تعلق د میاشت لیدلو سره دی

د روژې تعلق د سپوږمۍ سره دی، د شمسي نظام سره نه دی، او الله رب العزت د روژې تعلق د میاشت سره ځکه اوتړلو چې زمونږدا دِین د ټول عالَم د پاره دی، د سپوږمۍ راختلو پته هر چاته لږې، هر څوک یې گوري، ددې د پاره د کالج یا یونیورسټو د تعلیم ضرورت نشته، په دې کې د ښار او بانډو خلق یو شان برابر دي.

بهر حال د روژې تعلق د میاشت سره دی، دغه وجه ده چې د رمضان روژې مختلف موسمونو ته بدلیږي، کله روژه په اُوړي کې راځي او کله په ژمي کې. ځکه د سپوږمۍ واله کال کې هر کال کې لس ورځې او شپې کِهنتي فرق راځي، د نمر دیرش (۳۰) کاله د

(۱) مظاهر حق ج۳ ص ۴۴۲ کتاب الصوم.

ملا علي قاري رحمه الله لیکلي: ثُمَّ كَانَتْ فَرْضِيَّةُ صَوْمِ رَمَضَانَ بَعْدَ مَا صُرِفَتِ الْقِبْلَةُ إِلَى الْكَعْبَةِ بِشَهْرٍ فِي شَعْبَانَ عَلَى رَأْسِ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ شَهْرًا مِنَ الْهِجْرَةِ. كَذَا ذَكَرَهُ الشُّمُنِّيُّ. وَقِيلَ: لَمْ يُفْرَضْ قَبْلَهُ صَوْمٌ. وَقِيلَ: كَانَ ثُمَّ نُسِخَ. فَقِيلَ: عَاشُورَاءُ. وَقِيلَ: الْأَيَّامُ الْبِيضُ... وَلَمَّا فُرِضَ كَانَ يُبَاحُ بَعْدَ الْغُرُوبِ تَعَاطِي الْمُفْطِرِ مَا لَمْ يَحْصُلْ نَوْمٌ أَوْ يَدْخُلْ وَقْتُ الْعِشَاءِ، وَإِلَّا حَرُمَ ثُمَّ نُسِخَ ذَلِكَ. وَأُبِيحَ تَعَاطِيهِ إِلَى طُلُوعِ الْفَجْرِ. مرقاة ۱۳۶۰/۴ کتاب الصوم.

Scanned with CamScanner

سپوږمۍ یو دیرش (۳۱) کاله جوړیږي ، نو په دیرش کالو کې یو کال اوړي . مثلا چې اوس روژه په اوړي کې وي نو دیرش کاله پس به دا بیا په اوړي کې راځي .

نو که چیرته روژه په شمسي کال باندې وی نو په دې کې خو تبدیلي نه راځي . مثلا که روژه د اوړي په میاشت کې وی نو بیا به ټول عُمر په اوړي کې وی ، او که د ژمي په میاشت کې وی نو بیا به ټول عُمر په ژمي کې راتلی چې دا به د مسلمانانو د پاره سخته ګرانه وی ، نو الله تعالی د روژې تعلق د سپوږمۍ سره اوترلو چې هر کس یې په آسانه معلومولې شي ، او مختلفو موسمونو ته په بدلیدو سره مسلمانانو ته آساني هم وي .

خونده ور معلومات : نمر د زمکې نه دیارلس لاکهه (۱۳۰۰۰۰۰) چنده غټ دی ، او دا د زمکې نه نهه کروړه درې دیرش لاکهه (۹۳۳۰۰۰۰۰) میله لرې دی .

او سپوږمۍ د زمکې په شپږمه (٦) حصه ده ، دا د زمکې نه دوه لاکهه او نهه ویشت زره (۲۲۹۰۰۰) میله لرې ده . دا دومره لوی نظام صرف او صرف الله ﷻ چلوي . (۱)

د رمضان المبارک میاشت د نورو میاشتو سَر داره ده

حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ فرمايي :

سَيِّدُ الشُّهُوْرِ شَهْرُ رَمَضَانَ، وَسَيِّدُ الْأَيَّامِ الْجُمُعَةُ . (۲)

د ټولو میاشتو سَرداره د رمضان میاشت ده ، او د ټولو ورځو سرداره د جُمعې ورځ ده .

د شعبان په آخري ورځ باندې نبي ﷺ د رمضانُ المبارک د اهمیت په باره کې خطبه اوفرمایله

حضرت سلمان فارسي رضي الله عنه فرمايي :

خَطَبَنَا رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيْ آخِرِ يَوْمٍ مِنْ شَعْبَانَ . فَقَالَ : "يَآ أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ أَظَلَّكُمْ شَهْرٌ عَظِيْمٌ، شَهْرٌ مُبَارَكٌ ، شَهْرٌ فِيْهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ ، جَعَلَ اللّٰهُ صِيَامَهُ فَرِيْضَةً،

(۱) خطبات حضرت شیخ (شیخ الحدیث حضرت مولانا محمد حسن جان مدني شهید نوّر الله مرقده)

(۲) شعب الایمان رقم الحدیث ۳۳٦۵ الصیام فضائل شهر رمضان ، فضائل رمضان لابن ابي الدنیا رقم الحدیث ۳۳ ، فضائل شهر رمضان لعبد الغني المقدسي رقم الحدیث ۳۲ .

وَقِيَامَ لَيْلِهِ تَطَوُّعًا، مَنْ تَقَرَّبَ فِيهِ بِخَصْلَةٍ مِنَ الْخَيْرِ كَانَ كَمَنْ أَدَّى فَرِيْضَةً فِيمَا سِوَاهُ، وَمَنْ أَدَّى فَرِيْضَةً فِيهِ كَانَ كَمَنْ أَدَّى سَبْعِيْنَ فَرِيْضَةً فِيمَا سِوَاهُ، وَهُوَ شَهْرُ الصَّبْرِ، وَالصَّبْرُ ثَوَابُهُ الْجَنَّةُ، وَشَهْرُ الْمُوَاسَاةِ، وَشَهْرٌ يُزَادُ فِي رِزْقِ الْمُؤْمِنِ، مَنْ فَطَّرَ فِيهِ صَائِمًا كَانَ لَهُ مَغْفِرَةً لِذُنُوبِهِ، وَعِتْقَ رَقَبَتِهِ مِنَ النَّارِ، وَكَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يُنْقَصَ مِنْ أَجْرِهِ شَيْءٌ" قُلْنَا: يَا رَسُوْلَ اللهِ! لَيْسَ كُلُّنَا يَجِدُ مَا يُفَطِّرُ الصَّائِمَ. فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يُعْطِي اللهُ هٰذَا الثَّوَابَ مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا عَلَى مَذْقَةِ لَبَنٍ أَوْ تَمْرَةٍ أَوْ شَرْبَةٍ مِنْ مَاءٍ، وَمَنْ أَشْبَعَ صَائِمًا سَقَاهُ اللهُ مِنْ حَوْضِي شَرْبَةً لَا يَظْمَأُ حَتَّى يَدْخُلَ الْجَنَّةَ، وَهُوَ شَهْرٌ أَوَّلُهُ رَحْمَةٌ، وَأَوْسَطُهُ مَغْفِرَةٌ، وَآخِرُهُ عِتْقٌ مِنَ النَّارِ. مَنْ خَفَّفَ عَنْ مَمْلُوْكِهِ فِيهِ غَفَرَ اللهُ لَهُ وَأَعْتَقَهُ مِنَ النَّارِ. (۱)

رسول الله صلی الله علیه وسلم مونږ ته د شعبان په آخري ورځ باندې دا خطبه وویله : اې خلقو ! په تاسو باندې یوې عظیمې میاشتې سوري کړې دی (یعنی د رمضان المبارک میاشت درباندې راتلونکې ده) ، دا ډیره برکت ناکه میاشت ده ، په دې کې یوه شپه (د لیلة القدر) ده چې هغه د زرو (۱۰۰۰) میاشتو نه ډیره بهتره ده ، الله تعالی د دې میاشتې روژې فرض کړي دي ، او د دې په شپو کې یې قیام (یعنی د تراویحو د پاره اودریدل یې) نفل (یعنی د فرضو نه لږ کم) ګرځولي دي (۲)

مَنْ تَقَرَّبَ فِيهِ بِخَصْلَةٍ مِنَ الْخَيْرِ كَانَ كَمَنْ أَدَّى فَرِيْضَةً فِيمَا سِوَاهُ، وَمَنْ أَدَّى فَرِيْضَةً فِيهِ كَانَ كَمَنْ أَدَّى سَبْعِيْنَ فَرِيْضَةً فِيمَا سِوَاهُ.

څوک چې د رمضان په دې میاشت کې د الله ﷻ د رضا او قُرب حاصلولو د پاره نفلي عبادت اوکړي نو دا د هغه کس په شان دی چې هغه په نورو میاشتو کې فرض اداء کړي (یعنی په دې میاشت کې د نفلو ثواب په نورو میاشتو کې د فرضو د ثواب برابر دی) ، او

(۱) شعب الایمان الصیام فضائل شهر رمضان رقم الحدیث ۳۳۳۶ ، مشکاة المصابیح کتاب الصوم الفصل الثالث رقم الحدیث ۱۹۶۵ (۱۰) ، صحیح ابن خزیمة باب فضائل شهر رمضان ... رقم الحدیث ۱۸۸۷ ، کنز العمال رقم الحدیث ۲۳۷۱۴ ، و رقم ۲۴۲۷۶ ، معارف الحدیث ج۴ ص ۳۳۶ کتاب الصوم

(۲) ځکه تراویح سُنتِ مؤکده دي - د دې تفصیل روستو د تراویحو په موضوع کې راروان دی۔

Scanned with CamScanner

ځوک چې په دې مياشت کې يو (بدني يا مالي) فرض اداء کړي نو دا د هغه کس په شان دی چې هغه په نورو مياشتو کې اويا (۷۰) فرض اداء کړي وي (يعنی په دې مياشت کې د يو فرض ثواب د نورو مياشتو د اويا فرضو برابر دی).

دا د صبر مياشت ده (ځکه روژه دار په کې د خوراک، څکاک او نفسي خواهشاتو نه ځان منع کوي) او د صبر بدله جنت دی، دا د همدردۍ (او غمخوارۍ) مياشت ده (نو په دې کې د فقيرانو سره احسان کوئ)، دا داسې مياشت ده چې په دې کې د مؤمن رزق زياتيږي.

مَنْ فَطَّرَ فِيهِ صَائِمًا كَانَ لَهُ مَغْفِرَةً لِذُنُوبِهِ، وَعِتْقَ رَقَبَتِهِ مِنَ النَّارِ، وَكَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْتَقِصَ مِنْ أَجْرِهِ شَيْءٌ.

ځوک په دې مياشت کې (د الله ﷻ د رضا د پاره) په يو روژه دار باندې روژه ماتې اوخوروي نو دا به دده د پاره د ګناهونو د مغفرت او د جهنم نه د آزاديدو ذريعه اوګرځي، او دده به د روژه دار هومره ثواب حاصليږي خو د روژه دار په ثواب کې به هيڅ کمی نشي کولی.

صحابه کرام فرمايي چې مونږ نبي عليه السلام ته عرض وکړو: اې د الله رسوله! په مونږ کې خو هر کس دا قدرت نه لري چې په روژه دار باندې روژه ماتې اوخوري (نو آيا دا غريبانان به ددې عظيم ثواب نه محروم وي؟) رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: الله تعالی دا ثواب هغه چاته هم ورکوي چې هغه په روژه دار باندې د شودو په يو ګوټ (معمولي لسَی) يا صرف په اوبو باندې روژه ماتې اوکړي، او کوم کس چې په روژه دار باندې په مړه خېټه خوراک اوکړي:

سَقَاهُ اللهُ مِنْ حَوْضِيْ شَرْبَةً لَا يَظْمَأُ حَتّٰى يَدْخُلَ الْجَنَّةَ.

الله تعالی به ده لره زما په حوضِ کوثر باندې داسې سيراب (مړ) کړي چې ددينه پس به دې هيڅ کله نه تږې کيږي تر دې پورې چې دې جنت ته داخل شي.

وَهُوَ شَهْرٌ أَوَّلُهُ رَحْمَةٌ، وَأَوْسَطُهُ مَغْفِرَةٌ، وَآخِرُهُ عِتْقٌ مِنَ النَّارِ.

دا داسې مياشت ده چې ددې ابتدائي حصه (د مسلمانانو د پاره) رحمت دی، مينځنۍ حصه يې مغفرت دی، او آخري حصه يې د جهنم نه د آزادۍ ده.

او څوک چې په دې مياشت کې د خپل غلام او خادم نه بوج سپک کړي (يعنې د هغه په کار کې تخفيف راولي) نو الله تعالى به د ده مغفرت اوکړي او د جهنم د اُور نه به ورته نجات ورکړي.

چې رمضان داخل شي نو د جنت دروازې کلاؤ شي او شيطانان اوتړلې شي

۱ . د بخاري شريف حديث دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِذَا دَخَلَ رَمَضَانُ فُتِّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ، وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ ، وَسُلْسِلَتِ الشَّيَاطِينُ . (۱)

چې کله رمضان داخل شي نو د جنت دروازې کلاؤ کړې شي ، د جهنم د روازې بندې کړې شي ، او شيطانان په زنځيرونو کې اُوتړلې شي . (۲)

۲ . د ترمذي شريف په حديث کې ددې سره نوره اضافه هم ذکر ده ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِذَا كَانَ أَوَّلُ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ صُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ، وَمَرَدَةُ الْجِنِّ، وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ النَّارِ، فَلَمْ يُفْتَحْ مِنْهَا بَابٌ، وَفُتِّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ، فَلَمْ يُغْلَقْ مِنْهَا بَابٌ، وَيُنَادِي مُنَادٍ: يَا بَاغِيَ الْخَيْرِ أَقْبِلْ، وَيَا بَاغِيَ الشَّرِّ أَقْصِرْ، وَلِلَّهِ عُتَقَاءُ مِنَ النَّارِ، وَذَلِكَ كُلُّ لَيْلَةٍ. (۳)

---

(۱) صحيح البخاري رقم الحديث ۳۲۷۷ كِتَابُ بَدْءِ الْخَلْقِ بَابُ صِفَةِ إِبْلِيسَ وَجُنُودِهِ.
و في رواية : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ فُتِّحَتْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ، وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ، وَسُلْسِلَتِ الشَّيَاطِينُ . صحيح البخاري رقم الحديث ۱۸۹۹ كِتَابُ الصَّوْمِ.

(۲) په مسلم شريف کې دا حديث په دې الفاظو ذکر دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي : إِذَا جَاءَ رَمَضَانُ فُتِّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ، وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ النَّارِ، وَصُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ . صحيح مسلم رقم الحديث ۱۰۷۹ كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ فَضْلِ شَهْرِ رَمَضَانَ . چې کله رمضان راشي نو د جنت دروازې کلاؤ کړې شي ، د جهنم دروازې بندې کړې شي ، او شيطانان په زنځيرونو کې اوتړلې شي.

(۳) إسناده قوي، رجاله ثقات. سنن الترمذي أَبْوَابُ الصَّوْمِ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ شَهْرِ رَمَضَانَ رقم الحديث ۶۸۲ ، صحيح ابن حبان معلقا ، شعب الايمان رقم الحديث ۳۳۲۷ ، مشكاة المصابيح كتاب الصوم الفصل الثاني رقم الحديث ۱۹۶۰ (۵).

چې کله د رمضان المبارک اوله شپه راشي نو شيطانان او سرکشه جِنّات اُوتړلې شي، د جهنم دروازې بَندې کړې شي په دې کې يوه دروازه هم نشي کلاوُولی، د جنت دروازې کلاوُ کړې شي په دې کې يوه دروازه هم نشي بندولی، يوه اعلان کوونکې فرښته دا اعلان کوي: يَابَاغِيَ الْخَيْرِ ! أَقْبِلْ . وَيَابَاغِيَ الشَّرِّ ! أَقْصِرْ .

اې د نېکۍ (او ثواب) طلب ګاره! راوړاندې شه (الله ﷻ طرف ته متوجّه شه)، او اې د بَدۍ اِراده کوونکيه! د بدۍ نه منع شه.

حُکه الله رب العزت (د دې مياشتې د برکته) ډير خلق د جهنم د اُور نه آزادوي، او دا اعلان د رمضان په هره شپه باندې کيږي.

۳ . د مشکوة شريف حديث دی، رسول الله ﷺ صحابه کرامو ته وفرمايل:

أَتَاكُمْ رَمَضَانُ شَهْرٌ مُبَارَكٌ فَرَضَ اللهُ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ تُفْتَحُ فِيْهِ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَتُغْلَقُ فِيْهِ أَبْوَابُ الْجَحِيْمِ وَتُغَلُّ فِيْهِ مَرَدَةُ الشَّيَاطِيْنِ لِلّٰهِ فِيْهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ مَنْ حُرِمَ خَيْرَهَا فَقَدْ حُرِمَ . (۱)

په تاسو باندې د رمضان المبارک مياشت راغله دا ډيره برکت ناکه مياشت ده، الله تعالی په تاسو باندې د دې روژې فرض کړي دي، په دې مياشت کې د آسمان دروازې کلاوُولې شي، د جهنم دروازې بندولې شي، او سرکشه شيطانانو ته په کې طَوق اچولې شي (يعنی قيد کولې شي)، په دې کې يوه شپه (د ليلة القدر) ده چې هغه د (د ثواب په اعتبار سره د) زرو مياشتو نه بهتره ده (۲) څوک چې د دې شپې د خير نه محرومه شو هغه د هر خير نه محرومه شو.

(۱) مشکاة المصابيح كتاب الصوم الفصل الثالث رقم الحديث ۱۹۶۲(۷). ورواه احمد، والنسائي رقم الحديث ۲۱۰۶، وقال الالباني: هذا حديث صحيح.

(۲) يعنی د ليلة القدر په شپه عبادت کوونکي ته د زرو (۱۰۰۰) مياشتو د عبادت نه ډير ثواب ملاويږي، الله تعالی فرمايي: لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ. سورة القدر آية ۳. ترجمه: ليلة القدر د زرو مياشتو نه ډيره بهتره ده. (نوټ: د ليلة القدر تفصيلي بحث روستو راروان دی. ابوالشمس علي عنه)

د بخاري شريف د حديث تشريح : د بخاري شريف د حديث تشريح درته کوم :

فُتِحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ : (د جنت دروازې کلاوې کړې شي) :

د جنت د روازې کلاوېدل کِنايه ده ددينه چې مسلمانانو ته د هغه نېکو کارونو توفيق ملاوېږي کوم چې جنت ته د داخليدو ذريعه جوړيږي .

د بخاري شريف په بعضې احاديثو کې **فُتِحَتْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ** راغلي (د آسمان دروازې کلاوې کړې شي) :

نو د آسمان د دروازو کلاوېدو مطلب دادی چې پرله پسې د الله ﷻ رحمتونه رانازليږي، او د بندګانو نېک اعمال او دُعاګانې قبليږي .

وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ : (د جهنم د روازې بندې کړې شي) :

د جهنم دروازې بَنديل کِنايه ده ددينه چې روژه دار دداسې کارونو نه بچ وي کوم چې جهنم ته د داخليدو ذريعه جوړيږي، ځکه دا ظاهره خبره ده چې روژه دار د کبيره ګناهونو نه بچ وي ، او صغيره ګناهونه ده ته د روژې د برکته بَخلې شي .

وَسُلْسِلَتِ الشَّيَاطِينُ : (او شيطانان په زنځيرونو کې اُوتړلې شي) :

د شيطانانو تړل کنايه ده ددينه چې سرکشه شيطانان په زنځيرونو کې اوتړلې شي او د دوی نه هغه قوت ختم کړي شي د کوم په وجه چې دوی مسلمانان دُهوکه کوي .

د شيطانانو او پېريانو په تړلو کې حِکمت هم دادی چې دوی د روژه دارو په زړونو کې وَسوسه وا نه چوي ، او ګناهونو طرف ته يې را او نه بلي .

بل دا چې د روژې په وجه د انسان هغه قوّتِ حيواني مغلوبه کيږي کوم چې د غُصې، شهوت او ګناهونو بُنياد دی ، او هغه قوّتِ عقلي غالبه کيږي کوم چې د نېکو اعمالو بنياد دی ، دغه وجه ده چې په رمضان کې د نورو مياشتو په نسبت ګناهونه کم کيږي، او عباداتو کې ډيروالې راځي .

ملاعلي قاري رحمه الله په " مرقاة " کې ددې حديث پوره تشريح کړې ده. (۱)

همدارنګې علامه ابن حجر رحمه الله په " فتح الباري " کې ددې حديث پوره تشريح کړې. (۲)

يو اعتراض او د هغې جواب

اعتراض : چې کله په دې مياشت کې شيطانان ترل شوي دي نو بيا د خلقو نه ګناهونه څنګه کيږي ؟

جواب : دا خبره صحيح ده چې داسې بَدبخته خلق هم شته چې هغوی په رمضان المبارك کې هم د ګناهونو نه نه منع کيږي ، نو اګر چې په روژه کې سرکشه شيطانان ترل شوي وي خو چونکه د رمضان نه مخکې دا خلق د شيطان د دُهوکه کولو په وجه دې آندازې

---

(۱) "فُتِحَتْ" بِالتَّخْفِيفِ، وَهُوَ أَكْثَرُ كَمَا فِي التَّنْزِيلِ، وَبِالتَّشْدِيدِ لِتَكْثِيرِ الْمَفْعُولِ "أَبْوَابُ السَّمَاءِ" قِيلَ: فَتْحُهَا كِنَايَةٌ عَنْ تَوَاتُرِ نُزُولِ الرَّحْمَةِ وَتَوَالِي صُعُودِ الطَّاعَةِ، وَيُؤَيِّدُهُ رِوَايَةُ أَبْوَابِ الرَّحْمَةِ. (وَفِي رِوَايَةٍ: «فُتِحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ»)، وَهُوَ كِنَايَةٌ عَنْ فِعْلِ مَا يُؤَدِّي إِلَى دُخُولِهَا "وَغُلِّقَتْ" بِالتَّشْدِيدِ أَكْثَرُ "أَبْوَابُ جَهَنَّمَ" وَهُوَ كِنَايَةٌ عَنِ امْتِنَاعِ مَا يَدْخُلُ إِلَيْهَا، لِأَنَّ الصَّائِمَ يَتَنَزَّهُ عَنِ الْكَبَائِرِ، وَيُغْفَرُ لَهُ بِبَرَكَةِ الصِّيَامِ الصَّغَائِرُ. وَقَدْ وَرَدَ: «الصِّيَامُ جُنَّةٌ». قَالَ التُّورِبِشْتِيُّ: فَتْحُ أَبْوَابِ السَّمَاءِ كِنَايَةٌ عَنْ تَنْزِيلِ الرَّحْمَةِ، وَإِزَالَةِ الْغَلْقِ عَنْ مَصَاعِدِ أَعْمَالِ الْعِبَادِ تَارَةً بِبَذْلِ التَّوْفِيقِ، وَأُخْرَى بِحُسْنِ الْقَبُولِ، وَغَلْقُ أَبْوَابِ جَهَنَّمَ عِبَارَةٌ عَنْ تَنَزُّهِ أَنْفُسِ الصُّوَّامِ عَنْ رِجْسِ الْفَوَاحِشِ، وَالتَّخَلُّصِ مِنَ الْبَوَاعِثِ عَلَى الْمَعَاصِي بِقَمْعِ الشَّهَوَاتِ. «وَسُلْسِلَتِ الشَّيَاطِينُ» "أَيْ قُيِّدَتْ بِالسَّلَاسِلِ مَرَدَتُهُمْ. وَقِيلَ: كِنَايَةٌ عَنِ امْتِنَاعِ تَسْوِيلِ النُّفُوسِ، وَاسْتِعْصَائِهَا عَنْ قَبُولِ وَسَاوِسِهِمْ، إِذْ بِالصَّوْمِ تَنْكَسِرُ الْقُوَّةُ الْحَيَوَانِيَّةُ الَّتِي هِيَ مَبْدَأُ الْغَضَبِ وَالشَّهَوَاتِ الدَّاعِيَيْنِ إِلَى أَنْوَاعِ السَّيِّئَاتِ، وَتَنْبَعِثُ الْقُوَّةُ الْعَقْلِيَّةُ الْمَائِلَةُ إِلَى الطَّاعَاتِ، كَمَا هُوَ مُشَاهَدٌ أَنَّ رَمَضَانَ أَقَلُّ الشُّهُورِ مَعْصِيَةً، وَأَكْثَرُهَا عِبَادَةً. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۴/۱۳۶۰ في تشريح حديث ۱۹۵۶ كِتَابُ الصَّوْمِ الْفَصْلُ الْأَوَّلُ.

(۲) علامه ابن حجر رحمه الله د څه تحقيق نه پس ليکلي : وَيَحْتَمِلُ أَنْ يَكُونَ فَتْحُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ عِبَارَةً عَمَّا يَفْتَحُهُ اللهُ لِعِبَادِهِ مِنَ الطَّاعَاتِ وَذَلِكَ أَسْبَابٌ لِدُخُولِ الْجَنَّةِ. وَغَلْقُ أَبْوَابِ النَّارِ عِبَارَةً عَنْ صَرْفِ الْهِمَمِ عَنِ الْمَعَاصِي الْآيِلَةِ بِأَصْحَابِهَا إِلَى النَّارِ وَتَصْفِيدُ الشَّيَاطِينِ عِبَارَةً عَنْ تَعْجِيزِهِمْ عَنِ الْإِغْوَاءِ وَتَزْيِينِ الشَّهَوَاتِ.
فتح الباري شرح صحيح البخاري ۴/۱۱۴ في تشريح حديث ۱۸۹۸ كِتَابُ الصَّوْمِ

ته رسيدلي وي چې هماغه خراب اثرات دده په بَد طبعيت کې داسې مضبوط شوي وي چې د گناهونو سره دده نفس عادتي شوې وي نو اوس چې په رمضان کې دا خلق گناهونه کوي نو دا د هماغه زُوړ خراب عادت نه مجبوره وي .

د ملاعلي قاريٌ جواب : ملا علي قاري رحمه الله د يو حديث د الفاظو " وَتُغَلُّ فِيْهِ مَرَدَةُ الشَّيَاطِيْنِ (۱) " نه دا معلومه کړې چې په دې مياشت کې صرف سرکشه شيطانان تړلې شي ، نور شيطانان آزاد وي ، دوی دا خلق دُهوکه کوي نو ځکه ورنه گناهونه کيږي .

ليکن د نورو احاديثو نه معلوميږي چې په رمضان المبارک کې هر قِسمه شيطانان تړلې شي ، څه تخصيص په کې نشته ، لهذا د ملا علي قاري رحمه الله جواب دومره مُؤثِر نه معلوميږي .

د شاه محمد اسحاق دهلويٌ جواب : د شاه محمد اسحاق دهلوي رحمه الله جواب ډير بهتر دی چې په دې سره په دواړه قِسمه احاديثو کې تطبيق هم راځي ، هغه جواب دادی: په کومو احاديثو کې چې راځي چې "په دې مياشت کې سرکشه شيطانان قيد کولې شي " نو دا د خاص خلقو په نسبت سره دی ، يعنی د فاسقه خلقو نه سرکشه شيطانان خو تړلې شي چې ددې په وجه دوی گناهونه کم کوي ، خو نور (غير سرکشه) شيطانان د دوی نه نه وي تړل شوي ، هغوی مسلمانان دُهوکه کوي ، ځکه څه نا څه گناهونه د فاسقانو نه صادريږي .

او په کومو احاديثو کې چې د مطلقِ شيطانانو تړلو خبره راغلې نو دا د صُلحاؤ او نېکانو خلقو متعلق ده ، چې مطلقِ شيطانان د دوی د دُهوکې نه منع کولې شي ، دغه وجه ده چې دوی د کبيره گناهونو نه منع وي ، او که صغيره گناهونه ورنه اوشي نو توبه او باسي چې په دې سره دا هم معاف شي .

---

(۱) وَتُغَلُّ فِيْهِ مَرَدَةُ الشَّيَاطِيْنِ . په دې مياشت کې سرکشه شيطانانو ته طوق اچولې شي ، يعنی قيد کولې شي. مشكاة المصابيح كتاب الصوم الفصل الثالث رقم الحديث ١٩٦٢(٧) . ورواه احمد ، والنسائي رقم الحديث .. وقال الالباني: هذا حديث صحيح .

د بعضې علماؤ جواب: بعضې علماؤ دا جواب هم کړی: بعضې گناهونه داسې دي چې هغه د انسان نه د شيطان د دهوکې په وجه صادرېږي، او بعضې داسې دي چې هغه د خپل نفس د تقاضا په وجه دده نه صادرېږي.

نو کوم گناهونه چې د شيطان د دهوکه کولو په وجه د انسان نه صادرېږي د هغې نه مسلمانان په رمضان کې محفوظ وي، او کوم گناهونه چې د خپل نفس د تقاضا په وجه د انسان نه صادرېږي نو هغه په رمضان کې هم کېږي. (۱)

(نوټ: په نزهة الناظرين کې هم دغه شان اعتراض او ددې جوابات ذکر دي). (۲)

دې أمت ته د رمضان المبارک د شرافت په وجه پنځه خصوصي شيان ورکړل شوي

په مسند احمد او نورو د احاديثو په کتابونو کې دا حديث ذکر دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

أُعْطِيَتْ أُمَّتِيْ خَمْسَ خِصَالٍ فِيْ رَمَضَانَ لَمْ تُعْطَهَا أُمَّةٌ قَبْلَهُمْ: خُلُوْفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيْحِ الْمِسْكِ، وَتَسْتَغْفِرُ لَهُمُ الْمَلَائِكَةُ حَتّٰى يُفْطِرُوْا، وَيُزَيِّنُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ كُلَّ يَوْمٍ جَنَّتَهُ، ثُمَّ يَقُوْلُ: يُوْشِكُ عِبَادِيَ الصَّالِحُوْنَ أَنْ يُلْقُوْا عَنْهُمُ الْمَؤُوْنَةَ وَالْأَذٰى وَيَصِيْرُوْا إِلَيْكِ. وَيُصَفَّدُ فِيْهِ مَرَدَةُ الشَّيَاطِيْنِ، فَلَا يَخْلُصُوْا فِيْهِ إِلٰى مَا كَانُوْا يَخْلُصُوْنَ إِلَيْهِ فِيْ غَيْرِهِ. وَيُغْفَرُ لَهُمْ فِيْ آخِرِ لَيْلَةٍ. قِيْلَ: يَا رَسُوْلَ اللهِ! أَهِيَ لَيْلَةُ الْقَدْرِ؟ قَالَ: لَا، وَلٰكِنَّ الْعَامِلَ إِنَّمَا يُوَفّٰى أَجْرَهُ

---

(۱) مظاهر حق شرح مشكوة كتاب الصوم الفصل الثالث.

(۲) **سؤال**: قد نرى الشر والمعاصي تقع في رمضان كثيرًا. **فجوابه من وجوه** ذكرها ابن الملقن في شرح البخاري: احدها: أنها تغل عن الصائمين في الصوم الذي حوفظ على شروطه بخلاف غيره. ثانيها: أنه إخبار عن غالب الشياطين والمردة منهم، وأما من ليس من المردة فقد لايصفد، والمقصود تقليل الشر، وهو موجود في شهر رمضان. ثالثها: أن الشر واقع من غيرهم كالنفس الخبيثة، والعادات الركيكة، والشياطين الإنسية. نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الأنبياء والصالحين كتاب الصيام ص ۲۰۹

إِذَا قَضَى عَمَلَهُ . (۱)

زما اُمت ته په رمضان المبارک کې (ددې د شرافت په وجه) پنځه داسې خاص شيان ورکړل شوي چې هغه مخکنې يو اُمت ته هم نه وو ورکړل شوي : (اول دا چې) د روژه دار د خُلې بُوئ (کوم چې د ولږې د وجې پيدا شوې وي دا) الله ﷻ ته د مشکو د بُوئ نه هم ډير خوښ دی . (دويم دا چې) فرښتې د دوی د پاره د روژه ماتې پورې د مغفرت دُعاګانې غواړي . (دريم دا چې) الله تعالی د دوی د پاره په هره ورځ جنت ښائسته کوي ، بيا الله رب العزت (جنت ته) فرمايي : قريبه ده چې زما نيکان بندګان به د خپل ځان نه مشقتونه او تکليفونه لرې کړي او تاته به راشي . (څلورم دا چې) په دې کې سرکشه شيطانان تړلې شي نو هغه ګناهونو طرف ته نشي رسيدی کومو طرف ته چې دوی په نورو مياشتو کې رسيدې شو . او (پنځم دا چې) په آخري شپه د روژه دارو بَخنه کولې شي .

صحابه کرامو عرض اوکړو : آيا دا د ليلة القدر شپه ده ؟ (چې په دې کې د دوی بخَنه کولې شي ؟) نبي عليه السلام ورته وفرمايل : نه ، بلکه (قانون دادی چې) مزدور ته مزدوري هغه وخت ورکولې شي کله چې کار پوره کړي (يعنی د هرې روژې په آخر کې د

---

(۱) مسند احمد رقم الحديث ۷۹۱۷ ، الترغيب والترهيب ج۲ ص ۹۱ ، شعب الإيمان رقم الحديث ۳۳۳۰ ، کنز العمال رقم الحديث ۲۳۷۰۸ . وأخرجه البزار (۹۶۳) ، ومحمد بن نصر في "قيام رمضان" ص ۱۱۲ .

نوټ : دې حديث ته اګر چې علماؤ ضعيف ويلی ، ليکن د دې حديث مضمون په نورو صحيح احاديثو کې ذکر دی لکه په مسند احمد کې رقم (۷۱۴۸) ، و رقم (۷۷۸۰) و رقم (۷۷۸۸) کې د همدې حديث مضامين ذکر دي .

وفي رواية : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أُعْطِيَتْ أُمَّتِي فِي شَهْرِ رَمَضَانَ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ نَبِيٌّ قَبْلِي . أَمَّا وَاحِدَةٌ : فَإِنَّهُ إِذَا كَانَ أَوَّلُ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ نَظَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِمْ ، وَمَنْ نَظَرَ اللهُ إِلَيْهِ لَمْ يُعَذِّبْهُ أَبَدًا . وَأَمَّا الثَّانِيَةُ : فَإِنَّ خُلُوفَ أَفْوَاهِهِمْ حِينَ يُمْسُونَ أَطْيَبُ عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ . وَأَمَّا الثَّالِثَةُ : فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَسْتَغْفِرُ لَهُمْ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ . وَأَمَّا الرَّابِعَةُ : فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَأْمُرُ جَنَّتَهُ فَيَقُولُ لَهَا : اسْتَعِدِّي وَتَزَيَّنِي لِعِبَادِي أَوْشَكَ أَنْ يَسْتَرِيحُوا مِنْ تَعَبِ الدُّنْيَا إِلَى دَارِي وَكَرَامَتِي . وَأَمَّا الْخَامِسَةُ : فَإِنَّهُ إِذَا كَانَ آخِرُ لَيْلَةٍ غَفَرَ لَهُمْ جَمِيعًا . فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ : أَهِيَ لَيْلَةُ الْقَدْرِ ؟ فَقَالَ : لَا ، أَلَمْ تَرَ إِلَى الْعُمَّالِ يَعْمَلُونَ فَإِذَا فَرَغُوا مِنْ أَعْمَالِهِمْ وُفُّوا أُجُورَهُمْ . شعب الايمان الصيام فضائل الصوم رقم الحديث ۳۳۳۱

دوی مغفرت کولې شي).

قرآن کريم او نور آسماني کتابونه په رمضانُ المبارک کې نازل شوي

الله رب العزت فرمايي: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيٓ أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾.(۱)

ترجمه: مياشت د رمضان هغه (مياشت) ده چې په دې کې قرآن کريم نازل شوی.

په دې آيت کې د رمضان المبارک اعلیٰ فضيلت او غوره والې بيان شوی، هغه دا چې قرآن کريم په دې مياشت کې نازل شوې دی. (۲)

او دا د رمضانُ المبارک د پاره لوي عظمت او شرافت دی.

په مسند احمد او تفسير ابن کثير کې دا حديث ذکر دی، رسولُ الله ﷺ فرمايي:

أُنزِلَتْ صُحُفُ إِبْرَاهِيمَ فِي أَوَّلِ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ. وَأُنْزِلَتِ التَّوْرَاةُ لِسِتٍّ مَضَيْنَ مِنْ رَمَضَانَ، وَالْإِنْجِيلُ لِثَلَاثَ عَشَرَةَ خَلَتْ مِنْ رَمَضَانَ (۳) وَأَنْزَلَ اللهُ الْقُرْآنَ لِأَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ خَلَتْ مِنْ رَمَضَانَ.(۴)

---

(۱) سورة البقرة آية ۱۸۵.

(۲) علامه ابن کثير رحمه الله فرمايي: يَمْدَحُ تَعَالَى شهرَ الصِّيَامِ مِنْ بَيْنِ سَائِرِ الشُّهُورِ، بِأَنِ اخْتَارَهُ مِنْ بَيْنِهِنَّ لِإِنْزَالِ الْقُرْآنِ الْعَظِيمِ فِيهِ، وَكَمَا اخْتَصَّهُ بِذَلِكَ، قَدْ وَرَدَ الْحَدِيثُ بِأَنَّهُ الشَّهْرُ الَّذِي كَانَتِ الْكُتُبُ الْإِلَهِيَّةُ تَنْزِلُ فِيهِ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ. تفسير القرآن العظيم (تفسير ابن كثير) ۱/ ۵۰۱ في تشريح سورة البقرة آية ۱۸۵.

(۳) وأنزل الزبور لثماني عشرة خلت من رمضان. تفسير ابن كثير ۱/ ۵۰۱

(۴) اخرجه احمد ۴/ ۱۰۷، والطبراني في الكبير والاوسط كما في المجمع ۱/ ۱۹۷، تفسير ابن كثير ۱/ ۵۰۱ في تشريح سورة البقرة آية ۱۸۵، تفسير روح المعاني ج۲ ص ۶۱.

په تفسير مظهري کې ذکر دي: وروى عن ابي ذر رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال انزل صحف ابراهيم في ثلث مضين من رمضان، ويروى في أول ليلة من رمضان، وأنزلت تورية موسى في ست ليال مضين من رمضان، وانزال الإنجيل في ثلث عشرة مضت من رمضان، وانزل زبور داود في ثمان عشرة ليلة من رمضان وانزل القران على النبي صلى الله عليه وسلم في اربعة وعشرين لست بقين بعدها. التفسير المظهري ۱۰/ ۳۱۱ سورة القدر.

Scanned with CamScanner

د حضرت ابراهیم علیه السلام صحیفې په اوله شپه د رمضان نازلې شوي، تورات په شپږم (٦) د رمضان نازل شوی، انجیل په دیارلسم (۱۳) د رمضان نازل شوی، (زبور په اتلسم د رمضان نازل شوی) او قرآن کریم په څلیریشتم (۲۴) د رمضان نازل شوی.

په یو روایت کې دا هم دي چې زبور په دولسم (۱۲) د رمضان نازل شوی، او انجیل په اتلسم (۱۸) د رمضان نازل شوی.(۱)

د قرآن کریم او نورو کتابونو په نزول کې فرق : د قرآن کریم او نورو کتابونو په نزول کې فرق دادی چې دا نور کتابونه او صحیفې په رمضانُ المبارک کې په یو ځل باندې نازلې شوي، خو قرآن کریم د لوحِ محفوظ نه آسمانِ دُنیا ته په یو ځل باندې د لیلة القدر په شپه نازل شوی، دیته په عربۍ کې "إِنْزَال" وایي.

الله تعالی فرمایي: ﴿إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ فِى لَيْلَةِ ٱلْقَدْرِ﴾.(۲)

ترجمه: بیشکه مونږ دا قرآن کریم په لیلة القدر (شبِ قدر) کې نازل کړی.

بیا د آسمانِ دُنیا نه په رسولُ الله صلی الله علیه وسلم باندې د ضرورت موافق په درویشت (۲۳) کاله کې نازل شوی، دیته په عربۍ کې "تَنْزِيل" وایي.(۳)

نوټ : د سورة القدر د آیت نه صفا معلومه شوه چې قرآن کریم د لوحِ محفوظ نه آسمانِ دُنیا ته په لیلة القدر کې نازل شوی، او د پاس مذکوره حدیث نه معلومه شوه چې قرآن کریم په

---

(۱) وَقَدْ رُوِيَ مِنْ حَدِيثِ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ وَفِيهِ: أَنَّ الزَّبُورَ أُنْزِلَ لِثِنْتَيْ عَشْرَةَ [لَيْلَةً] خَلَتْ مِنْ رَمَضَانَ، وَالْإِنْجِيلُ لِثَمَانِيَ عَشْرَةَ، وَالْبَاقِي كَمَا تَقَدَّمَ. رَوَاهُ ابْنُ مَرْدُوَيْهِ. تفسیر ابن کثیر ۱/۵۰۱ في تشریح سورة البقرة آیة ۱۸۵

(۲) سورة القدر آیة ۱.

(۳) په تفسیر ابن کثیر کې ذکر دي: أَمَّا الصُّحُفُ وَالتَّوْرَاةُ وَالزَّبُورُ وَالْإِنْجِيلُ فَنَزَلَ كُلٌّ مِنْهَا عَلَى النَّبِيِّ الَّذِي أُنْزِلَ عَلَيْهِ جُمْلَةً وَاحِدَةً، وَأَمَّا الْقُرْآنُ فَإِنَّمَا نَزَلَ جُمْلَةً وَاحِدَةً إِلَى بَيْتِ الْعِزَّةِ مِنَ السَّمَاءِ الدُّنْيَا، وَكَانَ ذَلِكَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ، فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ مِنْهُ. كَمَا قَالَ تَعَالَى: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ القدر آیة ۱، وَقَالَ: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ﴾ الدخان: ۳، ثُمَّ نَزَلَ بَعْدُ مُفَرَّقًا بِحَسَبِ الْوَقَائِعِ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. تفسیر ابن کثیر ۱/۵۰۱ في تشریح سورة البقرة آیة ۱۸۵

Scanned with CamScanner

څلیریشتم (۲۴) شپه د رمضان نازل شوی ، نو ددې نه علماؤ دا معلومه کړی چې لیلة القدر په څلیریشتمه (۲۴) شپه د رمضان راځي ، او همدا د حضرت حسن رضي الله عنه قول هم دی .(۱)

اګر چې د ځنې روایاتو مطابق د لیلة القدر شپه په اووه ویشتم (۲۷) یا درویشتمه (۲۳) شپه د رمضان راځي .(۲)

بهر حال لیلة القدر چې په کومه شپه وي نو د قرآن کریم نزول به په هماغه شپه وي .

د رمضان او قرآن کریم په خپل مینځ کې نږدې تعلق دی

د قرآن کریم په رمضان المبارک کې د نازلیدلو نه دا معلومیږي چې د رمضان او قرآن کریم په خپل مینځ کې نږدې تعلق دی ، دغه وجه ده چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به په رمضان کې د قرآن کریم تلاوت ډیر کولو ، حضرت جبریل علیه السلام به هر کال په رمضان کې نبي علیه السلام ته دا آورولو ، او نبي ﷺ به هم ورته آورولو . تر دې چې په تراویحو کې ددې ختم سُنت ګرځول شوی .

زمونږ آسلافو به هم په رمضان کې د قرآن کریم تلاوت ډیر کولو .

لیکن افسوس چې نن صبا داسې خلق شته چې هغوی د رمضان په دې مبارکه میاشت کې صرف د وخت تېرولو د پاره د لډو لوبه کوي او وایي چې په دې باندې صرف خپل ټائم پاس کوو ، بعضې په کې وي سي آر یا نور فلمونه ګوري ، بعضې په کې فضول مجلسونه کوي په دې مجلسونو کې دروغ ، غیبت او بې فائدې بحثونه وي نو دداسې کارونو نه ځان ساتل په کار دي ، بلکه د وخت تېرولو د پاره بهترین څیز تلاوت دی ، که تلاوت چا له نه ورځي نو ذِکر و أذکار او نوافل دې کوي ثواب به یې هم کیږي او د ګناهونو نه به هم محفوظ وي .

---

(۱) معارف القرآن البقرة آية ۱۸۵ .

په تفسیر مظهري کې د څه احادیثو ذکر کولو نه روستو ذکر دي ... وبناء علی تلك الأحاديث قال بعض العلماء انّ ليلة القدر ليلة اربع وعشرين من رمضان و روی هذا القول عن ابن مسعود والشعبي والحسن وقتادة . التفسير المظهري ۱۰ / ۳۱۲ سورة القدر .

(۲) د لیلة القدر فضائل ، او تفصیلي بحث روستو په مستقله موضوع کې راروان دی . ابوالشمس عفي عنه

نبي ﷺ به هر کال په رمضان کې د حضرت جبریل علیه السلام د وړاندې قرآن کریم لوستلو

د بخاري شریف حدیث دی، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي:

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجْوَدَ النَّاسِ بِالْخَيْرِ، وَأَجْوَدُ مَا يَكُونُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ، لِأَنَّ جِبْرِيلَ كَانَ يَلْقَاهُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ، حَتَّى يَنْسَلِخَ يَعْرِضُ عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْقُرْآنَ... (۱)

رسول الله صلی الله علیه وسلم به د خیر خیګړې (او نورو ته د نفعې رسولو) په معامله کې ډیر سخي ؤ، بیا خاصکر په رمضان المبارک کې خو به یې ډیر سخاوت کولو، ځکه حضرت جبریل علیه السلام به د رمضان په هره شپه راتلو او نبي علیه السلام به د هغه د وړاندې (په تجوید سره) قرآن کریم لوستلو...

ددې حدیث نه دا ثابته شوه چې پیغمبر علیه السلام به د حضرت جبریل علیه السلام د وړاندې قرآن کریم لوستلو، خو د یو بل حدیث نه ثابتیږي چې حضرت جبریل علیه السلام به د نبي ﷺ د وړاندې قرآن کریم لوستو، لکه په دې راتلونکي حدیث کې ذکر دي:

حضرت جبریل علیه السلام به هر کال د رمضان په میاشت کې نبي ﷺ ته قرآن کریم لوستلو

د بخاري شریف حدیث دی، حضرت ابوهریرة رضي الله عنه فرمايي:

كَانَ يَعْرِضُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْقُرْآنَ كُلَّ عَامٍ مَرَّةً، فَعَرَضَ عَلَيْهِ مَرَّتَيْنِ فِي الْعَامِ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ (۲)

---

(۱) صحیح البخاري كِتَابُ فَضَائِلِ الْقُرْآنِ بَابُ كَانَ جِبْرِيلُ يَعْرِضُ الْقُرْآنَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ۴۹۹۷.

(۲) صحیح البخاري كِتَابُ فَضَائِلِ الْقُرْآنِ بَابُ كَانَ جِبْرِيلُ يَعْرِضُ الْقُرْآنَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ۴۹۹۸، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۲۰۹۹ (۳) باب الاعتكاف الفصل الاول، المعجم الكبير للطبراني رقم ۱۰۴۷۳.

حضرت جبریل علیه السلام به هر کال نبي علیه السلام ته قرآن کریم آورولو ، خو په کوم کال چې رسولُ الله ﷺ د دُنیا نه تشریف وَړلو نو په هغه کال ورته حضرت جبریل ﷺ دوه پیرې قرآن کریم واورولو .

په دواړه قسمه احادیثو کې تطبیق : د بخاري شریف د اول حدیث نه ثابته شوه چې نبي علیه السلام به هر کال د حضرت جبریل ﷺ د وړاندې قرآن کریم لوستلو ، او د دویم حدیث نه ثابته شوه چې حضرت جبریل ﷺ به نبي علیه السلام ته لوستلو ، خو په دې دواړو احادیثو کې هیڅ تعارض نشته ، بلکه په دې کې تطبیق داسې کیدې شي چې اول به حضرت جبریل ﷺ قرآن کریم اولوستلو ، بیا به نبي ﷺ اولوستلو ، لکه څنګه چې نن صبا حافظان یو بل ته دوَر کوي (او یو بل ته یې آوروي) . ددې دواړو احادیثو نه دا هم ثابته شوه چې دوَر کول هم سُنت دی .

رمضانُ المبارک د برکتونو او رَحمتونو میاشت ده

امام ربّاني مُجدِّدِ الف ثاني رحمه الله فرمایي چې په رمضان المبارک کې دومره ډیر برکتونه نازلیږي چې د باقي ټول کال د برکتونو نسبت ددې میاشتې د برکتونو سره داسې هم نه دی لکه د سمندر چې د یو څاڅکي قطرې سره وي . یعنی په دې میاشت کې ډیر برکتونه رانازلیږي .

د رمضان المبارک د برکتونو حاصلولو شرط : په دې کې هیڅ شک نشته چې په رمضان کې د الله ﷻ رحمتونه او برکتونه د تېز باران نه هم زیات راوریږي ، بیا لکه څرنګې چې د تېز باران په وجه هر څیز سیراب کیږي او هر لوخې چې ورته کیږدی په هغې کې اُوبه جَمع کیږي خو شرط دا دی چې دا لوخې باران ته صحیح پروت وي ، څکه که لوخې باران ته اَلټه (پَرمخ) پروت وي نو که مسلسل یوه میاشت باران اوشي خو بیا به هم په دې لوخي کې یو څاڅکې اُوبه هم جَمع نه شي .

همدغه شان د رمضان المبارک میاشت د رحمتونو او برکتونو میاشت ده خو دا رحمتونه او برکتونه هغه کس حاصلولې شي چې د هغه د زړه لوخې سِیده (صحیح) وي ،

يعنې د رمضان المبارک روژې اونيسي، تراويح اوکړي، تلاوت ذکر و آذکار او عبادات اوکړي، او د ګناهونو نه ځان اوساتي.

او که یو کس بغیر عُذره روژې نه نیسي، دګناهونو نه ځان نه ساتي، او د رمضان المبارک د آدابو لحاظ نه ساتي نو که ټوله میاشت رحمتونه او برکتونه را اُو ورېږي دې به د هغې نه څنګه مستفید شي؟

د رمضان په برکت سره د یوولس (۱۱) میاشتو ګناهونه معاف کیدل

علامه ابن جوزي رحمه الله په "بستان الواعظين" کې ليکلي چې: د دولس (۱۲) میاشتو مثال داسې دی لکه د حضرت یعقوب علیه السلام اولاد. (ځکه د حضرت یعقوب ﷺ هم دولس ځامن وو). بیا لکه څرنګې چې حضرت یعقوب علیه السلام ته په ټولو ځامنو کې ډیر محبوب حضرت یوسف علیه السلام ؤ ، او د همدې یو یوسف ﷺ په دُعا سره الله ﷻ ددې یوولس (۱۱) ورونو بخَنه اوکړه، نو همدغه شان د رمضان المبارک میاشت هم الله ﷻ ته په دې ټولو میاشتو کې ډیره محبوب ده، او د همدې یوې میاشتې په برکت سره الله ﷻ د انسان د یوولس میاشتو ګناهونه بَخي. (۱)

د رمضان المبارک د اَدب په وجه مَجُوسي ته اِسلام نصیبه کیدل او مغفرت

چا چې د رمضان المبارک د آدابو لحاظ ساتلی نو الله تعالی ده ته ددې په عِوض کې بهترینه بدله ورکړې، او دده مغفرت یې نصیبه کړی.

په کتابونو کې یوه واقعه ذکر ده چې یو مجوسي په رمضان کې د ورځې خپل ځوي اُولید چې د مسلمانانو د وړاندې یې خوراک کولو، دې مجوسي دا خپل ځوي ووهل، او ورته وې

---

(۱) قال ابن الجوزي رحمه الله تعالى في "بستان الواعظين" مثل الشهور الإثني عشر كمثل أولاد يعقوب فكما أن يوسف أحبّ أولاد يعقوب إليه كذلك رمضان أحبّ الشهور إلى الله فيغفر الله لهم بدعوة واحد منهم وهو يوسف كذلك يغفر الله ذنوب أحد عشر شهرا ببركة رمضان. نزهة المجالس ومنتخب النفائس ۱/۱٦٥ باب فضل رمضان والترغيب في العمل الصالح فيه وما فيه من الفضل. بستان الواعظين ورياض السامعين لابن جوزي رحمه الله ۱/۲۳۰ مجلس في فضل الصيام تنزيل الشهور كأخوة يوسف.

ويل چې ته ولې په رمضان کې د مسلمانانو او د رمضان لحاظ نه ساتې؟

(يعنې تاته حَياء نه درځي چې د رمضانُ المبارک په مياشت کې ته د مسلمانانو د وړاندې په ښکاره طريقې سره خوراک کوې، او د رمضان د آدابو لحاظ نه ساتې؟)

بهر حال، دا مجوسي په همدې جُمعه کې وفات شو، ددې ښار يو عالِم دا مجوسي په خوب کې اُوليد چې جنت ته داخل شوی، نو ده ورته پوښتنه اوکړه:

أَلَسْتَ كُنْتَ مَجُوْسِيًّا؟ آيا ته مجوسي نه وې؟ (نو بيا څنګه جنت ته داخل شوی؟)

هغه ورته ورويل: بَلٰى وَلٰكِنْ لَمَّا حَضَرَتْ وَفَاتِيْ أَدْرَكَنِيَ اللّٰهُ بِالْإِسْلَامِ لِإِحْتِرَامِيْ شَهْرَ رَمَضَانَ.[1]

آو، زه مجوسي ووم ليکن کله چې زما د مرګ وخت رانزدې شو نو الله تعالى ماته د رمضان المبارک د مياشتې د اِحترام په وجه اسلام رانصيبه کړو (نو زه مسلمان وفات شوې يم).

عبرت: محترمو مسلمانانو! تاسو سوچ اوکړئ چې دې مجوسي د رمضان المبارک احترام اوکړو نو الله ﷻ ته دده دا عمل دومره خوښ شو چې د مرګ نه مخکې يې ورته اسلام نصيبه کړو او جنت ته يې داخل کړو، نو اوس چې کوم کس په حقيقي معنو کې د رمضان المبارک آدب کوي يعنې ددې روژې نيسي، عبادات کوي، او د هر قِسمه ګناهونو

---

(۱) رأى مجوسيّ ابنه يأكلُ في رمضان بحضرة المسلمين فضربه وقال: لِمَ لَمْ تحفظ حرمةَ المسلمين في رمضان؟ فمات في ذلك الأسبوع. فرآه عالِم البلد في النوم وهو في الجنة. فقال: أَلَسْتَ كُنْتَ مَجُوْسِيًّا؟ قال: بَلٰى وَلٰكِنْ لَمَّا حَضَرَتْ وَفَاتِيْ أَدْرَكَنِيَ اللّٰهُ بِالْإِسْلَامِ لِإِحْتِرَامِيْ شَهْرَ رَمَضَانَ. نزهة المجالس ومنتخب النفائس ۱/۱۶۵ باب فضل رمضان والترغيب في العمل الصالح فيه وما فيه من الفضل.

دا واقعه په درّة الناصحين کې په دې الفاظو ذکر ده: حكي أنّ مجوسيًّا رأى ابنه في رمضان يأكلُ في السوق فضربه، وقال: لِمَ لَمْ تحفظْ حرمةَ المسلمين في رمضان؟ فَمَاتَ المجوسيُّ. فرآه عالِمٌ في المنام على سرير العزة في الجنة. فقال: أَلَسْتَ مَجُوْسِيًّا؟ فقال: بَلٰى وَلٰكِنْ سَمِعْتُ وَقْتَ الْمَوْتِ نِدَاءً مِنْ فَوْقِيْ: يَا مَلَائِكَتِيْ! لَا تَتْرُكُوْهُ مَجُوْسِيًّا فَأَكْرِمُوْهُ بِالْإِسْلَامِ بِحُرْمَةِ رَمَضَانَ. فالإشارة ان المجوسيّ لما احترم رمضانَ وَجَد الإيمانَ، فكيف بِمَنْ صامه واحترمه؟ درّة الناصحين ص ۲۰ فضيلة الصوم.

نه ځان ساتي نو الله ﷻ به په داسې کس باندې څومره ډيره مهرباني کوي؟

د رمضان مثال

علامه ابن جوزي رحمه الله په "بستان الواعظين" کې ليکلي چې د رمضان المبارک د مياشتې مثال داسې دی لکه د دُنيا يو بادشاه چې يو قوم ته خپل آستازي (پيغام وړونکې) اوليږي، پس که دا قوم ددې آستازي اِکرام او تعظيم اوکړي او دده مرتبه اوپيژني نو دا آستازي چې کله بادشاه ته راشي او ددې خلقو صفت ورته بيان کړي چې دوی زما ډير تعظيم اوکړو نو دا بادشاه به لازمي ددې قوم سره محبت کوي، او د دوی سره به اِحسان کوي. او که چيرته دا خلق ددې بادشاه د آستازي سپکاوې اوکړي، دده مرتبه او نه پيژني، دده سره بَد سلوک اوکړي نو چې کله دا آستازې دې بادشاه ته راشي او ددې خلقو مُذمت ورته بيان کړي چې دې خلقو زما بې عِزتي اوکړه او زما يې څه قدر اونکړو نو بادشاه به خامخا ددې خلقو نه خفه کيږي او هيڅ اِحسان به ورسره ونکړي.

همدغه شان رمضان المبارک هم گويا د الله ﷻ د طرف آستازې دی، پس څوک چې ددې حقوق اَداء کړي (يعنی د رمضان روژې اونيسي، عبادات په کې اوکړي او د گناهونو نه ځان اوساتي) نو الله رب العزت هم ددې خلقو نه خوشحاليږي، او په دوی باندې رحمتونه او برکتونه نازلوي، او څوک چې د رمضان حقوق اداء نکړي (يعنی روژې اونه نيسي، عبادات اونکړي، او مختلف قِسمه گناهونه په کې کوي) نو الله تعالی په داسې خلقو باندې غضب نازلوي او جهنم ته يې داخلوي. (۱)

---

(۱) قيل مثل هَذَا الشَّهر كَمَثل رَسُولٍ أرسلهُ سُلطَان إِلَى قوم فَإِن أكرمُوا شَأنه وعظموا مَكَانَهُ وشرفوا مَنْزِلَته وَعرفُوا فضيلته رَجَعَ الرَّسُول إِلَى السلطان شاكرا لأفعالهم، مادحًا لأحوالهم، رَاضِيا لأعمالهم فيحبّهم السُّلطَان على ذَلِك فَيحسن إِلَيْهِم كل الإحْسَان. وَإِن استخفوا برعايته وهونوا العنايته وَلم ينزلوه مَنْزِلَته من الْإِكْرَام وفعلوا بِهِ فعل اللئام فَيرجع الرَّسُول إِلَى السُّلْطَان وَقد غضب عَلَيْهِم من قَبِيح أفعالهم، سيء أعمالهم فيغضب السُّلْطَان لغضبه. كَذَلِك يغْضب الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى على من استخف بِحرْمَة شهر رَمَضَان.

بستان الواعظين ورياض السامعين ۱/۲۳٦ مجْلِس فِي فضل الصّيام رَمَضَان رَسُول من الله

روژه د نېکو اعمالو ګټلو سيزَن دی

په دُنيا کې د هر يو کاروبار د پاره د ګټې يو سِيزَن وي ، چې کله دا سِيزَن راشي نو تاجران په دې ورځو کې ځان مکمل همدې کار د پاره فارغ کړي ، په ځان ډيرې سختې تيروي ، د خوراک څکاک او خوب هيڅ پرواه نه ساتي ، که څوک دوی مصروفه کول غواړي نو عُذر ورته پيش کوي چې دا زمونږ د کاروبار سِيزَن دی .

دا ځکه چې دوی ته پته وي چې که په دې سيزن کې کار اوکړو نو ددې د ګټې نه به بيا ټول کال فائده اخلو .

همدغه شان رمضان هم د نېکو اعمالو ګټلو سيزَن دی ، که يو انسان په دې کې روژې اونيسي ، عبادت اوکړي او د ګناهونو نه ځان اوساتي نو ددې بنه آثر به د کال په باقي يوولسو (۱۱) مياشتو هم وي ، او د آخرت دائمي ژوند يې هم بنه کيږي .

حضرت علي رضي الله عنه فرمايي :

لَوْ أَرَادَ اللهُ أَنْ يُعَذِّبَ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا أَعْطَاهُمْ رَمَضَانَ وَ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَد .(۱)

که چيرته الله تعالى د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم اُمت ته عذاب ورکول غوښتى نو دوی ته به يې رمضان او قُلْ هُوَاللهُ أَحَد ... (يعنى سورة اخلاص) نه وې ورکړی .

په روژه کې د حرامې ګټې او دَهوکې نه ځان ساتل په کار دي

د رمضان المضارک مياشت د غمخوارۍ او د يو بل سره د همدردۍ مياشت ده ، چې په دې کې به مسلمانان د يو بل سره اِحسان کوي ، خو افسوس چې بعضې خلق په دې مياشت کې هم د خلقو نه د څرمن وِيستلو په فکر کې وي ، کوشش دا کوي چې په څه طريقې سره روپۍ راپيدا کړي ، د جائز و ناجائز ، حلال و حرام هيڅ تميز نه کوي ، بلکه د يو څو روپو ګټلو په خاطر دُهوکه او ملاوټ کوي ، نو مسلمان ته په کار دي چې په دې بابرکته مياشت کې خپل ځان د حرامې ګټې او دُهوکې نه اوساتي .

(۱) نزهة المجالس ومنتخب النفائس ۱/۱٦٥ باب فضل رمضان والترغيب في العمل الصالح فيه وما فيه من الفضل

په روژه کې د کنځلو او جګړو کولو نه ځان ساتل په کار دي

بعضې خلق چې روژه اونیسي نو د ځان نه سَم فرعون جوړ کړي، په هر چا باندې غصه کوي، او د هر چا سره په معمولي معمولي خبره جګړه کوي، حالانکه روژه خو د صبر او غمخوارۍ میاشت ده، په دې کې به یو مسلمان د بل مسلمان سره د نرمۍ او احسان معامله کوي، د غصې او جګړو نه به ځان ساتي.

د بخاري شریف او مسلم شریف حدیث دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:

... وَإِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ أَحَدِكُمْ فَلاَ يَرْفُثْ وَلاَ يَصْخَبْ، فَإِنْ سَابَّهُ أَحَدٌ أَوْ قَاتَلَهُ، فَلْيَقُلْ إِنِّي امْرُؤٌ صَائِمٌ. (۱)

په کومه ورځ چې په تاسو کې د چا روژه وي نو هغه دې فحش خبرې نه کوي، او نه دې بې هوده خبرو سره خپل آواز اوچتوي، پس کوم کس چې (ابتداءً) ده ته کنځل کوي، یا دده سره جنګ کوي نو دا دې ورته ووايي چې "زه روژه داریم".

ګویا دا سړې ده ته دا ویل غواړي چې زما روژه ده زما د پاره دا جائز نه دي چې زه د تا سره جنګ اوکړم، او تا د پاره هم دا مناسب نه دي چې ته د ما سره جنګ اوکړې، نو په دې طریقې سره به جګړه ختمه شي. (۲)

---

(۱) صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابٌ: هَلْ يَقُولُ إِنِّي صَائِمٌ إِذَا شُتِمَ رقم الحديث ۱۹۰۴ ، صحيح مسلم باب فضل الصيام رقم الحديث ۱۶۳(۱۱۵۱) ، مشكاة المصابيح كتاب الصوم الفصل الاول رقم الحديث ۱۹۵۹ (۴).

وفي رواية: .... وَإِنْ جَهِلَ عَلَى أَحَدِكُمْ جَاهِلٌ وَهُوَ صَائِمٌ فَلْيَقُلْ: إِنِّي صَائِمٌ. سنن الترمذي رقم الحديث ۷۶۴ أَبْوَابُ الصَّوْمِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الصَّوْمِ ، صحيح الترغيب والترهيب كتاب الصوم رقم الحديث ۹۷۸(۱) الترغيب في الصوم مطلقا ، مسند احمد رقم الحديث ۹۳۶۳.

(۲) "فَإِنْ سَابَّهُ أَحَدٌ" أَيِ ابْتَدَأَهُ بِسَبٍّ أَوْ شَتْمٍ "أَوْ قَاتَلَهُ" أَيْ أَرَادَ قَتْلَهُ بِحَرْبٍ أَوْ ضَرْبٍ أَوْ مُخَاصَمَةٍ وَمُجَادَلَةٍ "فَلْيَقُلْ: إِنِّي امْرُؤٌ صَائِمٌ" وَهُوَ إِمَّا بِاللِّسَانِ لِيَنْزَجِرَ خَصْمُهُ فَكَأَنَّهُ قَالَ لَهُ: إِذَا كُنْتُ صَائِمًا لَا يَجُوزُ لِي أَنْ أُخَاصِمَكَ بِالشَّتْمِ وَالْهَذَيَانِ، فَلَا يَلِيقُ بِكَ أَنْ تُعَارِضَنِي فِي هَذَا الْوَقْتِ، لِأَنَّهُ عَلَى خِلَافِ الْمُرُوءَةِ عَادَةً، فَيَنْدَفِعُ خَصْمُهُ. أَوْ مَعْنَاهُ: فَلَا يَنْبَغِي مِنْكَ التَّطَاوُلُ عَلَيَّ بِلِسَانِكَ، أَوْ بِيَدِكَ لِأَنِّي فِي ذِمَّةِ اللَّهِ تَعَالَى، وَمَنْ يَخْفِرِ اللَّهَ فِي ذِمَّتِهِ يُهْلِكْهُ، وَلَا مِنِّي بِأَنْ أَغْضَبَ وَأُجَازِيَكَ. أَوْ يَقُولُ فِي نَفْسِهِ لِيَعْلَمَ أَنَّهُ لَا يَجُوزُ لَهُ الْفُحْشُ وَالْغَضَبُ. مرقاة المفاتيح ۴/۱۳۶۳ في تشريح حديث ۱۹۵۹.

په احاديثو کې مسلمان ته کنځلې کولوته فِسق ويل شوي . د ترمذي شريف حديث دی، نبي ﷺ فرمايي : سِبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ . (۱) مؤمن ته کنځل کول فِسق دي .

په قرآن کريم کې د مُتَّقيانو يو صفت دا هم ذکر شوی چې " دوی غصه برداشت کوي ، او خلقو ته معافي کوي " الله تعالى فرمايي ﴿ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ ﴾ . (۲)

ترجمه : (مُتَّقيان هغه خلق دي چې) دوی غصه برداشت کوي ، او خلق معاف کوي .

بل دا چې دا څه غيرت ، بهادري او پهلواني نده چې انسان هر وخت بې ځايه په خلقو غصې کوي ، بلکه قوي او پهلوان هغه کس دی چې د غصې په وخت خپل ځان کنټرول کړي . همدا مضمون په صحيح احاديثو کې هم راغلی . (۳)

په رمضان کې په نفقه کې فراخي په کار ده

د رمضانُ المبارک په مياشت کې په نَفَقه کې فراخي په کار ده ، همدا رنګې د غريبانانو سره مدد کول په کار دي ، ځکه په دې مياشت کې خرچ کول داسې دي لکه د الله ﷻ په لاره کې خرچ کول . (۴)

---

(۱) سنن الترمذي أَبْوَابُ الإِيمَانِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ سِبَابُ الْمُؤْمِنِ فُسُوقٌ رقم الحديث ۲۶۳۵ ، مسند احمد رقم ۴۱۷۸ ، مسند ابي داؤد الطيالسي رقم ۲۳۵ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم ۲۸۱۲(۸) .

(۲) آل عمران آية ۱۳۴ .

(۳) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرَعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الغَضَبِ » . صحيح البخاري كِتَابُ الأَدَبِ بَابُ الحَذَرِ مِنَ الغَضَبِ رقم الحديث ۶۱۱۴ ، صحيح مسلم رقم ۱۰۷(۲۶۰۹) باب فضل من يملک نفسه عند الغضب ، السنن الكبرى للنسائي رقم ۱۰۱۵۴ ، موطاء امام مالک رقم ۱۲ ، مسند احمد رقم ۷۲۱۹ .

(۴) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اِنْبَسِطُوا فِي النَّفَقَةِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ، فَإِنَّ النَّفَقَةَ فِيهِ كَالنَّفَقَةِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فضائل رمضان لابن ابي الدنيا ۱/۵۲ رقم الحديث ۲۴ ذِكْرُ شَهْرِ رَمَضَانَ وَفَضْلِهِ .

عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: سَمِعْتُ مَشْيَخَتَنَا، يَقُولُونَ: " إِذَا حَضَرَ شَهْرُ رَمَضَانَ، قَدْ حَضَرَ مُطَهِّرٌ، وَيَقُولُونَ: اِنْبَسِطُوا بِالنَّفَقَةِ فِيهِ، فَإِنَّهَا تُضَاعَفُ كَالنَّفَقَةِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَيَقُولُونَ: اَلتَّسْبِيحَةُ فِيهِ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ تَسْبِيحَةٍ فِي غَيْرِهِ " . فضائل رمضان لابن ابي الدنيا ۱/۵۳ رقم الحديث ۲۵ ذِكْرُ شَهْرِ رَمَضَانَ وَفَضْلِهِ .

د رمضان په مياشت کې د روژو فرض کيدو حکمت

په دې اُمت باندې روژې د رمضان په مياشت کې فرض شوي .

اوس **سوال** دادی چې ددې روژو د پاره د رمضان مياشت ولې مُنتخب شوه ؟ (ولې په نورو مياشتو کې نه دي فرض شوي ؟)

جواب : ددې په اصلِ حقيقت باندې خو الله ﷻ پوهيږي ليکن قرآن کريم او احاديثو ته په نظر کولو سره معلوميږي چې په دې مياشت کې داسې خصوصيات شته چې هغه په نورو مياشتو کې نشته نو ځکه د روژو د پاره همدا مياشت مُنتخَب شوه ، هغه خصوصيات دادي :

۱ . په دې مياشت کې قرآن کريم او نور آسماني کتابونه نازل شوي ، او په دې کې د روژې اصل مقصد کوم چې په ﴿ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴾ سره ذکر شوی هغه په کاملې طريقې سره حاصليږي نو ځکه په دې مياشت کې روژې فرض شوي .(۱)

۲ . په دې مياشت کې سرکشه شيطانان په زنځيرونو کې تړلې شي ، د جنت دروازې کلاؤ وي ، او دجهنم دروازې بندې وي .

۳ . په دې مياشت کې د نفلو درجه د فرضو برابر وي ، او يو فرض د اُوياؤ (۷۰) فرضو برابر وي .

٤ . په دې مياشت کې الله رب العزت دې اُمت ته پنځه داسې خاص شيان ورکړي چې هغه يې مخکني اُمتونو ته ندي ورکړي ، هغه پنځه خصوصي شيان دادي :

اول : د روژه دار د خُلې بُوئ الله ﷻ ته د مشکو نه زيات خوښ دی .

دويم : د روژه ماتي پورې ماهيان د دوی د پاره د مغفرت دُعاګانې غواړي .

(۱) احکامِ اسلام عقل کے نظر میں لمولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله ص ۱۳۵

دريم : د روژه دار د پاره په هره ورځ جنت ښائسته کولې شي .

څلورم : په رمضان کې سرکشه شيطانان ترلې شي .

پنځم : د رمضان په آخري شپه د روژه دارو مغفرت کولې شي . (۱)

بل دا چې په دې مياشت کې د هر عبادت اجر د نورو مياشتو په نسبت زيات وي .

رسول الله ﷺ فرمايي :

... وَكَانَ لَهُ بِكُلِّ سَجْدَةٍ يَسْجُدُهَا فِي شَهْرِ رَمَضَانَ بِلَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ شَجَرَةٌ يَسِيرُ الرَّاكِبُ فِي ظِلِّهَا خَمْسَ مِائَةِ عَامٍ . (۲)

او دا چې د رمضان المبارک په مياشت کې د ورځې يا شپې څومره سجدې کوي د هرې سجدې په عِوض کې به ده ته په جنت کې داسې اُونه ورکولې شي چې د هغې په سُورې کې به د آس سور کس پنځه سوه (۵۰۰) کال مزَل کولې شي .

همدا رنګې په رمضان کې د تسبيحانو ويلو اجر هم زيات وي . (۳)

چونکه په دې مياشت کې ډير خصوصيات جَمع وو نو ځکه دا د روژو د پاره مُنتخب شوه .

---

(۱) دا ټولې خبرې په احاديثو کې مذکور دي ، تفصيلي احاديث ځه مخکې د مختلفو عنواناتو په ضِمن کې ذکر شوي او څه روستو راروان دي . ابوالشمس علي عنه

(۲) شعب الايمان للبيهقي رقم الحديث ۳۳٦۲ الصيام فضائل شهر رمضان ، الترغيب والترهيب كتاب الصوم الترغيب في صيام رمضان احتسابًا و قيام ليله رقم الحديث ۱۲ ، و رواه السيوطي في الدر ۱۸٦/۱ ، والهندي في الكنز رقم ۲۳۵۰٦ ، والخطيب البغدادي في التاريخ ۱۸٦/۱ ، المعجم الرابع في ثواب العمل الصالح ابواب الصوم ص ۱٦۷ .

(۳) عن الزهري قال : تَسْبِيحَةٌ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ تَسْبِيحَةٍ فِي غَيْرِهِ . فضل شهر رمضان لابن عساكر ۱۳۷/۱ رقم ۱۱ . فضائل رمضان لابن ابي الدنيا ۵۳/۱ رقم الحديث ۲۵ ذِكْرُ شَهْرِ رَمَضَانَ وَفَضْلِهِ .

روژه دار ته د روژه ماتي د پاره څه ورکولو کې ثواب

کوم کس چې روژه دار ته د روژه ماتي د پاره خوراک ، څکاک ، قجورې وغيره ورکړي نو په احاديثو کې ددې ډير زيات آجر راغلی ، مُحدِّثينو په دې باندې مستقل بابونه لیږولي.

يو څو احاديث درته د مختلفو عنواناتو په ضمن کې ذکر کوم

۱. د روژه دار په مقدار ثواب ملاويدل

د ترمذي شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِ الصَّائِمِ شَيْئًا. (۱)

څوک چې يو روژه دار ته روژه ماتي ورکړي نو ده ته به هم د هغه د روژې هومره ثواب ملاويږي ، خو د روژه دار د روژې د ثواب نه به څه شي نشي کمولی.

فائده الله تعالی ډير غيرتي او کريم ذات دی ، دا قانون يې مقرر کړی چې کوم کس بل چاته د يو نيک کار ترغيب ورکړي ، يا د هغه سره په دې کار کې مدد اوکړي نو ده ته هم د هغه هومره آجر ورکوي ، او د هغه په ثواب کې هم کمې نه راولي.

دغه شان که يو کس روژه دار ته د روژه ماتي د پاره څه ورکړي نو دې کس ته هم د روژه دار د روژې په مقدار ثواب ورکوي ، او د هغه د روژې د ثواب نه هيڅ نشي کمولی.

---

(۱) سنن الترمذي أَبْوَابُ الصَّوْمِ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا رقم الحديث ۸۰۷ وقال الترمذي: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ۳۳۱۷ ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۳۴۲۹ ، المعجم الكبير للطبراني رقم ۵۲۷۵ ، مسند احمد رقم الحديث ۱۷۰۳۳.

وفي رواية : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِمْ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا » . سنن ابن ماجة كِتَابُ الصِّيَامِ بَابٌ فِي ثَوَابِ مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا رقم الحديث ۱۷۴۶ وقال الالباني: هذا حديث صحيح ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۵۲۶۷ .

وفي رواية: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا أَوْ جَهَّزَ غَازِيًا أَوْ جَهَّزَ حَاجًّا فَإِنَّ لَهُ مِثْلَ أُجُورِهِمْ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْءٌ » . المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۵۲۶۸ ، ورقم ۵۲۷۲ .

۲ . د فرښتو او حضرت جبريل ﷺ دُعا حاصلول

څوک چې په روژه دار باندې حلال خوراک څکاک اوکړي نو داسې کس ته فرښتې او حضرت جبريل عليه السلام د مغفرت دُعاګانې کوي . رسول الله ﷺ فرمايي :

مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا عَلَى طَعَامٍ ، وَشَرَابٍ مِنْ حَلَالٍ ، صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ فِيْ سَاعَاتِ شَهْرِ رَمَضَانَ ، وَصَلَّى عَلَيْهِ جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِيْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ . (۱)

چا چې د روژه دار د پاره د خپل حلال خوراک څکاک نه د روژه ماتي اِنتظام اوکړو (او په هغه يې خوراک اوکړو) نو فرښتې د رمضان د مياشتې په دې ساعتونو کې په ده باندې رحمت راليږي (يعنى دده د پاره د مغفرت دُعاګانې کوي) ، او د ليلة القدر په شپه باندې حضرت جبريل عليه السلام په خپله په ده باندې رحمت راليږي (يعنى دده د پاره د مغفرت او بَخښې دُعا غواړي) .

۳ . درې اِنعامات ملاويدل

څوک چې په روژه دار باندې خوراک ، څکاک اوکړي نو ده ته ددې په عِوض کې درې انعامات ملاويږي : اول : د ګناهونو مغفرت . دويم : د جهنم نه آزاديدل . دريم : د هغه د روژې هومره ثواب ملاويدل . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ فَطَّرَ فِيْهِ صَائِمًا كَانَ لَهُ مَغْفِرَةً لِذُنُوْبِهِ ، وَعِتْقَ رَقَبَتِهِ مِنَ النَّارِ ، وَكَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يُنْقَصَ مِنْ أَجْرِهِ شَيْءٌ . (۲)

څوک په دې مياشت کې (د الله ﷻ د رَضا د پاره) په يو روژه دار باندې روژه ماتې اوخوروي نو دا به دده د پاره د ګناهونو د مغفرت او د جهنم نه د آزاديدو ذريعه اوګرځي ، او ده ته به د روژه دار هومره ثواب ملاويږي خو د روژه دار په ثواب کې به هيڅ کمې نشي کولى .

---

(۱) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۶۱۶۲ ، كنز العمال رقم الحديث ۲۳۶۵۷ ، الترغيب والترهيب ج۲ ص ۹۲ .

(۲) شعب الايمان رقم الحديث ۳۳۳۶ الصيام فضائل شهر رمضان ، مشكاة المصابيح كتاب الصوم الفصل الثالث رقم الحديث ۱۹۶۵ (۱۰) ، صحيح ابن خزيمة باب فضائل شهر رمضان ... رقم الحديث ۱۸۸۷ ، كنز العمال رقم الحديث ۲۳۷۱۴ ، و رقم ۲۳۲۷۶ ، معارف الحديث ج۴ ص ۳۳۶ كتاب الصوم .

دغه وجه ده چې زمونږ اسلافو به روژه دار ته د خوراک ورکولو پوره اهتمام کولو.

په "تفسیر روح البیان" کې ذکر دي چې حماد بن سلمه رحمه الله یو مشهور بزرگ تیر شوی، هغه به د رمضان په هره شپه پنځوس (۵۰) روژه دارو ته د روژه ماتي د پاره خوراک ورکول، او د اختر په شپه به یې هر یو ته یو یوه جوړه جامې هم ورکولې.(۱)

یوه غلط فهمي ختمول: بعضې خلق روژه دار ته د روژه ماتي د پاره څه ورکړي یا ورته وایې چې "ته به روژه زما په دې څیز ماتوی" په دې سره دده مقصد داوي چې کله دې زما په دې څیز سره روژه ماته کړي نو ماته به دده د روژې هومره ثواب ملاوْ شي.

خبردار، ددې وینا هیڅ ضرورت نشته ځکه الله رب العزت ډیر رحیم کریم ذات دی څوک چې روژه دار ته د روژه ماتي د پاره څه ورکړي که روژه دار په دې څیز سره روژه ماته کړي، یا یې د خوراک په مینځ کې اوخوري، یا یې په آخر کې اوخوري په دې ټولو صورتونو کې دې ورکوونکي ته د روژه دار د روژې هومره اجر و ثواب ملاویږي، لهذا روژه دار ته د څه ورکولو په وخت کې داویل ندي په کار چې "ته به خامخا زما په دې څیز روژه ماتوی".(۲)

د نمر غورځیدلو نه پس په روژه ماتي کې تادي کول مستحب ده

کله چې نمر یقیني طریقې سره ډُوب شي نو بیا فورًا روژه ماتول په کار دي.(۳)

په احادیثو مبارکه ؤ کې ددې ډیر ترغیب هم راغلی. او دا اُمت به تر هغه وخته پورې کامیابه وي چې تر څو پورې دوی د نمر غورځیدو نه پس په روژه ماتي کې تادي کوي.

---

(۱) وکان حماد بن سلمة الامام الحافظ يفطر في كل ليلة من شهر رمضان خمسين إنساناً وإذا كانت ليلة الفطر كساهم ثوبا ثوبا وكان يعد من الابدال. تفسير روح البيان ۲۹۵/۱ في تشريح سورة البقرة آية ۱۸۵.

(۲) تحفه رمضان لمولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله.

(۳) د بخاري شريف حديث دی، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ هَا هُنَا، وَأَدْبَرَ النَّهَارُ مِنْ هَا هُنَا، وَغَرَبَتِ الشَّمْسُ فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ. صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابٌ: مَتَى يَحِلُّ فِطْرُ الصَّائِمِ رقم الحديث ۱۹۵۴. کله چې شپه د دیخوا (یعنی مشرق د طرف) نه راشي، او ورځ د دیخوا (یعنی مغرب د طرف) نه لاړه شي او نمر ډوب شي نو (د روژه ماتي وخت داخل شو) روژه دار دې روژه ماته کړي.

Scanned with CamScanner

امام بخاري رحمه الله په دې باندې مستقل باب قائم کړی '' بَابُ تَعْجِيْلِ الْإِفْطَارِ '' او بيا يې ددې لاندې دا حديثِ مبارکه رانقل کړی ، رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ . (۱)

خلق به تر هاغه وخته پورې هميشه په خير (آرام ، راحت او فراخۍ) کې وي تر څو پورې چې دوی (د نمر د ويېدو نه پس) په روژه ماتي کې تادي کوي . (۲)

په فتاوی حقانيه کې ذکر دي چې د نمر پرېوتل قطعي او بديهي څيز دی ، ددې نه پس د غلبه ظن او احتياط دعوی کول بې بُنياده ده ، دغه وجه ده چې په شريعت کې په روژه ماتي کې تادي کول افضل ده . (۳)

نبي ﷺ به په روژه ماتي کې تادي (جلتي) کوله

حضرت انس بن مالک رضي الله عنه فرمايي :

مَا رَأَيْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَطُّ صَلَّى صَلَاةَ الْمَغْرِبِ حَتّٰى يُفْطِرَ وَلَوْ عَلٰى شَرْبَةٍ مِنْ مَاءٍ . (۱)

---

(۱) صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ تَعْجِيْلِ الْإِفْطَارِ رقم الحديث ۱۹۵۷ ، صحيح مسلم كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ فَضْلِ السُّحُوْرِ وَتَأْكِيْدِ إِسْتِحْبَابِهِ ، وَاسْتِحْبَابِ تَأْخِيْرِهِ وَتَعْجِيْلِ الْفِطْرِ رقم الحديث ۴۸ (۱۰۹۸) .

(۲) لَا يَزَالُ : أي يبقون في سعة و راحة إذا هم أفطروا عقب تحقق الغروب . لأنه أرفق بهم وأقوى لهم على العبادة وكذلك يحصل لهم مزيد من الأجر والمثوبة لتمسكهم بسنة رسول الله صلى الله عليه وسلم . تعليق مصطفى البغا على البخاري

ملا علي قاري رحمه الله ددې حديث په تشريح کې ليکلي : لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ : أَيْ مَوْصُوْفِيْنَ بِخَيْرٍ كَثِيْرٍ . أَوِ الْمُرَادُ بِالْخَيْرِ ضِدُّ الشَّرِّ وَالْفَسَادِ " مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ " أَيْ مَا دَامُوْا عَلٰى هٰذِهِ السُّنَّةِ . وَيُسَنُّ تَقْدِيْمُهُ عَلَى الصَّلَاةِ لِلْخَبَرِ الصَّحِيْحِ بِهِ . قَالَ التُّوْرِبِشْتِيُّ : فَإِنَّ فِي التَّعْجِيْلِ مُخَالَفَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ فَإِنَّهُمْ يُؤَخِّرُوْنَهُ إِلَى اشْتِبَاكِ النُّجُوْمِ أَيِ اخْتِلَاطِهَا . ثُمَّ صَارَ عَادَةً لِأَهْلِ الْبِدْعَةِ فِيْ مِلَّتِنَا . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۳۸۱/۴ كتاب الصوم باب في مسائل متفرقة من كتاب الصوم في تشريح رقم الحديث ۱۹۸۴ .

(۳) ويستحب للصائم تعجيل الافطار قبل طلوع النجوم . فتاوى تاتارخانية ج۲ ص ۳۸۱ الفصل السادس في الاسباب المبيحة . خلاصة الفتاوى ج۱ ص ۲۶۶ كتاب الصوم الفصل الخامس في الحظر والاباحة ، ومثله في مراقي الفلاح على صدر الطحطاوي ص ۵۶۲ كتاب الصوم . فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۵۸ .

Scanned with CamScanner

ما رسولُ الله صلی الله علیه وسلم هیڅ کله داسې ندي لیدلی چې هغوی د روژه ماتي نه بغیر د ماښام مونځ کړې وي (بلکه اول به یې روژه ماته کړه بیا به یې د ماښام مونځ کولو) اگر چې دا (روژه ماتول) به د اوبو په یو غړپ (ګوټ) سره وو. (یعنی که نور به څه نه وو نو اول به یې په اوبو سره روژه ماته کړه بیا به یې مونځ کولو).

په روژه ماتي کې تادي کوونکې الله ﷻ ته محبوب دي

۱. حدیث قدسي دی، الله تعالی فرمایي: إِنَّ أَحَبَّ عِبَادِيْ إِلَيَّ أَعْجَلُهُمْ فِطْرًا.(۲)
بیشکه په بندګانو کې ماته ډیر محبوب هغه کس دی چې هغه (د نمر پریوتلو نه پس) په روژه ماتي کې تادي (جلتي) کوي.

۲. په یو بل حدیث کې ذکر دي، نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایي:
ثَلَاثَةٌ يُحِبُّهَا اللهُ: تَعْجِيْلُ الْفِطْرِ، وَتَأْخِيْرُ السُّحُوْرِ، وَضَرْبُ الْيَدَيْنِ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرٰى فِي الصَّلَاةِ.(۳)

درې خبرې الله تعالی ډیرې خوښوي: ۱. په روژه ماتي کې تادي کول. ۲. په پیشمني کې روستو والې کول (یعني په آخري وخت کې کول). ۳. په مانځه کې (د قیام په حالت کې) یو لاس په بل لاس باندې ایښودل. (یعنی لاسونه د نامه نه لاندې ترل).

وجوهات:

په روژه ماتي کې د تادي کولو په وجه انسان څکه د الله ﷻ محبوب جوړیږي چې د دې

(۱) صحیح ابن حبان رقم الحديث ۳۵۰۴ کتاب الصوم بَابُ الْإِفْطَارِ وَتَعْجِيْلِهِ ذِكْرُ الْاِسْتِحْبَابِ لِلصُّوَّامِ تَعْجِيْلُ الْإِفْطَارِ قَبْلَ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ، صحیح الترغیب والترهیب ج۱ ص ۶۲۲ رقم الحديث ۱۰۷۶(۴) کتاب الصوم الترغيب في تعجيل الفطر وتأخير السحور، المستدرک علی الصحیحین للحاکم کتاب الصوم رقم الحديث ۱۵۷۷، واخرجه ابن خزيمة "۲۰۶۳"، والبزار "۹۸۴"، والحاکم ۱/۴۳۲، والبيهقي ۴/۲۳۹.
(۲) سنن الترمذي أَبْوَابُ الصَّوْمِ عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِيْ تَعْجِيْلِ الْإِفْطَارِ رقم الحديث ۷۰۰، مشکاة المصابیح بَابٌ فِيْ مَسَائِلَ مُتَفَرِّقَةٍ من کتاب الصَّوْمِ الفصل الثاني رقم الحديث ۱۹۸۹ (۸)، کنز العمال رقم الحديث ۲۳۸۸۰، ورقم ۲۳۸۹۲.
(۳) المعجم الاوسط للطبراني رقم الحديث ۷۴۷۰ باب الميم من اسمه: محمد، کنز العمال رقم الحديث ۴۳۲۵۷، الترغیب والترهیب ج۲ ص ۱۳۰.

Scanned with CamScanner

يو څو وجوهات دي:

اوله وجه: په دې کې د نبي علیه السلام د سُنتو تابعداري راځي، ځکه د پیغمبر ﷺ څپله طریقه دا وه چې د نمر پریوتلو نه پس به يې په روژه ماتي کې تادي (جَلتي) کوله.

نبي کریم صلى الله علیه وسلم فرمايي:

لَا تَزَالُ أُمَّتِي عَلَى سُنَّتِي مَا لَمْ تَنْتَظِرْ بِفِطْرِهَا النُّجُومَ .(۱)

زما اُمت به تر هاغه وخته پورې زما په سُنتو قائم وي تر څو پورې چې دوی د روژې ماتولو د پاره د ستورو راختلو اِنتظار نه کوي.

او دا یقیني خبره ده چې د رسول الله صلى الله علیه وسلم د سُنتو په اِتباع سره انسان د الله ﷻ محبوب جوړیږي، الله رب العزت فرمايي:

﴿ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللهُ ﴾ .(۲)

ترجمه: (اې پیغمبره!) ته (خلقو ته) ووايه که چیرته تاسو د الله ﷻ سره په ریښتيا محبت کوی (او ددې محبت په وجه دا هم غواړی چې الله ﷻ هم د تاسو سره محبت وکړي) نو (ددې مقصد حاصلولو د پاره) تاسو زما تابعداري وکړئ، نو الله به د تاسو سره محبت وکړي.

دویمه وجه: په روژه ماتي کې د تادی په وجه د یهودو او نصاری نه مخالفت راځي، ځکه دوی د نمر د ویبدلو نه پس په روژه ماتي کې ډیر روستو والي کوي.

دریمه وجه: په دې کې آساني ده، او د بنده عِجز هم ښکاره کیږي.

څلورمه وجه: د ماښام مونځ به په اطمینان او سکون سره اوکړي. ځکه په روژه ماتولو سره به د ولږې او تندې اثر ختم شوې وي.

ملاعلي قاري رحمه الله په "مرقاة شرح مشكوة" کې دا مذکوره او څه نور وجوهات

---

(۱) إِسْنَادُهُ صَحِيحٌ ، صحيح ابن حبان بَابُ الإِفْطَارِ وَتَعْجِيلِهِ رقم الحديث ۳۵۱۰ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۰۷۴ (۲) الترغيب في تعجيل الفطر وتاخير السحور ، كنز العمال رقم ۲۳۸۸۱ ، و رقم ۲۳۸۹۱ .

(۲) آل عمران آية ۳۱ .

ذکر کړي دي. (۱)

په روژه ماتي کې روستو والې کول د يهود او نصارىٰ طريقه ده

کله چې نمر په يقيني طريقې سره ډوب شي نو بيا په روژه ماتي کې روستو والې کول د يهود او عيسايانو طريقه ده، او نن صبا دا د روافضو طريقه هم ده.

د ابوداؤد شريف حديث دی، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

لَا يَزَالُ الدِّينُ ظَاهِرًا مَا عَجَّلَ النَّاسُ الْفِطْرَ، لِأَنَّ الْيَهُودَ، وَالنَّصَارَىٰ يُؤَخِّرُونَ. (۲)

دا دين به هميشه غالب وي تر څو پورې چې خلق په روژه ماتي کې تادي (جلتي) کوي ځکه چې يهود او نصارىٰ په روژه ماتي کې روستو والې کوي.

فايده: ددې حديث نه معلومه شوه چې په روژه ماتي کې روستو والې کول د يهود او نصارىٰ طريقه ده، دوی به دومره دير انتظار کولو چې ستوري به دير ګڼر رااوختل او ښه په روښانه شول نو بيا به يې روژه ماتوله، نن صبا همدا طريقه د روافضو هم ده.

---

(۱) قَالَ الطِّيبِيُّ: وَلَعَلَّ السَّبَبَ فِي هٰذِهِ الْمَحَبَّةِ الْمُتَابَعَةُ لِلسُّنَّةِ وَالْمُبَاعَدَةُ عَنِ الْبِدْعَةِ وَالْمُخَالَفَةُ لِأَهْلِ الْكِتَابِ اهـ. وَفِيهِ إِيمَاءٌ إِلَىٰ أَفْضَلِيَّةِ هٰذِهِ الْأُمَّةِ لِأَنَّ مُتَابَعَةَ الْحَدِيثِ تُوجِبُ مَحَبَّةَ اللهِ تَعَالَىٰ { قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللهُ . آل عمران: ۳۱} وَإِلَيْهِ الْإِشَارَةُ بِالْحَدِيثِ الْآتِي: " « لَا يَزَالُ الدِّينُ ظَاهِرًا مَا عَجَّلَ النَّاسُ الْفِطْرَ لِأَنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ يُؤَخِّرُونَ » ". وَسَبَبُهُ وَاللهُ تَعَالَىٰ أَعْلَمُ أَنَّ هٰذِهِ الْمِلَّةَ الْحَنِيفِيَّةَ سَمْحَاءُ سَهْلَةٌ لَيْسَ فِيهَا حَرَجٌ لِيَسْهُلَ قِيَامُهُمْ بِهَا وَالْمُدَاوَمَةُ عَلَيْهَا. وَلِذَا قِيلَ: عَلَيْكُمْ بِدِينِ الْعَجَائِزِ. بِخِلَافِ أَهْلِ الْكِتَابِ فَإِنَّهُمْ شَدَّدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ فَشَدَّدَ اللهُ عَلَيْهِمْ. فَغُلِبُوا وَلَمْ يَقْدِرُوا أَنْ يُقِيمُوا الدِّينَ. وَقَالَ ابْنُ الْمَلَكِ: وَلِأَنَّهُ إِذَا أَفْطَرَ قَبْلَ الصَّلَاةِ يُؤَدِّيهَا عَنْ حُضُورِ قَلْبٍ وَطُمَأْنِينَةِ نَفْسٍ، وَمَنْ كَانَ بِهٰذِهِ الصِّفَةِ فَهُوَ أَحَبُّ إِلَى اللهِ مِمَّنْ لَمْ يَكُنْ كَذٰلِكَ اهـ وَلِذَا قِيلَ: اَلطَّعَامُ الْمُمْتَزِجُ بِالصَّلَاةِ خَيْرٌ مِنَ الصَّلَاةِ الْمُخْتَلِطَةِ بِالطَّعَامِ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۳۸۲/۴ في تشريح حديث ۱۹۸۹ باب في مسائل متفرقة من كتاب الصوم .

(۲) سنن ابي داؤد رقم الحديث ۲۳۵۳ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُسْتَحَبُّ مِنْ تَعْجِيلِ الْفِطْرِ ، مسند احمد رقم الحديث ۹۸۱۰ ، صحيح ابن حبان رقم ۳۵۰۹ ذكر العلة التي من اجلها كان يُحبّ صلى الله عليه وسلم تعجيل الفطر ، المستدرک على الصحيحين للحاكم كتاب الصوم رقم ۱۵۷۳ ، قال الحاكم : هٰذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَىٰ شَرْطِ مُسْلِمٍ ، وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . السنن الكبرى للبيهقي رقم ۸۱۱۹ ، مشكوة المصابيح رقم ۱۹۹۵(۱۳) ، صحيح الترغيب والترهيب رقم ۱۰۷۵(۳) الترغيب في تعجيل الفطر وتاخير السحور قال الالباني: هذا حديث حسن.

Scanned with CamScanner

نو اوس چې څوک د نمر غورځيدو نه پس په روژه ماتي کې تادي کوي نو دا د نبي عليه السلام په سُنتو باندې عمل کوي، او د اهلِ باطلو مخالفت کوي، او دا خبره يقيني ده چې د دين مضبوطوالې هم په دې کې دی چې د اهلِ کتابو مخالفت اوکړې شي، ځکه د دوی سره موافقت او دوستي د دين د نقصان ذريعه ده. (۱)

الله رب العزت د دوی سره د دوستي نه منع کړې:

﴿ يَآَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصٰرٰى أَوْلِيَآءَ ﴾ (۲)

ترجمه: اې مؤمنانو! تاسو يهود او نصارىٰ دوستان مه جوړوئ.

د الله ﷻ او د رسول ﷺ حکم منل دين دی

محترمو! د دين دارومدار په دې باندې دی چې انسان د الله ﷻ او د هغه د رسول حکم اومني، دوی چې څنګه حکم کړې وي هماغه حکم منل دين دی، خپل خواهشات پوره کول دين نه دی، مثلاً د الله رب العزت يو حکم دادی چې "په روژه کې د صُبحِ صادق نه تر د نمر پريوتلو پورې د خوراک، څکاک او نفسي خواهِش (يعني جِماع) نه ځان اوساته" نو اوس دين دادی چې انسان په دې وخت کې د مذکوره شيانو نه ځان اوساتي، دغه وجه ده چې که يو کس د نمر پريوتلو نه يو مِنټ مخکې خوراک اوکړي نو روژه يې ماتيږي او کفاره (شپيته روژې ...) هم ورباندې لازميږي، ځکه ده د الله ﷻ حکم پوره نه کړو.

---

(۱) ملا علي قاري رحمه الله د مذکوره حديث تشريح داسې کړې: "لَا يَزَالُ الدِّيْنُ ظَاهِرًا": أَيْ غَالِبًا وَعَالِيًا أَوْ وَاضِحًا وَلَائِحًا "مَا عَجَّلَ النَّاسُ الْفِطْرَ": أَيْ مُدَّةَ تَعْجِيْلِهِمُ الْفِطْرَ "لِأَنَّ الْيَهُوْدَ وَالنَّصَارٰى يُؤَخِّرُوْنَ": أَيِ الْفِطْرَ إِلَى اشْتِبَاكِ النُّجُوْمِ وَتَبِعَهُمُ الْأَرْفَاضُ فِيْ زَمَانِنَا. قَالَ الطِّيْبِيُّ: فِيْ هٰذَا التَّعْلِيْلِ دَلِيْلٌ عَلٰى أَنَّ قِوَامَ الدِّيْنِ الْحَنِيْفِيِّ عَلٰى مُخَالَفَةِ الْأَعْدَاءِ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ، وَأَنَّ فِيْ مُوَافَقَتِهِمْ تَلَفًا لِلدِّيْنِ. قَالَ تَعَالٰى ﴿يَآَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُوْدَ وَالنَّصٰرٰى أَوْلِيَآءَ﴾ مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۳۸۷/۴ في تشريح حديث ۱۹۹۵ كتاب الصوم باب في مسائل متفرقة من كتاب الصوم.

(۲) المائدة آية ۵۱. / همدا مضمون په نورو آيتونو کې هم ذکر شوی: يَآَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوا الْكٰفِرِيْنَ أَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ النساء آية ۱۴۴. يَآَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوْا عَدُوِّيْ وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَآءَ. الممتحنة آية ۱. يَآَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا دِيْنَكُمْ هُزُوًا وَّلَعِبًا مِّنَ الَّذِيْنَ أُوْتُوا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ أَوْلِيَآءَ. المائدة آية ۵۷.

Scanned with CamScanner

بیا چې کله د ماښام وخت داخل شي نو په دې وخت کې د شریعت حُکم دادی چې " اوس تادي (جَلتي) اوکړه او روژه ماته کړه " اوس ثواب هم په همدې خوړلو کې دی. لهذا که یو کس د نمر پریوتلو نه پس روژه نه ماتوي او دیر انتظار کوي نو دا د شرعي حُکم خلاف وَرزي او ګناه ده.

خلاصه دا چې اصل حُکم دادی چې انسان د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ حُکم اومني، که هغوی په کوم وخت کې د خوراک څکاک وغیره نه منع کړې وي نو همدا منع کېدل ترې ثواب دی، او که په کوم وخت کې یې د خوراک څکاک حکم کړې وي نو بیا په همدې خوراک څکاک کولو کې ثواب دی، او همدا د بندګۍ تقاضا هم ده.(۱)

مسْئله:

په روژه ماتي کې تادي (جَلتي) کول هلته مستحب ده چې انسان ته یقیني معلومه شي چې نمر غورځېدلې دی، او د ماښام وخت داخل شوې دی.

البته که چیرته په نمر غورځېدو کې شک وي، یا په آسمان کې وریځ وي، د نمر غورځېدو پوره پته نه لږي نو بیا به یو څو مِنټه اِنتظار کوي.

همدغه رنګې که د ماښام آذان اوشي خو ده په زړه کې شک وي " چې تر اوسه وخت ندې داخل شوی او دې مؤذِن لږ مخکې آذان اوکړو " نو بیا به هم دا کس په روژه ماتي کې یو څو مِنټه انتظار کوي، چې کله یې یقین راشي چې اوس وخت داخل شو نو بیا به روژه ماته کړي.(۲)

د رُوژه ماتې په وخت دُعا

د ابوداؤد شریف حدیث دی، حضرت مُعاذ بن زُهره ﷺ فرمایي: ماته دا روایت رارسیدلی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به کله روژه ماتوله نو دا دُعا به یې ویله:

(۱) خطبات عثماني (لمولانا تقي عثماني دامت برکاتهم العالیة).

(۲) بهشتي زیور لمولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله.

اَللّٰهُمَّ لَکَ صُمْتُ، وَعَلٰی رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ . (۱)

اې الله ! ما ستا د پاره روژه اونیوه ، او ستا په رزق مې ماته کړه . (۲)

اول دا پاس مذکوره دُعا ویل په کار دي ، بیا وروسته دا لاندې کلمات ویل په کار دي :

د ابوداؤد شریف حدیث دی چې کله به نبي ﷺ روژه ماتوله نو دا کلمات به یې ویل :

ذَهَبَ الظَّمَأُ وَابْتَلَّتِ الْعُرُوْقُ، وَثَبَتَ الْأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ . (۳)

تَنده لاړه ، رګونه لامده شو ، او که الله ﷻ اوغواړي نو (د آخرت نه ختمیدونکې) اَجر و ثواب ثابت شو .

په بعضو روایاتو کې د نبي ﷺ نه د روژه ماتي په وخت کې نورې دُعاګانې هم نقل دي (۴)

---

(۱) عَنْ مُعَاذِ بْنِ زُهْرَةَ، أَنَّهُ بَلَغَهُ " أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَفْطَرَ قَالَ: « اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ، وَعَلٰى رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ » . سنن ابي داؤد كِتَاب الصَّوْمِ بَابُ الْقَوْلِ عِنْدَ الْإِفْطَارِ رقم الحديث ۲۳۵۸ ، مشكوة المصابيح كتاب الصوم الفصل الثاني رقم الحديث ۱۹۹۴(۱۳) ، شعب الايمان رقم الحديث ۳۶۱۹ ، شرح السّنة للبغوي باب يقول عند الفطر رقم الحديث ۱۷۴۰ ، السنن الكبرى للبيهقي باب ما يقول اذا افطر رقم الحديث ۸۱۳۴ .

وفي رواية : عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا أَفْطَرَ قَالَ: « لَكَ صُمْتُ، وَعَلٰى رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ » . المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۱۲۷۲۰ . كنزالعمال الفصل الرابع في الصوم رقم الحديث ۱۸۰۵۷ .

(۲) نوټ : عام طور باندې په دې مذکوره دُعا کې د اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ نه پس دا الفاظ " وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ " هم لوستلې شي ، دا الفاظ اګر چې په حدیث کې نشته خو د معنی په اعتبار سره صحیح دي . مظاهر حق كتاب الصوم ج۲ في تشريح حديث ۱۳ .

(۳) سنن ابي داؤد كِتَاب الصَّوْمِ بَابُ الْقَوْلِ عِنْدَ الْإِفْطَارِ رقم الحديث ۲۳۵۷ وقال الالباني : هذا حديث حسن . المعجم الكبير للطبراني رقم ۱۴۰۹۷ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم ۱۵۳۶ وقال الحاكم : هذا حديث صحيح على شرط الشيخين ، السنن الكبرى للبيهقي رقم ۸۱۳۳ ، شرح السّنة للبغوي باب ما يقول عند الافطار رقم ۱۷۴۰ ، مشكوة المصابيح كتاب الصوم الفصل الثاني رقم ۱۹۹۳ (۱۲) ، كنزالعمال الفصل الرابع في الصوم رقم الحديث ۱۸۰۵۵ .

(۴) دا دُعا هم د نبي ﷺ نه نقل ده : يَا وَاسِعَ الْفَضْلِ اغْفِرْ لِيْ . اې د فراخه فضل والا ! زما مغفرت اوکړه . معارف الحديث ج۴ ص ۳۶۸ كتاب الصوم . / دا دُعا هم د نبي ﷺ نه نقل ده : اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ أَعَانَنِيْ فَصُمْتُ وَرَزَقَنِيْ فَأَفْطَرْتُ . ټول تعریفونه هغه الله ﷻ لره دي چې هغه زما مدد اوکړو چې ما روژه اونیوه ، او ماته یې رزق راکړو چې ما پرې روژه ماته کړه . مظاهر حق ج۲ كتاب الصوم .

په قجورو يا اوبو سره روژه ماتول مستحب دي

د ترمذي شريف حديث دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمْرٍ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى مَاءٍ فَإِنَّهُ طَهُورٌ. (۱)

کله چې په تاسو کې يو کس روژه ماتوي نو دا دې په قجورو سره ماته کړي (ځکه په قجورو سره روژه ماتولو کې برکت دی (۲))، که چيرته قجورې او نه مومي نو بيا دې په اوبو روژه ماته کړي ځکه اوبه پاکوونکې دي.

نبي ﷺ به په قجورو يا اوبو سره روژه ماتوله

نبي کريم صلی الله عليه وسلم به هم په قجورو يا اوبو سره روژه ماتوله.

د ابوداؤد شريف حديث دی، حضرت انس بن مالک رضي الله عنه فرمايي:

كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُفْطِرُ عَلَى رُطَبَاتٍ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ. فَإِنْ لَمْ تَكُنْ رُطَبَاتٌ فَعَلَى تَمَرَاتٍ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ حَسَا حَسَوَاتٍ مِنْ مَاءٍ. (۳)

رسول الله ﷺ به د ماښام مانځه نه مخکې په يو څو تازه (لمدو) قجورو باندې روژه ماتوله، که تازه قجورې به نه وې نو په اوچو قجورو به يې روژه ماتوله، او که اوچې قجورې

---

(۱) سنن الترمذي أَبْوَابُ الصَّوْمِ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ مَا يُسْتَحَبُّ عَلَيْهِ الإِفْطَارُ رقم الحديث ۶۹۵ وقال الترمذي: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، مسند احمد رقم الحديث ۱۶۲۲۵، و رقم ۱۶۲۳۲، سنن ابن ماجة باب ما جاء على ما يستحب الفطر.

(۲) وفي رواية: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمْرٍ فَإِنَّهُ بَرَكَةٌ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى مَاءٍ فَإِنَّهُ طَهُورٌ». رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهْ وَالدَّارِمِيُّ. وَلَمْ يَذْكُرْ: «فَإِنَّهُ بَرَكَةٌ» غَيْرُ التِّرْمِذِيِّ. مشكوة المصابيح كتاب الصوم بَابٌ فِي مَسَائِلَ مُتَفَرِّقَةٍ من كتاب الصَّوْمِ الفصل الثاني رقم الحديث ۱۹۹۰(۹)، سنن الترمذي كتاب الزكاة بَابُ مَا جَاءَ فِي الصَّدَقَةِ عَلَى ذِي الْقَرَابَةِ رقم الحديث ۶۵۸ شرح السنة للبغوي رقم الحديث ۱۶۸۴.

(۳) سنن ابي داؤد كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْطَرُ عَلَيْهِ رقم الحديث ۲۳۵۶ وقال الالباني: حسن صحيح مسند احمد رقم الحديث ۱۲۶۷۶، سنن الترمذي باب ماجاء ما يستحب عليه الافطار رقم الحديث ۶۹۶، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم ۱۵۷۶، صحيح ابن حبان رقم ۳۵۱۵، مشكوة المصابيح كتاب الصوم بَابٌ فِي مَسَائِلَ مُتَفَرِّقَةٍ من كتاب الصَّوْمِ الفصل الثاني رقم ۱۹۹۱(۱۰).

Scanned with CamScanner

په هم نه وی نو یو څو (يعنى دري) ګوټه (ځونګه) اوبه به یې اوڅکلی.

په قجورو یا اوبو سره د روژې ماتولو حکمت : په قجورو یا اوبو سره روژه ماتول مستحب ده ، نبي عليه السلام په قجورو سره د روژې ماتولو حُکم ځکه کړی چې قجورې د عربو بهترينه غذا وه ، دا عامې پیدا کيدی ، غريبانانو هم خوړلې شوی نو ځکه په دې سره د روژې ماتولو حکم اوشو.

بل دا چې په قجورو سره روژه ماتولو کې ډیر حِکمتونه هم شته : يو ظاهري حِکمت په کې دادی چې کله د ماښام په وخت معده خالي وي په دې وخت کې چې کوم څیز اوخوړل شي نو معده هغه په ښه شان قبلوي او هضموي نو که په دې وخت کې معدې ته خوږ (شيرين) څیز لاړ شي نو معدې ته ډیر قوت ورکوي ، بيا خاصکر قوّتِ باصِره (يعنى د سترګو قوت) ته ډیره فائده ورکوي.

بيا که قجورې پیدا نشي نو د اوبو سره دې روژه ماته کړي ، ځکه د اوبو خصوصيت دادی چې ديته الله تعالى طهور (ډيرې پاکې اوبه) ويلي.(۱)

نو په اوبو سره روژه ماتولو کې د ظاهري او باطني پاکوالي نیک فالي هم شته.(۲)

---

(۱) الله تعالى فرمايي : وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا . الفرقان آية ۴۸.

(۲) " إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ " الْأَمْرُ لِلنَّدْبِ "عَلَى تَمْرٍ" أَيْ عَلَى تَمْرَةٍ اِكْتِفَاءً بِأَصْلِ السُّنَّةِ. وَإِلَّا فَأَدْنَى كَمَالِهَا ثَلَاثٌ كَمَا سَيَأْتِي. مَعَ أَنَّ التَّمْرَ اِسْمُ جِنْسٍ "فَإِنَّهُ" أَيِ التَّمْرُ "بَرَكَةٌ" أَيْ ذُو بَرَكَةٍ وَخَيْرٍ كَثِيرٍ. أَوْ أُرِيدَ بِهِ الْمُبَالَغَةُ. وَلَعَلَّ الْحِكْمَةَ فِيهِ أَنَّ الْحَلَاءَ يُسْرِعُ الْقُوَّةَ إِلَى الْقَوِيِّ، وَفِيهِ إِيمَاءٌ إِلَى حَلَاوَةِ الْإِيمَانِ. وَإِشَارَةٌ إِلَى زَوَالِ مَرَارَةِ الْعِصْيَانِ...

وَقَالَ ابْنُ الْمَلَكِ: الْأَوْلَى أَنْ تُحَالَ عِلَّتُهُ إِلَى الشَّارِعِ، وَأَمَّا مَا يَجْرِي فِي الْخَاطِرِ وَهُوَ أَنَّ التَّمْرَ حُلْوٌ وَقُوتٌ. وَالنَّفْسُ قَدْ تَعِبَتْ بِمَرَارَةِ الْجُوعِ فَأَمَرَ الشَّارِعُ بِإِزَالَةِ هَذَا التَّعَبِ بِشَيْءٍ هُوَ قُوتٌ وَحُلْوٌ.

وَقَالَ ابْنُ حَجَرٍ: وَمِنْ خَوَاصِّ التَّمْرِ أَنَّهُ إِذَا وَصَلَ إِلَى الْمَعِدَةِ إِنْ وَجَدَهَا خَالِيَةً حَصَلَ بِهِ الْغِذَاءُ وَإِلَّا أَخْرَجَ مَا هُنَاكَ مِنْ بَقَايَا الطَّعَامِ. وَقَوْلُ الْأَطِبَّاءِ إِنَّهُ يُضْعِفُ الْبَصَرَ مَحْمُولٌ عَلَى كَثِيرِهِ الْمُضِرِّ دُونَ قَلِيلِهِ فَإِنَّهُ يُقَوِّيهِ "فَإِنْ لَمْ يَجِدْ" أَيِ التَّمْرَ وَنَحْوَهُ مِنَ الْحَلَوِيَّاتِ "فَلْيُفْطِرْ عَلَى مَاءٍ فَإِنَّهُ" أَيِ الْمَاءَ "طَهُورٌ" أَيْ بَالِغٌ فِي الطَّهَارَةِ فَيُبْتَدَأُ بِهِ تَفَاؤُلًا بِطَهَارَةِ الظَّاهِرِ وَالْبَاطِنِ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۳۸۵/۴ في تشريح حديث ۱۹۹۰ كتاب الصوم باب في مسائل متفرقة من كتاب الصوم.

په قجورو سره د روژې ماتولو سائنسي او طبي فوائد

۱ . د روژې په وجه چونکه د انسان قوت کمیږي نو د روژه ماتي په وخت داسې څیز خوړل په کار دي چې هغه قوي وي او زر هضم شي ، نو قجوره داسې جامع او مُعتدل څیز دی چې دا قوي هم ده ، زر هم هضمیږي ، او د انسان د بدن د پاره چې په دې وخت کې څومره اَجزاء ضروري دي هغه ټول په دې کې شته .

۲ . د چا په وجود کې چې وینه کمه وي نو د روژه ماتي په وخت ده ته د فولاد (Iron) سخت ضرورت وي ، حالانکه فولاد په قجوره کې قدرتي طور باندې موجود وي . لهذا څوک چې په قجوره باندې روژه ماته کړي نو دده دا ضرورت هم پوره شي .

۳ . په گرمۍ کې خلقو ته د روژې په وجه تَنده اُولږي نو که د روژه ماتي په وخت دوی فوراً يخې اُوبه اوڅکي نو په دې کې دا خطره شته چې ده ته د معدې گیس ، تَبخیر ، او د ځِگر پَړسوب (Liver inflamation) مرضونه پیدا شي ، خو که روژه دار اول په قجورو سره روژه ماته کړي او بیا اُوبه اوڅکي نو د مذکوره ټولو مرضونو نه محفوظ کیږي .

٤ . د بعضې خلقو په وجود کې خُشکي وي نو قجوره چونکه مُعتدله ده که په دې سره روژه ماته کړې شي نو د خُشکۍ دا بیماري هم ختمیږي . (۱)

پیشمنې کول مستحب دي

د شپې په آخِري حصه کې پیشمنې کول مستحب دی ، که د یو انسان خوراک ته زړه نه کیږي خو بیا هم مستحب داده چې پیشمنې اوکړي ، یو څو قجورې اُوخوري یا څه اُوبه اوڅکي .

علامه بدرالدین عیني رحمه الله د بخاري شریف په شرح کې لیکلي :

قَالَ الْقَاضِيْ عِيَاضٌ : أَجْمَعَ الْفُقَهَاءُ عَلَى أَنَّ السَّحُوْرَ مَنْدُوْبٌ إِلَيْهِ لَيْسَ بِوَاجِبٍ . (۲)

---

(۱) سنت نبوی اور جدید سائنس ج ۱ ص ۱۸۶ .

(۲) عمدة القاري شرح صحيح البخاري ۳۰۰/۱۰ كتاب الصوم باب بَرَكَةِ السُّحُورِ مِنْ غَيْرِ إِيجَابٍ .

قاضي عِياض رحمه الله فرمايي : د فقهاء كرامو په دې باندې اتفاق دی چې پيشمنې مستحب دی، واجب نه دی.

همدغه شان خبره امام نووي رحمه الله هم ذکر کړی :

وَأَجْمَعَ الْعُلَمَاءُ عَلَى اسْتِحْبَابِهِ وَأَنَّهُ لَيْسَ بِوَاجِبٍ. (۱)

علماؤ د پيشمني په مستحب والي باندې اتفاق کړی، او په دې چې دا واجب نه دی.

په پيشمني کولو کې برکت دی

په احاديثو مبارکه وُ کې د پيشمني کولو ډير فضيلت راغلی :

۱. د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی، رسولُ الله ﷺ فرمايي :

تَسَحَّرُوْا فَإِنَّ فِي السَّحُوْرِ بَرَكَةً. (۲)

تاسو پيشمنې کوئ ځکه په پيشمني کولو کې برکت دی. (يعنی په دې کې دُنيوي برکت هم شته چې انسان ته د روژې په نيولو قوت حاصليږي، او د نبي عليه السلام په سُنتو باندې د عمل کولو په وجه انسان ته د آخرت أجرونه او ثوابونه هم ملاويږي). (۳)

۲. په مسند احمد کې دا حديث ذکر دی، رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

اَلسَّحُوْرُ أَكْلُهُ بَرَكَةٌ، فَلَا تَدَعُوْهُ، وَلَوْ أَنْ يَجْرَعَ أَحَدُكُمْ جُرْعَةً مِنْ مَاءٍ، فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّوْنَ عَلَى الْمُتَسَحِّرِيْنَ. (۴)

---

(۱) شرح النووي على مسلم ۲۰۶/۷ باب فضل السحور وتأكيد استحبابه واستحباب تأخيره وتعجيل الفطر في تشريح حديث ۱۰۹۵.

(۲) صحيح البخاري رقم الحديث ۱۹۲۳ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ بَرَكَةِ السَّحُورِ مِنْ غَيْرِ إِيجَابٍ ، صحيح مسلم باب فضل السحور و تاكيد استحبابه واستحباب تاخيره وتعجيل الفطر رقم الحديث ۴۵ (۱۰۹۵) ، سنن ابن ماجة رقم الحديث ۱۶۹۲ ، سنن الترمذي رقم ۷۰۸.

(۳) (تَسَحَّرُوْا) من السحور والأمر للندب. (بَرَكَةً) دنيوية في التقوى على صيام النهار وأخروية بمزيد الأجر والثواب. تعليق مصطفى البغا على البخاري.

(۴) مسند احمد رقم الحديث ۱۱۰۸۶ ، و رقم ۱۱۳۹۶ ، كنز العمال الفصل السادس في السحور و وقته رقم الحديث ۲۳۹۵۷ ، صحيح ابن حبان محققا رقم ۳۴۶۷ ، و اخرجه ابونعيم في الحلية ۳۲۰/۸ ، و ذكره الهيثمي في المجمع ۱۵۰/۳ ، والزبيدي في الاتحاف ۲۳۰/۴ ، المتجر الرابح ص ۱۷۳ ثواب السحور ، و حسنه الالباني في صحيح الجامع رقم ۱۸۴۴.

د پیشمني خوراک برکت دی، لهذا تاسو دا مه پرېږدئ، اګر چې تاسو کې یو کس ته د اوبو یو غړپ (ګوټ) هم نصیب شي (خو بیا هم په دې سره پیشمني کوئ)، بیشکه الله ﷻ او دده فرښتې په پیشمني کوونکو باندې رحمتونه نازلوي (یعنی الله ﷻ وریاندې رحمت نازلوي، او فرښتې د دوی د پاره د مغفرت او بخښې دُعاګانې کوي). (۱)

فائده: په دې حدیث کې دا هم ذکر شو په پیشمني کوونکو باندې الله ﷻ او فرښتې رحمت نازلوي نو دا څومره د خوش قسمتۍ خبره ده.

۳. د ابوداؤد شریف حدیث دی، حضرت عِرباض بن ساریة رضي الله عنه فرمايي چې رسولُ الله صلی الله علیه وسلم په رمضان کې زه د پیشمني خوراک د پاره را اُوبللم، او راته وې فرمایل: هَلُمَّ إِلَى الْغَدَاءِ الْمُبَارَكِ. (۲)

دې برکت ناک خوراک د پاره راشه (او وې خوره).

پیشمني کوونکو ته د نبي ﷺ دُعا

رسولُ الله صلی الله علیه وسلم پیشمني کوونکو ته دُعا کړی:

---

(۱) وفي رواية: اَلسَّحُوْرُ كُلُّهُ بَرَكَةٌ... قال المنذري: رواه احمد وإسناده قوي، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۰۷۰ (۸) كتاب الصوم الترغيب في السحور سيما بالتمر.

(۲) عَنِ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ قَالَ: دَعَانِي رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى السَّحُوْرِ فِيْ رَمَضَانَ، فَقَالَ: « هَلُمَّ إِلَى الْغَدَاءِ الْمُبَارَكِ ». سنن ابي داؤد كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَنْ سَمَّى السَّحُوْرَ الْغَدَاءَ رقم الحديث قال الالباني: صحيح. مسند احمد رقم الحديث ۱۷۱۵۲، سنن النسائي تسمية السحور غداء رقم الحديث ۲۱۶۵، مشكوة المصابيح كتاب الصوم رقم الحديث ۱۹۹۷ (۱۶)، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۳۴۶۵.

وفي رواية: عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَتَسَحَّرُ، فَقَالَ: « إِنَّهَا بَرَكَةٌ أَعْطَاكُمُ اللهُ إِيَّاهَا فَلَا تَدَعُوْهُ ». قال الالباني: صحيح. سنن النسائي رقم الحديث ۲۱۶۲ كِتَابُ الصِّيَامِ فَضْلُ السَّحُوْرِ. صحيح الترغيب والترهيب رقم ۱۰۶۹ (۷) كتاب الصوم الترغيب في السحور سيما بالتمر.

Scanned with CamScanner

يَرْحَمُ اللهُ الْمُتَسَحِّرِيْنَ. (۱)

الله تعالى دې په پيشمنې کوونکو باندې رحم اوکړي.

فائده: چې کله د پيشمنې کولو دومره لوی اجر دی چې الله ﷻ په پيشمنې کوونکي باندې رحمت نازلوي، فرښتې ورته دُعا کوي، او نبي عليه السلام هم ده ته دُعا کړې حالانکه پيشمنې د روژې د پاره مدد کوونکې دی نو اوس تاسو په خپله أندازه اولګوئ چې د روژې به څومره ډير فضائل وي؟ (۲)

زمونږ او د اهلِ کتابو د روژو په مينځ کې فرق پيشمنې کول دي

زمونږ او د اهلِ کتابو د روژو په مينځ کې دا فرق دی چې هغوی پيشمنې نه کوي او مونږ يې کوو، د اهلِ کتابو په نزد د اُوده کيدلو نه پس خوراک حرام دی نو ځکه دوی پيشمنې نه کوي، اګر چې د اسلام په ابتدائي دوَر کې د مسلمانانو د پاره هم د اُوده کيدو نه پس خوراک ناجائز وُ خو بيا روستو دا مباح شو، لهذا اوس مسلمانانو ته پيشمنې کول په کار دي ددې د پاره چې د اهلِ کتابو ته زمونږ فرق راشي.

د مسلم شريف حديث دی، رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

فَصْلُ مَا بَيْنَ صِيَامِنَا وَصِيَامِ أَهْلِ الْكِتَابِ أَكْلَةُ السَّحَرِ. (۳)

زمونږ او د اهلِ کتابو د روژو په مينځ کې فرق کوونکې څيز د پيشمنې خوراک دی (چې

(۱) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۶۶۸۹، صحيح ابن حبان، كنز العمال رقم الحديث ۲۳۹۸۰، و رواه الهيثمي في المجمع ۳/۱۵۱، والمنذري في الترغيب ۲/۱۳۹، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۷۴ ثواب السحور.

(۲) فإن كان الله وملائكته يصلون على المتسحرين، والسحور عونٌ على الصيام فما ظنك بالصيام؟ فأكرم بها من عبادة يصلي الله عليك بها والملأ الأعلى. يا هذا: تتبع صلاة الله والملائكة بشبع وتخمة، ولا تصوم عن لقمة!!. نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ۱/۳۶ الفضيلة الثامنة تشريف الله والملائكة له بالصلاة عليه

(۳) صحيح مسلم كِتَاب الصِّيَامِ بَابُ فَضْلِ السُّحُورِ وَتَأْكِيدِ اسْتِحْبَابِهِ رقم الحديث ۴۶ (۱۰۹۶)، سنن ابي داؤد باب في توكيد السحور رقم ۲۳۴۳، مشكوة المصابيح رقم ۱۹۸۳(۲) كتاب الصوم باب في مسائل متفرقة من كتاب الصوم الفصل الاول، صحيح ابن حبان ذكر العلة التي من اجلها امر بهذا الامر رقم ۳۴۷۷، السنن الكبرى للبيهقي رقم ۸۱۱۵، شرح السنّة للبغوي رقم ۱۷۲۹.

مونږ پشمني کوو او هغوی يې نه کوي). (۱)

د پيشمني فوائد

مخکې حديث ذکر شو ، رسول اللهﷺ فرمايي : تاسو پيشمني کوئ ځکه په پيشمني کولو کې برکت دی . علامه ابن حجر رحمه الله په "فتح الباري" کې د پيشمني د برکت ډير وجوهات ذکر کړي ، يو څو دادي :

۱ . په پيشمني کولو سره د سُنتو تابعداري راځي . ۲ . د اهلِ کتابو مخالفت راځي ، ځکه هغوی پيشمني نه کوي . ۳ . په عباداتو باندې قوت حاصليږي . ۴ . کله د ډيرې اولږې په وجه بَد اخلاقي او غصه هم پيدا کيږي ، نو د پيشمني کولو په وجه ډيره اولږه نه راځي . ۵ . په پيشمني کې په خصوصيت سره دُعاګانې قبليږي . ۶ . پيشمني ته د راپاڅيدو په وجه د عبادت او ذکر و أذکار توفيق هم ملاويږي .

ددينه علاوه په پيشمني کولو کې نورو ډيرې دُنيوي او أخروي ګټې هم شته . (۲)

---

(۱) (فَصْلُ مَا بَيْنَ ...) معناه الفارق والمميز بين صيامنا وصيامهم السحور فإنهم لا يتسحرون ونحن يستحب لنا السحور ، وأكلة السحر هي السحور . شرح محمد فؤاد عبد الباقي على صحيح مسلم

ملا علي قاري رحمه الله ددې حديث په تشريح کې ليکلي : قَالَ التُّورِبِشْتِيُّ: وَالْمَعْنَى أَنَّ السَّحُورَ هُوَ الْفَارِقُ بَيْنَ صِيَامِنَا وَصِيَامِ أَهْلِ الْكِتَابِ، لِأَنَّ اللهَ تَعَالَى أَبَاحَهُ لَنَا إِلَى الصُّبْحِ بَعْدَ مَا كَانَ حَرَامًا عَلَيْنَا أَيْضًا فِي بَدْءِ الْإِسْلَامِ، وَحَرَّمَهُ عَلَيْهِمْ بَعْدَ أَنْ يَنَامُوا أَوْ مُطْلَقًا، وَمُخَالَفَتُنَا إِيَّاهُمْ تَقَعُ مَوْقِعَ الشُّكْرِ لِتِلْكَ النِّعْمَةِ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح رقم الحديث ۴ /۱۳۸۱ كِتَابُ الصَّوْمِ باب في مسائل متفرقة من كتاب الصوم الْفَصْلُ الْأَوَّلُ

(۲) ... وَالْأَوْلَى أَنَّ الْبَرَكَةَ فِي السُّحُورِ تَحْصُلُ بِجِهَاتٍ مُتَعَدِّدَةٍ وَهِيَ اتِّبَاعُ السُّنَّةِ وَمُخَالَفَةُ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالتَّقَوِّي بِهِ عَلَى الْعِبَادَةِ وَالزِّيَادَةُ فِي النَّشَاطِ وَمُدَافَعَةُ سُوءِ الْخُلُقِ الَّذِي يُثِيرُهُ الْجُوعُ وَالتَّسَبُّبُ بِالصَّدَقَةِ عَلَى مَنْ يَسْأَلُ إِذْ ذَاكَ أَوْ يَجْتَمِعُ مَعَهُ عَلَى الْأَكْلِ وَالتَّسَبُّبُ لِلذِّكْرِ وَالدُّعَاءِ وَقْتَ مَظِنَّةِ الْإِجَابَةِ وَتَدَارُكُ نِيَّةِ الصَّوْمِ لِمَنْ أَغْفَلَهَا قَبْلَ أَنْ يَنَامَ . قَالَ ابْنُ دَقِيقِ الْعِيدِ هَذِهِ الْبَرَكَةُ يَجُوزُ أَنْ تَعُودَ إِلَى الْأُمُورِ الْأُخْرَوِيَّةِ فَإِنَّ إِقَامَةَ السُّنَّةِ يُوجِبُ الْأَجْرَ وَزِيَادَتَهُ وَيَحْتَمِلُ أَنْ تَعُودَ إِلَى الْأُمُورِ الدُّنْيَوِيَّةِ كَقُوَّةِ الْبَدَنِ عَلَى الصَّوْمِ وَتَيْسِيرِهِ مِنْ غَيْرِ إِضْرَارٍ بِالصَّائِمِ قَالَ وَمِمَّا يُعَلَّلُ بِهِ اسْتِحْبَابُ السُّحُورِ الْمُخَالَفَةُ لِأَهْلِ الْكِتَابِ لِأَنَّهُ مُمْتَنِعٌ عِنْدَهُمْ وَهَذَا أَحَدُ الْوُجُوهِ الْمُقْتَضِيَةِ لِلزِّيَادَةِ فِي الْأُجُورِ الْأُخْرَوِيَّةِ . فتح الباري ۴ /۱۴۰ قوله بَابُ بَرَكَةِ السَّحُورِ في تشريح حديث رقم ۱۹۲۳

امام نووي رحمه الله د مسلم شریف په شرح کې هم د پیشمنې ډیر فوائد ذکر کړي. (۱)

په پیشمنۍ کې قجورې خوړل مستحب دي

نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایي:

نِعْمَ السُّحُوْرُ التَّمْرُ. (۲) بهترین پیشمنې قجورې دي.

په ابوداؤد شریف کې دا حدیث په دې الفاظو ذکر دی، رسول الله ﷺ فرمایي:

نِعْمَ سَحُوْرُ الْمُؤْمِنِ التَّمْرُ. (۳) د مؤمن بهترین پیشمنې قجورې دي.

پیشمنې د شپې په آخري وخت کې کول بهتر دي

پیشمنې د شپې په آخري وخت کې کول افضل دي، وختي پیشمنې کول او بیا اُوده کیدل د سُنت طریقې خلاف دي، د صحابه کرامو معمول هم دا وُ چې د شپې په آخري وخت کې به یې پیشمنې کولو. نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایي:

ثَلَاثَةٌ يُحِبُّهَا اللهُ: تَعْجِيْلُ الْفِطْرِ، وَتَأْخِيْرُ السُّحُوْرِ، وَضَرْبُ الْيَدَيْنِ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرٰى فِي الصَّلَاةِ. (۴)

---

(۱) ... وَأَمَّا الْبَرَكَةُ الَّتِيْ فِيْهِ فَظَاهِرَةٌ لِأَنَّهُ يُقَوِّيْ عَلَى الصِّيَامِ وَيُنَشِّطُ لَهُ وَتَحْصُلُ بِسَبَبِهِ الرَّغْبَةُ فِي الْإِزْدِيَادِ مِنَ الصِّيَامِ لِخِفَّةِ الْمَشَقَّةِ فِيْهِ عَلَى الْمُتَسَحِّرِ فَهٰذَا هُوَ الصَّوَابُ الْمُعْتَمَدُ فِيْ مَعْنَاهُ. وَقِيْلَ لِأَنَّهُ يَتَضَمَّنُ الْإِسْتِيْقَاظَ وَالذِّكْرَ وَالدُّعَاءَ فِيْ ذٰلِكَ الْوَقْتِ الشَّرِيْفِ وَقْتِ تَنَزُّلِ الرَّحْمَةِ وَقَبُوْلِ الدُّعَاءِ وَالْإِسْتِغْفَارِ وَرُبَّمَا تَوَضَّأَ صَاحِبُهُ وَصَلَّى أَوْ أَدَامَ الْإِسْتِيْقَاظَ لِلذِّكْرِ وَالدُّعَاءِ وَالصَّلَاةِ أَوِ التَّأَهُّبِ لَهَا حَتّٰى يَطْلُعَ الْفَجْرُ. شرح النووي على مسلم ۲۰۶/۷ باب فضل السحور وتأكيد استحبابه واستحباب تأخيره وتعجيل الفطر في تشريح حديث ۱۰۹۵.

(۲) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۶۶۸۹، كنزالعمال الفصل السادس في السحور و وقته رقم ۲۳۹۸۰، و رقم ۲۳۹۸۳.

(۳) سنن ابي داؤد كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَنْ سَمَّى السَّحُوْرَ الْغَدَاءَ رقم الحديث ۲۳۴۵، قال الالباني: صحيح. مشكوة المصابيح كتاب الصوم رقم الحديث ۱۹۸۹(۱۷)، صحيح الترغيب والترهيب ج۱ رقم الحديث ۱۰۷۲(۱۰) كتاب الصوم الترغيب في السحور سيما بالتمر، السنن الكبرى للبيهقي رقم ۸۱۱۷، كنزالعمال رقم ۲۳۹۸۱.

(۴) المعجم الاوسط للطبراني رقم الحديث ۷۴۷۰ باب الميم مَنْ اسمُهٗ: محمد، كنزالعمال رقم الحديث ۴۳۲۵۷، الترغيب والترهيب ج۲ ص ۱۴۰.

دريِ خبريِ الله تعالى ډيريِ خوښوي : ۱ . په روژه ماتي کيِ تادي کول . ۲ . په پيشمني کيِ روستووالي کول (يعنى په آخري وخت کيِ کول) . ۳ . په مانځه کيِ (د قيام په حالت کيِ) يو لاس په بل لاس باندي ايخودل . (يعنى لاسونه د نامه نه لاندي تړل) .

د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دى ، حضرت انس ﷺ د حضرت زيد بن ثابت ﷺ نه روايت کوي ، حضرت زيد بن ثابت ﷺ فرمايي :

تَسَحَّرْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ .

مونږ د نبي عليه السلام سره پيشمني اوکړو ، بيا نبي ﷺ د سهر مانځه د پاره پاڅيد .

حضرت انس ﷺ فرمايي چې ما د حضرت زيد ﷺ نه پوښتنه اوکړه چې د پيشمني د خوراک او د سهر مانځه په مينځ کيِ به څومره فاصله وه ؟ هغه راته وفرمايل :

قَدْرُ خَمْسِيْنَ آيَةً . (۱)

د پنځوسو (۵۰) آيتونو د تلاوت په مقدار فاصله به وه .

فايده : د تجويد قواعدو موافق پنځوس (۵۰) آيتونه د پنځه منټه نه په کم وخت کيِ ويلي شي ، ددې د وجې نه مونږ دا ويلي شو چې د پيغمبر عليه السلام د پيشمني او د سهر د آذان په مينځ کيِ به صرف څلور يا پنځه منټه فاصله وه . (۲)

تنبيه : پيشمني د شپې په آخري حصه کيِ کول بهتر دى ليکن دومره به يې نه روستو

(۱) عَنْ أَنَسٍ ﷺ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ، قَالَ : « تَسَحَّرْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ » . قُلْتُ : كَمْ كَانَ بَيْنَ الأَذَانِ وَالسَّحُورِ ؟ قَالَ : « قَدْرُ خَمْسِيْنَ آيَةً » . صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابٌ : قَدْرِ كَمْ بَيْنَ السَّحُورِ وَصَلَاةِ الفَجْرِ رقم الحديث ۱۹۲۱ ، صحيح مسلم كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ فَضْلِ السُّحُورِ وَتَأْكِيدِ اسْتِحْبَابِهِ وَاسْتِحْبَابِ تَأْخِيرِهِ وَتَعْجِيلِ الفِطْرِ .

وفي رواية : عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ . أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ ﷺ حَدَّثَهُ : " أَنَّهُمْ تَسَحَّرُوا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . ثُمَّ قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ . قُلْتُ : كَمْ بَيْنَهُمَا ؟ قَالَ : قَدْرُ خَمْسِيْنَ أَوْ سِتِّيْنَ " . يَعْنِي آيَةً . صحيح البخاري رقم الحديث ۵۷۵ كِتَابُ مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ بَابُ وَقْتِ الفَجْرِ .

(۲) معارف الحديث حصه چهارم ص ۳۶۶ کتاب الصوم افطار میں تعجیل اور سحری میں تاخیر کا حکم .

کوي چې سهر رااُوخیجي ، بلکه د سهر راختلو نه مخکې مخکې به خوراک بندوي .

که د يو سړي شک شو چې ګني سهر راختلې دی نو بیا مستحب داده چې خوراک دې نه کوي، همدا خبره فقهاء کرامو هم ذکر کړې .(۱)

د پیشمني نه روستو اوده کیدل او د سهر جَمعه پریخودل .یا مونځ قضاء کول نقصاني دي

بعضې خلق پیشمنې د مستحب وخت نه مخکې (یعنی ډیر وختي) اوکړي بیا چونکه د سهر آذان ته وخت ډیر وي ، دوی له خوب ورځي نو اُوده شي چې ددې په وجه ورنه د سهر جَمعه لاړه شي ، یا بالکل د سهر مونځ ورنه قضاء شي ، دا دواړه خبرې سختې نقصاني دي، ځکه بغیر د جَمعې نه مونځ ناقص دی ، پوره ثواب انسان ته نه ملاویږي ، او قضاء کول خو یې سخته ګناه ده ، د همدې د وجې نه فقهاء کرامو داسې خوب ته مکروه ویلی ، او ددې خرابۍ اصل وجه همدا ده چې دې خلقو پیشمنې د خپل مستحب وخت نه مخکې کړې وي .

که يو کس په مستحبو باندې عمل اوکړي او پیشمنې د شپې په آخِري وخت کې اوکړي ، بیا د سهَر مونځ د جَمعې سره اوکړي نو دا خرابي هیڅ کله نه لازمیږي .

اګر چې د سهر مونځ په رڼا کې کول بهتر دی لیکن که چیرته په رمضان کې خلق د پیشمني کولو نه روستو د سهر په داخلیدلو سره په جَمعه کې ډیر شریکیدل نو بیا په تیاره کې مونځ کول هم صحیح دی ، ځکه په رڼا کې د مونځ کولو مقصد هم دا دی چې خلق ډیر په جَمعه کې شریک شي ، او س که په دې تیاره کې خلق ډیر په جَمعه کې شریکیدل نو بیا په تیاره کې مونځ کول په کار دي . علامه انورشاه کشمیري رحمه الله په فیض الباري کې د سهر مونځ په تیاره کې کولو واله احادیث په رمضان محمول کړي (یعنی په کومو احادیثو کې چې د سهر مونځ په تیاره کې راغلی نو هغه حمَل دي په رمضان باندې) .(۲)

---

(۱) وَلَوْ شَكَّ فِي طُلُوعِ الْفَجْرِ فَالْمُسْتَحَبُّ لَهُ أَنْ لَا يَأْكُلَ هَكَذَا رَوَى أَبُو يُوسُفَ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ أَنَّهُ قَالَ: إذَا شَكَّ فِي الْفَجْرِ فَأَحَبُّ إلَيَّ أَنْ يَدَعَ الْأَكْلَ لِأَنَّهُ يُحْتَمَلُ أَنَّ الْفَجْرَ قَدْ طَلَعَ فَيَكُونُ الْأَكْلُ إفْسَادًا لِلصَّوْمِ فَيَتَحَرَّزُ عَنْهُ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۵/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ بَيَانُ مَا يُسَنُّ وَمَا يُسْتَحَبُّ لِلصَّائِمِ وَمَا يُكْرَهُ لَهُ أَنْ يَفْعَلَهُ

(۲) تحفه رمضان لمولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله .

Scanned with CamScanner

لهذا انسان ته په کار دي چې د پیشمني کولو نه روستو اُوده نه شي ، بلکه د سهر په جمعه کې شریک شي .

پیشمني کول مستحب دی ، اوس چې یو کس د دې مستحبو په وجه جُمعه پرېږدي (چې دا واجب ده) یا مکمل مونځ قضاء کوي نو دا خو سخت نقصان دی .

په جُمعې سره د سهر مونځ کول د ټولې شپې هغه نفلي عبادت نه بهتر دی چې بیا د سهر جمعه ورنه پاتې شي

که یو کس ټوله شپه نوافِل کوي خو د سهَر مونځ په جُمعې سره نه کوي نو د دې نه دا بهتره ده چې دې ټوله شپه اُوده شي او د سهَر مونځ په جُمعې سره اوکړي . په موطأء امام مالک او مشکوة شریف کې یوه واقعه نقل ده :

حضرت ابوبکر بن سُلیمان فرمایي چې یوه ورځ حضرت عُمر ﷺ د سهَر په مونځ کې (زما پلار) سُلیمان بن حَثمَه او نه لید ، کله چې حضرت عُمر ﷺ سهَر (څه وخت پس) بازار ته تللو نو چونکه (زما د پلار یعنی) د سُلیمان بن حَثمَه کور د جُمات او بازار په مینځ کې وُ نو د حضرت عُمر ﷺ تیریدل د سُلیمان په مور " شفاء " اوشو ، پوښتنه یې ورنه اوکړه :

لَمْ أَرَ سُلَيْمَانَ فِي الصُّبْحِ .

ما سُلیمان د سهَر په مانځه کې او نه لید (څه وجه وه ؟)

هغې ورته ووېل :

إِنَّهُ بَاتَ يُصَلِّي . فَغَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ .

هغه ټوله شپه په عبادت کې تېره کړې ده ، د سهَر په وخت یې سترګې پټې شوی (نو څکه د سهَر جَمعې ته نه دې دَرغلی)

حضرت عُمر ﷺ وفرمایل :

لَأَنْ أَشْهَدَ صَلَاةَ الصُّبْحِ فِي الجَمَاعَةِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَقُومَ لَيْلَةً . (۱)

زه چې د سهَر جَمعې ته حاضر شم (يعنى د سهَر مونځ په جَمعې سره اوکړم) دا ماته د ټولې شپې د عبادت نه ډير بهتر دى .

فائده : سُليمان بن حَثمَه اګر چې ټوله شپه عبادت کړې وُ ليکن د خوب د غلبې په وجه ورنه د سهَر جَمعه پاتې شوې وه . د حضرت عُمر ﷺ د وينا مقصد دا وُ چې که يو کس ټوله شپه عبادت اوکړي او بيا ورنه د سهَر مونځ پاتې شي نو ددې نه زما دا خوښه ده چې زه ټوله شپه اُوده شم او د سهَر مونځ د جَمعې سره اوکړم .

البته که يو سړې د شپې عبادت هم کوي او ورسره د سهَر مونځ هم په جَمعې سره کوي نو دا خو بيا ډيره بهتره ده .

بهر حال ، پيشمنې د شپې په آخري وخت کې کول مستحب دى ، ددې ډير اجرونه او ثوابونه دي ، که د يو کس خوراک ته زړه نه کيږي خو بيا هم پيشمني کول په کار دى يو څو قجورې دې اوخوري يا دې يو څو غړپه (ګوټه) اُوبه اوڅکي چې د پيشمني برکتونه او ثوابونه ورته ملاؤ شي ، خو د پيشمني په وجه د سهر جَمعه پريخودل يا د سهر مونځ قضاء کول ندي په کار .

مسئله : د پيشمني خوراک بندولو کې اعتبار د وخت داخليدو ته دى

د پيشمني خوراک بندولو کې اعتبار د صبح صادق داخليدو ته دى (يعنى تر هغه وخته پورې خوراک جائز دى چې تر څو پورې صبح صادق نه وي داخل شوى) لهذا د صبح صادق

(۱) عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ . أَنَّ عُمَرَ بْنَ الخَطَّابِ فَقَدَ سُلَيْمَانَ بْنَ أَبِي حَثْمَةَ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ . وَأَنَّ عُمَرَ بْنَ الخَطَّابِ غَدَا إِلَى السُّوقِ ، وَمَسْكَنُ سُلَيْمَانَ بَيْنَ السُّوقِ وَالمَسْجِدِ النَّبَوِيِّ ، فَمَرَّ عَلَى الشِّفَاءِ أُمِّ سُلَيْمَانَ . فَقَالَ لَهَا : « لَمْ أَرَ سُلَيْمَانَ فِي الصُّبْحِ » . فَقَالَتْ : إِنَّهُ بَاتَ يُصَلِّي ، فَغَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ . فَقَالَ عُمَرُ : « لَأَنْ أَشْهَدَ صَلَاةَ الصُّبْحِ فِي الجَمَاعَةِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَقُومَ لَيْلَةً » . موطا مالک كِتَابُ صَلَاةِ الجَمَاعَةِ بَابُ مَا جَاءَ فِي العَتَمَةِ وَالصُّبْحِ رقم الحديث ۷ . مشكوة المصابيح باب الجماعة وفضلها الفصل الثالث رقم الحديث ۱۰۸۰ (۲۹) ، صحيح الترغيب والترهيب رقم ۴۲۳ (۹) ، شعب الايمان رقم ۲۶۱۷ .

Scanned with CamScanner

نه مخکې خوراک بندول واجب دي . (د پيشمني بندولو تعلق د آذان سره نشته) البته که د سهر آذان په صحيح وخت باندې کولې شو نو بيا آذان د سهر داخليدو دليل جوړيدې شي. خو چا آذان د وخت داخليدو نه ډير روستو کولو ، يا يې د وخت داخليدو نه ډير مخکې کولو نو دا به د پيشمني کولو اِنتهاء نشي شمارلی (يعنی ديته به اعتبار نه وي) .

نن صبا خلق د سهر آذان هغه وخت کوي چې کله وخت داخل شي ، لهذا د آذان په دَوران کې خوراک څکاک کول صحيح نه دی ، بلکه د آذان نه يو څو منټه مخکې خوراک بندول په کار دي .(۱)

د غونډ تقرير خلاصه

د غونډ تقرير خلاصه دا راأووته چې د رمضانُ المبارک مياشت ډيره د برکتونو ، رحمتونو او مغفرت مياشت ده ، دا د ټولو مياشتو سَرداره ده ، په دې مياشت کې الله رب العزت په دې اُمت باندې ډير احسانونه کړي ، په احاديثو مبارکهٔ کې د دې مياشتې ډير فضائل بيان شوي ، په دې مياشت کې د جنت دروازې کلاؤ وي ، د جهنم دروازې بندې وي ، سرکشه شيطانان تړل شوي وي ، قرآن کريم او نور آسمانونه کتابونه په دې مياشت کې نازل شوي. لهذا مسلمان ته په کار دي چې دا مياشت په غفلت کې تيره نه کړي ، بلکه په دې کې د روژې نيولو سره سره نور عبادات او نيک اعمال هم اوکړي ، همدا رنګې د غريبانانو او روژه دارو سره احسان اوکړي.

---

(۱) قال أصحابنا رحمهم الله : وقت الصوم من حين يطلع الفجر الثاني، وهو الفجر المستطير المنتشر في الأفق إلى وقت غروب الشمس خروج وقت الصوم، ولم ينقل عنهم أن العبرة لأول طلوع الفجر الثاني أو لاستطارته وانتشاره، وقد اختلف المشايخ فيه، بعضهم قالوا: العبرة لأوله، وبعضهم قالوا: العبرة لاستطارته، قال الشيخ الإمام شمس الأئمة الحلواني رحمه الله: القول الأول أحوط، والثاني أوسع. فتاوى تاتارخانية ج۲ ص۳۴۶ كتاب الصوم الفصل الأول في بيان وقت الصوم وما يتصل به

قال ابن عابدين : (قَوْلُهُ: وَهُوَ الْيَوْمُ) أَيْ الْيَوْمُ الشَّرْعِيُّ مِنْ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلَى الْغُرُوبِ، وَهَلْ الْمُرَادُ أَوَّلُ زَمَانِ الطُّلُوعِ أَوْ انْتِشَارُ الضَّوْءِ؟ فِيهِ خِلَافٌ كَالْخِلَافِ فِي الصَّلَاةِ وَالْأَوَّلُ أَحْوَطُ وَالثَّانِي أَوْسَعُ . رد المحتار على الدر المختار ۲/ ۳۷۱ كِتَابُ الصَّوْمِ ، و مثله في الهندية ج۱ ص۱۹۴ كتاب الصوم الباب الاول تعريفه وتقسيمه . فتاوى حقانيه ج۴ ص۱۳۸ .

دُعا

الله تعالی دې زمونږ په زړونو کې د رمضان المبارک قدر و عظمت پیدا کړي ، په دې میاشت کې دې راته د عباداتو کولو توفیق رانصیبه کړي ، د گناهونو نه دې مونږ محفوظ اوساتي ، ربِّ کریم دې مونږ په صحیح طریقې سره ددې میاشتې د انواراتو او رحمتونو نه مُستفید اوګرځوي .

آمِیْن یَارَبَّ الْعَالَمِیْن

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ

نوټ: د روژې متعلق ټول ضروري فِقهي مسائل په تفصیل سره روستو ذکر دي ، د صفحه ۲۰٦ نه تر د صفحه ۳۲۴ پورې ، هلته یې اوګوره . ابوالشمس عفي عنه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴾

البقرة آية ١٨٣ .

د رمضان المبارک د رُوژو اَهمیت
او بَغیر عُذره د پریخودو سزاګانې

تالیف

اَبُو الشَّمس مولانا نُورُ الهُدیٰ عُفِيَ عَنهُ

مُدَرِّس دَارُ العلوم فیض القرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د رمضان المبارک د رُوژو أهميت او بغير عُذره د پريخودو سزاګانې

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْه، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَه . وَنَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَنَشْهَدُ اَنَّ سَيِّدَنَا وَنَبِيَّنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُه ،

اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْاٰنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴾ . (۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ اَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ عُذْرٍ وَلَا مَرَضٍ، لَمْ يَقْضِهِ صِيَامُ الدَّهْرِ وَاِنْ صَامَهٗ. (۲)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْم

---

(۱) البقرة آية ۱۸۳ .

(۲) صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ إِذَا جَامَعَ فِي رَمَضَانَ .

وفي رواية : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ رُخْصَةٍ وَلَا مَرَضٍ لَمْ يَقْضِ عَنْهُ صَوْمُ الدَّهْرِ كُلِّهِ وَإِنْ صَامَهُ » . مشكاة المصابيح باب تنزيه الصوم الفصل الثاني رقم الحديث ۲۰۱۳ (۱۵) ، سنن ابي داؤد باب التغليظ في من افطر عمداً رقم الحديث ۲۳۹۶ ، سنن الترمذي باب ماجاء في الافطار متعمداً رقم الحديث ۷۲۳ ، سنن ابن ماجة باب ماجاء في كفارة من افطر يوما من رمضان رقم الحديث ۱۶۷۲ ، صحيح ابن خزيمة رقم الحديث ۱۹۸۷ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۹۵۷۴ ، شعب الايمان رقم الحديث ۳۳۸۱ ، كنز العمال رقم الحديث ۲۳۷۹۶ .

د رمضان المبارک د روژو حکم

زما خوږو قدرمنو او عزت مندو مسلمانانو ورونو ! د اسلام په بنيادي ارکانو کې يو اَهم رُکن روژه هم ده . د رمضان المبارک روژې فرضِ عين دي ، د دې فرضيت په کتابُ الله ، سُنتِ رسول ، اِجماعِ اُمت او قياس سره ثابت دی . (۱)

څوک چې د دې د فرضيت نه اِنکار کوي هغه کافر دی ، د هغه قتلول جائز دي . (۲)

همدا رنګې د روژې پورې توقې کوونکې او د دې سپکاوې کوونکې کس هم کافر دی .

د نبي عليه السلام په صحابه کرامو کې يو کس هم روژه خوړ نه ؤ ، بلکه ټولو روژې نيوې .

او څوک چې بغير عُذره روژې نه نيسي نو هغه فاسق و فاجر او د ګناهِ کبيره کوونکې دی (۳)

---

(۱) وَالدَّلِيلُ عَلَى فَرْضِيَّةِ صَوْمِ شَهْرِ رَمَضَانَ: اَلْكِتَابُ، وَالسُّنَّةُ، وَالْإِجْمَاعُ، وَالْمَعْقُولُ . أَمَّا الْكِتَابُ: فَقَوْلُهُ تَعَالَى { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ ... البقرة: ۱۸۳ } وَقَوْلُهُ "كُتِبَ عَلَيْكُمْ" أَيْ: فُرِضَ . وَقَوْلُهُ تَعَالَى { فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ . البقرة: ۱۸۵ } .

وَأَمَّا السُّنَّةُ: فَقَوْلُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ، وَحَجِّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا » وَقَوْلُهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ: « أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَصَلُّوا خَمْسَكُمْ وَصُومُوا شَهْرَكُمْ وَحُجُّوا بَيْتَ رَبِّكُمْ وَأَدُّوا زَكَاةَ أَمْوَالِكُمْ طَيِّبَةً بِهَا أَنْفُسُكُمْ تَدْخُلُوا جَنَّةَ رَبِّكُمْ » .

وَأَمَّا الْإِجْمَاعُ: فَإِنَّ الْأُمَّةَ أَجْمَعَتْ عَلَى فَرْضِيَّةِ شَهْرِ رَمَضَانَ، لَا يَجْحَدُهَا إِلَّا كَافِرٌ، وَأَمَّا الْمَعْقُولُ فَمِنْ وُجُوهٍ ..... بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۲/ ۷۵ كِتَابُ الصَّوْمِ . وهكذا ذكر في " نضرة النعيم في مكارم أخلاق الرسول الكريم – صلى الله عليه وسلم " ۲۶۳۷/۷ الصوم ـ حكم الصوم .

(۲) په درمختار کې ذکر دي : وَلَوْ أَكَلَ عَمْدًا شُهْرَةً بِلَا عُذْرٍ يُقْتَلُ . الدر المختار ۴۱۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ . که يو کس د رمضان المبارک مياشت کې قصداً بلاعُذره په ښکاره باندې خوراک څکاک کوي نو دا به قتلولې شي .

قال ابن عابدين رحمه الله : قَالَ الشُّرُنْبُلَالِيُّ صُورَتُهَا: تَعَمُّدُ مَنْ لَا عُذْرَ لَهُ الْأَكْلَ جِهَارًا يُقْتَلُ، لِأَنَّهُ مُسْتَهْزِئٌ بِالدِّينِ أَوْ مُنْكِرٌ لِمَا ثَبَتَ مِنْهُ بِالضَّرُورَةِ وَلَا خِلَافَ فِي حِلِّ قَتْلِهِ وَالْأَمْرِ بِهِ . رد المحتار على الدر المختار ۴۱۴/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ

(۳) قال ابن عابدين رحمه الله: اِعْلَمْ أَنَّ الْفَرْضَ مَا ثَبَتَ بِدَلِيلٍ قَطْعِيٍّ لَا شُبْهَةَ فِيهِ كَالْإِيمَانِ وَالْأَرْكَانِ الْأَرْبَعَةِ.... حَتَّى يَكْفُرَ جَاحِدُهُ وَيَفْسُقَ تَارِكُهُ بِلَا عُذْرٍ . رد المحتار على الدر المختار ۳۱۳/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ

Scanned with CamScanner

د روژې فرضيت او ثبوت د قرآن کريم نه

د قرآن کريم د مختلفو آيتونو نه د روژې فرضيت ثابت دی ، الله رب العزت فرمايي :

﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴾ . (۱)

ترجمه : اې مؤمنانو ! په تاسو باندې روژې فرض کړې شوې لکه څرنګې چې په هغه خلقو باندې فرض کړې شوې وې کوم چې د تاسو نه وړاندې تېر شوي ، ددې د پاره چې تاسو پرهيزګار (متّقيان) شی . (او په زړه کې مو د الله ﷻ نه يَره پيدا شي) .

د آيت تشريح

په دې آيتِ مبارکه کې مؤمنانو ته د روژو د فرضيت اعلان شوی خو که تاسو ددې آيت آنداز ته اوګورئ نو په ډير بهترين آنداز باندې مؤمنانو ته دا حکم شوی ، ځکه په دې آيت کې مؤمنانو ته براهِ راست (يعنی نېغ په نېغه) خطاب شوی : " يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا " اې مومنانو . او دا د مؤمنانو د پاره ډير لوي عزت او شرافت دی چې خالقِ کائنات الله رب العزت ورته براهِ راست خطاب کوي .

په دُنيا کې که مونږ اوګورو چې کله يو بادشاه خپل يو خادِم سره براهِ راست خبرې اوکړي او د څه کار حُکم ورته اوکړي نو خادِم دا د خپل ځان د پاره ډير لوي عزت ګنړي چې بادشاه په خپله د ما سره خبرې اوکړې .

تاسو سوچ اوکړئ چې په تورات کې الله ﷻ صرف يو ځل بني اسرائيلو ته براهِ راست خطاب کړی نو هغوی په دې دومره خوشحاله شول او داسې په تکبّر کې راغلل چې دا دعوی يې اوکړه :

---

(۱) البقرة آية ۱۸۳ .

په يو بل آيت کې الله جل جلاله ددې بيان داسې کړی : شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ... البقرة آية ۱۸۵ .

نَحْنُ أَبْنَاءُ اللّٰهِ وَأَحِبَّاؤُهُ . (۱)

ترجمه : (نَعُوذُ بِاللّٰه) مونږ د الله ﷻ زامن او د هغه محبوب بندګان يو .

حالانکه الله رب العزت په قرآن مجيد کې د اُمتِ محمّديه مؤمنانو ته آته آتيا (۸۸) پېرې براهِ راست خطاب کړی ، چې دا د مؤمنانو د پاره لوي عزت او شرافت هم دی .

ورسره ددينه دا هم معلومېږي چې دا کوم حُکم مونږ ته راکولې شي دا به هم ډېر آهم وي .

دغه وجه ده چې حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې کله د قرآن مجيد لوستلو په وخت د " يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا " الفاظ راشي نو لوستونکي ته په کار دي چې پوره متوجّه شي چې اوس الله ﷻ دده سره براهِ راست خطاب کوي .

بهر حال ، کله چې په دې آيت کې مؤمنانو سره د " يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا " په ذريعه براهِ راست خطاب اوشو اوس ورته الله تعالى دا حکم بيانوي :

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ . په تاسو باندې روژې فرض کړې شوې دي .

روژې په مخکنې اُمتونو هم فرض کړې شوې وې

ددې حُکم بيانولو نه روستو د مسلمانانو د زړه ساتلو لحاظ هم ساتلې شوی . ځکه ددې حکم په آوريدو سره کيدې شي د چا ذِهن ته دا خبره راشي چې ګني الله تعالى د مونږ نه خفه دی او د سزا په طور يې مونږ د خوراک ، څکاک وغيره نه منع کړي يو ، او دومره د مشقت واله عبادت يې راباندې فرض کړی . نو الله تعالى ددې خراب تصوّر د ختمولو او د مسلمانانو د خوشحالولو د پاره وفرمايل :

كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ . لکه څرنګې چې روژې په هغه خلقو باندې فرض کړې شوې وې کوم چې ستاسو نه وړاندې وو .

په دې آوريدو سره د مسلمانانو تسلّي کيږي چې الله تعالى د مونږ نه خفه نه دی ، او دا روژې په مونږ باندې د سزا په طور نه دي فرض کړې شوي بلکه دا يو آهم عبادت دی چې د مونږ نه علاوه په مخکينې اُمتونو باندې هم فرض کړې شوې وُ ، او دا د الله ﷻ د نزديکت

(۱) المائدة آية ۱۸ .

ذريعه ده.

بل دا چې اګر چې په دې روژه کې مشقت دی خو دا مشقت مخکيني اُمتونو هم برداشت کړې وُ، او دا طبعي خبره ده چې کله په يو مشقت کې ډير خلق اخته وي نو هغه بيا آسان معلوميږي. (۱)

بهر حال، د دې آيت نه د روژې فرضيت معلوم شو، او ورسره دا هم ورته معلومه شوه چې لکه څرنګې چې روژې په دې اُمت فرض کړې شوي نو همدغه شان په مخکيني امتونو هم فرض کړې شوې وې، اګر چې د روژو په تعداد، کيفيت او طريقه کې فرق وُ خو نفسِ روژې په هغوی باندې هم فرض وې. همدا خبره مُفسّرينو په خپلو تفسيرونو کې هم ذکر کړې. (۲)

---

(۱) وفيه تأكيد للحكم وترغيب فيه وتطييب لأنفس المخاطبين فيه، فإنّ الأمور الشاقة إذا عمت طابت. روح المعاني في تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني ۱/۴۵۳ سورة البقرة آية ۱۸۳. تفسير ابوسعود ج۱ ص ۱۵۳ طبع مصر

(۲) په تفسير **روح المعاني** کې ذکر دي: مِن قَبْلِكُمْ: أي الأنبياء والأمم من لدن آدم عليه الصلاة والسلام إلى يومنا كما هو ظاهر عموم الموصول. وعن ابن عباس ﷺ ومجاهد أنهم أهل الكتاب. وعن الحسن والسدي والشعبي أنهم النصارى. روح المعاني ۱/۴۵۳ سورة البقرة آية ۱۸۳.

په تفسير **بحر محيط** کې ذکر دي: مِنْ قَبْلِكُمْ: ظَاهِرُهُ عُمُومُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَأُمَمِهِمْ مِنْ آدَمَ إِلَى زَمَانِنَا. وَقَالَ عَلِيٌّ ﷺ: أَوَّلُهُمْ آدَمُ. فَلَمْ يَفْتَرِضْهَا عَلَيْكُمْ. يَعْنِي: أَنَّ الصَّوْمَ عِبَادَةٌ قَدِيمَةٌ أَصْلِيَّةٌ مَا أَخْلَى اللهُ أُمَّةً مِنِ افْتِرَاضِهَا عَلَيْهِمْ. فَلَمْ يَفْتَرِضْهَا عَلَيْكُمْ خَاصَّةً. وَقِيلَ: الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا هُمُ النَّصَارَى... البحر المحيط في التفسير ۲/۱۷۹ سورة البقرة آية ۱۸۳.

په تفسير **ابوسعود** کې ذکر دي: مِنْ قَبْلِكُمْ: من الأنبياء عليهم الصلاة والسلام والأمم من لدُنْ آدمَ عليهِ السلام. تفسير أبي السعود (إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم) ۱/۱۹۸ سورة البقرة آية ۱۸۳.

په تفسير **كبير** کې ذکر دي: كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ: فِي هَذَا التَّشْبِيهِ قَوْلَانِ، أَحَدُهُمَا: أَنَّهُ عَائِدٌ إِلَى أَصْلِ إِيجَابِ الصَّوْمِ. يَعْنِي هَذِهِ الْعِبَادَةَ كَانَتْ مَكْتُوبَةً وَاجِبَةً عَلَى الْأَنْبِيَاءِ وَالْأُمَمِ مِنْ لَدُنْ آدَمَ إِلَى عَهْدِكُمْ. مَا أَخْلَى اللهُ أُمَّةً مِنْ إِيجَابِهَا عَلَيْهِمْ لَا يَفْرِضُهَا عَلَيْكُمْ وَحْدَكُمْ. وَفَائِدَةُ هَذَا الْكَلَامِ أَنَّ الصَّوْمَ عِبَادَةٌ شَاقَّةٌ، وَالشَّيْءُ الشَّاقُّ إِذَا عَمَّ سَهُلَ تحمله. التفسير الكبير (مفاتيح الغيب) ۵/۲۳۹ سورة البقرة آية ۱۸۳.

په تفسير **مظهري** کې ذکر دي: مِنْ قَبْلِكُمْ: من الأنبياء والأمم والظاهر ان التشبيه في نفس الوجوب. التفسير المظهري ۱/۱۸۸ سورة البقرة آية ۱۸۳.

Scanned with CamScanner

په کال کې مخصوص ورځې روژې هر مذهب واله نيسي :

حضرت موسی علیه السلام په کوه طور کې څلوېښت ورځې د ولږې او تندې په حالت کې تېرې کړي نو ځکه یهود څلوېښت ورځې روژې نیول ښه گڼي ، لیکن د څلوېښتمې ورځ روژه په دوی فرض وه .

په " انجیل متی " کې ذکر دي چې حضرت عیسی علیه السلام په ځنګل کې څلوېښت روژې اونیوی .

په " انجیل مرقس " کې ذکر دي چې حضرت یحیٰی علیه السلام او دده قوم به هم روژې نیوی .

د هندوانو په مذهب کې هم روژه شته چې هغې ته دوی " برت " وايي ، خو د دوی روژه صرف په اُور باندې د پَخ شوي څیز نه وي ، يعنی کوم څیز چې په اُور باندې پُوخ شوي وي دوی صرف هغه نه خوري ، نورې میوې او فروټ خوري .

" برهمن " په کال کې څلېریشت (۲۴) روژې نیسي .

"جیني دهرم " په هرو څلوېښتو ورځو کې یوه روژه نیسي .

د مکې قریشتو به هم د جاهلیت په زمانه کې د عاشورې (لسم د محرم) روژه نیوله .

معلومه شوه چې روژه په هر مذهب کې شته ، اګر چې په تعداد ، کیفیت او طریقه کې یې فرق شته . (۱)

په عیسایانو روژه فرض وه خو دوی په کې د خپلې خوښې موافق تبدیلي اوکړه ، د دوی روژې به هم په مختلفو موسمونو کې بدلیدلی ، کله ګرمی ته ، او کله یَخنی ته ، ځکه په دیرش (۳۰) کاله کې یو کال اُوړي ، مثلاً چې اوس روژه په اُوړي کې وي نو دیرش کاله پس دا بیا په اُوړي کې راځي . خو دې عیسایانو به په خپله خوښه باندې دا روژې په سپَرلي کې نیولی .

(۱) صدای منبر و محراب ج۵ ص۱۱۵ .

يهوديان په کال کې څلور ځل روژې نيسي خو د غم په شکل باندې ، دغه وجه ده چې دوی روژې ته د غم عبادت وايي ، صفا جامې نه اغوندي .

اَلْحَمْدُ لِلّٰه ، د مسلمانانو په نزد روژه د خوشحالی عبادت دی . (۱)

د روژې په وجه تقوی پيدا کيږي

محترمو ! د روژې په اهمو مقاصدو يو مقصد دا هم دی چې ددې په وجه په انسان کې تقوٰی (د الله ﷻ نه يَره) او د ګناهونو نه بچ کيدل پيدا شي ، د مذکوره آيت په آخر کې الله ربّ العزت د روژې مقصد همدا تقوٰی بيان کړی :

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ. ددې د پاره چې تاسو متقيان (پرهيزګار) جوړ شی .

د حافظ ابن کثير رحمه الله وينا : حافظ ابن کثير رحمه الله د روژې مقصد داسې بيان کړی چې : د روژې په وجه نفسونه پاکيږي ، پاکيزګي حاصليږي ، نفس د بېکاره طبعيتونو او رَزيل اخلاقو نه صفا کيږي ...... لِأَنَّ الصَّوْمَ فِيْهِ تَزْكِيَةٌ لِلْبَدَنِ وَتَضْيِيْقٌ لِمَسَالِكِ الشَّيْطَانِ (۲) ځکه په روژه کې بدن صفا کيږي ، او د شيطان لارې تنګيږي .

مفسّرينو د " لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ " په تشريح کې همدا مضمون په مختلفو تعبيراتو سره بيان کړی . (۳)

---

(۱) خطبات حضرت شيخ (شيخ الحديث شهيد حضرت مولانا حسن جان مدني نوّر الله مرقده) ص ۲۴۳ .

(۲) لِمَا فِيْهِ مِنْ زَكَاةِ النَّفْسِ وَطَهَارَتِهَا وَتَنْقِيَتِهَا مِنَ الْأَخْلَاطِ الرَّدِيْئَةِ وَالْأَخْلَاقِ الرَّذِيْلَةِ..... لِأَنَّ الصَّوْمَ فِيْهِ تَزْكِيَةٌ لِلْبَدَنِ وَتَضْيِيْقٌ لِمَسَالِكِ الشَّيْطَانِ . تفسير ابن كثير (تفسير القرآن العظيم) ۱ /۲۹۷ سورة البقرة آية ۱۸۳ .

(۳) په **تفسير ابوسعود** کې ذکر دي : لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ : أي المعاصيَ فإنّ الصومَ يكسِرُ الشهوةَ الدّاعيةَ إليها كما قالَ عليهِ الصّلاةُ والسلام ... « فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّ الصَّوْمَ لَهُ وِجَاءٌ » . أو تَتَّقُونَ الإخلالَ بأدائه لأصالته أو تصلون بذلك إلى رتبة التقوى . تفسير ابي السعود ۱۹۸/۱ سورة البقرة آية ۱۸۳ .

په **تفسير خازن** کې ذکر دي : لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ : يعني ما حرم عليكم في صيامكم لأنّ الصوم وصلة إلى التقوى لما فيه من كسر النفس وترك الشهوات من الأكل والجماع وغيرهما ←←←←←←←←←←←←

علماء ليکي چې د روژې په وجه تقوی ځکه پيدا کيږي چې کله انسان اوږې وي نو ددې په وجه د انسان حيواني او بَهيمي قوت ماتيږي ، د ګناهونو خواهش او جذبه کميږي .

روژه د تقوی يوه پوړۍ ده

مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله ليکلي چې که يو انسان په صحيح طريقې سره روژه اونيسي نو دا روژه په خپله د تقوی يوه پوړۍ ده ، ځکه د تقویٰ معنی داده : "د الله ﷻ د عَظمت او اِستحضار په وجه د ګناهونو نه بچ کيدل " يعنی انسان دا سوچ اوکړي چې "زه د الله ﷻ بنده يم ، هغه ما ګوري ، زه به يوه ورځ د هغه د وړاندې اودريږم ، هغه ته به جواب ورکوم " نو ددې سوچ په وجه به په خپله ګناه پريږدي او همدې ته تقویٰ وايي .

په روژه کې هم همدا خبره ده ځکه چې کله يو کس روژه نيولې وي ، دې تږې شي ، دده سره په کمره کې هيڅوک نه وي ، يَخې اوبه موجودې وي ، که چيرته دې دا اوبه اوڅکي نو هيڅا ته هم پته نه لږي ، او هيڅوک يې نه ګوري ، ليکن دې بيا هم دا اوبه نه څکي ځکه دې دا

←←←← وقيل: معناه لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ما فعله النصارى من تغيير الصوم وقيل: لعلكم تنتظمون في زمرة المتقين لأنّ الصوم من شعارهم. تفسير الخازن (لباب التأويل في معاني التنزيل) ۱ / ۱۱۰ سورة البقرة آية ۱۸۳ .

په **تفسير روح البيان** کې ذکر دي : لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ : المعاصي فانّ الصوم يكسر الشهوة الّتي هي مبدأها كما قال عليه السلام (يا معشر الشباب من استطاع منكم الباءة فليتزوج فانه اغض للبصر وأحصن للفرج ومن لم يستطع فعليه بالصوم فانّ الصوم له وجاء) . تفسير روح البيان ۱ /۲۸۹ سورة البقرة آية ۱۸۳ .

په **تفسير قرطبي** کې ذکر دي : لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ : قِيلَ: مَعْنَاهُ هُنَا تَضْعُفُونَ. فَإِنَّهُ كُلَّمَا قَلَّ الأكل ضعفت الشهوة، وكلما ضعفت الشَّهْوَةُ قَلَّتِ الْمَعَاصِي. وَهَذَا وَجْهٌ مَجَازِيٌّ حَسَنٌ. وَقِيلَ: لِتَتَّقُوا الْمَعَاصِيَ. وَقِيلَ: هُوَ عَلَى الْعُمُومِ، لِأَنَّ الصِّيَامَ كَمَا قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: (الصِّيَامُ جُنَّةٌ وَوِجَاءٌ) وَسَبَبُ تَقْوَى، لِأَنَّهُ يُمِيتُ الشَّهَوَاتِ . تفسير القرطبي (الجامع لأحكام القرآن) ۲/ ۲۷۵ سورة البقرة آية ۱۸۳ .

په **تفسير بحر محيط** کې ذکر دي : لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ : أَيْ: سَبَبُ فَرْضِيَّةِ الصَّوْمِ هُوَ رَجَاءُ حُصُولِ التَّقْوَى لَكُمْ. فَقِيلَ: الْمَعْنَى تَدْخُلُونَ فِي زُمْرَةِ الْمُتَّقِينَ، لِأَنَّ الصَّوْمَ شِعَارُهُمْ، وَقِيلَ: تَجْعَلُونَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ النَّارِ وِقَايَةً بِتَرْكِ الْمَعَاصِي، فَإِنَّ الصَّوْمَ لِإِضْعَافِ الشَّهْوَةِ وَرَدْعِهَا، كَمَا قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ « فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّ الصَّوْمَ لَهُ وِجَاءٌ» . البحر المحيط في التفسير ۲ /۱۸۹ سورة البقرة آية ۱۸۳ .

سوچ کوي چې اگر چې ما نور څوک نه گوري ليکن الله ﷻ خو مې ضرور گوري، يوه ورځ به د هغه مخې ته ورځم، هغه ته به ددې جواب ورکوم ، په همدې سوچ باندې دا د روژې خوړلو نه ځان ساتي، کله چې دا احساس پيدا شي نو همدا تقوی ده.

پس ثابته شوه چې په خپله روژه د تقوی يوه پوړی ده، ځکه خو الله ﷻ د روژې د فرض کيدو فائده تقویٰ ذکر کړی، گويا روژه د تقوی پيدا کولو عملي تربيت دی.

خو په روژې سره دا تقوی هله پيدا کيږي چې انسان په روژه کې د گناهونو نه هم ځان اوساتي. په دُنيا کې که مونږ اوگورو نو د علاج سره پرهيز هم ضروري دی، که يو کس علاج کوي خو پرهيز ورسره نه کوي نو دا علاج پوره اثر نه کوي، همدغه شان چې انسان په روژه کې د گناهونو نه ځان نه ساتي نو بيا تقوی نه پيدا کيږي.

په روژو فرض کيدلو کې زمونږ فائده ده

په مسلمانانو باندې د روژې په فرض کولو، يا د مسلمانانو په اُولږه او تَنده برداشت کولو کې خو د الله تعالی هيڅ فائده نشته، بلکه په دې کې خو همدا زمونږ فائده ده چې په دې سره په مونږ کې تقوی او پرهيزگاري پيدا کيږي.

مثال: ددې مثال داسې دی چې بعضې وخت په کور کې مور ماشومانو ته د خوراک د پاره بعضې شيان نه ورکوي، اگر چې ماشومان ورپسې ژاړي خو مور يې بيا هم نه ورکوي، ځکه ددې څيز نه په منع کيدو کې د همدې ماشومانو فائده وي، مور د دوی دُشمنه نه وي خو د دوی د فائدې لحاظ ساتي، همدغه شان الله تعالی په مونږ باندې روژې فرض کړې، او په دې کې يې مونږ د خوراک، څکاک وغيره نه منع کړي يو نو په دې کې همدا زمونږ فائده ده چې په دې سره په مونږ کې تقوی پيدا شي، او همدا د روژې حِکمت او فلسفه هم ده چې ددې په وجه په انسان کې تقوی او پرهيزگاري پيدا شي.

د تقوی اَهميت

تقوی يو بُنيادي عمل دی، دا د ټولو نيکو کارونو جَرړه ده، که يو انسان د نبي عليه السلام د ټولو تعليماتو خلاصه او نچوړ په يو لفظ کې بيانول غواړي نو هغه دا "تقوٰی" ده، ځکه د ټولو عباداتو مقصد هم همدا تقوٰی ده.

په چا کې چې تقوی پيدا شي نو داسې کس په دُنيا او آخرت دواړو کې کامياب دی ، دغه وجه ده چې په قرآن کريم او احاديثو کې د تقوی ډير تاکيد او اهميت بيان شوی .(۱)

په رمضان کې تقوی حاصلول آسان دي

په رمضان کې تقوی حاصلول آسان دي ځکه هر طرف ته د عباداتو ماحول برابر وي ، سرکشه شيطانان تړل شوي وي ، د جنت دروازې کلاوُ وي ، د جهنم دروازې بندې وي ، د الله ﷻ رحمتونه په شپږو شپږو راوريږي ، لهذا که انسان معمولي محنت اوکړي نو ډير اجرونه او ثوابونه حاصلولې شي .

روژه د اسلام په بنيادي ارکانو کې اهم رُکن دی

په قرآن کريم او احاديثو مبارکهؤ کې د رمضان المبارک د روژو ډير آهميت او تاکيد بيان شوی .

د بخاري شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ : شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُوْلُ اللهِ ، وَ إِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيْتَاءِ الزَّكَاةِ ، وَالْحَجِّ ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ . (۲)

د اِسلام بُنياد په پنځو (۵) شيانو قائم کړې شوی : ۱ . د "لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ مُحَمَّدٌ رَسُوْلُ اللهِ " ګواهي ورکول (يعنی ددې خبرې ګواهي ورکول چې : نشته دې لائق د عبادت مګر يو الله ﷻ دی ، او محمد ﷺ د الله ﷻ رسول دی) . ۲ . مونځ کول . ۳ . زکوة ورکول ۴ . حج کول ۵ . او د رمضان المبارک روژې نيول .

---

(۱) **نوټ** : تقوی يوه مستقله موضوع ده ، ان شاء الله که موقع پيدا شوه نو د تقوی په آهميت ، فضائلو او فوائدو باندې به مستقل تقرير ليکم . ابوالشمس علي عنه

(۲) صحيح البخاري باب قول النبي صلى الله عليه وسلم: « بني الإسلام على خمس » رقم الحديث ۸ ، صحيح مسلم باب قول النبي صلى الله عليه وسلم: بني الإسلام على خمس رقم ۱۹ (۱۶) ، ورقم ۲۱ (۱۶) ، سنن الترمذي باب ما جاء بني الإسلام على خمس رقم الحديث ۲۶۰۹ ، سنن النسائي رقم ۵۰۰۱ ، مشكاة المصابيح كتاب الإيمان الفصل الأول رقم الحديث ۴ (۳) .

د حديث تشريح : علامه عيني رحمه الله د بخاري شريف په شرح "عمدة القاري" کې ددې حديث وضاحت داسې کړی چې : په دې حديث کې د اسلام د پنځو (۵) اَرکانو تَشبِيه د داسې يوې خېمې سره ورکړې شوې چې هغه په پنځو ستنو باندې ولاړه وي ، د "أَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ" ګواهي ورکول ددې د مينځنۍ ستنې په شان دی چې دا نور اَرکان ددينه ګېر چاپيره ګرځي ، او دا څلور اَرکان د خېمې د څلورو ستنو (او مېخونو) په شان دي کوم چې د خيمې څلور واړه طرفونو ته لږيدلي وي.

لهذا که چيرته د خېمې درمياني ستَن نه وي نو خېمه بالکل نشي اُودريدی ، ليکن که چيرته په څلورو طرفونو کې کومه ستَن نه وي نو ددې خېمې دغه طرف به راغورځيدلې وي.

دغه شان که يو کس د اسلام په ځنې اَرکانو باندې عمل کوي خو روژه نه نيسي نو دده ايمان به هم کامل نه وي. علامه عيني رحمه الله دا هم ليکلي :

إِنَّ الإِسْلَامَ مَبْنِيٌّ عَلَى هٰذِه ، وَإِنَّمَا هٰذِهِ الأَشْيَاءُ مَبْنِيَّةٌ عَلَى الإِسْلَامِ . (۱)

بيشکه د اسلام بُنياد په همدې (پنځو اَرکانو) باندې دی ، او ددې اَرکانو بُنياد په اسلام باندې دی.

د اسلام په ټولو احکاماتو باندې عمل کول لازمي دی

هر عاقل بالغ مسلمان د پاره د اسلام په ټولو احکاماتو باندې عمل کول لازمي دی ، نبي عليه السلام فرمايي :

أَرْبَعٌ فَرَضَهُنَّ اللهُ فِي الإِسْلَامِ ، فَمَنْ جَاءَ بِثَلَاثٍ لَمْ يُغْنِيْنَ عَنْهُ شَيْئًا حَتّٰى يَأْتِيَ بِهِنَّ جَمِيْعًا اَلصَّلٰوةُ ، وَالزَّكٰوةُ ، وَصِيَامُ رَمَضَانَ ، وَحَجُّ الْبَيْتِ . (۲)

(۱) ... وَيجوز أَنْ يكون اسْتِعَارَة تمثيلية بِأَنْ تُمَثَّلَ حَالَةُ الإِسْلَامِ مَعَ أَرْكَانِهِ الخَمْسَة بِحَالَة خباء أُقِيمَتْ على خَمْسَة أَعْمِدَةٍ وقطبها الَّذِي تدور عَلَيْهِ الأَركان هُوَ شَهَادَة أَنْ لَا إِله إِلَّا الله وَبَقِيَّة شُعَبِ الإِيمَان كَالأَوْتَادِ لِلخباء ... وَقَالَ التَّيْمِيّ قَوْله : بُنِيَ الإِسْلَام على خمس كَانَ ظَاهره أَنَّ الإِسْلَامَ مَبْنِيٌّ عَلَى هٰذِه ، وَإِنَّمَا هٰذِهِ الأَشْيَاءُ مَبْنِيَّةٌ عَلَى الإِسْلَامِ . عمدة القاري شرح صحيح البخاري ۱ / ۱۲۰ كتاب الإيمان باب دعاؤكم إيمانكم

(۲) احمد ، وطبراني ، كنز العمال ج۱ ص ۳۰ رقم الحديث ۳۳ . فتاوى حقانية ج۴ ص ۱۱۳ . الزواجر ۱ / ۳۲۲ .

(د ایمان نه روستو) څلور (۴) شیان داسې دي چې الله تعالی په اسلام کې فرض کړي دي، پس څوک چې په دې څلورو کې درې (۳) اداء کوي (او د څلورم د فرضیت نه منکر وي) نو دا درې به دده په کار رانشي تر څو پورې چې ټول اداء نه کړي (یعنی په ټولو باندې ایمان او یقین ونه لري). هغه څلور شیان (د ایمان نه روستو) لمونځ، زکوة، د رمضان روژې او د بیت الله حج کول دي.

معلومه شوه چې د لمونځ، زکوة او حج غوندې روژه هم د اسلام آهم رُکن دی.

د روژې برابر هیڅ عمل نشته

حضرت ابو امامة رضي الله عنه فرمايي چې ما نبي علیه السلام ته عرض او کړو:

دُلَّنِيْ عَلٰى عَمَلٍ. اې د الله رسوله! ما ته یو عمل اوښایه (چې هغه ما ته نفع راکړي، او زه پرې جنت ته داخل شم).

رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل:

عَلَيْكَ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَا عِدْلَ لَهُ. (۱)

---

(۱) عَنْ أَبِي أُمَامَةَ رضي الله عنه قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ! دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ، قَالَ: «عَلَيْكَ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَا عِدْلَ لَهُ». المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحدیث ۱۵۳۳ وقال الحاکم: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ، وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. شعب الایمان رقم الحدیث ۳۳۱۵، صحیح ابن حبان رقم الحدیث ۳۴۲۶، صحیح ابن خزیمة رقم الحدیث ۱۸۹۳.

وفي رواية: عن أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! مُرْنِي بِأَمْرٍ يَنْفَعُنِي اللهُ بِهِ. قَالَ: «عَلَيْكَ بِالصِّيَامِ فَإِنَّهُ لَا مِثْلَ لَهُ». سنن النسائي رقم الحدیث ۲۲۲۱ کتاب الصیام. قال الالباني: هذا حدیث صحیح.

وفي روايةٍ: .... يَا رَسُولَ اللهِ! فَمُرْنِي بِعَمَلٍ أَدْخُلُ بِهِ الْجَنَّةَ، فَقَالَ: "عَلَيْكَ بِالصَّوْمِ، فَإِنَّهُ لَا مِثْلَ لَهُ". قَالَ: فَكَانَ أَبُو أُمَامَةَ لَا يُرَى فِي بَيْتِهِ الدُّخَانُ نَهَارًا إِلَّا إِذَا نَزَلَ بِهِمْ ضَيْفٌ، فَإِذَا رَأَوُا الدُّخَانَ نَهَارًا، عَرَفُوا أَنَّهُ قَدِ اعْتَرَاهُمْ ضَيْفٌ. صحیح ابن حبان معلقا رقم الحدیث ۳۴۲۵۴ ذِكْرُ الْبَيَانِ بِأَنَّ الصَّوْمَ لَا يَعْدِلُهُ شَيْءٌ مِنَ الطَّاعَاتِ. إسناده صحيح على شرط مسلم، رجاله ثقات رجال الشيخين غير رجاء بن حيوة، فمن رجال مسلم، وأخرجه ابن أبي شيبة ۳/۵ عن يزيد بن هارون، بهذا الإسناد. صحیح الترغیب والترهیب رقم الحدیث ۹۸۶(۹).

وفي رواية: عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، أَنَّهُ سَأَلَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «عَلَيْكَ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَا عِدْلَ لَهُ». سنن النسائي رقم الحدیث ۲۲۲۲ کتاب الصیام. قال الالباني: هذا حدیث صحیح.

ته په ځان باندې روژه لازم کړه (يعنى روژه نيسه) ځکه ددې برابر (او مقابله کوونکې) بل هيڅ عمل نشته .

د حديث تشريح : اګر چې مونځ ، روژه ، زکوة ، حج او نور نيک اعمال دا ټول د الله ﷻ د رَضا او نزديکت ذريعه ده ليکن بيا هم ددې هر عبادت ځانله ځانله خصوصيات او اثرات دي چې په دې کې دا ددې نورو نه ممتاز او جدا دي ، د همدې اِمتيازي خصوصياتو د وجې نه ددې هر عبادت په باره کې دا ويلې شي چې : " ددې په شان بل عبادت نشته "
مثلا مونځ دا ويلې شو چې " د نفس مغلوبه کولو د پاره او خواهشاتو کنټرول کولو د پاره د روژې په شان بل هيڅ عمل نشته " او دا صحيح هم ده .
بل دا چې د حضرت ابو امامة رضي الله عنه د پاره په خاصو حالاتو کې همدا روژه افضله وه نو ځکه رسول الله ﷺ ورته د روژې نيولو حکم اوکړو . (۱)

روژه بې مِثله او بې رِيا عبادت دى

که حقيقت ته اوکتلې شي نو روژه بې مِثله او بې رِيا عبادت دى ، تاسو سوچ اوکړئ چې يو کس روژه نيولې وي او هغه کله د اُودس کولو په وخت په خُله کې اُوبه واچوي نو که دې دا اُوبه نيمې تېرې کړي او نيمې رااُوغورځوي نو هيچا ته پته نه لږي ، همدارنګې که دې ځان له پټې اُوبه څکي نو هم هيچاته پته نه لږي ، خو باوجود ددينه دې بيا هم اُوبه نه څکي نو معلوميږي چې ده بغير د رِيا نه خالِصه د الله ﷻ د رَضا د پاره روژه نيولې ده .

د روژې خصوصيت

په روژه کې داسې خصوصيت دى چې هغه په بل عبادت کې نشته ، حضرت شاه عبدالعزيز دٔهلوي رحمه الله ليکلي چې روژه يو داسې عبادت دى چې مشرکانو به په نورو عبادتونو کې شِرک کولو خو روژه به يې خالِص د الله ﷻ د رَضا د پاره نيوله .
ددينه معلومه شوه چې په روژه کې داسې خصوصيت شته چې هغه په نورو عباداتو کې نشته .

(۱) معارف الحديث حصه چهارم ص ۳۵۱ .

د رمضان د راتلو انتظار کول

کومو خلقو چې د رمضان المبارک د روژو قدر او عظمت پیژندلې ؤ هغوی به د ډیر مخکې نه د رمضان المبارک د راتلو انتظار کولو .

۱ . مشهور تابعي معلی بن الفضل رحمه الله د صحابه کرامو متعلق فرمایي :

كَانُوا يَدْعُونَ اللهَ سِتَّةَ أَشْهُرٍ أَنْ يُبَلِّغَهُمْ رَمَضَانَ ثُمَّ يَدْعُونَهُ سِتَّةَ أَشْهُرٍ أَنْ يَتَقَبَّلَ مِنْهُمْ . (۱)

صحابه کرامو به د شپږو میاشتو نه د الله ﷻ نه دا دُعا کوله چې اې الله ! مونږ رمضان ته اورسوه ، (چې کله به رمضان رااورسیدو نو) بیا به یې شپږ میاشتې دا دُعا کوله چې اې الله ! زمونږ روژې او عبادات قبول کړه .

صحابه کرامو ته د رمضان د راتلو زیرې ورکول : په خپله نبي علیه السلام به صحابه کرامو ته د رمضان المبارک د راتلو زیرې ورکول :

په مسند احمد او نسائي کې دا حدیث ذکر دی چې نبي اکرم صلی الله علیه وسلم د رمضان په راتلو صحابه کرامو ته دا زیرې ورکړو :

قَدْ جَاءَكُمْ رَمَضَانُ ، شَهْرٌ مُبَارَكٌ ، اِفْتَرَضَ اللهُ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ .... (۲)

اې خلقو په تاسو باندې د رمضان میاشت راغله ، دا ډیره برکتي میاشت ده ، الله تعالی په تاسو باندې د دې روژې فرض کړې دي .

د رمضان په راتلو یو بل ته مبارکي ورکول : علامه ابن رجب رحمه الله د دې حدیث نه معلومه کړې چې د رمضان په راتلو سره یو بل ته مبارکي ورکول جائز دي . (۳)

---

(۱) نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ج ۱ ص ۱۶۴ الباب السادس بين يدي رمضان التهنئة بقدوم رمضان .

(۲) إسناده صحيح: "رواه النسائي والبيهقي، كلاهما عن أبي قلابة، انظر "مسند أحمد" رقم الحديث (۷۱۴۸، ۹۴۹۳، ۸۹۷۹)

(۳) قال ابن رجب: هذا الحديث أصل في تهنئة الناس بعضهم بعضاً بشهر رمضان . كيف لا يبشر المؤمن بفتح أبواب الجنان، كيف لا يبشر المذنب بغلق أبواب النيران ، كيف لا يبشر العاقل بوقت يغل فيه الشيطان من أين يشبه هذا الزمان زمان؟ . نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ج ۱ ص ۱۶۴ الباب السادس بين يدي رمضان التهنئة بقدوم رمضان .

Scanned with CamScanner

همدا خبره ملا علي قاري رحمه الله په مرقات کې هم ذکر کړي . (۱)

د رمضان د راتلو نه مخکې دعا کول : چې کله به د رجب میاشت راغله نو نبي کريم صلی الله عليه وسلم به دا دُعا کوله : اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيْ رَجَبٍ وَشَعْبَانَ وَبَلِّغْنَا رَمَضَانَ . (۲)

اي الله ! مونږ ته د رجب او شعبان په میاشت کې برکت واچوه او رمضان ته مو اورسوه .

بیا به چې کله د شعبان میاشت راغله نو پیغمبر عليه السلام به د رمضان روژو ته دومره په شوق کې وُ چې د شعبان نه به يې نفلي روژې نیول شروع کړې .

تاسو اندازه اولګوئ چې نبي عليه السلام به د رمضان نه دوه میاشتې مخکې د رمضان د راتلو اِنتظار کولو ، او د رمضان په شوق کې به وُ .

د دې حدیث نه بله دا خبره هم معلومه شوه چې د نیک عمل د پاره د عُمر د زیاتوالي دُعا کول هم جائز ده ، لهذا داسې دعا کول جائز ده چې : یا الله ! زما په عُمر کې اضافه اوکړه (برکت په کې واچوه) چې ستا د رَضا مطابق نیک اعمال اوکړم . همدارنګې نبي عليه السلام د څه تکلیف رسیدو په وخت د مرګ تمنّی کولو نه منع فرمایلې ده . (۳)

---

(۱) عَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَتَاكُمْ رَمَضَانُ شَهْرٌ مُبَارَكٌ فَرَضَ اللهُ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ ...... رواه احمد والنسائي ، مشکاة المصابيح رقم الحديث ۱۹۶۲ (۷) كتاب الصوم الفصل الثالث

د دې حدیث د لاندې ملا علي قاري رحمه الله لیکلي : وَهُوَ أَصْلٌ فِي التَّهْنِئَةِ الْمُتَعَارَفَةِ فِيْ أَوَّلِ الشُّهُوْرِ بِالْمُبَارَكَةِ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۴ / ۱۳۶۵ في تشريح حديث رقم ۱۹۶۲ (۷) .

(۲) عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ رَجَبٌ قَالَ: اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيْ رَجَبٍ وَشَعْبَانَ وَبَلِّغْنَا رَمَضَانَ . شعب الايمان رقم الحديث ۳۵۳۴ الصيام تخصيص شهر رجب بالذكر . فضائل رمضان لابن ابي الدنيا ج۱ ص ۲۳ رقم الحديث ۱ ، كنز العمال باب فضل الازمنة رقم الحديث ۳۸۲۸۹ ، و رقم الحديث ۱۸۰۴۹ . و رواه البزار في "مسنده" والطبراني في "الاوسط" والبيهقي في "فضائل الاوقات" .

نوټ : ابن حجر رحمه الله دې حدیث ته ضعیف وایي : تبيين العجب ۳۰-۳۲ ، نداء الريان ۱/ ۴۱۵ .

(۳) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: "لَا يَتَمَنَّى أَحَدُكُمُ الْمَوْتَ لِضُرٍّ أَصَابَهُ ، فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ فَاعِلًا فَلْيَقُلْ: اَللّٰهُمَّ أَحْيِنِيْ مَا كَانَتِ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِيْ ، وَتَوَفَّنِيْ إِذَا كَانَتِ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِيْ . إسناده صحيح على شرط الشيخين . مسند احمد رقم الحديث ۱۳۰۲۰ ، واخرجه البخاري (۵۶۷۱) ، ومسلم (۲۶۸۰) (۱۰) ، وابن السني في "عمل اليوم والليلة" (۵۶۳) ، والطبراني في "الصغير" (۲۰۸) ، وابو نعيم في "تاريخ اصبهان" ۹/ ۱۴۰ ، والبيهقي في "السنن الكبرى" ۳/ ۳۷۷ ، وفي "الآداب" (۹۱۹) ، وفي "شعب الإيمان" (۱۰۱۴۸) ، وابو محمد البغوي في "شرح السنة" (۱۴۴۴) .

د رمضان نسبت الله تعالی ته شوی

نبي عليه السلام او صحابه کرامو به د رمضان المبارك انتظار ځکه کولو چې ددې میاشتې نسبت الله تعالی ته شوی ، دیته " شَهۡرُ الله " یعنی د الله میاشت ویل شوی .(۱)
او د کوم څيز نِسبت چې الله تعالی ته اوشي نو د هغې ډیر غټ مقام وي ، اګر چې ټولې میاشتې د الله تعالی دي خو په رمضان المبارك کې د الله تعالی خاص تجلّیات او رحمتونه راوریږي او انسان ته د الله ﷻ نزدیکت حاصلیږي نو ځکه ددې نسبت الله تعالی ته شوی.

د صحابه کرامو د روژو سره شوق

د صحابه کرامو د روژو سره دومره شوق ؤ چې د فرضي روژو نیولو سره سره به یې نفلي روژې هم نیولی ، د بعضي صحابه کرامو متعلق نقل دي چې دوی به د آیامِ مَنهیه نه علاوه ټول کال همیشه روژه وه ، ددې یو څو نمونې تاسو ته پیش کوم :

۱. د حضرت عُمر رضي الله عنه متعلق نقل دي چې دوی به همیشه روژه نیوله . (۲)

۲. حضرت عثمان رضي الله عنه به هم همیشه روژه نیوله ، تر دې چې کله شهید کیدلو نو هم روژه یې وه ، همدارنګې ټوله شپه به یې عبادت کول ، صرف د شپې په اوله حصه کې به لږ اُوده کیدو .(۳)

۳. حضرت ابو طلحة رضي الله عنه به د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په زمانه کې په جهاد کې د مشغولتیا په وجه نفلي روژې ډیرې نه نیولی خو چې کله رسولُ الله ﷺ وفات شو نو بیا

---

(۱) په حدیث کې ذکر دي : شهر رمضان شهر الله وشهر شعبان شهري .... ابن عساكر عن عائشة ، كنز العمال رقم الحديث ۲۳٦۸۵ ، و رقم ۲۳۷۲۳ ، كتاب الصوم من قسم الأقوال الفصل الثاني: في فضل صوم شهر رمضان

(۲) عن ابن عمر (رضي الله عنهما) قال: ما مات عمر حتّى سرد الصوم . "صفة الصفوة" لابن الجوزي ۲۸٦/۱ ، والأثر اخرجه ابن ابي شيبة في "مصنفه" ۱۲۱/۱ ، والبيهقي في "سننه" ۳۰۱/۳ ، وابن حزم في " المحلى" ۱۴/۷ .

(۳) وعن الزبير بن عبد الله، عن جدة له يقال لها هيمة قالت: " كان عثمان يصوم الدهر، ويقوم الليل إلا هجعة من أوّله" رضي الله عنه فقتلوه وقد كان صائماً . "الحلية" (۵٦/۱) ، و"صفة الصفوة" (۳۰۲/۱) .

به يې (د ایامِ مَنهیه نه علاوه) همیشه روژه وه. (۱)

۴. حضرت عائشې رضي الله عنها به هم همیشه روژه نیوه. (۲)

۵. د حضرت حفصه بنت عُمر رضي الله عنها به هم همیشه روژه وه. (۳)

۶. حضرت حمزه بن عمرو الاسلمي رضي الله عنه به هم همشیه روژه نیوله، تر دې پورې چې په شرعي سفر کې انسان ته د روژې خوړلو اِجازت وي خو ده به بیا هم په سفر کې

---

(۱) عن أنس رضي الله عنه قال: كان أبو طلحة لا يصوم على عهد رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ من أجل الغزو. فلما قبض النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لم أره يفطر إلا يوم أضحى أو يوم فطر. "المعجم الكبير" للطبراني (۹۱/۵)، وأشار الشيخ حمدي عبد المجيد السلفي إلى صحته.

وقال الذهبي: كان قد سرد الصوم بعد النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. "سير اعلام النبلاء" (۲۷/۱).

قال أبو زرعة الدمشقي: إن أبا طلحة عاش بعد رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أربعين سنة يسرد الصوم. "تاريخ دمشق" لأبي زرعة (۵٦۲).

وعن أنس: "أن أبا طلحة صام بعد رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أربعين سنة لا يفطر إلا يوم فطر أو أضحى" "المستدرک" (۳۵۳/۳)، وقال على شرط مسلم.

(۲) عن عبد الرحمن بن القاسم: أن عائشة كانت تصوم الدهر. "سير أعلام النبلاء" (۱۸۷/۱)، ورجاله ثقات أخرجه ابن سعد (٦۸/۸).

وأخرجه ابن سعد عن القاسم بلفظ: أن عائشة كانت تسرد الصوم. اخرجه ابن سعد (۷۵/۸).

عن عروة: أن عائشة (رضي الله عنها) كانت تسرد الصوم، وعن القاسم أنها كانت تصوم الدهر، لا تفطر إلا يوم أضحى أو يوم فطر. "السمط الثمين" (ص ۹)، و"صفة الصفوة" (۳۱/۲).

والمعنى: أنها كانت تصوم غير الأيام المنهي عنها: كالعيدين، وأيام التشريق والحيض.

(۳) عن قيس بن زيد أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طلق حفصة بنت عمر فدخل عليها خالاها قدامة وعثمان ابنا مظعون، فبكت وقالت: والله ما طلقني عن شبع، وجاء النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فتجلببت، قال: فقال لي جبريل عليه السلام: راجع حفصة فإنها صوامة قوامة وإنها زوجتك في الجنة. حسن. أخرجه الحاكم في "المستدرک" عن انس وقيس بن زيد. أي شهادة أعظم من شهادة الله وجبريل لحفصة رضي الله عنها، وأنعم بها من عبادة كانت سببًا لرجوع أم المؤمنين حفصة إلى رسولنا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لتبقى له زوجة في الجنة. وعن نافع قال: "ماتت حفصة حتى ما تفطر". نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ۱۱٦/۱ الباب الخامس سادات الصائمين

روژه نیوه. (۱)

۷. د حضرت عبد الله بن عمرو بن العاص ﷺ به هم همیشه روژه نیوله. په احادیثو کې اوږده واقعه ذکر ده، د هغې خلاصه داده چې حضرت عبد الله بن عمرو بن العاص ﷺ به په هره ورځ روژه نیوله، بیا نبي علیه السلام ده ته وفرمایل چې ته په هره میاشتې کې صرف درې (۳) روژې نیسه نورې مه نیسه، خو ده ورته وفرمایل چې زه ددینه د زیاتو روژو نیولو طاقت لرم، پیغمبر علیه السلام ورته وفرمایل چې په جُمعې (یعنی اُووه ورځو) کې صرف درې روژې نیسه، ده ورته وویل: زه ددینه د زیاتو روژو نیولو طاقت لرم. نبي علیه السلام ورته وفرمایل چې یوه ورځ روژه نیسه او دوه ورځې یې مه نیسه. خو ده بیا هماغه خبره اوکړه چې زه ددینه د زیاتو روژو طاقت لرم. نبي علیه السلام ورته وفرمایل چې یوه ورځ روژه نیسه او بله ورځ یې مه نیسه... (۲)

۸. حضرت زید بن سهل رضي الله عنه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د وفات نه پس مسلسل څلویښت کاله روژې اونیولې، صرف د اخترونو د ورځو روژې به یې نه نیولې (ځکه د اختر په ورځ او اَیّامُ النَّحر کې روژه منع ده) ددې نه علاوه په هره ورځ به یې روژه وه.

قدرمنو! څوک چې د روژو په قدر او عظمت باندې پوهه شوی نو هغوی ته په بهترین خوراک خوړلو کې دومره خوَند او لِذت نه حاصلیږي څومره چې په روژه نیولو کې ورته حاصلیږي، هغوی ته په یَخو اُوبو څکلو او خوږو مَشروباتو څکلو کې دومره خوَند نه حاصلیږي څومره چې د روژې په وجه تندې برداشت کولو کې ورته حاصلیږي.

همدغه رنګې زمونږ د اَسلافو هم د روژو سره ډیر شوق وُ، همیشه به یې روژې نیولې.

(۱) روى الإمام أحمد عن عائشة رضي الله عنها أن حمزة بن عمرو الأسلمي سأل رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فقال: يا رسول الله! إني رجل أسرد الصوم فأصوم في السفر قال: "صم إن شئت وأفطر إن شئت".
قال النووي: ....وهذا محمول على أن حمزة بن عمرو كان يطيق السرد بلا ضرر ولا تفويت حق. كما في الرواية التي بعدها (أجد بي قوة على الصيام في السفر). صحيح: مسلم بشرح النووي.

(۲) رواه البخاري في كتاب فضائل القرآن باب "في كم يقرأ القرآن" (۸/۷۱۲، ۷۱۳). نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ۱/۱۱۸ الباب الخامس سادات الصائمين

Scanned with CamScanner

(نوټ : د آسلافو مسلسل روژو نیولو واقعات د همدې تقریر په آخر کې په صفحه ۱۱۲ ذکر دي ، هلته يې اوګوره . ابوالشمس عفي عنه) .

اطمینان او سکون د الله ﷻ په حُکمونو منلو کې دی

دا یاد ساتئ چې اطمینان ، سکون او راحت په دُنیوي اسبابو کې نه دی بلکه د الله ﷻ په حکمونو منلو کې دی ، راحت ځانله شی دی ، او اسباب د راحت ځانله شی دی ، ډیر کرتې به د یو انسان سره د راحت آسباب (دُنیوي وسائِل) موجود وي لیکن بیا به هم ورته اِطمینان او سکون نه وي نصیب .

تاسو اوګورئ ډیر داسې مالداره خلق شته چې د هغوی سره دُنیاوي وسائل ټول برابر دي (په بَنګلو کې اُوسیږي ، ښه ښه خوراکونه کوي ، په نَرمو بسترو کې څملي) لیکن بیا هم ورته اِطمینان او سکون نه وي حاصل ، لیکن بل طرف ته نېکان خلق اوګورئ چې غریبانان وي ، په جونګړو کې اوسیږي ، اُوچه روټۍ (دوډۍ) خوري ، اُولږې او تندې برداشت کوي ، په زمکه څملي لیکن بیا هم د اطمینان او سکون واله ژوند تېروي ، دا ځکه چې اصل سکون په دُنیاوي وسائلو کې نه دی بلکه په شریعت باندې عمل کولو کې دی . دغه شان که یو کس د رمضان المبارک روژې نیسي او په شرعي احکاماتو باندې عمل کوي نو په ظاهره باندې اګرچې دې په تکلیف کې معلومیږي لیکن په حقیقت کې دې ښه مطمئن وي .

په رمضان کې د عبادت کولو اَجر زیات وي

امام بیهقي رحمه الله او نورو مُحدّثینو دا حدیث رانقل کړی ، رسولُ الله ﷺ فرمایي :

إِذَا كَانَ أَوَّلُ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ فُتِحَتْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ فَلَا يُغْلَقُ مِنْهَا بَابٌ حَتَّى يَكُونَ آخِرُ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ، وَلَيْسَ مِنْ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ يُصَلِّيْ فِيْ لَيْلَةٍ إِلَّا كَتَبَ اللهُ لَهُ أَلْفًا وَخَمْسَمِائَةِ حَسَنَةٍ بِكُلِّ سَجْدَةٍ، وَبَنَى لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ مِنْ يَاقُوْتَةٍ حَمْرَاءَ لَهَا سِتُّوْنَ أَلْفَ بَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهَا قَصْرٌ مِنْ ذَهَبٍ مُوَشَّحٍ بِيَاقُوْتَةٍ حَمْرَاءَ. فَإِذَا صَامَ أَوَّلَ يَوْمٍ مِنْ رَمَضَانَ غَفَرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ إِلَى مِثْلِ ذٰلِكَ الْيَوْمِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ، وَاسْتَغْفَرَ لَهُ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعُوْنَ أَلْفَ مَلَكٍ مِنْ صَلَاةِ الْغَدَاةِ إِلَى أَنْ تُوَارٰى بِالْحِجَابِ، وَكَانَ لَهُ بِكُلِّ سَجْدَةٍ يَسْجُدُهَا فِيْ شَهْرِ رَمَضَانَ بِلَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ شَجَرَةٌ يَسِيْرُ

الرَّاكِبُ فِيْ ظِلِّهَا خَمْسَ مِائَةَ عَامٍ . (۱)

چې کله د رمضانُ المبارک اوله شپه شي نو د آسمان (جنت) دروازې کلاوْ شي ، د رمضان تر آخرې شپې پورې په دې کې يوه دروازه هم نه بنديږي ، کوم مؤمن بنده چې د رمضان په شپو کې يوه شپه مونځ (يعنى تراويح وغيره) اوکړي نو ده ته الله تعالى د هرې سجدې په عوض کې پنځلس سوه (۱۵۰۰) نيکۍ ليکي ، او ده ته په جنت کې د سرو ياقوتو نه داسې کور جوړوي چې د هغې به شپيته زره (۶۰۰۰۰) دروازې وي ، د هرې دروازې سره به د سرو زرو يو مَحل وي چې هغه به په سرو ياقوتو باندې ښائسته شوې وي .

بيا چې کله روژه دار د رمضان المبارک اوله روژه اونيسي نو الله تعالى ده ته د تېر رمضان نه تر ددې رمضان پورې ټول ګناهونه اُوبخي ، او اُويا زره فرښتې په هره ورځ د سهر نه تر د نمر پريوتلو پورې دده د پاره د مغفرت او بخنې دُعاګانې غواړي .

او دا چې د رمضان المبارک په مياشت کې د ورځې يا شپې څومره سجدې کوي د هرې سجدې په عِوض کې به ده ته په جنت کې داسې اُونه ورکولې شي چې د هغې په سُورې (سايه) کې به د آس سورکس پنځه سوه (۵۰۰) کال مزَل کولې شي .

په رمضان کې د اَسلافو معمول

که موږ د خپلو اَسلافو واقعات اوګورو نو دا به راته معلومه شي چې هغوی به د رمضان په راتلو سره نور کارونه کمول او ټوله توَجّه به يې عباداتو طرف ته راګرځوله . د يو څو اسلافو واقعات درته د نمونې په طور ذکر کوم :

۱ . امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله : د امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله په باره کې نقل دي چې په هر رمضان المبارک کې به يې يو شپيته (۶۱) ختمونه کول : يو به يې د ورځې کول ، دويم به يې د شپې کول ، او يو به يې په تراويحو کې کول . (۲)

---

(۱) شعب الايمان للبيهقي رقم الحديث ۳۳۶۲ الصيام فضائل شهر رمضان ، الترغيب والترهيب كتاب الصوم الترغيب في صيام رمضان احتسابًا و قيام ليله رقم الحديث ۱۲ ، و رواه السيوطي في الدر ۱/۱۸۶ ، والهندي في الكنز رقم ۲۳۵۰۶ ، والخطيب البغدادي في التاريخ ۱/۱۸۶ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ابواب الصوم ص ۱۶۷ .

(۲) الخيرات الحسان ص ۸ .

Scanned with CamScanner

او تول يې آويازره (۷۰۰۰۰) پيرې قرآن مجيد ختم کړي وُ . (۱)

۲ . **امام شافعي رحمه الله** : د امام شافعي رحمه الله په باره کې هم راځي چې دوی به هم په رمضان کې يوشپيته (٦١) ختمونه کول ، يو د ورځې ، بل د شپې ، او يو په تراويحو کې . (۲)

۳ . **مولانا زکريا رحمه الله** : حضرت مولانا زکريا رحمه الله په خپله فرمايي چې ما په رمضان المبارک کې کومه سيپاره په تراويحو کې ويله هغه به ما د ورځې ديرش (۳۰) پيرې د ځان سره آروله . (۳)

٤ . د يوې وينځې د عبادت سره شوق

محمد بن ابوالفرج وايي چې په رمضان کې زما يوې وينځې ته ضرورت پيدا شو چې ما له روټۍ پَخوي ، نو زه د وينځې اخيستلو د پاره بازار ته لاړم ، په بازار کې مې يوه وينځه آوليده چې يو کس په ډير کم قيمت خرڅوله ، زېړ رنګ يې وُ ، او کمزوري جسم واله وه ، زما ورباندې زړه اوسوزيد ، نو ما واخيسته .

کله چې کور ته راغلو نو يوه ورځ مې دې وينځې ته وويل : راځه چې بازار ته لاړ شو او د رمضان د پاره ضروري شيان واخلو . هغې راته وويل : زه مخکې د داسې خلقو سره وم چې د هغوی به هر وخت روژه وه .

محمد بن ابوالفرج وايي چې دا ډيره نېکه وينځه وه ټوله شپه به يې عبادت کولو ، کله چې اختر ته يوه ورځ پاتې شوه نو ما ورته وويل :

اِمْضِيْ بِنَا اِلَى السُّوْقِ لِنَشْتَرِيَ حَوَائِجَ الْعِيْدِ .

د مونږ سره بازار ته لاړه شه چې د اختر د پاره ضروري حوائج واخلو .

دې وينځې راته وويل :

(۱) سير اعلام النبلاء ج ٦ ص ۴۰۰ . قرآن کريم ايک عظيم معجزه ص ۱۰۸ .

(۲) فضائل قرآن ص ۲۱ .

(۳) ياد ايام .

Scanned with CamScanner

يامولاي ! أيّ حوائج العين؟ حوائج العوام أمْ حوائج الخواص؟

اې مولا ! د اختر کوم حوائج؟ د عوامو حوائج او که د خواصو حوائج؟

ما ورته وويل : د عوامو او خواصو حوائج کوم کوم دي؟ تفصيل يې راته وکړه . دې راته وويل : اې مولا ! د عوامو حوائج هغه معلوم خوراکونه دي کوم چې خلق په اخترونو کې کوي ، او د خواصو حوائج دا دي چې انسان د خلقو نه يو طرفته شي او د الله ﷻ عبادت په بهترينې طريقې او عاجزۍ سره اوکړي .

ما ورته وويل : إنما أريدُ حوائجَ الطعام . زما مقصد د خوراک حوائج دي .

دې راته وويل : ياسيّدي ! أيّ الطعام تَعْنِيْ؟ طعام الأجساد أم طعام القلوب؟

اې مولا ! ستا مقصد کوم خوراک دی؟ د بدَنونو د پاره خوراک او که د زړونو د پاره خوراک؟

ما ورته وويل : ته ددې تشريح وکړه . هغې وويل : د بدَنونو خوراک خو دا معلوم دی (کوم چې روزانه خلق کوي) ، او د زړونو د پاره خوراک (او قوّت) دا دی چې انسان ګناهونه پرېږدي ، د خپلو عيبونو اِصلاح اوکړي ، خُشوع او تقوٰی په ځان کې پيدا کړي ، تکبّر پرېږدي ، په ښکاره او پټه په الله ﷻ باندې توکّل اوکړي .

محمد بن ابو الفرج وايي چې بيا دا وينځه په مانځه باندې اُودريده نو په اول رکعت کې يې سورة البقرة شروع کړه ، کله يې چې ختمه کړه نو سورة آل عمران يې شروع کړو ، مسلسل يې د يو سورة ختمولو نه پس بل سورة شروع کولو ، تر دې پورې چې کله په ديارلسمه (۱۳) سيپاره کې د سورة ابراهيم دې آيت ته رااُورسيده :

﴿ مِنْ وَرَآئِهٖ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى مِنْ مَّآءٍ صَدِيْدٍ . يَتَجَرَّعُهٗ وَلَا يَكَادُ يُسِيْغُهٗ وَيَأْتِيْهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَّمَا هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِنْ وَّرَآئِهٖ عَذَابٌ غَلِيْظٌ ﴾ .(۱)

ترجمه : (الله تعالی د متکبّر ، سرکشه او کافر په باره کې فرمايي چې) دده مخې ته جهنم دی (چې دا به هغې ته داخلولې شي) او په ده باندې به د نوَوْنو اُوبه څکولې شي

(۱) سورة ابراهيم آية ۱۶ ، ۱۷ .

چې دا به په ګوټ ګوټ ځکې خو د ستوني نه به يې بشکته نشي تيرولی ، او ده ته به د مرګ آسباب (قِسما قِسم عذابونه) د هر ځای نه راځي خو هغه به مر کیږي نه ، او ددې عذاب پسې به بل سخت عذاب وي .

دې وينځې به دا آيت بار بار ويل او ژړل به يې ، تر دې پورې چې بيهوشي وريانديې راغله او په زمکه رااوغورځيده .

محمد بن ابو الفرج وايي چې کله ما دا وينځه اوخوزوله نو وفات شوې وه . (۱)

۵ . په رمضان کې د حضرت رائ پوري رحمه الله معمول

حضرت رائ پوري رحمه الله مشهور عالِم تېر شوی ، دده په معمولاتو کې ليکل شوي چې کله به د شعبان نهه ويشتمه (۲۹) ورځ شوه نو ده به خپل مريدان او متعلقين راجمع کړل او ورته به يې وويل چې د رمضان مياشت راغله ، دا مياشت ما د خپل ځان د پاره خاص کړې چې په دې کې به د روژې سره سره ټوله مياشت په عبادت کې تيروم . او ټوله مياشت اعتکاف ته کينم ، لهذا که ييا ژوند باقي ؤ نو د رمضان المبارک تيريدو نه روستو به ملاقات کوو .

بيا به يې خادم ته يوه بُوجۍ ورکړه او ورته به يې وويل چې زما کوم خطونه راځي هغه په دې بوجۍ کې اچوه ، دا به د رمضان تيريدلو نه روستو ګورم . نو ده به ټوله مياشت په اعتکاف ، ذِکر و آذکار او عبادت کې تېره کړه . (۲)

٦ . په رمضان کې د شيخ الهندؒ ټوله شپه عبادت کول

د شيخ الهند حضرت مولانا محمود الحسن ديوبندي رحمه الله معمول په رمضان کې دا ؤ چې ټوله شپه تر پيشمني پورې به يې په تراويحو کې د يو قاري نه قرآن کريم اوريدو ، چې تراويح به يې څنګه ختمې کړې نو پيشمنې به يې اوکړو ، بيا به يې د سهر مانځه د پاره تياري کولو .

(۱) الروض الفائق في المواعظ والرقائق ص ۴۱ المجلس الخامس في فضل شهر رمضان و صيامه .

(۲) خطبات فقير ج ۱ ص ۱۵۹ .

يو څو ورځې چې تېرې شوې نو د مسلسل شب بيدارۍ په وجه کمزوري شو ، د کور زنانه وُ محسوسه کړه چې حضرت صاحب د روژو او مسلسل شب بيدارۍ په وجه کمزورې شوی نو دوی ورته سوال زارۍ اوکړې چې ته يوه شپه آرام اوکړه تر د پيشمني پورې ځان په عبادت کې مه مشغوله کوه ، ددې د پاره چې څه آرام درته ملاؤ شي ، ده ورته وويل :

هيڅ معلومه نده چې په آئنده رمضان کې به څوک ژوندي وي او څوک به نه وي ؟ لهذا زه دا موقع نه ضائع کوم .

د کور زنانه وُ ته دا معلومه وه چې حضرت صاحب د بل چا عُذر زر قبلوي ، نو دوی د يو هلک په ذريعه باندې قاري صاحب ته خبر ورولېږلو چې ته نن حضرت صاحب ته عُذر پيش کړه چې زه نن شپه ډير ستړې شوې يم او تر د پيشمني پورې نه شم اُودريدی ، نو په دې طريقه به حضرت صاحب ته څه آرام ملاؤ شي .

قاري صاحب هم دا خبره اومنله ، ځکه قاري صاحب هم محسوسه کړې وه چې حضرت صاحب د ډيرې شب بيدارۍ په وجه ډير کمزورې شوی ، نو عُذر يې ورته پيش کړو ، حضرت صاحب دده عُذر اومنل . کله چې قاري صاحب دوه سيپارې په تراويحو کې ووېلې نو حضرت صاحب ورته وويل چې ته اوس زما په بستره څمله او آرام اوکړه .

قاري صاحب وايي چې کله زه په کټ کې څملاستم نو حضرت صاحب په خپله راغی زما خپې چاپې کول يې شروع کړل . ما ورته وويل : حضرت ! دا خو بې آدبي ده ، تاسو زما پير او مُرشِد يې ، تاسو ولې زما خپې چاپي کوئ ؟ هغوی راته وويل :

چونکه ته نن ډير ستړې شوې يې نو ځکه زه ستا خپې چاپي کوم چې څه آرام او راحت درته ملاؤ شي ، بيا حضرت صاحب د تلاوت او عبادت کولو اِراده اوکړه . ما ورته صحيح حال وويل چې زما مقصد خو تاسو ته آرام و راحت رسول وو خو چې تاسو زما نه بغير هم تر د پيشمني پورې د تلاوت او عبادت اِراده لرې نو بيا خو بهتره داده چې زه درته قرآن کريم په تراويحو کې اُولولم . نو قاري صاحب راپاڅيد او تر د پيشمني پورې يې په تراويحو کې ورته قرآن کريم اولوست .

روژه د عباداتو دروازه ده

د هر شي د پاره دروازه وي ، د عباداتو د پاره دروازه روژه ده .

همدا خبره د کعب الاحبار رضي الله عنه نه هم نقل ده . (۱)

د دیرش روژو فرض کیدو حکمت

سوال : که څوک دا ووايي چې ديرش (۳۰) روژې ولې فرض کړې شوي ؟ (کمې يا زياتې ولې ندي فرض کړې شوي ؟)

جواب : (ددې په اصل حقيقت باندې الله ﷻ خبردار دی خو) علامه ابن جوزي رحمه الله ددې جواب دا ورکړی چې په پُلِ صراط باندې ديرش کاله اُودريدل دي ، اوس چې څوک ديرش روژې اونيسي نو الله تعالى به په دې ديرش کاله کې دده په عافيت او سلامتيا سره مدد اوکړي . (۲)

چا ددې نه علاوه نورې وجهې هم ذکر کړي . (۳)

---

(۱) رُوِيَ عَنْ كَعْبِ الْأَحْبَارِ رَضِيَ الله عَنهُ أَنَّه قَالَ لَيْسَ فِي الْعِبَادَاتِ أفضل من الصِّيَامِ لِأَنَّهُ بَابُ الْعِبَادَةِ . وَقد جعل الله تبَارك وَتَعَالَى هٰذَا الشَّهْرَ الْعَظِيمَ كَفَّارَةً للذنب وَلَيْسَ فِي الذُّنُوبِ إِلَّا عَظِيم لأَنَّنا إِنَّمَا نعصي بهَا الرّبَّ الْعَظِيم .وَقد قَالُوا لَا تنظر إِلَى صَغِيرِ ذَنْبِك وَلَكِن انْظُر من عصيت تَابَ الله علينا حَتَّى لَا نعصيه . بستان الواعظين ورياض السامعين ۱ / ۲۳۴ الصِّيَام بَابُ الْعِبَادَةِ طبع مؤسسة الكتب الثقافية - بيروت - لبنان

(۲) فَإِن قيل لم فرض رَمَضَان ثَلَاثِينَ يَوْمًا ؟ فَالْجَوَاب أَنه قيل إِنَّ الْوُقُوف على الصِّرَاط ثَلَاثِينَ سنة فَإِذا صمت ثَلَاثِينَ يَوْمًا أعانك الله فِي الموقف بالعافية والسلامة والسعادة والكرامة ثَلَاثِينَ سنة . بستان الواعظين ورياض السامعين ۱ / ۲۳۶ سَبَبُ فَرِيضَةِ الصِّيَامِ طبع مؤسسة الكتب الثقافية - بيروت - لبنان

(۳) فإنْ قيل كيف كان رمضان ثلاثين يوما فالجواب؟ أنّ اليهودَ سألوا النبي صلى الله عليه وسلم عن ذلك فقال لأنّ آدم أكل من الشجرة بقي الطعام في بطنه ثلاثين يوما . ذكره أبو الليث السمرقندي . ۱ / ۱۶۸ باب فضل رمضان والترغيب في العمل الصالح فيه وما فيه من الفضل طبع المطبعة الكاستلية مصر ، تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ۱ / ۵۱۲ بَابُ: فَضْلِ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طبع دار ابن كثير، دمشق بيروت

بغیر عُذره د فرضي روژو خوړلو سزاګانې

د رمضان روژې فرضِ عین دي ، د دې د فرضیت نه انکار کُفر دی ، او که بغیر د څه شرعي عُذر نه انسان روژې نه نیسي نو دا سړی فاسق و فاجر دی او د ګناهِ کبیره مُرتکب دی .

دغه وجه ده چې امام ذهبي رحمه الله په خپل کتاب " الکبائر " کې بغیر عُذر د رمضان روژه ماتول مستقل ګناهِ کبیره شمار کړی ، دې لیکي : " اَلْکَبِیْرَةُ السَّادِسَةُ : إِفْطَارُ یَوْمٍ مِنْ رَمَضَانَ بِلَا عُذْرٍ " شپږمه کبیره ګناه " بغیر عُذره د رمضان روژه ماتول " ده .(۱)

همدارنګې علامه ابن حجر رحمه الله هم په خپل کتاب " الزّواجر عن اقتراف الکبائر " کې بغیر عُذره د رمضان روژه پرېخودل په ګناهِ کبیره کې شمار کړی ، او ددې یې سختې سزاګانې ذکر کړي .(۲)

د مسلمان د پاره دا ضروري ده چې دې به د اسلام ټول احکامات مني ، الله رب العزت فرمایي :

﴿ یَآ أَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا ادْخُلُوْا فِي السِّلْمِ کَآفَّةً ﴾ .(۳)

ترجمه : اې مؤمنانو ! تاسو په اسلام کې پوره پوره داخل شئ .

بیا خاصکر د اسلام په بُنیادي اَرکانو باندې خو عمل کول ډیر لازمي دي ، که یو کس په بعضې اَرکانو باندې عمل کوي او په بعضو یې نه کوي نو دداسې کس ایمان کامل نه دی ، په احادیثو کې دا مضمون صراحتًا ذکر شوی .(۴)

---

(۱) الکبائر للذهبي ص ۳۷ اَلْکَبِیْرَةُ السَّادِسَةُ : إِفْطَارُ یَوْمٍ مِنْ رَمَضَانَ بِلَا عذر

(۲) الزواجر عن اقتراف الکبائر ۱ /۳۲۳ اَلْکَبِیْرَةُ الْأَرْبَعُوْنَ وَالْحَادِیَةُ وَالْأَرْبَعُوْنَ بَعْدَ الْمِائَةِ تَرْکُ صَوْمِ یَوْمٍ مِنْ أَیَّامِ رَمَضَانَ وَالْإِفْطَارُ فِیْهِ

(۳) البقرة آیة ۲۰۸ .

(۴) قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ : أَرْبَعٌ فَرَضَهُنَّ اللّٰهُ فِي الْإِسْلَامِ ، فَمَنْ جَاءَ بِثَلَاثٍ لَمْ یُغْنِیْنَ عَنْهُ شَیْئًا حَتّٰی یَأْتِيَ بِهِنَّ جَمِیْعًا اَلصَّلٰوةُ ، وَالزَّکٰوةُ ، وَصِیَامُ رَمَضَانَ ، وَحَجُّ الْبَیْتِ . مسند احمد رقم الحدیث ۱۷۷۷۸۹ ، وطبراني ، کنز العمال الکتاب الاول من حرف الهمزة في الایمان والاسلام رقم الحدیث ۳۳ . فتاوی حقانیة ج۴ ص ۱۱۳ الزواجر عن اقتراف الکبائر ۱/ ۳۲۳ .

هر صحت مند انسان د روژې نيولو طاقت لري

بعضې بَدبخته خلق داسې هم شته چې هغوی په صحت باندې ښه روغ وي ، هيڅ شرعي عُذر نه لري (نه مريض وي ، نه مسافر وي ، او نه څه بل شرعي عُذر لري) خو بيا هم روژې نه نيسي او بهَانه دا جوړوي چې : " زه روژې نه شم نيولی "

محترمو ! دا يادساتئ چې دا ددې کس هسې بهَانه ده ځکه تر قيامته پورې الله ﷻ داسې کس نه پيدا کوي چې هغه په صحت باندې ښه روغ وي خو په هغه کې د روژو يا نورو عباداتو کولو توفيق نه وي ، بلکه الله رب العزت چې هر څوک پيدا کوي او په صِحت باندې روغ وي نو هغه ته به خامخا ددې عباداتو توفيق هم ورکوي .

اوس چې کوم صِحت مَند کس دا وايي چې " په ما کې د روژو نيولو طاقت نشته " نو ګويا دا کس په الله تعالی باندې (نَعوذُ بالله) دا اعتراض کوي چې زه الله تعالی په داسې کار باندې مُکلف کړې يم چې په ما کې د هغې طاقت نشته ، حالانکه الله ﷻ هيڅ کله انسان د خپل طاقت نه زيات نه مُکلف کوي ، الله تعالی فرمايي :

﴿ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ﴾ . (۱)

ترجمه : الله تعالی هيچا ته د هغه د وَس نه زيات تکليف نه ورکوي .

همدا خبره د قرآن کريم په نورو آيتونو کې هم ذکر ده . (۲)

لهذا د صِحت مند کيدو او شرعي عُذر نه موجوديدو باوجود روژه نه نيول هسې بهَانه ده ، البته د معذورو خلقو اِستثناء الله ﷻ په خپله باندې کړې ده . (۳)

چې بغير عُذره د رمضان روژه ماته کړي نو د ټول عُمر نفلي روژو سره ددې ثواب نه راکرځي

۱ . د بخاري شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

---

(۱) البقرة آية ۲۸۶ .

(۲) ﴿ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا ﴾ البقرة آية ۲۳۳ . ﴿ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ﴾ الانعام آية ۱۵۲ ، الاعراف آية ۴۲ ، المؤمنون آية ۶۲ .

(۳) ﴿ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ﴾ . البقرة آية ۱۸۴ .

مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ عُذْرٍ وَلَا مَرَضٍ، لَمْ يَقْضِهِ صِيَامُ الدَّهْرِ وَإِنْ صَامَهُ. (۱)

څوک چې بغير عُذره او بغير د مرض نه روژه ماته کړي نو که دا ددې په عوض کې ټول عُمر نفلي روژې اونيسي خو ددغې يوې فرضي روژې ثواب نشي پوره کولی.

فائده: په دې حديث کې د رمضان د روژې ډير عظمت او اهميت بيان شوی چې که يو کس بغير د رخصت (سفر) او شرعي عُذر نه د رمضان روژه او نه نيسي نو دا د الله ﷻ د خاص رحمتونو، برکتونو او ثوابونو نه محرومه شو، اوس که دا ددې يوې روژې په عوض کې ټول عُمر نفلي روژې اونيسي نو ددې يوې فرضي روژې ثوابونه او برکتونه نشي حاصلولی.

اگر چې ددې روژې په قضاء راوړلو او کفارې اداء کولو سره دده ذِمه د فرضي روژې نه فارغيږي خو هغه د فرضي روژې ثواب نشي حاصلولی. (۲)

۴. حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ فرمايي:

مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ رُخْصَةٍ لَقِيَ اللهَ بِهِ، وَإِنْ صَامَ الدَّهْرَ كُلَّهُ، إِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ، وَإِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ. (۳)

---

(۱) صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ إِذَا جَامَعَ فِي رَمَضَانَ.

وفي رواية: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ رُخْصَةٍ وَلَا مَرَضٍ لَمْ يَقْضِ عَنْهُ صَوْمُ الدَّهْرِ كُلِّهِ وَإِنْ صَامَهُ ». مشكاة المصابيح باب تنزيه الصوم الفصل الثاني رقم الحديث ۲۰۱۳ (۱۵)، سنن ابي داؤد باب التغليظ في من افطر عمداً رقم الحديث ۲۳۹۶، سنن الترمذي باب ماجاء في الافطار متعمداً رقم الحديث ۷۲۳، سنن ابن ماجة باب ماجاء في كفارة من افطر يوما من رمضان رقم الحديث ۱۶۷۲، صحيح ابن خزيمة رقم الحديث ۱۹۸۷، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۹۵۷۴، شعب الايمان رقم الحديث ۳۳۸۱، كنزالعمال رقم الحديث ۲۳۷۹۶.

(۲) يعنى لم يَجِد فضيلةَ الصوم المفروض بصوم النافلة وليس معناه لوصام الدّهرَ بنيّة قضاءِ يومٍ من رمضانَ لايَسقُطُ عنه قضاءُ ذلك اليومِ بل يُجزِئُهُ قضاءُ يومٍ بدلاً من يومٍ. شرح طيبي ج۴ ص ۱۶۴.

(۳) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۹۵۷۴، مجمع الزوائد للهيثمي ج۳ ص۱۶۸، وقال الهيثمي: رجاله ثقات

Scanned with CamScanner

څوک چې د رمضان المبارک روژه بغير د رخصت نه ماته کړي نو که دا ددې په عِوض کې د ټول عُمر روژې اونيسي (خو بيا هم ددې فرضي روژې ثواب نشي حاصلولی) کله چې د الله ﷻ سره مخامخ کيږي نو که الله ﷻ اوغواړي نو معاف به يې کړي . او که اوغواړي نو عذاب به ورته ورکړي .

د حضرت جبرائيل ﷺ خبرې او د نبي ﷺ پرې آمين ويل

روژه د الله ﷻ د رحمتونو ، برکتونو او مغفرت مياشت ده ، په دې کې د الله ﷻ رحمتونه داسې په شپېو شپېو راوريږي چې که مسلمان هِمت اوکړي نو په دې کې قدم په قدم داسې نيک اعمال شته چې د هغې په کولو سره دده ګناهونه معاف کيدې شي ، او د جنت مستحق کيدې شي . خو بعضې داسې بدبخته خلق شته چې هغوی بغير د څه شرعي عُذر نه روژې نه نيسي ، او نيکو اعمالو طرف ته هيڅ توجّه نه ورکوي نو په شريعت کې د داسې کس د پاره سخت وعيد هم ذکر شوی .

حضرت کعب بن عجرة ﷺ فرمايي چې (يوه ورځ) رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: أُحْضُرُوا الْمِنْبَرَ . تاسو ممبر ته راحاضر (يعنی رانزدې) شئ .

نو مونږ ممبر ته رانزدې شو ، کله چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم د ممبر په رومبۍ پوړۍ باندې قدم مبارک کيښود ، نو وې فرمايل " آمِيْن " ، بيا يې په دويمه پوړۍ قدم مبارک کيښود نو وې فرمايل " آمِيْن " بيا يې په دريمه پوړۍ قدم مبارک کيښود نو وې فرمايل : " آمِيْن " .

کله چې نبي کريم ﷺ دخطبې نه فارغ شو ، او ښکته راکوز شو ، نومونږ ورته عرض وکړو :

يَارَسُوْلَ اللهِ ! لَقَدْ سَمِعْنَا مِنْكَ الْيَوْمَ شَيْئًا مَا كُنَّا نَسْمَعُهُ ؟

اې د الله تعالی رسوله ! مونږ تاسو نه نن (ممبر ته د ختلو په وخت) داسې خبره واوريده چې مخکې مو چيرته نه وه اوريدلې ؟

نو حضور ﷺ اوفرمايل چې (کوم وخت ما د ممبر په رومبۍ پوړۍ باندې قدم کېښود نو دغه وخت) حضرت جبرائيل عليه السلام زما مخې ته راغی، او وې فرمايل:

بَعُدَ مَنْ أَدْرَكَ رَمَضَانَ فَلَمْ يُغْفَرْ لَهُ.

هلاک دې شي هغه سړې چې په چا باندې د رمضان مياشت راشي، او بيا هم د هغه مغفرت اونشي.

نو ما ووېل: '' آمِيْن ''. بيا چې کله دويمې پوړۍ ته اوختم نو هغه ووېل:

بَعُدَ مَنْ ذُكِرْتَ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْكَ.

هلاک دې شي هغه سړې چه د هغه مخکې ستاسو ذکر اوشي او هغه په تاسو باندې درودشريف اونه وايي.

نوما ووېل: '' آمِيْن ''. بياچې کله دريمې پوړۍ ته اوختم نوهغه ووېل:

بَعُدَ مَنْ أَدْرَكَ أَبَوَيْهِ الْكِبَرَ أَوْ أَحَدُهُمَا فَلَمْ يُدْخِلَاهُ الْجَنَّةَ.

هلاک دې شي هغه سړې چې چا خپل مور او پلار دواړه يا يو دبوډا والي په حالت کې اوموندل او هغوي دې جنت ته داخل نکړي (يعني د هغوي خدمت اونکړي چې جنت ته پرې داخل شي) نو ما ووېل: '' آمِيْن ''. (۱)

(۱) عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: '' أَحْضِرُوا الْمِنْبَرَ '' فَحَضَرْنَا. فَلَمَّا ارْتَقَىٰ دَرَجَةً قَالَ: '' آمِيْن '' فَلَمَّا ارْتَقَىٰ الدَّرَجَةَ الثَّانِيَةَ قَالَ: '' آمِيْن '' فَلَمَّا ارْتَقَىٰ الدَّرَجَةَ الثَّالِثَةَ قَالَ: '' آمِيْن '' فَلَمَّا نَزَلَ عَنِ الْمِنْبَرِ قُلْنَا: يَارَسُوْلَ اللهِ! لَقَدْ سَمِعْنَا مِنْكَ الْيَوْمَ شَيْئًا مَا كُنَّا نَسْمَعُهُ؟ قَالَ: إِنَّ جِبْرِيْلَ عَرَضَ لِيْ فَقَالَ: بَعُدَ مَنْ أَدْرَكَ رَمَضَانَ فَلَمْ يُغْفَرْ لَهُ. فَقُلْتُ '' آمِيْن '' فَلَمَّا رَقِيْتُ الثَّانِيَةَ قَالَ: بَعُدَ مَنْ ذُكِرْتَ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْكَ. فَقُلْتُ '' آمِيْن '' فَلَمَّا رَقِيْتُ الثَّالِثَةَ قَالَ: بَعُدَ مَنْ أَدْرَكَ أَبَوَيْهِ الْكِبَرَ عِنْدَهُ أَوْ أَحَدُهُمَا فَلَمْ يُدْخِلَاهُ الْجَنَّةَ فَقُلْتُ: '' آمِيْن ''. الترغيب والترهيب ج۲ ص ۳۳۰ الترغيب في اكثار الصلاة على النبي ﷺ، حديث نمبر ۳۳، و رواه الحاكم في المستدرک ج ۴ ص ۱۷۰ رقم: ۷۲۵۶، وقال هذا حديث صحيح الأسناد ولم يخرجاه ووافقه الذهبي والبخاري في برالوالدين، وابن حبان في صحيحه، ورواه الهيثمي في مجمع الزوائد ج۱۰ ص ۱۶۶ وعزاه للطبراني.

فايده محترمو مسلمانانو ! تاسو سوچ اوكړئ چې څاته د فرښتو سردار " حضرت جبريل عليه السلام " ښېرې (بَددُعا) اوكړي او په دې باندې د ټولو انبياؤ سردار " محمدٌ رَسولُ الله صلى الله عليه وسلم " آمين ووايي نو بيا دداسې دُعا په قبليدو كې هيڅ شك نشته ، بلكه الله ﷻ به دا دُعا خامخا قبلوي . نو هاغه كس به ډير بدبخته وي چې بغير عُذره د رمضان المبارك فرضي روژې خوري او ددې ښېرو ځان په خپله مستحق جوړوي .

د نبي عليه السلام ښېرې (بَد دُعا)

په چا باندې چې د رمضان المبارك د رحمتونو او بركتونو ډكه مياشت راشي او دې په كې بيا هم نېک اعمال اونكړي او دده مغفرت اونشي نو دداسې كس په باره كې نبي عليه السلام ښېرې كړي .

د ترمذي شريف حديث دی ، رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ دَخَلَ عَلَيْهِ رَمَضَانُ ثُمَّ انْسَلَخَ قَبْلَ أَنْ يُغْفَرَ لَهُ . (۱)

د هغه سړي پوزه دې په خاورو ككړه شي (يعنى ذليل او تباه دې شي) چې په هغه باندې د رمضان المبارك مياشت راشي بيا د هغه د مغفرت نه بغير د رمضان مياشت اووځي (يعنى دا په دې مياشت كې داسې نېک اعمال اونكړي چې دده مغفرت پرې اوشي) .

په روژه كې ګناه كولو سره انسان د روژې د ثواب او بركت نه محرومه كيږي

چې كله د رمضان المبارك مياشت راداخله شي نو د خلقو مختلفې ډلې جوړې شي :
بعضې خلق داسې وي چې هغوی د رمضان المبارك د روژو د فرضيت نه اِنكار كوي او نه يې نيسي نو داسې خلق بې د شک و شبهې نه كافر دي ، ځكه د فرائضو نه اِنكار كول كفر

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ وَرَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ دَخَلَ عَلَيْهِ رَمَضَانُ ثُمَّ انْسَلَخَ قَبْلَ أَنْ يُغْفَرَ لَهُ، وَرَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ أَدْرَكَ عِنْدَهُ أَبَوَاهُ الْكِبَرَ فَلَمْ يُدْخِلَاهُ الْجَنَّةَ . سنن الترمذي رقم الحديث ۳۵۴۵ باب في فضل التوبة والاستغفار وما ذكر من رحمة الله بعباده باب ۱۰۱ صحيح ابن حبان محققا رقم الحديث ۹۰۸ ، اسناده صحيح ، رجاله رجال الصحيح ، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۹۲۷ (۹) ، مسند احمد ۲/۲۴۵ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۶۸۰ (۲۵) .

Scanned with CamScanner

دي ـ (۱)

بعضې داسې خلق وي چې هغوی د روژو د فرضيت نه اِنکار نه کوي، روژې نيسي خو ورسره ورسره ګناهونه هم کوي؛ مثلاً دروغ وايي، غِيبت کوي، خيانت کوي، په ناپ تول کې ټګي کوي، يا نور ګناهونه کوي نو داسې خلق د روژو د برکتونو او ثوابونو نه محرومه وي.

بعضې داسې خلق وي چې روژې نيسي، ګناهونه نه کوي خو په نېکو اعمالو کې سستي کوي نو داسې خلق د روژې د سل فيصده نَفعې نه نشي مُستفيد کيدی.

لهٰذا په رمضان المبارک کې د ګناهونو نه پوره ځان ساتل په کار دي، ځکه په دې سره د روژې کامِل ثواب نه ملاويږي.

د مشکوٰة شريف حديث دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

كَمْ مِنْ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الظَّمَأُ وَكَمْ مِنْ قَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ قِيَامِهِ إِلَّا السَّهَرُ. (۲)

ډير روژه دار داسې دي چې هغوی ته د خپلې روژې په عِوض کې بغير د تَندې نه بل هيڅ شی نه ملاويږي، او ډير د شپې عبادت کوونکي داسې دي چې هغوی ته د شپې د عبادت په وجه د وِيخ پاتې کيدو نه علاوه بل هيڅ شی نه حاصليږي.

په ابن ماجه کې دا حديث په دې الفاظو ذکر دی، نبي کريم ﷺ فرمايي:

رُبَّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوْعُ. وَرُبَّ قَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ قِيَامِهِ إِلَّا السَّهَرُ. (۱)

---

(۱) قال ابن عابدين رحمه الله: إِعْلَمْ أَنَّ الْفَرْضَ مَا ثَبَتَ بِدَلِيلٍ قَطْعِيٍّ لَا شُبْهَةَ فِيهِ كَالْإِيمَانِ وَالْأَرْكَانِ الْأَرْبَعَةِ.... حَتَّى يَكْفُرَ جَاحِدُهُ وَيَفْسُقَ تَارِكُهُ بِلَا عُذْرٍ.. رد المحتار على الدر المختار ۳۱۳/۶ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ

وَلَوْ أَكَلَ عَمْدًا شُهْرَةً بِلَا عُذْرٍ يُقْتَلُ. الدر المختار ۴۱۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ

قال ابن عابدين رحمه الله: قَالَ الشُّرُنْبُلَالِيُّ صُورَتُهَا: تَعَمُّدُ مَنْ لَا عُذْرَ لَهُ الْأَكْلَ جِهَارًا يُقْتَلُ، لِأَنَّهُ مُسْتَهْزِئٌ بِالدِّينِ أَوْ مُنْكِرٌ لِمَا ثَبَتَ مِنْهُ بِالضَّرُورَةِ وَلَا خِلَافَ فِي حِلِّ قَتْلِهِ وَالْأَمْرِ بِهِ. رد المحتار على الدر المختار ۴۱۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ

(۲) هذا حديث صحيح. رَوَاهُ الدَّارِمِيُّ، مشكوة المصابيح رقم الحديث ۲۰۱۴ (۱۶) بَابُ تَنْزِيهِ الصَّوْمِ الفصل الثاني.

Scanned with CamScanner

ډير روژه دار داسې دي چې هغوی ته د خپلې روژې په عِوض کې د وږې او تندې نه علاوه بل هيڅ نه ملاوېږي ، او ډير د شپې عبادت کوونکي داسې دي چې هغوی ته د بې خوابۍ نه علاوه بل هيڅ نه ملاوېږي .

د حديث تشريح علامه طيبي رحمه الله ددې حديث تشريح داسې کړې چې : کومه روژه خالصه د الله ﷻ د رَضا د پاره نه وي ، او روژه دار په کې د دروغو ، غِيبت ، بُهتان ، حرام مال او نورو ګناهونو نه ځان نه ساتي يَحْصُلُ لَهُ الْجُوْعُ وَالْعَطَشُ . وَلَاتَحْصُلُ لَهُ الثَّوَابُ . داسې کس ته صرف اُولږه او تنده حاصليږي ليکن د روژې ثواب ورته پوره نه ملاوېږي.
همدغه شان حکم د شپې عبادت کوونکي کس هم دی (يعنې چې کله دده مقصد د الله ﷻ رَضا نه وي او د ګناهونو نه ځان نه ساتي نو ده ته هم ددې عبادت پوره ثواب نه ملاوېږي) . (۲)

په روژه کې ګناه کولو سره بيا د روژې مقصد (تقوی) نه حاصليږي

که انسان په روژه کې هم د ګناهونو نه منع نه شي نو الله ﷻ چې د روژې کوم مقصد په "لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ" سره بيان کړی نو دا بيا هيڅ کله نه حاصليږي ، ځکه د روژې په وجه چې کومه تقوٰی او رُوحانيت پيدا کيږي نو هغه د لاس ، خپو ، سترګو ، غوږونو او د ژبې ګناه سره واپس ختميږي .

---

(۱) سنن ابن ماجه رقم الحديث ۱۶۹۰ كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْغِيبَةِ وَالرَّفَثِ لِلصَّائِمِ . و رواه النسائي وابن خزيمة في صحيحه ، والحاكم ، و قال الحاكم : هذا الحديث صحيح على شرط البخاري.

إِلَّا الْجُوْعُ : أي ليس لصومه قبول عند الله فلا ثواب له . شرح محمد فؤاد عبد الباقي على سنن ابن ماجة .

(۲) يعني كل صومٍ لايكونُ خالصًا لِلّه تعالى ولا مُجتَنِبًا عن قولِ الزُّور والكِذْبِ والبُهتانِ والغِيبَةِ و نحوها من المناهي يحصُل له الجوعُ والعَطَشُ ، ولاتحصُل له الثوابُ ، وكذا الحكمُ لِلقائم بالليل ، أقولُ ونحوها الصّلوةُ في الدّار المغصوبةِ واداءها بغير جماعةٍ من غير عذرٍ فإنّها تُسقِطُ القضاءَ ولايُرتَّبُ عليها الثوابُ . شرح الطيبي على مشكاة المصابيح المسمى ب "الكاشف عن حقائق السنن" ج۴ ص ۱۶۴

Scanned with CamScanner

ددې داسې مثال دی لکه يو کس په کمره کې اېئرکنډيشن لږولې وي نو دا به دا کمره هله يخوي چې کله ددې کمرې کړکۍ او دروازه بنده وي ، ځکه که کړکۍ او دروازه کلاؤ وي نو اېئرکنډيشن چې کومه يخه هوا پيدا کوي هغه به واپس په دې کړکۍ او دروازه باندې اوځي .

همدغه شان د روژې په وجه تقولی هلته پيدا کيږي چې د انسان اندامونه د ګناهونو نه محفوظ وي ، که يو طرف ته د روژې په وجه تقولی او نورانيت پيدا کيږي او بل طرف ته د دروغو ، غيبت ، چغل خورۍ او نورو ګناهونو په وجه دا واپس ختميږي نو د روژې اصل مقصد به هيڅ کله حاصل نشي .

يا مثلاً که يو کس حرام څيز خوړلو سره روژه نيولې وي او ماښام بيا په حرام مال روژه ماته کړي نو ده ته به د روژې مقصد څنګه حاصل شي ؟

لهذا که د چا آمدني حرامه وي نو دا دې کوشش اوکړي چې په دې مياشت کې په خصوصي طريقې سره حلال خوراک راپيدا کړي ، يا کم از کم د چا نه دې قرض راواخلي او په هغې باندې دې د روژې د خوراک انتظام اوکړي . (۱)

د روژه دار د پاره د دروغو نه ځان ساتل په کار دي

دروغ ويل په عامو حالاتو کې هم ګناه ده خو بيا خاصکر د روژې په حالت کې د دروغ ويلو نه سخت ممانعت راغلې دی .

۱ . د بخاري شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّوْرِ وَالْعَمَلَ بِهِ، فَلَيْسَ لِلّٰهِ حَاجَةٌ فِيْ أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ . (۲)

څوک چې (په روژه کې) دروغ خبرې او په دې باندې عمل کول (يعنی غلط کارونه) پرې نه ږدي نو الله تعالی ته دده د خوراک او څکاک پريخودو هيڅ ضرورت نشته .

---

(۱) اصلاحي خطبات ج۱ ص ۱۳۵ .

(۲) صحيح البخاري رقم الحديث ۱۹۰۳ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّوْرِ وَالْعَمَلَ بِهِ فِي الصَّوْمِ . و رقم الحديث ۶۰۵۷ ، سنن ابي داؤد باب الغيبة للصائم رقم الحديث ۲۳۶۲ ، سنن ابن ماجة باب ما جاء في الغيبة والرفث للصائم ، سنن الترمذي باب ما جاء في التشديد في الغيبة للصائم رقم الحديث ۷۰۷ .

Scanned with CamScanner

يعنی الله تعالی دداسې کس روژې ته هيڅ توجه نه کوي ، او نه يې قبلوي . (١)

اګر چې د جمهورو علماؤ په نزد باندې په دروغو ، غيبت ، چُغل خوری او نورو ګناهونو سره روژه نه ماتيږي خو د روژې په ثواب کې ضرور کمې راځي ، او داسې کس د روژې د برکتونو او ثوابونو نه محرومه کيږي . (٢)

٢ . نبي عليه السلام فرمايي : لَيْسَ الصِّيَامُ مِنَ الْأَكْلِ وَالشُّرْبِ إِنَّمَا الصِّيَامُ مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ . فَإِنْ سَابَّكَ أَحَدٌ ، وَجَهِلَ عَلَيْكَ فَقُلْ : إِنِّي صَائِمٌ . (٣)

---

(١) (فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ) أي إن الله تعالى لا يلتفت إلى صيامه ولا يقبله . تعليق مصطفى البغا على صحيح البخاري في تشريح رقم الحديث ١٩٠٣ .

(٢) علامه قسطلاني رحمه الله ددې حديث تشريح داسې کوي : والجمهور على أن الكذب والغيبة والنميمة لاتفسد الصوم ..... وكذلك حذر الصائم من قول الزور والعمل به ليتم له أجر صيامه . إرشاد الساري لشرح صحيح البخاري ٣/٣٥٣ كتاب الصوم باب مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فِي الصَّوْمِ في تشريح حديث ١٩٠٣ .

علامه بدرالدين عيني رحمه الله ددې حديث تشريح داسې کوي : وَاخْتلف الْعلمَاء فِي أَن الْغِيبَة والنميمة وَالْكذب هَل يفْطر الصَّائِم؟ فَذهب الْجُمْهُور من الْأَئِمَّة إِلَى أَنه لَا يفْسد الصَّوْم بذلك . وَإِنَّمَا التَّنَزُّه عَن ذَلِك من تَمام الصَّوْم..... فَكَذَلِك من اغتاب أَو شهد زورا أَو مُنْكرا لم يُؤمر بِأَن يدع صِيَامه . وَلكنه يُؤمر بِاجْتِنَاب ذَلِك ليتم لَهُ أجر صَوْمه . عمدة القاري شرح صحيح البخاري ١٠ / ٢٧٦ كتاب الصوم بَابُ مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالعَمَلَ بِهِ فِي الصَّوْمِ .

ملا علي قاري رحمه الله په مرقاة کې ددې تشريح داسې کړې : قَالَ الْقَاضِي : الْمَقْصُودُ مِنَ الصَّوْمِ كَسْرُ الشَّهْوَةِ وَتَطْوِيعُ الْأَمَّارَةِ . فَإِذَا لَمْ يَحْصُلْ مِنْهُ ذَلِكَ لَمْ يُبَالِ بِصَوْمِهِ ، وَلَمْ يَنْظُرْ إِلَيْهِ نَظَرَ عِنَايَةٍ . فَعَدَمُ الْحَاجَةِ عِبَارَةٌ عَنْ عَدَمِ الِالْتِفَاتِ وَالْقَبُولِ ، وَكَيْفَ يَلْتَفِتُ إِلَيْهِ وَالْحَالُ أَنَّهُ تَرَكَ مَا يُبَاحُ مِنْ غَيْرِ زَمَانِ الصَّوْمِ مِنَ الْأَكْلِ وَالشُّرْبِ وَارْتَكَبَ مَا يَحْرُمُ عَلَيْهِ فِي كُلِّ زَمَانٍ؟ مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ٤/١٣٨٨ بَابُ تَنْزِيهِ الصَّوْمِ الْفَصْلُ الْأَوَّلُ في تشريح حديث ١٩٩٩ .

(٣) المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ١٥٧٠ وقال الحاكم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ مُسْلِمٍ . وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . صحيح ابن خزيمة رقم الحديث ١٩٩٦ باب النهي عن اللغو في الصيام ، السنن الكبرى للبيهقي باب الصائم ينزه صيامه عن اللغط والمشاتمة رقم الحديث ٨٣١٢ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ١٠٨٢ (٤) ترهيب الصائم من الغيبة والفحش والكذب ونحو ذلك .

Scanned with CamScanner

روژه (صرف) د خوراک څکاک نه د منع کيدلو نوم نه دی بلکه (کامل) روژه داده چې د لغوه او فضول خبرو نه هم منع شي، که يو کس تاته په روژه کې بَد وايي يا د تاسره جهالت کوي نو ته ورته ووايه چې "زه روژه داريم".

همدغه شان مضمون په نورو احاديثو کې هم ذکر دی. (۱)

فائده : په دروغو، غيبت، فضول خبرو او نورو ګناهونو سره د روژې ثواب ختميږي، لهذا د روژې مقبول کيدو د پاره دا ضروري ده چې انسان د هر قسمه ګناهونو نه ځان اوساتي.

غيبت کول ګويا د مړورور مسلمان غوښه خوړل دي

په قرآن کريم کې غيبت کولو ته د مړ ورور مسلمان غوښه خوړل ويل شوي، الله تعالی فرمايي:

﴿ وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ ﴾. (۲)

ترجمه : او په تاسو کې دې بعضې خلق د بعضې نورو غيبت نه کوي، آيا په تاسو کې يو کس دا خوښوي چې هغه د خپل مړ ورور غوښه اوخوري؟ پس تاسو خو ددې نه کرکه کوئ (او دا بده ګنړئ)، نو همدغه شان غيبت هم بَد اوګنړئ، او ددې نه ځان اوساتئ).

فائده : په دې آيت کې غيبت کولو ته د مړ ورور مسلمان غوښه خوړل ويل شوي، نو لکه څرنګې چې د يو مړي غوښه خوړل غټه ګناه ده نو همدغه شان غيبت کول هم غټه ګناه ده.

---

(۱) وفي رواية : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : إِذَا أَصْبَحَ أَحَدُكُمْ صَائِمًا. فَلَا يَرْفُثْ وَلَا يَجْهَلْ. فَإِنِ امْرُؤٌ شَاتَمَهُ أَوْ قَاتَلَهُ. فَلْيَقُلْ: إِنِّي صَائِمٌ إِنِّي صَائِمٌ . إسناده صحيح على شرط الشيخين ، مسند احمد رقم الحديث ۷۳۴۰، و رقم (۷۳۹۲) و (۹۹۹۸)، وأخرجه الشافعي في "السنن المأثورة" (۲۹۵)، والحميدي (۱۰۱۳)، ومسلم (۱۱۵۱) (۱۶۰)، والنسائي في "الكبرى" (۳۲۶۹)، وأبو يعلى (۶۲۶۶)، وابن حبان (۳۴۸۲).

قَالَ عُمَرُ رضي الله عنه: لَيْسَ الصِّيَامُ مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ وَحْدَهُ. وَلَكِنَّهُ مِنَ الْكَذِبِ. وَالْبَاطِلِ. وَاللَّغْوِ. وَالْحَلِفِ. شعب الايمان رقم الحديث ۸۸۸۲ كِتَابُ الصِّيَامِ مَا يُؤْمَرُ بِهِ الصَّائِمُ مِن قِلَّةِ الكَلامِ. وَتَوَقِّي الكَذِبِ، كنز العمال رقم الحديث ۲۴۳۸۹ كتاب الصوم فصل في أدب الصوم والإفطار.

(۲) الحجرات آية ۱۲.

په روژه کې د دوه زنانهؤ د غيبت واقعه

په احاديثو کې يوه واقعه ذکر ده (دا واقعه په مجمع الزوائد، مسند احمد او الترغيب والترهيب کې ذکر ده):

حضرت عبيد رضي الله عنه فرمايي چې (د نبي عليه السلام په زمانه کې) دوه ښځو روژه نيولې وه (او ورسره دې ښځو د خلقو غيبت هم کولو)، يو کس نبي عليه السلام ته راغی او وې ويل:

يَارَسُولَ اللهِ! إِنَّ هَاهُنَا امْرَأَتَيْنِ قَدْ صَامَتَا، وَإِنَّهُمَا قَدْ كَادَتَا أَنْ تَمُوتَا مِنَ الْعَطَشِ.

اې د الله رسوله! دلته دوه ښځو روژه نيولې ده او قريبه ده چې دوی د سختې تندې د وجې نه مړې شي.

پيغمبر عليه السلام دې کس طرف ته توجه ورنکړه يا چپ شو. دې کس بيا عرض وکړو: اې د الله رسوله! قسم په الله دا دواړه ښځې (د سختې تندې د لاسه) مړې کيږي، يا قريبه ده چې مړې شي، نبي ﷺ ورته وفرمايل:

اُدْعُهُمَا. دا دواړه ښځې ماته راوله.

کله چې دا دواړه ښځې راغلی، بيا يو وړه پياله يا غټه پياله راوړل شوه، نبي عليه السلام دې يوې زنانه ته وفرمايل:

"قِيئِي". په دې پياله کې الټی (کانګې، قې) اوکړه.

نو دې ښځې په دې پياله کې د نو، وينو، زوو او کچه غوښې الټی اوکړې، تر دې پورې چې دې ښځې نيمه پياله ددينه ډکه کړه.

بيا رسول الله صلی الله عليه وسلم دې دويمې ښځې ته وفرمايل:

"قِيئِي" (اوس) ته په دې پيالې کې الټی اوکړه.

نو دې هم (په دې پيالې کې) د نوونو، وينې، زوو، او کچه غوښې الټی اوکړې، تر دې پورې چې دا پيالې مکمل ډکه شوه. بيا پيغمبر عليه السلام وفرمايل:

إِنَّ هَاتَيْنِ صَامَتَا عَمَّا أَحَلَّ اللهُ لَهُمَا، وَأَفْطَرَتَا عَلَى مَا حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِمَا. جَلَسَتْ إِحْدَاهُمَا إِلَى الْأُخْرَى، فَجَعَلَتَا تَأْكُلَانِ لُحُومَ النَّاسِ. (۱)

بیشکه دې دوه ښځو په هغې څیز سره روژه نیولې وه کوم چې الله تعالی دوی ته حلال کړې وُ، خو په هغه څیز سره یې روژه ماته کړه چې کوم الله تعالی په دوی باندې حرام کړې دی، په دوی کې یوه د بلې سره ناسته وه او دواړو ښځو د خلقو غوښې خوړې (یعنی د خلقو غیبت یې کولو نو دا گویا د هغوی غوښې خوړل دي).

د غیبت گناه د زِنا نه هم سخته ده

په یو حدیث کې غیبت ته د زِنا نه هم سخته گناه ویل شوی، د مشکوة شریف حدیث دی. رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:

اَلْغِيْبَةُ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا. د غیبت گناه د زِنا نه هم سخته ده.

صحابه کرامو پوښتنه اوکړه:

يَا رَسُوْلَ اللهِ! وَكَيْفَ الْغِيْبَةُ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا؟

اې د الله رسوله! د غیبت گناه څنگه د زِنا نه سخته ده؟

رسول الله ﷺ ورته وفرمایل:

إِنَّ الرَّجُلَ لَيَزْنِيْ فَيَتُوْبُ فَيَتُوْبُ اللهُ عَلَيْهِ... وَإِنَّ صَاحِبَ الْغِيْبَةِ لَا يُغْفَرُ لَهُ حَتّٰى يَغْفِرَهَا لَهُ

---

(۱) عَنْ عُبَيْدٍ مَوْلٰى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ امْرَأَتَيْنِ صَامَتَا وَأَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُوْلَ اللهِ! إِنَّ هَاهُنَا امْرَأَتَيْنِ قَدْ صَامَتَا، وَإِنَّهُمَا قَدْ كَادَتَا أَنْ تَمُوْتَا مِنَ الْعَطَشِ. فَأَعْرَضَ عَنْهُ أَوْ سَكَتَ. ثُمَّ عَادَ وَأُرَاهُ قَالَ: بِالْهَاجِرَةِ قَالَ: يَا نَبِيَّ اللهِ! إِنَّهُمَا وَاللهِ قَدْ مَاتَتَا، أَوْ كَادَتَا أَنْ تَمُوْتَا؟ قَالَ: "اُدْعُهُمَا". قَالَ: فَجَاءَتَا. قَالَ: فَجِيْءَ بِقَدَحٍ أَوْ عُسٍّ. فَقَالَ لِإِحْدَاهُمَا: "قِيْئِيْ". فَقَاءَتْ قَيْحًا وَدَمًا وَصَدِيْدًا أَوْ لَحْمًا. حَتّٰى مَلَأَتْ نِصْفَ الْقَدَحِ. ثُمَّ قَالَ لِلْأُخْرٰى: "قِيْئِيْ". فَقَاءَتْ مِنْ قَيْحٍ وَدَمٍ وَصَدِيْدٍ وَلَحْمٍ عَبِيْطٍ وَغَيْرِهِ، حَتّٰى مَلَأَتِ الْقَدَحَ. ثُمَّ قَالَ: "إِنَّ هَاتَيْنِ صَامَتَا عَمَّا أَحَلَّ اللهُ لَهُمَا، وَأَفْطَرَتَا عَلَى مَا حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِمَا. جَلَسَتْ إِحْدَاهُمَا إِلَى الْأُخْرٰى، فَجَعَلَتَا تَأْكُلَانِ لُحُوْمَ النَّاسِ. مجمع الزوائد ومنبع الفوائد رقم الحديث ۵۰۰۸ كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ الْغِيْبَةِ لِلصَّائِمِ، مسند احمد رقم الحديث ۲۳۶۵۳ حَدِيْثُ عُبَيْدٍ مَوْلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، الترغيب والترهيب ج ۲ ص ۹۵.

صَاحِبُهُ .(۱)

بېشکه سړي زنا اوکړي بيا توبه او باسي نو الله ﷻ د ده توبه قبوله کړي (او مغفرت ورته اوکړي) خو د غيبت کوونکي (صرف په توبه باندې) تر هاغه وخته پورې مغفرت نشي کېدی تر څو پورې چې ورته هغه کس معافي اونکړي (د چا غيبت يې چې کړې وي).

وجه : د غيبت ګناه ځکه سخته ده چې په دې کې لکه څرنګې چې د الله تعالى د حکم مخالفت شوی نو همدغه رنګې په دې کې حقوق العباد هم ضائع شوي نو دا صرف په توبې سره نه معاف کېږي، بلکه د هغه کس نه معافي غوښتل هم ضروري ده۔(۲)

د غيبت په وجه په عذاب قبر کې مبتلا کېدل

د بخاري شريف حديث دی، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي:

مَرَّ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى قَبْرَيْنِ، فَقَالَ: " إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ. وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيْرٍ. أَمَّا هٰذَا: فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ . وَأَمَّا هٰذَا: فَكَانَ يَمْشِيْ بِالنَّمِيْمَةِ.....(۳)

رسول الله ﷺ د دوه قبرونو سره تېر شو نو وې فرمايل: دې دواړو قبرونو والا ته عذاب ورکولې شي، دا سې نده چې ګني د څه غټې خبرې په وجه عذاب ورکولې شي (چې ګني د هغې نه بچ کېدل مشکل دي)، بيا نبي ﷺ اوفرمايل: دې يو به د تشو متيازو نه

---

(۱) قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « اَلْغِيْبَةُ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا » قَالُوْا: يَا رَسُوْلَ اللهِ! وَكَيْفَ الْغِيْبَةُ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا؟ قَالَ: « إِنَّ الرَّجُلَ لَيَزْنِيْ فَيَتُوْبُ فَيَتُوْبُ اللهُ عَلَيْهِ » وَفِيْ رِوَايَةٍ: « فَيَتُوْبُ فَيَغْفِرُ اللهُ لَهُ وَإِنَّ صَاحِبَ الْغِيْبَةِ لَا يُغْفَرُ لَهُ حَتّٰى يَغْفِرَهَا لَهُ صَاحِبُهُ » . مشكوة المصابيح رقم الحديث ۴۸۷۴ (۶۳) كتاب الآداب بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ الفصل الثالث، شعب الايمان رقم الحديث ۶۳۱۵ ۶۳۱۶، كنز العمال رقم الحديث ۸۰۲۶، ورقم ۸۰۴۳.

(۲) معارف القرآن لمولانا محمد شفيع رحمه الله في تشريح سورة الحجرات آية ۱۲.

(۳) صحيح البخاري كِتَابُ الأَدَبِ بَابُ الْغِيْبَةِ رقم الحديث ۶۰۵۲، و رقم ۱۳۷۸ كِتَابُ الْجَنَائِزِ بَابُ عَذَابِ الْقَبْرِ مِنَ الْغِيْبَةِ وَالْبَوْلِ، صحيح مسلم رقم الحديث ۱۱۱ (۲۹۲) باب الدليل على نجاسة البول و وجوب الاستبراء منه، سنن ابي داؤد باب الاستبراء من البول رقم الحديث ۲۰.

Scanned with CamScanner

ځان نه ساتل ، او دې بل به چُغل خوري کوله (یعنې د دوه ؤ مسلمانانو په مینځ کې به یې شیطانت کولو او هغوی به یې جنګول)...

په روژه کې د ګناه کولو سزا د نورو میاشتو په نسبت ډیره ده

محترمو مسلمانانو ! دا د الله ﷻ قانون دی : لکه څرنګې چې د وخت او ځای په بدلیدلو سره د عبادت ثواب زیاتیږي ، نو همدغه شان د وخت او ځای په بدلیدلو سره د ګناه سزا هم زیاتیږي .

ددې اجمالي خبرې وضاحت درته د تمهید په طور کوم بیا به مقصدي ځای ته راشم .

د ځای په بدلیدلو د عبادت اجر زیاتیدو مثال د ځای په بدلیدلو سره د عبادت په ثواب کې فرق راځي ، مثلاً یو کس د ماسپخین مونځ په خپل کور کې ځانله اوکړي ، دویم کس همدا د ماسپخین مونځ په جُمات کې د جَمعې سره اوکړي ، دریم کس همدا د ماسپخین مونځ په مسجد نبوي کې اوکړي ، څلوم کس همدا د ماسپخین مونځ په بیتُ الله کې اوکړي .

اوس ددې څلورو واړو د ماسپخین مونځ په ظاهره باندې یو شان دی ، ځکه په ټولو کې قیام قِرات ، رکوع ، سجده وغیره یو شان دي خو بیا هم ددې څلورو واړو کسانو دمانځه په ثواب کې فرق شته ، ځکه په کور کې مونځ کوونکي ته د یو مانځه ثواب ملاویږي ، په جُمات کې د جَمعې سره مونځ کوونکي ته د اُووه ویشت (۲۷) مونځونو ثواب ملاویږي ، په مسجد نبوي کې مونځ کوونکي ته د پنځوس زره (۵۰۰۰۰) مونځونو ثواب ملاویږي ، او په بیتُ الله (مسجدِ حرام) کې مونځ کوونکي ته د یو لک (۱۰۰۰۰۰) مونځونو ثواب ملاویږي .

پدې ثواب کې دا فرق ددې د وجې دی چې د ځای په بدلیدو سره د عبادت په ثواب کې تبدیلي راځي .

د وخت په بدلیدلو د عبادت اجر زیاتیدلو یو څو مثالونه د وخت په بدلیدو سره هم د عبادت په اَجر کې تبدیلي راځي ، ددې یو څو مثالونه درته پیش کوم :

اول مثال : یو کس په نورو یوولسو (۱۱) میاشتو کې فرائض او نوافل ادا کوي ، او بل کس په رمضان کې فرائض او نوافل ادا کوي ، اګرچې په ظاهره دواړه یو شان مونځ دی ، خو

د وخت په تبدیلی سره په ثواب کې هم ډیر فرق دی ، ځکه په عامو میاشتو کې د یو فرض مونځ کولو سره د یو فرض ثواب ملاویږي او په یو نفل مونځ ادا کولو سره د یو نفل مونځ ثواب ملاویږي ، لیکن په رمضان کې د یو فرض مونځ اداء کولو په بدله کې د اویاؤ (۷۰) فرضو ثواب ملاویږي ، او یو نفل مونځ اداء کولو سره د فرضو ثواب ملاویږي.

دویم مثال : یا یو کس د کال په نورو شپو کې د شپې عبادت کوي او بل کس د لیلة القدر په شپه عبادت کوي . اګرچې په ظاهره باندې د دواړو عبادت یو شان معلومیږي، لیکن د دې دواړو په ثواب کې ډیر غټ فرق دی ، ځکه په عامو شپو کې عبادت کوونکي ته د هرې شپې په عوض کې د یوې شپې د عبادت ثواب ملاویږي ، لیکن د لیلة القدر په شپه عبادت کوونکي ته د زرو (۱۰۰۰) میاشتو د عبادت نه ډیر ثواب ملاویږي . (۱)

دریم مثال : یا یو کس په عامو ورځو کې روژه اونیسي ، دویم کس د عرفې په ورځ روژه اونیسي ، دریم کس د عاشورې په ورځ (یعنی لسم د محرم) روژه اونیسي ، او څلوم د رمضان المبارک روژه اونیسي .

اګر په ظاهره باندې اولړه اوتنده په څلورو واړو کې یو شان ده ، لیکن د ثواب په اعتبار سره په دې ټولو کې د زمکې او آسمان فرق دی .

معلومه شوه چې د وخت په بدلیدلو سره د عبادت په اجرو ثواب کې فرق راځي .

د ځای په بدلیدلو سره د ګناه سزا زیاتیدو مثال : د ځای په بدلیدلو سره د ګناه په سزا کې هم فرق راځي ، مثلاً یو کس په کور یا بازار کې شراب څکي ، زِنا کوي ، غلا کوي ، دروغ وایي یا نور ګناهونه کوي ، دویم کس دا کارونه نَعوذُ بِالله په جمات کې کوي ، دریم کس دا کارونه نَعوذُ بِالله په مسجد نبوي یا بیتُ الله کې کوي . نو په ظاهره باندې ګناه په ټولو کې یو شان ده لیکن بیا هم د دې په سزا کې فرق شته ، ځکه دا ګناهونه په کور یا بازار کې کوونکي مُجرم دی ، ده ته به د دې سزا ملاویږي ، خو په جُمات کې د دې کارونو کولو سزا نوره هم زیاته ده .

---

(۱) الله تعالی فرمایي : لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ . سورة القدر آیة ۳ .

بیا نَعوذُ بِاللّٰه په مسجدِ نبوي یا مسجدِ حرام کې ددې کارونو سزا سخت ترین جُرم دی ، او ګناه یې د ټولو نه زیاته ده ، همدغه وجه ده چې د جاهلیت په زمانه کې یو سړي او ښځې په بیتُ اللّٰه کې زِنا کړې وه ، نو اللّٰه ﷻ د هغوی نه کاڼږي جوړ کړل .

د وخت په بدلیدو سره د ګناه سزا زیاتیدل همدغه شان د وخت په بدلیدو سره د ګناه سزا هم زیاتیږي ، مثلاً یو کس په نورو یولسو میاشتو کې دروغ وائي ، غِیبت کوي ، غلا کوي ، دُهوکه کوي یا نور ګناهونه کوي ، بل کس همدا ګناهونه په رمضان المبارک کې کوي ، نو په ظاهره باندې اګر چې دواړه یو شان معلومیږي ، لیکن د سزا په اعتبار سره پدې دواړو کې ډیر غټ فرق دی ، ځکه په رمضان المبارک کې د ګناهونو کولو سزا د نورو میاشتو په نسبت ډیره زیاته ده .

مقصدي ځای : ددې دومره اوږدې تمهیدي خبرې بیانولو مقصد مې دا ؤ چې لکه څرنګې د ځای او وخت په بدلیدلو سره د عبادت په ثواب کې زیاتوالې راځي ، نو همدغه شان د وخت او ځای په بدلیدلو سره د ګناهونو په سزا کې هم زیاتوالې راځي ، لهذا په رمضان کې په خصوصي طور سره د هر قسمه ګناهونو نه ځان ساتل پکار دي .

انسان دې د ځان سره دا سوچ اوکړي چې کوم کارونه (یعنی خوراک ، څکاک وغیره) چې د رمضان نه علاوه میاشتو کې زما دپاره حلال وو هغه پدې رمضان کې د ورځې زما دپاره حرام شو (۱) ، نو کوم ګناهونه (مثلاً دروغ ، غِیبت ، چُغل خوري ، زِنا یا نور ګناهونه) چې زما دپاره د مخکې نه حرام وو هغه به پدې رمضان کې څنګه جائز شي ؟ په رمضان کې ددې ګناهونو حُرمت او سزا خو نوره هم زیاتیږي .

د ګناهونو په وجه د روژې نورانیت ختمیږي

د ګناهونو په کولو سره د عبادت نورانیت ، برکت او رُوحاني طاقت ختمیږي ، چونکه روژه هم بهترین عبادت دی څوک چې په روژه کې ګناهونه کوي نو پدې سره د روژې هغه

(۱) ځکه په روژه کې د صُبح صادق نه تر د غروب الشمس پورې د روژه دار دپاره خوراک ، څکاک ، او د جنسي بې سره جماع منع ده .

نورانيت او برکت ختميږي ، دغه وجه ده چې څوک روژه نيسي او ورسره د هر قسمه ګناهونو دروغ ، غيبت وغيره نه ځان هم ساتي نو دده په روژه او عبادت کې چې کوم نورانيت ، برکت او روحاني طاقت وي هغه د هغه کس په روژه کې نه وي کوم چې د روژې سره ګناهونه کوي .

په روژه کې ګناه کوونکي د پاره په قيامت کې سخته سزا

علامه ابن جوزي په "بستان الواعظين" کې دا روايت رانقل کړی ، نبي عليه السلام فرمائي چې ما د حضرت جبريل ﷺ نه دا واوريد چې هغوی وفرمايل : ما د الله رب العزت نه دا اوريدلي چې د قيامت په ورځ به يو ځوان په داسې حال کې راوستې شي چې هغه به ډير ژاړي او خفه به وي ، ملائکې به دا د اوسپنو او اور په ګرزونو باندې وهي ، او شړي به يې ، دا کس به زر (۱۰۰۰) کاله دا آواز کوي : آلْأَمَان ، آلْأمان ، آلْأمان .خو دده د پاره به هيڅ أمان نه وي ، بيا به دا کس روان کړې شي او د الله ﷻ مخې ته په اودرولې شي ، الله ﷻ به د عذاب فرښتو ته حکم اوکړي : دا پرمخې جهنم ته راکاږئ ، نبي ﷺ فرمايي چې ما د حضرت جبريل ﷺ نه پوښتنه اوکړه : يَا جِبْرِيْلُ ! مَنْ هُوَ ؟ اې جبريل ! دا کس به څوک وي ؟

حضرت جبريل ﷺ راته اوفرمايل : شَابٌ مِنْ أُمَّتِكَ . دا به ستا د امت يو ځوان وي .

ما د حضرت جبريل ﷺ نه پوښتنه اوکړه : وَمَا ذَنْبُهُ ؟ دده به څه ګناه وي ؟

جبريل ﷺ راته وفرمايل : أَدْرَكَ شَهْرَ رَمَضَانَ فَعَصَى اللهَ فِيْهِ وَلَمْ يَسْتَغْفِرِ اللهَ وَلَمْ يَتُبْ إِلَيْهِ كَيْ يَغْفِر الله فَأَخَذَهُ اللهُ بَغْتَةً . (۱)

---

(۱) رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عَلَيْهِ وَسلم أَنه قَالَ : سَمِعتُ جِبْرِيل يَقُولُ سَمِعتُ الله عزّ وَجل يَقُول يُؤْتى بشاب يَوْم الْقِيَامَة باكيًا حَزِينًا وَالْمَلَائِكَةُ تسوقه بمقامع من حَدِيد وَمن نَار وَهُوَ يَقُول : آلْأَمَان الْأَمَان ألف سنة وَلَا أَمَان لَهُ ثُمَّ يساق فَيُوقف بَين يَدي الله تَعَالَى فيأمر الله مَلَائِكَة الْعَذَاب أَن تسحبه على وَجهه إِلَى النَّار . قلتُ : يَا جِبْرِيلُ ! مَن هُوَ ؟ قَالَ شَابٌ مِن أمتك . قلتُ : وَمَا ذَنْبهُ ؟ قَالَ : أدْرَكَ شَهْرَ رَمَضَانَ فعصى الله فِيهِ وَلم يسْتَغْفر الله وَلم يتب إِلَيْهِ كي يغْفر الله فَأَخذهُ الله بَغْتَةً . بستان الواعظين ورياض السامعين ۱ /۲۳۲ عصيان العاصي فِي رَمَضَان

ده د رمضان میاشت موندلې وه خو ده پدې کې د الله ﷻ نافرماني اوکړه ، د الله ﷻ نه يې بخښنه اونه غوښته ، توبه يې الله ﷻ ته اونه ویسته چې بخلې يې وی ، نو الله ﷻ ناڅاپه رااونیولو .

په قیامت کې د رمضان دعویٰ او جګړه

علامه ابن جوزري رحمه الله دا حدیث ذکر کړی چې نبي ﷺ په منٰی کې اوفرمایل :
کله چې د قیامت ورځ شي ، او زه تلې د میزان سره ولاړ یم نو زما د اُمت یو ځوان به راوستې شي ، ملائکې به دده مخ او شا وهي ، دا به د ما پورې اُونخلي او او به وايي :

يَا مُحَمَّد المستغاث المستغاث بك . اې محمد ! ستا په ذریعه مدد حاصلوم .

نبي ﷺ فرمایي چې زه به فرښتو ته ووایم :

يَا مَلَائِكَةَ رَبِّيْ ! مَا ذَنْبُه ؟ اې زما د رب فرښتو ! دده څه ګناه ده ؟

فرښتې به ووايي : أَدْرَكَ شهرَ رَمَضَانَ فَعَصَى اللهَ فِيْهِ وَلَمْ يتبْ فَأَخَذَهُ اللهُ فَجأةً .

ده د رمضان میاشت موندلې وه ، ده پدې کې د الله ﷻ نافرماني اوکړه ، توبه يې اونه ویسته ، نو الله ﷻ ناڅاپه اونیولو .

زه به ده ته ووایم : هَلْ قَرَأْتَ الْقُرْآنَ ؟ آیا تا قرآن کریم لوستلی ؟

دې به ووايي : ما لوستلې وُ خو بیا مې هېر کړی .

زه به ورته ووایم : بِئْسَ الشَّابُ أَنْتَ . ته ډیر بد ځوان یې .

دا کس به نه ما پرېږدي او نه به فرښتې دې پرېږدي ، بیا به زه دالله تعالی نه دده دپاره شفاعت کول اوغواړم ، الله ﷻ ته به اوفرمایم :

إِلٰهِيْ ! شَابٌ مِنْ أُمَّتِيْ . اې الله ! دا زما د امت یو ځوان دی .

الله تعالی به اوفرمايي : إِنَّ لَهُ خَصْمًا قَوِيًّا يَا أَحْمَدُ !

Scanned with CamScanner

اې احمد ! د ده سره جګړه کوونکې ډیر قوي دی (یعنی په ده باندې چې چا دعوی کړې ده هغه ډیر قوي دی).

زه به عرض اوکړم : وَمَنْ خَصمُهُ يَا رَبِّ حَتّٰى أَرْضِيَهُ.

اې ربه ! د ده سره جګړه کوونکې (او په ده دعوی کوونکې) څوک دی ؟ زه به هغه راضي کړم.

الله تعالی به اوفرمايي : خَصمه شَهر رَمَضَان.

د ده سره جګړه کوونکې د رمضان مياشت ده.

نبي ﷺ فرمايي : زه به اوفرمايم :

أَنَا بَرِيْءٌ مِمَّنْ خَصمه شَهر رَمَضَان ، وَمَنْ يَشْفَعُ لِمَنْ لَمْ يَعرفْ حُرْمَةَ رَمَضَانَ.

زه د هغه ځانه بري (بيزاره) يم چې د هغه سره جګړه کوونکې رمضان وي ، او چا چې د رمضان عزت نه وي پيژندلی د هغه سفارش به څوک اوکړي ؟

الله تعالی به اوفرمايي :

وَأَنَا بَرِيْءٌ مِمَّنْ أَنْتَ بَرِيْءٌ مِنْهُ.

زه هم د هغه ځانه بري يم چې ته د ځانه بري يې.

بيا به دا كس جهنم ته روان کړې شي. (۱)

(۱) رُوِيَ عَنِ النَّبِي صلى الله عَلَيْهِ وَسلم أَنّه قَالَ بِيَوْمِ الْقِيَامَة : إِذَا كَانَ يَوْم الْقِيَامَة بَيْنَمَا أَنَا وَاقِفٌ عِنْدَ الْمِيزَان فَيُؤتى بِشَابٍ من أُمّتِي وَالْمَلَائِكَة يضربونه وَجهًا ودبرًا فيتعلّق بِي وَيَقُولُ : يَا مُحَمّد ! المستغاث المستغاث بك فَأَقُول : يَا مَلَائِكَةَ رَبِّي ! مَا ذَنْبُه ؟ فَيَقُولُون : أدرك شهر رَمَضَان فعصى الله فِيهِ وَلم يتب فَأَخذه الله فَجَاءَة فَأَقُولُ : هَل قَرَأت الْقُرْآن ؟ فَيَقُولُ : تَعَلّمْتُه ونسيتُه . فَأَقُولُ : بِئْسَ الشَّاب أَنْت . فَلَا هُوَ يتركني وَلَا الْمَلَائِكَة يتركونه . ثُمّ أشفع لَهُ من الله تَعَالَى فَأَقُول : إلهي ! شَابٌ من أُمّتِي . فَيَقُولُ الله تَعَالَى : إِنّ لَهُ خصمًا قويًا يَا أَحْمد ! فَأَقُولُ : وَمن خَصمه يَا رب حَتّى أرضيه . فَيَقُول الله تَعَالَى : خَصمه شهر رَمَضَان . فَأَقُولُ : أَنَا بَرِيْءٌ مِمَّن خَصمه شهر رَمَضَان ، وَمن يشفع لمن لم يعرف حُرْمَة رَمَضَان . فَيَقُولُ الله تَعَالَى : وَأَنا بَرِيْءٌ مِمَّن أَنْتَ بَرِيْءٌ مِنْهُ . فَيَنْطَلِق بِهِ إِلَى النَّار . بستان الواعظين ورياض السامعين ۱ / ۲۳۲ رَمَضَان فِي الْقِيَامَة

الله ﷻ ته هغه روژه مقبول ده چې د هغې د آدابو لحاظ اوساتلې شي

دا ضروري نده چې هر عبادت دې خامخا قبول شي ، بلکه د هر عبادت خپل حقوق او آداب وي که د هغې لحاظ اونه ساتلې شي نو هغه نه قبلیږي ، مثلاً مونځ بهترین عبادت دی لیکن که یو کس د مانځه د حقوقو او آدابو لحاظ اونه ساتي : بې آودسه یا بې وخته مونځ کوي ، یا داسې زر زر مونځ کوي چې رکوع او سجده په صحیح طریقې سره نه اداء کوي ·
نو حدیث کې راځي.... چې دغه مونځ تَک تور بَدشَکله جوړ شي او ده ته دا خبرې کوي:
ضَيَّعَكَ اللهُ كَمَا ضَيَّعْتَنِي .

الله تعالى دې تا داسې ضائع (او برباد) کړي لکه څرنګې چې تا زه ضائع کړم ·

بیا چې الله ﷻ اوغواړي نو دا مونځ داسې راغوند کړې شي لکه څرنګې زړې جامې راغونډولې شي ، ثُمَّ ضُرِبَ بِهَا وَجْهُهُ . بیا په دې باندې ددې مونځ ګزار مَخ اُوویشتلې شي · (۱)

یا مثلاً د قرآن کریم تلاوت کول ډیر بهترین عبادت دی ، مګر کوم کس چې د تلاوت د آدابو لحاظ نه ساتي نو په داسې کس باندې قرآن کریم لعنت وایي :

حضرت انس رضي الله عنه فرمایي : رُبَّ تَالٍ لِلْقُرْآنِ وَالْقُرْآنُ يَلْعَنُهُ . (۲)
ډیر کرتې به یو کس د قرآن کریم تلاوت کوي خو قرآن کریم به په ده باندې لعنت وایي ·

---

(۱) قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ صَلَّى الصَّلَاةَ لِوَقْتِهَا ، وَأَسْبَغَ لَهَا وُضُوءَهَا ، وَأَتَمَّ لَهَا قِيَامَهَا وَخُشُوعَهَا وَرُكُوعَهَا وَسُجُودَهَا خَرَجَتْ وَهِيَ بَيْضَاءُ مُسْفِرَةٌ . تَقُوْلُ : حَفِظَكَ اللهُ كَمَا حَفِظْتَنِي . وَمَنْ صَلَّى الصَّلَاةَ لِغَيْرِ وَقْتِهَا فَلَمْ يُسْبِغْ لَهَا وُضُوءَهَا ، وَلَمْ يُتِمَّ لَهَا خُشُوعَهَا وَلَا رُكُوعَهَا وَلَا سُجُودَهَا خَرَجَتْ وَهِيَ سَوْدَاءُ مُظْلِمَةٌ . تَقُوْلُ : ضَيَّعَكَ اللهُ كَمَا ضَيَّعْتَنِي ، حَتَّى إِذَا كَانَتْ حَيْثُ شَاءَ اللهُ لُفَّتْ كَمَا يُلَفُّ الثَّوْبُ الْخَلَقُ . ثُمَّ ضُرِبَ بِهَا وَجْهُهُ
المعجم الأوسط للطبراني رقم الحديث ۳۰۹۵ ، مجمع الزوائد ومنبع الفوائد رقم الحديث ۱۶۷۷ بَابٌ فِي الْمُحَافَظَةِ عَلَى الصَّلَاةِ لِوَقْتِهَا ، و رواه السيوطي في الدر المنثور ۱/۱۹۵ ، والزبيدي في الاتحاف ۳/۱۰۹ ، والهندي في الكنز رقم ۱۹۰۵۲ ، وكذا في الترغيب و عزاه في المنتخب الى البيهقي في الشعب ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۵۲ ثواب الصلاة في اول وقتها .

(۲) احياء علوم الدين ۱/۲۷۳ كتاب آداب تلاوة القرآن الباب الأول في فَضْلِ الْقُرْآنِ وَأَهْلِهِ وَذَمِّ الْمُقَصِّرِينَ فِي تِلَاوَتِهِ فضيلة القرآن في ذم تلاوة الغافلين

نو چې کله د مونځ او تلاوت په شان بهترین عبادت د حقوقو او آدابو لحاظ ساتلو نه بغیر نه قبلیږي ، نو روژه خو هم عبادت دی دا به د حقوقو او آدابو لحاظ ساتلو نه بغیر څنګه قبوله شي ؟

څکه خو حدیث کې راځي : كَمْ مِنْ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الظَّمَأُ ....(۱)

ډیر روژه دار داسې دي چې هغوی ته د خپلې روژې په عوض کې بغیر د تندې نه بل هیڅ شی نه ملاویږي ...

د هر آندام روژه په کار ده

په روژه کې د انسان د هر آندام روژه په کار ده ، یعنی غوږونه ، سترګې ، ژبه ، لاسونه او نور ټول آندامونه د ګناه د کارونو نه محفوظ کول په کار دي .(۲)

د فرښتو د ګناه نه بچ کیدل کمال نه دی

الله تعالی انسان د عبادت د پاره پیدا کړی ، رب کریم فرمایي :

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ .(۳)

ترجمه : او ما ندي پیدا کړي پیریان او انسانان مګر ددې د پاره چې دوی زما عبادت اوکړي .

دلته د خلقو ذهن ته دا اعتراض راځي چې کله فرښتو د مخکې نه د الله ﷻ عبادت په بهترینې طریقې سره کولو نو بیا د انسانانو پیدا کولو ضرورت څه وُ ؟

---

(۱) هذا حديث صحيح ، رواه الدارمي ، مشكوة المصابيح رقم الحديث ۲۰۱۴ (۱۶) باب تنزيه الصوم الفصل الثاني.

(۲) همدغه شان مضمون د حضرت جابر رضي الله عنه په روایت کې هم ذکر دی : قَالَ جابر بن عبد الله رضي الله عنهما « إذا صمت فليصم سمعك وبصرك ولسانك عن الكذب والمآثم، ودع أذى الخادم، وليكن عليك وقار وسكينة يوم صيامك، ولا تجعل يوم صيامك وفطرك سواء» . نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم - صلى الله عليه وسلم ۷ /۲۶۶۱ الصوم . مجالس شهر رمضان لابن عثيمين ۷۲/۱ .

قَالَ أَبُو ذَرٍّ رضي الله عنه : « إِذَا صُمْتَ فَتَحَفَّظْ مَا اسْتَطَعْتَ » . مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ۸۸۷۸ كتاب الصيام ، نضرة النعيم ۲۶۶۲/۷ الصوم .

(۳) سورة الذاريات آية ۵۶ .

Scanned with CamScanner

همدغه وجه ده چې کله الله ﷻ د حضرت آدم علیه السلام د پیدا کولو اراده اوکړه او فرښتو ته یې دویل چې زه په زمکه کې خلیفه پیدا کوم نو فرښتو ورته وویل :

﴿ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ﴾

ترجمه : آیا ته په دې زمکه کې داسې مخلوق جوړوې (آبادوې) چې هغوی به په دې کې فساد کوي او (د یو بل) وینې به تویوي ؟ حالانکه مونږ (هر وخت) پاکي بیانوو ستا د حمد سره ، او ستا بزرګي بیانوو .

الله تعالی ورته وفرمایل : ﴿ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾ (١)

ترجمه : بیشکه زه په هغه څه ښه پوهیږم چې تاسو پرې نه پوهیږئ .

معلومه شوه چې فرښتو خو د مخکې نه د الله ﷻ عبادت کولو ، نو بیا انسان یې ولې پیدا کړو ؟

جواب : د پاس مذکوره اعتراض جواب دادې چې بیشکه فرښتې د الله ﷻ عبادت کوي خو د فرښتو عبادت جدا دی او د انسانانو عبادت جدا دی . د فرښتو په نسبت د انسانانو عبادت کول او د ګناهونو نه ځان بچ کول ډیر قیمتي دي ، ځکه فرښتې چې عبادت کوي نو د دوی په مزاج کې د عبادت پریخودو صلاحیت نشته ، الله تعالی د هغوی نه د ګناه کولو امکان ختم کړی ، نه په هغوی باندې اُولږه راځي ، نه تَنده ، او نه یې نفساني خواهشات پیدا کیږي ، تر دې چې د هغوی په زړونو کې د ګناه خیال هم نه پیدا کیږي .

دغه وجه ده چې د فرښتو په عبادت باندې هیڅ اجر و ثواب نه دی مقرر شوی ، او نه دوی د دې عبادت په وجه د جنت مستحق کیږي ، لهذا د دوی د ګناه نه منع کیدل هم څه کمال نه دی . اوس چې فرښتې د سهر نه ماښامه پورې خوراک او څکاک نه کوي یا د نفساني خواهشاتو او ګناهونو نه ځان ساتي نو دا د دوی څه کمال نه دی .

دې په مقابله کې الله ﷻ انسانان داسې پیدا کړي چې خوراک څکاک ته هم ضرورت لري ، نفسي خواهشات هم ورسره شته ، دده په زړه کې د ګناه کولو خواهش هم پیدا کیږي ، د

(١) البقرة آية ٣٠ .

عبادت نه کولو صلاحیت هم په کې شته ، خو ددې ټولو خبرو باوجود چې انسان بیا هم عبادت کوي ، د ګناهونو نه ځان ساتي ، یا په رمضان المبارک کې د دې ټولو خواهشاتو باوجود بیا هم د الله ﷻ د ېرې نه د سهر نه تر ماښامه پورې د خوراک ، څکاک ، نفسي خواهشاتو (جماع) او نورو ګناهونو نه ځان ساتي نو دا اعلیٰ درجه کمال دی او د همدې عبادت د پاره انسان پیدا شوی . دا عبادت د فرښتو په طاقت کې نشته ، دغه وجه ده چې انسانانو ته د عبادت په وجه ډیر اجرونه ورکولې شي ، او ددې په عوض کې دوی ته د جنت اعلیٰ نعمتونه ورکولې شي . (۱)

د مثال په ذریعه وضاحت : د مذکوره خبرې وضاحت درته د یو مثال په ذریعه کوم : مثلاً دوه کسان دي ، دا یو کس په کې ړوند دی ، دده نظر په ټول عُمر کې غلط نه دې استعمال شوی (نه یې پردیو زنانوؤ ته کتلي ، نه یې فحش فیلمونه او ډرامې کتلي) .

او ددې بل کس د سترګو نظر مکمل صحیح دی ، هر څیز ته د کتلو صلاحیت په کې شته ، خو چې کله یې پردیو (یعنی محرمه) زنانهٔ ته د کتلو خواهش پیدا شي نو د الله ﷻ د ېرې نه خپل نظر ښکته کړي او د سترګو د ګناه نه ځان محفوظ کړي .

اوس په ظاهره باندې دا دواړه کسان د سترګو د ګناه نه بچ شو او دواړه یو شان معلومیږي لیکن په حقیقت کې د دواړو کسانو په مینځ کې ډیر غټ فرق دی ، ځکه ړوند چې خپل نظر ښکته کړی دا څه کمال نه دی ځکه په ده کې د لیدلو او ګناه کولو طاقت نشته . او دې دویم کس چې خپل نظر ښکته کړی او د سترګو د ګناه نه یې ځان ساتلی نو دا کمال دی ځکه په ده کې د ګناه کولو طاقت شته خو د الله ﷻ د ېرې نه یې خپل ځان کنټرول کړی .

لهذا انسان ته په کار دي چې په رمضان المبارک کې د هر قِسمه ګناهونو نه ځان اوساتي .

د روژې مراتب

د روژې درې (۳) غټې مرتبې دي : یو د عامو خلقو روژه ، دویم د خواصو روژه ، او دریم د اخصّ الخاص خلقو روژه .

---

(۱) خطبات عثماني .

د عامو خلقو روژه خو داده چې د خېټې او فرج شهوت پوره کولو نه منع شي (يعنې د خوراک، څکاک او جماع نه ځان منع کړي)، دا د روژې أدنی درجه ده.

د خاصو خلقو روژه داده چې د مذکوره خبرو سره سره د وجود ټول آندامونه (يعنې نظر، ژبه، لاس، خپې او د وجود هر آندام) د ګناه نه اوساتي.

او د خاصُ الخاص خلقو روژه داده چې د مذکوره خبرو سره سره زړه د بې کاره ارادو، د الله ﷻ نه د لرې کوونکو فکرونو نه هم منع کړي. دا د روژې اعلی درجه ده. (١)

د روژې آداب

د روژې ډېر آداب دي د هغې ټولو اجمالي خلاصه دا ده چې انسان د خوراک څکاک او خواهشاتو (جماع) نه منع کيدلو سره سره د هر قسمه ګناهونو نه ځان اوساتي او عبادت طرفته متوجه شي، نو بيا به داسې روژه مقبوله وي.

علماؤ د روژې آداب پوره په تفصيل سره بيان کړي که زه هر يو په پوره تفصيل سره ذکر کړم نو بيا خبره ډېره اوږدېږي او اصل موضوع رانه پاتې کيږي خو اجمالاً به درته د رمضان شپږ (٦) آداب ذکر کړم:

١. **د نظر حفاظت کول**: يعنې کومو ځايونو ته چې شريعت کتل منع کړي دي د هغې نه ځان ساتل: مثلاً پردیو زنانوؤ ته د کتلو نه خپل نظر محفوظ کول وغيره.

٢. **د ژبې حفاظت کول**: يعنې ژبه د هر قسمه دروغو، غيبت، چُغل خوري، کنځل کولو او د مسلمان بې عزتۍ نه محفوظ ساتل.

---

(١) وللصوم ثلاث مراتب: صوم العموم، وصوم الخصوص، وصوم خصوص الخصوص. فأمّا صوم العموم فهو: كفّ البطن والفرج عن قضاء الشهوة. وأمّا صوم الخصوص: فهو كفّ النظر، واللّسان، واليد، والرّجل، والسّمع، والبصر، وسائر الجوارح عن الآثام. وأمّا صوم خصوص الخصوص: فهو صوم القلب عن الهمم الدّنيئة، والأفكار المبعدة عن الله تعالى، وكفّه عمّا سوى الله تعالى بالكلّيّة.
مختصر منهاج القاصدين (٤٣) نضرة النعيم ٢٦٣٦/٧ الصوم مراتب الصوم. المستطرف في كل فن مستطرف ١٧/١.

۳ . **د غوږونو حفاظت کول** : يعنی د کومو شيانو د اوريدو نه چې شريعت منع کړی (لکه سندرې وغيره) د هغې اوريدو نه ځان ساتل .

٤ . **د وجود د ټولو اندامونو حفاظت کول** : يعنی د سترګو ، ژبې او غوږونو نه علاوه د بدن د نورو اندامونو حفاظت کول هم ضروري دي مثلاً په لاسونو سره په چا ظلم نه کول ، په خپو باندې د ګناه ځای ته نه تلل ، په خيټه کې حرام خوراک نه اچول ، د زنا نه ځان ساتل . د دې کارونو نه هر وخت ځان ساتل ضروري دي ، ليکن بيا خاصکر په رمضان کې خو ددينه ډير ځان ساتل پکار دي .

۵ . **ډير زيات خوراک نه کول** : ځکه که انسان د روژه ماتي په وخت ډير زيات خوراک اوکړي نو بيا به د ماسخوتن مونځ او تراويح صحيح نشي اداء کولی ، او که د پيشمنې په وخت ډير خوراک اوکړي نو بيا به د سهر مونځ په صحيح طريقې سره نشي اداء کولی ، بلکه معتدل انداز باندې خوراک پکار دی . بل دا چې د ډير خوراک نه بيمارياني هم پيدا کيږي .

٦ . **د قبليدو اميد ساتل** : د روژې او نورو عباداتو د قبوليت اميد به هم ساتي خو ورسره ورسره به په زړه کې دا يَره هم ساتي چې هسې نه زما دا روژې او عبادات قبول نشي (يعنی د خَوف او رَجاء په مينځ مينځ کې به وي).(۱)

او دا د مؤمن نخه هم ده چې کله دې نيک عمل يا عبادت کوي نو د قبليدو اُميد به هم ساتي ، او ورسره ورسره به دا يَره هم لري چې هسې نه زما دا محنت چيرته ضائع نشي .

ځکه اصل شی د عبادت قبليدل دي ، که معمولي عبادت د الله ﷻ په دربار کې قبول شي هم دَارَد د وارو جهانو کاميابي ده ، او که ډير لوي عمل د رِيا يا د اخلاص د نشتوالي په وجه قبول نشي نو بې فائدې دی .

---

(۱) **نوټ** : دا ټنې خبرې امام غزالي رحمه الله په "کيميائی سعادت" کې هم په تفصيل سره ليکلې . کيميائی سعادت شپږم اصل د روژې بيان .

دغه وجه ده چې په قیامت به ډیر داسې خلق په جهنم کې او غورځولې شي چې هغوی به په دنیا کې غټ غټ عملونه کړي وي لیکن دوی به دا کارونه د الله ﷻ د رضا د پاره نه وي کړي بلکه د ریا او ځان ځودنې د پاره به یې کړي وي نو ځکه به یې هیڅ په کار رانشي.

د الله ﷻ په لاره کې د خرچ کوونکو متعلق په قرآن کریم کې ذکر دي:

﴿ وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَآ آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ ﴾ .(۱)

ترجمه: او هغه خلق چې دوی د الله په لاره کې (زکوة، صدقات وغیره) ورکوي او دوی زړونه په ویره کې وي.

یعنی دوی روژې هم نیسي، مونځ هم کوي، صدقې هم ورکوي خو بیا هم ویرېږي چې هسې نه دا قبول نشي.(۲)

لهذا د روژې نیولو نه روستو د قبلیدو دعا هم پکار ده.

د روژې میاشتې د عبادت اثر ټول کال موجود وي

د روژې د میاشتې د عبادت اثر ټول کال وي، ځکه دا خبره په تجربې سره ثابته ده چې کوم کس د روژې په میاشت کې عبادت کوي نو ددې په برکت به ده ته ټول کال د عبادت توفیق ملاوېږي، او کوم کس چې پدې میاشت کې د ګناه نه ځان اوساتي نو بیا به ټول کال د ګناه نه ځان محفوظ ساتلې شي.

علماؤ تر دې پورې لیکلي دي چې که یو کس خپل نفس ته دهوکه ورکړي او ورته ووایې چې ته صرف دا یوه میاشت د ګناه کولو نه بغیر تېره کړه نو بیا به ستا خواهش پوره کوم نو دا

---

(۱) المؤمنون آیة ۶۰.

(۲) علامه قرطبي رحمه الله ددې تشریح داسې کړې: وَ رَوَى التِّرمِذِيُّ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ هٰذِهِ الآيَةِ ﴿ وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَآ آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ ﴾ قَالَتْ عَائِشَةُ: أَهُمُ الَّذِينَ يَشْرَبُونَ الخَمْرَ وَيَسْرِقُونَ؟ قَالَ: لَا يَا بِنْتَ الصِّدِّيقِ وَلٰكِنَّهُمُ الَّذِينَ يَصُومُونَ وَيُصَلُّونَ وَيَتَصَدَّقُونَ وَهُمْ يَخَافُونَ أَلَّا يُقْبَلَ مِنْهُمْ أُولٰئِكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الخَيْرَاتِ. الجامع لاحکام القرآن (تفسیر القرطبي) المؤمنون آیة ۶۰

یقیني خبره ده چې که دا کس په دې یوه میاشت کې ځان د ګناه نه محفوظ کړي نو د الله ﷻ د رَحمت نه دا قوي اُمید دی چې بیا به ټول کال د ده په زړه کې د ګناهونو نه نفرت وي.

او که یو کس همت اوکړي نو په دې میاشت کې د ګناه نه ځان ساتل ځه ګران کار ندی ځکه سرکشه شیطانان ترل شوي وي ، د ګناه مُحَرِک کم وي ، اګر چې نفس اوس هم دې په ګناه باندې رابَرآنګیخته کوي خو د دې اَثر دومره قوي نه وي.

په روژه کې انسان د الله ﷻ قرب حاصلولې شي

الله رب العزت په مسلمانانو باندې دا خصوصي رحم کړی چې دوی ته یې د رمضانُ المبارک دا بهترینه میاشت ورکړې چې په دې کې دوی د الله ﷻ قُرب حاصلولې شي.

ځکه د کال په یوولسو (۱۱) میاشتو کې انسان په دُنیاوي کارونو کې مصروف وي چې د دې په وجه د ده رُوحاني قوت کمزورې شي ، بیا یې عبادت ته پوره زړه نه کیږي نو الله تعالی په خپل فضل و کرم سره مسلمانانو ته د رمضان المبارک میاشت ورکړه چې که یو انسان په دې میاشت کې روژې اونیسي ، د الله ﷻ عبادت اوکړي نو په رُوحاني طاقت کې چې کوم کمې راغلې وي هغه به واپس په دې میاشت کې پوره شي ، د ګناهونو په وجه چې د ده په زړه باندې کوم زَنګ راغلې وي هغه به صفا شي ، او انسان ته به د الله ﷻ قرب نصیبه شي.

د روژې میاشت غنیمت ګڼړل په کار دي

محترمو مسلمانانو ! د رمضان المبارک دا بهترینه میاشت غنیمت ګڼل په کار دي ، ځکه د دې میاشتې هره هره لمحه د الله ﷻ د رحمتونو ، د انسانانو د مغفرت ، او د جهنم نه د آزادیدو ده ، هیڅ معلومه نده چې بیا به داسې بهترینه موقع راشي یا نه ؟

تاسو لږ سوچ اوکړئ چې زمونږ ډیر اسلامي ورونه تیر کال په رمضان کې ژوندي وو لیکن اوس وفات شوي دي ، او هیڅ معلومه نده چې په دې موجوده خلقو کې به څوک په آئنده رمضان کې ژوندې وي یا نه ؟

او که په چاباندې آئنده رمضان راشي نو بیا معلومه نده چې اوس زمونږ دا کوم روغ صِحت یا عبادت ته فراغت دی آیا دا به راته بیا نصیبه شي او که نه ؟ لهذا د دې میاشتې

قدر پېژندل په کار دي .

دا هغه داسې مياشت ده چې په دې کې د جنت دروازې کلاوولې شي او جنت ښائسته کولې شي .

دا داسې مياشت ده چې په دې کې د جهنم دروازې بندې وي ، او بې شميره خلق د جهنم د اور نه آزادولې شي .

دا داسې مياشت ده چې په دې سرکښه شيطانان ترلې شي .

دا داسې مياشت ده چې په دې کې يوه شپه " د ليلة القدر " ده چې په هغې يوه شپه کې عبادت کول د زرو (۱۰۰۰) مياشتو د عبادت نه ډير بهتر دي .

دا داسې مياشت ده چې په دې کې د نفلو ثواب د فرضو برابر دي ، او د يو فرض ثواب د اوياؤ (۷۰) فرضو برابر دي .

دا داسې مياشت ده چې په دې کې دُعاګانې قبلولې شي ، او د انسانانو مغفرت په کې کولې شي .

ډير بدبخته انسان هغه دی چې په هغه باندې دا بهترينه مياشت راشي او دې بيا هم په دې کې روژې او نه نيسي ، عبادت اونکړي ، خپل ځان د جنت مستحق نه کړي ، او خپل ځان د جهنم د اور نه آزاد نه کړي نو يقيني چې دا ډير بدبخته انسان دی .

په رمضان کې ځنې کارونه په اهتمام سره کول په کار دي

مسلمان ته په کار دي چې په رمضان کې د روژې نيولو سره سره يو څو نور کارونه په اهتمام سره اوکړي ، ددې د پاره چې ددې مياشتې د رحمتونو او برکتونو نه په کاملې طريقې سره مستفيد شي :

۱. **د تراويحو اهتمام کول** : د تراويحو پوره اهتمام په کار دی ځکه تراويح شل رکعته دي ، په هر رکعت کې دوه سجدې دي ، نو د تراويحو مجموعه څلويښت سجدې شوی ، او الله ﷻ ته انسان د سجدې په حالت کې ډير مُقرّب وي ، په قرآن کريم کې ذکر دي :

﴿ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴾ (۱) ترجمه : سجده کوه او الله ﷻ ته ځان نزدې کوه .

(۱) سورة العلق آية ۱۹ .

ګويا په رمضان کې په هره شپه د تراويحو په کولو سره انسان ته څلويښت (۴۰) مقامات د قُرب حاصليږي. (۱)

۲. نوافل ډير کول: په رمضان کې چونکه د عباداتو اجر زيات وي، د نفلو په کولو سره انسان ته د فرضو ثواب ملاويږي، او د فرضو په کولو سره د اُويايو (۷۰) فرضو ثواب ملاويږي. لهذا په دې مياشت کې په خصوصي طريقې سره نوافل ډير کول په کار دي. يا خاصکر د تهجّدو مونځ، د اِشراق مونځ، د څاښت مونځ. او اَوّابينو خو په خصوصي طريقې سره اهتمام په کار دی.

۳. د قرآن کريم تلاوت ډير کول: د قرآن کريم د دې مياشتې سره خاص مناسبت دی، ځکه په همدې مياشت کې د لوحِ محفوظ نه آسمانِ دُنيا ته را نازل شوی، الله تعالی فرمايي:

﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ فِيْهِ الْقُرْاٰنُ ﴾. (۲)

ترجمه: مياشت د رمضان هغه (مبارکه مياشت) ده چې په دې کې قرآن کريم نازل شوی. دغه وجه ده چې زمونږ اسلافو به په دې مياشت کې ډير تلاوت کولو. لهذا مونږ ته هم په کار دي چې په دې مياشت کې ډير تلاوت اوکړو.

۴. ډير ذکر و اذکار کول: په رمضان کې د قرآن کريم تلاوت سره سره نور نفلي اَذکار يا خاصکر د دريمې کليمې ذکر کول او درود شريف ډير ويل په کار دي، که لاس په کار کې مشغول وي خو په ژبه باندې د الله ﷻ ذکر کول په کار دي.

۵. ډيرې دُعاګانې کول: په دې مياشت کې ډيرې دُعاګانې کول په کار دي، ځکه دا مياشت په خصوصي طريقې سره د دُعاګانو قبلولو ده، اګر چې الله تعالی هر وخت د دُعاګانو قبلولو وعده کړی. (۳)

---

(۱) **نوټ**: د شل رکعته تراويحو ثبوت، دلائل، اَهميت او فضائل روستو په مستقله موضوع کې ذکر دي، د صفحه ۱۶۶ نه تر صفحه ۲۰۵ پورې. ابوالشمس علي عنه

(۲) البقرة آية ۱۸۵.

(۳) الله تعالی فرمايي: ﴿ اُدْعُوْنِيْٓ اَسْتَجِبْ لَكُمْ ﴾ سورة غافر آية ۶۰. بل ځای ذکر دي: ﴿ وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادِيْ عَنِّيْ فَاِنِّيْ قَرِيْبٌ اُجِيْبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِ ﴾. البقرة آية ۱۸۶.

خو خاصکر په دې میاشت کې الله تعالی په خصوصي طریقې سره دُعاګانې قبلوي .

٦ . **ویرې صدقې ورکول** : په رمضان کې د فرضي زکوة نه علاوه نور نفلي صدقات او خیرات هم په کار دی ، په حدیث کې راځي چې نبي علیه السلام به تول کال سخاوت کولو لیکن په رمضان کې به د دوی سخاوت د تېزې هوا نه هم زیات ؤ ، څه چې به ورته راغلل هغه به یې صدقه کول .

لهذا مونږ ته هم په دې میاشت کې صدقې او خیرات ډیر کول په کار دي .

۷ . **د ګناهونو نه ځان ساتل** : د ګناه نه هر وخت ځان ساتل په کار دي بیا خاصکر په دې میاشت کې خو د ګناهونو نه ځان ډیر ساتل په کار دي ، ځکه په دې میاشت کې د ګناه سزا هم زیاته وي .

لهذا انسان ته په کار دي چې د هر قِسمه ګناهونو ، فضول خبرو ، فضول کارونو او فضول مجلسونو نه ځان اوساتي .

۸ . **د غصې او جګړې نه ځان ساتل** : په حدیث کې راځي چې دا میاشت د مواسات او غمخوارګۍ میاشت ده . لهذا په دې میاشت کې د غصې ،کنځلو او جګړې کولو نه ځان ساتل په کار دي . په حدیث کې خو تر دې پورې ذکر دي :

.... وَإِنْ جَهِلَ عَلَى أَحَدِكُمْ جَاهِلٌ وَهُوَ صَائِمٌ فَلْيَقُلْ : إِنِّي صَائِمٌ .(۱)

که یو جاهل کس په تاسو کې دیو چا سره د جهالت (او جنګ) خبره کوي او ستاسو روژه وي نو ورته ووایه چې " زه روژه داریم " (زه جنګ ته تیار نه یم) .

نصیحت

اې د غفلت په خوب اُوده انسانه ! راویښ شه ، د رمضان المبارک بهترینه میاشت ده ، د مغفرت او بخښې میاشت ده .

ترڅو پورې به ته د الله ﷻ په نافرمانۍ کې اخته یې ؟ ترڅو پورې به ته د شیطان پیروي

(۱) سنن الترمذي رقم الحديث ۷٦٤ أَبْوَابُ الصَّوْمِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الصَّوْمِ ، صحيح الترغيب والترهيب كتاب الصوم رقم الحديث ۹۷۸(۱) الترغيب في الصوم مطلقا ، مسند احمد رقم الحديث ۹۳٦۳ .

Scanned with CamScanner

کوی ؟ آیا تاته شرَم نه درځي چې په دې بهترینه میاشت کې اوس هم ستا خوراک حرام دی، لباس دې حرام دی ، آمدني دې حرامه ده ، د ژبې لاس او خپو ګناهونه اوس هم درنه کیږي ، اکثر کارونه دې د قرآن کریم او احادیثو خلاف دي ، د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د سُنتو پریخودونکې یې . آیا ته د الله ﷻ د عذاب نه نه ویریږی ؟ آیا ته د جنت اُمید نه لری ؟

لهذا په دې بهترینه میاشت کې الله ﷻ طرف ته متوجِه شه ، ځان د دروغو غیبت او نورو ګناهونو نه محفوظ کړه .

قیل لأهل الذنوب والآثام + قابلوا بالمتاب شهر الصّیام

انه فی الشهور شهرٌ جلیلٌ + واجب حقه وکید الزمام

واطلبوا العفو من الٰهٍ عظیم + لیس علیه یخفی فعلُ الانام

خلاصه

د غونډ تقریر خلاصه دا راأوته چې د رمضان المبارک روژې فرضِ عین دي ، په اسلامي شریعت کې د دې ډیر اهمیت بیان شوی ، دا د اسلام بُنیادي رُکن دی . او بغیر عُذره د دې د پریخودو سختې سزاګانې ذکر شوي ، لهذا مسلمان ته په کار دي چې د دې میاشتې قدر اوکړي ، د رمضان المبارک روژې اونیسي ، د دې د آدابو لحاظ اوساتي ، او د هر قِسمه ګناهونو نه ځان اوساتي ، د دې د پاره چې د روژو کوم مقصد دی (یعنی تقویٰ حاصلول) دا هم پوره شي او ورسره ورسره بې شماره ثوابونه هم تر لاسه کړي .

دُعا

الله ﷻ دې مونږ ټولو ته په صحیح طریقې سره د روژو نیولو او عباداتو کولو توفیق راکړي ، مونږ ټول دې د ګناهونو نه اوساتي ، او کوم ثوابونه او اجرونه چې په روژو مقرر شوي هغه دې مونږ ټولو ته رانصیبه کړي .

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

د أسلافو د روژو سره مینه

که مونږ د خپلو آسلافو تاریخ اوګورو نو راته به معلومه شي چې د دوی د روژو سره دومره شوق ؤ چې د فرضي روژو سره سره یې نفلي روژې هم همیشه نیولې ، د آیامِ مَنهیه نه علاوه غونډ کال به یې روژې نیولې ، د نمونې د پاره د یو څو آسلافو احوال درته ذکر کوم :

۱ . عامر بن قیس رحمه الله به تو له شپه د الله ﷻ عبادت کولو او همیشه به یې د ورځې روژه وه . (۱)

تر دې چې کله وفات کیدو نو د روژې او قِیامُ اللیل پاتې کیدو په وجه یې ژړل . (۲)

۲ . اسود بن یزید النخعي رحمه الله به هم همیشه روژه نیوه . (۳)

تر دې چې په سختې ګرمۍ کې د روژو نیولو او سختې تَندې په وجه به یې ژبه تَکه توره شوه او بدن به یې مکمل زیړ شو . (۴)

حتّی چې د ډیرو روژو او کمزورتیا په وجه یې د یوې سترګې نظر هم ختم شو . (۵)

۳ . امام ابوحنیفه رحمه الله (د آیامِ مَنهیه نه علاوه) دیرش (۳۰) کاله مسلسل روژه نیولې . (۶)

---

(۱) ... ولقد كان يبيت قائمًا، ويظل صائمًا . "الحلية" (۲/۸۸) .

(۲) عن قتادة : " لما احتضر عامر بكى. فقيل ما يبكيك ؟ قال: ما أبكي جزعًا من الموت، ولا حرصًا على الدنيا، ولكن أبكي على ظمأ الهواجر وقيام الليل . "سير اعلام النبلاء" (۴/۱۹) .

(۳) و روى شعبة عن الحكم أنّ الأسود كان يصوم الدهر . "سير اعلام النبلاء" (۴/۵۲) .

(۴) و روى حماد عن إبراهيم . كان الأسود يصوم حتّى يَسود لسانه من الحر . "سير اعلام النبلاء" (۴/۵۳) .

(۵) قال حنش بن حارث: رأيت الأسود وقد ذهبت إحدى عينيه من الصوم . "حلية الأولياء" (۲/۱۰۴) .

(۶) عن الحسن بن عمارة أنّه غسل حين توفي وقال: غفر الله له، لم تفطر منذ ثلاثين سنة، ولم تتوسد يمينك في الليل منذ أربعين سنة . "إقامة الحجة على ان الإكثار من التعبد ليس ببدعة" (ص ۷۷) . نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ۱۵۴/۱ صوم ابي حنيفة .

۴ . حضرت عُروه بن زبير رحمه الله د مديني منوّرې په فقهاؤ کې مشهور فقيه تېر شوی ، ده به هم د أيّام مَنهيه نه علاوه هميشه روژه نيوه ، تر دې چې کله وفات کيدو نو روژه يې وه ، خلقو ورته ډير وويل چې روژه ماته کړه ليکن ده ماته نکړه . (۱)

دده په خپه باندې د آکِلي (غوښه خورونکي) بيماري لږيدلې وه ، طبيبانو چې کله دده نه خپه غوڅوله نو په دې حالت کې هم دده روژه وه . (۲)

۵ . عبدالرحمن بن اسود نخعي رحمه الله به دومره ډيرې روژې نيولی چې د ډيرو روژو او تندې په وجه يې ژبه اُوسوزيده (او خرابه شوه) . (۳)

تر دې چې کله وفات کيدو نو ژړل يې ، خلقو ورته وويل چې ولې ژاړې ؟ ده ورته وويل: أسفًا على الصّلاة والصّوم . د مونځ او روژې په پاتې کيدو باندې افسوس کوم .

دا يې مسلسل ويل او وفات شو . (۴)

۶ . شيخ الاسلام بقيع بن مخلد رحمه الله د امام احمد بن حنبل رحمه الله شاګرد دی ، ډير تفسيرونه او د احاديثو کتابونه يې ليکلي ، ددې باوجود به يې په هره شپه د قرآن کريم ختم کولو ، د ورځې به يې سل رکعته نفلونه کول ، هميشه به يې روژه نيوه ، او په ډيرو جهادونو کې يې شرکت کړې ؤ . (۵)

---

(۱) عن هشام بن عروة أنّ أباه كان يصوم الدهر إلا يوم الفطر ويوم النحر ومات وهو صائم ويجعلوا يقولون له أفطر فلم يفطر . "طبقات ابن سعد" (۵/۱۸۰) ، و"الزهد" لأحمد (۳۷۱) ، "صفة الصفوة" (۲/۸۸) . وعن هشام بن عروة أنّ أباه كان يسرد الصوم . "صفة الصفوة" (۲/۸۸) .

(۲) وعن عبد الواحد مولى عروة قال: شهدت عروة بن الزبير قطع رجله من المعضل وهو صائم . "الحلية" (۲/۱۷۸) .

(۳) وروي أنّ عبد الرحمن صام حتى أحرق الصوم لسانه . "السير" (۵/۱۲) .

(۴) وعن الحكم أنّ عبد الرحمن بن الأسود لما احتُضر بكى فقيل له : ما يبكيك ؟ فقال: أسفًا على الصّلاة والصّوم ولم يزل يتلو حتى مات . "السير" (۵/۱۲) .

(۵) ذكر أبو عبيدة صاحب القبلة قال: كان بقيّ يختم القرآن كلّ ليلة ثلاث عشرة ركعة ، وكان يصلي بالنهار مئة ركعة ، ويصوم الدهر ، وكان كثير الجهاد ، فاضلاً ، يُذكر عنه أنه رابط اثنتين وسبعين غزوة . "سير أعلام النبلاء" (۱۳/۲۹۲) .

۷. د حنابله ؤ مشهور عالم ابن بطه رحمه الله کوم چې د احادیثو مشهور کتاب "الابانة الکبری" هم لیکلې دی، دا چې کله د سفر نه راواپس شو نو څلويښت (۴۰) کاله په کور کې ؤ، بازار ته به نه تللو، د آیام مَنهیه نه علاوه به یې همیشه روژه وه. (۱)

۸. وکیع بن جراح رحمه الله مشهور عالم تېر شوی، دده به په سفر او حضَر دواړو کې همیشه روژه وه، او په هره شپه به یې د قرآن کریم ختم کولو. (۲)

۹. سلیمان بن یسار رحمه الله د مدینې منوّرې په فقهاؤ کې مشهور فقیه ؤ، دده به هم همیشه روژه وه. دده ورور عطاء بن یسار رحمه الله به یوه ورځ پس روژه نیوله. (۳)

۱۰. سعید بن مسیب رحمه الله به هم همیشه روژه نیوه. (۴)

۱۱. احمد بن سلیمان د حنابله ؤ مشهور عالم ؤ، ډیر کتابونه یې لیکلي، دده به هم همیشه روژه وه. (۵)

۱۲. نورالدین زنګي رحمه الله با وجود ددینه چې عادل بادشاه ؤ، همیشه به په جهاد

---

(۱) الإمام القدوة العابد الفقيه المحدث شيخ العراق العكبري الحنبلي صاحب "الإبانة الكبرى". قال الخطيب: "لما رجع ابن بطة من الرحلة لازم بيته أربعين سنة، لم يُر في سوق ولا رؤي مفطر إلا في عيد. "تاريخ بغداد" (۳۷۲/۱۰)، و"سير أعلام النبلاء" (۱٦/۵۲۹، ۵۳۰).

(۲) قال يحيى بن أكثم: صحبت وكيعًا في الحضر والسفر، وكان يصوم الدهر، ويختم القرآن كل ليلة. "سير أعلام النبلاء" (۱۴۲/۹).

(۳) كان سليمان بن يسار يصوم الدهر. وكان أخوه عطاء يصوم يومًا ويفطر يومًا. "السير" (۴۴۸/۴)، ابن سعد (۱۷۳/۵)، صفة الصفوة ۸۴/۲).

(۴) حدث يزيد بن أبي حازم أن سعيد بن المسيب كان يسرد الصوم. "سير أعلام النبلاء" (۲۲۱/۴)، وقال الذهبي إسناده ثابت

(۵) من كبار علماء الحنابلة في جمع العلم والزهد. وصنف كتاب "الخلاف" نحو مائتي جزء. وقد سمع من أبي داود السجستاني وغيره. وكان يصوم الدهر ويفطر كل ليلة على رغيف. "مناقب الإمام أحمد" (٦٦٨،۱٦۷).

کې مصروفه وُ ، څه د پاسه دوه پنځوس ښارونه يې د کافرانو نه فتح کړي وو ، خو د دې باوجود به يې بيا هم ټوله شپه عبادت کولو ، او اکثره به يې روژه وه .(۱)

۱۳ . د محمد بن عبدالرحمن المغيرة رحمه الله اول معمول دا وُ چې يوه ورځ به يې روژه وه او بله ورځ به يې نه وه ، بيا يې روستو معمول دا جوړ کړو چې مسلسل به يې روژې نيولې .(۲)

۱٤ . علامه ابن سيرين رحمه الله به يوه ورځ پس مسلسل روژه نيوه ، او همدا يې معمول وُ .(۳)

۱۵ . علامه ابن جريج رحمه الله به په هره مياشت کې صرف درې (۳) ورځې روژې نه نيولې نور به يې هميشه روژه وه .(۴)

نوټ : د روژې متعلق ټول ضروري فِقهي مسائل په تفصيل سره روستو ذکر دي ، د صفحه ۲۰٦ نه تر د صفحه ۳۲۴ پورې ، هلته يې اوګوره . ابوالشمس عفي عنه

---

(۱) قال ابن الجوزي: استرجع نور الدين محمود بن زنكي رحمه الله تعالى من أيدي الكفار نيفًا وخمسين مدينة.... قال ابن كثير... وكان مدمنًا لقيام الليل، يصوم كثيرًا ويمنع نفسه من الشهوات . "البداية والنهاية" (۳۰۷-۳۰٦/۱۲).

(۲) أنه كان يصوم يومًا ويفطر يومًا ثم سرده. "العبر" (۲۳۱/۱)، واليافعي في "مرآة الجنان" (۳۴۰/۱).

(۳) عن أيوب قال: كان محمد يصوم يومًا ويفطر يومًا. "الزهد" (۳۰۷)، و"السير" (٦۱۵).

(۴) قال أبو عاصم النبيل: كان ابن جريج من العباد كان يصوم الدهر سوى ثلاثة أيام من الشهر. "السير" (۳۳۳/٦). نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان الباب الخامس سادات الصائمين.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ

یٰۤاَیُّهَا الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا کُتِبَ عَلَیۡکُمُ الصِّیَامُ کَمَا کُتِبَ عَلَی الَّذِیۡنَ مِنۡ قَبۡلِکُمۡ لَعَلَّکُمۡ تَتَّقُوۡنَ

البقرة آیة ۱۸۳

د رمضانُ المبارک د روژو فضائلِ فوائدِ او حِکمتونه

تالیف

آبُوالشَّمۡس مولانا نُوۡرُالۡهُدٰی عُفِیَ عَنۡهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د رمضان المبارک د روژو فضائل، فوائد او حکمتونه

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ اَنْعَمَ عَلَى الْخَلْقِ بِبَعْثَةِ الْاَنْبِيَآءِ وَالْمُرْسَلِيْنَ . وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ خَاتَمِ النَّبِيِّيْنَ . وَعَلٰى آلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ .

اَمَّا بَعْدُ فَقَدْ قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ يَاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴾ (۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهٗ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهٖ . (۲) صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْم

تمهيدي خبره

عزت منده مسلمانانو وروڼو ! رمضان المبارک د خير و برکت مياشت ده ، د رحمتونو او مغفرت مياشت ده ، په دې کې يو اهم عبادت روژه ده ، روژه د اسلام بنيادي رکن دی ، د رمضان روژې فرضِ عين دي ، په اسلامي شريعت کې ددې روژو ډير فضائل ، فوائد او حکمتونه بيان شوي .

---

(۱) البقرة آية ۱۸۳ .

(۲) صحيح البخاري كتاب الإيمان باب: صَوْمُ رَمَضَانَ إِحْتِسَابًا مِنَ الْإِيْمَانِ رقم الحديث ۳۸ ، صحيح مسلم باب الترغيب في قيام رمضان و هو التراويح رقم الحديث ۱۷۵ (۷۶۰) ، سنن ابي داؤد باب في قيام شهر رمضان رقم الحديث ۱۳۷۲ ، سنن ابن ماجة رقم الحديث ۱۶۴۱ ، مشكاة المصابيح كتاب الصوم الفصل الاول رقم الحديث ۱۹۵۸ (۳) .

په يو روايت کې ورسره مزيد اضافه هم شته : عَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهٗ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهٖ، وَمَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهٗ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهٖ » . صحيح البخاري كتاب فضل ليلة القدر رقم الحديث ۲۰۱۴ .

مسلمان به هر حُکم بغیر د چُون و چرا مني

د مسلمان شان دادی چې دې به د الله ﷻ هر حُکم بَغیر د چُون و چرا نه په سَر سترګو مني، که ده ته په یو حُکم کې څه فوائد او حِکمتونه په نظر راځي او که نه.

ځکه مونږ د الله تعالی بندګان او غلامان یو، او بنده ته هیڅ کله دا حق حاصل نه وي چې هغه په یو حُکم باندې د عمل کولو نه مخکې د مولی د حُکم فوائد او حِکمتونه معلوم کړي، بلکه بنده او غلام ددې پابند وي چې هغه هر حُکم بغیر د چون و چرا نه اُومني.

البته دا خبره یقیني ده چې الله تعالی حکیم ذات دی او حکیم چې د کومو شیانو حُکم کوي نو په هغې کې به خامخا د انسان د پاره بې شماره حِکمتونه، رازونه، دُنیوي او اُخروي فائدې وي.

بل دا چې انسان طبعًا حریص دی که چیرته ده ته د یو حُکم فوائد، آسرار، حِکمتونه، دُنیوي او اُخروي فایدې بیان کړې شي نو دې فِطرةً خوشحالیږي، مُطمئِن کیږي، او په دې باندې بیا په شوق سره عمَل کوي.

بیا خاصکر د ځنې احکاماتو فوائد او حِکتونه خو په قرآن کریم او احادیثو کې هم ذکر شوي لکه مونځ، روژه، زکوة، حج وغیره.

بهر حال، د رمضان المبارک په میاشت کې روژې نیول هم د الله تعالی یو حُکم دی، په شریعت کې ددې ډیر فضائل او فوائد بیان شوي، هغه ټول په دې مختصر وخت کې بیانول ممکن ندي خو زه به درته یو څو غټ فضائل او فوائد بیان کرم:

۱. د روژې په وجه تقوی پیدا کیږي

د روژې اوله فائده دا ده چې ددې په وجه په انسان کې تقولی پیدا کیږي، په قرآن کریم کې هم د روژې فرض کیدو مقصد همدا تقولی بیان شوی، الله رب العزت فرمایي:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ﴾.(۱)

(۱) البقرة آية ۱۸۳.

ترجمه: اې مؤمنانو ! په تاسو باندې روژې فرض کړې شوي دي لکه څرنګې چې په هغه خلقو باندې فرض کړې شوې وې کوم چې د تاسو نه وړاندې تېر شوي، ددې د پاره چې تاسو پرهیزګار (متّقیان) شی. (په زړه کې مو د الله ﷻ نه یره پیدا شي).

فایده: ددې آیت نه معلومه شوه چې د روژې په اَهمو مقاصدو یو مقصد دا هم دی چې ددې په وجه په انسان کې تقوٰی (د الله ﷻ نه یَره) پیدا کیږي، او د ګناهونو نه بچ کیږي.

(**نوټ**: ددې آیت پوره تشریح په مخکینۍ موضوع "د رمضان المبارک د روژو اهمیت" کې تېره شوې، هلته يې اوګوره. ابوالشمس عفي عنه)

۲. د روژې په وجه مخکنی ګناهونه معاف کیږي

د روژې دویمه فائده داده چې ددې په وجه د مسلمان مخکني ګناهونه معاف کیږي، دا مضمون په ډیرو احادیثو کې ذکر شوی:

۱. د بخاري شریف او مسلم شریف حدیث دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

مَنْ صَامَ رَمَضَانَ، إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. (۱)

څوک چې د رمضان المبارک روژې د ایمان سره او د ثواب په نیت باندې (خالص د الله ﷻ د رضا د پاره) اونیسي نو په دې سره دده مخکني ټول ګناهونه معاف کولې شي.

(یعنې واړه ګناهونه به ورته ټول معاف کړې شي، او غټ ګناهونه به ورته سپک کړې شي، او که ګناهونه يې نه وي کړي نو دده درجې به پورې اوچتې کړې شي). (۲)

---

(۱) صحیح البخاري کِتَابُ الإِيمَانِ بَابٌ: صَوْمُ رَمَضَانَ احْتِسَابًا مِنَ الإِيمَانِ رقم الحدیث ۳۸، صحیح مسلم باب الترغیب في قیام رمضان و هو التراویح رقم الحدیث ۱۷۵ (۷۶۰)، سنن ابي داؤد باب في قیام شهر رمضان رقم الحدیث ۱۳۷۲، سنن ابن ماجة رقم الحدیث ۱۶۴۱، مشكاة المصابیح كتاب الصوم الفصل الاول رقم الحدیث ۱۹۵۸ (۳).

(۲) ملا علي قاري رحمه الله ددې حدیث تشریح داسې کړې: "إِيمَانًا" نُصِبَ عَلَى أَنَّهُ مَفْعُولٌ لَهُ، أَيْ لِلْإِيمَانِ، وَهُوَ التَّصْدِيقُ بِمَا جَاءَ بِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْإِعْتِقَادُ .... (نور په آئنده صفحه)

Scanned with CamScanner

۲. د نسائي او ابن ماجه شريف حديث دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَرَضَ صِيَامَ رَمَضَانَ عَلَيْكُمْ وَسَنَنْتُ لَكُمْ قِيَامَهُ. فَمَنْ صَامَهُ وَقَامَهُ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ. (۱)

بيشکه الله تعالى په تاسو باندې د رمضان روژې فرض کړې دي ، او ما درباندې ددې قيام (يعنی تراويح) سُنت مقرر کړي ، پس څوک چې د ايمان سره او د ثواب په نيت باندې (خالص د الله ﷻ د رضا د پاره) ددې مياشتې روژې اونيسي ، او ددې د شپو قيام اوکړي نو دې به د خپلو ګناهونو نه داسې اووځي (او صفا به شي) لکه په کومه ورځ چې دې خپلې مور زېږولې وي (او د ګناهونو نه صفا وي).

۳. په مسند احمد کې اورد حديث نقل دی ، د هغې په آخر کې ذکر دي :

.... وَيُغْفَرُ لَهُمْ فِي آخِرِ لَيْلَةٍ . قِيْلَ : يَارَسُولَ اللهِ ! أَهِيَ لَيْلَةُ الْقَدْرِ ؟ قَالَ : لَا . وَلٰكِنَّ

...... بِفَرْضِيَّةِ الصَّوْمِ. قَالَهُ الطِّيبِيُّ، وَقِيلَ: تَصْدِيقًا لِثَوَابِهِ. وَقِيلَ: نَصْبُهُ عَلَى الْحَالِ، أَيْ مُصَدِّقًا لَهُ. أَوْ عَلَى الْمَصْدَرِيَّةِ أَيْ صَوْمَ إِيمَانٍ أَوْ صَوْمَ مُؤْمِنٍ، وَكَذَا قَوْلُهُ "وَاحْتِسَابًا" أَيْ طَلَبًا لِلثَّوَابِ مِنْهُ تَعَالَى أَوْ إِخْلَاصًا أَيْ بَاعِثُهُ عَلَى الصَّوْمِ مَا ذُكِرَ، لَا الْخَوْفُ مِنَ النَّاسِ، وَلَا الْإِسْتِحْيَاءُ مِنْهُمْ. وَلَا قَصْدُ السُّمْعَةِ وَالرِّيَاءِ عَنْهُمْ ... "غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ" أَيْ مِنَ الصَّغَائِرِ وَيُرْجَى لَهُ عَفْوُ الْكَبَائِرِ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۴/ ۱۳۶۲ كِتَابُ الصَّوْمِ الْفَصْلُ الْأَوَّلُ في تشريح حديث ۱۹۵۸ (۳)

(۱) سنن النسائي كتاب الصِّيَامِ رقم الحديث ۲۲۱۰ ، سنن ابن ماجة كِتَابُ إِقَامَةِ الصَّلَاةِ وَالسُّنَّةِ فِيهَا بَابُ مَا جَاءَ فِي قِيَامِ شَهْرِ رَمَضَانَ رقم الحديث ۱۳۲۸ ، مسند ابي داؤد الطيالسي رقم الحديث ۲۲۱ ، صحيح ابن خزيمة رقم الحديث ۲۲۱۰ (قال الاعظمي اسناده ضعيف و معناه ثابت).

وفي رواية : إِنَّ اللهَ فَرَضَ عَلَيْكُمْ صِيَامَ شَهْرِ رَمَضَانَ، وَسَنَّ لَكُمْ قِيَامَهُ .... » فضائل رمضان لابن ابي الدنيا ۱/ ٦۲ رقم الحديث ۱۷ .

وفي رواية : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: « أَوْضَعُ مَا يُصِيبُ صَاحِبُ شَهْرِ رَمَضَانَ إِذَا أَحْسَنَ صِيَامَهُ وَقِيَامَهُ أَنْ يَخْرُجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ » . فضائل شهر رمضان لعبد الغني المقدسي ۱/ ۳۲ رقم ۸

الْعَامِلَ إِنَّمَا يُوَفَّى أَجْرَهُ إِذَا قَضَى عَمَلَهُ . (۱)

... په آخري شپه د روژه دارو بخنه کولې شي . صحابه کرامو عرض اوکړو : آیا دا د لیلة القدر شپه ده ؟ (چې په دې کې د دوی بخنه کولې شي ؟) نبي علیه السلام ورته وفرمایل: نه ، بلکه (قانون دادی چې) مزدور ته مزدوري هغه وخت ورکولې شي کله چې کار پوره کړي (یعنی د هرې روژې په آخر کې د دوی مغفرت کولې شي) .

۴ . نبي علیه السلام فرمایي :

...فَإِذَا صَامَ أَوَّلَ يَوْمٍ مِنْ رَمَضَانَ غَفَرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ إِلَى مِثْلِ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ . وَاسْتَغْفَرَ لَهُ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ مِنْ صَلَاةِ الْغَدَاةِ إِلَى أَنْ تُوَارِيَ بِالْحِجَابِ ...(۲)

... کله چې روژه دار د رمضان المبارک اوله روژه اونیسي نو الله تعالی ده ته د تیر رمضان نه تر دې رمضان پورې ټول ګناهونه اوبخي ، او آویا زره (۷۰۰۰۰) فرښتې په هره ورځ د سهر نه تر ماښامه پورې دده د پاره د مغفرت او بخښې دعاګانې غواړي ...

۵ . د مسلم شریف حدیث دی ، رسول الله ﷺ فرمایي :

اَلصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ ، وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ ، وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ ، مُكَفِّرَاتٌ مَا بَيْنَهُنَّ إِذَا اجْتَنَبَ الْكَبَائِرَ . (۳)

چې کله یو انسان د کبیره ګناهونو نه ځان ساتي نو دا پنځه مونځونه د ټولو هغه صغیره

---

(۱) مسند احمد رقم الحدیث ۷۹۱۷ ، الترغیب والترهیب ج۲ ص ۹۱ ، شعب الایمان رقم الحدیث ۳۳۳۰ ، کنزالعمال رقم الحدیث ۲۳۷۰۸ . واخرجه البزار (۹۶۳) ، ومحمد بن نصر في "قیام رمضان" ص ۱۱۲ .

نوټ : دې حدیث ته اګر چې علماؤ ضعیف ویلي ، لیکن د دې حدیث مضمون په نورو صحیح احادیثو کې ذکر دی لکه په مسند احمد کې رقم (۷۱۴۸) ورقم (۷۷۸۰) ورقم (۷۷۸۸) کې د همدې حدیث مضامین ذکر دي .

(۲) شعب الایمان الصیام فضائل شهر رمضان رقم الحدیث ۳۳۶۲ ، الترغیب والترهیب کتاب الصوم الترغیب في صیام رمضان احتسابًا وقیام لیله رقم الحدیث ۱۲ .

(۳) صحیح مسلم بَابُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ وَالْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ، وَرَمَضَانَ إِلَى رَمَضَانَ مُكَفِّرَاتٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ مَا اجْتُنِبَتِ الْكَبَائِرُ رقم الحدیث ۱۶ (۲۳۳) .

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « شَهْرُ رَمَضَانَ يُكَفِّرُ مَا بَيْنَ يَدَيْهِ إِلَى شَهْرِ رَمَضَانَ الْمُقْبِلِ » . فضائل رمضان لابن ابي الدنیا ۶۴/۱ رقم الحدیث ۳۶ .

Scanned with CamScanner

ګناهونو د پاره کفاره (او ختموونکي) ګرځي کوم چې په دې مینځني وختونو کې شوي وي، همدارنګې د یوې جُمعې نه تر د بلې جُمعې پورې، او د یو رمضان نه تر د بل رمضان پورې دا هم د هغه صغیره ګناهونو د پاره کفاره ګرځي کوم چې د دې په مینځ کې شوي وي.

فائده ددې حدیث نه معلومه شوه چې کوم ګناهونه د یو رمضان نه تر د بل رمضان پورې په دې مینځني وخت کې شوي وي نو دا به د رمضانُ المبارک د روژو په برکت سره معاف کیږي.

البته د کبیره ګناهونو سپیره توب دومره تیز دی چې ددې د معاف کولو د پاره د توبې ضرورت دی، خو که الله ﷻ یې چاته اوغواړي نو بغیر د توبې نه یې هم ورته معاف کولې شي، ځکه د هغه نه څوک تپوس کوونکې نشته.

د الله ﷻ رحمت د بندګانو ګناهونو بخلو د پاره معمولي ذریعه ګوري

دا یقیني خبره ده چې د الله ﷻ رحمت د بندګانو د بَخلو د پاره معمولي بهانه ګوري. د فارسي ژبې یو شعر دی: رحمتِ حق بها نه می جوید * رحمتِ حق بهانه می جوید

د شعر په دې اوله کرَۍ کې د "بَها" معنی ده: قیمت. او په دویمه کرَۍ کې د "بَهانه" معنی ده: حِیله، وسیله. نو اوس د شعر معنی دا شوه:

د الله ﷻ رحمت قیمت نه غواړي، بلکه د الله ﷻ رحمت (د انسانانو د ګناهونو بخَلو د پاره) بَهانه (معمولي حِیله او وسیله) غواړي.

که په دُنیا کې یو کس د یو مالدار سړي دروازه یو میاشت اوټکوي نو که دا مالدار هر څومره بَخیل وي خو دې به آخِر هم ده ته دروازه کلاؤ کړي او دده ضرورت به پوره کړي نو اوس تاسو په خپله آندازه اولږوئ چې که یو کس په رمضان المبارک کې د روژې په نیولو سره یو میاشت د أرْحَمُ الرَّاحِمِين ذات دروازه اوټکوي (یعنی د هغه نه د خپلو ګناهونو د مغفرت او بخَنې سوال اوکړي) نو ضرور به د الله ﷻ رحمت په جوش کې راشي او دده مغفرت به کوي، بیا خاصکر د رمضان المبارک میاشتې په باره کې خو په خپله نبي علیه السلام فرمایي:

هُوَ شَهْرٌ أَوَّلُهُ رَحْمَةٌ، وَأَوْسَطُهُ مَغْفِرَةٌ، وَآخِرُهُ عِتْقٌ مِّنَ النَّارِ .(۱)

دا داسې مياشت ده چې ددې اِبتدائي حصه (د مسلمانانو د پاره) رحمت دی ، مينځنۍ حصه يې مغفرت دی ، او آخري حصه يې د جهنم نه د آزادۍ ده .

۳ . روژه دار ته الله ﷻ په خپله بې حسابه اجر ورکوي

د رمضان المبارک د روژو دريمه فائده داده چې روژه دار ته الله ﷻ په خپله بې حسابه اجر ورکوي .

۱. د مسلم شريف او مشکوة شريف حديث دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :

كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ يُضَاعَفُ. اَلْحَسَنَةُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ. قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: إِلَّا الصَّوْمَ. فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ. يَدَعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ أَجْلِي . "لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ: فَرْحَةٌ عِنْدَ فِطْرِهِ. وَفَرْحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ " .(۲)

د بني آدم د هر نيک عمل اجر (د اِخلاص او لِلّهيت په وجه) د لس(۱۰) چنده نه تر اُووه سوه (۷۰۰) چنده پورې زياتولې شي ، مګر الله تعالی فرمايي : چې روژه ددې قانون نه مُستثنی ده ، ځکه دا (د بنده د طرفه) خاص زما د پاره (يوه تحفه) ده ، او همدا زه به ددې اجر ورکوم (۳) روژه دار صرف زما د پاره خپل خواهشات او خوراک پرېږدي (پس زه به هم ده ته د خپلې مرضۍ مطابق ثواب ورکوم) .

(۱) شعب الايمان رقم الحديث ۳۳۳۶ الصيام فضائل شهر رمضان ، مشكاة المصابيح كتاب الصوم الفصل الثالث رقم الحديث ۱۹۶۵ (۱۰) ، صحيح ابن خزيمة باب فضائل شهر رمضان ... رقم الحديث ۱۸۸۷ ، كنزالعمال رقم الحديث ۲۳۷۱۴ ، و رقم ۲۳۲۷۶ ، معارف الحديث ج۴ ص ۳۴۶ كتاب الصوم .

(۲) صحيح مسلم بَابُ فَضْلِ الصِّيَامِ رقم الحديث ۱۶۴(۱۱۵۱) ، مشكوة المصابيح كتاب الصوم الفصل الاول رقم الحديث ۱۹۵۹(۳) ، سنن ابن ماجة باب ماجاء في فضل الصيام رقم الحديث ۱۶۳۸ ، و رقم ۳۸۲۳ ، شعب الايمان فضائل الصوم رقم الحديث ۳۳۰۴ .

(۳) قال أبو عبيد: إنّما خصّ الله تبارك وتعالى الصّوم بأنّه له وهو يجزي به، وإن كانت أعمال البرّ كلّها له وهو يجزي بها، لأنّ الصّوم ليس يظهر من ابن آدم بلسان ولا فعل فتكتبه الحفظة. إنّما هو نيّة في القلب وإمساك عن حركة المطعم والمشرب. نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم ﷺ ۲۶۲۵/۷ الصوم .

Scanned with CamScanner

د روژه دار د پاره دوه خوشحالئ : د مذکوره حديث په آخر کې ذکر شوچې :
د روژه دار د پاره دوه خوشحالئ دي : يو د روژه ماتي په وخت ، او دويمه د خپل رب سره د ملاقات په وخت . (۱)

د روژې د فضيلت وجه

په مذکوره حديث کې ذکر شوچې د اخلاص ، خشيت او للهيت په وجه د هر نېک عمل اجر د لس (۱۰) چنده نه تر آويا (۷۰) چنده پورې زياتولې شي . خو الله تعالى فرمايي چې د روژې ثواب دومره زيات دی چې دا صرف ماته معلوم دی ، د دې ثواب اندازه فرښتې نشي معلومولی نو ځکه د دې أجر به همدا زه ورکوم .
وجه دا ده چې روژه په داسې خصوصياتو مشتمل ده چې دا خصوصيات په نورو عباداتو کې نشته . (۲)

د علامه طيبي رحمه الله تحقيق : علامه طيبي رحمه الله د روژې د دې فضيلت دوه وجهې ذکر کړي : اول دا چې روژه داسې پټ راز دی چې په دې باندې نور خلق خبر نه وي ،

---

(۱) علامه طيبي رحمه الله د " لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ " تشريح داسې کړی : يحتمل الفرحة الاولى أمرين : فرح نفسه بالأكل والشرب و فرحها به بوجدان التوفيق لإتمام الصوم والخروج عن العهدة . والفرح الثانية نيل الجزاء عند لقاء الله تعالى ، وهو فرح لايكتنه كنهه . شرح طيبي ج۴ ص ۱۳۹ .

قال العلامة ابن رجب : أمّا فرحة الصائم عند فطره فإن النفوس مجبولة على الميل إلى ما يلائمها من مطعم ومشرب ومنكح . فإذا منعت من ذلك في وقت من الأوقات ثم أبيح لها في وقت آخر فرحا بإباحة ما مُنعت منه خصوصًا عند اشتداد الحاجة إليه . فإن النفوس تفرح بذلك طبعًا فإن كان ذلك محبوبًا لله كان محبوبًا شرعًا . والصائم عند فطره كذلك ... وأما فرحه عند لقاء ربه : فبما يجده عند الله من ثواب الصيام مدخراً فيجده أحوج ما كان إليه كما قال تعالى : (وما تقدموا لأنفسكم من خير تجدوه عند الله هو خيراً وأعظم أجرا) . نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ۱/ ۵۱ الفضيلة السابعة عشر للصائم فرحتان

(۲) " إِلَّا الصَّوْمَ " : فَإِنَّ ثَوَابَهُ لَا يُقَادِرُ قَدْرَهُ ، وَلَا يُحْصِي حَصْرَهُ إِلَّا اللهُ لِاشْتِمَالِهِ عَلَى خُصُوصِيَّاتٍ لَا تُوجَدُ فِي غَيْرِهِ ، وَلِذَلِكَ يَتَوَلَّى جَزَاءَهُ بِنَفْسِهِ ، وَلَا يَكِلُهُ إِلَى مَلَائِكَةِ قُدُسِهِ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۴/ ۱۳۶۲ كِتَابُ الصَّوْمِ الفصل الاول في تشريح حديث ۱۹۵۹ .

ریا په کې نه وي نو دا خالص د الله ﷻ د رَضا د پاره شوه ، ځکه خو الله تعالی فرمايي :

إِلَّا الصَّوْمَ. فَإِنَّهُ لِيْ مگر روژه خالص زما د پاره ده .

بیا الله رب العزت اوفرمايل : وَأَنَا أَجْزِيْ بِهِ . ددې بدله به هم دا زه ورکوم .

ځکه د روژې دومره ډير ثواب دی چې ددې اندازه د الله ﷻ نه علاوه فرښتو یا نورو ته

نه لږي ، نو ځکه الله ﷻ د روژو د ثواب معامله بل چاته او نه سپارله .

د روژې د فضیلت بله وجه دا هم ده چې په دې کې کسرِ نفسي او نفس کشي ده ، روژه

دار د الله ﷻ د رَضا د پاره د بدن ظاهري نقصان ، اولږه او تنده برداشت کوي نو ځکه یې

ثواب هم ډير دی .(۱)

د ابن الملک تحقيق : ابن الملک رحمه الله ددې حديث " فَإِنَّهُ لِيْ " په تشريح کې

فرمايي : چې د روژې خصوصيت ددې د وجې دی چې روژه داسې عبادت دی چې دا خالصه

---

(۱) قَالَ الطِّيْبِيُّ رَحِمَهُ اللهُ : وَاخْتُصَّ بِهٰذِهِ الْفَضِيْلَةِ لِوَجْهَيْنِ: اَلْأَوَّلُ أَنَّهُ سِرٌّ لَا يَطَّلِعُ عَلَيْهِ الْعِبَادُ بِخِلَافِ سَائِرِ الْعِبَادَاتِ. فَيَكُوْنُ خَالِصًا لِوَجْهِ اللهِ تَعَالٰى. وَإِلَيْهِ أَشَارَ بِقَوْلِهِ تَعَالٰى " فَإِنَّهُ لِيْ " لِأَنَّ الصَّوْمَ لَا صُوْرَةَ لَهُ فِي الْوُجُوْدِ بِخِلَافِ سَائِرِ الْعِبَادَاتِ. إِذْ كَثِيْرًا مَا يُوْجَدُ الْإِمْسَاكُ الْمُجَرَّدُ عَنِ الصَّوْمِ. فَلَا مُقَوِّمَ لَهُ إِلَّا النِّيَّةُ الَّتِيْ لَا يَطَّلِعُ عَلَيْهَا غَيْرُهُ تَعَالٰى. وَلَوْ أَظْهَرَ بِقَوْلِهِ: أَنَا صَائِمٌ. فَإِنَّهُ لَا يَدُلُّ عَلٰى حَقِيْقَتِهِ وَتَصْحِيْحِ نِيَّتِهِ " وَأَنَا أَجْزِيْ بِهِ " أَيْ وَأَنَا الْعَالِمُ بِجَزَائِهِ. وَإِلَيَّ أَمْرُهُ. وَلَا أَكِلُهُ إِلٰى غَيْرِيْ. وَالثَّانِيْ أَنَّهُ يَتَضَمَّنُ كَسْرَ النَّفْسِ وَتَعْرِيْضَ الْبَدَنِ لِلنُّقْصَانِ. مَعَ مَا فِيْهِ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى الْجُوْعِ. وَالْعَطَشِ. وَسَائِرُ الْعِبَادَاتِ رَاجِعَةٌ إِلٰى صَرْفِ الْمَالِ وَاشْتِغَالِ الْبَدَنِ بِمَا فِيْهِ رِضَاهُ فَبَيْنَهُ وَبَيْنَهَا أَمَدٌ بَعِيْدٌ. وَإِلَيْهِ يُشِيْرُ بِقَوْلِهِ تَعَالٰى : يَدَعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ أَجْلِيْ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح كِتَابُ الصَّوْمِ الفصل الاول ۱۳۶۲/۴ في تشريح حديث ۱۹۵۹ . شرح طيبي ج۴ ص۱۳۸ .

قال الحافظ ابن حجر: المراد بقوله: " وَأَنَا أَجْزِيْ بِهِ " أي أنفرد بعلم مقدار ثوابه وتضعيف حسناته وأما غيره من العبادات فقد اطلع عليها بعض الناس.

قال القرطبي: معناه أن الأعمال قد كشفت مقادير ثوابها للناس وأنها تضاعف من عشرة إلى سبعمائة إلى ما شاء الله. إلا الصيام فإن الله يثيب عليه بغير تقدير. نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ۳۱/۱ الفضيلة الرابعة: رفعة الدرجات .

د الله ﷻ د رَضا د پاره نيولې شي ، په دې کې د الله رب العزت سره بل هيڅوک شريک نه وي ، او نه تر اوسه پورې يو مشرک د خپل باطل معبود د پاره روژه نيولې ده .

روژه هيچا د بتانو د پاره نده نيولې : مشرکانو به د خپلو باطلو معبودانو د پاره نور عبادتونه (سجده ، نذر و نياز وغيره) کړي دي خو تر اوسه پورې به داچا نه وي اوريدلي چې يو مشرک د خپلو باطلو خدايانو د پاره روژه نيولې وي . لهذا روژه خالص د الله ﷻ د رَضا د پاره شوه ، نو ځکه خو يې اجر هم خالص الله ﷻ ورکوي . همدا مطلب د دې حديث دی چې : فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ . (۱)

د امام غزالي رحمه الله تحقيق : امام غزالي رحمه الله په إحياء العلوم کې ذکر کړي چې په روژه کې داسې خصوصيات شته چې هغه په نورو عباداتو کې نشته ، ځکه د دې روژې إضافت الله ﷻ خپل ځان طرف ته کړی ، حديث قدسي دی ، الله تعالى فرمايي :

اَلصَّوْمُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ . روژه زما د پاره ده او همدا زه به د دې بدله ورکوم .

بيا امام غزالي رحمه الله د روژې د أفضليت دوه وجهې هم ذکر کړي . (۲)

---

(۱) وَقَالَ ابْنُ الْمَلَكِ : قَوْلُهُ " فَإِنَّهُ لِي " أَيْ لَمْ يُشَارِكْنِي فِيهِ أَحَدٌ وَلَا عُبِدَ بِهِ غَيْرِي . وَهٰذَا لِأَنَّ جَمِيعَ الْعِبَادَاتِ الَّتِي يُتَقَرَّبُ بِهَا إِلَى اللهِ تَعَالَى قَدْ عَبَدَ بِهَا الْمُشْرِكُونَ آلِهَتَهُمْ . وَلَمْ يُسْمَعْ أَنَّ طَائِفَةً مِنْهُمْ عَبَدَتْ آلِهَتَهَا بِالصَّوْمِ . وَلَا تَقَرَّبَتْ بِهِ إِلَيْهَا فِي عَصْرٍ مِنَ الْأَعْصَارِ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح كِتَابُ الصَّوْمِ الفصل الاول ۱۳۶۳/۴ في تشريح حديث ۱۹۵۹ .

(۲) قال الغزالي في الإحياء : إعلم أن في الصوم خصيصة ليست في غيره . وهي إضافته إلى الله عز وجل حيث يقول سبحانه في الحديث القدسي : « اَلصَّوْمُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ » . وكفى بهذه الإضافة شرفا كما شرف البيت بإضافته إليه في قوله : وَطَهِّرْ بَيْتِيَ (الحج/ ۲۶) وإنما فضل الصوم لمعنيين : أحدهما : أنه سر وعمل باطن . لايراه الخلق ولا يدخله رياء . الثاني : أنه قهر لعدو الله ، لأن وسيلة العدو الشهوات . وإنما تقوى الشهوات بالأكل والشرب وما دامت أرض الشهوات مخصبة . فالشياطين يترددون إلى ذلك المرعى . وبترك الشهوات تضيق عليهم المسالك . إحياء علوم الدين ۲۳۱/۱ كتاب أسرار الصوم ، مختصر منهاج القاصدين (۴۴ ، ۴۵) ، نضرة النعيم في مكارم أخلاق الرسول الكريم ﷺ ۲۶۴۶/۷ الصوم .

هر كس د خپل طاقت موافق وركړه كوي

په دُنيا كې كه مونږ اوګورو نو هر كس د خپل وَس (او طاقت) موافق وركړه كوي، مثلاً كه يو فقير د عام كس نه سوال اوكړي نو هغه ورته د خپل وَس موافق يوه يا دوه روپۍ وركوي، خو كه دا فقير د كلي د ملک يا يو مالدار نه څه اوغواړي نو دې به ورته د خپل وَس مطابق آته سوه يا زَر روپۍ وركوي، خو كه همدا فقير بادشاه وقت ته ورشي او د هغه نه څه اوغواړي نو هغه به د خپل وَس موافق ده ته په لكونو روپۍ وركړي ځكه دې د لږو روپو په وركولو سره شرميږي.

نو اوس د قيامت په ورځ چې الله رب العزت په خپله روژه دار ته د روژې آجر وركوي لكه څرنګې چې حديثِ قدسي دى، الله ﷻ فرمايي: اَلصَّوْمُ لِيْ وَاَنَا اَجْزِيْ بِهٖ. روژه زما د پاره ده او همدا زه به ددې بدله وركوم.

نو الله ﷻ به هم د خپل شان موافق وركړه كوي چې د هغې عِلم به صرف الله ﷻ ته وي

٤. روژه او قرآن كريم به ددې بنده د پاره شفاعت كوي

د رمضان المبارک د روژو څلورمه فائده داده چې د قيامت په ورځ به روژه او د قرآن كريم هغه تلاوت چې ده د شپې په مانځه كې كړې وي يا يې آوريدلې وي دا به د الله تعالى په دَربار كې ددې بنده د پاره شفاعت كوي، او د دوى شفاعت به قبولې هم شي.

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

اَلصِّيَامُ وَالْقُرْآنُ يَشْفَعَانِ لِلْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. يَقُوْلُ الصِّيَامُ: أَيْ رَبِّ، مَنَعْتُهُ الطَّعَامَ وَالشَّهَوَاتِ بِالنَّهَارِ. فَشَفِّعْنِيْ فِيْهِ. وَيَقُوْلُ الْقُرْآنُ: مَنَعْتُهُ النَّوْمَ بِاللَّيْلِ. فَشَفِّعْنِيْ فِيْهِ". قَالَ: «فَيُشَفَّعَانِ» (١)

(١) صحيح. رواه احمد في مسنده رقم الحديث ٦٦٢٦. المستدرک على الصحيحين للحاكم حديث ٢٠٣٦ أخبار في فضائل القرآن جملة. وقال الحاكم: هذا حديث صحيح على شرط مُسلم ولم يُخرِّجاه. شعب الايمان للبيهقي رقم الحديث ١٨٣٩، مشكوة المصابيح كتاب الصوم الفصل الثالث رقم الحديث ١٩٦٣(٨)، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٩٨٤(٧) كتاب الصوم الترغيب في الصوم مطلقاً وما جاء في فضله، ورقم ١٤٢٩(١٥) كتاب قراءة القرآن.

روژه او قرآن کريم دواړه به د قيامت په ورځ د بنده د پاره شفاعت کوي ، روژه به عرض اوکړي : اې ربه ! ما دا بنده د ورځې د خوراک (څکاک) او نفساني خواهشاتو (جماع) نه منع کړې وُ ، نو دده په حق کې زما شفاعت قبول کړه (او دده سره د مغفرت معامله اوکړه) .

او قرآن به ووايي : اې ربه ! ما دا بنده د شپې د خوب نه منع کړې وُ نو دده په حق کې زما شفاعت قبول کړه ، (نبي عليه السلام فرمايي) نو ددې دواړو شفاعت به قبول کړې شي (يعنې دوی دواړو چې ددې انسان په باره کې د ګناهونو د بخښش کوم سفارش کړی دا به قبول کړې شي ، او دده د پاره به د جنت فيصله اوکړې شي) .(۱)

نوټ : د روژې او قرآن کريم ثواب ته به الله رب العزت جسم ورکړي ، او د خبرو کولو قوّت به ورکړي نو دا به ددې بنده د پاره شفاعت اوکړي . (۲)

۵. د روژې په وجه د جهنم د اور نه نجات ملاويدل

د روژې پنځمه فائده داده چې ددې په وجه الله ﷻ انسان ته د جهنم د اُور نه نِجات ورکوي .

۱. رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي : لِلّٰهِ عِنْدَ كُلِّ فِطْرٍ عُتَقَاءُ مِنَ النَّارِ .(۳)

الله تعالی د هر روژه ماتي په وخت ډير خلق د جهنم د اُور نه آزادوي .

(۱) قال الألباني: أي يشفعهما الله فيه ويدخله الجنة . نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ۱/ ۴۹ .

(۲) قال المناوي: وهذا القول يحتمل أنه حقيقة بأن يجسد ثوابهما ويخلق الله فيه النطق (والله على كل شيء قدير) ويحتمل أنه على ضرب من المجاز والتمثيل". قلت: والأول هو الصواب الذي ينبغي الجزم به هنا وفي أمثاله من الأحاديث التي فيها تجسيد الأعمال ونحوها كمثل تجسيد الكنز شجاعاً أقرع. ونحوه كثير، وتأويل مثل هذه النصوص ليس من طريقة السلف رضي الله عنهم. بل هو طريقة المعتزلة ومن سلك سبيلهم من الخلف. وذلك مما ينافي أول شروط الإيمان (الذين يؤمنون بالغيب) فحذار أن تحذو حذوهم، فتضل وتشقى، والعياذ بالله تعالى. تعليق الألباني على "صحيح الترغيب والترهيب" ۱/ ۴۱۱ نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ۱/ ۴۹ الفضيلة الرابعة عشر شفاعة الصيام يوم القيامة لصاحبه

(۳) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۸۰۸۹ ، و رقم ۸۰۸۸ ، شعب الإيمان رقم الحديث ۳۳۳۳ فضائل شهر رمضان .

Scanned with CamScanner

او دا په هره شپه آزادوي . (۱)

۲ . امام بيهقي رحمه الله په " شعب الايمان " کې دا حديث رانقل کړی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

.... وَلِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ عِنْدَ كُلِّ فِطْرٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ كُلَّ لَيْلَةٍ عُتَقَاءُ مِنَ النَّارِ سِتُّونَ أَلْفًا. فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْفِطْرِ أَعْتَقَ مِثْلَ مَا أَعْتَقَ فِي جَمِيعِ الشَّهْرِ ثَلَاثِيْنَ مَرَّةً سِتِّيْنَ أَلْفًا سِتِّيْنَ أَلْفًا. (۲)

... الله تعالى د رمضان په مياشت کې هره شپه د روژه ماتي په وخت شپېته زره (۶۰۰۰۰) خلق د جهنم د اُور نه آزادوي ، کله چې د وروکي اختر ورځ شي نو دومره ډير خلق د جهنم د اُور نه آزادوي څومره يې په دې ټوله مياشت کې آزاد کړي ، يعنى ديرش پېرې شپېته زره شپېته زره کسان آزادوي (چې مجموعه اتلس لکه " ۱۸۰۰۰۰۰ " خلق جوړيږي) .

۳ . نبي کريم ﷺ فرمايي : إِنَّ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ سِتَّمِائَةَ أَلْفِ عَتِيْقٍ مِنَ النَّارِ. فَإِذَا كَانَ آخِرُ لَيْلَةٍ أَعْتَقَ بِعَدَدِ مَنْ مَضَى . (۳)

بيشکه الله رب العزت د رمضان المبارک په هره شپه شپږ لکه (۶۰۰۰۰۰) خلق د جهنم د اُور نه آزادوي ، بيا چې کله د رمضان آخري شپه شي نو الله تعالى په دې شپه دومره ډير خلق د جهنم نه آزادوي څومره يې چې تر اوسه په ټول رمضان کې آزاد کړي وي .

۴ . د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما نه د رمضان المبارک د فضيلت متعلق يو اُوږد حديث نقل دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

.... وَلِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي كُلِّ يَوْمٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ عِنْدَ الْإِفْطَارِ أَلْفُ أَلْفِ عَتِيْقٍ مِنَ النَّارِ كُلُّهُمْ قَدِ

---

(۱) وفي رواية : قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّ لِلّٰهِ عِنْدَ كُلِّ فِطْرٍ عُتَقَاءَ ، وَذٰلِكَ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ » سنن ابن ماجة كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ شَهْرِ رَمَضَانَ رقم الحديث ۱۶۴۳ قال الالباني هذا حديث حسن صحيح كنز العمال رقم الحديث ۲۳۵۸۴ ، و رقم ۲۳۷۲۰ .

(۲) شعب الايمان للبيهقي الصيام فضائل شهر رمضان رقم الحديث ۳۳۳۴ ، الترغيب والترهيب ج ۲ ص ۶۳ كتاب الصوم الترغيب في صيام رمضان احتسابا و قيام ليله حديث ۳۰ .

(۳) شعب الايمان للبيهقي الصيام فضائل شهر رمضان رقم الحديث ۳۳۳۲ . الترغيب والترهيب ج ۲ ص ۶۳ كتاب الصوم الترغيب في صيام رمضان احتسابا و قيام ليله حديث ۲۹ .

اسْتَوْجَبُوا النَّارَ. فَإِذَا كَانَ آخِرُ يَوْمٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ أَعْتَقَ اللهُ فِي ذٰلِكَ الْيَوْمِ بِقَدْرِ مَا أَعْتَقَ مِنْ أَوَّلِ الشَّهْرِ إِلَى آخِرِهِ. (۱)

الله تعالی د رمضان المبارك په هره ورځ د روژه ماتي په وخت داسي لس لکه (۱۰۰۰۰۰۰) خلق د جهنم د اُور نه آزادوي چي په هغوی باندي د جهنم اُور واجب شوي وي، بيا کله چي د رمضان المبارك آخري ورځ شي نو الله ﷻ په دي ورځ باندي دومره ډير خلق د جهنم د اُور نه آزادوي څومره يې چي د دې مياشتې د اول نه تر آخره پوري آزاد کړي وي.

۶. د روژې په وجه د جهنم نه لري کيدل

۱. د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی، رسول الله ﷺ فرمايي:

مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللهِ، بَعَّدَ اللهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا. (۲)

څوک چي د الله ﷻ په لاره کي (يعنی جهاد، يا خالص د الله ﷻ د رضا د پاره (۳)) يوه ورځ روژه اونيسي نو الله تعالی به د اويا (۷۰) کاله مسافت په اندازه ده مخ د جهنم نه لري کړي.

(۱) شعب الايمان للبيهقي، الصيام، التماس ليلة القدر في العشر الاواخر من شهر رمضان، رقم الحديث ۳۴۲۱، الترغيب والترهيب ج۲ ص ۶۱ كتاب الصوم، الترغيب وفي صيام رمضان احتسابا وقيام ليله رقم الحديث ۲۳، ورواه الشيخ ابن حبان في كتاب الثواب

(۲) صحيح البخاري، كِتَابُ الجِهَادِ وَالسِّيَرِ، بَابُ فَضْلِ الصَّوْمِ فِي سَبِيلِ اللهِ رقم الحديث ۲۸۴۰، صحيح مسلم كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ فَضْلِ الصِّيَامِ فِي سَبِيلِ اللهِ لِمَنْ يُطِيقُهُ بِلَا ضَرَرٍ وَلَا تَفْوِيتِ حَقٍّ رقم الحديث ۱۶۸(۱۱۵۳)، سنن ابن ماجة، باب في صيام يوم في سبيل الله رقم الحديث ۱۷۱۷

وفي رواية: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللهِ بَعُدَتْ مِنْهُ النَّارُ مَسِيرَةَ مِائَةِ عَامٍ. المعجم الاوسط للطبراني رقم الحديث ۳۲۴۹، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۲۵۹(۴)، ترغيب الغازي والمرابط...، كنز العمال رقم الحديث ۲۳۵۹۷

(۳) (فِي سَبِيلِ اللهِ): أي وهو في الجهاد أو مخلصا لله تعالى فيه. تعليق مصطفى البغا على البخاري في تشريح رقم الحديث ۲۸۴۰

Scanned with CamScanner

۲ . په يو بل حديث کې ذکر دي ، نبي اکرم صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ صَامَ يَوْمًا فِيْ سَبِيْلِ اللهِ جَعَلَ اللهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّارِ خَنْدَقًا كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ .(۱)

څوک چې د الله ﷻ په لاره کې روژه ونيسي نو الله ﷻ به دده او د جهنم په مينځ کې د ځمکې او آسمان د فاصلې په مقدار خندق (مضبوط حجاب او مانع) وګرځوي .

د " في سبيل الله " مصداق : د مذکوره دوه احاديثو په باره کې د علماؤ د يو جماعت قول دادی چې دا دواړه احاديث په جهاد کې د روژې نيولو فضيلت په باره کې راغلي ، ځکه په دې کې د فِيْ سَبِيْلِ اللهِ لفظ راغلی ، او ددې نه مراد جهاد دی .

او د علماؤ د بل جماعت قول دادی چې دا مذکوره دوه احاديث د هر قسمه روژې د فضيلت په باره کې راغلي ، ځکه چې کله د روژې نه مقصد خالص د الله ﷻ رضا وي نو بيا هره روژه په فِيْ سَبِيْلِ اللهِ کې داخله ده .(۲)

ملا علي قاري رحمه الله هم د فِيْ سَبِيْلِ اللهِ نه عامه معنی اخيستې ده .(۳)

(۱) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۷۹۲۱ ، ورواه الطبراني في الاوسط والصغير باسناد حسن . مشكاة المصابيح رقم الحديث ۲۰۶۴ (۲۹) ، سنن الترمذي رقم ۱۶۲۴ وقال الالباني : هذا حديث حسن صحيح . الترغيب والترهيب كتاب الصوم الترغيب في الصوم مطلقا ج۲ رقم الحديث ۲۴

(۲) وَقَدْ ذَهَبَ طوائف من العلماء إلى أَنَّ هٰذِهِ الْأَحَادِيث جَاءَت فِي فضل الصَّوْمِ فِي الْجِهَاد . وَبَوَّبَ على هٰذَا التِّرْمِذِيّ وَغَيْرُه . وَذَهَبت طَائِفَة إِلى أَنّ كل الصَّوْم فِي سَبِيل الله إِذا كَانَ خَالِصا لوجه الله تَعَالَى وَيَأْتِي بَاب فِي الصَّوْم فِي الْجِهَاد إِن شَاءَ الله تَعَالَى . الترغيب والترهيب للمنذري ۵۳/۲ في تشريح حديث ۱۴۶۸ كتاب الصَّوْم التَّرْغِيب فِي الصَّوْم مُطلقًا .

(۳) ملا علي قاري رحمه الله د مذكوره حديث تشريح داسې كړې : "مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللهِ" : أَيْ فِي الْجِهَادِ أَوْ فِي طَرِيقِ الْحَجِّ أَوِ الْعُمْرَةِ أَوْ طَلَبِ الْعِلْمِ أَوِ ابْتِغَاءِ مَرْضَاةِ اللهِ "جَعَلَ اللهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّارِ خَنْدَقًا" أَيْ حِجَابًا شَدِيدًا وَمَانِعًا بَعِيدًا بِمَسَافَةٍ مَدِيدَةٍ "كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ" أَيْ مَسَافَةَ خَمْسِمِائَةِ سَنَةٍ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۴۲۵/۴ في تشريح رقم الحديث ۲۰۶۴ (۲۹) كِتَابُ الصَّوْمِ

Scanned with CamScanner

۷ . د روژې په وجه جنت ته داخلیدل

د روژې اُوومه فائده داده چې ددې په وجه انسان د جنت مستحق ګرځي ، بلکه د جنت په آتو (۸) دروازو کې یوه دروازه " رَیَّان " ده چې په دې به صرف روژه دار جنت ته داخلیږي .

۱ . د بخاري شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي :

فِي الجَنَّةِ ثَمَانِيَةُ أَبْوَابٍ . فِيهَا بَابٌ يُسَمَّى الرَّيَّانَ . لَا يَدْخُلُهُ إِلَّا الصَّائِمُونَ .(۱)

د جنت آته (۸) دروازې دي په هغې کې د یوې دروازې نوم " رَیَّان " دی ، په دې دروازه به صرف روژه دار (جنت ته) داخلیږي .

۲ . د بخاري شريف او مسلم شريف په یو بل حديث کې ددې خبرې پوره تشريح ذکر ده ، نبي کريم علیه السلام فرمايي :

إِنَّ فِي الجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ الرَّيَّانُ ، يَدْخُلُ مِنْهُ الصَّائِمُونَ يَوْمَ القِيَامَةِ . لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ . يُقَالُ : أَيْنَ الصَّائِمُونَ ؟ فَيَقُومُونَ لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ . فَإِذَا دَخَلُوا أُغْلِقَ فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ أَحَدٌ .(۲)

بیشکه په جنت کې یوه دروازه ده چې هغې ته " رَیَّان " وایي ، د قیامت په ورځ به په دې دروازه باندې (جنت ته) صرف روژه دار داخلیږي ، د روژه دارو نه علاوه به په دې باندې بل هیڅوک نه داخلیږي ، آواز به اوکړې شي چې :

(۱) صحيح البخاري كِتَابُ بَدْءِ الخَلْقِ بَابُ صِفَةِ أَبْوَابِ الجَنَّةِ رقم الحديث ۳۲۵۷ ، مشكاة المصابيح كتاب الصوم الفصل الاول رقم الحديث ۱۹۵۷(۲) ، السنن الكبرى للبيهقي رقم ۸۵۱۲ ، شعب الايمان رقم ۳۳۱۱ وفي رواة الدارمي : لِلْجَنَّةِ ثَمَانِيَةُ أَبْوَابٍ ...

(۲) صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابٌ : الرَّيَّانُ لِلصَّائِمِينَ رقم الحديث ۱۸۹۶ ، صحيح مسلم كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ فَضْلِ الصِّيَامِ رقم الحديث ۱۶۶(۱۱۵۲) ، صحيح ابن حبان رقم ۳۴۲۰ ، المعجم الكبير للطبراني رقم ۵۹۶۹ ، صحيح الترغيب والترهيب كتاب الصوم الترغيب في الصوم مطلقا رقم الحديث ۹۷۹(۲) .

أَيْنَ الصَّائِمُونَ؟ روژه دار چیرته دي؟

نو روژه دار به پاڅي (صرف دوی به په دې دروازه جنت ته داخل شي)، په دې دروازه به د دوی نه علاوه بل هیڅوک نشي داخلیدی، پس کله چې دوی داخل شي نو دا دروازه به بنده کړې شي، او بل هیڅوک به پرې داخل نه شي.

د دې حدیث ذکر کولو نه پس علامه نووي رحمه الله فرمایي:

وَفِيْ هٰذَا الْحَدِيْثِ فَضِيْلَةُ الصِّيَامِ وَكَرَامَةُ الصَّائِمِيْنَ (۱)

په دې حدیث کې د روژې فضیلت او د روژه دارو ډیر تعظیم ذکر شوی.

فایده ''رَيَّان'' د مُبالغې صیغه ده د ''رَيّ'' نه مشتق ده، د دې معنی ده: ''پوره سېرابه کول'' (خړوبه کول، په مړه خېټه اُوبه څکول) (۲).

څوک چې ډیرې روژې نیسي نو هغه به په دې دروازه جنت ته داخلیږي. دا هم نقل دي چې کوم کس په دُنیا کې د روژې په وجه تَنده برداشت کړې وي نو چې کله دا په دې ''رَيَّان'' دروازه باندې جنت ته داخلیږي نو خپل ځای ته د رسیدلو نه مخکې به په ده باندې شراب

---

(۱) شرح النووي على مسلم ۸/۳۲ باب فَضْلِ الصِّيَامِ

(۲) (الرَّيَّانُ) صيغة مبالغة من الري وهو نقيض العطش. تعليق مصطفى البغا على صحيح البخاري

ملاعلي قاري رحمه الله د ريان تشريح داسې کړې: "مِنْهَا بَابٌ يُسَمَّى الرَّيَّانَ إِمَّا لِأَنَّهُ بِنَفْسِهِ رَيَّانُ لِكَثْرَةِ الْأَنْهَارِ الْجَارِيَةِ إِلَيْهِ وَالْأَزْهَارِ وَالْأَثْمَارِ الطَّرِيَّةِ لَدَيْهِ. أَوْ لِأَنَّ مَنْ وَصَلَ إِلَيْهِ يَزُولُ عَنْهُ عَطَشُ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَيَدُومُ لَهُ الطَّرَاوَةُ وَالنَّظَافَةُ فِي دَارِ الْمُقَامَةِ. قَالَ الطِّيبِيُّ الزَّرْكَشِيُّ: الرَّيَّانُ: فَعْلَانُ كَثِيرُ الرِّيِّ، نَقِيضُ الْعَطَشِ سُمِّيَ بِهِ لِأَنَّهُ جَزَاءُ الصَّائِمِينَ عَلَى عَطَشِهِمْ وَجُوعِهِمْ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۴/۱۳۲۵ في تشريح رقم الحديث ۱۹۵۷ (۲) كِتَابُ الصَّوْمِ، الفصل الاول

قال الزين بن المنير: إنما قال في الجنة ولم يقل للجنة ليشعر بأن في الباب المذكور من النعيم والراحة ما في الجنة فيكون أبلغ في التشوق إليه.

قال عز الدين بن عبد السلام: "أما تخصيص دخولهم الجنة بباب الريّان فإنهم ميزوا بذلك الباب لتميز عبادتهم وشرفها". "فوائد الصوم" لعز الدين بن عبد السلام، نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ۱/۴۴ الفصل الثانية عشر نداء الريان لعاقر الصوام.

طهور ځکلولې شي، او چې څوک دا اوڅکي نو هغه به هیڅ کله نه تږي کیږي. (۱)

چونکه روژه دار ته په روژه کې ډیر تکلیف د تندې په وجه وي نو د دې انعام هم د دوی د پاره داسې مقرر شو چې په هغې کې د سېراب کولو طرف غالب دی، نو ځکه به په "رَيَّان" دروازه داخلولې شي چې پوره پوره سېراب (خړوب) کړې شي.

بیا چې جنت ته داخل کړې شي او دوی ته په دې کې کوم آجرونه او نعمتونه ورکولې شي د هغې علم خو صرف الله ﷻ ته دی، ځکه خو الله رب العزت فرمايي:

اَلصَّوْمُ لِيْ وَاَنَا اَجْزِيْ بِهٖ. روژه زما د پاره ده او همدا زه به د دې بدله ورکوم. (۲)

يو اعتراض او د هغې جواب

د بخاري شريف د مذکوره دوه احاديثو نه معلومه شوه چې "د جنت "رَيَّان" دروازه صرف د روژه دارو د پاره خاص ده په دې به بل هيڅوک نه داخليږي"

حالانکه په ابن ماجه شريف او نورو د احاديثو په کتابونو کې دا حديث ذکر دی چې رسول الله ﷺ فرمايي: کوم مسلمان چې په ښه طريقې (او آدابو) سره آودس اوکړي، بيا کليمه شهادت ووايي: إِلَّا فُتِحَتْ لَهٗ ثَمَانِيَةُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ، يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ. (۳)

---

(۱) مظاهر حق شرح مشکوة ج ۳ باب فضل الصدقة الفصل الاول في تشريح حديث ۳.

په بل حديث کې هم دا مضمون ذکر دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: لِلصَّائِمِيْنَ بَابٌ فِي الْجَنَّةِ يُقَالُ لَهُ الرَّيَّانُ، لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ. فَإِذَا دَخَلَ آخِرُهُمْ أُغْلِقَ. مَنْ دَخَلَ شَرِبَ وَمَنْ شَرِبَ لَمْ يَظْمَأْ أَبَدًا قال الأعظمي إسناده صحيح. صحيح ابن خزيمة رقم الحديث ۱۹۰۲ كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ ذِكْرِ بَابِ الْجَنَّةِ الَّذِي يُخَصُّ بِدُخُولِهِ الصُّوَّامُ دُونَ غَيْرِهِمْ. صحيح الترغيب والترهيب كتاب الصوم رقم الحديث ۹۷۹(۲).

(۲) معارف الحديث حصه چهارم ص ۳۵۰.

(۳) عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَتَوَضَّأُ فَيُحْسِنُ الْوُضُوْءَ، ثُمَّ يَقُوْلُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ. إِلَّا فُتِحَتْ لَهٗ ثَمَانِيَةُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ». سنن ابن ماجه رقم ۴۷۰ كِتَابُ الطَّهَارَةِ وَسُنَنِهَا بَابُ مَا يُقَالُ بَعْدَ الْوُضُوءِ، سنن النسائي رقم ۱۴۶ القول بعد الفراغ من الوضوء، المعجم الكبير للطبراني رقم ۹۱۶، وقال الالباني صحيح

Scanned with CamScanner

نو ده ته د جنت آته (۸) واړه دروازې کلاؤ کړې شي ، د کومې دروازې نه چې دې غواړي نو داخلیږي به.

ددې حدیث نه معلومیږي چې د آودس کولو نه روستو کلیمه شهادت ویونکې د جنت د آته (۸) واړه دروازو نه داخیدلې شي. نو په ظاهره باندې ددې دواړه قسمه احادیثو په خپل مینځ کې تعارُض معلومیږي.

جواب : د بخاري شارح " علامه بدرالدين عيني رحمه الله " ددې جواب داسې کړی :

انّه يُصرَفُ عَن أَنْ يَشَاء بَابَ الصِّيامِ. فَلَا يَشَاء الدُّخُول مِنْهُ. وَيدخل من أيّ بَاب شَاءَ غير الصِّيام (۱)

ده (يعنى د آودس کولو نه پس د کلیمه شهادت ویونکي) توجّه به ددینه واړولې شي چې دې د بابُ الصِّيام (یعنی د رَيّان) د دروازې نه جنت ته داخل شي ، پس دې به د سره به دې ریّان دروازه باندې جنت ته د داخلیدلو خواهش نه کوي (ځکه دده توجّه به ددې نه آړولې شوي وي) ، پس دې به ددې ریّان دروازې نه علاوه په بله هره دروازه چې اوغواړي جنت ته داخليږي.

۸. روژه دار به د قيامت په ورځ د صدّقينو او شهداؤ سره ملګرې وي

د روژې آتمه فائده داده چې روژه دار به د قيامت په ورځ د شهداؤ او صِدّقينو سره ملګرې وي.

۱. حضرت عمرو بن مُرّة الجهني رضي الله عنه فرمايي چې يو کس نبي عليه السلام ته راغی او ورته وې فرمایل :

اې د الله رسوله ! دا راته وَوايه که چيرته زه ددې خبرې ګواهي ورکړم چې د الله ﷻ نه

---

(۱) علامه عيني رحمه الله يو دويم جواب هم ذکر کړی ، وَالثَّانِي أَن حَدِيث عمر رَضِي الله تَعَالَى عَنهُ قد اختلفت أَلفَاظه. فَعِندَ التِّرمِذِيّ: (فتحت لَهُ ثَمَانِيَة أَبْوَاب من الْجنَّة يدْخل من أَيهَا شَاءَ) فَهَذِهِ الرِّوَايَة تدل على أَن أَبْوَاب الْجنَّة أَكثر من ثَمَانِيَة مِنْهَا. وَقد لَا يكون بَاب الصّيام من هَذِه الثَّمَانِيَة. وَلَا تعَارض حِينَئِذٍ عمدة القاري شرح صحيح البخاري ۱۰/۲۶۳ کتاب الصَّوم بابُ الصَّومُ كَفَّارَةٌ في تشريح حديث ۱۹۸۱.

Scanned with CamScanner

علاوه بل څوک لائق د عبادت نشته ، او تاسو د الله ﷺ رسول يې ، او زه پنځه مونځونه کوم ، زکوة ورکوم ، د رمضان روژې نيسم ، او د رمضان تراويح اداء کوم

فَمِمَّنْ أَنَا ؟ نو زه به د کومې ډلې نه يم ؟ (يعنې د کومو خلقو سره به ملګرې يم ؟)

نبي عليه الصلاة والسلام ورته وفرمايل :

مِنَ الصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ . (۱) ته به د صِدِّيقينو او شهيدانو د ډلې نه يې .

۲ . همدارنګې روژه نيول د نېکانو خلقو شِعار او نخه ده .(۲)

۹. د روژه دار د خلې بدبوئي الله ﷻ ته د مشکو نه هم زياته خوښه ده

د روژې په وجه چې کله معده خالي شي نو ددې نه د اولږې په وجه بدبوئي راځيځي چونکه روژه بهترين عبادت دی نو الله رب العزت ته دا بدبوئي د مشکو نه هم زياته خوښه ده .

د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي .

---

(۱) عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ الْجُهَنِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ أَرَأَيْتَ إِنْ شَهِدْتُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّكَ رَسُولُ اللهِ ، وَصَلَّيْتُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ ، وَأَدَّيْتُ الزَّكَاةَ ، وَصُمْتُ رَمَضَانَ وَقُمْتُهُ ، فَمِمَّنْ أَنَا ؟ قَالَ : مِنَ الصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ . صحيح ابن حبان بَابُ فَضْلِ رَمَضَانَ ذِكْرُ إِثْبَاتِ الصِّدِّيقِ وَالشَّهِيدِ لِمَنْ صَامَ رَمَضَانَ وَقَامَهُ مَعَ إِقَامَتِهِ الصَّلَاةَ ... رقم الحديث ۳۴۳۸ . و رواه البزار وابن خزيمة ، وابن عساكر في تهذيب تاريخ دمشق ۴/ ۲۴۷ ، والهندي في الكنز ۱۴۴۵ ، المعجم الرابع ص ۴۹ رقم الحديث ۱۵۳ .

(۲) عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اجْتَهَدَ لِأَحَدٍ فِي الدُّعَاءِ قَالَ: « جَعَلَ اللهُ عَلَيْكُمْ صَلَاةَ قَوْمٍ أَبْرَارٍ يَقُومُونَ اللَّيْلَ وَيَصُومُونَ النَّهَارَ لَيْسُوا بِأَثَمَةٍ وَلَا فُجَّارٍ . صحيح: المنتخب من مسند عبد بن حميد رقم الحديث ۱۳۶۰ مُسْنَدُ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، و رقم الحديث ۱۳۵۸ ، و رواه الضياء عن أنس، وصححه الألباني في "صحيح الجامع رقم(۳۰۹۷) ، و "الصحيحة" (۱۸۱۰) .

قال المناوي (۳/ ۳۴۸) : "والظاهر أن المراد بالصلاة هنا الدعاء من قبيل دعائه لقوم أفطر عندهم قوله "صلت عليكم الملائكة" . فانظر إلى شعار الأبرار كما وصفهم رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : قيامهم بالليل وصيامهم بالنهار، والأبرار سادات المتقين . نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ۱/ ۵۰ الفضيلة السادسة عشر الصيام شعار الأبرار

Scanned with CamScanner

وَالَّذِيْ نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهٖ، لَخُلُوْفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيْحِ الْمِسْكِ .(۱)

قسم په هغه ذات چې د هغه په قبضه کې زما ساه ده چې د روژه دار د خُلې بدبوئي الله ربّ العزت ته د مشکو د خوشبوئي نه هم زياته خوښه ده .

ددې حديث تشريح علماؤ په مختلف انداز باندې کړې .(۲)

د قيامت په ورځ د مسلمانانو خاص نخه : ابوحاتم رحمه الله فرمايي چې د قيامت په ورځ د خُلې نه د مشکو خوشبوئي تلل دا به د مسلمانانو خاص نخه وي ، په دې

---

(۱) صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابٌ: هَلْ يَقُوْلُ إِنِّي صَائِمٌ إِذَا شُتِمَ رقم الحديث ۱۹۰۴ ، و رقم ۱۸۹۴ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ فَضْلِ الصَّوْمِ . صحيح مسلم كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ فَضْلِ الصِّيَامِ رقم الحديث ۱۶۳ (۱۱۵۱) ، سنن النسائي فضل الصيام رقم الحديث ۲۲۱۱ ، صحيح ابن خزيمة رقم ۱۸۹۶ باب ذكر طيب خلفة الصائم عند الله يوم القيامة .

(۲) « وَلَخُلُوْفُ فَمِ الصَّائِمِ » "بِفَتْحِ لَامِ الْإِبْتِدَاءِ تَأْكِيْدًا، وَبِضَمِّ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ مِنْ خَلَفَ فَمُهٗ إِذَا تَغَيَّرَ رَائِحَةُ فِيْهِ، خُلُوْفًا بِالضَّمِّ لَا غَيْرُ. قَالَ الزَّرْكَشِيُّ: وَمِنْهُمْ مَنْ فَتَحَ الْخَاءَ. قَالَ الْخَطَّابِيُّ: وَهُوَ خَطَأٌ. أَيْ مَا يُخَلِّفُ بَعْدَ الطَّعَامِ فِيْ فَمِ الصَّائِمِ مِنْ رَائِحَةٍ كَرِيْهَةٍ بِخِلَافِ الْمُعْتَادِ " أَطْيَبُ " أَيْ أَفْضَلُ وَأَرْضٰى وَأَحَبُّ " عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيْحِ الْمِسْكِ " عِنْدَكُمْ لِأَنَّ رَائِحَةَ فَمِ الصَّائِمِ مِنْ أَثَرِ الصِّيَامِ وَهُوَ عِبَادَةٌ يَجْزِيْ بِهَا اللهُ تَعَالٰى بِنَفْسِهٖ صَاحِبَهَا. كَذَا قَالَهُ ابْنُ الْمَلَكِ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۴ / ۱۳۶۳ كِتَابُ الصَّوْمِ الفصل الاول .

وفي طيب ريح خلوف الصائم عند الله عز وجل معنيان: أحدهما: أن الصيام لما كان سراً بين العبد وبين ربه في الدنيا أظهره الله في الآخرة علانية للخلق ليشتهر بذلك أهل الصيام ويُعرفون بصيامهم بين الناس جزاءً لإخفائهم صيامهم في الدنيا.

قال مكحول: يُروّح على أهل الجنة برائحة فيقولون: ربنا ما وجدنا ريحاً منذ دخلنا الجنة أطيب من هذا الريح فيقال: هذه رائحة أفواه الصوام.

والمعنى الثاني: أن من عبد الله وأطاعه وطلب رضاه في الدنيا بعمل فنشأ من عمله آثار مكروهة للنفوس في الدنيا فإن تلك الآثار غير مكروهة عند الله بل هي محبوبة له وطيبة عنده لكونها نشأت عن طاعته واتباع مرضاته فإخباره بذلك للعاملين في الدنيا فيه تطيب لقلوبهم لئلا يكره منهم ما وجد في الدنيا. نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ۱/ ۵۵ الفضيلة الثامنة عشر خلوف فم الصائم أطيب عند الله من ريح المسك .

Scanned with CamScanner

سره به دوی د نورو قومونو نه جدا پیژندلې شي.(١)

د روژه دار د خلې بدبوئي نه کوم بوئ مراد دی؟ په دې خبره ځان پوه کړئ چې په مذکوره حدیث کې د روژه دار د خُلې بَدبوئي کوم ذکر راغلی نو ددینه هغه بُوئ مراد دی چې کوم د معدې د خالي کیدو په وجه د معدې نه راپورته کیږي ، دا بُوئ الله ﷻ ته د مشکو نه زیات خوښ دی.

ددینه د غاښونو د ګندګۍ بَدبوئي مراد نده . د خُلې او غاښونو صفائي ضروري ده . لهذا په روژه کې هر قِسمه (اوچ او تازه) مسواک استعمالولو جائز دی ، ځکه په مسواک استعمالولو د معدې بُوئي نه ختمیږي ، نبي علیه السلام به هم په روژه کې مسواک ډیر استعمالول .(٢)

١٠. روژه حفاظتي ډال دی

د روژې لسمه (١٠) فائده داده چې دا حفاظتي ډال دی .

---

(١) قال أبو حاتم: شعار المؤمنين في القيامة التحجيل بوضوئهم في الدنيا فرقا بينهم وبين سائر الأمم وشعارهم في القيامة بصومهم طيب خلوفهم أطيب من ريح المسك ليعرفوا بين ذلك الجمع بذلك العمل نسأل الله بركة ذلك اليوم. ورالقبس مرجع ص٥٣.

(٢) قَالَ الْمُظْهِرُ: لَا يَضُرُّ السِّوَاكُ لِلصَّائِمِ فِي جَمِيعِ النَّهَارِ، بَلْ هُوَ سُنَّةٌ عِنْدَ أَكْثَرِ أَهْلِ الْعِلْمِ، وَبِهِ قَالَ مَالِكٌ وَأَبُو حَنِيفَةَ لِأَنَّهُ مُطَهِّرٌ.... مَا رَوَى ابْنُ مَاجَهْ وَالدَّارَقُطْنِيُّ مِنْ حَدِيثِ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مِنْ خَيْرِ خِصَالِ الصَّائِمِ السِّوَاكُ» وَالْخُلُوفُ بِضَمِّ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ عَلَى الصَّحِيحِ تَغَيُّرُ رَائِحَةِ الْفَمِ مِنْ خُلُوِّ الْمَعِدَةِ وَذَلِكَ لَا يُزَالُ بِالسِّوَاكِ. قَالَ ابْنُ الْهُمَامِ: بَلْ إِنَّمَا يُزِيلُ أَثَرَهُ الظَّاهِرَ عَلَى السِّنِّ مِنَ الِاصْفِرَارِ، وَهَذَا لِأَنَّ سَبَبَ الْخُلُوفِ خُلُوُّ الْمَعِدَةِ مِنَ الطَّعَامِ، وَالسِّوَاكُ لَا يُفِيدُ شَغْلَهَا بِطَعَامٍ لِيَرْتَفِعَ السَّبَبُ، وَلِهَذَا رُوِيَ عَنْ مُعَاذٍ مِثْلُ مَا قُلْنَا، رَوَى الطَّبَرَانِيُّ «عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ غَنْمٍ قَالَ: سَأَلْتُ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ أَتَسَوَّكُ وَأَنَا صَائِمٌ؟ قَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ: أَيَّ النَّهَارِ أَتَسَوَّكُ؟ قَالَ: أَيَّ النَّهَارِ شِئْتَ، غُدْوَةً وَعَشِيَّةً. قُلْتُ: إِنَّ النَّاسَ يَكْرَهُونَهُ عَشِيَّةً وَيَقُولُونَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ" فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ لَقَدْ أَمَرَهُمْ بِالسِّوَاكِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا بُدَّ بِفِي الصَّائِمِ خُلُوفٌ وَإِنِ اسْتَاكَ، وَمَا كَانَ بِالَّذِي يَأْمُرُهُمْ أَنْ يُنْتِنُوا أَفْوَاهَهُمْ عَمْدًا، مَا فِي ذَلِكَ مِنَ الْخَيْرِ شَيْءٌ، بَلْ فِيهِ شَرٌّ إِلَّا مَنِ ابْتُلِيَ بِبَلَاءٍ لَا يَجِدُ مِنْهُ بُدًّا.

مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ٣/ ١٣٩٥ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ تَنْزِيهِ الصَّوْمِ

۱. د بخاري شريف حديث دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

اَلصِّيَامُ جُنَّةٌ. (۱) روژه حفاظتي ډال دی.

په دې سره انسان د ګناهونو، د الله ﷻ د عذاب او د جهنم د اور نه بچ کيږي. (۲)

۲. په يو روايت کې ذکر دي، نبي عليه السلام فرمايي:

اَلصِّيَامُ جُنَّةٌ وَحِصْنٌ حَصِيْنٌ مِّنَ النَّارِ. (۳)

روژه حفاظتي ډال دی، او د جهنم د اور نه د حفاظت مضبوطه قلعه ده.

يعنې لکه څرنګې چې د ډال په ذريعه انسان په جنګ کې د تورې د ګوزار نه ځان بچ کوي

---

(۱) پوره حديث داسې دی: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: "اَلصِّيَامُ جُنَّةٌ فَلَا يَرْفُثْ وَلَا يَجْهَلْ. وَإِنِ امْرُؤٌ قَاتَلَهُ أَوْ شَاتَمَهُ فَلْيَقُلْ: إِنِّي صَائِمٌ مَرَّتَيْنِ". صحيح البخاري رقم الحديث ۱۸۹۴ باب فضل الصوم، صحيح مسلم باب فضل الصيام رقم الحديث ۱۶۲ (۱۱۵۱)، سنن ابي داؤد باب الغيبة للصائم.

(۲) جُنَّةٌ: وِقاية وسترة من الوقوع في المعاصي التي تكون سببا في دخول النار أو وقاية من دخول النار لأنه إمساك عن الشهوات والنار قد حفت بها وأيضا الأعمال الصالحة تكفر الذنوب. تعليق مصطفى البغا على صحيح البخاري.

وَالْجُنَّةُ: بِضَمِّ الْجِيْمِ هُوَ مَا يجنك أي يسترك ويقيك مِمَّا تخاف. وَمعنى الحَدِيث إن الصَّوْم يستر صَاحبه ويحفظه من الْوُقُوع فِي الْمعاصِي. الترغيب والترهيب في تشريح حديث ۱۴۲۷ كتاب الصَّوْم التَّرْغِيب فِي الصَّوْم مُطلقًا.

اَلْجُنَّةُ: الترس. يحتمل ان يراد به الصوم يدفع الرجل عن المعاصي لانه يكسر النفس كما يدفع الجنة السهام. وان يراد ان الصوم يدفع النار عن الصائم كالجنة. شرح الطيبي على مشكوة المصابيح ج۴ ص۱۳۹.

قال المناوي: وقاية في الدنيا من المعاصي بكسر الشهوة وحفظ الجوارح وفي الآخرة من النار. وقال: الصوم جنة من عذاب الله فليس للنار عليه سبيل كما لا سبيل لها على مواضع الوضوء لأن الصوم يغمر البدن كله فهو جنة لجميعه برحمة الله من النار. فيض القدير" ۴/۲۴۲، ۲۵۰. قال ابن عبد البر: حسبك بهذا فضلًا للصائم. نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ۱/۳۷ الفضيلة التاسعة الصيام جنة من النار.

(۳) شعب الايمان رقم الحديث ۳۲۹۳ الصيام، و رواه احمد باسناد حسن، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۸۹۰(۳) كتاب الصوم الترغيب في الصوم مطلقا و ما جاء في فضله.

Scanned with CamScanner

نو دغه شان د روژې په ذريعه هم انسان د شيطان د مکر و فريب، د الله ﷻ د عذاب، د جهنم د اور، د دُنياوي پريشانيو او ګناهونو نه محفوظ کيږي، خو شرط دادی چې ددې روژې د حقوقو او آدابو لحاظ اوساتي.

د عربۍ ژبې يو شاعر وايي:

اَلصَّوْمُ جُنَّةُ أَقْوامٍ مِنَ النَّارِ + وَالصَّوْمُ حِصْنٌ لِمَنْ يَخْشَى مِنَ النَّارِ

وَالصَّوْمُ سِتْرٌ لأَهْلِ الْخَيْرِ كُلِّهِم + الْخَائِفِينَ مِنَ الأَوْزارِ والعارِ

والشَّهرُ شهرُ آلهِ الْعَرْشِ من بِرٍّ + ربٌّ رَحِيمٌ لثقلِ الْوزرِ ستّار

نوټ: (علماؤ د "اَلصِّيَامُ جُنَّةٌ" تشريح په ډير بهترين انداز باندې کړی) (۱)

د روژې په وجه انسان د شيطان نه محفوظ کيږي

د روژې يوه فائده داده چې ددې په وجه انسان د شيطان د وَسوسو او مکرونو نه مکمل محفوظ کيږي، ځکه په روژه کې انسان ته أولږه او تَنده لږي، او د أولږې برکت دادی چې دداسې کس نه شيطان لرې تختي.

واقعه: د أوده روژه دار نه د شيطان يَره

علماؤ يوه واقعه رانقل کړی چې يو نېک سړی جُمات ته لاړ، نو په جُمات کې يې يو کس أوليد چې په مانځه ولاړ دی، او يو روژه دار د جُمات دروازې سره أوده دی، شيطان هم د جُمات نه بهر حيران ولاړ دی او د غصې نه سخت لمبه دی، دې نېک سړي شيطان ته ووېل:

مَالِي أَرَاكَ حَائِرًا؟ زه تا حيران ګورم، دا ولې؟

شيطان ورته ووېل: په دې جُمات کې يو کس په مانځه ولاړ دی، کله چې زه اِراده اوکړم چې جُمات ته ننوځم، دا مونځ ګزار خطاء کړم او په مانځه کې وَسوسې ورواچوم:

---

(۱) علامه ابن حجر رحمه الله په فتح الباري کې ذکر کړي، وَقَالَ بن الْعَرَبِيِّ إِنَّمَا كَانَ الصَّوْمُ جُنَّةً مِنَ النَّارِ لِأَنَّهُ إِمْسَاكٌ عَنِ الشَّهَوَاتِ وَالنَّارُ مَحْفُوفَةٌ بِالشَّهَوَاتِ. فَالْحَاصِلُ أَنَّهُ إِذَا كَفَّ نَفْسَهُ عَنِ الشَّهَوَاتِ فِي الدُّنْيَا كَانَ ذَلِكَ سَاتِرًا لَهُ مِنَ النَّارِ فِي الْآخِرَةِ. فتح الباري ۱۰۲/۴ قَوْلُهُ بَابُ فَضْلِ الصَّوْمِ

Scanned with CamScanner

ـه تَنْتَفِيْ أَنْفَاسُ هٰذَا النَّائِمِ الَّذِيْ عَلٰى بَابِ الْمَسْجِدِ. (۱)

نو كوم (روژه دار) كس چې د جُمات په دروازه كې اُوده دی نو ما دده ساه ګانې منع كوي

فائده : د روژه دار د پاره څومره د خوشحالۍ خبره ده چې دده د ساه ګانو په وجه ده ته شيطان نږدې نشي راتلی.

۱۱. د روژه دار دُعا قبليږي

۱. رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

ثَلَاثَةٌ لاَ تُرَدُّ دَعْوَتُهُمْ: اَلصَّائِمُ حَتّٰى يُفْطِرَ، وَالإِمَامُ الْعَادِلُ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُوْمِ يَرْفَعُهَا اللهُ فَوْقَ الْغَمَامِ وَيَفْتَحُ لَهَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ وَيَقُوْلُ الرَّبُّ: وَعِزَّتِيْ لَأَنْصُرَنَّكَ وَلَوْ بَعْدَ حِيْنٍ. (۲)

د درې (۳) كسانو دُعا نه رد كيږي (بلكه خامخا قبليږي) : ۱. د روژه دار دُعا نه رد كيږي تر دې پورې چې دې روژه ماته كړي. ۲. د عادِل بادشاه دُعا نه رد كيږي. ۳. د مظلوم سړي دُعا نه رد كيږي، الله تعالی د مظلوم دُعا د وريځو نه پورته كړي، د آسمان دروازې ورته كلاوې كړي، او ربِّ كريم اوفرمايي: زما دې په خپل عزت (او جَلال) قسَم وي چې (اې مظلومه!) زه به ستا مدد خامخا كوم اګر چې دا څه داسې لږه زمانه پس وي.

۲. په يو حديث كې راځي، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

---

(۱) حكي ان بعض الصالحين كان يمشي الى المسجد فرأى رجلاً يصلي و رجلاً نائمًا على باب المسجد والشيطان قائم يتحير ويلتهب، فقال له الرجل الصالح : مَا لِيْ أَرَاكَ حَائِرًا ؟ فقال : في هذه المسجد رجل قائم يصلي كلما هممتُ أنْ أدخل اليه اغويه و أشغله عن صلاته تَنْتَفِيْ أَنْفَاسُ هٰذَا النَّائِمِ الَّذِيْ عَلٰى بَابِ الْمَسْجِدِ. فَلِلّٰهِ دَرُّ أنفاس الصائمين كيف تحرس القلوب والأجساد من كيد الشيطان فلا يصل اليها ولايقدر عليها. الروض الفائق في المواعظ والرقائق ص ۳۸ المجلس الخامس في فضل شهر رمضان وصيامه.

(۲) سنن الترمذي أَبْوَابُ الدَّعَوَاتِ عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابٌ فِي الْعَفْوِ وَالْعَافِيَةِ رقم الحديث ۳۵۹۸ وقال الترمذي: هٰذَا حَدِيْثٌ حَسَنٌ، شعب الايمان رقم الحديث ۶۶۹۹، سنن ابن ماجة باب في الصيام لاتُرَدُّ دَعوته رقم ۱۷۵۲، صحيح ابن خزيمة رقم ۳۷۲۸، ورقم ۷۳۸۷، مشكاة المصابيح كتاب الدعوات رقم ۲۲۴۹(۲۷)، كنز العمال رقم ۳۳۲۵.

Scanned with CamScanner

إِنَّ لِلصَّائِمِ عِنْدَ فِطْرِهِ دَعْوَةً مَا تُرَدُّ.(۱)
بیشکه د هر روژه دار د روژه ماتي په وخت داسې دُعا قبلیږي چې هغه هیڅ کله نه رد کیږي.

هیڅوک مزدور خالي لاس نه واپس کوي

تاسو سوچ اوکړئ چې که د یو کس سره مزدور تول ورځ کار اوکړي او ماښام چې کله دا مزدور کور ته ځي او دده نه خپله مزدوري اوغواړي نو که دا کس هر څومره بخیل وي خو چې په ده کې معمولي شرافت وي نو دې به هیڅ کله دا خوښه نه کړي چې دا مزدور خالي لاس کورته لاړشي، بلکه هغه ته به خامخا خپله مزدوري ورکوي.

نو الله رب العزت خو أرحمُ الرّاحمین ذات دی، اوس چې کوم کس د الله ﷻ د رضا د پاره په روژه کې تول ورځ وَلږه او تنده برداشت کړې وي او د روژه ماتي په وخت دې د الله ربّ العزت نه دُعا غواړي، نو آیا الله ﷻ به دده دُعا نه قبلوي؟ بلکه په خپل فضل و کرم سره به یې خامخا قبلوي.

د نبي ﷺ په وینا کې هیڅ شک نشته

بل دا چې که په دُنیا کې یو کس ته یو بزرګ ووایي چې ماته بېګاه شپه په خوب کې دا معلومه شوی چې نن د دُعا قبلیدو ورځ ده نو دا کس به په دې ورځ باندې خامخا په ډیر اِخلاص د الله ﷻ نه دُعا غواړي، ځکه ده ته ددې بزرګ د وینا په وجه دا یقین وي چې نن ورځ دُعا قبلیږي، نو کله چې د یو بزرګ د وینا په وجه انسان په پوره شوق سره دُعا غواړي نو اوس تاسو په خپله اندازه اولږوئ چې د انبیاء کرامو سردار محمّدٌرسولُ الله صلی الله علیه وسلم خپل اُمت ته بار بار فرمایي چې د روژه ماتي په وخت د انسان دُعا قبلیږي، لهذا بیا خو په ډیر اخلاص او شوق سره په دې وخت کې دعا طرف ته متوجِّه کیدل په کار دي.

د روژه ماتي په وخت انسان الله ﷻ ته ډیر مُقرّب وي

د روژه ماتي په وخت انسان الله ربّ العزت ته ډیر محبوب او مُقرّب وي، د انسان او د الله

(۱) کنز العمال رقم الحدیث ۲۳۵۸۵ کتاب الصوم الفصل الأول: في فضل الصوم مطلقا، المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحدیث ۱۵۳۵ کتاب الصوم.

عَلَیْهِ السَّلَامُ په مينځ کې د حِجاب پردې لرې کړې شي ، او ددوی دُعا قبلولې شي .⁽¹⁾

چې حرام خوراک په خېټه کې وي نو دُعاګانې نه قبلېږي

په دې کې هيڅ شک نشته چې الله ربّ العزت د خپلو بندګانو دُعاګانې قبلوي . الله تعالی فرمايي : ﴿ اُدْعُوْنِیْۤ اَسْتَجِبْ لَكُمْ ﴾ ⁽²⁾

ترجمه : تاسو د ما نه دعا غواړئ زه به ستاسو دُعا قبلوم .

بل ځای الله تعالی فرمايي :

﴿ وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادِیْ عَنِّیْ فَاِنِّیْ قَرِیْبٌ ؕ اُجِیْبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِ ﴾ ⁽³⁾

ترجمه : (اې پيغمبره !) هر کله چې د تا نه زما بندګان زما متعلق سوال اوکړي نو (ته ورته ووايه چې) بيشکه زه (هغوی ته) ډير نزدې يم ، د دُعا کوونکي دُعا قبلوم کله چې هغه د ما نه دُعا اوغواړي .

بيا خاصکر ځني وختونه داسې دي چې په هغې کې په خصوصي طريقې سره الله عَزَّوَجَلَّ د خپلو مؤمنانو بندګانو دُعاګانې قبلوي ، په هغې کې يو وخت د روژه ماتي هم دی (لکه څنګه چې په مخکني احاديثو کې ذکر شو) .

خو د دُعا قبليدو د پاره ځنې شرائط هم شته چې بغير د هغې نه دُعا نه قبليږي ، په هغې کې يو شرط دا هم دی چې " د انسان په خېټه کې به حرام خوراک نه وي " څکه تر څو پورې چې په خېټه کې حرام خوراک موجود وي الله تعالی د داسې کس دُعا نه قبلوي .

---

(۱) قال موسى عليه السلام يا رب أكرمتني بالتكليم فهل أعطيت أحداً مثل ذلك فأوحى الله تعالى يا موسى إن لي عباداً أخرجهم في آخر الزمان وأكرمهم بشهر رمضان فأكون أقرب لأحدهم منك لأنك كلمتني وبيني وبينك سبعون ألف حجاب فإذا صامت أمة محمد صلى الله عليه وسلم حتى ابيضت شفاههم واصفرت ألوانهم أرفع الحجب بيني وبينهم وقت إفطارهم يا موسى طوبى لمن عطش كبده وأجاع بطنه في رمضان .
وقال كعب الأحبار أوحى الله إلى موسى أني كتبت على نفسي أن لا أرد دعوة صائم رمضان . نزهة المجالس ومنتخب النفائس ۱/۱۶۵ باب فضل رمضان والترغيب في العمل الصالح فيه وما فيه من الفضل ، درة الناصحين ص ۲۶ فضيلة رمضان .

(۲) المؤمن (غافر) آية ۶۰ .

(۳) البقرة آية ۱۸۶ .

په مسلم شريف کې اوږد حديث ذکر دی ، د هغې په آخر کې رسول الله صلی الله عليه وسلم (د مثال په طور) د هغه سړي حالت ذکر کړی چې اوږد سفر او کړي، (د سفر په وجه) ويښتان يې ګډ وډ وي ، په بدن يې ګرد پروت وي ، د دُعا د پاره دواړه لاسونه آسمان طرف ته اُوچت کړي او دا وايي :

يَارَبِّ ! يَارَبِّ ! اې زما ربه ! اې زما ربه ! (زما مقاصد پوره کړه ، او زما دُعا قبوله کړه).
نبي عليه السلام وفرمايل :

وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ ، وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ ، فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذٰلِكَ ؟ . (۱)

چې کله دده خوراک حرام وي ، څکاک يې حرام وي ، لباس يې حرام وي ، په حرامه غِذا سره يې پرورش شوې وي نو دداسې کس دُعا به څنګه قبوله شي ؟
علامه ابن رجب رحمه الله فرمايي :

أَكْلُ الْحَرَامِ وَشُرْبُهُ وَلُبْسُهُ وَالتَّغَذِّي بِهِ سَبَبٌ مُوْجِبٌ لِعَدَمِ إِجَابَةِ الدُّعَاءِ . (۲)

حرام خوراک ، حرام څکاک ، حرام لباس او په حرامې طريقې سره غِذا حاصلول دا سبب د نه قبليدو د دُعا دی .

---

(۱) پوره حديث داسې دی : إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا ، وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِيْنَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِيْنَ فَقَالَ ﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوْا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا إِنِّيْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ﴾ وَقَالَ ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوْا كُلُوْا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ ﴾ ، ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيْلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ ، يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ ! يَا رَبِّ ! وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ ، وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ ، فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذٰلِكَ ؟ صحيح مسلم بَابُ قَبُوْلِ الصَّدَقَةِ مِنَ الْكَسْبِ الطَّيِّبِ وَتَرْبِيَتِهَا ۶۵ (۱۰۱۵) ، سنن الترمذي رقم الحديث ۲۹۸۹ ، مشكاة المصابيح كتاب البيوع باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ۲۷۶۰ ، كنز العمال رقم الحديث ۳۲۳۶ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۶۳۹۴ ، الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۷۱۷ الترغيب في طلب الحلال والاكل منه .
(۲) جامع العلوم والحكم ص ۹۲ بتصرف ، نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم ج ۹ ص ۳۹۷۸ أكل الحرام .
وَعَنْ يُوْسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ قَالَ : بَلَغَنَا أَنَّ دُعَاءَ الْعَبْدِ يُحْبَسُ عَنِ السَّمَاوَاتِ بِسُوْءِ الْمَطْعَمِ . جامع العلوم والحكم ج ۱ ص ۲۷۵ اَلْحَدِيْثُ الْعَاشِرُ إِنَّ اللهَ تَعَالٰى طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا

مستجابُ الدّعوات خلقو ته د حجاج بن يوسف دعوت

علماؤ يوه واقعه رانقل کړې چې په کوفه کې د مُستجَابُ الدّعوات خلقو (يعنی د کومو خلقو دُعاګانې چې قبليږي ، د دوی) يوه ډله موجود وه ، کله به چې يو ظالِم حاکم په دوی باندې مقرر شو او په خلقو به يې ظلم کولو نو دوی به ورته خبرې اوکړی په دې سره به هغه هلاک شو . خو کله چې حجاج بن يوسف په دوی باندې مقرر شو ، نو ده يو دَعوت اوکړو او په دې کې يې دا مُستجَابُ الدّعوات خلق هم شريک کړل ، کله چې دوی د خوراک نه فارغ شو ، نو حجاج ووېل چې زه اوس ددې خلقو د خېرو (بَد دُعا) نه بچ شوم ، ځکه د دوی خېټې ته حرام خوراک لاړ (او چې په خېټه کې حرام خوراک پروت وي نو دُعاګانې نه قبليږي) . (۱)

لهذا مسلمان ته په کار دي چې د حرام خوراک نه ځان اوساتي ، بيا خاصکر په رمضان المبارک کې خو په خصوصي طريقې سره د حرام خوراک نه ځان ساتل په کار دي ، ځکه په دې سره بيا دُعاګانې نه قبليږي .

۱۲. د روژه دار خُوب عبادت دی

په يو روايت کې راځي :

صُمْتُ الصَّائِمِ تَسْبِيْحٌ ، وَنَوْمُهُ عِبَادَةٌ ، وَدُعَاؤُهُ مُسْتَجَابٌ ، وَعَمَلُهُ مَضَاعَفٌ . (۲)

د روژه دار خاموشي تسبيح ده ، خوب يې عبادت دی ، دُعا يې مقبوله ده ، او عمل يې دوچند کولې شي . (۳)

فائده : په روژه دار باندې الله تعالی دومره لويه مهرباني کړې چې د روژې په وجه ده

(۱) فضائل اعمال ص ۸۵۳ .

(۲) رواه الديلمي في مسند الفردوس عن ابن عمرو ، و ابو زكريا في مسنده اماليه ، كنزالعمال رقم الحديث ۲۳۶۳۱ كتاب الصوم الفصل الأول: في فضل الصوم مطلقا . / نوټ : امام الباني دې حديث ته ضعيف وايي : ضعيف الجامع رقم ۳۴۹۲ .

(۳) قال أبو العالية: الصائم في عبادة وإن كان نائما على فراشه فكانت حفصة تقول: يا حبذا عبادة وأنا نائمة على فراشي فالصائم في ليله ونهاره في عبادة ويستجاب دعاؤه في صيامه وعند فطره . فهو في نهاره صائم صابر وفي ليله طاعم شاكر . نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ۵۱/۱ الفضيلة السابعة عشر للصالم فرحتان .

څلیریشت (۲۴) ګټتې عبادت جوړیږي ، ځکه که دې اوده شي نو دا خوب یې په عبادت کې شماریږي ، او که دې چُپ وي د خُلې نه فضول خبرې نه را اوباسي نو دا خاموشي یې هم تسبیح ده ، یعنې چې تر څو پورې دې چُپ وي ده ته د سبحان الله ویلو آجر و ثواب ملاویږي، او هره دُعا یې قبلیږي .

۱۳ . د روژه دار سره د خوراک حساب نشته

رسولُ الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

ثَلَاثَةٌ لَيْسَ عَلَيْهِمْ حِسَابٌ فِيْمَا طَعِمُوْا إِذَا كَانَ حَلَالًا: اَلصَّائِمُ، وَالْمُتَسَحِّرُ، وَالْمُرَابِطُ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ .(۱)

درې کسان داسې دي چې (الله ﷻ او غواړي نو) د دوی سره به د هغه خوراک حساب نه وي کوم چې دوی اوخوري خو شرط دادی چې دا خوراک حلال وي : (یو) روژه دار . (دویم) پیشمني کوونکې . (دریم) د الله ﷻ په لاره "جهاد" کې پهره کوونکې .

۱٤. د روژې په وجه صحت بنه کیدل

د روژې څوارلسمه فائده داده چې په دې کې د اُخروي ګټو سره سره دُنیوي بدَني ګټه هم شته ، هغه دا چې په دې سره د انسان صِحت مند کیږي ، بَلغمي بیمارۍ او د معدې مرضونه په دې سره ختمیږي . نبي ﷺ فرمایي : صُوْمُوْا تَصِحُّوْا .(۲)

---

(۱) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۲۱۰۱۲ ، كنزالعمال الفصل الثالث في الثلاثيات رقم الحديث ۴۳۲۴۳ ، الترغيب والترهيب ج۲ ص۱۳۹ ، كنزالعمال رقم الحديث ۴۳۲۴۶ .

(۲) عَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « اُغْزُوْا تَغْنَمُوْا وَصُوْمُوْا تَصِحُّوْا وَسَافِرُوْا تَسْتَغْنُوْا ».مجمع الزوائد ومنبع الفوائد ۳/ ۱۷۹ كِتَابُ الصِّيَامِ بَابٌ فِيْ فَضْلِ الصَّوْمِ رقم الحديث ۵۰۷۰ وقال الهيثمي بعد ايراده الحديث: رَوَاهُ الطَّبَرَانِيُّ فِي الْأَوْسَطِ، وَرِجَالُهُ ثِقَاتٌ. و رقم ۹۶۵۷ كِتَابُ الْجِهَادِ بَابُ اغْزُوا تَغْنَمُوا وَسَافِرُوا تَصِحُّوا . المعجم الأوسط للطبراني رقم الحديث ۸۳۱۲ ، و رواه السيوطي في الدر ۲/ ۸۳ ، وابن السني و ابونعيم في الطب النبوي ، كنزالعمال كتاب الصوم الباب الاول في صوم الفرض الفصل الاول في فضل الصوم مطلقا ، الترغيب والترهيب ج۲ ص ۵۰ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۱۶۳.

Scanned with CamScanner

تاسو روژې نيسئ نو صحت مند به شئ.

په يو حديث کې راځي :

لِكُلِّ شَيْءٍ زَكَاةٌ وَزَكَاةُ الْجَسَدِ الصَّوْمُ . (۱)

د هريو څيز د پاره زکوٰة (يعنى پاکوالې) شته او د بدن زکوٰة (پاکوالې) روژه ده.

فائده : يعنى لکه څرنګې چې په زکوٰة سره د مال خپرې صفا کيږي او مال ورسره ترقي کوي نو همدغه شان په روژې سره هم د بدن پاکوالې راځي ، د بيمارى په وجه چې کوم فاسد مَواد په وجود کې پيدا شوي وي هغه په روژې سره ختميږي ، او بدن ورسره صِحت مَند کيږي .

اګر چې په ظاهره باندې په روژې سره د انسان بدن کمزورې معلوميږي ليکن په حقيقت کې د بدن جِسماني صِحت او رُوحاني پاکيزګي په روژې سره حاصليږي .

بل دا چې په دې سره بدن د ګناهونو نه هم صفا کيږي . (۲)

---

(۱) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۵۹۷۳ ، سنن ابن ماجة كِتَابُ الصِّيَامِ بَابٌ فِي الصَّوْمِ زَكَاةُ الْجَسَدِ رقم الحديث ۱۷۴۵ ، شعب الايمان للبيهقي رقم ۳۳۰۰ ، مشكوة المصابيح كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ صِيَامِ التَّطَوُّعِ رقم الحديث ۲۰۷۲ (۳۷)، كنز العمال رقم الحديث ۲۳۵۷۲ ، الترغيب في فضائل الاعمال و ثواب ذلك رقم ۲۷۸ . احياء علوم الدين ج۳ ص ۷۴ بيان فوائد الجوع وآفات الشبع .

نوټ : دا حديث اګر چې ضعيف دى ، خو چې په ضعيف حديث کې شرائط برابر وي نو دا په فضائلو کې معتبر وي .

قال ابن الجوزي : هذا حديث لايصح . نداء الريان ۱/۲۹۳ . خذ ماصفى ودع ماكدر .

(۲) (لِكُلِّ شَيْءٍ زَكَاةٌ) أَيْ نَمَاءٌ يَحْصُلُ بَعْضُهُ أَوْ طَهَارَةٌ يَطْهُرُ بِهِ " « وَزَكَاةُ الْجَسَدِ الصَّوْمُ » " فَإِنَّهُ يُذَابُ بَعْضُ الْبَدَنِ مِنْهُ وَيُنْقَصُ وَتُطْهَرُ الذُّنُوبُ بِهِ ، وَتُمَحَّصُ ، فَالزَّكَاةُ عِبَادَةٌ مَالِيَّةٌ ، وَالصَّوْمُ طَاعَةٌ بَدَنِيَّةٌ . قَالَ الطِّيبِيُّ : أَيْ صَدَقَةُ الْجَسَدِ مَا يُخَلِّصُهُ مِنَ النَّارِ بِجُنَّةِ الصَّوْمِ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۴/۱۴۲۹ المصابيح كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ صِيَامِ التَّطَوُّعِ .

(لكل شيء زكاة) أي ينبغي للإنسان أن يخرج من كل شيء قدرا لله . فيكون ذلك زكاة له . و زكاة الجسد الصوم فإنه ينتقص به الجسد في سبيل الله . فصار ذلك الذي نقص منه كأنه أخرج منه لله . على أنه زكاة له .

شرح محمد فؤاد عبد الباقي على سنن ابن ماجة في تشريح حديث ۱۷۴۵

Scanned with CamScanner

د روژې نيولو سائنسي او طبّي فوائد

محترمو مسلمانانو ! لکه څرنګې چې روژه د الله ﷻ د طرفه يو فرضي حُکم دی ، او په دې کې ډير اَجرونه او ثوابونه دي ، همدغه شان په روژه کې ډير سائنسي ، طِبّي او دُنيوي فوائد هم شته : چې په دې سره د انسان وجود صحت مَند کيږي او د ډيرو بيماريو نه محفوظ کيږي . د يو څو عنواناتو په ضِمن کې درته د روژې يو څو سائنسي او طِبّي فوائد بيانوم :

۱ . د روژې په وجه د انسان په خوراک هضمولو نظام باندې بهترين اثر غورځيږي

کله چې انسان خوراک کوي نو دده په وجود کې د خوراک هضمولو ټول نِظام خپل کار شروع کړي ، بيا خاصکر ځِګر د خوراک هضمولو نه علاوه نور پنځلس (۱۵) کارونه هم کوي ، که د خوراک معمولي څيز معدې ته لاړشي نو د خوراک هضمولو ټول نِظام او ځِګر خپل کار شروع کړي .

اوس که د يو انسان دغه نِظام څليريشت (۲۴) ګِنټې مصروفه وي نو په دې سره انسان ته اَعصابي دَباؤ او نور مختلف قِسمه مرضونه پيدا کيږي .

لهذا په روژه کې دې نظامِ هضم او ځِګر ته آرام ملاويږي چې په دې سره انسان صِحت مَند او تازه کيږي .

همدارنګې په روژې سره په معده کې تيزابيت (Acidity) هم نه جَمع کيږي ، کولمو ته آرام او قوت هم حاصليږي .

۲ . د روژې په وجه د وينې جوړولو نظام بهتر کيږي . او وينه پيدا کيږي

د انسان په وجود کې الله ﷻ د وينې پيدا کولو آټوميټک نِظام جوړ کړی ، چې کله وينه په وجود کې کمه شي نو دا يې پوره کوي ، خو عام طور په کمزورو خلقو کې دا د وينې جوړولو نظام لږ سست وي وينه په پوره مقدار نه جوړيږي ، اوس چې کله يو کس روژه اونيسي نو په دې سره خو چونکه د وينې غذائي مَواد کميږي نو په دې وخت کې د وينې جوړولو دغه نِظام په حرکت کې راشي او ډيره بهترينه وِينه جوړه کړي .

بیا خاصکر په روژه کې د خوراک نه کولو په وجه جِگر ته آرام ملاوېږي نو دا هم په دې وخت کې د وِینې پیدا کولو ضروري مَواد تیار کړي چې په دې سره بیا په آسانۍ باندې ډېره وِینه پیدا کیږي ، او انسان د وِینې د مختلف قِسمه بیمارو نه محفوظ کیږي .

۳. د روژې په وجه معده د فاسدې مادې نه پاکیږي

نور حیوانات د خپل شعور په وجه په خوراک کې اِعتدال ساتي لیکن اِنسان باوجود د دینه چې أشرفُ المخلوقات او د عقل واله دی خو بیا هم په خوراک کې د اِعتدال د حَد نه تجاوز کوي چې په دې سره دده په بدن کې مختلف قِسمه بیماریانې پیدا کیږي .

اوس چې کله انسان روژه اونیسي نو معده یې خالي شي ، د ولږې په وجه دده د معدې توله فاسده مَاده اُوسوزي او معده بالکل صفا شي ، چې ددې په وجه انسان صحت مند کیږي . د غه وجه ده چې موجوده ډاکټرانو او طبیبانو هم دا اِقرار کړی چې د ډېرو مرضونو د پاره بهترین علاج همدا اسلامي طریقې سره روژه نیول دي .(۱)

د روژې متعلق د غیر مسلمو اِقرار : تر دې چې مستشرقینو او د یورپ ماهره ډاکټرانو هم دا خبره تسلیم کړې چې روژه نیول انسان ته نوې رُوح او نوې قوّت ورکوي.

همدغه شان د روژې سره ډېرې معاشي (Economical) پریشانۍ هم ختمیږي ، ځکه د روژې په وجه مرضونه کمیږي ، او کله چې مرضونه کم شي نو هسپتالونو ته به ضرورت هم نه پیدا کیږي چې ددې په نتیجه کې به د معاشي فوائدو سره سره اِطمینان او سکون هم پیدا شي .

د روژې په وجه د یو أمریکائي غیر مُسلم اقرار

یو عالِم لیکلي چې د ماسره یو امریکائي غیر مُسلم ملاؤ شو ، هغه ماته وویل چې زما روژه ده . ما ورته وویل چې ته خو غیر مُسلِم یې نو ته څنګه روژه نیسي ؟

هغه راته وویل : په کال کې څه وخت په انسان باندې داسې تیریدل هم په کار دي چې دې په کې د خوراک څکاک نه پرهیز اوکړي (یعنی روژه اونیسي) ددې د پاره چې د بدن

(۱) سُنتِ نبوي اور جدید سائنس ج ۱ ص ۱۷۱ تا ۱۷۶ مع الاختصار .

Scanned with CamScanner

هضمولو نظان (Digestive system) ته څه وخت آرام ملاؤ شي ، چې ددې په وجه به دده په بدن کې هغه رطوبتونه چې د وخت په تیریدلو سره د هغې نه زهر (Poison) جوړ شوي وي دا به دده د بدن نه ختم شي .

او کله چې دا زهریله رطوبتونه د بدن نه ختم شي نو انسان بیا د ډیرو پیچیده بیماریانو نه محفوظ کیږي ، او د هضمولو نظام قوي کیږي .

دې غیر مُسلمه آمریکائي وویل : دغه وجه ده چې ما او بنځې دا فیصله کړې ده چې مونږ به په هره میاشت کې روژه نیسو ، د خوراک څکاک وغیره نه به پرهیز کوو .

دا عالم وايي چې ما ورته وویل : مونږ ته خو د روژې دا ښائسته طریقه په خپل دین کې خودل شوی چې هغه د رمضان المبارک فرضي روژې دي ، همدغه شان په هره میاشت کې د آیام بیض درې روژې نیول مستحب دي .(۱)

د روژې په باره کې د آکسفورډ یونیورسټي د پروفیسر حیرانتیا او تجربه

دا اکسفورډ یونیورسټي مشهور شخصیت " پروفیسر مورپالډ " خپله واقعه بیانوي چې ما د اسلامي علومو مطالعه کوله ، کله چې د روژې باب ته را اُورسیدم نو زه حیران شوم چې اسلام مسلمانانو ته څومره بهترینه فارموله خودلې ده (او اومې ویل چې :) که چیرته اسلام مسلمانانو ته بل هیڅ نه وی خودلی صرف همدا یوه د روژې فارموله یې ورته خودلې وی نو بیا به هم د دوی سره د دینه غټ بل نعمت نهٔ .

(دا پروفیسر وایي) ما اِراده اوکړو چې اوس په دې روژه باندې تجربه کوم ، زه چونکه د ډیرې زمانې نه د معدې په پړسوب مرض (Stomach inflammation) کې مبتلاء ووم ، ما د مسلمانانو په طریقه باندې روژه نیول شروع کړل ، یو څو ورځې پس ما محسوسه کړه چې زما د معدې په پړسوب کې کمې راغلی ، بیا ما نورې روژې هم اونیوی ، وخت په وخت به زما په جِسم کې تبدیلي راتلله ، تر دې پورې چې کله ما یوه میاشت روژې اونیولې نو زما بیماري مکمل ختمه شوه ، صحت مَند شوم ، او په خپل وجود کې مې یوه اِنقلابي تبدیلي اولیده .(۲)

(۱) سُنتِ نبوي اور جدید سائنس ج۱ ص ۱۶۳ .

(۲) رسالهٔ نیٔ دُنیا ، سُنتِ نبوي اور جدید سائنس ج۱ ص ۱۶۵ .

د روژې په باره کې د ډاکټر لوتهر جيم (آف کيمرج) اقرار

ډاکټر لوتهر جيم د فارماکالوجي (Pharmacology) ماهره شخصيت ؤ (يعنې د دوا شناسۍ او دوا سازۍ د اصولو ماهرؤ) ، هغه به هر څيز په غور او توجه سره کتلو ، هغه يو ځل د روژه دار د معدې رطوبت (Stomach secretion) راواخيست ، او په ليباټرۍ کې يې ددې ټسټ اوکړو نو محسوسه يې کړه چې هغه غذائي مُتعفن (بدبوداره) أجزاء (Food Partical septic) چې د کوم په وجه معده مختلف قِسمه مرضونه قبلوي ددې أجزاؤ نه د روژه دار معده مکمل صفا شوې وه ، بيا لوتهر جيم دا اِقرار اوکړو چې د روژې په وجه د انسان د جسم او بيا خاصکر د معدې مرضونه مکمل ختميږي .

د روژې په باره کې د يو ماهرِ نفسيات ډاکټر اقرار

د مشهور ماهرِ نفسيات ډاکټر " سګمند ترائډ " وينا ده چې د روژې په وجه دِماغي او نفسياتي مرضونه (Mentaland psychological) مکمل ښه کيږي .

کوم کس چې روژه نيسي هغه به د جسماني کشيدګۍ (Body congestion) او ذهني ډپريشن (Mental Depression) نه مکمل محفوظ وي .

۱۵. د قيامت په ورځ د روژه دارو د پاره د عرش د سيوري لاندې دَسترخوان غوړيدل

د قيامت په ورځ به د روژه دارو د پاره د عرش د لاندې دَسترخوان أوغوړولې شي ددوى به ناست وي خوراک به کوي او نور خلق به په حساب و کتاب کې مشغوله وي ، خلق چې اوګوري نو تعجب به اوکړي او او به وايي : دا څوک دي چې ناست دي خوراک کوي او مونږ تراوسه په حساب و کتاب کې مصروفه يو ؟

دوی ته به وويلې شي چې دا هغه خلق دي چې دوی به روژې نيولې ، او تاسو روژې نه نيولې .(۱)

(۱) مجالس الابرار ، صداۍ ممبر و محراب ج ۱ ص ۲۹۵ .

Scanned with CamScanner

همدغه شان قول علامه ابن حجر رحمه الله هم نقل کړی (۱)

۱۶. د قیامت په ورځ د روژه دارو اکرام کول

په يو حديث کې ذکر دي چې کله د قيامت ورځ شي نو الله تعالى به رضوان فرښتې ته وفرمايي:

أَنِّي أَخرجتُ الصائمين من قبورهم جائعين عطاشي فاستقبلهم بطعامٍ وشرابٍ مِنَ الجنّة.

ما روژه دار د خپلو قبرونو نه اوږي تږي راپاڅولي دي نو ته د دوی استقبال د جنت په خوراک او څکاک سره اوکړه (یعنی دوی ته د جنت خوراک او څکاک راوړه) نو د رضوان فرښته به آواز اوکړي: اې د جنت غِلمانو او هلکانو! د نُور طباقونه راوړئ. نو د دوی سره به د ستورو نه زیات د میوو او ښائسته شربتونو څیزونه وي، دوی به په دې سره د روژه دارو سره او روژه دارو ښځو اِستقبال (او میلمستیا) اوکړي، او دوی ته به وویلې شي:

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ. (۲)

تاسو ښه په مزو سره دا اُوخورئ او اُوڅکئ، دا (نِعمتونه) د هغه اَعمالو په بدله کې دي کوم چې تاسو په تېرو ورځو کې کړي دي. یعنی دا نِعمتونه د روژو نیولو په عِوض کې دي.

۱۷. د روژې په حالت کې وفات کیدلو سره د جنت مستحق کیدل

څوک چې د روژې په حالت کې وفات شي، یا د روژه ماتي نه پس وفات شي نو داسې

---

(۱) قال ابن رجب: "عن بعض السلف قال: بلغنا أنه يوضع للصوّام مائدة يأكلون عليها والناس في الحساب فيقولون: يا رب نحن نحاسب وهم يأكلون. فيقال: إنهم طالما صاموا وأفطرتم وقاموا ونمتم" لطائف المعارف في الله الصوم وفضل رمضان ۱/ ۴۱.

(۲) وفي حديث آخر إذا كان يوم القيامة أوحى الله إلى رضوان: أني أخرجت الصائمين من قبورهم جائعين عطاشى فاستقبلهم بطعام وشراب من الجنة. فيصيح رضوان أيها الغلمان والولدان عليكم بأطباق من نور فتجتمع عند أكثر من الكواكب بالفاكهة والأشربة اللذيذة فيستقبلون الصائمين والصائمات ويقال لهم كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ وهي أيام الصوم كما تقدم. نزهة المجالس ومنتخب النفائس ۱/ ۱۶۵ باب فضل رمضان والترغيب في العمل الصالح فيه وما فيه من الفضل.

کس د جنت مستحق گرځي.(۱)

علماؤ تر دې پورې ليکلي چې څوک د رمضان روژې اونيسي او بيا په همدې کال کې وفات شي نو دا کس به هم جنت ته داخليږي.(۲)

۱۸. په قيامت کې به د روژې ثواب د انسان نه نشي اخيستلی

په دُنيا کې چې څوک په چا باندې ظلم اوکړي، يا د هغه حق ضائع کړي نو په قيامت کې به ددې په عِوض کې دده نه د نېکو اعمالو اجر اخيستلې شي او مظلوم يا صاحبِ حق ته به ورکولې شي، خو صرف روژه داسې عبادت دی چې ددې ثواب به د روژه دار نه نشي اخيستلی بلکه دا به د الله ﷻ سره د روژه دار د پاره ذخيره وي.(۳)

---

(۱) عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ خُتِمَ لَهُ بِصِيَامِ يَوْمٍ دَخَلَ الْجَنَّةَ». مسند البزار رقم الحديث ۲۸۵۴، صحيح الترغيب ۹۷۶، الصحيحة ۱۶۴۵.

قال المناوي: أي من ختم عمره بصيام يوم بأن مات وهو صائم أو بعد فطره من صومه دخل الجنة مع السابقين الأولين، أو من غير سبق عذاب. "فيض القدير" (۱۲۳/۶).

(۲) عن العَلَاءِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِيهِ، وَخَيْثَمَةَ، قَالَا: "كَانَ يُقَالُ: مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ مَاتَ مِنْ عَامِهِ ذَلِكَ دَخَلَ الْجَنَّةَ. فضائل رمضان لابن ابي الدنيا ۶۳/۱ رقم الحديث ۳۵.

(۳) عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْوِيهِ عَنْ رَبِّكُمْ. قَالَ: «لِكُلِّ عَمَلٍ كَفَّارَةٌ، وَالصَّوْمُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ. صحيح البخاري رقم الحديث ۷۵۳۸ كِتَابُ التَّوْحِيدِ بَابُ ذِكْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرِوَايَتِهِ عَنْ رَبِّهِ.

ومعناها أن لكل عمل من المعاصي كفارة من الطاعات.

ورواه أحمد: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَرْوِيهِ عَنْ رَبِّكُمْ عَزَّ وَجَلَّ: "كُلُّ الْعَمَلِ كَفَّارَةٌ، وَالصَّوْمُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ" مسند احمد رقم الحديث ۹۸۸۸، و هكذا رواه ابوداؤد الطيالسي.

قال ابن رجب: الاستثناء يعود إلى التكفير بالأعمال، ومن أحسن ما قيل في ذلك ما قاله سفيان بن عيينة قال: هذا من أجود الأحاديث وأحكمها: "إذا كان يوم القيامة يحاسب الله عبده ويؤدي ما عليه من المظالم ويدخله بالصوم الجنة" خرّجه البيهقي في "شعب الإيمان" وغيره وعلى هذا فيكون المعنى: أن الصيام لله عز وجل فلا سبيل لأحد إلى أخذ أجره من الصيام لله عز وجل بل أجره مدخر لصاحبه عند الله عز وجل. "لطائف المعارف" لابن رجب ص ۱۶۸، ۱۷۰. نداء الريان ص ۳۳.

Scanned with CamScanner

۱۹. د روژې په وجه په مسلمان کې د همدردۍ جذبه پیدا کیږي

د روژې نولسمه (۱۹) فائده داده چې ددې په وجه په انسان کې د همدردۍ جذبه پیدا کیږي، ځکه کوم مالدار سړي چې کله هم اوږه او تنده نه وي تېره کړي نو هغه ته د اوږې او تندې څه احساس کیږي؟ هغه د غریبانانو د وږې او تندې نه څه خبر وي؟

خو چې کله دا یوه میاشت اوږه او تنده برداشت کړي نو ورته معلومه شي چې فقیران ټول عُمر همدغه شان اوږه او تنده تېروي، نو دده په زړه کې د هغوی سره د همدردۍ او امداد جذبه پیدا شي، او د هغوی سره یې موافقت هم راشي. (۱)

---

(۱) ملا علي قاري رحمه الله په مرقاة کې ددې تشریح داسې کړی، وَمِنْهَا كَوْنُهُ مُوجِبًا لِلرَّحْمَةِ وَالْعَطْفِ عَلَى الْمَسَاكِينِ، فَإِنَّهُ لَمَّا ذَاقَ أَلَمَ الْجُوعِ فِي بَعْضِ الْأَوْقَاتِ ذَكَرَ مَنْ هَذَا حَالُهُ فِي عُمُومِ السَّاعَاتِ. فَتُسَارِعُ إِلَيْهِ الرِّقَّةُ عَلَيْهِ. وَالرَّحْمَةُ حَقِيقَتُهَا فِي حَقِّ الْإِنْسَانِ نَوْعُ أَلَمٍ بَاطِنٍ فَيُسَارِعُ لِدَفْعِهِ عِنْدَ الْإِحْسَانِ إِلَيْهِ فَيَنَالُ بِذَلِكَ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنْ حُسْنِ الْجَزَاءِ. وَمِنْهَا مُوَافَقَةُ الْفُقَرَاءِ بِتَحَمُّلِ مَا يَتَحَمَّلُونَ أَحْيَانًا. وَفِي ذَلِكَ رَفْعُ حَالِهِ عِنْدَ اللَّهِ. كَمَا حُكِيَ عَنْ بِشْرٍ الْحَافِي أَنَّهُ دَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ فِي الشِّتَاءِ فَوَجَدَهُ جَالِسًا يَرْعَدُ وَثَوْبُهُ مُعَلَّقٌ عَلَى الْمِشْجَبِ. فَقَالَ لَهُ: فِي مِثْلِ هَذَا الْوَقْتِ تَنْزِعُ الثَّوْبَ: أَوْ مَعْنَاهُ. فَقَالَ: يَا أَخِي. الْفُقَرَاءُ كَثِيرٌ وَلَيْسَ لِي طَاقَةُ مُوَاسَاتِهِمْ بِالثِّيَابِ فَأُوَاسِيهِمْ بِتَحَمُّلِ الْبَرْدِ، كَمَا يَتَحَمَّلُونَ اهـ وَلِهَذَا كَانَ يَقُولُ بَعْضُ الْأَوْلِيَاءِ الْعَارِفِينَ عِنْدَ كُلِّ أَكْلَةٍ: اللَّهُمَّ لَا تُؤَاخِذْنِي بِحَقِّ الْجَائِعِينَ. وَقَدْ ثَبَتَ أَنَّ سَيِّدَنَا يُوسُفَ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا كَانَ يَشْبَعُ مِنَ الطَّعَامِ فِي سَنَةِ الْقَحْطِ مَعَ كَثْرَةِ الْمَأْكُولِ عِنْدَهُ فِي ذَلِكَ الْعَامِ، لِئَلَّا يَنْسَى أَهْلَ الْجُوعِ وَالْفَاقَةِ، وَلِيَتَشَبَّهَ بِهِمْ فِي الْخَاصَّةِ وَالْحَاجَةِ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۴/۱۳۶۰ كِتَابُ الصَّوْمِ

قال القسطلاني: إعانته على بذل الصدقات فإن الصائم يجوع، فيعرف قدر ألم الجوع. فيحرضه ذلك على حرصه في الإحسان إلى الجياع، ويحمله على تدبير ما هم فيه من ضرر العجز والانقطاع، وإنما يجد ذوق التعب مَنْ نازله، ويعرف قدر الضرر مَنْ واصله. "مدارک المرام" ص ۷۶.

قال عز الدين بن عبد السلام: وأما تكثير الصدقات، فلأن الصائم إذا جاع تذكر ما عنده من الجوع، فيحثه ذلك على إطعام الجائع "فإنما يرحم العشاق من عشقا"، وقد بلغنا أن سليمان أو يوسف عليهما السلام لا يأكل حتى يأكل جميع المتعلقين به، فسُئل عن ذلك؟ فقال: أخاف أن أشبع فأنسى الجائع. فوائد الصيام ص ۲۵، نداء الريان ۱/۶۳.

Scanned with CamScanner

۲۰. د روژې په وجه د انسان سره د رزق قدر پيداکيږي

د روژې شلمه (۲۰) فائده داده چې ددې په وجه د انسان سره د رِزق (خوراک او اُوبو) قدر پيداکيږي ، او پـه موجوده نِعمتونو ورته د شکريې توفيق ملاويږي .

اگر چې بعض خلق په ژبه باندې شکريه آداء کوي خو چې تر څو پورې ده اُولږه او تَنده نه وي برداشت کړي نو تر هاغه وخته پورې ده ته ددې نِعمتونو پوره قدر نه وي معلوم ، خو چې کله دې د روژې په وجه داتکليف برداشت کړي نو بيا د الله ﷻ د نِعمتونو کاملې طريقې سره شکريه اداء کوي . دغه وجه ده چې کله د يو چا نه دده محبوب څيز د څه لږ وخت د پاره ورک يا مَنع شي نو بيا يې په زړه کې د هغې قدر پيدا کيږي .(۱)

۲۱. د روژې په وجه بيا ټول کال په دِين باندې عمل کول آسانيږي

د روژې يوه فائده داده چې ددې په وجه بيا انسان ته ټول کال په دِين باندې چليدل او عمل کول آسانيږي ، گويا روژه په پوره دِين باندې د عمل کولو يو قِسم ترينِنگ دی .

ددې خبرې پوره تفصيل دادی : که يو انسان د ځان سره دا سوچ اوکړي چې " د سهر نه تر ماښامه پورې زه ولې خوراک څکاک نه کوم ؟ حالانکه دا خو زما د پاره مخکې حلال وُ ، دا زما خپل حلال خوراک دی ، زه اوس اُوږې او تږې يم ، ديته مې سخت ضرورت دی ، چا زما لاس هم ندې نيولی ، نو آخِر زه دا ولې نه خورم ؟ "

ددې صرف همدا يو جواب دی چې " زه د رمضان په دې مياشت کې الله ربّ العزت د خوراک څکاک نه منع کړې يم د هغه په حُکم باندې عمل کوم " .

---

(۱) قال عز الدين بن عبد السلام: وأما شكر عالم الخفيات : إذا صام عرف نعمة الله عليه في الشبع والري، فشكرها لذلك، فإن النعم لا تعرف مقدارها إلا بفقدها . فوائد الصوم ص ۲۵ .

وقال القسطلاني وهو يتحدث عن مقاصد الصوم وفضائله: "تكثيره لشكر النعم، واعترافه بما سبق له من نعمة الشبع عند جوعه وعطشه فيجتهد في الشكر فإن الشيء إنما يعرف ما كان عليه بضده" . مدارک المرام في مسالک الصيام ص ۷۶، لداء الريان ۱/۶۱ .

اوس دې انسان دا سوچ اوکړي چې " کوم رب زه په رمضان کې د خوراک څکاک نه منع کړې یم هماغه رب خو زه غونډ کال (دولس میاشتې) د غلا ، زِنا ، سُود ، شرابو ، دروغ ، غِیبت ، چُغل خورۍ، دُهوکې ، ګیره خړیلو او د ټولو حرامو کارونو نه هم منع کړې یم نو زه بیا ولې ددې کارونو نه نه منع کیږم ؟ آیا د رمضان خدای ځانله دی او د نورو میاشتو خدای ځانله دی ؟ (نعوذُ بِالله). د کوم رب حکم مې چې په رمضان کې منلې وُ او د خوراک څکاک نه منع شوې ووم هماغه رب خو راته دا نور حُکمونه هم کړي چې د ګناهونو او حرامو نه منع شه نو په کار ده چې زه په دې باندې هم عمل اوکړم "

نو چې کله انسان دا سوچ اوکړي نو دده سره اِحساس پیدا شي ، تقوی په کې پیدا شي ، او بیا ټول کال د ګناهونو نه بچ کیدې شي ، او په ټول دِین باندې ورته عمل کول آسانیږي .

علماؤ تر دې پورې لیکلي چې یو کس په ځان کې هِمت پیدا کړي او په دې یوه میاشت کې ځان د هر قِسمه ګناهونو نه اوساتي : د سترګو ، غوږونو او ژبې حفاظت اوکړي ، په خېټه کې حرام خوراک وا نه چوي نو الله تعالی به ددې په برکت سره دده په زړه کې د ګناهونو نه نفرت پیدا کړي ، او بیا به یې ټول کال ګناهونو ته شوق پیدا نشي .

ګویا رمضان د ټول کال زړه دی ، که دا د شریعت موافق صحیح تېر کړي نو ټول کال به په شریعت باندې ورته عمل کول آسان شي .

۲۲. د روژې په وجه نفسي خواهشات او شهوتونه کنټرول کیږي

د روژې دوه ویشتمه (۲۲) فائده داده چې ددې په وجه په نفسي خواهشاتو او شهوتونو باندې کنټرول پیدا کیږي ، ځکه د فِطرت تقاضا داده چې عقل ته همیشه په نفس باندې غلبه حاصله وي خو بعضې وخت د بَشري تقاضو په وجه نفس په عقل باندې غالب شي نو ددې د اِصلاح د پاره شریعت روژه مقرر کړه چې په دې سره دوباره عقل ته په نفس باندې مکمل کنټرول او غلبه حاصله شي . او کله چې د نفس اصلاح اوشي ، په قوتِ شهواني باندې کنټرول پیدا شي نو د بدن نور آندامونه (لاس ، خپې ، سترګې ، غوږونه او ژبه) په خپله د شریعت مطابق کیږي .

د روژې نور فوائد او حکمتونه

په اسلامي شريعت کې د روژې نور فوائد هم ذکر شوي ، يو څو درته په مختصري طريقې سره ذکر کوم :

۲۳ . د روژه دار د پاره د زمکې او آسمان ټول مخلوق د مغفرت دُعا کوي . (۱)

۲٤ . د روژې صفتونه د الله ﷻ د صفتونو سره مناسب دي ، لهذا په دې سره انسان د الله رب العزت مُقرّب جوړيږي . (۲)

۳۵ . چې څوک په سخت اُوړي کې روژه اونيسي نو الله تعالى به د قيامت په ورځ په هغه سخته ورځ او سخته تَنده کې په ده باندې اُوبه اُوڅکي . (۳)

---

(۱) عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : "مَا مِنْ عَبْدٍ أَصْبَحَ صَائِمًا إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ ، وَسَبَّحَتْ أَعْضَاؤُهُ ، وَاسْتَغْفَرَ لَهُ أَهْلُ السَّمَاءِ الدُّنْيَا ، إِلَى أَنْ تُوَارَى بِالْحِجَابِ . شعب لايمان رقم الحديث ۳۳۱۹ فضائل الصوم ، كنز العمال رقم الحديث ۲۳۶۳۰ .

(۲) الصيام مناسب لصفة من صفات الحق : الله هو الغني ، وهو القيوم ، وهو الصمد ، والصمد هو الذي لا يحتاج إلى الطعام والشراب. قال الحافظ: "والاستغناء عن الطعام وغيره من الشهوات من صفات الرب جل جلاله . فلما تقرب الصائم إليه بما يوافق صفاته أضافه إليه.

وقال القرطبي: إن أعمال العباد مناسبة لأحوالهم إلا الصيام فإنه مناسب لصفة من صفات الحق ، كأنه يقول: إن الصائم يتقرب إلي بأمر هو متعلق بصفة من صفاتي . (وكذلك المعنى بالنسبة إلى الملائكة لأن ذلك من صفاتهم) . "فتح الباري" (۴/۱۳۰) ، نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ۱/۳۲ الفضيلة الخامسة

(۳) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ أَبَا مُوسَى فِي سَرِيَّةٍ فِي الْبَحْرِ فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ قَدْ رَفَعُوا الشِّرَاعَ فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ إِذَا هَاتِفٌ مِنْ فَوْقِهِمْ يَهْتِفُ بِأَهْلِ السَّفِينَةِ قِفُوا أُخْبِرْكُمْ بِقَضَاءٍ قَضَاهُ اللهُ عَلَى نَفْسِهِ فَقَالَ أَبُو مُوسَى: أَخْبِرْ إِنْ كُنْتَ مُخْبِرًا ، قَالَ: إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَضَى عَلَى نَفْسِهِ أَنَّهُ مَنْ أَعْطَشَ نَفْسَهُ لَهُ فِي يَوْمٍ صَائِفٍ سَقَاهُ اللهُ يَوْمَ الْعَطَشِ . حسنٌ: قال المنذري: رواه البزار بإسناد حسن إن شاء الله، مسند البزار رقم الحديث ۴۹۷۴ ، وحسنه الألباني في "صحيح الترغيب" (۱/۴۱۲) .

Scanned with CamScanner

۳۶ . د روژې په وجه زړه نرمیږي او اندامونه د ګناهونو نه محفوظ کیږي . (۱)

۳۷ . د روژې خصوصیت دادی چې دا روژه الله ﷻ د بعضې اعمالو فدیه ګرځولی ، د بعضې اعمالو یې بدل ګرځولی ، او د بعضې اعمالو یې کفاره ګرځولی . او دا خصوصیت صرف د روژې دی د نورو اعمالو ندی . (۲)

---

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ: « يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَقْوَامٌ ، أَفْئِدَتُهُمْ مِثْلُ أَفْئِدَةِ الطَّيْرِ» . صحيح مسلم رقم الحديث ۲۷ (۲۸۴۰) كتاب الجَنَّةِ وَصِفَةِ نَعِيمِهَا وَأَهْلِهَا باب يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَقْوَامٌ أَفْئِدَتُهُمْ مِثْلُ أَفْئِدَةِ الطَّيْرِ.

قول القسطلاني معددًا لثمرات الصوم: "رقة القلب وغزارة الدمع وذلك من أسباب السعادة فإن الشبع مما يذهب نور العرفان ويقضي بالقسوة والحرمان". ثم يقول في ثمرات الصوم أيضًا: "صيانة جوارحه عن استرسالها في المخالفات وهذا هو أعظم ثمرات الصوم. "مدارک المرام" ص (۷۹، ۸۰) . نداء الريان في فقه الصوم وفضل رمضان ۱/۳۲ الفضيلة الخامسة ۱/۶۸ الفضيلة الرابعة والعشرون .

(۲) الصيام فدية لبعض الأعمال، أو بدلا منها، أو كفارة لها . من فضائل الصوم أن الله عز وجلّ "جعله في شريعة الإسلام فدية لبعض الأعمال، أو بدلا عنها، أو كفارة لها" . وهذا ليس لأي عبادة إلا الصوم:

أولا: فقد جعل الله الصيام فدية لحلق شعر الرأس الذي هو من محظورات الإحرام في الحج والعمرة وبدلاً عن هدي واجب لمن عجز عن الهدي. فقد قال الله عز وجل ﴿ وأتموا الحج والعمرة لله فإن أحصرتم ..... ﴾ البقرة: ۱۹۶ .

ثانيا: جعل الله الصيام معادلًا للهدي وإطعام المساكين في كفارة قتل الصيد بالنسبة للمحرم. فقال تعالى: ﴿ يا أيها الذين آمنوا لا تقتلوا الصيد وأنتم ... ﴾ المائدة: ۹۵ .

ثالثا: جعل الله صيام ثلاثة أيام بدل كفارة اليمين عند العجز عنها وهي إطعام عشرة مساكين، أو كسوتهم، أو تحرير رقبة، على التخيير بين هذه الثلاثة. قال تعالى ﴿ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ ... ﴾

رابعا: جعل الله كفارة القتل الخطأ وكفارة الظهار عتق رقبة مؤمنة. هذه هي الكفارة الأساسية. فمن لم يجد رقبة مؤمنة يعتقها فعليه أن يصوم بدلا عنها شهرين متتابعين ... فسبحان من جعل الصوم ينوب عن عتق الرقاب عند العجز ويجعله كفارة القتل الخطأ.

قال تعالى: ﴿ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً .. ﴾ النساء: ۹۲ .

وقال تعالى: ﴿ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا ... ﴾ المجادلة: ۳-۴ .

فجعل الله الصيام ولم يجعل الصلاة أو الحج ... وهذه خاصية للصوم فأنعم به من عبادة.

۲۸ . د روژې په وجه رزق زياتيږي ، نبي ﷺ فرمايي... شَهْرٌ يُزَادُ فِي رِزْقِ الْمُؤْمِنِ...(۱) دا داسې مياشت ده چې په دې کې د مؤمن په رزق کې زياتوالې کولې شي .

۲۹ . روژه د اسلامي مساوات بهترينه نمونه ده ، ځکه په روژه کې مالدار او غريب، بادشاه او ګدا ټول يو شان په نظر راځي (چې د ټولو روژه وي) .

۳۰ . د روژې په وجه په انسان کې د اُولږې او تَندې برداشت کولو قوّت پيدا کيږي ، بيا داسې کس هره مشکله مَرحله په آسانه تېرولې شي ، نو که په يو کس باندې په جهاد کې اُولږه او تنده راشي نو دا يې په آسانه برداشت کولې شي .

۳۱ . د روژې په وجه په انسان کې د صبر ماده پيدا کيږي ، بيا که دې خلافِ طبعيت څه کار او ګوري نو خپل ځان کنټرول کولې شي .

۳۲ . د روژې په وجه په انسان کې تواضع او عاجزي پيدا کيږي ، او د الله ﷻ په قدرتونو باندې يې نظر غور ځي .

۳۳ . د روژې په وجه انسان د بَهيميت (چارپائۍ والي) نه لرې کيږي او د فرښتو قُرب او مشابهت ورته حاصليږي . ځکه په ډير خوراک کولو سره په حيوانيت کې ترقي کيږي او په روژې نيولو سره د فرښتو سره مشابهت راځي (ځکه فرښتې خوراک څکاک نه کوي) .

۳٤ . د روژې په وجه انسان ته رُوحاني غِذا حاصليږي چې دا به دده د پاره په قبر او آخرت دواړو کې په کار راځي .

۳۵ . روژه د الله ﷻ د محبت غتېه نخه ده ، ځکه چې کوم کس د يو چا په محبت کې اخته شي نو هغه خوراک څکاک پريږدي ، همدغه شان روژه دار هم د الله ﷻ په محبت کې

---

(۱) شعب الايمان رقم الحديث ۳۳۳۶ الصيام فضائل شهر رمضان ، مشكاة المصابيح كتاب الصوم الفصل الثالث رقم الحديث ۱۹۶۵ (۱۰) ، صحيح ابن خزيمة باب فضائل شهر رمضان... رقم الحديث ۱۸۸۷ ، كنز العمال رقم الحديث ۲۳۷۱۰ ، ورقم ۲۴۲۷۶ ، معارف الحديث ج۴ ص ۳۳۶ كتاب الصوم.

Scanned with CamScanner

خوراک، څکاک او د خپلې بي بي سره تعلقات پريږدي، خالص د الله ﷻ عبادت طرف ته متوجّه شي.

۳۶. د روژې په وجه د انسان اِيمان او يقين مضبوطيږي، دغه وجه ده چې بې غيرَته کس روژه هيڅ کله نشي نيولی.

۳۷. د روژې په وجه انسان په خپل ژوند کې ځان د قواعدو او پابَندۍ عادي جوړولې شي.

۳۸. د روژې په وجه د الله ﷻ رَضا حاصليږي، او زړه يې مطمئن کيږي.

۳۹. د روژې په وجه د مسلمانانو په خپل مينځ کې مِينه او محبت زياتيږي، ځکه روژه ماتې اکثر په شريکه کولې شي، چې دا د اِتفاق او مِينې ذريعه ده.

۴۰. د روژې په وجه د انسان د بَصيرت سترګې کلاويږي، او آخرت طرف ته يې توَجّو پيدا کيږي.

خلاصه

خلاصه دا چې روژه د اسلام په بُنيادي اَرکانو کې اَهم رُکن دی، په اسلام کې ددې ډير فضائل، فوائد، حِکمتونه، دُنيوي او اُخروي فائدې ذکر شوي.

الله رب العزت دې مونږ ټولو ته په صحيح طريقې سره د روژې نيولو توفيق راکړي، او په قرآن کريم او احاديثو کې چې د روژې څومره فضائل او اَجرونه ذکر شوي الله ﷻ دې مونږټولو ته هغه رانصيبه کړي.

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن.

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْن

نوټ: د روژې متعلق ټول ضروري فِقهي مسائل په تفصيل سره روستو ذکر دي، د صفحه ۲۰۶ نه تر د صفحه ۳۲۴ پورې، هلته يې اوګوره. ابوالشمس عفي عنه

د روژې د فضائلو او حکمتونو متعلق د يو څو کتابونو عبارتونه

د روژې فضائل، فوائد، حِکمتونه، دُنيوي او اُخروي فائدې پاس په تفصيل سره ذکر شوی، اوس درته د يو څو نورو کتابونو نه د روژوې د فضائلو او فوائدو متعلق اصل عبارتونه په عربي کې رانقل کوم، اهلِ علم حضرات ددې نه هم استفاده کولې شي:

۱. په "نضرة النعيم في مكارم أخلاق الرسول الكريم ﷺ" کې د روژې اِجمالي فوائد په دې الفاظو ذکر دي:

من فوائد (الصوم):

١. الوعد بالبشرى والفوز بالجنة. ٢. طهرة للنفس ووقاية للبدن. ٣. يثمر محبة الله وطاعته. ٤. يهذب الطباع ويكبح جماح النفس. ٥. دليل صلاح العبد واستقامته. ٦. صائم أمن من الوقوع في المحرمات. ٧. يورث الخشية من الله عز وجل. ٨. يثمر مراقبة الله عز وجل في السر. ٩. ينزه الإنسان عن مشابهة بقية المخلوقات. ١٠. فيه ناحية صحية فالمعدة بيت الداء والحمية (أي الجوع) رأس الدواء. ١١. فيه حرب على الشيطان. ١٢. فيه إحساس بألم الفقير والمريض الممنوع من الطعام.(١)

۲. په "مجالس شهر رمضان" کې د روژې حِکمتونه په دې الفاظو ذکر دي:

• فمِنْ حِكَمِ الصيام: أنّه عبادةٌ لله تعالى يتقرّبُ العبدُ فيها إلى ربّه بتركِ محبوباتِه ومشتَهَيَاتِه من طعامٍ وشرابٍ ونكاحٍ، فيظهرُ بذلك صدقُ إيمانِه وكمالُ عبوديتِه لله وقوةُ مَحبّتِه له ورجائِه ما عنده، فإنّ الإنسانَ لا يتركُ محبوبًا له إلّا لمَا هو أعْظمُ عنده منه، ولما عَلِمَ المؤمنُ أن رضَا الله في الصِّيام بتركِ شهواته المجبول على محبّتِها قدّم رضَا مولاه على هواه فتَرَكها أشدَّ ما يكونُ شوقًا إليها لأنّ لذّته وراحةَ نفْسِه في تركِ ذلك لله عزّ وجلّ، ولذلك كان كثيرٌ من المؤمنين لو ضُرِب أو حُبِس على أن يُفطر يومًا من رمضانَ بدون عُذرٍ لم يُفطِر، وهذه الحكمةُ من أبلغ حِكمِ الصيامِ وأعظمِها.

---

(١) نضرة النعيم في مكارم أخلاق الرسول الكريم ﷺ ٢٦٦٢/٧ الصوم من فوائد الصوم.

Scanned with CamScanner

• ومن حِكَم الصيام: أنه سببٌ للتَّقوى كما قال سبحانه وتعالى: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ﴾ .(۱)

فإنَّ الصَّائِمَ مأمورٌ بفعل الطاعاتِ واجتناب المعاصي كما قال النبيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « من لم يدع قول الزور والعمل به والجهل فليس لله حاجة في أن يدع طعامه وشرابه» .

وإذا كان الصائمُ متلبِّسا بالصيامِ فإنَّه كلَّما هَمَّ بمعصيةٍ تذكَّر أنَّه صائمٌ فامتنع عنها، ولهذا أمرَ النبيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصائمَ أنْ يقولَ لمَنْ سابَّه أو شاتَمه: «إنِّي امرؤٌ صائمٌ» . تنبيهًا له على أنَّ الصائمَ مأمورٌ بالإمساك عن السَّبِّ والشَّتمِ، وتذكيرًا لنفسِه بأنه متلبسٌ بالصيامِ فيمتنعُ عن المُقابَلةِ بالسبِّ والشتمِ.

• ومن حِكَم الصيامِ: أن القلبَ يتخلَّى للفِكْرِ والذِّكْرِ، لأنَّ تَناوُلَ الشهواتِ يستوجبُ الغَفْلَةَ، و رُبَّما يُقَسِّي القلبَ ويُعْمِي عن الحقِّ، ولذلك أرْشَدَ النبيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إلى التخفيفِ من الطَّعامِ والشراب، فقال صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَا مَلأَ ابنُ آدمَ وعاء شرا من بطنه، بحسب ابن آدم لقيمات يُقِمن صلبه،

فإن كان لا مَحالَةَ فَثُلثٌ لطعامِه وثلثٌ لشرابه وثلث لنفسه» وفي الحديث « أنَّ حَنظلَةَ الأُسَيديَّ وكان مِنْ كُتَّاب رسولِ الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال للنبيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَافَقَ حنظلةُ. فقال رسولُ الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " وما ذاك ؟ " قال: يا رسولَ الله نكونُ عندك تذكِّرنا بالنارِ والجنةِ حتى كأنَّا رأيَ عينٍ فإذا خرجنا من عندك عافَسْنَا الأزواجَ والأولادَ والضيعاتِ فنسينا كثيرا» (رواه مسلم) وفيه: «ولكن يا حنظلةُ ساعةً وساعة» ثلاث مرات، وقال أبو سليمان الداراني: إن النفسَ إذا جاعت وعطشت صَفَا القلبُ ورَقَّ، وإذا شبعت عَمِيَ القلبُ.

• ومن حِكَمِ الصيامِ: أنَّ الغنيَّ يَعرفُ به قدْرَ نعمةِ الله عليه بالغِنَى حيثُ أنعمَ الله تعالى عليه بالطعامِ والشرابِ والنكاح، وقد حُرِمَها كثيرٌ من الخلق فَيَحْمَدُ الله على هذه النعمةِ ويشكرُه على هذا التَّوسيرِ، ويذكرُ بذلك أخاه الفقيرَ الذي ربَّما يـ..ـتُ طاويًا جائِعًا فيجودُ عليه بالصدقة يكسو بها

(۱) البقرة آية ۱۸۳ .

Scanned with CamScanner

عورته ويسُدُّ بها جوعته، ولذلك « كانَ النبيُّ صَلَّى الله عليه وسلم أجود الناس وكان أجود ما يكون في رمضان حين يلقاه جبريل فيُدارسه القرآنَ » .

• ومن حِكَمِ الصيامِ: التَّمَرُّن على ضَبْطِ النَّفْسِ، والسَّيْطرةُ عليها، والقُوَّةُ على الإمساكِ بزِمَامِها حتى يتمكنَ من التحكم فيها ويقودَها إلى ما فيه خيرُها وسعادتها، فإنَّ النَّفس أمارة بالسوء إلا ما رَحِمَ ربي، فإذا أطلقَ المرءُ لنفسِهِ عنانَها أوقعتْهُ في المهالك، وإذا ملَكَ أمْرَها وسيطر عليها تمكَّنَ من قيادتِها إلى أعلى المراتب وأسْنَى المَطَالب.

• ومن حِكَمِ الصيامِ: كسْرُ النفْس والحد من كبريائها حتى تخضع للحق وتَلِيْنَ للخَلْق، فإنَّ الشَّبعَ والرِّيَّ ومباشرةَ النساءِ يَحمِلُ كلٌّ منها على الأشَر والبَطرِ والعُلوِّ والتكبُّر على الخَلْقِ وعن الحقِّ، وذلك أنَّ النفس عند احتياجها لهذه الأمور تشتغل بتحصيلها، فإذا تمكَّنت منها رأت أنَّها ظَفِرتْ بمطلوبها فيحصلُ لها من الفَرحِ المذمومِ والبطرِ ما يكونُ سبباً لِهلاكها، والمَعْصومُ مَنْ عَصَمَه الله تعالى.

• ومن حِكَمِ الصيامِ: أنَّ مجارِيَ الدَّمِ تضيقُ بسببِ الجوع والعطشِ فتضيقُ مَجارِي الشيطانِ من البَدنِ فإنَّ الشيطانَ يَجْري مِن ابن آدمَ مجْرَى الدم، كما ثبت ذلك في الصحيحين عن رسولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فتسْكُنُ بالصيامِ وَسَاوسُ الشيطانِ، وتنكسرُ سَوْرَةُ الشهوةِ والغضبِ، ولذلك قَالَ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « يا مَعْشَر الشباب مَن استطاع منكم البَاءةَ فليتزوج فإنَّه أغضُّ للبَصر وأحْصَنُ لِلفَرْجِ، ومَن لم يستطعْ فعليه بالصومِ فإنه له وِجاء» . فجعل الصوم وجاء لشهوة النكاح وكسراً لحدتها.

• ومنْ حِكَمِ الصيامِ: ما يترتَّبُ عليه من الفَوائِدِ الصِّحِّيَّةِ الَّتي تحصل بتقليل الطعامِ وإراحةِ جهاز الهضم لمدة معينة ومنع ترسب بعضِ الرطوباتِ والفضلات الضَّارَّةِ بالجسمِ وغير ذلك.

فما أعظمَ حكمةَ الله وأبلَغَها وما أنفعَ شرائعَه للخلق وأصلحَها. (١)

(١) مجالس شهر رمضان (محمد بن صالح بن محمد العثيمين) المجلس التاسع في حِكَم الصِّيَام ص ٤٨ – ٥٠ .

Scanned with CamScanner

۳ . د روژې د اهميت او فوائدو متعلق علامه شامي رحمه الله فرمايي :

قَالَ فِي الْإِيضَاحِ : اِعْلَمْ أَنَّ الصَّوْمَ مِنْ أَعْظَمِ أَرْكَانِ الدِّيْنِ وَأَوْثَقِ قَوَانِيْنِ الشَّرْعِ الْمَتِيْنِ بِهِ قَهْرُ النَّفْسِ الْأَمَّارَةِ بِالسُّوْءِ وَأَنَّهُ مُرَكَّبٌ مِنْ أَعْمَالِ الْقَلْبِ، وَمِنَ الْمَنْعِ عَنِ الْمَآكِلِ وَالْمَشَارِبِ وَالْمَنَاكِحِ عَامَّةَ يَوْمِهِ وَهُوَ أَجْمَلُ الْخِصَالِ غَيْرَ أَنَّهُ أَشَقُّ التَّكَالِيْفِ عَلَى النُّفُوْسِ فَاقْتَضَتِ الْحِكْمَةُ الْإِلٰهِيَّةُ أَنْ يَبْدَأَ فِي التَّكَالِيْفِ بِالْأَخَفِّ، وَهُوَ الصَّلَاةُ تَمْرِيْنًا لِلْمُكَلَّفِ وَ رِيَاضَةً لَهُ ثُمَّ يُثَنِّي بِالْوَسَطِ وَهُوَ الزَّكَاةُ وَيُثَلِّثُ بِالْأَشَقِّ وَهُوَ الصَّوْمُ وَإِلَيْهِ وَقَعَتِ الْإِشَارَةُ فِي مَقَامِ الْمَدْحِ وَالتَّرْتِيْبِ { وَالْخَاشِعِيْنَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِيْنَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِيْنَ وَالصَّائِمَاتِ . الاحزاب: ۳۵ } وَفِيْ ذِكْرِ مَبَانِي الْإِسْلَامِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيْتَاءِ الزَّكَاةِ وَصَوْمِ شَهْرِ رَمَضَانَ فَاقْتَدَتْ أَئِمَّةُ الشَّرِيْعَةِ فِي مُصَنَّفَاتِهِمْ بِذٰلِكَ . (۱)

۳ . په فتح القدير کې د روژې د فوائدو متعلق ذکر دي :

اَلصَّوْمُ ثَالِثُ أَرْكَانِ الْإِسْلَامِ بَعْدَ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ مُحَمَّدٌ رَسُوْلُ اللهِ. شَرَعَهُ سُبْحَانَهُ لِفَوَائِدَ أَعْظَمُهَا كَوْنُهُ مُوْجِبًا شَيْئَيْنِ : أَحَدُهُمَا عَنِ الْآخَرِ سُكُوْنَ النَّفْسِ الْأَمَّارَةِ ، وَكَسْرَ سَوْرَتِهَا فِي الْفُضُوْلِ الْمُتَعَلِّقَةِ بِجَمِيْعِ الْجَوَارِحِ مِنَ الْعَيْنِ وَاللِّسَانِ وَالْأُذُنِ وَالْفَرْجِ. فَإِنَّ بِهِ تَضْعُفُ حَرَكَتُهَا فِي مَحْسُوْسَاتِهَا. وَلِذَا قِيْلَ: إِذَا جَاعَتِ النَّفْسُ شَبِعَتْ جَمِيْعُ الْأَعْضَاءِ وَ إِذَا شَبِعَتْ جَاعَتْ كُلُّهَا . وَمَعَ هٰذَا صَفَاءُ الْقَلْبِ مِنَ الْكَدَرِ. فَإِنَّ الْمُوْجِبَ لِكُدُوْرَاتِهِ فُضُوْلُ اللِّسَانِ وَالْعَيْنِ وَبَاقِيْهَا، وَبِصَفَائِهِ تُنَاطُ الْمَصَالِحُ وَالدَّرَجَاتُ.

وَمِنْهَا: كَوْنُهُ مُوْجِبًا لِلرَّحْمَةِ وَالْعَطْفِ عَلَى الْمَسَاكِيْنِ فَإِنَّهُ لَمَّا ذَاقَ أَلَمَ الْجُوْعِ فِي بَعْضِ الْأَوْقَاتِ ذَكَرَ مَنْ هٰذَا فِي عُمُوْمِ الْأَوْقَاتِ فَتُسَارِعُ إِلَيْهِ الرِّقَّةُ عَلَيْهِ، وَالرَّحْمَةُ حَقِيْقَتُهَا فِي حَقِّ الْإِنْسَانِ نَوْعُ أَلَمٍ بَاطِنٍ فَيُسَارِعُ لِدَفْعِهِ عَنْهُ بِالْإِحْسَانِ إِلَيْهِ فَيَنَالُ مَا عِنْدَ اللهِ تَعَالٰى مِنْ حُسْنِ الْجَزَاءِ.

وَمِنْهَا مُوَافَقَةُ الْفُقَرَاءِ بِتَحَمُّلِ مَا يَتَحَمَّلُوْنَ أَحْيَانًا وَفِيْ ذٰلِكَ رَفْعُ حَالِهِ عِنْدَ اللهِ تَعَالٰى. كَمَا حُكِيَ بِشْرُ الْحَافِيْ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ فِي الشِّتَاءِ فَوَجَدَهُ جَالِسًا يَرْعَدُ وَثَوْبُهُ مُعَلَّقٌ عَلَى الْمِشْجَبِ. فَقَالَ لَهُ: فِيْ مِثْلِ هٰذَا الْوَقْتِ يُنْزَعُ الثَّوْبُ ؟ وَمَعْنَاهُ. فَقَالَ: يَا أَخِيْ الْفُقَرَاءُ كَثِيْرٌ، وَلَيْسَ لِيْ طَاقَةُ مُوَاسَاتِهِمْ بِالثِّيَابِ

---

(۱) رد المحتار على الدر المختار ۲/۳۶۹ كِتَابُ الصَّوْمِ.

فَأَوَاسِيهِمْ بِتَحَمُّلِ الْبَرْدِ كَمَا يَتَحَمَّلُونَ. (۱)

٤ . إنَّ صيامَ رمضانَ أحَدُ أركانِ الإسلامِ ومَبانيهِ العظامِ. قال تعالى: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ .... فَمَنْ شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ...}

وقال النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « بُنِيَ الإسلامُ على خَمْسٍ: شهادةِ أنْ لا إله إلاّ الله وأنَّ محمدًا رسولُ الله، وإقامِ الصلاةِ، وإيتاءِ الزكاةِ، وحَجِّ البَيْتِ، وَصومِ رمضانَ » . (۲)

ولمسلم: « وصومِ رمضانَ وَحَجِّ البيتِ » . وأجْمَعَ المسلمونَ على فرضيَّةِ صومِ رمضانَ إجْمَاعًا قَطعيًا معلومًا بالضَّرورةِ من دينِ الإسلامِ . فمَنْ أنكر وجوبَه فقد كفَر. فَيُسْتَتَابُ فإن تابَ وأقرَّ بِوجوبِه وإلَّا قُتِلَ كافرًا مُرتَدًّا عن الإسلامِ. لا يُغَسَّل ولا يُكَفَّن ولا يُصَلَّى عليه ولا يُدْعَىٰ له بالرحمة ويدفَن لئلا يُؤذي الناس بِرائِحَتِهِ ويتأذى أهْلُه بِمُشَاهَدَتِه.

فُرِضَ صِيامُ رمضانَ في السنةِ الثانيةِ منَ الهجرةِ. فصامَ رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تِسعَ سِنينَ. وكان فرضُ الصيَام على مَرْحَلَتَيْنِ:

- اَلمَرحَلةُ الأولى: اَلتَّخييرُ بَيْنَ الصيامِ والإطعامِ مَعَ تفضيلِ الصيامِ عليه.
- اَلمَرحَلةُ الثانيةُ : تعيينُ الصيامِ بدون تخييرٍ. فعن سَلَمَةَ بنِ الأكْوَعِ قَالَ : " لَمَّا نَزَلَتْ ﴿ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ﴾ كَانَ مَنْ أَرَادَ أَنْ يُفْطِرَ وَيَفْتَدِيَ (يعني فَعَلَ) حَتَّى نَزَلَتِ الآيَةُ الَّتِي بَعْدَهَا فَنَسَخَتْهَا . (۳)

يَعْني بها قولَهُ تَعالى: ﴿ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ﴾ فَأَوْجَبَ اللهُ الصيامَ عَيْنًا بِدُونَ تَخْيير . (۴)

(۱) فتح القدير لابن الهمام ۲/۳۰۰ كِتَابُ الصَّوْمِ.

(۲) متفق عليه

(۳) متفق عليه (صحيح البخاري رقم الحديث ۴۵۰۷ كِتَابُ تَفْسِيرِ القُرْآنِ بَابُ {فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ}.

(۴) مجالس شهر رمضان (محمد بن صالح بن محمد العثيمين) المجلس الثالث في حُكْمِ صِيَامِ رمضان ص ۱/۱۵

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِیْ اُنْزِلَ فِیْهِ الْقُرْاٰنُ هُدًی لِّلنَّاسِ وَ بَیِّنٰتٍ مِّنَ الْهُدٰی وَ الْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْیَصُمْهُ ﴾ . البقرة آیة ١٨٥ .

د شل رکعته تراویحو ثبوت او فضائل

تالیف

اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیض القرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د شل رکعته تراويحو ثبوت او فضائل

اَلْحَمْدُ لِحَضْرَةِ الْجَلَالَةِ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى خَاتَمِ الرِّسَالَةِ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ الَّذِيْنَ هُمْ أَهْلُ الْفَضْلِ وَالْعَدَالَةِ .

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ . قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ فِيْهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنٰتٍ مِّنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ﴾ (۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فَرَضَ صِيَامَ رَمَضَانَ عَلَيْكُمْ وَسَنَنْتُ لَكُمْ قِيَامَهُ ، فَمَنْ صَامَهُ وَقَامَهُ إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا خَرَجَ مِنْ ذُنُوْبِهٖ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ . (۲)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْمُ

تمهيدي خبره

محترمو مسلمانانو ورونو ! د رمضان المبارک دا مياشت ډيره د برکتونو ، رحمتونو او مغفرت مياشت ده ، په دې کې لکه څرنګې چې مسلمانان د ورځې فرضي روژه نيولو سره ډېر اجرونه او ثوابونه حاصلولې شي ، نوهم دغه شان د دې مياشتې په شپو کې هم يو بهترين عبادت د مسلمانانو دپاره مقرر شوی چې ديته تراويح وايي ، په دې سره هم انسان د الله ﷻ

---

(۱) سورة البقرة آية ۱۸۵ .

(۲) سنن النسائي كتاب الصيام رقم الحديث ۲۲۱۰ ، سنن ابن ماجة كتاب إقامة الصلاة والسنة فيها باب ما جاء في قيام شهر رمضان رقم الحديث ۱۳۲۸ ، مسند ابي داؤد الطيالسي رقم الحديث ۲۲۱ ، صحيح ابن خزيمة رقم الحديث ۲۲۱۰ (قال الاعظمي اسناده ضعيف و معناه ثابت) .

وفي رواية : إِنَّ اللهَ فَرَضَ عَلَيْكُمْ صِيَامَ شَهْرِ رَمَضَانَ ، وَسَنَّ لَكُمْ قِيَامَهُ ... » . فضائل رمضان لابن ابي الدنيا ۱/۶۲ رقم الحديث ۱۷ .

د رحمتونو مستحق کرځي.

د "تراويح" لغوي او اصطلاحي معنیٰ

تراويح د "ترويحة" جمع ده، د راحت نه ماخوذ ده، چونکه په دې مانځه کې هم د څلور رکعته اداء کولو نه وروستو د راحت د پاره وړه غونډې وقفه کولې شي، نو ځکه ورته تراويح وايي. (۱)

بل دا چې مونځ په خپله هم د مؤمنانو د پاره په آخرت کې د راحت ذريعه ده، د دې د وجې هم ديته تراويح وايي.

او په اصطلاح کې د تراويحو تعريف دادی: د رمضان المبارک په شپو کې په لسو (۱۰) سلامونو سره شل (۲۰) رکعته مونځ ادا کول. (۲)

شل رکعته تراويح کول سنتِ مؤکد دي

شل رکعته تراويح سنتِ مؤکد دي (۳)، پخپله رسول الله صلی الله عليه وسلم صحابه کرامو ته درې (۳) شپې تراويح په جَمعه باندې کړي، خو بيا نبي ﷺ د فرض کيدو د يَرې

---

(۱) ديته تَسْمِيَةُ الشَّيْءِ بِاسْمِ لَازِمِهِ وايي.

وَالتَّرَاوِيحُ جَمْعُ تَرْوِيحَةٍ وَهِيَ فِي الْأَصْلِ مَصْدَرٌ بِمَعْنَى الِاسْتِرَاحَةِ سُمِّيَتْ بِهِ الْأَرْبَعُ رَكَعَاتٍ الْمَخْصُوصَةِ لِاسْتِلْزَامِهَا اسْتِرَاحَةً بَعْدَهَا. البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۷۱/۲ باب صلاة التراويح.

وإنما سُمِّيَتْ تراويح لأنَّ النَّاسَ كانُوا يُطِيلُونَها جدًّا فكلما صَلَّوْا أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ إستراحوا قليلاً. مجالس شهر رمضان ۲۳/۱ المجلس الرابع في حكم قيام رمضان

(۲) مراقي الفلاح كتاب الصلوة فصل في التراويح ص ۳۳۳، ۳۳۴، بدائع الصنائع كتاب الصلوة فصل في قدر التراويح ۲۷۴/۲. فتاوى عثمانيه ج ۲ ص ۳۳۳ باب التراويح.

(۳) قال الحصكفي: (اَلتَّرَاوِيحُ سُنَّةٌ) مُؤَكَّدَةٌ لِمُوَاظَبَةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ (لِلرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ) إجْمَاعًا... (وَهِيَ عِشْرُونَ رَكْعَةً). وقال ابن عابدين: (قَوْلُهُ: وَهِيَ عِشْرُونَ رَكْعَةً) هُوَ قَوْلُ الْجُمْهُورِ وَعَلَيْهِ عَمَلُ النَّاسِ شَرْقًا وَغَرْبًا. رد المحتار على الدر المختار ۴۵/۲ مَبْحَثُ صَلَاةِ التَّرَاوِيحِ ومثله في رسائل الاركان ص ۱۳۸ فصل في التراويح.

قال عبدالله بن عمر النسفي: وَسُنَّ فِي رَمَضَانَ عِشْرُونَ رَكْعَةً بَعْدَ الْعِشَاءِ قَبْلَ الْوِتْرِ وَبَعْدَهُ بِجَمَاعَةٍ. كنز الدقائق فصل في التراويح.

د وجې پرېښودې چې هسې نه دا په اُمت باندې فرض شي ، نو بيا به ورته گرانه شي ، نو ځکه يې ددې عذر په وجه په جَمعې سره پرېښودې ، بيا به نبي عليه السلام او صحابه کرامو ځانله ځانله تراويح کولې ، تردې چې پيغمبر ﷺ وفات شو .

بيا د حضرت ابوبکر صديق په زمانه کې څه فتنې پيدا شوې د هغې د ختمولو په وجه دې طرفته د توجّو نمبر رانغی ، نو په دې دور کې به هم ځانله ځانله تراويح کيدلې .

کله چې د حضرت عمر ﷺ دورِ خلافت راغی ، اسلامي حکومت مضبوط شو ، او د تراويحو د فرض کيدو خطره هم ختمه شوه نو حضرت عمر ﷺ حضرت اُبَيّ بن کعب ﷺ ته حکم اوکړو چې ته خلقو ته په جَمعه باندې شل رکعته تراويح کوه او قرآن کريم په کې لوله .

د حضرت عمر ﷺ د فرمان موافق ټولو صحابه کرامو د حضرت اُبَي بن کعب ﷺ پسې شل رکعته تراويح کولې ، ټول صحابه کرام موجود وو ، هيچا هم اِنکار اونکړو ، او هيچا اعتراض هم اونکړو ، نو دا شل رکعته تراويح د صحابه کرامو په اِجماع او اتفاق سره مقرر شوې .

بيا د هغې وخت نه را په ديخوا تر اوسه پورې په دې باندې د اُمت اجماع راروانه ده ، د صحابه کرامو نه پس تابعين ، تبع تابعين او ائمهٔ اربعه (امام اعظم ابو حنيفه ، امام شافعي ، امام مالک او امام احمد بن حنبل رحمهم الله) ټول د شل رکعته تراويحو قائل دي .

اَلْحَمْدُلِلّٰه ، د حضرت عمر ﷺ د دَورِ خلافت نه تر دې وخته پورې په حرمينو شريفينو کې اوس هم شل رکعته تراويح کولې شي .

نو د صحابه کرامو د مواظبت ، اِجماع ، او د ټول اُمتِ مسلمه اِجماع په دې دلالت کوي چې شل رکعته تراويح د سړو او ښځو دواړو دپاره سنتِ مؤکد دي . (۱)

---

(۱) قَالَ الحصكفي : (اَلتَّرَاوِيْحُ سُنَّةٌ) مُؤَكَّدَةٌ لِمُوَاظَبَةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِيْنَ (لِلرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ) إِجْمَاعًا . . (وَهِيَ عِشْرُوْنَ رَكْعَةً) . وقال ابن عابدين : (قَوْلُهُ : لِمُوَاظَبَةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِيْنَ) أَيْ أَكْثَرِهِمْ لِأَنَّ الْمُوَاظَبَةَ عَلَيْهَا وَقَعَتْ فِيْ أَثْنَاءِ خِلَافَةِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ، وَوَافَقَهُ عَلَى ذٰلِكَ عَامَّةُ الصَّحَابَةِ وَمَنْ بَعْدَهُمْ إِلَى يَوْمِنَا هٰذَا بِلَا نَكِيْرٍ ، وَكَيْفَ لَا وَقَدْ ثَبَتَ عَنْهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِيْ وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِيْنَ الْمَهْدِيِّيْنَ عَضُّوْا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ » كَمَا رَوَاهُ أَبُو دَاوُد . رد المحتار على الدر المختار ۴۳/۲ مَبْحَثُ صَلَاةِ التَّرَاوِيْحِ .

لهذا بغير د عُذرِ شرعي نه شل ركعته تراويح پريخودل او آته ركعته تراويح كول سبب د ملامتيا دى ، او داسې كس د سنتِ مؤكده پريخودونكې دى .

او څوک چې د شل ركعته تراويحو نه مُنكر وي نو داسې كس گمراه دى . (۱)

فقهاء كرامو دا خبره په تفصيل سره ذكر كړې چې د تراويحو سُنّتِ مؤكد كيدل لكه څرنګې چې د حضرت عمر ﷺ او دصحابه كرامو د مواظبت نه ثابت دي نو هم دغه شان د نبي ﷺ د قول نه هم ثابت دي ، لهذا څوک چې د تراويحو د مَشروعيت او سُنّيّت نه انكار كوي نو داسې كس بدعتي ، گمراه او مَردودُ الشهادة دى . (۲)

قال عبدالله بن محمود الموصلي : (اَلتَّرَاوِيحُ سُنَّةٌ مُؤَكَّدَةٌ) لِأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقَامَهَا فِي بَعْضِ اللَّيَالِي ، وَبَيَّنَ الْعُذْرَ فِي تَرْكِ الْمُوَاظَبَةِ وَهُوَ خَشْيَةُ أَنْ تُكْتَبَ عَلَيْنَا . وَوَاظَبَ عَلَيْهَا الْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ وَجَمِيعُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ زَمَنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ إِلَى يَوْمِنَا هٰذَا . قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ : « مَا رَآهُ الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللهِ حَسَنٌ » . وَرَوَى أَسَدُ بْنُ عَمْرٍو عَنْ أَبِي يُوسُفَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا حَنِيفَةَ عَنِ التَّرَاوِيحِ وَمَا فَعَلَهُ عُمَرُ ؟ فَقَالَ : اَلتَّرَاوِيحُ سُنَّةٌ مُؤَكَّدَةٌ وَلَمْ يَتَخَرَّصْهُ عُمَرُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ وَلَمْ يَكُنْ فِيهِ مُبْتَدِعًا ، وَلَمْ يَأْمُرْ بِهِ إِلَّا عَنْ أَصْلٍ لَدَيْهِ وَعَهْدٍ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَلَقَدْ سَنَّ عُمَرُ هٰذَا وَجَمَعَ النَّاسَ عَلَى أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ فَصَلَّاهَا جَمَاعَةً وَالصَّحَابَةُ مُتَوَافِرُونَ : مِنْهُمْ عُثْمَانُ وَعَلِيٌّ وَابْنُ مَسْعُودٍ وَالْعَبَّاسُ وَابْنُهُ وَطَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ وَمُعَاذٌ وَأُبَيٌّ وَغَيْرُهُمْ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ رضي الله عنهم . وَمَا رَدَّ عَلَيْهِ وَاحِدٌ مِنْهُمْ ، بَلْ سَاعَدُوهُ وَوَافَقُوهُ وَأَمَرُوا بِذٰلِكَ . الاختيار لتعليل المختار ۱/۶۸ بَابُ صَلَاةِ التَّرَاوِيحِ .

(۱) لما قال العلامة ظفر احمد العثماني : فقيام رمضان بعشرين ركعة والوتر هو السنة المؤكدة يضلل تاركها ويلام من نقص عنها . اعلاء السنن ج۷ ص ۷۲ كيفية القراءة في التراويح .

قال الحصكفي : تَرْكُ السُّنَّةِ لَا يُوجِبُ فَسَادًا وَلَا سَهْوًا بَلْ إِسَاءَةً لَوْ عَامِدًا غَيْرَ مُسْتَخِفٍّ . قال ابن عابدين : وَتَارِكُهَا يَسْتَوْجِبُ إِسَاءَةً : أَيِ التَّضْلِيلَ وَاللَّوْمَ . وَفِي التَّلْوِيحِ تَرْكُ السُّنَّةِ الْمُؤَكَّدَةِ قَرِيبٌ مِنَ الْحَرَامِ . رد المحتار على الدر المختار ۱/۴۷۲ وَاجِبَاتُ الصَّلَاةِ

(۲) مراقي الفلاح مع حاشية الطحطاوي كتاب الصلوة فصل في التراويح ص ۳۳۴ ، ۳۳۵ ، الدرالمختار مع رد المحتار كتاب الصلوة باب الوتر والنوافل مبحث في صلوة التراويح ۲/۴۹۲ ، فتاوى عثمانيه ج ۲ ص ۳۳۴ باب التراويح

قال في البرهان قد اجتمعت الأمة على مشروعية التراويح وجوازها ولم ينكرها أحد من أهل القبلة إلا الروافض . حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح ۱/۴۱۲ فصل في صلاة التراويح .

Scanned with CamScanner

او چې څوک د شلو رکعتو تراویحو نه مُنکِر وي نو دا د صحابه کرامو او د اُمتِ مسلمه د اجماع نه منکر دی . د صحابه کرامو د زمانې نه پس د سلفو صالحینو زمانه کې هم چا د شلو (۲۰) رکعتو تراویحو نه انکار ندې کړی ، د خیر زمانې تیرېدلو نه روستو د شرّالقرون د زمانې د غیر مقلدینو اِنکار هیڅ حیثیت نه لري .

(نوټ : د شل رکعته تراویحو تفصیلي بحث په همدې موضوع کې روستو رارواندی)

که د یو ښار ټول خلق تراویح پریږدي نو بادشاه به ورسره جنګ کوي

شیخ عبدالحق مُحدّث دهلوي" په خپل کتاب " مَاثَبَتَ بِالسُّنَّة " کې د فِقهې د بعضې کتابونو نه نقل کړي : که چیرته د یو ښار ټول خلق تراویح پریږدي نو بادشاهِ وقت دې ورسره جنګ اوکړي . (۱)

د تراویحو په کولو سره د ګناهونو مغفرت

د نسائي او ابن ماجه شریف حدیث دی ، رسول الله ﷺ فرمایي :

إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَرَضَ صِيَامَ رَمَضَانَ عَلَيْكُمْ وَسَنَنْتُ لَكُمْ قِيَامَهُ، فَمَنْ صَامَهُ وَقَامَهُ إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا خَرَجَ مِنْ ذُنُوْبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ . (۲)

بیشکه الله تعالی په تاسو باندې د رمضان روژې فرض کړي دي ، او ما دریاندې ددې قِیام (یعنی تراویح) سُنت مقرر کړي ، پس څوک چې د اِیمان سره او د ثواب په نیت باندې (خالص د الله ﷻ د رَضا د پاره) ددې میاشتې روژې اونیسي ، او ددې د شپو قِیام اوکړي

(۱) فضائل اعمال ص ۸۲۹ .

(۲) سنن النسائي كِتَابُ الصِّيَامِ رقم الحديث ۲۲۱۰ ، سنن ابن ماجة كِتَابُ إِقَامَةِ الصَّلَاةِ وَالسُّنَّةُ فِيهَا بَابُ مَا جَاءَ فِي قِيَامِ شَهْرِ رَمَضَانَ رقم الحديث ۱۳۲۸ ، مسند ابي داؤد الطيالسي رقم الحديث ۲۲۱ ، صحيح ابن خزيمة رقم الحديث ۲۲۱۰ (قال الاعظمي اسناده ضعيف و معناه ثابت) .

وفي رواية : إِنَّ اللهَ فَرَضَ عَلَيْكُمْ صِيَامَ شَهْرِ رَمَضَانَ، وَسَنَّ لَكُمْ قِيَامَهُ ...» . فضائل رمضان لابن ابي الدنيا ۶۲/۱ رقم الحديث ۱۷ .

Scanned with CamScanner

نو دې به د خپلو ګناهونو نه داسې اُووځي (او صفا به شي) لکه په کومه ورځ چې دې خپلې مور زيږولې وي (او د ګناهونو نه صفا وي) .

فائده : د دې حديث نه معلومه شوه چې د تراويحو په کولو سره د انسان ګناهونه معاف کيږي .

په رمضان کې د مونځ کولو اجر زيات وي

د رمضان المبارک دا مياشت داسې د برکتونو او رحمتونو مياشت ده چې په دې کې که يو کس يو فرضي عبادت اوکړي نو ثواب يې د اوياؤ (۷۰) فرضو برابر دی ، او که نفلي (يا سُنت) عبادت اوکړي نو ثواب يې د فرضو برابر دی ، دا خبره زه د ځان نه نه کوم بلکه په صحيح احاديثو کې ثابته ده ، رسول الله ﷺ فرمايي :

مَنْ تَقَرَّبَ فِيْهِ بِخَصْلَةٍ مِّنَ الْخَيْرِ كَانَ كَمَنْ أَدّٰى فَرِيْضَةً فِيْمَا سِوَاهُ . وَمَنْ أَدّٰى فَرِيْضَةً فِيْهِ كَانَ كَمَنْ أَدّٰى سَبْعِيْنَ فَرِيْضَةً فِيْمَا سِوَاهُ .(۱)

څوک چې د رمضان په دې مياشت کې د الله ﷻ د رَضا او قُرب حاصلولو د پاره نفلي عبادت اوکړي نو دا د هغه کس په شان دی چې هغه په نورو مياشتو کې فرض اداء کړي (يعنې په دې مياشت کې د نفلو ثواب په نورو مياشتو کې د فرضو د ثواب برابر دی) ، او څوک چې په دې مياشت کې يو (بَدني يا مالي) فرض اداء کړي نو دا د هغه کس په شان دی چې هغه په نورو مياشتو کې اويا (۷۰) فرض اداء کړي وي (يعنې په دې مياشت کې د يو فرض ثواب د نورو مياشتو د اَويا فرضو برابر دی) .

فائده : دا ډير لوي غنيمت دې چې انسان ته د نفلو او سُنتو په اداء کولو سره د فرضو ثواب ملاويږي .

بيا خاصکر په رمضان کې د تراويحو کولو اجر ډير زيات دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :

(۱) شعب الايمان رقم الحديث ۳۳۳۶ الصيام فضائل شهر رمضان ، مشكاة المصابيح كتاب الصوم الفصل الثالث رقم الحديث ۱۹۶۵ (۱۰) ، صحيح ابن خزيمة باب فضائل شهر رمضان ... رقم الحديث ۱۸۸۷ ، كنز العمال رقم الحديث ۲۳۷۱۴ ، ورقم ۲۴۲۷۶ ، معارف الحديث ج۴ ص ۳۳۶ كتاب الصوم .

...لَيْسَ مِنْ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ يُصَلِّي فِي لَيْلَةٍ إِلَّا كَتَبَ اللهُ لَهُ أَلْفًا وَخَمْسَ مِائَةِ حَسَنَةٍ بِكُلِّ سَجْدَةٍ وَبَنَى لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ مِنْ يَاقُوتَةٍ حَمْرَاءَ لَهَا سِتُّونَ أَلْفَ بَابٍ ، لِكُلِّ بَابٍ مِنْهَا قَصْرٌ مِنْ ذَهَبٍ مُوَشَّحٍ بِيَاقُوتَةٍ حَمْرَاءَ..... وَكَانَ لَهُ بِكُلِّ سَجْدَةٍ يَسْجُدُهَا فِي شَهْرِ رَمَضَانَ بِلَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ شَجَرَةٌ يَسِيرُ الرَّاكِبُ فِي ظِلِّهَا خَمْسَ مِائَةِ عَامٍ . (۱)

... کوم مؤمن بنده چې د رمضان په شپو کې یوه شپه مونځ (یعنی تراويح وغيره) اوکړي نو ده ته الله تعالی د هرې سجدې په عوض کې پنځلس سوه (۱۵۰۰) نیکۍ لیکي ، او ده ته په جنت کې د سرو یاقوتو داسې کور جوړوي چې د هغې به شپیته زره (۶۰۰۰۰) دروازې وي ، د هرې دروازې سره به د سرو زرو یو محل وي چې هغه به په سرو یاقوتو باندې ښائسته شوې وي ...... او څوک چې د رمضان المبارک په میاشت کې د ورځې یا شپې څومره سجدې کوي نو د هرې سجدې په عِوض کې به ده ته په جنت کې داسې اُونه ورکولې شي چې د هغې په سُوري کې به د آس سور کس پنځه سوه (۵۰۰) کال مزل کولې شي .

د فرائضو سره سره د سُنتو او نوافلو ذخیره هم ضروري ده

د انسان دپاره دا ضروري ده چې دده سره به د فرائضو سره سره د سُنتو او نوافلو ذخیره موجوده وي ، ځکه په قیامت کې چې اول دده سره د مونځ حساب کولې شي او په فرائضو کې څه کمې راشي چې دا بیا په دې نوافلو وغیره سره پوره کړې شي .

د ابو داؤد شریف حدیث دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

إِنَّ أَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ النَّاسُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ أَعْمَالِهِمُ الصَّلَاةُ » . قَالَ: " يَقُولُ رَبُّنَا جَلَّ وَعَزَّ لِمَلَائِكَتِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ: أُنْظُرُوا فِي صَلَاةِ عَبْدِي أَتَمَّهَا أَمْ نَقَصَهَا ؟ فَإِنْ كَانَتْ تَامَّةً كُتِبَتْ لَهُ تَامَّةً، وَإِنْ كَانَ انْتَقَصَ مِنْهَا شَيْئًا، قَالَ: أُنْظُرُوا هَلْ لِعَبْدِي مِنْ تَطَوُّعٍ ؟ فَإِنْ كَانَ لَهُ تَطَوُّعٌ ، قَالَ: أَتِمُّوا

(۱) شعب الايمان للبيهقي رقم الحديث ۳۳۶۲ الصيام فضائل شهر رمضان ، الترغيب والترهيب كتاب الصوم الترغيب في صيام رمضان احتساباً و قيام ليله رقم الحديث ۱۲ ، و رواه السيوطي في الدر ۱۸۶/۱ ، والهندي في الكنز رقم ۲۳۵۰۶ ، والخطيب البغدادي في التاريخ ۱۸۶/۱ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ابواب الصوم ص ۱۶۷ .

لِعَبْدِيْ فَرِيْضَتَهُ مِنْ تَطَوُّعِهِ. ثُمَّ تُؤْخَذُ الْأَعْمَالُ عَلَى ذَاكُمْ" (۱)

د قيامت په ورځ به خلقو سره د دوی په اعمالو کي (په حقوق الله کي) اول د مونځ حساب کولې شي ، الله رب العزت به سره د علمه خپلو فرښتو ته اوفرمايي : تاسو زما د بنده مونځ اوګورئ چې دا پوره دی ، که ناقص دی ؟

که چيرته پوره وي نو دده د پاره به پوره اوليکلې شي او که چيرته څه شی په کې کم شي نو الله ﷻ به فرښتو ته اوفرمايي : تاسو اوګورئ چې زما ددې بنده سره څه نوافل شته ؟

که دده سره څه نوافل وي نو الله ﷻ به اوفرمايي : زما ددې بنده فرض دده د نوافلو نه پوره کړئ .

نو بيا به نور اعمال هم په دغه انداز بانديې وي (مثلاً دده سره به د فرض زکوة حساب اوشي که په دې کي څه کمې وُ نو د نفلي صدقاتو نه به دا کمې پوره کړې شي ، هم داسې روژه او نور اعمال هم) .

فائده لهذا د فرائضو سره سره د نورو سُنتو او نفلي مونځونو ذخيره هم د ځان سره په کار ده ، دغه وجه ده چې شريعت مسلمانانو ته قدم په قدم د نفلي مونځونو کولو ترغيب ورکړی مثلاً : تَحِيّة الوضوء ، تَحِيّة المسجد ، آوّابين ، د څاښت مونځ ، د اِشراق مونځ ، صلاةِ تسبيح ، صلاةِ توبه ....وغيره .

د زر زر تراويح کولو سزا ګاني

پدې خبره ځان پوه کړئ چې په دُنيا کې يو معمولي کار هم تر هاغه وخته پورې کامياب او نَفع مَند نه وي تر څو پورې چې هغه په صحيح طريقې سره أدا نشي .

همدارنګې د هر عبادت ځانله ځانله آداب دي ، که ددې آدابو لحاظ اونه ساتلې شي نو دا عبادت نه قبليږي .

---

(۱) سنن ابي داؤد رقم الحديث ۸۶۴ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُّ صَلَاةٍ لَا يُتِمُّهَا صَاحِبُهَا تُتَمُّ مِنْ تَطَوُّعِهِ». قال الالباني: هذا حديث صحيح، سنن ابن ماجة باب ماجاء في اول ما يحاسب به العبد الصلوة رقم الحديث ۱۴۲۵ ، المستدرک علي الصحيحين للحاكم رقم ۹۶۵ ، مشكاة المصابيح باب صلوة التسبيح رقم ۱۳۳۰ (۳) ، سنن النسائي باب المحاسبة على الصلوة رقم ۴۶۶ .

تراويح خو سُنتِ مؤکد دي که ددې آدابو لحاظ اونه ساتلې شي نو دا هم نه قبليږي ، بعضې خلق تراويح دومره زَر زَر کوي چې رکوع ، سجده وغيره ارکان په صحيح طريقې سره نشي ادا کيدی ، او دومره زر زر تلاوت کوي چې حروف صحيح نه اداء کوي ، نو داسې مونځ دالله ﷻ په دربار کې نه قبليږي ، بلکه په داسې مونځ سره انسان د سزا مستحق کرځي .

۱ . رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي ... څوک چې بې وَخته مونځ اوکړي ، ددې د پاره اودس هم په صحيح طريقې سره اونکړي ، ددې د خُشوع ، رُکوع او سجدې لحاظ هم او نه ساتي نو دغه مونځ تَک تور بَدشکله جوړ شي او ده ته دا خبرې کوي : ضَيَّعَكَ اللهُ كَمَا ضَيَّعْتَنِيْ .

الله تعالی دې تا داسې ضائِع (او بَرباد) کړي لکه څرنګې چې تا زه ضائع کړم .

بيا چې الله ﷻ اوغواړي نو دا مونځ داسې راغونډ کړې شي لکه څرنګې زړې جامې راغونډولې شي ، ثُمَّ ضُرِبَ بِهَا وَجْهُهُ . (۱)

بيا په دې باندې ددې مونځ ګزار مَخ اُوويشتلې شي .

۲ . په صحيح ابن خزيمه کې دا حديث ذکر دی کوم چې د ډيرو صحابه کرامو نه نقل دی حضرت ابوعبدالله الاشعري فرمايي چې يو ځل رسولُ الله صلی الله عليه وسلم صحابه کرامو ته مونځ اوکړو ، بيا د صحابه کرامو د يوې ډلې سره کيناست ، په دې کې يو کس جُمات ته راننوت ، په مانځه اُودريد ، په جَلتي سره يې رکوع اوکړه ، او په سجده کې يې

---

(۱) قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ صَلَّى الصَّلَاةَ لِوَقْتِهَا ، وَأَسْبَغَ لَهَا وُضُوْءَهَا ، وَأَتَمَّ لَهَا قِيَامَهَا وَخُشُوْعَهَا وَرُكُوْعَهَا وَسُجُوْدَهَا خَرَجَتْ وَهِيَ بَيْضَاءُ مُسْفِرَةٌ ، تَقُوْلُ : حَفِظَكَ اللهُ كَمَا حَفِظْتَنِيْ . وَمَنْ صَلَّى الصَّلَاةَ لِغَيْرِ وَقْتِهَا فَلَمْ يُسْبِغْ لَهَا وُضُوْءَهَا ، وَلَمْ يُتِمَّ لَهَا خُشُوْعَهَا وَلَا رُكُوْعَهَا وَلَا سُجُوْدَهَا خَرَجَتْ وَهِيَ سَوْدَاءُ مُظْلِمَةٌ ، تَقُوْلُ : ضَيَّعَكَ اللهُ كَمَا ضَيَّعْتَنِيْ ، حَتّٰى إِذَا كَانَتْ حَيْثُ شَاءَ اللهُ لُفَّتْ كَمَا يُلَفُّ الثَّوْبُ الْخَلَقُ ، ثُمَّ ضُرِبَ بِهَا وَجْهُهُ » المعجم الأوسط للطبراني رقم الحديث ۳۰۹۵ مَنِ اسْمُهُ بَكْرٌ ، مجمع الزوائد ومنبع الفوائد رقم الحديث ۱۶۷۷ بَابٌ فِي الْمُحَافَظَةِ عَلَى الصَّلَاةِ لِوَقْتِهَا ، و رواه السيوطي في الدر المنثور ۱ /۱۹۵ ، والزبيدي في الاتحاف ۳ /۱۰۹ ، والهندي في الكنز رقم ۱۹۰۵۲ ، وكذا في الترغيب و عزاه في المنتخب الى البيهقي في الشعب ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ۵۲ ثواب الصلاة في اول وقتها .

هسي (د کارغه په شان) ټونګې اووهلی ، پیغمبر علیه السلام (په دې لیدلو سره) صحابه کرامو ته وفرمایل :

أَتَرَوْنَ هٰذَا ، مَنْ مَاتَ عَلَى هٰذَا مَاتَ عَلَى غَيْرِ مِلَّةِ مُحَمَّدٍ ، يَنْقُرُ صَلَاتَهُ كَمَا يَنْقُرُ الْغُرَابُ الدَّمَ . (۱)

آیا تاسو دا کس ګوری ؟ (چې ده په څه طریقې سره مونځ اوکړو ؟) څوک چې په داسې حالت کې مړ شي نو دا به د محمد (ﷺ) په طريقه باندې نه مړ کیږي ، دې خو په مانځه کې داسې ټونګې لړوي لکه کارغه چې په وینه کې ټونګې لړوي .

۳ . د بخاري شريف حدیث دی ، حضرت حذيفه رضي الله عنه يو کس اوليد چې رکوع او سجده یې صحيح نه کوله ، ده ورته وفرمايل :

مَا صَلَّيْتَ ، وَلَوْ مُتَّ مُتَّ عَلَى غَيْرِ الْفِطْرَةِ الَّتِيْ فَطَرَ اللّٰهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْهَا (۲)

---

(۱) په صحيح ابن خزيمه کې پوره حدیث داسې ذکر دی : عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ الْأَشْعَرِيِّ قَالَ : صَلَّى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَصْحَابِهِ ، ثُمَّ جَلَسَ فِي طَائِفَةٍ مِنْهُمْ ، فَدَخَلَ رَجُلٌ ، فَقَامَ يُصَلِّي ، فَجَعَلَ يَرْكَعُ وَيَنْقُرُ فِي سُجُودِهِ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَتَرَوْنَ هٰذَا ، مَنْ مَاتَ عَلَى هٰذَا مَاتَ عَلَى غَيْرِ مِلَّةِ مُحَمَّدٍ ، يَنْقُرُ صَلَاتَهُ كَمَا يَنْقُرُ الْغُرَابُ الدَّمَ ، إِنَّمَا مَثَلُ الَّذِي يَرْكَعُ وَيَنْقُرُ فِي سُجُودِهِ كَالْجَائِعِ لَا يَأْكُلُ إِلَّا التَّمْرَةَ وَالتَّمْرَتَيْنِ فَمَاذَا تُغْنِيَانِ عَنْهُ ، فَأَسْبِغُوا الْوُضُوءَ ، وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ ، أَتِمُّوا الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ » قَالَ أَبُو صَالِحٍ : فَقُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللّٰهِ الْأَشْعَرِيِّ : مَنْ حَدَّثَكَ بِهٰذَا الْحَدِيثِ ؟ فَقَالَ : أُمَرَاءُ الْأَجْنَادِ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ ، وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ ، وَيَزِيدُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ ، وَشُرَحْبِيلُ بْنُ حَسَنَةَ رضي الله عنهم ، كُلُّ هٰؤُلَاءِ سَمِعُوهُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . صحيح ابن خزيمه بَابُ إِتْمَامِ السُّجُودِ وَالزَّجْرِ عَنِ انْتِقَاصِهِ رقم الحديث ٦٦٥ ، قال الألباني إسناده حسن ، المعجم الكبير للطبراني رقم ٣٨٤٠ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ٢٥٧٣ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٥٢٨ (٧) ، كنز العمال رقم الحديث ٢٠٠٠٩ ، ورقم ٢٥٥٥٢ ، الكبائر للذهبي ص ٢٨ .

(۲) عن زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ ، قَالَ : رَأَى حُذَيْفَةُ رضي الله عنه رَجُلًا لَا يُتِمُّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ ، قَالَ : « مَا صَلَّيْتَ ، وَلَوْ مُتَّ مُتَّ عَلَى غَيْرِ الْفِطْرَةِ الَّتِي فَطَرَ اللّٰهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْهَا » . صحيح البخاري رقم الحديث ٧٩١ بَابُ إِذَا لَمْ يُتِمَّ الرُّكُوعَ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ٦١٦ .

Scanned with CamScanner

تا (کامل) مونځ ندې کړي ، که چیرته ته په دې حالت کې مړ شوی نو ته به د هغې طریقې (او دین) خلاف مړ شی په کومه طریقه باندې چې الله ﷻ (خپل پیغمبر) محمد صلی الله علیه وسلم پیدا کړې وُ .

(((**نوټ** : د " زر زر مونځ کولو سزاګانې " ددې " اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه " کتاب په اُووم جلد کې د صفحه ٣٢٥ نه تر صفحه ٣٣٥ پورې تفصلي ذکر دې . مقررین چې دې ځای ته راأورسي نو د هغه ځای نه دې آيتونه او احاديث د ځان د پاره انتخاب کړي ، او په همدې موقع دې يې بيان کړي . ابوالشمس عفي عنه))) .

خوش طبعي : د خوش طبعي یوه خبره کوم ، هغه دا چې یو سپین ګیري سړي د یو امام پسې تراويح کولی ، نو دې امام ډير زر زر مونځ کولو ، رکوع سجده وغيره يې پوره نه اداء کول ، دې سپين ګيري خپل څادر اُوشنډل ، روان شو او وې ويل چې : دا مونځ ماته ندې منظور نو الله ﷻ ته به څه منظور شي ؟

غلط تلاوت کوونکي باندې د قرآن کريم لعنت

کوم کس چې په تراويحو کې دومره زر زر تلاوت کوي چې حروف هم صحيح نه اداء کوي بلکه د ډير تيز والي په وجه يې غلط غلط وايي نو د داسې کس د پاره په احاديثو کې سخته سزا ذکر شوی .

حضرت انس بن مالک ﷺ فرمايي : رُبَّ تَالٍ لِلْقُرْآنِ وَالْقُرْآنُ يَلْعَنُهُ . (١)

ډير کرتې به يو کس د قرآن کريم تلاوت کوي خو قرآن کريم به په هغه باندې لعنت وايي (ځکه ددې حقوقو او آدابو لحاظ به يې نه وي ساتلی) .

د تلاوت اُوريدو بې حسابه اَجر

په تراويحو کې خو قرآن مجيد لوستلې شي ، او قرآن مجيد داسې عظيم کتاب دې لکه څرنګې چې پخپله ددې تلاوت کول ثواب دی همدغه رنګې دا د بل نه اَوريدل هم ثواب دی ، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

(١) احياء علوم الدين ١/٢٧٣ کتاب آداب تلاوة القرآن الباب الأول في فضل القرآن وأهله وذم المقصرين في تلاوته

مَنِ اسْتَمَعَ إِلَى آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ كُتِبَتْ لَهُ حَسَنَةٌ مُضَاعَفَةٌ، وَمَنْ تَلَاهَا كَانَتْ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (۱)

څوک چې د قرآن کريم يو آيت آوريدو ته غوږ اونيسي نو دده د پاره (ددې په عِوض کې) داسې نيکي ليکلې شي چې هغه همداسې مسلسل دُوچند کيږي (يعنی زياتيږي)، او څوک چې د يو آيت تلاوت وکړي نو دا به ددې کس د پاره د قيامت په ورځ نُور وي.

د کنزالعمّال حديث دی، نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايي:

وَالَّذِيْ نَفْسِيْ بِيَدِهٖ لَسَمَاعُ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ أَعْظَمُ أَجْرًا مِنْ مِثْلِ صَبِيْرٍ يَتَصَدَّقُ بِهٖ. وَلَقِرَاءَةُ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ أَفْضَلُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ دُوْنَ الْعَرْشِ. (۲)

زما دې قسَم وي په هغه ذات چې د هغه په قبضه کې زما ساه ده يقيناً د كتابُ الله (يعنی قرآن کريم) يو آيت آوريدل د صبير غَر په مقدار د صدقې کولو نه ډير آجر لري، او يقيناً د کتاب الله يو آيت تلاوت کول د عرش نه علاوه د بل هر شي نه ډير افضل دی.

په مانځه کې د تلاوت کولو آجر زيات وی

قرآن کريم داسې عظيم الشان کتاب دی چې په عامو حالاتو کې هم ددې تلاوت کول د ثواب ذريعه ده، بيا خاصکر په مانځه کې ددې تلاوت ډير زيات ثواب لري.

امام مسلم رحمه الله په دې باندې مستقل باب قائم کړی:

" بَابُ فَضْلِ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي الصَّلَاةِ وَتَعَلُّمِهٖ " او بيا يې ددې لاندې د نبي کريم صلی الله عليه وسلم دا حديث رانقل کړی، رسولُ الله ﷺ صحابه کرامو ته وفرمايل:

أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِهٖ أَنْ يَجِدَ فِيْهِ ثَلَاثَ خَلِفَاتٍ عِظَامٍ سِمَانٍ؟

(۱) رواه الهيثمي في المجمع ۷/۱٦۲، والمنذري ۲/۳٤٥، والسيوطي في الدر ۳/۱٥۷. وهكذا رواه احمد ۲/۳٤۱ عن ابی هريرة، تفسير البغوي ۱/٦۳ رقم الحديث

(۲) رواه ابو الشيخ والديلمي عن صهيب، كنزالعمال ج۱ ص۲٦۸ كتاب الاذكار قسم الاقوال رقم الحديث ۲۳۹۷.

وفي رواية: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم ... وَلَمُسْتَمِعُ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ صَبِيْرٍ ذَهَبًا وَتَالِيْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ خَيْرٌ لَهُ مِمَّا تَحْتَ أَدِيْمِ السَّمَاءِ. كنزالعمال ج۱ ص۲٦٥ رقم ۲۳٦۲.

آيا په تاسو کې يو کس دا خوښوي چې کله دې کور ته واپس راشي نو دې په کور کې درې (۳) بلاربې غټې څربې اوښې بيامومي ؟

صحابه کرام فرمايي : مونږ ورته وويل : آو (مونږ کې هر کس دا خوښوي).

رسول الله صلى الله عليه وسلم اوفرمايل :

فَثَلَاثُ آيَاتٍ يَقْرَأُ بِهِنَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ ثَلَاثِ خَلِفَاتٍ عِظَامٍ سِمَانٍ . (۱)

په تاسو کې چې څوک په مانځه کې درې (۳) آيتونه اُولولي نو دا دده د پاره د درې بلاربو غټو څربو اوښو نه ډير بهتر دي .

د مشکوة شريف حديث دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :

قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ فِي الصَّلَاةِ أَفْضَلُ مِنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي غَيْرِ الصَّلَاةِ . (۲)

په مانځه کې د قرآن کريم لوستل ډير افضل دي د هغه تلاوت کولو نه چې د مانځه نه بغير لوستلې شي .

په تراويحو کې د خلقو کوتاهيانې او کمزورۍ

د تراويحو متعلق ډير خلق څه کوتاهيانې کوي چې د هغې اِصلاح ضروري ده :

۱ . بعضې خلق د تراويحو نه زر ځان فارغولو د پاره د ماسخوتن مونځ دومره رامخکې کړي چې په دغه وخت کې د ماسخوتن وخت هم نه وي داخل شوی . يا آذان د خپل وخت نه مخکې کوي . دا داواړه غټې غلطيانې دي ، د وخت نه مخکې خو مونځ نه کيږي .

(۱) صحيح مسلم بَابُ فَضْلِ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي الصَّلَاةِ وَتَعَلُّمِهِ رقم الحديث ۸۰۲ ، مشكوة المصابيح كتاب فضائل القرآن الفصل الاول حديث ۳

(۲) مشكاة المصابيح كتاب فضائل القرآن حديث ٦٥ ، و هذا الحديث رواه دار قطني في الافراد ، والبيهقي في شعب الايمان عن عائشة رضي الله عنها ، كنز العمال ج۱ ص ٢٦٠ رقم الحديث ۲۳۰۰ ط . دار الكتب العلمية بيروت .

و في رواية : مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي صَلَاةٍ قَائِمًا كَانَ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ مِائَةُ حَسَنَةٍ ... رواه الديلمي في مسند الفردوس ، كنز العمال ج۱ ص ۵۳۱ رقم الحديث ۲۳۲۷ .

وفي رواية ... وَمَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللهِ قَائِمًا كُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ ، وَمُحِيَتْ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ وَرُفِعَتْ لَهُ مِائَةُ دَرَجَةٍ ... رواه ابن عدي في الكامل ، والبيهقي في الشعب ، كنز العمال ج۱ ص ۵۳۲ رقم الحديث ۲۳۲۹ .

۲ . ځنې خلق تراويح دومره زر زر كوي چې د مانځه اركان (ركوع سجده وغيره) په صحيح طريقې سره نشي اداء كيدى ، نو داسې مونځ د الله ﷻ په دربار كي نه قبليږي ، بلكه انسان پرې د سزا مستحق كرځي .

يا قاري (او امام) دومره زر زر تلاوت كوي چې په تلاوت يې هيڅوك نه پوهيږي بلكه حروف هم صحيح نه اداء كوي نو په داسې تلاوت كوونكي باندې قرآن كريم لعنت ليږي .

۳ . بعضې خلق په تراويحو كي نابالغه ماشوم مخكې كوي ، مفتٰى بِه قول دادى چې په نابالغ ماشوم پسې فرائض او نوافل دواړه كول ناجائز دي .(۱)

عجيبه داده چې تراويح يو لوي نِعمت دى ، د الله ﷻ د رحمتونو راجمع كولو او د ثوابونو گټلو بهترينه ذريعه ده ، ليكن دې بعضې بد بخته خلقو دا د ځان د پاره يو لوي بُوج جوړ كړى ، بهَر په مجلسونو كي به په گپو گپو ناست وي ، دروغ به وايي ، غِيبت به كوي په هغې نه تنگيږي ، خو چې جُمات ته د تراويح اداء كولو دپاره راشي نو بيا به د منافقانو په شان په جُمات كې تنگيږي ، ځكه دمنافق سرې علامه داده چې دا به په جُمات كې تنگيږي . امام ته به وايي چې زر زر تراويح كوه .

نو په تراويحو باندې دومره غوبل جوړ كړي چې نه يې ركوع صحيح اداء كړي ، نه سجده ، نه په كې تسبيحات پوره وايي ، نه پكې قرآت صحيح كوي ، نه په كې التحيات پوره وايي ، بس زر زر ځان ورنه خلاص كړي .

حالانكه كه په اطمينان باندې تراويح اداء كړې شي نو زيات نه زيات پنځلس منټه به پرې زيات اولږي ، خو افسوس چې ځيني بد بخته خلق داسې دي چې الله ﷻ ته په مخ د زمكه خوښ ځاى "جُمات" كې په بهترين عبادت "مونځ كولو" سره خو تنگيږي ، ليكن چې كله بهر فضول مجلسونو ته اووځي نو بيا په گپو گپو فضول خبرې كوي ، په هغې نه تنگيږي .

او كوم امام چې دوى ته په اطمينان سره تراويح كوې نو دهغه پسې دوى تراويح نه كوي ، دهغه په باره كي وايي چې دا دومره سست سست مونځ كوي چې زمونږ زړه خلې ته

(۱) په نابالغه پسې د مونځ كولو تفصيلي مسئله دې (اصلاحي مدلّل تقريرونه) كتاب په اتم جلد كې د صفحه ۳۲۸ نه تر صفحه ۳۳۰ پورې ذكر ده . هلته يې اوگوره . ابوالشمس عفي عنه

را او دريږي او ساه مو خفه شي . او کوم امام چې زر زر تراويح کوي نو هر کس هغه ته ورځي چې دا سَم د ريل ګادي يا جهاز په شان تيز رفتاره تراويح کوي .

لهذا انسان ته په کار دي چې د رمضان المبارک دا بهترينه موقع غنيمت اوګڼري ، فرضي روژې اونيسي او ورسره ورسره تراويح هم په ډير اطمينان ، سکون او آدب سره اوکړي ، چې د مانځه او تلاوت ثواب دواړه ورته حاصل شي .

د أسلافو معمول

که موږ د خپلو اسلافو معمول ته اوګورو نو هغوی به په رمضان کې ډير زيات عبادت کولو ، حضرت امام اعظم ابو حنيفه رحمه الله به په رمضان کې يو شپيته (٦١) ختمونه کول ، يو ختم به يې د ورځې کولو ، بل به يې د شپې کولو او بل به ئې هميشه په تراويحو کې کولو.

په رمضان کې د رسول الله ﷺ طرزِ عمل

په خپله د رسول الله ﷺ طريقه به هم داوه چې د رمضان المبارک مياشت به داخل شوه نو په عبادت کې به يې ډير کوشش کولو ، حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي :

كَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ رَمَضَانَ شَدَّ مِئْزَرَهُ، ثُمَّ لَمْ يَأْتِ فِرَاشَهُ حَتَّى يَنْسَلِخَ . (۱)

د نبي ﷺ طريقه دا وه چې کله به د رمضان مياشت را داخل شوه نو خپل تِهبَند (اِزار) به يې مضبوط اوتړل ، بيا به خپلې بسترې ته نه راتلو تردې چې رمضان به تير شو (نو بيا به خپلې بسترې ته راغی) .

امام بيهقي رحمه الله په " شعب الايمان " کې دا حديث نقل کړی ، حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي :

---

(۱) صحيح ابن خزيمة رقم الحديث ۲۲۱٦ بَابُ اسْتِحْبَابِ تَرْكِ التَّبِيتِ عَلَى الْفِرَاشِ فِي رَمَضَانَ... شعب الايمان رقم الحديث ۳۳٥۲ ، كنزالعمال رقم ۱۸۰٦۱ الفصل الرابع في الصوم ، ورقم ۲۳۲۸۰ .

نوټ : دا حديث د احاديثو په ډيرو کتابونو کې ذکر دی ، البته امام الباني دېته ضعيف وايي .

كَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ رَمَضَانُ تَغَيَّرَ لَوْنُهُ، وَكَثُرَتْ صَلَاتُهُ، وَابْتَهَلَ فِي الدُّعَاءِ، وَأَشْفَقَ مِنْهُ. (۱)

چې کله به رمضان راغی نود رسول الله ﷺ رنګ مبارک به بدل شو ، نوافل به يې ډير کول ، او دُعا به يې ډيره په عاجزۍ سره کوله ، او د الله ﷻ نه به يَريدو .

بيا خاصکر نبي ﷺ به د رمضان په آخري عشره کې عبادت ډير زيات کولو په احاديثو کې ددې تذکره موجود ده . (۲)

د غير مُقلدينو فتنه

محترمو مسلمانانو ! تاسو په رمضان المبارک کې د نبي ﷺ طرزِ عمل واوريدو چې په عبادت کې يې ډير کوشش کولو ، ليکن افسوس چې د يوې صدۍ نه راپه ديخوا (يعنې د برطانيې د دورِ حکومت نه پس) د غير مقلدينو داسې خطرناکه فِتنه راپيدا شوې چې کله د رمضان المبارک مياشت راشي نو په ځای ددې چې خلقو ته د عبادت کولو ترغيب ورکړې دوی اُلټه مسلمانان د ډير عبادت نه منع کوي ، د خلقو ذِهنونو کې شکوک او شبهات اچوي او خلقو ته وايي چې " تراويح آته رکعته دي ، او شل رکعته تراويح بدعت دي " .

---

(۱) شعب الايمان رقم الحديث ۳۳۵۳ الصيام فضائل شهر رمضان ، كنز العمال الفصل الرابع في الصوم رقم الحديث ۱۸۰۶۲ .

(۲) قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: « كَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْتَهِدُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ، مَا لَا يَجْتَهِدُ فِي غَيْرِهِ » . صحيح مسلم كِتَابُ الاِعْتِكَافِ بَابُ الاِجْتِهَادِ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ رقم الحديث ۸ (۱۱۷۵) ، سنن الترمذي باب ماجاء في ليلة القدر رقم الحديث ۷۹۶ ، سنن ابن ماجه رقم الحديث ۱۷۶۷ بابٌ في فضل العشر الاواخر من شهر رمضان .

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، قَالَتْ: « كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ شَدَّ مِئْزَرَهُ، وَأَحْيَا لَيْلَهُ، وَأَيْقَظَ أَهْلَهُ » . صحيح البخاري كتاب فضل ليلة القدر بَابُ الْعَمَلِ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ رقم الحديث ۲۰۲۴ ، صحيح مسلم باب الاجتهاد في العشر الاواخر من شهر رمضان رقم الحديث ۱۱۷۴ ، مشكاة المصابيح باب ليلة القدر الفصل الاول رقم الحديث ۲۰۹۰ (۸) .

Scanned with CamScanner

ددې خبرې دپاره په زرهاؤ اشتهارات او رسالې چاپ کوي او خلق د شل رکعته تراويحو نه منع کوي ، پخپله خو هسې هم د رمضان المبارک د برکتونو نه محرومه وي خو دا نور مسلمانان هم محرومه کوي .

د شل (۲۰) رکعته تراويحو ثبوت

د ټولو نه اول په دې خبره باندې ځان پوهه کړئ چې رسول الله ﷺ په خپله صرف درې ورځې تراويح په جُمعې سره کړي بيا يې ددې د وجې پرېخي چې هسې نه دا په اُمت باندې فرض شي نو بيا به دوی ته ګرانه شي ، نو د درې ورځو نه پس بيا به نبي عليه السلام او صحابه کرامو په کورونو کې ځانله ځانله کولې .

او کوم کار چې د عُذر په وجه پرېخودې شي هغه حُکمًا معمول شمارلې شي ، پس ګويا چې نبي عليه السلام په جَماعت باندې حکمًا دوام کړی .

د نبي عليه السلام د وفات نه پس حضرت ابوبکر صديق ؓ په دې کې څه تبديلي اونکړه ، خو حضرت عُمر ؓ د پېغمبر عليه السلام دا تَمنّا پوره کړه او شل رکعته تراويح يې په جُمعه باندې معمول اوګرځولې .

دريم خليفه (حضرت عثمان ؓ) ، او څلورم خليفه (حضرت علي ؓ) په دې کې هيڅ تبديلي اونکړه ، همدا رنګې نورو ائمهؤ هم په دې کې هيڅ تبديلي اونکړه ، او ټولو شل رکعته تراويح په جُمعه باندې کولې .(۱)

---

(۱) وفي المنهاج : وفي رواية البخاري '' نعم البدعة هذه '' ليس المشار اليه قيام رمضان لانه سنة الرسول . ولاقيامه بالجماعة الصغرى لانّ النبي صلى الله عليه وسلم لم ينكر على ابي بن كعب حين صلى بنسوة . وكذا حين صلى بالناس في ناحية المسجد . ولا الجماعة الكبرى لانّ النبي صلى الله عليه وسلم فعلها ثلاث ليال . ولا الجماعة الكبرى على وجه الدوام لانّ النبي صلى الله عليه وسلم تركها خشية الافتراض ولولا هذه الخشية لما تركها . فهذه مواظبة حكمًا وإرادةً . منهاج السنن شرح جامع السنن ج۳ ص ۸۲ قبيل ابواب الحج عن رسول الله صلى الله عليه وسلم . فتاوى فريديه ج ۲ ص ۵۶۶ باب التراويح .

د نبي علیه السلام تراویح کول

د بخاري شریف حدیث دی، حضرت عائشه رضي الله عنها فرمایي:

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ لَيْلَةً مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ، فَصَلَّى فِي الْمَسْجِدِ، وَصَلَّى رِجَالٌ بِصَلَاتِهِ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا، فَاجْتَمَعَ أَكْثَرُ مِنْهُمْ فَصَلَّى فَصَلَّوْا مَعَهُ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا، فَكَثُرَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ مِنَ اللَّيْلَةِ الثَّالِثَةِ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى فَصَلَّوْا بِصَلَاتِهِ، فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ الرَّابِعَةُ عَجَزَ الْمَسْجِدُ عَنْ أَهْلِهِ، حَتَّى خَرَجَ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ، فَلَمَّا قَضَى الْفَجْرَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ، فَتَشَهَّدَ، ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّهُ لَمْ يَخْفَ عَلَيَّ مَكَانُكُمْ، وَلَكِنِّي خَشِيتُ أَنْ تُفْتَرَضَ عَلَيْكُمْ، فَتَعْجِزُوا عَنْهَا»، فَتُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْأَمْرُ عَلَى ذَلِكَ (۱)

رسول الله صلی الله علیه وسلم یو ځل (په رمضان المبارک کې) نیمه شپه د کور نه راووت، په جُمات کې یې مونځ اوکړو، څه خلقو هم دوی پسې همدغه مونځ اوکړو، چې کله سهر شو نو خلقو د شپې د مانځه تذکره په خپل مینځ کې اوکړه.

نو په صبا شپه باندې د خلقو تعداد نور هم زیات شو، نبي ﷺ مونځ اوکړو، خلقو هم ددوی په اِقتداء کې دغه مونځ اوکړو، په صبا باندې خلقو ددې مانځه تذکره بیا په خپل مینځ کې اوکړه، په دریمه شپه د جُمات خلق نور هم زیات شو، نبي ﷺ د کور نه تشریف راوړو او خلقو د دوی په اِقتداء کې مونځ اوکړو، کله چې څلورمه شپه شوه نو دومره ډیر خلق راغلل چې په جُمات کې نه ځائیدل. (مګر رسول الله ﷺ د شپې مانځه ته تشریف رانه وړو) تردې چې نبي ﷺ د سهر مانځه ته تشریف راوړو، کله چې یې د سهر مونځ اداء کړو نو خلقو ته یې مخ راأوګرځول، تَشَهُّدْ (د الله ﷻ حمد وثنا) یې ووېل، بیا یې اوفرمایل:

أَمَّا بَعْدُ. ستاسو دلته راتګ د ما نه پټ نه ؤ، (یعنی ماته ستاسو حالت معلوم ؤ) لیکن

(۱) صحیح البخاري كِتَابُ صَلَاةِ التَّرَاوِيحِ بَابُ فَضْلِ مَنْ قَامَ رَمَضَانَ رقم الحدیث ۲۰۱۲ ورقم ۹۲۴ كِتَابُ الْجُمُعَةِ بَابُ مَنْ قَالَ فِي الْخُطْبَةِ بَعْدَ الثَّنَاءِ: أَمَّا بَعْدُ، صحیح ابن حبان رقم الحدیث ۱۴۱، صحیح مسلم بَابُ التَّرْغِيبِ فِي قِيَامِ رَمَضَانَ وَهُوَ التَّرَاوِيحُ رقم ۱۷۸ (۷۶۱)، مسند احمد رقم ۲۵۳۶۲، ورقم ۲۵۹۵۴.

زه (ځکه را او نه وتم چي زه) ويريدم چې هسې نه دا مونځ په تاسو باندې فرض شي، پس تاسو به بيا ددې د کولو نه عاجز شئ.

حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې رسول الله ﷺ د دنيا نه تشريف وړو او معامله هم دغه شان وه (يعنې هر کس به تراويح ځانله ځانله کولې).

فائده: ددې حديث نه معلومه شوه چې پيغمبر عليه السلام په جَمعه باندې صرف درې شپې تراويح کړي، بيا يې ددې يرې د وجې پريخي چې هسې نه دا په دې اُمت باندې فرض شي نو بيا به ورته تکليف وي، نو ځانله ځانله به يې کولې.

همدغه سلسله د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه په دورِ خلافت کې هم وه چې هرچا به ځانله ځانله تراويح کولې.

حضرت عُمر ﷺ په جَمعه تراويح شروع کړې

کله چې د حضرت عمر ﷺ زمانه راغله نو دوی په يو قاري "حضرت اُبَيّ بن کعب ﷺ" باندې خلق راجمع کړل، ده ته يې حکم اوکړو چې ته خلقوته شل (۲۰) رکعته تراويح په جَمعه باندې کوه، او قرآن کريم په کې لوله.

ټولو صحابه کرامو د حضرت اُبَيّ بن کعب رضي الله عنه پسې شل (۲۰) رکعته تراويح کولې، يو صحابي هم ددې نه اِنکار اونکړو.

نو دا تراويح په جَمعه باندې د حضرت عمر ﷺ په حکم اوشوې، او حضرت عمر ﷺ به دا اِجتهاد خامخا د نبي ﷺ د حُکم نه معلوم کړې وي.(۱)

---

(۱) واجتهاده هذا من إقراره صلى الله عليه وسلم للذين صلوا خلفه ولكنه لم يستمر بهم خشية أن تفرض عليهم. تعليق مصطفى البغا على صحيح البخاري في تشريح حديث ۲۰۱۰ بَابُ فَضْلِ مَنْ قَامَ رَمَضَانَ.

ملا علي قاري رحمه الله ليکلي: وَكَوْنُهَا عِشْرِينَ سُنَّةُ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ، وَقَوْلُهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: «عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ» نَدْبٌ إِلَى سُنَّتِهِمْ، وَلَا يَسْتَلْزِمُ كَوْنَ ذَلِكَ سُنَّتَهُ، إِذْ سُنَّتُهُ بِمُوَاظَبَتِهِ بِنَفْسِهِ، أَوْ إِلَّا لِعُذْرٍ، وَبِتَقْدِيرِ عَدَمِ ذَلِكَ الْعُذْرِ إِنَّمَا اسْتَفَدْنَا أَنَّهُ كَانَ يُوَاظِبُ عَلَى مَا وَقَعَ مِنْهُ وَهُوَ مَا ذَكَرْنَا. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۹۷۳/۲ بَابُ قِيَامِ شَهْرِ رَمَضَانَ

ځکه د يو شي عدد په رای او قِياس سره نه معلوميږي ، لهذا د قواعدو موافق به دا شل رکعته تراويح هم مرفوع وي ۰ (۱)

د بخاري شريف حديث دی ، حضرت عبد الرحمن بن عبد القاري ﷺ فرمايي :

خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لَيْلَةً فِي رَمَضَانَ إِلَى المَسْجِدِ، فَإِذَا النَّاسُ أَوْزَاعٌ مُتَفَرِّقُونَ، يُصَلِّي الرَّجُلُ لِنَفْسِهِ، وَيُصَلِّي الرَّجُلُ فَيُصَلِّي بِصَلاَتِهِ الرَّهْطُ، فَقَالَ عُمَرُ: «إِنِّي أَرَى لَوْ جَمَعْتُ هَؤُلاَءِ عَلَى قَارِئٍ وَاحِدٍ، لَكَانَ أَمْثَلَ» ثُمَّ عَزَمَ، فَجَمَعَهُمْ عَلَى أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ، ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَهُ لَيْلَةً أُخْرَى، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلاَةِ قَارِئِهِمْ، قَالَ عُمَرُ: نِعْمَ البِدْعَةُ هَذِهِ... (۲)

زه د حضرت عمر ﷺ سره يوه شپه په رمضان کي جُمات طرف ته اُووتم (مونږ چي اوکتل) نو خلق په مختلفو ټولګو (ډلو) باندي تقسيم وو ، چا ځان له (د تراويحو) مونځ کولو ، او چا يوي ډلي ته اِمامت کولو .

حضرت عمر ﷺ او فرمايل : إِنِّي أَرَى لَوْ جَمَعْتُ هَؤُلاَءِ عَلَى قَارِئٍ وَاحِدٍ، لَكَانَ أَمْثَلَ.

زما دا رای ده که دا خلق د يو قاري په اِقتداء باندي راجمع کړم (چي هغه دوی ټولو ته په جَمعه باندي تراويح کوي) نو دا به ډيره بهتره وي .

بيا حضرت عمر ﷺ د دې اِراده اوکړه ، او دا ټول خلق يې د حضرت اُبَيّ بن کعب ﷺ په اقتداء باندي راجمع کړل (يعنی حضرت اُبَيّ بن کعب ﷺ به دوی ته په جَمعه تراويح کولی)

حضرت عبد الرحمن بن عبد القاري ﷺ فرمايي : بيا زه يوه بله شپه د حضرت عمر ﷺ سره (جُمات ته) را اُووتم ، او خلقو د خپل قاري (حضرت اُبَيّ بن کعب ﷺ) پسې د تراويحو مونځ په جَمعه کولو نو حضرت عمر ﷺ او فرمايل :

---

(۱) فتاوی فريديه ج ۲ ص ۵۶۲ باب التراويح .

(۲) صحيح البخاري رقم الحديث ۲۰۱۰ كِتَابُ صَلاَةِ التَّرَاوِيحِ بَابُ فَضْلِ مَنْ قَامَ رَمَضَانَ ، السنن الکبری للبيهقي رقم الحديث ۴۲۷۴ باب قيام شهر رمضان ورقم ۴۲۷۵ ، مشکاة المصابيح رقم الحديث ۱۳۰۱(۷) باب قيام شهر رمضان الفصل الثالث .

Scanned with CamScanner

نِعْمَ الْبِدْعَةُ هٰذِهِ . دا نوې څيز (يعني په جمعې سره تراويح کول) ډير بهتر دی .(۱)

د خلفائې راشدينو په سُنتو باندې هم عمل کول لازم دی

حضرت عمر ﷛ په خلفائې راشدينو کې دويم خليفه دی . او نبي ﷺ د خپلو سُنتو او د خلفائې راشدينو په سُنتو باندې د عمل کولو حکم کړی ، پيغمبر ﷺ فرمايي :

عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي، وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِيْنَ الْمَهْدِيِّيْنَ .(۲)

---

(۱) په مشکوة شريف کې د حضرت عُمر رضي الله عنه الفاظ داسې نقل دي : (قَالَ عُمَرُ: نِعْمَتِ الْبِدْعَةُ هٰذِهِ) مشكاة المصابيح رقم الحديث ۱۳۰۱ كِتَابُ الصَّلَاةِ بَابُ قِيَامِ شَهْرِ رَمَضَانَ.

ملاعلي قاري رحمه الله ددې جملې په تشريح کې فرمايي : (قَالَ عُمَرُ: نِعْمَتِ الْبِدْعَةُ هٰذِهِ) ، أَيِ: الْجَمَاعَةُ الْكُبْرٰى لَا الصَّلَاةُ فَإِنَّهَا سُنَّةٌ مِنْ أَصْلِهَا، قَالَ الطِّيبِيُّ: يُرِيدُ صَلَاةَ التَّرَاوِيحِ. فَإِنَّهُ فِي حَيِّزِ الْمَدْحِ، لِأَنَّهُ فِعْلٌ مِنْ أَفْعَالِ الْخَيْرِ وَتَحْرِيضٌ عَلَى الْجَمَاعَةِ الْمَنْدُوبِ إِلَيْهَا، وَإِنْ كَانَتْ لَمْ تَكُنْ فِي عَهْدِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. فَقَدْ صَلَّاهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَإِنَّمَا قَطَعَهَا إِشْفَاقًا مِنْ أَنْ تُفْرَضَ عَلَى أُمَّتِهِ، وَكَانَ عُمَرُ مِمَّنْ نَبَّهَ عَلَيْهَا وَسَنَّهَا عَلَى الدَّوَامِ، فَلَهُ أَجْرُهَا وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۹۷۱/۳ في تشريح حديث ۱۳۰۱ كِتَابُ الصَّلَاةِ بَابُ قِيَامِ شَهْرِ رَمَضَانَ.

وَقَوْلُهُ: «نعمتِ الْبِدْعَةُ هٰذِهِ» إِنَّمَا دَعَاهُ بِدْعَةً، لِأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَسُنَّهَا، وَلَا كَانَتْ فِي زَمَنِ أَبِي بَكْرٍ، وَأَثْنَى عَلَيْهَا بِقَوْلِهِ: «نِعْمَ» لِيَدُلَّ عَلَى فَضْلِهَا، وَلِئَلَّا يَمْنَعَ هٰذَا اللَّقَبُ مِنْ فِعْلِهَا، وَيُقَالُ: «نِعْمَ» كَلِمَةٌ تَجْمَعُ الْمَحَاسِنَ كُلَّهَا، «وَبِئْسَ» كَلِمَةٌ تَجْمَعُ الْمَسَاوِئَ كُلَّهَا، وَقِيَامُ شَهْرِ رَمَضَانَ جَمَاعَةً سُنَّةٌ غَيْرُ بِدْعَةٍ، لِقَوْلِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِيْنَ». شرح السنة للبغوي ۱۱۹/۳ في تشريح حديث ۹۹۰ بَابُ قِيَامِ شَهْرِ رَمَضَانَ وَفَضْلِهِ

(نِعْمَ الْبِدْعَةُ هٰذِهِ) سماها بدعة لأنها لم يسنها رسول الله صلى الله عليه وسلم ، وقال نعم البدعة هذه ليدل على فضلها وأن من البدع ما هو مستحسن ومقبول إن كان يندرج تحت مستحسن في الشرع. تعليق مصطفى البغا على صحيح البخاري في تشريح حديث ۲۰۱۰ بَابُ فَضْلِ مَنْ قَامَ رَمَضَانَ.

(۲) سنن ابن ماجة بَابُ اتِّبَاعِ سُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِيْنَ الْمَهْدِيِّيْنَ رقم الحديث ۴۲ و رقم ۴۳ ، قال الالباني: هذا حديث صحيح. مسند احمد رقم الحديث ۱۷۱۴۲ ، سنن الترمذي رقم ۲۶۷۶ باب ماجاء في الاخذ بالسنة واجتناب البدعة ، وقال الترمذي هذا حديث حسن صحيح. المعجم الكبير للطبراني رقم ۶۱۸ ، المستدرک علي الصحيحين للحاكم رقم ۳۲۹.

تاسو زما سُنت هم په ځان لازم کړئ او د خلفائې راشدینو سُنت هم په ځان لازم کړئ (یعنی په دې باندې عمل اوکړئ).

په شل رکعته تراویحو باندې د ټولو صحابه کرامو او د ټول اُمتِ مُسلمه اتفاق دی

کله چې د حضرت عمر ﷺ په دورِ خلافت کې د ټولو صحابه کرامو په موجودګۍ کې په جُمعې سره د شل (۲۰) رکعته تراویحو حُکم جاري شو، نو ټولو صحابه کرامو په دې باندې عمل اوکړو او هیڅا هم اختلاف اونکړو، نو په شل رکعته تراویحو باندې د ټولو صحابه کرامو اِجماع اوشوه. بیا د صحابه کرامو نه پس تابعینو، تبع تابعینو، ائمه اربعهؤ کې هم هیڅا په دې کې اختلاف ندې کړی، بلکه د ټول اُمتِ مسلمه په اتفاق سره تراویح شل (۲۰) رکعته دي.(۱)

په شل رکعته تراویحو باندې یو څو دلائل

اوس درته په شَل رکعته تراویحو باندې یو څو دلائل ذکر کوم:

۱. حضرت سَائِب بن یَزید رحمه الله فرمايي:

كُنَّا نَقُوْمُ فِيْ زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بِعِشْرِيْنَ رَكْعَةً وَالْوِتْرِ.(۲)

مونږ به د حضرت عمر ﷺ په زمانه کې شل رکعته تراویح او وِتر کول.

امام نووي، سُبکي او سیوطي رحمهم الله دې حدیث ته صحیح ویلی.

---

(۱) ملا علي قاري رحمه الله د څه تحقیق نه پس لیکلي: لٰكِنْ أَجْمَعَ الصَّحَابَةُ عَلٰى أَنَّ التَّرَاوِيْحَ عِشْرُوْنَ رَكْعَةً. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۲/۹۷۳ بَابُ قِيَامِ شَهْرِ رَمَضَانَ

(۲) معرفة السنن والآثار رقم الحديث ۵۳۰۹ قِيَامُ رَمَضَانَ. وقَالَ النووي في الخلاصة: إِسْنَادُهُ صَحِيْحٌ. مرقاة المفاتيح شرح مشكوة المصابيح ج۳ ص۹۷۲ في تشريح حديث رقم ۱۳۰۳، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۴۲۸۸ بَابُ مَا رُوِيَ فِي عَدَدِ رَكَعَاتِ الْقِيَامِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ. مختصر قيام الليل وقيام رمضان وكتاب الوتر ۱/۲۲۰ بَابُ عَدَدِ الرَّكَعَاتِ الَّتِيْ يَقُوْمُ بِهَا الْإِمَامُ لِلنَّاسِ فِيْ رَمَضَانَ.

Scanned with CamScanner

۲ . حضرت يزيد بن رومان رحمه الله فرمايي :

كَانَ النَّاسُ يَقُومُونَ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، فِي رَمَضَانَ، بِثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ رَكْعَةً .(۱)

خلقو (يعنى صحابه كرامو او تابعينو) به د حضرت عمر ﷺ په زمانه كې په رمضان كې درويشت (۲۳) ركعته مونځ كولو (يعنى شل ركعته تراويح او درې ركعته وتر).

۳ . محمد بن كعب قُرَظِيُّ رحمه الله فرمايي :

كَانَ النَّاسُ يُصَلُّونَ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي رَمَضَانَ عِشْرِينَ رَكْعَةً يُطِيلُونَ فِيهَا الْقِرَاءَةَ وَيُوتِرُونَ بِثَلَاثٍ .(۲)

د حضرت عمر ﷺ په زمانه كې به خلقو په رمضان كې شل ركعته تراويح كولى، په دې كې به يې اوږد قراءت كولو، او درې (۳) ركعته وتر به يې كول.

د دينه علاوه په نورو ډيرو روايتونو كې دا خبره ثابته ده چې تراويح شل ركعته دي.

٤. د امام ترمذي رحمه الله قول

امام ترمذي رحمه الله فرمايي :

وَأَكْثَرُ أَهْلِ الْعِلْمِ عَلَى مَا رُوِيَ عَنْ عُمَرَ، وَعَلِيٍّ، وَغَيْرِهِمَا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِشْرِينَ رَكْعَةً، وَهُوَ قَوْلُ الثَّوْرِيِّ، وَابْنِ الْمُبَارَكِ، وَالشَّافِعِيِّ. وقَالَ الشَّافِعِيُّ: وَهَكَذَا أَدْرَكْتُ بِبَلَدِنَا بِمَكَّةَ يُصَلُّونَ عِشْرِينَ رَكْعَةً. (۳)

---

(۱) موطاء امام مالک رقم الحديث ۳۸۰ مَا جَاءَ فِي قِيَامِ رَمَضَانَ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۴۲۸۹ بَابُ مَا رُوِيَ فِي عَدَدِ رَكَعَاتِ الْقِيَامِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ . معرفة السنن والآثار رقم الحديث ۵۴۱۱ قِيَامُ رَمَضَانَ . مختصر قيام الليل وقيام رمضان وكتاب الوتر ۲۲۰/۱ بَابُ عَدَدِ الرَّكَعَاتِ الَّتِي يَقُومُ بِهَا الْإِمَامُ لِلنَّاسِ فِي رَمَضَانَ . شرح السنة رقم الحديث ۹۹۰ بَابُ قِيَامِ شَهْرِ رَمَضَانَ وَفَضْلِهِ .

(۲) مختصر قيام الليل وقيام رمضان وكتاب الوتر ۲۲۰/۱ بَابُ عَدَدِ الرَّكَعَاتِ الَّتِي يَقُومُ بِهَا الْإِمَامُ لِلنَّاسِ فِي رَمَضَانَ .

(۳) سنن الترمذي أَبْوَابُ الصَّوْمِ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي قِيَامِ شَهْرِ رَمَضَانَ ۱۶۲/۲ .

Scanned with CamScanner

اکثر اهلِ علم د شلو (۲۰) رکعتو تراويحو قائل دي لکه دا خبره د حضرت علي ﷺ، حضرت عمر ﷺ او د نبي ﷺ د نورو ډيرو صحابه کرامو نه نقل ده، او هم دا دشلو رکعتو تراويحو قول د سفيان ثوري، عبدالله بن مبارک او امام شافعي رحمهم الله نه هم نقل دی، امام شافعي رحمه الله فرمايي : ما په خپل ښار " مکه معظمه " کې خلق په همدې عمل ليدلي چې دوی ټول شل (۲۰) رکعته تراويح کوي.

هم دغه شان خبره امام بغوي رحمه الله په " شرح السنة " کې هم ذکر کړې. (۱)

۵. د ملا علي قاري رحمه الله قول

ملا علي قاري رحمه الله په " مرقاة " کې په شل رکعته تراويحو باندې تفصيلي بحث کړی، د هغې په آخِر کې فرمايي :

أَجْمَعَ الصَّحَابَةُ عَلَى أَنَّ التَّرَاوِيْحَ عِشْرُوْنَ رَكْعَةً. (۲)

صحابه کرامو په دې خبره باندې اجماع (اتفاق) کړی چې تراويح شل رکعته دي.

۶. د علامه بدرالدين عيني رحمه الله قول

علامه بدر الدين عيني رحمه الله په " عمدة القاري " کې ذکر کړي :

علامه ابن عبدالبر رحمه الله فرمايي چې د جمهورو علماؤ په نزد باندې تراويح شل (۲۰) رکعته دي، او د اهلِ کوفه علماؤ قول هم همدا دی، د امام شافعي رحمه الله او د اکثرو فقهاؤ قول هم همدا دی، او همدا صحيح قول دی کوم چې د حضرت اُبَيّ بن کعب ﷺ

---

(۱) امام بغوي رحمه الله په " شرح السنة " کې د څه تحقيق نه پس ذکر کړي : وَأَمَّا أَكْثَرُ أَهْلِ الْعِلْمِ فَعَلَى عِشْرِيْنَ رَكْعَةً يُرْوَى ذٰلِكَ عَنْ عُمَرَ، وَعَلِيٍّ وَغَيْرِهِمَا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَهُوَ قَوْلُ الثَّوْرِيِّ وَابْنِ الْمُبَارَكِ، وَالشَّافِعِيِّ، وَأَصْحَابِ الرَّأْيِ. قَالَ الشَّافِعِيُّ: وَهٰكَذَا أَدْرَكْتُ بِبَلَدِنَا بِمَكَّةَ يُصَلُّوْنَ عِشْرِيْنَ رَكْعَةً. شرح السنة ۱۲۳/۳ بَابُ قِيَامِ شَهْرِ رَمَضَانَ وَفَضْلِهٖ في تشريح حديث ۹۹۰.

(۲) مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۹۷۳/۲ بَابُ قِيَامِ شَهْرِ رَمَضَانَ الفصل الثالث في تشريح حديث ۱۳۰۲

نه نقل دی ، او صحابه کرامو کې هیڅ ډا هم پدې کې اختلاف ندې کړی . (۱)

د شيخ عبدالقادر جيلاني رحمه الله قول

شيخ عبدالقادر جيلاني رحمه الله په " غنيةُ الطّالبين " کې ذکر کړي :

وَهِيَ عِشْرُوْنَ رَكْعَةً يَجْلِسُ عَقِبَ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ وَيُسَلِّمُ . (۲)

تراويح شل رکعته دي ، په هر دويم رکعت به کينی او سلام به ګرځوي .

امام بيهقي ، علامه باجي ، قسطلاني ، ابن قدامه ، ابن حجر مکي ، طحاوي ، ابن همام ، او صاحب د بحر رحمهم الله دا قول فرمايي چې د حضرت عمر ﷺ په زمانه کې شل رکعته تراويح کيدلی ، او همدا طريقه مسلسل را روانه ده . (۳)

د علامه ابن تيميه رحمه الله قول

علامه ابن تيميه رحمه الله فرمايي چې حضرت اُبَيّ بن کعب ﷺ به مهاجرينو او انصارو ته شل رکعته تراويح کولی ، او يو کس هم ددې نه انکار نه دې کړی . (۴)

---

(۱) وَقد اختلف العلماء في العدد المُستحب في قيام رَمَضَان على أَقْوَالٍ كَثِيرَة ... وَقيل : عشرُون ، وَحَكَاهُ التِّرْمِذِيّ عَن أَكثر أهل الْعلم ، فَإِنَّهُ رُوِيَ عَن عمر وَعلي وَغَيرهمَا من الصَّحَابَة ، وَهُوَ قَول أَصْحَابنَا الْحَنَفِيَّة ... وَقَالَ ابْن عبد الْبر : وَهُوَ قَول جُمْهُور الْعلمَاء ، وَبِه قَالَ الْكُوفِيُّونَ وَالشَّافِعِيّ وَأكْثر الْفُقَهَاء ، وَهُوَ الصَّحِيح عَن أبي بن كَعْب من غير خلاف من الصَّحَابَة . عمدة القاري شرح صحيح البخاري كِتَابُ التَّرَاوِيحِ بابُ فَضْلِ مَنْ قامَ رَمَضَانَ ۱۱/۱۲۶ في تشريح حديث ۲۰۰۹ .

(۲) غنية الطالبين ج۲ ص۲۵ .

(۳) مطالعه غير مقلديت ج۱ ص۲۱۲ .

(۴) ... فَإِنَّهُ قَدْ ثَبَتَ أَنَّ أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ كَانَ يَقُومُ بِالنَّاسِ عِشْرِينَ رَكْعَةً فِي قِيَامِ رَمَضَانَ ، وَيُوتِرُ بِثَلَاثٍ . فَرَأَى كَثِيرٌ مِنَ الْعُلَمَاءِ أَنَّ ذَلِكَ هُوَ السُّنَّةُ ، لِأَنَّهُ أَقَامَهُ بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ ، وَلَمْ يُنْكِرْهُ مُنْكِرٌ . الفتاوى الكبرى لابن تيمية ۲/۲۵۰ مَسْأَلَةٌ فِي قُنُوتِ الصُّبْحِ وَالْوِتْرِ .

... فَالْقِيَامُ بِعِشْرِينَ هُوَ الْأَفْضَلُ ، وَهُوَ الَّذِي يَعْمَلُ بِهِ أَكْثَرُ الْمُسْلِمِينَ ، فَإِنَّهُ وَسَطٌ بَيْنَ الْعَشْرِ وَبَيْنَ الْأَرْبَعِينَ . الفتاوى الكبرى لابن تيمية ۲/۱۲۰ مَسْأَلَةُ الْجَهْرِ بِالْبَسْمَلَةِ فِي الصَّلَاةِ

Scanned with CamScanner

نتيجه

ددې مذکوره دلائلو ، د ټولو صحابهؤ د اجماع ، او د ټول اُمتِ مسلمه د اجماع نه دا ثابته شوه چې شل رکعته تراويح سُنتِ مؤکده دي ، په خيرُالقرون کې هيچا هم دا قول نه دې کړی چې ګني تراويح اته رکعته دي ، بلکه د برطانيه د دورِ حکومت نه مخکې څوک د يو مُحدِّث يا فقيه نوم نشي پيش کولی چې هغه د اته رکعته تراويحو قول کړې وي ، يا يې د شل رکعته تراويحو نه انکار کړې وي ، تردې پورې چې د حضرت عمر ﷺ د زمانې نه راپه ديخوا تر اوسه پورې په حرمينو شريفينو کې شل رکعته تراويح کولې شي ، اَلحَمدُلِلّٰه.

ليکن افسوس چې يوه صدۍ مخکې (يعنی د برطانيې د دورِحکومت نه پس) د غير مقلدينو داسې فِتنه راپيدا شوه چې هغوی د صحابه کرامو داجماع او د ټول امتِ مُسلمه د اجماع نه انکار اوکړو او وې ويل چې " تراويح اته رکعته دي " او په دې نوم يې په مسلمانانو کې فِتنه او فساد پيدا کړو ، په ورو ورو خبرو يې په مسلمانانو کې بې اتفاقي پيدا کړه .

غير مقلدين شل رکعته تراويحو ته بِدعت وايي

غير مقلدين وايي " چې شل رکعته تراويح بدعت دي " مونږ ورته وايو چې کله شل رکعته تراويح بدعت شوی نو بيا خو ستاسو په نزد باندې (نَعُوْذُ بِاللّٰه) ټولو صحابه کرامو او ټول امتِ مسلمه ته د بدعت نسبت کيږي ، ځکه دې ټولو شل رکعته تراويح کولی .

د نمونې دپاره درته د يوڅو دورونو تذکره کوم

❁ حضرت عمر ﷺ په دورِ خلافت کې شل رکعته تراويح کيدلی

د مخکينې احاديثو نه په تفصيل سره معلومه شوه چې د حضرت عمر ﷺ په دورِخلافت کې به خلقو شل رکعته تراويح کولی ، يو صحابي هم ددې نه انکار ندې کړی ، اوس که چيرته شل رکعته تراويح بدعت شي لکه غير مقلدين چې وايي نو بيا خو ددوی په نزد باندې

حضرت عمر رضي الله عنه او ټول مهاجرين او انصار صحابه کرام (نَعُوْذُ بِاللهِ) بدعتيان شو ، حالانکه صحابه کرامو ته داسې نسبت کول ګمراهي ده .

د حضرت عثمان رضي الله عنه په زمانه کې شل رکعته تراويح کيدلې

حضرت سائب بن يزيد رحمه الله فرمايي :

كَانُوْا يَقُوْمُوْنَ عَلَى عَهْدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِيْ شَهْرِ رَمَضَانَ بِعِشْرِيْنَ رَكْعَةً قَالَ: " وَكَانُوا يَقْرَءُوْنَ بِالْمِئِيْنِ، وَكَانُوْا يَتَوَكَّئُوْنَ عَلَى عِصِيِّهِمْ فِيْ عَهْدِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِنْ شِدَّةِ الْقِيَامِ ".(۱)

خلقو (يعنې صحابه کرامو او تابعينو) به د حضرت عُمر رضي الله عنه په زمانه کې د رمضان په مياشت کې شل رکعته تراويح کولې ، او د حضرت عثمان رضي الله عنه په زَمانه کې به خلقو د اُوږد قِرا‌ءت په وجه په خپلو آمساګانو باندې تکيه لګوله .

فائده : ددې روايت نه هم معلومه شوه چې د حضرت عثمان رضي الله عنه په زمانه کې به هم شل رکعته تراويح کيدلې .

تر اوسه څوک د حضرت عثمان رضي الله عنه د زمانې ددا سې يو مسلمان نوم نشي پيش کولی چې هغه شل رکعته تراويحو ته بدعت ويلې وي ، يا د آته رکعته تراويحو قائل وي ، يا د آته رکعته تراويحو کولو نه پس د جُمات نه وتلې وي . نو بيا څنګه غير مقلدين شل رکعته تراويحو ته بِدعت وايي ؟

د حضرت علي رضي الله عنه په زمانه کې شل رکعته تراويح کيدلې

حضرت علي رضي الله عنه پخپله هم شل رکعته تراويح کولې او نورو ته يې هم ددې حُکم کړې و .

امام بيهقي رحمه الله په "السُّنن الکبرٰی" کې د حضرت علي رضي الله عنه متعلق نقل کړي :

(۱) السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۴۲۸۸ بَابُ مَا رُوِيَ فِيْ عَدَدِ رَكَعَاتِ الْقِيَامِ فِيْ شَهْرِ رَمَضَانَ . اسناده صحيح . آثار السنن باب في التراويح بعشرين ركعات ص ۲۵۰ ، مرقاة المفاتيح ج۳ ص ۹۷۱ باب قيام شهر رمضان الفصل الثالث في تشريح حديث ۱۳۰۲ .

إِنَّهُ كَانَ يَؤُمُّهُمْ فِيْ شَهْرِ رَمَضَانَ بِعِشْرِيْنَ رَكْعَةً، وَيُوْتِرُ بِثَلَاثٍ . (۱)

حضرت علي ﷺ به دوی ته په رمضان المبارک کې شل رکعته تراويح کولی او درې رکعته وِتر به يې ورته کول.

حضرت عبدالرحمن سُلمي د حضرت علي ﷺ متعلق فرمايي :

دَعَا الْقُرَّاءَ فِيْ رَمَضَانَ فَأَمَرَ مِنْهُمْ رَجُلًا يُصَلِّيْ بِالنَّاسِ عِشْرِيْنَ رَكْعَةً . قَالَ: وَكَانَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يُوْتِرُ بِهِمْ . (۲)

حضرت علي ﷺ به په رمضان کې قاريان رااوغوښتل، په دوی کې به يې يو کس ته د شل رکعته تراويح اِمامت کولو حکم اوکړو، او د وِتر واجب اِمامت به حضرت علي ﷺ پخپله کولو.

که چرته شل رکعته تراويح بدعت شي لکه څنګه چې غير مقلدين وايي نو بيا خو نَعُوْذُ بِاللّٰه ددوی په نزد باندې حضرت علي ﷺ ته هم نسبت د بِدعتي کيږي.

حالانکه د حضرت علي ﷺ د بدعت نه دومره سخت نفرت وُ چې حضرت علي ﷺ پخپله د رسول الله ﷺ دا حديث نقل کوي : چې چا د يو بدعت ايجاد اوکړو نو نه دده فرض قبلولې شي او نه نفل. (۳)

(۱) السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۴۲۹۰ بَابُ مَارُوِيَ فِيْ عَدَدِ رَكَعَاتِ الْقِيَامِ فِيْ شَهْرِ رَمَضَانَ

(۲) السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۴۲۹۱ بَابُ مَارُوِيَ فِيْ عَدَدِ رَكَعَاتِ الْقِيَامِ فِيْ شَهْرِ رَمَضَانَ

(۳) دا حديث په بخاري شريف او مسلم شريف کې په تفصيل سره ذکر دی ؛ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ... قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اَلْمَدِيْنَةُ حَرَامٌ مَا بَيْنَ عَائِرٍ إِلَى كَذَا، فَمَنْ أَحْدَثَ حَدَثًا أَوْ آوَى مُحْدِثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللّٰهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِيْنَ، لَا يُقْبَلُ مِنْهُ عَدْلٌ وَلَا صَرْفٌ ... صحيح البخاري كِتَابُ الْجِزْيَةِ بَابُ إِثْمِ مَنْ عَاهَدَ ثُمَّ غَدَرَ رقم الحديث ۳۱۷۹ ، و رقم ۶۷۵۵ باب اثم من تبرا من مواليه و رقم ۳۱۷۲ باب ذمة المسلمين وجوارهم .. صحيح مسلم رقم ۴۶۹(۱۳۷۲) باب فضل المدينة ... ، سنن ابي داؤد رقم ۲۰۳۴ باب في تحريم المدينة ، سنن الترمذي رقم ۲۱۲۷ .

يو ځل يو مؤذِن د ماسخوتن آذان نه روستو تثويب اوکړو ، حضرت علي ﷺ چې دا واوريد نو حُکم يې اوکړو چې دا بِدعتي ددې جمات نه اُوباسئ . (۱)

که چرته شل رکعته تراويح بدعت وي نوبيا حضرت علي ﷺ څنګه پخپله بدعت کولو ؟ او نورو ته يې بيا ولې د بدعت حکم کولو ؟

جمهورو صحابه کرامو هم شل رکعته تراويح کولی

مشرانواو جمهورو صحابه کرامو هم شل رکعته تراويح کولی ، تاسو د حضرت عمر ﷺ او حضرت علي ﷺ احوال واوريدل چې دوی شل رکعته تراويح کولی .

همدغه رنګې د نورو مشرانو صحابه کرامو نه هم نقل دي چې دوی هم شل رکعته تراويح کولی . (۲)

(۱) بحرالرائق ، مطالعه غير مقلديت ج ۱ ص ۲۱۴.

(۲) قال ابن نجيم المصري رحمه الله : وَحَكَى غَيْرُ وَاحِدٍ الْإِجْمَاعَ عَلَى سُنِّيَّتِهَا وَقَدْ سَنَّهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَدَبَنَا إِلَيْهَا وَأَقَامَهَا فِي بَعْضِ اللَّيَالِي ثُمَّ تَرَكَهَا خَشْيَةَ أَنْ تُكْتَبَ عَلَى أُمَّتِهِ كَمَا ثَبَتَ ذٰلِكَ فِي الصَّحِيحَيْنِ وَغَيْرِهِمَا ثُمَّ وَقَعَتِ الْمُوَاظَبَةُ عَلَيْهَا فِي أَثْنَاءِ خِلَافَةِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ — وَوَافَقَهُ عَلَى ذٰلِكَ عَامَّةُ الصَّحَابَةِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ كَمَا وَرَدَ ذٰلِكَ فِي السُّنَنِ ثُمَّ مَا زَالَ النَّاسُ مِنْ ذٰلِكَ الصَّدْرِ إِلَى يَوْمِنَا هٰذَا عَلَى إِقَامَتِهَا مِنْ غَيْرِ نَكِيرٍ وَكَيْفَ لَا وَقَدْ ثَبَتَ عَنْهُ « صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ عَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ » كَمَا رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَأَطْلَقَهُ . فَشَمَلَ الرِّجَالَ وَالنِّسَاءَ كَمَا صَرَّحَ بِهِ فِي الْخَانِيَّةِ وَالظَّهِيرِيَّةِ . وَقَوْلُهُ عِشْرُونَ رَكْعَةً بَيَانٌ لِكَمِّيَّتِهَا وَهُوَ قَوْلُ الْجُمْهُورِ لِمَا فِي الْمُوَطَّإِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ رُومَانَ قَالَ كَانَ النَّاسُ يَقُومُونَ فِي زَمَنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بِثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ رَكْعَةً وَعَلَيْهِ عَمَلُ النَّاسِ شَرْقًا وَغَرْبًا ... وَذَكَرَ الْعَلَّامَةُ الْحَلَبِيُّ أَنَّ الْحِكْمَةَ فِي كَوْنِهَا عِشْرِينَ أَنَّ السُّنَنَ شُرِعَتْ مُكَمِّلَاتٍ لِلْوَاجِبَاتِ وَهِيَ عِشْرُونَ بِالْوِتْرِ فَكَانَتِ التَّرَا وِيحُ كَذٰلِكَ لِتَقَعَ الْمُسَاوَاةُ بَيْنَ الْمُكَمِّلِ وَالْمُكَمَّلِ . البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۷۱/۲ صَلَاةُ التَّرَاوِيحِ ، هكذا في الفتاوى التاتارخانية ج۱ ص ۶۵۳ الفصل الثالث عشر في التراويح ، فتاوى حقانيه ج۳ ص ۲۶۸ . هكذا في فتاوى عثمانيه ج۲ ص ۳۴۱ باب التراويح .

Scanned with CamScanner

حضرت عبدالله ابن مسعود ﷺ به هم شل ركعته تراويح كولى

حضرت زيد بن وهب رحمه الله فرمايي :

كَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يُصَلِّي بِنَا فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَيَنْصَرِفُ وَعَلَيْهِ لَيْلٌ " قَالَ الْأَعْمَشُ: «كَانَ يُصَلِّي عِشْرِينَ رَكْعَةً وَيُوتِرُ بِثَلَاثٍ » . (۱)

حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ به مونږ ته په رمضان كي تراويح كولى ، چې كله به يې تراويح ختمې كړى نو بيا هم شپه وه ، امام اعمش رحمه الله فرمايي چې ابن مسعود ﷺ به شل ركعته تراويح او درې ركعته وتر كول .

كه چرته شل ركعته تراويح كول بدعت وى لكه څنګه چې غير مقلدين وايي نو بيا ابن مسعود ﷺ ولې كولى ؟ حالانكه ابن مسعود ﷺ پخپله فرمائلي چې په سُنتو باندې اكتفاء كول په بدعت باندې د عمل كولو نه ډيره بهتره ده . (۲)

حضرت أبي بن كعب ﷺ به هم شل ركعته تراويح كولى

عبدالعزيز بن رفيع رحمه الله فرمائي :

كَانَ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ يُصَلِّي بِالنَّاسِ فِي رَمَضَانَ بِالْمَدِينَةِ عِشْرِينَ رَكْعَةً، وَيُوتِرُ بِثَلَاثٍ . (۳)

حضرت أبيّ بن كعب ﷺ به په رمضان كې په مدينه منوره كې شل ركعته تراويح او درې ركعته وتر كول .

حضرت عطاء رحمه الله فرمايي :

أَدْرَكْتُهُمْ يُصَلُّونَ فِي رَمَضَانَ عِشْرِينَ رَكْعَةً ، وَالْوِتْرُ ثَلَاثُ رَكَعَاتٍ . (۴)

---

(۱) مختصر قيام الليل وقيام رمضان و كتاب الوتر ۲۲۱/۱ بَابُ عَدَدِ الرَّكَعَاتِ الَّتِي يَقُومُ بِهَا الْإِمَامُ لِلنَّاسِ فِي رَمَضَانَ

(۲) حاكم ج۱ ص ۱۰۳ .

(۳) مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ۷۶۸۴ كِتَابُ صَلَاةِ التَّطَوُّعِ وَالْإِمَامَةِ وَأَبْوَابٌ مُتَفَرِّقَةٌ كَمْ يُصَلِّي فِي رَمَضَانَ مِنْ رَكْعَةٍ

(۴) مختصر قيام الليل وقيام رمضان و كتاب الوتر ۲۲۱/۱ بَابُ عَدَدِ الرَّكَعَاتِ الَّتِي يَقُومُ بِهَا الْإِمَامُ لِلنَّاسِ فِي رَمَضَانَ

وفي رواية : عَنْ عَطَاءٍ، قَالَ: « أَدْرَكْتُ النَّاسَ وَهُمْ يُصَلُّونَ ثَلَاثًا وَعِشْرِينَ رَكْعَةً بِالْوِتْرِ» . مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ۷۶۸۸ كِتَابُ صَلَاةِ التَّطَوُّعِ وَالْإِمَامَةِ وَأَبْوَابٌ مُتَفَرِّقَةٌ كَمْ يُصَلِّي فِي رَمَضَانَ مِنْ رَكْعَةٍ .

ما صحابه کرام او تابعين موندلي دي چې دوی په رمضان کې شل رکعته تراويح او درې رکعته وِتر کول.

که چرته شل رکعته تراويح بدعت وی لکه څنګه چې غير مقلدين وايي نو بيا دې دومره ډيرو صحابه کرامو ولې کولی ؟

دا ښکاره خبره ده چې خلفاء راشدين او جمهور صحابه کرام د نبي عليه السلام د سُنتو ډير اتباع کوونکي وو، هغوی شل رکعته تراويح کړي.

او دا هم ممکن نده چې ددې شرّ القرون زمانې غير مقلدين دې د خلفاء راشدينو او جمهورو صحابه کرامو نه د سُنتو ډير مُتّبِع وي. (۱)

تابعينو هم شل رکعته تراويح کولی

تابعينو هم شل رکعته تراويح کولی. امام بيهقي رحمه الله په "السنن الکبری" کې دا روايت نقل کړی، ابو الخَصِيب رحمه الله فرمايي :

كَانَ يَؤُمُّنَا سُوَيْدُ بْنُ غَفَلَةَ فِي رَمَضَانَ فَيُصَلِّي خَمْسَ تَرْوِيحَاتٍ عِشْرِينَ رَكْعَةً. (۲)

حضرت سويد بن غَفَله رحمه الله به په رمضان کې مونږ ته امامت کولو نو پنځه ترويحات يعنی شل رکعته تراويح به يې کولی.

هم دارنګې د نورو ډيرو تابعينو نه هم شل رکعته تراويح نقل دي. (۳)

د ائمه اربعهؤ په کتابونو کې هيچرته هم د اته رکعته تراويحو ذکر نشته

د ائمهٔ اربعهؤ د فِقهې د مُتونو چې کوم کتابونه دي په هغی کې د اته (۸) رکعته تراويحو تذکره هيچرته هم نشته، او نه په دې مُتونو کې شل رکعته تراويحو ته بِدعت ويل شوی.

---

(۱) فتاوی فريديه ج۲ ص ۵۶۳ باب التراويح.

(۲) السنن الکبری للبيهقي رقم الحديث ۴۲۹۰ بَابُ مَا رُوِيَ فِي عَدَدِ رَكَعَاتِ الْقِيَامِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ

(۳) عَنْ سَعِيدِ بْنِ عُبَيْدٍ، «أَنَّ عَلِيَّ بْنَ رَبِيعَةَ كَانَ يُصَلِّي بِهِمْ فِي رَمَضَانَ خَمْسَ تَرْوِيحَاتٍ، وَيُوتِرُ بِثَلَاثٍ» مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ۷۶۹۰ كِتَابُ صَلَاةِ التَّطَوُّعِ وَالْإِمَامَةِ وَأَبْوَابٌ مُتَفَرِّقَةٌ كَمْ يُصَلِّي فِي رَمَضَانَ مِنْ رَكْعَةٍ

عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ: «أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي خَمْسَ تَرْوِيحَاتٍ فِي رَمَضَانَ، وَيُوتِرُ بِثَلَاثٍ». مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ۷۶۸۶ كَمْ يُصَلِّي فِي رَمَضَانَ مِنْ رَكْعَةٍ

Scanned with CamScanner

بلکه د خيرُ القرون په ائمهؤ کې اته رکعته تراويح کول د هيچا مذهب ندی .(۱)

همدارنګې ائمه اربعهؤ او د دوی په متبعينو کې هيچا شل رکعته تراويحو ته نه بدعت ويلي او نه يې ورته مکروه ويلي . البته بعض غير مقلدينو اته رکعته تراويح سُنت ګڼي ، او د زياتي رکعتونو نه انکار کوي ، دوی دا مسئله د بې عِلمه او کم عِلمه خلقو د ښکار کولو د پاره يو دام ګرځولی .(۲)

شل رکعته تراويح په اُمتِ مسلمه کې مسلسل راروانې دي

د صحابه کرامو رضي الله عنهم د زمانې نه نيولې تر د برطانيې د دورِ حکومت پورې څوک د يو فقِيه ، يو مُحَدِّث يا د يو مسلمان نوم داسې نشي پيش کولی چې هغه د شل رکعته تراويحو نه اِنکار کړې وي يا يې ديته بدعت ويلې وي ، يا يې د آته رکعته تراويحو قول کړې وي ، يا د آته رکعته تراويحو کولو نه وروستو د جُمات نه وتلې وي ، بلکه په تسلسل سره ټول د شل رکعته تراويحو قائل وو .

معلومه شوه چې شل رکعته تراويح بِدعت ندي ، بلکه په همدې شل رکعته تراويحو باندې د اُمت عمل راروان دی .

آته (۸) رکعته تراويح د نبي عليه السلام نه ثابتې ندي

په فتاوی فريديه کې ذکر دي : د پيغمبر عليه السلام نه آته (۸) رکعته تراويح ثابتې ندي ، او دا آته رکعته تراويح د ائمه اربعهؤ مذهب هم ندی . بلکه دا د اهلِ حديثو مذهب دی ، چې مِنْ حَيْثُ التَّحقِيق دوی په غلطی باندې دي .(۳)

---

(۱) ددې خبرې پوره تفصيل په " فتاوی فريديه ج ۲ ص ۵۸۲ باب التراويح " کې اوګوره .

(۲) فتاوی حقانيه ج ۳ ص ۲۸۳ . نوټ : د شل رکعته تراويحو متعلق تفصيلي بحث په فتاوی حقانيه ج ۳ کې د صفحه ۲۸۳ نه تر صفحه ۲۸۷ پورې ذکر دی .

(۳) وقال ابن عابدينؒ : (قَوْلُهُ وَهِيَ عِشْرُوْنَ رَكْعَةً) هُوَ قَوْلُ الْجُمْهُوْرِ وَعَلَيْهِ عَمَلُ النَّاسِ شَرْقًا وَغَرْبًا . رد المحتار على الدر المختار ۲/ ۴۵ مبحث صلاة التراويح . ومثله في رسائل الاركان ص فصل في التراويح .

قال عبدالله بن عمر النسفيؒ : وَسُنَّ فِي رَمَضَانَ عِشْرُوْنَ رَكْعَةً بَعْدَ الْعِشَاءِ قَبْلَ الْوِتْرِ وَبَعْدَهُ بِجَمَاعَةٍ . كنز الدقائق فصل في التراويح . فتاوى فريديه ج ۲ ص ۵۹۶ باب التراويح .

Scanned with CamScanner

په فتاوى حقانيه کې ذکر دي : شل رکعته تراويح د اِجماعِ اُمت او د خلفاء راشدينو د مواظبت په وجه سُنتِ مؤکد دي ، لهذا بغير د عذرِ شرعي نه شل رکعته پريخودل او اَته رکعته کول سبب د ملامتيا دی ، خو د شل رکعته تراويحو نه مُنکِر ضال او مُضِل دی.(۱)

اَته رکعته تراويح کوونکې دوه سُنتونه پريږدي

شل رکعته تراويح سنت مؤکد دي (۲) پس څوک چې اته رکعته تراويح اوکړي او بيا د جُمات نه اووځي نو دا دوه سُنتونه پريږدي : اول دا چې سُنتِ مؤکده شل رکعته دي او دا اته رکعته اوکړل نو د سُنتِ مؤکده پريخودونکې شو.

دويم دا چې په تراويحو کې يو ځل د قرآن مجيد ختم کول سُنت دی ، کله چې ختم شروع وي او دا کس د اته رکعته تراويحو نه پس د جُمات نه اُووځي ، نو دا د دې ختم آوريدو سُنت

---

(۱) قال العلامة ظفر احمد العثمانيؒ: فقيام رمضان بعشرين ركعة والوتر هو السنة المؤكدة. يضلل تاركها و يلام من نقص عنها. اعلاء السنن ج۷ ص ۷۲ كيفية القراءة في التراويح.

قال الحصكفيؒ: (التَّرَاوِيحُ سُنَّةٌ) مُؤَكَّدَةٌ لِمُوَاظَبَةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ (لِلرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ) إجْمَاعًا... (وَهِيَ عِشْرُونَ رَكْعَةً) . وقال ابن عابدينؒ: (قَوْلُهُ وَهِيَ عِشْرُونَ رَكْعَةً) هُوَ قَوْلُ الْجُمْهُورِ وَعَلَيْهِ عَمَلُ النَّاسِ شَرْقًا وَغَرْبًا. رد المحتار ۴۵/۲ مَبْحَثُ صَلَاةِ التَّرَاوِيحِ. ومثله في رسائل الاركان ص ۱۳۸ فصل في التراويح.

قال الحصكفيؒ: تَرْكُ السُّنَّةِ لَا يُوجِبُ فَسَادًا وَلَا سَهْوًا بَلْ إسَاءَةً لَوْ عَامِدًا غَيْرَ مُسْتَخِفٍّ. قال ابن عابدينؒ: وَتَارِكُهَا يَسْتَوْجِبُ إسَاءَةً: أَيْ التَّضْلِيلَ وَاللَّوْمَ. وَفِي التَّلْوِيحِ تَرْكُ السُّنَّةِ الْمُؤَكَّدَةِ قَرِيبٌ مِنْ الْحَرَامِ. رد المحتار على الدر المختار ۴۷۴/۱ وَاجِبَاتُ الصَّلَاةِ. ومثله في الجوهرة ج۱ ص ۱۱۷ باب قيام رمضان ، و منحة الخالق على البحرائق ج۱ ص ۳۰۲ باب صفة الصلوة. فتاوى حقانيه ج۳ ص ۲۷۸.

(۲) قال الحصكفيؒ: (التَّرَاوِيحُ سُنَّةٌ) ..... (پاس عبارت او حواله ذکر ده).

قال عبدالله بن عمر النسفيؒ: وَسُنَّ فِي رَمَضَانَ عِشْرُونَ رَكْعَةً بَعْدَ الْعِشَاءِ قَبْلَ الْوِتْرِ وَبَعْدَهُ بِجَمَاعَةٍ. كنز الدقائق فصل في التراويح.

قال عبدالله بن محمود الموصليؒ: (اَلتَّرَاوِيحُ سُنَّةٌ مُؤَكَّدَةٌ) لِأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقَامَهَا فِي بَعْضِ اللَّيَالِي، وَبَيَّنَ الْعُذْرَ فِي تَرْكِ الْمُوَاظَبَةِ وَهُوَ خَشْيَةُ أَنْ تُكْتَبَ عَلَيْنَا، وَوَاظَبَ عَلَيْهَا الْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ وَجَمِيعُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ زَمَنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ إِلَى يَوْمِنَا هَذَا. الاختيار لتعليل المختار ۶۸/۱ بَابُ صَلَاةِ التَّرَاوِيحِ

Scanned with CamScanner

نه هم محرومه شو . (۱)

د غير مُقلدينو مُغالطې (او دَهوکې)

په دې کې هيڅ شک نشته چې غير مقلدين د شل رکعته سُنّتِ مؤکده تراويحو پريخودونکي دي ، دوی بعضې مسلمانانو ته دُهوکه ورکوي ، کوم احاديث چې د تهجدو په باره کې راغلي دي او په هغی کې د اته رکعتو ذکر دی دوی په دليل کې هغه پيش کوي .

د غير مقلدينو اوله مُغالطه

د غير مقلدينو مشهور دليل هغه دی کوم چې په صِحاحِ سِته وُ کې ذکر دی .

حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي:

مَاكَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزِيْدُ فِيْ رَمَضَانَ وَلَا فِيْ غَيْرِهٖ عَلٰى إِحْدٰى عَشْرَةَ رَكْعَةً . (۲)

رسول الله ﷺ به په رمضان او غير رمضان کې د يوولسو (۱۱) رکعتونو نه زيات نه کول.

دوی وايي چې په دې کې درې رکعته وِتر دي او دا نور اَته رکعته تراويح دي .

جواب : دا ظاهره خبره ده چې دا حديث د تهجدو په باره کې دی د تراويحو په باره کې ندی ، ځکه په دغه حديث کې د '' وَلَا فِيْ غَيْرِهٖ '' لفظ راغلی دی ، دا دلالت کوي په دې خبره چې دا حديث د تهجدو متعلق دی ، ځکه تراويح خو صرف په رمضان کې کيږي په غير رمضان کې خو نه کيږي . (۳)

---

(۱) مطالعه غير مقلديت ج ۱ ص ۲۱۸.

(۲) صحيح البخاري كتاب التهجد بَابُ قِيَامِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللَّيْلِ فِيْ رَمَضَانَ وَغَيْرِهٖ رقم الحديث ۱۱۴۷ ، و رقم ۲۰۱۳ ، و رقم ۳۵۶۹ . صحيح مسلم كِتَابُ صَلَاةِ الْمُسَافِرِيْنَ وَقَصْرِهَا بَابُ صَلَاةِ اللَّيْلِ، وَعَدَدِ رَكْعَاتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي اللَّيْلِ رقم الحديث ۷۳۸ .

(۳) واما حديث '' مَاكَانَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ يَزِيْدُ فِيْ رَمَضَانَ ... '' فمحمولٌ على التهجد بدليل '' وَلَا فِيْ غَيْرِهٖ '' وكذا محمول على الغالب . فتاوى فريديه ج۲ ص ۵۶۵.

قال الشيخ محمد زكريا الكاندهلوي : قال شيخ مشائخنا مولانا الجنجوهي ..... وكذا لا تعلق له بصلوة التراويح نفيًا ولا اثباتًا . فتح الملهم شرح الصحيح المسلم ج۲ ص ۲۹۱ باب صلوة الليل وقدر ركعات النبي صلى الله عليه وسلم . فتاوى فريديه ج۲ ص ۵۶۵ . و فتاوى حقانيه ج۳ ص ۲۷۱ . امداد الاحكام ج۱ ص ۲۴۷ باب التراويح

Scanned with CamScanner

په فتاوى فريديه کې ذکر دي : کوم خلق چې دا وايي '' چې تراويح اته رکعته دي '' نو دوى په غلط فهمۍ کې مبتلاء دي ، دوى په تراويحو او تهجدو کې هيڅ فرق نه کوي ، او دوى د حديث په دې الفاظو ''فِيْ رَمَضَانَ وَلَا فِيْ غَيْرِهِ'' کې هيڅ سوچ نه کوي . د رمضان نه علاوه خو تهجد کولې شي ، تراويح خو نشي کولى . همدغه رنګې دا خلق د نورو ډيرو صريحو احاديثو نه سترګې پټوي . (۱)

پس په کومو احاديثو کې چې د اته رکعتو ذکر راغلى نو ددينه د تهجدو مونځ مراد دى چې دا به پيغمبر ﷺ په رمضان او په غير رمضان دواړو کې کول . ددې حديث نه په اته رکعته تراويحو باندې استدلال کول صحيح ندى .

که شل رکعته تراويح بِدعت وى نو بيا په دوه څلويښت (۴۲) کاله کې حضرت عائشې رضي الله عنها وربانديې ولې رَد نه کولو ؟

د '' تاريخ الخلفاء '' د قول موافق حضرت عمر رضي الله عنه په جَمعه باندې تراويح ۱۵ هـ کې شروع کړي او حضرت عائشه په ۵۷ هـ کې وفات شوى .

که چرته شل رکعته تراويح بدعت وى نو د حضرت عائشې رضي الله عنها د حجرې سره په څنګ ''مسجد نبوي'' کې دوه څلويښت (۴۲) کاله د غير مقلدينو په نزد دا بدعت کيدلو نو حضرت عائشې ولې نه منع کول ؟ او ولې يې ددې شل رکعته تراويحو خلاف دغه حديث پيش نه کړو کوم چې نن غير مقلدين پيش کوي ؟

دا ځکه چې حضرت عائشه رضي الله عنها ته معلومه وه چې ددې حديث (کوم چې غير مقلدين پيش کوي) تعلق د تهجدو سره دى ، د تراويحو سره ندى .

د حضرت عائشه رضي الله عنها خو د بدعت نه سخت نفرت ؤ ، ځکه د هغې نه پخپله دا حديث نقل دى چې رسول الله ﷺ فرمايي : چاچې په دې دين کې بدعت جاري کړو هغه مَردود دى .(۲)

(۱) فتاوى فريديه ج۲ ص ۵۸۱ .

(۲) بخاري و مسلم

پس که دا شل رکعته تراویح بدعت وی نو دې خو به پدې دوه څلويښت کاله کې يو ځل ورباندې رَد کړې وی ، حالانکه دې هيڅ کله په دې شل رکعته تراويحو باندې رَد ندې کړی .
آيا دا دنن دور غير مقلدين د حضرت عائشې رضي الله عنها نه په احاديثو ډير پوهيږي ؟

دغير مقلدينو دويمه مُغالطه

. غير مقلدين دويم دليل د حضرت جابر ﷺ حديث پيش کوي ، او بعضې مسلمانان په دې باندې دهوکه کوي .

جواب : نو ددې حديث نه اول جواب دا دی چې دا حديث صحيح ندی . دويم دا چې پدې کې د مواظبت (هميش والي) ذِکر نشته کوم چې د سُنتيت دپاره شرط دی ، دريم دا چې حضرت جابر ﷺ خو د ۷۰ هـ نه پس په مدينه منوره کې وفات شوی او حضرت عمر ﷺ په جَمعه باندې تراويح په ۱۵هـ کې شروع کړي.

حالانکه حضرت جابر ﷺ د نبي ﷺ نه د بدعت د مُذمت په باره کې دا حديث اوريدلی وُچې " شَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ " (۱)

نو که چرته شل رکعته تراويح بدعت وی لکه غير مقلدين چې وايي نو چې د جابر ﷺ د وړاندې په مسجد نبوي کې کم از کم پنځه پنځوس (۵۵) کاله دا بدعت کيدلو نو ده خو به ورباندې رَد کړې وی .

دا خو عجيبه خبره ده چې حضرت جابر ﷺ کم از کم پنځه پنځوس (۵۵) کاله په مسجد کې دا بدعت کتلو او بيا يې هم نه منع کول .

آيا دا غير مقلدين د حضرت جابر ﷺ نه په احاديثو ښه پوهيږي ؟ (۲)

(۱) سنن النسائي رقم الحديث ۱۵۷۸ كِتَابُ صَلَاةِ الْعِيدَيْنِ كَيْفَ الْخُطْبَةُ ، قال الالباني: صحيح.
(۲) مطالعه غير مقلديت ج ۱ ص ۲۲۰.

د غير مقلدينو نه ديو څو خبرو پوښتنه

شل رکعته تراويح په جَمعي سره د حضرت عمر ﷺ په زمانه کې د ټولو صحابه کرامو په موجودګۍ کې شروع شوي ، او په دې باندې د ټولو صحابه کرامو اجماع ده ، د خيرُ القرون ټول امتِ مسلمه د شل رکعته تراويحو قائل دی ، تر دې چې د برطانيې د دوَر نه مخکې يو مسلمان هم د دې نه انکار ندې کړی .

اوس چې غير مقلدينو ته څوک د حضرت عمر ﷺ او د دې نورو صحابه کرامو د شل رکعته تراويحو دا احاديث پيش کوي نو دوی وايي چې : " مونږ صرف محمديان يو " يعنې صرف د محمد ﷺ خبره منو د بل چا خبره نه منو .

اوله پوښتنه : نو زمونږ د اهلِ حديثو نه اوله پوښتنه دا ده چې نبي ﷺ خو پخپله صرف درې شپې تراويح په جَمعي سره په جُمات کې کړي بيا يې په دريمه شپه صحابه کرامو ته اوفرمايل :

فَصَلُّوا أَيُّهَا النَّاسُ فِي بُيُوتِكُمْ، فَإِنَّ أَفْضَلَ الصَّلَاةِ صَلَاةُ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ. (۱)

اې خلقو ! تاسو په خپلو کورونو کې مونځ کوئ ځکه د فرضو نه علاوه د انسان بهترين مونځ هغه دی کوم چې په کور کې اوکړي .

نو نبي ﷺ خو د دې درې شپو نه علاوه باقي ټول عُمر تراويح په کور کې ځانله کړي .

نو چې کله تاسو صرف د پيغمبر ﷺ خبره منئ او د صحابه کرامو نه منئ نو بيا ولې تاسو ټوله مياشت اته رکعته تراويح په جَمعي سره په جُمات کې کوئ ؟

دا ټوله مياشت په جَمعي سره په جُمات کې تراويح کول خو د نبي ﷺ طريقه نده ، بلکه دا خو د حضرت عُمر ﷺ په حُکم شوي .

(۱) صحيح البخاري رقم الحديث ۷۳۱ بَابُ صَلَاةِ اللَّيْلِ ، صحيح مسلم كِتَابُ صَلَاةِ الْمُسَافِرِينَ وَقَصْرِهَا بَابُ اسْتِحْبَابِ صَلَاةِ النَّافِلَةِ فِي بَيْتِهِ، وَجَوَازِهَا فِي الْمَسْجِدِ رقم الحديث ۲۱۳ (۷۸۱) ، سنن النسائي رقم الحديث ۱۵۹۹ كِتَابُ قِيَامِ اللَّيْلِ وَتَطَوُّعِ النَّهَارِ بَابُ الْحَثِّ عَلَى الصَّلَاةِ فِي الْبُيُوتِ وَالْفَضْلِ فِي ذَلِكَ .

Scanned with CamScanner

نو چې کله تاسو د حضرت عمر ﷺ په طريقه عمل کوی چې ټوله مياشت په جمعې سره په جُمات کې تراويح کوی. نو بيا خو حضرت عمر ﷺ د شل رکعته تراويحو حُکم کړی نو تاسو اته رکعته ولې کوی ؟

دويمه پوښتنه: زمونږ د اهلِ حديثو نه دويمه پوښتنه داده چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم خو دا تراويح صرف درې شپې د شپې په آخِري حصه کې کړي نو تاسو بيا ټوله مياشت دا د ماسخوتن مانځه نه پس د شپې په اوله حِصه کې ولې کوی ؟ آيا دا د نبي عليه السلام طريقه ده ؟

دريمه پوښتنه: زمونږ د اهلِ حديثو نه دريمه پوښتنه داده چې پيغمبر عليه السلام خو ټوله مياشت وِتر واجب د جَمعې سره ندي کړي ، صرف درې شپې يې کړي ، نو بيا تاسو ټوله مياشت وِتر واجب په جَمعې سره ولې کوی ؟ آيا دا د نبي عليه السلام طريقه ده ؟

نو چې کله ټوله مياشت په جُمات کې د ماسخوتن مانځه نه پس په جَمعې سره د تراويحو او وِتر کولو کې د حضرت عمر ﷺ قول منئ نو بيا په دې شل رکعته کې هم د حضرت عُمر ﷺ قول اُومنئ ، بيا تاسو ولې اته رکعته کوی ؟ (۱)

الله دې دوی ته د صحيح لارې هدايت اوکړي . آمين

د غونډ تقرير خلاصه

د غونډ تقرير خلاصه دا راأووته چې شل رکعته تراويح سنتِ مؤکد دي ، په احاديثو کې ددې ډير فضائل راغلي : پدې سره د انسان گناهونه معاف کيږي ، د هرې سجدې په عوض کې الله تعالى ورته پنځلس سوه (۱۵۰۰) نيکی ورکوي ، او په جنت کې ورته د سرو ياقوتو داسې کور جوړوي چې د هغې به شپيته زره (٦٠٠٠٠) دروازې وي ، تراويح د جِسماني صِحت دپاره هم فائده مندې دي .

او څوک چې بغير عُذرِ شرعي شل رکعته تراويح پريږدي نو داسې کس مستحق د ملامتيا او د سُنتِ مؤکده پريخودونکې دی .

(۱) مطالعه غير مقلديت ج ۱ ص ۲۰۷ طبع نعمان اکيدمی

او څوک چې شل رکعته تراویحو نه منکر وي نو داسې کس ګمراه دی .
لهذا تراویح په اَدب او اطمینان سره اداء کول پکار دي ، د غیر مقلدینو په خود ساخته خبرو باندې دُهوکه کیدل ندي پکار .

دُعا

الله تعالی دې مونږ ټولو ته په صحیح طریقې سره په دِین باندې د عمل کولو توفیق راکړي ، او ربِ کریم دې مونږ ټول د رمضان المبارک د رحمتونو او برکتونو نه مُستفید اوګرځوي ، او څوک چې د خپلو ذاتي مفادو دپاره د نبي کریم ﷺ د صحیح احادیثو نه اِنکار کوي یا ددې د باطلولو کوشش کوي نو پروردګارِ عالَم دې ورته د صحیح لارې هدایت اوکړي ، او که د هدایت مُستحق نه وي نو الله تعالی دې په خپل ګِرفت کې راولي چې نور مسلمانان د دوی د شرونو او فِتنو نه خلاص شي .

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .
وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْن

نوټ : د تراویحو متعلق ضروري فِقهي مسائل روستو ذکر دي ، د صفحه ۳۲۵ نه تر د صفحه ۳۳۳ پورې ، هلته یې اوګوره . ابوالشمس عفي عنه

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د روژې متعلق فِقهي مسائل

نوټ : د رُوژې متعلق درته يو څو ضروري او ډير راپيښيدونکي فِقهي مسائل ذکر کوم ، مُقرّرِين حضرات د وخت او مُوقع مناسب ددې مسائلو نه هم د ځان د پاره اِنتخاب کولې شي ، چې د تقرير په دَوران يا آخر کې يې بيان کړي . نفسِ مسئله مې په پښتو ژبه کې ليکلې ، او ورسره لاندې په حاشيه کې مې د اهلِ عِلمو د تسلّي او فائدې په خاطر د اصل کتابونو نه د عربي عبارتونه هم رانقل کړي . ابوالشمس عفي عنه

علامه : بعضې وخت د يوې صفحې د لاندې حاشيې عبارت ډير وي او بلې صفحې ته اوړيدلې وي نو د هغې نخه به دا وي چې د حاشيې په آخر کې به دا د غشي نخه (←←←) مسلسل لږيدلي وي ، نو ددې مطلب به دا وي چې نور عبارت په راتلونکې صفحه ذکردی .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د ظاهر مذهب موافق اختلاف د مطالعو ته اعتبار نشته

ددې مسئلې د تفصيل نه مخکې درته د فقهاؤ د يو عبارت مطلب بيانوم :

" لَا عِبْرَةَ لِاخْتِلَافِ الْمَطَالِعِ " . اختلاف د مطالعو ته اعتبار نشته .

يعنى كه چيرته په يو ملک يا ښار کې (د روژې يا اختر) میاشت اوليدلې شي او په شهادتِ مُعتبره سره دا خبر بل ملک او بل ښار ته اورسي نو د دوی د پاره به هم همدا (د روژې او اختر) حُکم وي . (يعنى په دوی باندې هم روژه او اختر كول لازمي دي) .(۱).

اوس د نفسِ مسئلې تفصيل درته بيانوم :

په **فتاوى حقانيه** کې ذکر دي : د فقهاء كرامو د اقوالو نه معلوميږي چې اختلاف د مَطالِعو ته اعتبار نشته ، او همدا ظاهر مذهب هم دى ، او په همدې قول باندې فتوىٰ هم ده ، لهذا چې چيرته د شرعي قواعدو او ضوابطو لحاظ ساتلو سره د روژې يا اختر خبر اورسي نو هلته روژه نيول او اختر كول په كار دي .(۲)

---

(۱) فتاوى دار العلوم ديوبند ج۶ ص ۲۲۷ .

(۲) قَالَ فِي الهندية : وَلَا عِبْرَةَ لِاخْتِلَافِ الْمَطَالِعِ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِيْ خَان . وَعَلَيْهِ فَتْوَى الْفَقِيْهِ أَبِي اللَّيْثِ وَبِهِ كَانَ يُفْتِيْ شَمْسُ الْأَئِمَّةِ الْحَلْوَانِيُّ . قَالَ لَوْ رَأَى أَهْلُ مَغْرِبٍ هِلَالَ رَمَضَانَ يَجِبُ الصَّوْمُ عَلَى أَهْلِ مَشْرِقٍ كَذَا فِي الْخُلَاصَةِ . ثُمَّ إِنَّمَا يَلْزَمُ الصَّوْمُ عَلَى مُتَأَخِّرِي الرُّؤْيَةِ إِذَا ثَبَتَ عِنْدَهُمْ رُؤْيَةُ أُولَئِكَ بِطَرِيْقٍ مُوْجِبٍ . الفتاوى الهندية ۱/۱۹۸ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الثَّانِي فِي رُؤْيَةِ الْهِلَالِ .

قال محمد بن عبدالله : (وَاخْتِلَافُ الْمَطَالِعِ) وَ رُؤْيَتُهُ نَهَارًا قَبْلَ الزَّوَالِ وَبَعْدَهُ (غَيْرُ مُعْتَبَرٍ عَلَى) ظَاهِرِ (الْمَذْهَبِ) وَعَلَيْهِ أَكْثَرُ الْمَشَايِخِ وَعَلَيْهِ الْفَتْوَى بَحْرٌ عَنِ الْخُلَاصَةِ (فَيَلْزَمُ أَهْلَ الْمَشْرِقِ بِرُؤْيَةِ أَهْلِ الْمَغْرِبِ) إِذَا ثَبَتَ عِنْدَهُمْ رُؤْيَةُ أُولَئِكَ بِطَرِيْقٍ مُوْجِبٍ كَمَا مَرَّ . وَقَالَ الزَّيْلَعِيُّ : اَلْأَشْبَهُ أَنَّهُ يُعْتَبَرُ لٰكِنْ قَالَ الْكَمَالُ : اَلْأَخْذُ بِظَاهِرِ الرِّوَايَةِ أَحْوَطُ . الدر المختار

قال ابن عابدين : (قَوْلُهُ : بِطَرِيْقٍ مُوْجِبٍ) كَأَنْ يَتَحَمَّلَ اثْنَانِ الشَّهَادَةَ أَوْ يَشْهَدَا عَلَى حُكْمِ الْقَاضِيْ أَوْ يَسْتَفِيْضَ الْخَبَرُ ، بِخِلَافِ مَا إِذَا أَخْبَرَا أَنَّ أَهْلَ بَلْدَةِ كَذَا رَأَوْهُ ، لِأَنَّهُ حِكَايَةٌ . رد المحتار على الدر المختار ۲/۳۹۳ كِتَابُ الصَّوْمِ مَطْلَبٌ صَوْمِ رَمَضَانَ مَطْلَبٌ فِي اخْتِلَافِ الْمَطَالِعِ . ومثله في فتح القدير ج۲ ص ۳۷۳ كتاب الصوم .

په **فتاوى دارالعلوم ديوبند** کې ذکر دي : دا خبره مُسلّمه ده چې د صحيح او مُختار مذهب موافق د روژې او اختر مياشت په ليدلو کې اختلاف د مطالعو ته اعتبار نشته ، د مغرب واله خلقو په مياشت ليدلو سره په مشرق واله باندې هم همدا حکم ثابتيږي (يعنى په دوى باندې هم روژه او اختر لازميږي).

او کله چې د مُعتبر ، راجِح ، ظاهرُ الرّواية او مفتٰى به قول موافق اختلاف د مطالعو ته اعتبار نشته نو بيا مونږ مُقلدينو د پاره په دې کې بحث کول بې فائدې دي . ځکه د محققينو فقهاؤ ترجيح زمونږ د پاره کافي حُجت دى . (۱)

البته د مغرب واله خلقو مياشت ليدلو سره په مشرق واله خلقو باندې روژه هلته لازميږي چې کله دوى ته دا خبر په "طَرِيق مُوجِب" سره رااورسي .

د "طريق مُوجِب" تشريح علامه شامي داسې کړې چې دوه ګواهان د هغه ځاى نه راشي او دلته دا بيان اوکړي چې په هغه ښار کې مياشت ليدل شوى .

يا دوه ګواهان د هغه ځاى د عالِم يا قاضي حُکم دلته بيان کړي . يا د هغه ښار د مياشت ليدلو خبر عام او مشهور وي نو بيا په دې خلقو باندې هم د هغه ځاى په مياشت ليدلو سره

←←←← قال ابو محمد العيني: ولاعبرة باختلاف المطالع بل اذا ثبت في مصر لزم الناس. شرح کنز عيني ج۱ ص ۸۱ کتاب الصوم.

قال العلامة حسن بن عمار الشرنبلالي: "واذا ثبت" الهلال "في" بلدة، و"مطلع قطر" ها "لزم سائر الناس في ظاهر المذهب وعليه الفتوى" وهو قول أكثر المشائخ. مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ۲۴۳/۱ ، ومثله في البحر الرائق ج۲ ص ۲۷۰ کتاب الصوم. فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۲۶ . فتاوى فريديه ج۴ ص ۸۰.

(۱) (وَاخْتِلَافُ الْمَطَالِعِ) وَرُؤْيَتُهُ نَهَارًا قَبْلَ الزَّوَالِ وَبَعْدَهُ (غَيْرُ مُعْتَبَرٍ عَلَى) ظَاهِرِ (الْمَذْهَبِ) وَعَلَيْهِ أَكْثَرُ الْمَشَايِخِ وَعَلَيْهِ الْفَتْوَى بَحْرٌ عَنِ الْخُلَاصَةِ (فَيَلْزَمُ أَهْلَ الْمَشْرِقِ بِرُؤْيَةِ أَهْلِ الْمَغْرِبِ) إذَا ثَبَتَ عِنْدَهُمْ رُؤْيَةُ أُولَئِكَ بِطَرِيقٍ مُوجِبٍ كَمَا مَرَّ. الدر المختار

وَظَاهِرُ الرِّوَايَةِ الثَّانِي وَهُوَ الْمُعْتَمَدُ عِنْدَنَا وَعِنْدَ الْمَالِكِيَّةِ وَالْحَنَابِلَةِ لِتَعَلُّقِ الْخِطَابِ عَمَلًا بِمُطْلَقِ الرُّؤْيَةِ فِي حَدِيثِ « صُومُوا لِرُؤْيَتِهِ » بِخِلَافِ أَوْقَاتِ الصَّلَوَاتِ. رد المحتار على الدر المختار ۳۹۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ مَطْلَبٌ صَوْمِ رَمَضَانَ مَطْلَبٌ فِي اخْتِلَافِ الْمَطَالِعِ.

روژه او اختر لازمي دی . (۱)

په **فتاوی محموديه** کې ذکر دي : د ظاهر مذهب موافق اختلاف د مطالعو معتبر ندی ، دا د اکثره مشائخو قول دی او په همدې باندې فتوی هم ده . (۲)

په فتاوی محموديه کې خو تر دې پورې ليکلي : چې د احنافو ، مالکيانو او حنابله ټولو دا مسلک دی چې اختلاف د مطالعو ته اعتبار نشته . (لهذا که په يو ځای کې مياشت اوليدلې شي او په معتمدې طريقې سره بل ځای ته خبر اورسي نو په هغوی باندې هم روژه لازم ده) . (۳)

په **فتاوی فريديه** کې ذکر دي : د ظاهر الرّواية مطابق اختلاف د مَطالعو معتبر ندی ، بعضې اهلِ علم په همدې روايت باندې عمل کوي ، لهذا اهلِ مشرق واله د اهلِ مغرب په ليدلو باندې اِکتفاء کولی شي . (۴)

ليکن بعضې علماء په دې باندې عمل نه کوي ، هغوی وايي چې ددې نه مراد دادی چې کوم ملکونه او ښارونه نزدې وي نو په هغې اختلاف د مطالعو معتبر ندی ، البته که کوم

---

(۱) قَالَ ابن عابدينؒ : (قَوْلُهُ: بِطَرِيْقٍ مُوجِبٍ) كَأَنْ يَتَحَمَّلَ اِثْنَانِ الشَّهَادَةَ أَوْ يَشْهَدَا عَلَى حُكْمِ الْقَاضِيْ أَوْ يَسْتَفِيْضَ الْخَبَرُ . بِخِلَافِ مَا إِذَا أَخْبَرَا أَنَّ أَهْلَ بَلْدَةِ كَذَا رَأَوْهُ ؛ لِأَنَّهُ حِكَايَةٌ . رد المحتار على الدر المختار ۳۹۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ مَبْحَثٌ صَوْمِ رَمَضَانَ مَطْلَبٌ فِي اخْتِلَافِ الْمَطَالِعِ . فتاوى دار العلوم ديوبند ج٦ ص ٤٣٤ كتاب الصوم .

(۲) (وَاخْتِلَافُ الْمَطَالِعِ غَيْرُ مُعْتَبَرٍ عَلَى) ظَاهِرِ (الْمَذْهَبِ) وَعَلَيْهِ أَكْثَرُ الْمَشَايِخِ وَعَلَيْهِ الْفَتْوَى . (فَيَلْزَمُ أَهْلَ الْمَشْرِقِ بِرُؤْيَةِ أَهْلِ الْمَغْرِبِ) إِذَا ثَبَتَ عِنْدَهُمْ رُؤْيَةُ أُولَئِكَ بِطَرِيْقٍ مُوجِبٍ كَمَا مَرَّ . وَقَالَ الزَّيْلَعِيُّ: الْأَشْبَهُ أَنَّهُ يُعْتَبَرُ لَكِنْ قَالَ الْكَمَالُ: الْأَخْذُ بِظَاهِرِ الرِّوَايَةِ أَحْوَطُ . الدر المختار ۳۹۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ مَبْحَثٌ صَوْمِ رَمَضَانَ مَطْلَبٌ فِي اخْتِلَافِ الْمَطَالِعِ . فتاوى محمودية ج١٥ ص ٣٩ . **نوټ** ددې مسئلې پوره تشريح او د نورو مذاهبو د فقهاؤ اقوال په همدې فتاوی محموديه کې په ج١٥ ص ٣٧ کې په تفصيل سره ذکر دي .

(۳) فتاوى محمودية ج١٥ ص ٣٧ چاند ديكهنے كا بيان .

(۴) قَالَ العلامة الحصكفيؒ : (وَاخْتِلَافُ الْمَطَالِعِ غَيْرُ مُعْتَبَرٍ ... (پاس عبارت ذکرشو) الدر المختار ۳۹۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ مَبْحَثٌ صَوْمِ رَمَضَانَ مَطْلَبٌ فِي اخْتِلَافِ الْمَطَالِعِ ..

ملکونه د يو بل نه ډير لرې وي نو هغه ورته مراد ندي . (۱)

سعودي عرب بې د شک و شبهې نه په لرې ملکونو کې حسابيږي . (۲)

کوم علماء چې په لرې ملکونو کې اختلاف د مطالعو ته اعتبار نه ورکوي نو د لرې اندازه بعضې علماؤ يوه مياشت يا د دينه زيات مسافت خودلې دی ، چا په کې نور اقوال هم ذکر کړي . (۳)

په **فتاوی عثمانيه** کې ذکر دي : د احنافو مفتّی‌به قول دا راروان دی چې اختلاف د مطالعو ته اعتبار نشته ، ليکن په نن دوَر کې دُنيا د (Globle Village) يعنی د يو کلي حيثيت اختيار کړی ، او د دُنيا د هر ګټ سره په يو څو سيکنډه کې رابطه کول ممکن ده ، لهذا اوس د اِحتياط په بِناء باندې اختلاف د مطالعو ته اعتبار ورکول زيات مناسب دي ..... د دوه ملکونو په اختراو روژو کې تقديم او تاخير داسې مسئله نده چې په دې سره دِينی آقدار متأثر کيږي ، لکه څرنګې چې د مونځونو په وختونو کې اختلاف قابلِ برداشت دی نو همدارنګې د روژو او اخترونو په مينځ کې بينُ الاقوامي طريقې سره اختلاف هم ممکن دی (يعنی اختلاف د مطالعو ته اعتبار شته) ، البته علاقائي سطح باندې اختلاف مناسب ندی (يعنی په يو ملک کې اختلاف د مطالعو معتبر ندی) . (۴)

---

(۱) ... فَأَمَّا إِذَا كَانَتْ بَعِيدَةً فَلَا يَلْزَمُ أَحَدَ الْبَلَدَيْنِ حُكْمُ الْآخَرِ لِأَنَّ مَطَالِعَ الْبِلَادِ عِنْدَ الْمَسَافَةِ الْفَاحِشَةِ تَخْتَلِفُ فَيُعْتَبَرُ فِي أَهْلِ كُلِّ بَلَدٍ مَطَالِعُ بَلَدِهِمْ دُونَ الْبَلَدِ الْآخَرِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۸۳/۲ كتاب الصوم فَصْلٌ شَرَائِطُ أَنْوَاعِ الصِّيَامِ مبحث اثبا الاهلة .

(۲) فتاوی فريديه ج۴ ص ۸۱ ، و ص ۶۶ .

(۳) وَقَدْرُ الْبُعْدِ الَّذِي تَخْتَلِفُ فِيهِ الْمَطَالِعُ مَسِيرَةُ شَهْرٍ فَأَكْثَرُ عَلَى مَا فِي الْقُهُسْتَانِيِّ عَنِ الْجَوَاهِرِ . رد المحتار على الدر المختار ۳۹۳/۲ مَطْلَبٌ فِي اخْتِلَافِ الْمَطَالِعِ ، فتاوی فريديه ج۴ ص ۸۷ .

(۴) والدليل علي ذلک : عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ ذَكَرَ رَمَضَانَ فَقَالَ : « لَا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوُا الْهِلَالَ ، وَلَا تُفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْهُ ... صحيح مسلم كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ وُجُوبِ صَوْمِ رَمَضَانَ لِرُؤْيَةِ الْهِلَالِ ، وَالْفِطْرِ لِرُؤْيَةِ الْهِلَالِ رقم الحديث ۳ (۱۰۸۰) .

علامه انورشاه کشميری فرمايي : وكنت قطعت بما قال الزيلعي ثم رأيت في قواعد ابن رشد إجماعاً على اعتبار اختلاف المطالع في البلدان النائية ، وأما تحديد القرب والنائي فمحمول ←←←←←←←←←←

د شرعي ثبوت نه پس د مخالفت اجازت نشته

په **فتاوی فریدیه** کې ذکر دي: چې کله میاشت اولیدلې شي، د هغه ځای مقامي علماء اعلان اوکړي نو د شرعي ثبوت نه پس د مخالفت اجازت نشته. (۱)

د هلال کمیټۍ اعلان نه کول د حکمِ شرعي نه مانِع نه ګرځي. (۲)

د شرعي ثبوت نه پس د هلال کمیټۍ اعلان نه کول اګرچې څه مَصلحت به وي خو خدا پَرستي نده. (۳)

په **فتاوی حقانیه** کې ذکر دي: د روژې او اختر ثبوت د میاشت لیدلو په اعلان باندې موقوف دی، که چیرته د علاقې علماء د شرعي قواعدو لحاظ ساتلو سره اعلان اوکړي نو په عامو خلقو باندې که دا سرکاري ملازمین وي یا غیر سرکاري د دوی تهولو د پاره په دې باندې عمل کول په کار دي، په داسې حالت کې حکومت په مینځ کې رکاوټ کیدل د بې دینۍ مترادف دی، او په داسې صورت کې د حکومت تابعداري کول هم ضروري نده. (۴)

←←←←← إلى المبتلى به ليس له حد معين. العرف الشذي شرح سنن الترمذي ۱۴۵/۲ باب ما جاء أن الصوم لرؤية الهلال والإفطار له

وقال الزيلعي: أنّ عدم عبرة اختلاف المطالع في البلاد المتقاربة. فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۱۶۳ و ص ۱۶۴.

(۱) قال في الهندية: وَلَا يُشْتَرَطُ فِي هٰذِهِ الشَّهَادَةِ لَفْظُ الشَّهَادَةِ، وَلَا الدَّعْوٰى، وَلَا حُكْمُ الْحَاكِمِ حَتّٰى إِنَّهُ لَوْ شَهِدَ عِنْدَ الْحَاكِمِ وَسَمِعَ رَجُلٌ شَهَادَتَهُ عِنْدَ الْحَاكِمِ وَظَاهِرُهُ الْعَدَالَةُ وَجَبَ عَلَى السَّامِعِ أَنْ يَصُوْمَ. وَلَا يَحْتَاجُ إِلٰى حُكْمِ الْحَاكِمِ. الفتاوى الهندية ۱۹۷/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الثَّانِي فِي رُؤْيَةِ الْهِلَالِ.

(۲) قال عبدالرحمن الجزيريّ: لا يشترط في ثبوت الهلال و وجوب الصوم بمقتضاه على الناس حكم الحاكم. ولكن لو حكم بثبوت الهلال بناء على أي طريق في مذهبه وجب الصوم على عموم المسلمين. الفقه على المذاهب الأربعة ۵۰۱/۱ هل يشترط حكم الحاكم في الصوم؟

(۳) فتاوى فريديه ج۴ ص ۶۱.

(۴) قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوْقٍ فِيْ مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ». رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ، مشكاة المصابيح كتاب الإمارة والقضاء الفصل الثاني رقم الحديث ۳۶۹۶ (۳۶). ←←←←←←←←←←

په روژه او اختر کې د سعودي په اعلان باندې اعتماد کول د علماؤ مَنصب دی ، نه د عوامو

په فتاوى فريديه کې ذکر دي : د ظاهرُ الرّواية موافق اختلاف د مَطالعو معتبر نه دی ، ريډيو د نورو علاماتو په نسبت سره واضح الدلالة دی لعدم احتمال الغلط فيه بخلاف المدافع .(۱)

پس د سعودي عرب (د رمضان او اختر) تفصيلي خبر باندې اعتماد کول قابلِ اعتراض خبره نه ده ، البته په دې اعتماد کول د علماؤ مَنصب دی ، نه د عوامو . (يعنى چې کله يې علماء تائيد اوکړي نو بيا صحيح ده) .(۲)

ځکه عوام کَالْأَنْعَام دي (که دوی ته اختيار اوسپارلې شي نو د خپلې آسانۍ د پاره) دوی به روژه د پاکستان سره نيسي او اختر به د سعودي په اعلان کوي نو تولې به اُووه ويشت (۲۷) يا اته ويشت (۲۸) روژې نيسي ، حالانکه اسلامي مياشت د نهه ويشتو (۲۹) ورځو نه کمه نه وي .(۳)

←←←← قال ابو محمد العيني : ولاعبرة باختلاف المطالع بل اذا ثبت في مصر لزم الناس. شرح كنز عيني ج۱ ص ۸۱ كتاب الصوم.

قال العلامة حسن بن عمار الشرنبلالي : "وإذا ثبت" الهلال "في" بلدة و "مطلع قطر" ما "لزم سائر الناس في ظاهر المذهب وعليه الفتوى" وهو قول أكثر المشايخ . مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ۲۴۳/۱ ، ومثله في البحر الرائق ج۲ ص ۲۷۰ كتاب الصوم . فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۲۷ .

(۱) قال ابن عابدين : اَلْعَمَلُ بِالْأَمَارَاتِ الظَّاهِرَةِ الدَّالَّةِ عَلَى ثُبُوتِ الشَّهْرِ كَضَرْبِ الْمَدَافِعِ فِي زَمَانِنَا وَالظَّاهِرُ وُجُوبُ الْعَمَلِ بِهَا عَلَى مَنْ سَمِعَهَا مِمَّنْ كَانَ غَائِبًا عَنِ الْمِصْرِ كَأَهْلِ الْقُرَى وَنَحْوِهَا . منحة الخالق على بحر الرائق ۲۹۱/۲ قبيل ما يفسد الصوم وما لا يفسده

(۲) قال العلامة عبدالحي اللكنوي : المراد الجمع الذي يحصل بخبرهم غلبة الظن و هو مفوض الى راي الامام من غير تقدير عدد وهو الصحيح ، والعالم الثقة في بلدة لاحاكم فيه قائم مقامه . عمدة الرعاية على هامش شرح الوقاية ۳۰۹/۱ بيان رؤية هلال صوم.

(۳) فتاوى فريديه ج۴ ص ۵۸ .

د يَومُ الشک (يعنی د شکي روژې) تعريف

چې کله د شعبان نهه ويشت (۲۹) ورځې پوره شي او مابنام د وريځې په وجه د رمضان مياشت او نه ليدلې شي نو صبا يعنی د شعبان ديرشمې (۳۰) ورځې ته يَوم الشک وايي.
ځکه په دې کې دا احتمال هم شته چې صبا د رمضان المبارک اوله ورځ وي، او دا احتمال هم شته چې صبا د شعبان ديرشمه (۳۰) ورځ وي.⁽¹⁾

نوټ: چې کله د شعبان په نهه ويشتم (۲۹) تاريخ باندې د وريځې په وجه مياشت او نه ليدلې شي، او شرعي شهادت هم رانشي نو دا د شعبان مياشت به د ديرشو (۳۰) ورځو حسابولې شي، يعنی صبا ورځ به د شعبان ديرشمه (۳۰) ورځ ګڼړلې شي، خالصه د شک په وجه به دا ورځ د رمضان اوله ورځ نشي ګڼړلی.⁽²⁾

په يَومُ الشک (شکي ورځ) د روژې نيولو حکم

په **فتاوی عثمانيه** کې ذکر دي: په يومُ الشک (شکي ورځ) کې د روژې نيولو څو صورتونه دي، د هر يو حُکم جدا جدا دی (زه به يو څو درته ذکر کړم):

۱. که په شکي ورځ باندې خالصه د رمضان المبارک نيت اوکړې شي نو دا مکروه دی، ځکه په حديث کې د دې نه منع راغلې. خو که چا اونيوه او بيا روستو دا معلومه شوه چې دا ورځ د رمضان وه نو د رمضان روژه په خپله اداء کيږي. او که چيرته دا معلومه شوه چې دا د شعبان ديرشمه ورځ وه نو دا نيول شوې روژه به يې نفل شي.

نوټ: که شکي روژه چا د ورځې په شروع کې د رمضان په نيت اونيوه او بيا يې لږ روستو

(۱) وَمُوجِبُهُ هُنَا أَنْ يُغَمَّ الهِلَالُ لَيلَةَ الثَّلَاثِيْنَ مِنْ شَعْبَانَ فَيَشُكُّ فِي اليَوْمِ الثَّلَاثِيْنَ أَمِنْ رَمَضَانَ هُوَ أَوْ مِنْ شَعْبَانَ؟ فتح القدير كتاب الصوم فصل في رؤية الهلال ۲/۳۱۵.

يثبت رمضان: برؤية هلاله أو بعد شعبان ثلاثين إن غم الهلال، ويوم الشك هو ما يلي التاسع والعشرين من شعبان وقد استوى فيه طرف العلم والجهل بأن غم الهلال. نورالايضاح كتاب الصوم فصل فيما يثبت به الهلال وفي صوم الشک وغيره، هكذا في فتاوى عثمانيه ج۰ ۱۶ كتاب الصوم. و فتاوى حقانيه ج۴ ص۱۲۸.

(۲) فتاوى محموديه ج۱۵ ص ۲۳۲.

ماته کړه نو ددې قضا په ده باندې نشته .... (۱)

۲. که په شکي ورځ باندې څوک دَ نفلي روژې نيت اوکړي نو که په دې کې دوه شرائط برابر وو نو دا بيا بغير د کراهت نه جائز ده.

اول شرط : (خواص به يې نيسي) عام خلق به پرې نه خبرَوي، ځکه دوی به بيا دا روژه فرض اوګنړي او دوی به يې هم نيول شروع کړي، نو دا به يې عادت اوګرځي.

دويم شرط : د مخکې نه به ددې کس دا عادت وي چې د هرې مياشتې په آخر کې روژه نيسي، که چيرته دده دا عادت نهٔ نو بيا په دې ورځ باندې صرف مُفتي او قاضي ته روژه نيول جائز دي، باقي نور عام خلق به يې نه نيسي. (۲)

---

(۱) (وَلَا يَصُومُونَ يَوْمَ الشَّكِّ إِلَّا تَطَوُّعًا) لِقَوْلِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «لَا يُصَامُ الْيَوْمُ الَّذِي يُشَكُّ فِيهِ أَنَّهُ مِنْ رَمَضَانَ إِلَّا تَطَوُّعًا» وَهٰذِهِ الْمَسْأَلَةُ عَلَى وُجُوهٍ: أَحَدُهَا: أَنْ يَنْوِيَ صَوْمَ رَمَضَانَ وَهُوَ مَكْرُوهٌ لِمَا رَوَيْنَا، وَلِأَنَّهُ تَشَبُّهٌ بِأَهْلِ الْكِتَابِ لِأَنَّهُمْ زَادُوا فِي مُدَّةِ صَوْمِهِمْ ثُمَّ إِنْ ظَهَرَ أَنَّ الْيَوْمَ مِنْ رَمَضَانَ يُجْزِيهِ لِأَنَّهُ شَهِدَ الشَّهْرَ وَصَامَهُ وَإِنْ ظَهَرَ أَنَّهُ مِنْ شَعْبَانَ كَانَ تَطَوُّعًا، وَإِنْ أَفْطَرَ لَمْ يَقْضِهِ. لِأَنَّهُ فِي مَعْنَى الْمَظْنُونِ. الهداية كتاب الصوم فصل في رؤية الهلال ۱/۱۱۷ ، مراقي الفلاح مع حاشية الطحطاوي كتاب الصوم فصل في مايثبت به الهلال في يوم الشک وغيره ص ۵۳۴ ، فتاوى عثمانيه ج ۱۶۰ كتاب الصوم .

(۲) الهداية مع فتح القدير كتاب الصوم فصل في رؤية الهلال ، مراقي الفلاح مع حاشية الطحطاوي كتاب الصوم فصل في مايثبت به الهلال في يوم الشک وغيره ص ۵۳۴ ، فتاوى عثمانيه ج ۱۶۰ كتاب الصوم .

ثُمَّ إِنْ وَافَقَ صَوْمًا كَانَ يَصُومُهُ فَالصَّوْمُ أَفْضَلُ بِالْإِجْمَاعِ: وَكَذَا إِذَا صَامَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ آخِرِ الشَّهْرِ فَصَاعِدًا. وَإِنْ أَفْرَدَهُ فَقَدْ قِيلَ: الْفِطْرُ أَفْضَلُ احْتِرَازًا عَنْ ظَاهِرِ النَّهْيِ. وَقَدْ قِيلَ: الصَّوْمُ أَفْضَلُ اقْتِدَاءً بِعَلِيٍّ وَعَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَإِنَّهُمَا كَانَا يَصُومَانِهِ. وَالْمُخْتَارُ أَنْ يَصُومَ الْمُفْتِي بِنَفْسِهِ أَخْذًا بِالْاحْتِيَاطِ. وَيُفْتِي الْعَامَّةَ بِالتَّلَوُّمِ إِلَى وَقْتِ الزَّوَالِ ثُمَّ بِالْإِفْطَارِ نَفْيًا لِلتُّهْمَةِ. الهداية كتاب الصوم فصل في رؤية الهلال ۱/۱۱۷ .

وَيَصُومُ فِيهِ الْمُفْتِي سِرًّا لِئَلَّا يُتَّهَمَ بِالْعِصْيَانِ فَإِنَّهُ أَفْتَاهُمْ بِالْإِفْطَارِ بَعْدَ التَّلَوُّمِ لِحَدِيثِ الْعِصْيَانِ وَهُوَ مُشْتَهِرٌ بَيْنَ الْعَوَامِّ. فَإِذَا خَالَفَ إِلَى الصَّوْمِ اتُّهِمُوهُ بِالْمَعْصِيَةِ، وَقِصَّةُ أَبِي يُوسُفَ صَرِيحَةٌ فِي أَنَّ مَنْ صَامَهُ مِنَ الْخَاصَّةِ لَا يُظْهِرُهُ لِلْعَامَّةِ . وَهِيَ مَا حَكَاهُ أَسَدُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: أَتَيْتُ بَابَ الرَّشِيدِ فَأَقْبَلَ أَبُو يُوسُفَ الْقَاضِي ... وَهُوَ يَوْمُ شَكٍّ فَأَفْتَى النَّاسَ بِالْفِطْرِ فَقُلْتُ لَهُ: أَمُفْطِرٌ أَنْتَ؟ فَقَالَ: ادْنُ إِلَيَّ، فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَقَالَ فِي أُذُنِي: أَنَا صَائِمٌ. وَقَوْلُهُ الْمُفْتِي لَيْسَ بِقَيْدٍ بَلْ كُلُّ مَنْ كَانَ مِنَ الْخَاصَّةِ وَهُوَ يَتَمَكَّنُ مِنْ ضَبْطِ نَفْسِهِ ←←←←←←←←←←

۳ . که یو کس په شکي ورځ باندې روژه اونیسي او دا نیت اوکړي چې که صبا د رمضان میاشت وه نو دا به د رمضان روژه شي ، او که د رمضان میاشت نه وه نو دا به نفلي شي نو داسې روژه نیول هم مکروه ده . خو که چا اونیوه او بیا دا ورځ د رمضان شوه نو دده دا روژه به د رمضان وي ، او که دا شکي ورځ د شعبان دیرشم تاریخ اوخت نو دده دا روژه به نفلي اوګرځي . (۱)

په فتاوی حقانیه کې ذکر دي چې کله د رمضان میاشت او نه لیدلې شي او د شعبان میاشت هم نه وي پوره شوي نو دیته یَومُ الشک وایي .

بعضې خلق د رمضان د احتمال په وجه په دې ورځ د فرضي روژې نیت اوکړي او روژه اونیسي ، او بعضې خلق د نفلو او فرضو په مینځ کې تَرَدّد کولو سره روژه اونیسي . نو په دې دواړو صورتونو روژه نیول منع دي .

البته که خواص خلق په دې ورځ باندې خالص د نفل روژې نیت اوکړي نو په دې کې هیڅ

←←←← عَنِ الْإِضْجَاعِ فِي النِّيَّةِ وَمُلَاحَظَةِ كَوْنِهِ عَنِ الْفَرْضِ إِنْ كَانَ غَدًا مِنْ رَمَضَانَ . فتح القدير ۳۱۹/۲ كتاب الصوم فصل في رؤية الهلال .

قَالَ فِي الْفَتْحِ : وَقَيَّدَهُ فِي التُّحْفَةِ بِكَوْنِهِ عَلَى وَجْهٍ لَا يَعْلَمُ الْعَوَامُّ ذَلِكَ كَيْ لَا يَعْتَادُوا صَوْمَهُ فَيَظُنَّهُ الْجُهَّالُ زِيَادَةً عَلَى رَمَضَانَ . وَيَدُلُّ عَلَيْهِ قِصَّةُ أَبِي يُوسُفَ الْمَذْكُورَةُ فِي الْإِمْدَادِ وَغَيْرِهِ . حَاصِلُهَا أَنَّ أَسَدَ بْنَ عَمْرٍو سَأَلَهُ هَلْ أَنْتَ مُفْطِرٌ ؟ فَقَالَ لَهُ فِي أُذُنِهِ : أَنَا صَائِمٌ . رد المحتار على الدر المختار ۳۸۳/۲ كتاب الصوم سبب صوم رمضان .

(وَالْمُخْتَارُ أَنْ يَصُومَ الْمُفْتِيُ بِنَفْسِهِ) إِحْتِيَاطًا عَنْ وُقُوعِ الْفِطْرِ فِي رَمَضَانَ (وَيُفْتِيَ الْعَامَّةَ بِالتَّلَوُّمِ) أَيْ بِالْإِنْتِظَارِ (إِلَى وَقْتِ الزَّوَالِ ثُمَّ بِالْإِفْطَارِ نَفْيًا لِلتُّهْمَةِ) . العناية شرح الهداية ۳۱۹/۲ كتاب الصوم فصل في رؤية الهلال .

(۱) وَإِنْ نَوَى عَنْ رَمَضَانَ إِنْ كَانَ غَدًا مِنْهُ وَعَنِ التَّطَوُّعِ إِنْ كَانَ مِنْ شَعْبَانَ يُكْرَهُ لِأَنَّهُ نَاوٍ لِلْفَرْضِ مِنْ وَجْهٍ ثُمَّ إِنْ ظَهَرَ أَنَّهُ مِنْ رَمَضَانَ أَجْزَأَهُ عَنْهُ لِمَا مَرَّ ، وَإِنْ ظَهَرَ أَنَّهُ مِنْ شَعْبَانَ جَازَ عَنْ نَفْلِهِ لِأَنَّهُ يَتَأَدَّى بِأَصْلِ النِّيَّةِ وَلَوْ أَفْسَدَهُ يَجِبُ أَنْ لَا يَقْضِيَهُ لِدُخُولِ الْإِسْقَاطِ فِي عَزِيمَتِهِ مِنْ وَجْهٍ . الهداية كتاب الصوم فصل في رؤية الهلال ۳۱۵/۲ ، مراقي الفلاح مع حاشية الطحطاوي كتاب الصوم فصل في مايثبت به الهلال في يوم الشك وغيره ص ۵۳۴ ، فتاوى عثمانيه ج۱۶۰ كتاب الصوم ، فتاوى عثمانيه ج۱۶۱ كتاب الصوم .

حرج نشته . (۱)

په **فتاوی فريديه** کې ذکر دي : په شکي ورځ باندې د فرضو او واجبو په نيت سره روژه نيول مکروه ده ، خو د خالصه نفلو په نيت (د خواصو د پاره) مکروه نده . (۲)

په **فتاوی محموديه** کې ذکر دي : بغير د مياشت ليدلو نه د شعبان په ديرشمه (۳۰) ورځ باندې د رمضان گمان کولو سره روژه نيول مکروه ده . (البته بغير د شک نه خالصه نفلي روژه د خواصو د پاره جائز ده) . (۳)

د خواصو د پاره د يومُ الشک روژه نيول جائز ده

په يومُ الشک باندې د عوامو د پاره روژه نيول مکروه ده ، البته د خواصو د پاره جائز بلکه مستحب ده . (۴)

---

(۱) وفي التهذيب : والمختار ان يفتى بالتطوع في حق الخواص ، والانتظار والتلوم في حق العوام . والفاصل بين الخاصة والعامة هو ان كل من يعلم فيه صوم يوم الشك فهو من الخواص والا فهو من العوام . فتاوى تاتارخانية ج۲ ص ۳۹۲ الفصل الثامن الاوقات المكروه فيها الصوم . . فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۲۹ .

قال ابن الهمام : اَلْمُخْتَارُ أَنْ يَصُوْمَ الْمُفْتِيْ بِنَفْسِهِ أَخْذًا بِالْإِحْتِيَاطِ ، وَيُفْتِيْ الْعَامَّةَ بِالتَّلَوُّمِ إِلىٰ وَقْتِ الزَّوَالِ ثُمَّ بِالْإِفْطَارِ حَسْمًا لِمَادَّةِ اعْتِقَادِ الزِّيَادَةِ . وَيَصُوْمُ فِيْهِ الْمُفْتِيْ سِرًّا لِئَلَّا يُتَّهَمَ بِالْعِصْيَانِ فَإِنَّهُ أَفْتَاهُمْ بِالْإِفْطَارِ بَعْدَ التَّلَوُّمِ لِحَدِيْثِ الْعِصْيَانِ وَهُوَ مُشْتَهِرٌ بَيْنَ الْعَوَامِّ . فَإِذَا خَالَفَ إِلَى الصَّوْمِ اتَّهَمُوْهُ بِالْمَعْصِيَةِ . وَقِصَّةُ أَبِيْ يُوْسُفَ صَرِيْحَةٌ فِيْ أَنَّ مَنْ صَامَهُ مِنَ الْخَاصَّةِ لَا يُظْهِرُهُ لِلْعَامَّةِ . فتح القدير ۳۱۹/۲ كتاب الصوم فصل في رؤية الهلال ومثله في بدائع الصنائع ج۲ ص ۷۸ كتاب الصوم فصل شرائطها فنوعان .

(۲) فتاوى فريديه ج۴ ص ۱۱۰ .

(۳) "وكره فيه" أي يوم الشك "كل صوم" من فرض و واجب وصوم ردد فيه بين نفل وواجب "إلا صوم نفل جزم به بلا ترديد بينه وبين صوم آخر" فإنه لا يكره لحديث السرار إذا كان على وجه لا يعلم العوام ذلك ليعتادوا صومه ظنا منهم زيادته على الفرض وإذا وافق معتاده فصومه أفضل اتفاقا . مراقي الفلاح ۲۴۰/۱ فصل فيما يثبت به الهلال وفي صوم الشك وغيره ، فتاوى محموديه ج۱۵ ص ۲۳۲ .

(۴) (وَلَا يُصَامُ يَوْمُ الشَّكِّ) هُوَ يَوْمُ الثَّلَاثِيْنَ مِنْ شَعْبَانَ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ عِلَّةٌ أَيْ عَلَى الْقَوْلِ بِعَدَمِ اعْتِبَارِ اخْتِلَافِ الْمَطَالِعِ لِجَوَازِ تَحَقُّقِ الرُّؤْيَةِ فِيْ بَلْدَةٍ أُخْرَى ... (إِلَّا نَفْلًا) وَيُكْرَهُ غَيْرُهُ ←←←←←←←←←←←

اوس دا خبره چې د خواصو نه څوک مراد دي؟ په دې کې اختلاف دی: بعضې علماء وايي چې د دې نه مُفتيان او قاضيان مراد دي. او بعضې علماء وايي چې د دينه هغه خلق مراد دي چې د دې د نيت نه خبردار وي، يعنې خالِص د نفلي روژې نيت او کړي.

ځکه د نفلي روژې نيت نه علاوه په بل نيت په دې ورځ روژه نيول مکروه ده.(۱)

د رمضان د روژو د فرضيت نه مُنکِر کافر دی

د رمضان المبارک روژې فرضِ عين دي، د دې فرضيت په کتابُ الله، سُنتِ رسول، اِجماعِ اُمت او قياس سره ثابت دی.(۲)

←←←←← (وَلَوْ صَامَهُ لِوَاجِبٍ آخَرَ كُرِهَ) تَنْزِيهًا وَلَوْ جَزَمَ أَنْ يَكُونَ عَنْ رَمَضَانَ كُرِهَ تَحْرِيمًا... (وَالتَّنَفُّلُ فِيهِ أَحَبُّ) أَيْ أَفْضَلُ اِتِّفَاقًا (إِنْ وَافَقَ صَوْمًا يَعْتَادُهُ) أَوْ صَامَ مِنْ آخِرِ شَعْبَانَ ثَلَاثَةً فَأَكْثَرَ لَا أَقَلَّ لِحَدِيثِ «لَا تُقَدِّمُوا رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ» ... (وَإِلَّا يَصُومُهُ الْخَوَاصُّ وَيُفْطِرُ غَيْرُهُمْ بَعْدَ الزَّوَالِ) بِهِ يُفْتَى نَفْيًا لِتُهْمَةِ النَّهْيِ. الدر المختار ۳۸۱/۲ كتاب الصوم سبب صوم رمضان. فتاوى فريديه ج۴ ص۱۰۸.

(۱) قال الحصكفي: وَكُلُّ مَنْ عَلِمَ كَيْفِيَّةَ صَوْمِ الشَّكِّ فَهُوَ مِنَ الْخَوَاصِّ وَإِلَّا فَمِنَ الْعَوَامِّ. وَالنِّيَّةُ) الْمُعْتَبَرَةُ هُنَا (أَنْ يَنْوِيَ التَّطَوُّعَ) عَلَى سَبِيلِ الْجَزْمِ (مَنْ لَا يَعْتَادُ صَوْمَ ذٰلِكَ الْيَوْمِ) .أَمَّا الْمُعْتَادُ فَحُكْمُهُ مَرَّ "أَيْ فِي قَوْلِهِ وَالصَّوْمُ أَحَبُّ إِنْ وَافَقَ صَوْمًا يَعْتَادُهُ." (وَلَا يَخْطُرُ بِبَالِهِ أَنَّهُ إِنْ كَانَ مِنْ رَمَضَانَ فَعَنْهُ). الدر المختار

قال ابن عابدين: فَعَامَّةُ الْمَشَايِخِ عَلَى أَنَّهُ يَنْبَغِي لِلْقُضَاةِ وَالْمُفْتِينَ أَنْ يَصُومُوا تَطَوُّعًا وَيُفْتُوا بِذٰلِكَ خَاصَّتَهُمْ وَيُفْتُوا الْعَامَّةَ بِالْإِفْطَارِ وَهٰذَا يُفِيدُ أَنَّ التَّلَوُّمَ أَفْضَلُ فِي حَقِّ الْكُلِّ كَمَا فِي النَّهْرِ لٰكِنْ فِي الْهِدَايَةِ وَالْمُحِيطِ وَالْخَانِيَّةِ وَغَيْرِهَا أَنَّ الْمُخْتَارَ أَنْ يَصُومَ الْمُفْتِي بِنَفْسِهِ أَخْذًا بِالْاِحْتِيَاطِ، وَيُفْتِي الْعَامَّةَ بِالتَّلَوُّمِ إِلَى وَقْتِ الزَّوَالِ ثُمَّ بِالْإِفْطَارِ وَالتَّلَوُّمِ الْاِنْتِظَارِ. ۳۸۳/۲ كتاب الصوم سبب صوم رمضان. فتاوى فريديه ج۴ ص۱۰۸.

(۲) وَالدَّلِيلُ عَلَى فَرْضِيَّةِ صَوْمِ شَهْرِ رَمَضَانَ: اَلْكِتَابُ، وَالسُّنَّةُ، وَالْإِجْمَاعُ، وَالْمَعْقُولُ. أَمَّا الْكِتَابُ: فَقَوْلُهُ تَعَالَى ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ... البقرة: ۱۸۳﴾ وَقَوْلُهُ "كُتِبَ عَلَيْكُمْ" أَيْ فُرِضَ. وَقَوْلُهُ تَعَالَى ﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ. البقرة: ۱۸۵﴾.

وَأَمَّا السُّنَّةُ: فَقَوْلُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ، وَحَجِّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا» وَقَوْلُهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ: «أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمْ ←←←←←←←←←←

Scanned with CamScanner

څوک چې د دې د فرضيت نه انکار کوي هغه کافر دی(۱) فقهاؤ خو تر دې پورې ليکلي چې که يو کس په رمضان کې ښکاره روژې خوري نو داسې کس به قتلولې شي ، يعنی چې اسلامي حکومت وي نو أميرُ المؤمنين به دده د وژلو حکم اوکړي ، البته که اسلامي حکومت نه وُ نو بيا به د دې ناکاره کار سره په زړه کې نفرت اولري . (۲)

بغير عُذره روژه خوړونکې فاسق دی

کوم کس چې بغير د شرعي عُذر نه روژې نه نيسي نو داسې کس فاسق و فاجر او د ګناه کبيره مُرتکِب دی . (۳)

←←←←← وَصَلُّوا خَمْسَكُمْ وَصُومُوا شَهْرَكُمْ وَحُجُّوا بَيْتَ رَبِّكُمْ وَ أَدُّوا زَكَاةَ أَمْوَالِكُمْ طَيِّبَةً بِهَا أَنْفُسُكُمْ تَدْخُلُوا جَنَّةَ رَبِّكُمْ » . وَأَمَّا الْإِجْمَاعُ : فَإِنَّ الْأُمَّةَ أَجْمَعَتْ عَلَى فَرْضِيَّةِ شَهْرِ رَمَضَانَ . لَا يَجْحَدُهَا إِلَّا كَافِرٌ . وَأَمَّا الْمَعْقُولُ فَمِنْ وُجُوهٍ .... بدائع الصنائع ۲/ ۷۵ كِتَابُ الصَّوْمِ . وهكذا في " نضرة النعيم ۷/ ۲۶۳۷ الصوم حكم الصوم

(۱) قال ابن عابدين" : إِعْلَمْ أَنَّ الْفَرْضَ مَا ثَبَتَ بِدَلِيلٍ قَطْعِيٍّ لَا شُبْهَةَ فِيهِ كَالْإِيمَانِ وَالْأَرْكَانِ الْأَرْبَعَةِ .... حَتَّى يَكْفُرَ جَاحِدُهُ وَيَفْسُقُ تَارِكُهُ بِلَا عُذْرٍ . رد المحتار على الدر المختار ۶/ ۳۱۳ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ

(۲) په درمختار کې ذکر دي : وَلَوْ أَكَلَ عَمْدًا شُهْرَةً بِلَا عُذْرٍ يُقْتَلُ . الدر المختار ۲/ ۴۱۳ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ . که يو کس د رمضان المبارک په مياشت کې قصداً بلا عُذره په ښکاره باندې خوراک څکاک کوي نو دا به قتلولې شي .

قال ابن عابدين" : قَالَ الشُّرُنْبُلَالِيُّ صُورَتُهَا : تَعَمَّدَ مَنْ لَا عُذْرَ لَهُ الْأَكْلَ جِهَارًا يُقْتَلُ ، لِأَنَّهُ مُسْتَهْزِئٌ بِالدِّينِ أَوْ مُنْكِرٌ لِمَا ثَبَتَ مِنْهُ بِالضَّرُورَةِ وَلَا خِلَافَ فِي حِلِّ قَتْلِهِ وَالْأَمْرِ بِهِ . رد المحتار على الدر المختار ۲/ ۴۱۴ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ .

(۳) قال الحافظ محمد الذهبي : اَلْكَبِيرَةُ السَّادِسَةُ إِفْطَارُ يَوْمٍ مِنْ رَمَضَانَ بِلَا عذر . وَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ عُذْرٍ وَلَا مَرَضٍ ، لَمْ يَقْضِهِ صِيَامُ الدَّهْرِ وَإِنْ صَامَهُ . صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ إِذَا جَامَعَ فِي رَمَضَانَ .

وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عرى الْإِسْلَامِ وقواعد الدين ثَلَاثٌ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَالصَّلَاةُ وَصَوْمُ رَمَضَانَ فَمَن ترك وَاحِدَةً مِنْهُنَّ فَهُوَ كَافِرٌ نَعُوذُ بِاللهِ من ذلك . الكبائر اَلْكَبِيرَةُ السَّادِسَةُ إفطار يوم من رمضان بلا عذر

قال ابن عابدين" : إِعْلَمْ أَنَّ الْفَرْضَ مَا ثَبَتَ بِدَلِيلٍ قَطْعِيٍّ لَا شُبْهَةَ فِيهِ كَالْإِيمَانِ وَالْأَرْكَانِ الْأَرْبَعَةِ .... حَتَّى يَكْفُرَ جَاحِدُهُ وَيَفْسُقُ تَارِكُهُ بِلَا عُذْرٍ . رد المحتار على الدر المختار ۶/ ۳۱۳ كِتَابُ الْأُضْحِيَّةِ

خو که څوک توبه اوباسي نو توبه يې قبليږي، البته ددې خوړل شوو روژو قضاء به راګرځوي (او کفاره به هم اداء کوي) صرف په توبه ويستلو سره دده ذمه نه فارغيږي.(۱)

قصدًا روژې خوړلو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي

کوم کس چې بغير د عذرِ شرعي نه قصدًا روژه ماته کړي (يعنی خوراک، څکاک او جماع او کړي) نو په دې سره روژه ماتيږي، دا کس به ددې روژو قضاء هم راوړي او کفاره به هم اداء کوي.

حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي:

أَنَّ رَجُلًا أَكَلَ فِي رَمَضَانَ، فَأَمَرَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «أَنْ يُعْتِقَ رَقَبَةً، أَوْ يَصُومَ شَهْرَيْنِ، أَوْ يُطْعِمَ سِتِّينَ مِسْكِينًا».(۲)

يو سړي په رمضان کې (قصدًا) خوراک اوکړو نبي عليه السلام هغه ته (د کفارې اداء کولو) حُکم اوکړو چې يا خو دې يو غلام آزاد کړي، يا دې دوه مياشتې (پرله پسې) روژې اونيسي، او يا دې شپيته مسکينانو ته (سهر او ماښام) خوراک ورکړي.

(نوټ: د کفارې په باره کې تفصيلي بحث روستو راروان دی. ابوالشمس علي عنه)

په روژې پورې ټوقې کول د کُفر سبب دی

کوم کس چې د روژې پورې ټوقې او خندا کوي نو په دې سره دا کس کافر کيږي، مثلًا بعضې بدبخته وايي چې روژه به هغه کس نيسي چې چا کره په کور کې خوراک نه وي، يا دا چې زمونږ په ولږې سره الله ﷻ ته په لاس څه ورځي؟ (نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ ذٰلِكَ)

په دې خبره ځان پوهه کړئ چې کوم کس بغير د شرعي عُذر نه روژې نه نيسي خو انکار ترې نه کوي نو په دې سره دا سړې فاسق و فاجر او ګناه ګار دی خو کافر نه دی.

---

(۱) قال الشرنبلالي: و صوم رمضان فرض عين اداء و قضاء على من اجتمع فيه اربعة اشياء ... امداد الفتاح شرح نورالايضاح كتاب الصوم ص ۶۵۲، فتاوى فريديه ج ۴ ص ۱۴۸.

(۲) سنن الدارقطني رقم الحديث ۲۳۰۸ كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ الْقُبْلَةِ لِلصَّائِمِ، و رقم الحديث ۲۳۹۷ بَابُ طُلُوعِ الشَّمْسِ بَعْدَ الْإِفْطَارِ.

خو چې څوک د روژې يا د شريعت د يو بل رُکن سپکاوې کوي نو په دې سره دا کس کافر کيږي، نېک اعمال يې ټول ختميږي.

لهذا د روژې پورې د ټوقې کولو يا د روژې متعلق داسې ناکاره الفاظو ويلو نه ځان ساتل په کار دي.

د روژې فرض کيدلو د پاره د عُمر حَد

روژه په بالغ مسلمان باندې فرض ده، که دا نارينه وي او که زَنانه. اوس د هلک د بلوغ نخه داده چې اِحتلام يې اوشي (يعنى شيطان يې تېرباسي او غُسل پرې واجب شي)، او د جينۍ د بلوغ نخه داده چې حيض يې راشي.

خو که په کوم هلک او جينۍ کې دا نخې رابنکاره نشي نو د پنځلس کاله عُمر ته رسيدلو سره په دوى باندې روژه فرض ده.[1]

(۱) قال العلامة الحصكفي رحمه الله: (بُلُوغُ الغُلَامِ بِالِاحْتِلَامِ وَالْإِحْبَالِ وَالْإِنْزَالِ) وَالْأَصْلُ هُوَ الْإِنْزَالُ (وَالْجَارِيَةِ بِالِاحْتِلَامِ وَالْحَيْضِ وَالْحَبَلِ) وَلَمْ يَذْكُرِ الْإِنْزَالَ صَرِيحًا لِأَنَّهُ قَلَّمَا يُعْلَمُ مِنْهَا (فَإِنْ لَمْ يُوجَدْ فِيهِمَا) شَيْءٌ (فَحَتَّى يَتِمَّ لِكُلٍّ مِنْهُمَا خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً بِهِ يُفْتَى) لِقِصَرِ أَعْمَارِ أَهْلِ زَمَانِنَا. الدرالمختار ۱۵۳/۶ كِتَابُ الْحَجْرِ فَصْلٌ بُلُوغُ الْغُلَامِ بِالِاحْتِلَامِ.

قال العلامه فخر الدين الزيلعي الحنفي رحمه الله: (بُلُوغُ الْغُلَامِ بِالِاحْتِلَامِ وَالْإِحْبَالِ وَالْإِنْزَالِ وَإِلَّا فَحَتَّى يَتِمَّ لَهُ ثَمَانِيَ عَشْرَةَ سَنَةً وَالْجَارِيَةُ بِالْحَيْضِ وَالِاحْتِلَامِ وَالْحَبَلِ وَإِلَّا فَحَتَّى يَتِمَّ لَهَا سَبْعَ عَشْرَةَ سَنَةً وَيُفْتَى بِالْبُلُوغِ فِيهِمَا بِخَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً). تبيين الحقائق شرح كنز الدقائق ۲۰۳/۵ كِتَابُ الْحَجْرِ فَصْلٌ بُلُوغُ الْغُلَامِ بِالِاحْتِلَامِ وَالْإِحْبَالِ وَالْإِنْزَالِ. ومثله في البحر الرائق ج۸ ص ۸۵. فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۴۲، فتاوى فريديه ج۴ ص ۹۷.

Scanned with CamScanner

ځنې خلقو ته د عُذر په وجه روژه نه نيول (خوړل) جائز دي

ځني خلق داسې دي چې هغوی ته د عُذر په وجه د رمضانُ المبارک روژې نه نيول (يعني خوَړل) جائز دي ، اول درته اِجمالاً د هغې تذکره کوم ،بيا به يې تفصيلاً د دلائلو سره ذکر کوم

(اِجمالي بيان)

۱ . شرعي مسافر ته په سفر کې روژه نيول او نه نيول دواړه جائز دي ، که دده ته په سفر کې تکليف وي او که نه. خو که دده ته په دې سفر کې څه تکليف نه وُ نو بيا روژه نيول بهتر دي .

۲ . کوم کس چې داسې بيمار وي چې په روژې نيولو سره دده د مرګ خطره وي ، يا دده د يو آندام ضائع کيدلو خطره وي ، يا د مرض زياتيدلو خطره وي ، يا دا چې زر به جوړ نشي ، يا في الحال ښه وي خو د روژې په نيولو سره د مرض پيدا کيدلو قوي يَره وي ، او دې مذکوره کسانو ته يو مسلمان ماهِر ډاکټر (او طبيب) د روژې نه نيولو مشوره ورکړي ، يا بغير د ډاکټر نه دده ذاتي تجربه او پُوخ يقين وي چې ماته روژه نقصان راکوي نو داسې خلقو د پاره روژه خوَړل جائز دي . که ددې بيماری نه ښه شو نو ددې خوَړل شوو روژو قضاء به راوړي . او که دا مرض دائمي وي ، د جوړيدو امکان نه لري نو بيا به د هرې روژې په عوض کې يوه فِديه ورکړي .

۳ . کومه ښځه چې حامله وي او په روژې نيولو سره ديته پخپله يا ددې حمَل ته خطره وي نو ديته روژه خوَړل جائز دي.

همدارنګې کومه ښځه چې ورو کي ماشوم ته تِي (سِينه) ورکوي ، او په روژې نيولو سره دې ماشوم ته خطره وي (مثلا په دې کې شُودهُ اوچيږي ، او ماشوم خرابيږي) نو ديته روژه خوَړل جائز دي .

خو که ددې ښځې خاوند مالدار وُ او ددې ماشوم د خوراک د پاره يې څه بل اِنتظام کولې شو نو بيا به دا روژه نيسي .

البته که دې ماشوم بل څيز نه خوړو ، يا وريا ندې خراب راتللو نو بيا به دا مور روژه نه نيسي ، روستو به ددې روژو قضاء راوړي .

۴ . حائضې او نِفاسې ښځې ته روژه خوړل جائز دي .

۵ . شیخ فاني یعني کوم سړی یا ښځه چې دومره بوډاګان شوي وي چې د روژې لرلو قدرت بالکل نه لري نو دوی به روژې نه نیسي ، بلکه د هرې روژې په عِوض کې به یوه فِدیه ورکوي .

(تفصیلي بیان ، سره د دلائلو)

اوس درته د مذکوره مسائلو پوره تفصیل د دلائلو سره ذکر کوم :

مسافر او مریض ته روژه خوړل جائز دي

۱ . په قرآن مجید سورة بقره کې لکه څرنګې چې د روژې د فرضیت اِعلان شوی نو همدغه شان په دې کې د مسافر او مریض د پاره د روژې نه نیولو اجازت هم ورکړل شوی چې دوی به د سفر او بیمارۍ نه پس دا روژې نیسي ، او دا اجازت دوی ته د آسانۍ په خاطر ورکړل شوی . الله تعالی فرمایي :

﴿ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ﴾ (۱)

ترجمه : پس څوک چې په تاسو کې د رمضان میاشت اومومي نو هغه دې (ضرور) ددې روژې اونیسي ، او څوک چې مریض وي یا په سفر باندې وي نو هغه دې په نورو ورځو کې ددې شمیر پوره کړي ، الله تعالی په تاسو باندې آساني کول غواړي ، او په تاسو باندې سختي کول نه غواړي .

یعنی که چاته په سفر یا بیمارۍ کې د رمضان المبارک روژې نیول ګران وي نو هغه ته د روژې خوړلو اِجازت شته ، بیا چې کله مسافر په کور شي یا مریض ښه شي نو دوی به ددې خوړل شوو روژو قضاء په نورو ورځو کې راوړي .

(۱) البقرة آیة ۱۸۵ .

فائده : ددې آيت نه دا هم معلومه شوه چې مسافر او مريض ته د روژې خوړلو اجازت د آسانۍ د پاره ورکړل شوی ، لهذا د علماؤ په دې خبره باندې اتفاق دی چې شرعي مسافر ته په سفر کې روژه نيول او نه نيول دواړه جائز دي ۰ (۱)

مسئله : که مسافر ته په سفر کې تکليف وي او که نه خو ده ته روژه نيول او نه نيول دواړه جائز دي . البته که ده ته په دې سفر کې څه تکليف نه وُ نو بيا روژه نيول بهتر دي ، او همدا عزيمت دی . (۲)

---

(۱) عَنْ أَبِي سَعِيْدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِسِتَّ عَشْرَةَ مَضَتْ مِنْ رَمَضَانَ، فَمِنَّا مَنْ صَامَ وَمِنَّا مَنْ أَفْطَرَ. فَلَمْ يَعِبِ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ، وَلَا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ. صحيح مسلم كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ جَوَازِ الصَّوْمِ وَالْفِطْرِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ لِلْمُسَافِرِ فِي غَيْرِ مَعْصِيَةٍ ... رقم الحديث ۹۳ (۱۱۱۶) ، مشكوة المصابيح باب صوم المسافر الفصل الاول رقم الحديث ۲۰۲۰ (۲) .

(۲) قال برهان الدين": (وَإِنْ كَانَ مُسَافِرًا لَا يَسْتَضِرُّ بِالصَّوْمِ فَصَوْمُهُ أَفْضَلُ، وَإِنْ أَفْطَرَ جَازَ) لِأَنَّ السَّفَرَ لَا يَعْرَى عَنِ الْمَشَقَّةِ فَجُعِلَ نَفْسُهُ عُذْرًا . الهداية كتاب الصوم فصل في من كان مريضا في رمضان ۱۲۳/۱ طبع دار احياء التراث العربي بيروت لبنان. هكذا في فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۹۱ باب الاعذار المبيحة للافطار .

قال ابن نجيم": (قَوْلُهُ: وَلِلْمُسَافِرِ وَصَوْمُهُ أَحَبُّ إِنْ لَمْ يَضُرَّهُ) أَيْ جَازَ لِلْمُسَافِرِ الْفِطْرُ؛ لِأَنَّ السَّفَرَ لَا يَعْرَى عَنِ الْمَشَقَّةِ فَجُعِلَ فِي نَفْسِهِ عُذْرًا بِخِلَافِ الْمَرَضِ ؛ لِأَنَّهُ قَدْ يَخِفُّ بِالصَّوْمِ فَشَرَطَ كَوْنَهُ مُفْضِيًا إِلَى الْحَرَجِ وَإِنَّمَا كَانَ الصَّوْمُ أَفْضَلَ إِنْ لَمْ يَضُرَّهُ لِقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ . البقرة ۱۸۴ ﴾ وَلِأَنَّ رَمَضَانَ أَفْضَلُ الْوَقْتَيْنِ فَكَانَ فِيهِ الْأَدَاءُ أَوْلَى وَلَا يَرِدُ عَلَيْنَا الْقَصْرُ فِي الصَّلَوَاتِ فَإِنَّهُ وَاجِبٌ حَتَّى يَأْثَمَ بِالْإِتْمَامِ، لِأَنَّ الْقَصْرَ هُوَ الْعَزِيمَةُ وَتَسْمِيَتُهُمْ لَهُ رُخْصَةَ إِسْقَاطٍ مَجَازٌ . البحر الرائق شرح كنز الدقائق كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ فِي عَوَارِضِ الْفِطْرِ فِي رَمَضَانَ، و مثله في رد المحتار ج۲ ص ۴۲۱ كتاب الصوم فصل في العوارض .

قال الشرنبلالي": و صومه اي المسافر احبّ ان لم يضره لقوله تعالى : وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ. (البقرة آية ۱۸۴) ، امداد الفتاح شرح نورالايضاح ص ۶۹۹ فصل في العوارض المسافر . فتاوى فريديه ج۴ ص ۱۶۷ . هكذا في بدائع الصنائع كتاب الصوم فصل في حكم من افسد صومه ، الفتاوى الهنديه كتاب الصوم الباب الخامس في الاعذار المبيحة للافطار ۲۰۷/۱ .

Scanned with CamScanner

۲. د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی، د حضرت عائشې رضي الله عنها نه روايت دی چې حمزه بن عمرو اسلمي ﷺ د نبي کريم ﷺ نه پوښتنه اوکړه:

أَأَصُومُ فِي السَّفَرِ؟ آيا زه په سفر کې روژه اونيسم؟ حالانکه ده به ډيرې روژې نيوی.

نبي عليه السلام ورته وفرمايل: إِنْ شِئْتَ فَصُمْ، وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ.

که ستا خوښه وي نو روژه اونيسه، او که خوښه دې وي نو ماته يې کړه (يعنی مه يې نيسه). (۱)

۳. پيغمبر عليه السلام خپل اُمت ته په عملي طريقې سره هم دا خودلي چې کله دوی پخپله په سفر کې روژه نيولې هم ده، او ماته کړې يې هم ده. (۲)

البته که مسافر ته په سفر کې د روژې نيولو په وجه نقصان رسيدو نو بيا روژه نه نيول بهتر دي.

د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی: حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې يو ځل رسول الله صلی الله عليه وسلم په يو سفر کې وُ نو دوی (په يو ځای کې) د خلقو يوه ډله اوليده، او يو کس يې اوليد چې (هغه د نمر نه بچ کولو د پاره) په هغه باندې سوري کړل شوې وُ. نبي عليه السلام پوښتنه اوکړه:

---

(۱) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَّ حَمْزَةَ بْنَ عَمْرٍو الأَسْلَمِيَّ قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَأَصُومُ فِي السَّفَرِ؟ وَكَانَ كَثِيرَ الصِّيَامِ. فَقَالَ: «إِنْ شِئْتَ فَصُمْ، وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ». صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ الصَّوْمِ فِي السَّفَرِ وَالإِفْطَارِ رقم الحديث ۱۹۴۳، صحيح مسلم كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ التَّخْيِيرِ فِي الصَّوْمِ وَالْفِطْرِ فِي السَّفَرِ رقم الحديث ۱۰۳(۱۱۲۱)، سنن الترمذي رقم ۷۱۱، سنن ابن ماجة رقم ۱۶۶۲.

(۲) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ المَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ، فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ عُسْفَانَ، ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَرَفَعَهُ إِلَى يَدَيْهِ لِيُرِيَهُ النَّاسَ، فَأَفْطَرَ حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ، وَذَلِكَ فِي رَمَضَانَ". فَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَقُولُ: «قَدْ صَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَفْطَرَ، فَمَنْ شَاءَ صَامَ، وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَ». صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَنْ أَفْطَرَ فِي السَّفَرِ لِيَرَاهُ النَّاسُ، صحيح مسلم باب جواز الصوم والفطر في شهر رمضان للمسافر...

وفي رواية: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «كَانَ يَصُومُ فِي السَّفَرِ وَيُفْطِرُ». مسند ابي داؤد الطيالسي رقم الحديث ۲۷۹۹، مسند احمد رقم الحديث ۳۸۱۳، ورقم ۳۸۶۷، المعجم الكبير للطبراني رقم ۱۳۱۲۳.

Scanned with CamScanner

مَا هٰذَا؟ دا څه معامله ده ؟

هغوی ورته وویل : دا روژه دار دی (چې د کمزورۍ په وجه راغورځیدلی دی ، خلق ورته راجمع شوي دي ، سوري یې ورباندې کوي) . پیغمبر ﷺ وفرمایل :

لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصَّوْمُ فِي السَّفَرِ . (۱) په سفر کې روژه نیول نیکي نده .

یعنی که چیرته په سفر کې د روژې نیولو په وجه یو کس ډیر خرابیږي او نور خلق هم ورسره په تکلیف کیږي حالانکه شریعت ده ته د روژې خوړلو اِجازت ورکړی نو بیا داسې روژه نیول څه نیکي نده ، بلکه ده ته په رُخصت باندې عمل کول په کار دي ، روستو به صرف ددې قضاء راواوګرځوي .

نوټ : د مسافر نه مراد هغه کس دی چې شرعي مسافر وي . (۲)

ضروري تنبیه : په فتاوی عثمانیه کې ذکر دي : مسافر چې په سفر کې وي نو ده ته خو روژه نیول او نه نیول دواړه جائز دي . همدارنګې که یو کس د سهر داخلیدو نه مخکې د کور نه په سفر اووځي نو ده ته هم د روژې نیولو او نه نیولو اجازت شته .

---

(۱) عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ ، فَرَأَى زِحَامًا وَرَجُلًا قَدْ ظُلِّلَ عَلَيْهِ ، فَقَالَ: « مَا هٰذَا ؟ » ، فَقَالُوا: صَائِمٌ ، فَقَالَ : « لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصَّوْمُ فِي السَّفَرِ » . صحیح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِمَنْ ظُلِّلَ عَلَيْهِ ... رقم ۱۹۴۶ ، صحیح مسلم رقم ۹۲(۱۱۱۵) باب جواز الصوم والفطر في شهر رمضان للمسافر ... صحیح ابن حبان رقم ۳۵۵۲ .

(۲) که یو کس ځای په ځای د ضروري قیام کولو باوجود د درې شواروزه درمیاني منزل کولو سره د سفر په اراده روان شي نو داسې کس شرعي مسافر دی ، په موجوده دور کې علماؤ د شرعي سفر د پاره اته څلویښت (۴۸) میله ، یا اته اویا (۷۸) کلومیټره فاصله مقرر کړې .
(یعنی که نن صبا یو کس د اته څلویښت (۴۸) میله ، یا اته اویا (۷۸) کلومیټره فاصله سفر کولو په اراده روان شي نو داسې کس به شرعي مسافر وي) په داسې کس باندې به د شرعي سفر احکام مرتب کولی شي . ددې مذکوره مقدار نه کم سفر کوونکې شرعي مسافر نه دی . فتاوی عثمانیه ج ۳ ص ۶۲ ، ۶۳ صلوة المسافر .

نوټ : د شرعي مسافر او سفر متعلق تفصیلي احکام په اتم جلد کې په فقهي مسائلو کې تیر شوي ، هلته یې اوګوره . ابوالشمس عفي عنه .

خو که یو کس مقیم وُ ، روژه یې نیولې وه او په نیمائي ورځ په سفر روان شو نو اوس ده ته په سفر کې صرف د همدې ورځې د روژې ماتولو اجازت نشته ، بلکه ددې ورځې روژه به پوره کوي، ځکه چې کله دې د ورځې په شروع کې مقیم وُ نو ده ته د مُقیمینو خطاب متوجّه دی ، او مقیم به روژه پوره کوي .

خو که ده د سفر شروع کولو نه پس د همدې ورځې روژه ماته کړه نو صرف قضاء وریاندې لازم ده ، کفاره وریاندې نشته . (۱)

(البته بیا چې په دویمه یا دریمه یا زیاتې ورځې په سفر کې وي نو ده ته روژه نیول او نه نیول دواړه جائز دي) .

په فتاوی محمودیه کې ذکر دي چې که یو کس په نیمائي ورځې سفر شروع کړي او ده ته په دې سفر کې ډیر مشقت او مشکلات وي نو بیا د همدې ورځې روژه هم ماتولې شي . (۲)

---

(۱) (اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْأَعْذَارِ الَّتِي تُبِيحُ الْإِفْطَارَ : مِنْهَا السَّفَرُ) الَّذِي يُبِيحُ الْفِطْرَ وَهُوَ لَيْسَ بِعُذْرٍ فِي الْيَوْمِ الَّذِي أَنْشَأَ السَّفَرَ فِيهِ كَذَا فِي الْغِيَاثِيَّةِ . فَلَوْ سَافَرَ نَهَارًا لَا يُبَاحُ لَهُ الْفِطْرُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ ، وَإِنْ أَفْطَرَ لَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ . الفتاوى الهندية ۲۰۶/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْأَعْذَارِ الَّتِي تُبِيحُ الْإِفْطَارَ ، مراقي الفلاح شرح نور الإيضاح ۲۵۸/۱ كتاب الصوم فصل في العوارض

... بِخِلَافِ الْيَوْمِ الَّذِي سَافَرَ فِيهِ لِأَنَّهُ كَانَ مُقِيمًا فِي أَوَّلِ الْيَوْمِ فَدَخَلَ تَحْتَ خِطَابِ الْمُقِيمِينَ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ فَلَزِمَهُ إِتْمَامُهُ حَتْمًا . فَأَمَّا الْيَوْمُ الثَّانِي ، وَالثَّالِثُ فَهُوَ مُسَافِرٌ فَلَا يَدْخُلُ تَحْتَ خِطَابِ الْمُقِيمِينَ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۵/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ . فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۲۳۲ باب في العوارض .

قال قاضي خان رحمه الله : لو أصبح المقيم صائماً ثم سافر فأفطر بعد ذلك لا كفارة عليه . فتاوى قاضي خان ج۱ ص ۱۰۳ الفصل السابع فيما يسقط الكفارة ومالا يسقط . فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۹۴ .

يباح الفطر للمسافر بشرط أن يكون السفر مسافة تبيح قصر الصلاة على ما تقدم تفصيله ، وبشرط أن يشرع فيه قبل طلوع الفجر بحيث يصل إلى المكان الذي يبدأ فيه قصر الصلاة قبل طلوع الفجر ، فإن كان السفر لا يبيح قصرها لم يجز له الفطر ... فإذا شرع في السفر بعد طلوع الفجر حرم عليه الفطر ، فلو أفطر فعليه القضاء دون الكفارة . الفقه على المذاهب الأربعة كتاب الصيام الأعذار المبيحة للفطر الفطر بسبب السفر ۵۲۱/۱

(۲) "وللمسافر" الذي أنشأ السفر قبل طلوع الفجر إذ لا يباح له الفطر بإنشائه ←←←←←←←←←

كه مسافر په سفر كې يا مريض په مريضتيا كې وفات شي

كه يو مسافر په سفر كې وفات شي ، يا مريض په مريضتيا كې وفات شي ، يا يو بل معذور د عُذر په دَوران كې وفات شي او دوى ته د روژې نيولو موقع ملاؤ نشي نو د دوى نه ددې روژو فرضيت ساقط دى ، يعنى په دوى باندې ددې قضاء نشته ، همدارنګې په دوى باندې د مرګ په وخت كې ددې روژو فديه وركولو وصيت هم لازم نه دى .

البته دده د پاره مستحب دي چې د فِديې وركولو وصيت اوكړي نو دا به دده د مال د دريمې حصې نه وركولې شي .

او كه چاته د سفر يا عُذر نه پس د تهولو خوَړل شوو روژو موقع ملاؤ شوه نو په ده باندې ددې قضاء لازم ده ، خو كه ده قضاء رااُونه ګرځولو نو د مرګ په وخت په ده باندې د فِديې وركولو وصيت لازم دي ، كه وصيت يې اونكړو او وارثانو په خپله خوښه د خپلې حصې نه دده د طرف نه فِديه وركړه نو اُميد شته چې دده ذِمه فارغه شي . (۱)

←←←←← يعنى ما أصبح صائما بخلاف ما لو حلّ به مرض بعده فله "الفطر" . مراقي الفلاح شرح نور الإيضاح ۲۵۸/۱ كتاب الصوم فصل في العوارض ، مجمع الانهر ۳۷۲/۱ فصل يباح الفطر لمريض ، فتاوى تاتارخانية ۳۸۳/۲ كتاب الصوم الفصل السابع في الاسباب المبيحة للفطر .

"و" جاز الفطر "لمن حصل له عطش شديد وجوع" الفرط "يخاف منه الهلاك" أو نقصان العقل أو ذهاب بعض الحواس . مراقي الفلاح ۲۵۸/۱ كتاب الصوم فصل في العوارض ، مجمع الانهر ۳۶۶/۱ فصل هل يباح الفطر ، تاتارخانية ۳۸۷/۲ كتاب الصوم الفصل السابع ، فتاوى محموديه ج۱۵ ص ۲۲۱ وه مجبوریاں جن سے افطار جائز ہوتا ہے .

(۱) وَأَمَّا بَيَانُ شَرَائِطِ وُجُوبِهِ فَمِنْهَا الْقُدْرَةُ عَلَى الْقَضَاءِ حَتَّى لَوْ فَاتَهُ صَوْمُ رَمَضَانَ بِعُذْرِ الْمَرَضِ أَوِ السَّفَرِ وَلَمْ يَزَلْ مَرِيضًا أَوْ مُسَافِرًا حَتَّى مَاتَ لَقِيَ اللهَ وَلَا قَضَاءَ عَلَيْهِ، لِأَنَّهُ مَاتَ قَبْلَ وُجُوبِ الْقَضَاءِ عَلَيْهِ، لَكِنَّهُ إِنْ أَوْصَى بِأَنْ يُطْعَمَ عَنْهُ صَحَّتْ وَصِيَّتُهُ وَإِنْ لَمْ يَجِبْ عَلَيْهِ، وَيُطْعَمُ عَنْهُ مِنْ ثُلُثِ مَالِهِ لِأَنَّ صِحَّةَ الْوَصِيَّةِ لَا تَتَوَقَّفُ عَلَى الْوُجُوبِ كَمَا لَوْ أَوْصَى بِثُلُثِ مَالِهِ لِلْفُقَرَاءِ أَنَّهُ يَصِحُّ، وَإِنْ لَمْ يَجِبْ عَلَيْهِ شَيْءٌ كَذَا هٰذَا . فَإِنْ بَرِئَ الْمَرِيضُ أَوْ قَدِمَ الْمُسَافِرُ وَأَدْرَكَ مِنَ الْوَقْتِ بِقَدْرِ مَا فَاتَهُ يَلْزَمُهُ قَضَاءُ جَمِيعِ مَا أَدْرَكَ، لِأَنَّهُ قَدَرَ عَلَى الْقَضَاءِ لِزَوَالِ الْعُذْرِ، فَإِنْ لَمْ يَصُمْ حَتَّى أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَعَلَيْهِ أَنْ يُوصِيَ بِالْفِدْيَةِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۳/۲ كتاب الصوم فَصْلٌ حُكْمُ الصَّوْمِ الْمُؤَقَّتِ إِذَا فَاتَ عَنْ وَقْتِهِ . ←←←←←←←←←←←←←←←←←

کوم ډرائيور چې هميشه په سفر کې وي د هغه د پاره د روژو حکم

په کې هيڅ شک نشته د شرعي مسافر د پاره د روژې نيولو او نه نيولو دواړه اجازت شته خو ددې دا مطلب ندی چې ګني مسافر ته روژه معاف ده، بلکه ددې خوړل شوو روژو قضاء په ده باندې لازم ده.

لهذا که مسافر ته په سفر کې تکليف نه وي نو بيا دده د پاره روژه بهتر ده. (۱)

او که تکليف ورته وُ نو بيا يې خوړلې شي. (۲)

اوس که ده ته د ډرائيورۍ په وجه د قضاء راګرځولو موقع نه ملاويده نو دا به يوه مياشت چُهټي (رُخصت) راواخلي، او په دې کې به ددې خوړل شوو روژو قضاء راوګرځوي

←←←←← وَلَوْ فَاتَ صَوْمُ رَمَضَانَ بِعُذْرِ الْمَرَضِ أَوْ السَّفَرِ وَاسْتَدَامَ الْمَرَضُ وَالسَّفَرُ حَتَّى مَاتَ لَا قَضَاءَ عَلَيْهِ لَكِنَّهُ إنْ أَوْصَى بِأَنْ يُطْعَمَ عَنْهُ صَحَّتْ وَصِيَّتُهُ، وَإِنْ لَمْ تَجِبْ عَلَيْهِ وَيُطْعَمُ عَنْهُ مِنْ ثُلُثِ مَالِهِ فَإِنْ بَرِئَ الْمَرِيضُ أَوْ قَدِمَ الْمُسَافِرُ. وَأَدْرَكَ مِنَ الْوَقْتِ بِقَدْرِ مَا فَاتَهُ فَيَلْزَمُهُ قَضَاءُ جَمِيعِ مَا أَدْرَكَ فَإِنْ لَمْ يَصُمْ حَتَّى أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَعَلَيْهِ أَنْ يُوصِيَ بِالْفِدْيَةِ . الفتاوى الهندية ۲۰۷/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْأَعْذَارِ الَّتِي تُبِيحُ الْإِفْطَارَ
فتاوى حقانيه ج۴ ص ۲۲۲، وص ۱۸۷ كتاب الصوم.

(۱) (وَيُنْدَبُ لِمُسَافِرٍ الصَّوْمُ)... (إنْ لَمْ يَضُرَّهُ) . الدرالمختار ۴۲۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ . فتاوى حقانية ج۴ ص ۲۳۹ كتاب الصوم.

قال برهان الدين: (وَإِنْ كَانَ مُسَافِرًا لَا يَسْتَضِرُّ بِالصَّوْمِ فَصَوْمُهُ أَفْضَلُ، وَإِنْ أَفْطَرَ جَازَ) لِأَنَّ السَّفَرَ لَا يَعْرَى عَنِ الْمَشَقَّةِ فَجُعِلَ نَفْسُهُ عُذْرًا . الهداية كتاب الصوم فصل في من كان مريضا في رمضان ۱۲۳/۱ طبع دار احياء التراث العربي بيروت لبنان. هكذا في فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۹۱ باب الاعذار المبيحة للافطار.

قال ابن نجيم: (قَوْلُهُ: وَلِلْمُسَافِرِ وَصَوْمُهُ أَحَبُّ إنْ لَمْ يَضُرَّهُ) أَيْ جَازَ لِلْمُسَافِرِ الْفِطْرُ؛ لِأَنَّ السَّفَرَ لَا يَعْرَى عَنِ الْمَشَقَّةِ فَجُعِلَ فِي نَفْسِهِ عُذْرًا بِخِلَافِ الْمَرَضِ، لِأَنَّهُ قَدْ يَخِفُّ بِالصَّوْمِ فَشَرَطَ كَوْنَهُ مُفْضِيًا إلَى الْحَرَجِ وَإِنَّمَا كَانَ الصَّوْمُ أَفْضَلَ إنْ لَمْ يَضُرَّهُ لِقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ﴾ . البقرة: ۱۸۴ . البحر الرائق شرح كنز الدقائق كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ فِي عَوَارِضِ الْفِطْرِ فِي رَمَضَانَ.

(۲) ﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ البقرة آية ۱۸۵

ځکه په مستقل ډول دا ئیوری کولو سره خو د روژو طاقت نه ختمیږي.(۱)

په فتاوی دارالعلوم دیوبند کې ذکر دي چې کوم کس همیشه مسافر وي مثلاً په ریل گاډي یا هوائي جهاز کې نوکر وي نو داسې مسافر چې تر څو پورې په یو ځای کې د پنځلس (۱۵) ورځو اقامت نیت نه وي کړی نو دا مسافر حسابیږي، او مسافر ته په سفر کې د روژې خوړلو اجازت شته، خو د سفر ختمیدلو نه روستو ددې روژو قضاء په ده باندې لازم ده. که (موقع یې پیدا کړه او) قضاء یې را اونه گرځوله نو د مرګ په وخت به ددې روژو د فِدیې وصیت کوي. که بغیر د فِدیې د وصیت نه مړ شو نو مؤاخذه به یې کیږي.(۲)

چې په روژې سره د مرګ. یا اَندام ضائع کیدلو. یا مرض زیاتیدلو خطره وي

کله چې یو کس داسې بیمار وي چې په روژې نیولو سره ده د مرګ خطره وي، یا ده د یو اَندام ضائع کیدلو خطره وي، یا د مرض زیاتیدلو خطره وي، یا دا چې زر به جوړ نشي، یا فی الحال به وي خو د روژې په نیولو سره د مرض پیدا کیدلو قوي یَره وي، او دې مذکوره کسانو ته یو مسلمان ماهر ډاکټر (او طبیب) د روژې نه نیولو مشوره ورکړي، یا بغیر د ډاکټر نه ده ذاتي تجربه او پوخ یقین وي چې ماته روژه نقصان راکوي نو دداسې خلقو د پاره روژه خوړل جائز دي. که ددې بیمارۍ نه ښه شو او قضاء را اگرځولو موقع یې اوموندله نو ددې خوړل شوو روژو قضاء به راوړي.(۳)

---

(۱) فتاوی عثمانیة ج۳ ص ۲۳۹ کتاب الصوم.

(۲) قال الحصكفيّ: (لِمُسَافِرٍ) سَفَرًا شَرْعِيًّا... (الْفِطْرُ يَوْمَ الْعُذْرِ إلَّا السَّفَرَ كَمَا سَيَجِيءُ) (وَقَضَوْا) لُزُومًا (مَا قَدَرُوا بِلَا فِدْيَةٍ وَ) بِلَا (وَلَاءٍ)... (فَإِنْ مَاتُوا فِيهِ) أَيْ فِي ذَلِكَ الْعُذْرِ (فَلَا تَجِبُ) عَلَيْهِمْ (الْوَصِيَّةُ بِالْفِدْيَةِ) لِعَدَمِ إدْرَاكِهِمْ عِدَّةً مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ (وَلَوْ مَاتُوا بَعْدَ زَوَالِ الْعُذْرِ وَجَبَتْ) الْوَصِيَّةُ بِقَدْرِ إدْرَاكِهِمْ عِدَّةً مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ. الدرالمختار ۲/۴۲۱ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ. فتاوی دارالعلوم دیوبند ج۶ ص ۴۰۱ کتاب الصوم.

(۳) في الهندية: (وَمِنْهَا الْمَرَضُ) الْمَرِيضُ إذَا خَافَ عَلَى نَفْسِهِ التَّلَفَ أَوْ ذَهَابَ عُضْوٍ يُفْطِرُ بِالْإِجْمَاعِ، وَإِنْ خَافَ زِيَادَةَ الْعِلَّةِ وَامْتِدَادَهَا فَكَذَلِكَ عِنْدَنَا، وَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ إذَا أَفْطَرَ كَذَا فِي الْمُحِيطِ ←←←←←←←←←←←←←←

او که دا مرض دائمي وي ، د جوړيدو امکان نه لري نو بيا به د هرې روژې په عوض کې يوه فِديه ورکړي .(۱)

نوټ : که د شوګر او ګردو مريض په داسې سخت حالت کې وي چې روژې نيولو سره د دوی مرض زياتيږي ، او مسلمان ډاکټر دوی د روژو نيولو نه منع کړي وي نو د دوی د پاره د روژې خوړلو اجازت شته ، چې کله ښه شول نو ددې روژو قضاء به راوړي ، او که مرض د ښه کيدلو نه ؤ نو د هرې روژې په عوض کې به يوه فِديه ورکړي (يعنی د هرې روژې په عِوض کې به پاؤ کم دوه سيره غنم يا ددې قيمت ورکړي .(۲)

روژه خوړلو کې د عادِل ډاکټر خبره معتبر ده ، نه د بې دينه

که يو مسلمان عادِل ديندار ه ډاکټر او حکيم چاته مشوره ورکړي چې تاته روژه نيول نقصاني ده ، يا ده په خپله بار بار تجربې او ظنِ غالب سره دا معلومه کړې وه چې زما دې بيمارۍ ته روژه نقصاني ده نو داسې کس ته روژه خوړل جائز دي ، روستو به ددې قضاء

ثُمَّ مَعْرِفَةُ ذٰلِكَ بِاجْتِهَادِ الْمَرِيْضِ ، وَالْاِجْتِهَادُ غَيْرُ مُجَرَّدِ الْوَهْمِ بَلْ هُوَ غَلَبَةُ ظَنٍّ عَنْ أَمَارَةٍ أَوْ تَجْرِبَةٍ أَوْ بِإِخْبَارِ طَبِيْبٍ مُسْلِمٍ غَيْرِ ظَاهِرِ الْفِسْقِ كَذَا فِيْ فَتْحِ الْقَدِيْرِ . وَالصَّحِيْحُ الَّذِيْ يَخْشٰى أَنْ يَمْرَضَ بِالصَّوْمِ فَهُوَ كَالْمَرِيْضِ هٰكَذَا فِي التَّبْيِيْنِ . الفتاوى الهندية ۲۰۷/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْأَعْذَارِ الَّتِيْ تُبِيْحُ الْإِفْطَارَ ، هكذا في بدائع الصنائع كتاب الصوم فصل في حكم من افسد صومه ۶۰۹/۲ .

قال الحصكفيؒ : (أَوْ مَرِيْضٍ خَافَ الزِّيَادَةَ) لِمَرَضِهِ وَصَحِيْحٍ خَافَ الْمَرَضَ ، وَخَادِمَةٍ خَافَتِ الضُّعْفَ بِغَلَبَةِ الظَّنِّ بِأَمَارَةٍ أَوْ تَجْرِبَةٍ أَوْ بِأَخْبَارِ طَبِيْبٍ حَاذِقٍ مُسْلِمٍ ..... (اَلْفِطْرُ) يَوْمَ الْعُذْرِ إِلَّا السَّفَرَ كَمَا سَيَجِيْءُ (وَقَضَوْا) لُزُوْمًا (مَا قَدَرُوْا بِلَا فِدْيَةٍ وَ) بِلَا (وَلَاءٍ) لِأَنَّهُ عَلَى التَّرَاخِيْ . الدرالمختار ۴۲۲/۲ كتاب الصوم فصل في العوارض . فتاوى فريديه ج۴ ص ۱۶۹ و ص ۱۷۳ و ص ۱۷۶ باب العوارض المبيحة للفطر ، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۹۵ ، فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۲۲۲ باب في العوارض . فتاوى دار العلوم ديوبند ج۶ ص ۲۹۸ ، هكذا في فتاوى محموديه ج۱۵ ص ۲۱۹ .

(۱) قال ابن عابدينؒ : اَلْمَرِيْضُ إِذَا تَحَقَّقَ الْيَأْسُ مِنَ الصِّحَّةِ فَعَلَيْهِ الْفِدْيَةُ لِكُلِّ يَوْمٍ مِنَ الْمَرَضِ . رد المحتار على الدر المختار ۴۲۷/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيْحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ . فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۹۵

(۲) قال ابن عابدينؒ : اَلْمَرِيْضُ إِذَا تَحَقَّقَ الْيَأْسُ مِنَ الصِّحَّةِ فَعَلَيْهِ الْفِدْيَةُ لِكُلِّ يَوْمٍ مِنَ الْمَرَضِ . رد المحتار على الدر المختار ۴۲۷/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيْحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ . فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۹۵ . فتاوى فريديه ج۴ ص ۱۸۰ ، فتاوى دار العلوم ديوبند ج۶ ص ۲۹۵ كتاب الصوم .

راګرځوي (او که مرض د جوړېدو نه وي نو د هرې روژې په عِوض کې به يوه فِديه ورکوي)

چونکه نن صبا د بعضې ډاکټرانو په زړونو کې د دِين اَهميت کم وي ، لهذا د داسې بې دِينه ډاکټرانو په خَله باندې روژه پرېخودل د شريعت خلاف خبره ده.(۱)

چې په روژې سره حامِلې يا ماشوم ته خطره وي

کومه ښځه چې حامله وي ، يا وړوکي ماشوم ته تې (سِينه) ورکوي ، او په روژې نيولو سره ديته په خپله ، يا دې حمل ته ، يا دې تي خُور ماشوم ته خطره وي نو ديته روژه خوړل جائز دي بيا به روستو ددې قضاء راوړي.

۱ . نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَضَعَ لِلْمُسَافِرِ الصَّوْمَ وَشَطْرَ الصَّلَاةِ ، وَعَنِ الْحُبْلَى وَالْمُرْضِعِ . (۲)

بېشکه الله تعالى د مسافر نه روژه او نيم مونځ معاف کړی (يعنى د روژې به روستو قضاء راوړي) ، او (همدارنګې) حامِلې او ماشوم ته سِينه (تې) ورکوونکې ښځې ته يې هم روژه معاف کړی.

يعنى که په روژه نيولو سره حامِلې او ماشوم ته سِينه ورکوونکې ښځې ته په خپله يا ددې بچي ته نقصان رسيدو نو فى الحال روژه نيول ورته معاف دي ، البته روستو به ددې قضاء راګرځوي.

۲ . امام بخاري رحمه الله فرمايي :

---

(۱) قَالَ الحصكفيُّ : (أَوْ مَرِيضٍ خَافَ الزِّيَادَةَ) لِمَرَضِهِ وَصَحِيحٍ خَافَ الْمَرَضَ ... بِغَلَبَةِ الظَّنِّ بِأَمَارَةٍ أَوْ تَجْرِبَةٍ أَوْ بِأَخْبَارِ طَبِيبٍ حَاذِقٍ مُسْلِمٍ مَسْتُورٍ . قال ابن عابدينَّ : (قَوْلُهُ مَسْتُورٍ) وَقِيلَ عَدَالَتُهُ شَرْطٌ وَجَزَمَ بِهِ الزَّيْلَعِيُّ وَظَاهِرُ مَا فِي الْبَحْرِ وَالنَّهْرِ ضَعْفُهُ . قُلْتُ : وَإِذَا أَخَذَ بِقَوْلِ طَبِيبٍ لَيْسَ فِيهِ هَذِهِ الشُّرُوطُ وَأَفْطَرَ فَالظَّاهِرُ لُزُومُ الْكَفَّارَةِ كَمَا لَوْ أَفْطَرَ بِدُونِ أَمَارَةٍ وَلَا تَجْرِبَةٍ لِعَدَمِ غَلَبَةِ الظَّنِّ وَالنَّاسُ عَنْهُ غَافِلُونَ . رد المحتار على الدر المختار ۲/۴۲۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ . فتاوى فريديه ج۴ ص ۱۷۳، ۱۷۴ .

(۲) سنن النسائي كتاب الصِّيَامِ وَضْعُ الصِّيَامِ عَنِ الْحُبْلَى وَالْمُرْضِعِ رقم الحديث ۲۳۱۵ وقال الالباني : حسنٌ. مسند احمد رقم ۲۰۳۲۶ ، صحيح ابن خزيمة رقم ۲۰۴۲ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم ۵۴۸۶ ، سنن ابن ماجه رقم ۱۶۶۷ ، سنن الترمذي باب ما جاء في الرخصة في الافطار للحبلى والمرضع رقم ۷۱۵ .

Scanned with CamScanner

قَالَ الحَسَنُ وَإِبْرَاهِيمُ: فِي المُرْضِعِ أَوِ الحَامِلِ إِذَا خَافَتَا عَلَى أَنْفُسِهِمَا أَوْ وَلَدِهِمَا تُفْطِرَانِ ثُمَّ تَقْضِيَانِ. (۱)

حسن بصري او ابراهيم نخعي رحمهما الله ماشوم ته سينه ورکوونکې ښځې او حاملې په باره کې فرمايي چې کله دوی په خپل ځان باندې يا په خپل بچي باندې يريدی نو دوی به روژه خوري، بيا به روسته ددې قضاء راګرځوي.

فقهاء کرامو هم دا مسئله په تفصيل سره ذکر کړې چې کومه زنانه وړوکي ماشوم ته سينه (شوده) ورکوي، او په روژې نيولو سره دا په خپله دومره کمزورې کيږي چې د هلاکت خطره يې وي. يا په روژې نيولو سره ددې شوده ختميږي (د ماشوم د خوراک د پاره څه بل انتظام هم نه وي) او ددې ماشوم د هلاکت خطره وي نو په دې دواړو صورتونو ديته روژه خوړل جائز دي، روستو به صرف ددې قضاء راوګرځوي، کفاره ورباندې نشته. (۲)

---

(۱) صحيح البخاري كِتَابُ تَفْسِيرِ القُرْآنِ بَابُ قَوْلِهِ: أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا...

(۲) (أَوْ حَامِلٍ أَوْ مُرْضِعٍ) أُمًّا كَانَتْ أَوْ ظِئْرًا عَلَى ظَاهِرِ (خَافَتْ بِغَلَبَةِ الظَّنِّ عَلَى نَفْسِهَا أَوْ وَلَدِهَا)... (الْفِطْرُ). الدر المختار ۴۲۲/۲ كتاب الصوم فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ، فتاوى دار العلوم ديوبند ج۶ ص ۲۸۹ و ص ۲۹۸.

وَأَمَّا حَبَلُ الْمَرْأَةِ وَإِرْضَاعُهَا: إِذَا خَافَتَا الضَّرَرَ بِوَلَدِهِمَا فَمُرَخَّصٌ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۷/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ.

(وَمِنْهَا حَبَلُ الْمَرْأَةِ، وَإِرْضَاعُهَا) الْحَامِلُ وَالْمُرْضِعُ إِذَا خَافَتَا عَلَى أَنْفُسِهِمَا أَوْ وَلَدِهِمَا أَفْطَرَتَا وَقَضَتَا، وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِمَا كَذَا فِي الْخُلَاصَةِ. الفتاوى الهندية ۲۰۷/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْأَعْذَارِ الَّتِي تُبِيحُ الْإِفْطَارَ. فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۲۳۳ كتاب الصوم باب في العوارض.

الحنفية قالوا: إذا خافت الحامل، أو المرضع الضرر من الصيام جاز لهما الفطر، سواء كان الخوف على النفس والولد معًا، أو على النفس فقط، أو على الولد فقط، ويجب عليهما القضاء عند القدرة بدون فدية، وبدون متابعة الصوم في أيام القضاء، ولا فرق في المرضع بين أن تكون أمًا أو مستأجرة للإرضاع، وكذا لا فرق بين أن تتعين لرضاع أو لا، لأنها إن كانت أمًا فالإرضاع واجب عليها ديانة، وإن كانت مستأجرة فالإرضاع واجب عليها بالعقد، فلا محيص عنه. الفقه على المذاهب الأربعة ۵۲۰/۱ كتاب الصيام الأعذار المبيحة للفطر خوف الحامل والمرضع الضرر من الصيام.

حائضې او نفاسې ښځې ته روژه خوړل جائز دي

حائضه او نِفاسه ښځه به مونځ او روژه پرېږدي، خو بيا به د روژې قضاء راګرځوي او د مونځ قضاء و ربانديې نشته. امام بخاري رحمه الله په دې باندې مستقل باب لېږولی:

" بَابٌ: اَلحَائِضُ تَترُكُ الصَّومَ وَالصَّلَاةَ " حائضه ښځه به روژه او مونځ پرېږدي.

بيا فرمائي ... إنَّ الحَائِضَ تَقضِي الصِّيَامَ وَلَا تَقضِي الصَّلَاةَ. (۱)

بشکه حائضه ښځه به د روژې قضاء راګرځوي ليکن د مونځ قضاء و ربانديې نشته.

علماؤ فرق دا ذکر کړی چې چونکه مونځ د ورځې پنځه پېرې اداء کيږي لهذا د حائضې او نفاسې د پاره ددې قضاء راګرځول دېر ګران دي نو ځکه په دوی د مونځ قضاء نشته. او روژه خو په کال کې صرف يو ځل فرض کيږي لهذا ددې قضاء راګرځول ګران ندي. (۲)

شيخ فاني ته روژې خوړل جائز دي

کوم سړي يا ښځه چې دومره بوډاګان شوي وي چې د روژې لرلو قدرت بالکل نه لري نو

(۱) صحيح البخاري كِتَابُ الصَّومِ بَابٌ: الحَائِضُ تَترُكُ الصَّومَ وَالصَّلَاةَ.

وفي رواية: عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: كُنَّا نَحِيضُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ نَطْهُرُ فَيَأْمُرُنَا بِقَضَاءِ الصِّيَامِ، وَلَا يَأْمُرُنَا بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ. هٰذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَقَدْ رُوِيَ عَنْ مُعَاذَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَيْضًا وَالعَمَلُ عَلَى هٰذَا عِنْدَ أَهْلِ العِلْمِ لَا نَعْلَمُ بَيْنَهُمْ اِخْتِلَافًا أَنَّ الحَائِضَ تَقْضِي الصِّيَامَ وَلَا تَقْضِي الصَّلَاةَ. سنن الترمذي أَبْوَابُ الصَّوْمِ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي قَضَاءِ الحَائِضِ الصِّيَامَ دُونَ الصَّلَاةِ رقم الحديث ۷۸۷

وفي رواية: وَعَنْ مُعَاذَةَ العَدَوِيَّةِ أَنَّهَا قَالَتْ لِعَائِشَةَ: مَا بَالُ الحَائِضِ تَقْضِي الصَّوْمَ وَلَا تَقْضِي الصَّلَاةَ؟ قَالَتْ عَائِشَةُ: كَانَ يُصِيبُنَا ذٰلِكَ فَنُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ. مشكاة المصابيح كتاب الصَّوْمِ بَابُ القَضَاءِ اَلفَصْلُ الأَوَّلُ رقم الحديث ۲۰۳۲ (۳)، صحيح مسلم رقم ۶۹ (۳۳۵).

(۲) قَوْلُهَا (فَنُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ) هٰذَا الحُكْمُ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ أَجْمَعَ المُسْلِمُونَ عَلَى أَنَّ الحائض والنفساء لاتجبُ عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَلَا الصَّوْمُ فِي الحَالِ، وَأَجْمَعُوا على أنه لايجب عَلَيْهِمَا قَضَاءُ الصَّلَاةِ وَأَجْمَعُوا عَلَى أَنَّهُ يَجِبُ عَلَيْهِمَا قَضَاءُ الصَّوْمِ. قَالَ العُلَمَاءُ وَالفَرْقُ بَيْنَهُمَا أَنَّ الصَّلَاةَ كَثِيرَةٌ مُتَكَرِّرَةٌ فَيَشُقُّ قَضَاؤُهَا بِخِلَافِ الصَّوْمِ فَإِنَّهُ يَجِبُ فِي السَّنَةِ مَرَّةً وَاحِدَةً. شرح النووي على مسلم (المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجاج) ۲۶/۴ كِتَابُ الحَيْضِ باب وجوب قضاء الصوم على الحائض دون الصلاة.

دوی به روژې نه نيسي ، بلکه د هرې روژې په عِوض کې به يوه فِديه ورکوي .

۱. په بخاري شريف کې دا روايت ذکر دی ، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي :

.... اَلشَّيْخُ الْكَبِيْرُ، وَالْمَرْأَةُ الْكَبِيْرَةُ لَا يَسْتَطِيْعَانِ أَنْ يَصُوْمَا ، فَيُطْعِمَانِ مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مِسْكِيْنًا .(۱)

... ډير بوډا سړي او ډيره بوډۍ ښځه چې کله دوئ د روژې نيولو طاقت نه لري نو دوی دې د هرې روژې په عِوض کې په يو مسکين باندې (سهر او ماښام) خوراک اوکړي .

يعنی د هرې روژې په عِوض کې دې يوه فِديه ورکړي .

۲. د ابن عباس رضي الله عنهما نه نقل دي :

رُخِّصَ لِلشَّيْخِ الْكَبِيْرِ أَنْ يُفْطِرَ، وَيُطْعِمَ عَلَى كُلِّ يَوْمٍ مِسْكِيْنًا وَلَا قَضَاءَ عَلَيْهِ .(۲)

د ډير بوډا د پاره (کوم چې په روژه قدرت نه لري) دا اِجازه ورکړې شوې چې دا روژه اُوخوري ، او د هرې ورځې د روژې په عِوض کې به يو مسکين ته خوراک (يعنی فِديه) ورکوي ، او په ده باندې د دې روژې قضاء نشته .

فقهاء کرامو هم دا مسئله ذکر کړی .(۳)

(۱) صحيح البخاري كِتَابُ تَفْسِيْرِ الْقُرْآنِ بَابُ قَوْلِهِ: أَيَّامًا مَعْدُوْدَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيْضًا... رقم الحديث ۴۵۰۵

(۲) المستدرک على الصحيحين للحاكم كتاب الصوم رقم الحديث ۱۶۰۷ وقال الحاكم : هَذَا حَدِيْثٌ صَحِيْحٌ عَلَى شَرْطِ الْبُخَارِيِّ، وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ وَفِيْهِ الدَّلِيْلُ . السنن الكبرى للبيهقي رقم ۸۳۱۸ .

وفي روايةٍ: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: « رُخِّصَ لِلشَّيْخِ الْكَبِيْرِ، وَالَّذِيْ يَأْخُذُهُ الْعُطَاشُ وَالْحَامِلِ أَنْ يُفْطِرُوْا فِيْ رَمَضَانَ » . المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۱۲۲۰۵ .

(۳) قال العلامة الحصكفيّ : (وَلِلشَّيْخِ الْفَانِيْ الْعَاجِزِ عَنِ الصَّوْمِ الْفِطْرُ وَيَفْدِيْ) وُجُوْبًا وَلَوْ فِيْ أَوَّلِ الشَّهْرِ وَبِلَا تَعَدُّدِ فَقِيْرٍ كَالْفِطْرَةِ لَوْ مُوْسِرًا وَإِلَّا فَيَسْتَغْفِرُ اللهَ . الدر المختار ۴۲۷/۲ فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيْحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ

وَكَذَا كَبِيْرُ السِّنِّ حَتَّى يُبَاحَ لِلشَّيْخِ الْفَانِيْ أَنْ يُفْطِرَ فِيْ شَهْرِ رَمَضَانَ لِأَنَّهُ عَاجِزٌ عَنِ الصَّوْمِ وَعَلَيْهِ الْفِدْيَةُ عِنْدَ عَامَّةِ الْعُلَمَاءِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۷/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ

په بعضې صورتونو کې نيولې روژه ماتول جائز دي

په بعضې صورتونو او عُذرونو کې شريعت انسان ته دا اِجازت ورکړی چې نيولې روژه ماته کړي ، بيا په روستو ددې قضاء راګرځوي .

بيا په دې عُذرونو کې بعضې داسې عُذرونه دي چې په هغې کې روژه ماتول صرف جائز ده ، او بعضې داسې دي چې په هغې کې روژه ماتول ضروري ده . (۱)

اول به درته اِجمالاً د هغې تذکره اوکړم . بيا به يې تفصيلاً ذکر کړم :

(اِجمالي بيان)

۱. په اِضطراري حالت کې روژه ماتول ضروري ده . يعنی که روژه دار داسې حالت ته اُورسي چې بغير د روژې ماتولو نه دده مرګ يقيني وي ، او ده ته د روژې ماتولو سخت ضرورت وي نو دداسې کس دپاره روژه ماتول ضروري ده ، که چيرته دې روژه ماته نکړي او په دې حالت کې وفات شي نو دا به ګناهګار وي .

← ← ← ← (وَمِنْهَا: كِبَرُ السِّنِّ) فَالشَّيْخُ الْفَانِي الَّذِي لَا يَقْدِرُ عَلَى الصِّيَامِ يُفْطِرُ وَيُطْعِمُ لِكُلِّ يَوْمٍ مِسْكِينًا كَمَا يُطْعِمُ فِي الْكَفَّارَةِ كَذَا فِي الْهِدَايَةِ. وَالْعَجُوزُ مِثْلُهُ كَذَا فِي السِّرَاجِ الْوَهَّاجِ. وَهُوَ الَّذِي كُلَّ يَوْمٍ فِي نَقْصٍ إلَى أَنْ يَمُوتَ كَذَا فِي الْبَحْرِ الرَّائِقِ. ثُمَّ إنْ شَاءَ أَعْطَى الْفِدْيَةَ فِي أَوَّلِ رَمَضَانَ بِمَرَّةٍ . وَإِنْ شَاءَ أَخَّرَهَا إلَى آخِرِهِ كَذَا فِي النَّهْرِ الْفَائِقِ . وَلَوْ قَدَرَ عَلَى الصِّيَامِ بَعْدَ مَا فَدَى بَطَلَ حُكْمُ الْفِدَاءِ الَّذِي فَدَاهُ حَتَّى يَجِبَ عَلَيْهِ الصَّوْمُ هَكَذَا فِي النِّهَايَةِ. الفتاوى الهندية ۲۰۷/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْأَعْذَارِ الَّتِي تُبِيحُ الْإِفْطَارَ .

قال عبدالرحمن جزري": لشيخ الهرم الفاني الذي لا يقدر على الصوم في جميع فصول السنة يفطر وتجب عن كل يوم فدية طعام مسكين . الفقه على المذاهب الأربعة ۵۲۳/۱ كتاب الصيام الأعذار المبيحة للفطر حكم الفطر لكبر السن ، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۷۷ . فتاوى دار العلوم ديوبند ج۶ ص ۲۸۸ .

(۱) اَلْأَعْذَارِ الْمُسْقِطَةِ لِلْإِثْمِ، وَالْمُؤَاخَذَةِ ... هِيَ الْمَرَضُ، وَالسَّفَرُ، وَالْإِكْرَاهُ. وَالْحَبَلُ، وَالرَّضَاعُ، وَالْجُوعُ وَالْعَطَشُ، وَكِبَرُ السِّنِّ. لَكِنْ بَعْضُهَا مُرَخِّصٌ، وَبَعْضُهَا مُبِيحٌ مُطْلَقٌ لَا مُوجِبٌ، كَمَا فِيهِ خَوْفُ زِيَادَةِ ضَرَرٍ دُونَ خَوْفِ الْهَلَاكِ فَهُوَ مُرَخِّصٌ ، وَمَا فِيهِ خَوْفُ الْهَلَاكِ فَهُوَ مُبِيحٌ مُطْلَقٌ بَلْ مُوجِبٌ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ .

۲ . تا څاپه سخت بيمار شي (مثلا په خېټه يې درد پيدا شي ، بلډپريشر يې دير اوخيجي ، يا بله سخته بيماري ورته پيدا شي) او بغير د روژې ماتولو نه دده د مرگ خطر وي ، يا يې د يو اندام ضائع كيدو خطره وي ، يا د بيمارۍ زياتيدو خطره وي نو داسې كس ته روژه ماتول جائز دي .

۳ . كه په انسان باندې ناڅاپه داسې تكليف راشي چې هغه د برداشت كولو نه وي ، او روژه نيول ورته سخت نقصان ورکوي نو په دې وخت كې روژه ماتول بهتر دي .

۴ . كومه ښځه چې حامِله وي (يعنى ماشوم يې په خېټه وي) او ددې سره دا يَره پيدا شي چې د روژې په وجه ماته يا ماشوم ته نقصان رسيږي نو ددې د پاره روژه ماتول جائز دي ، خو كه ماشوم ته سخت نقصان رسيدل يقيني وو نو بيا روژه ماتول واجب دي .

۵ . چې د ډيرې ولږې او تندې په وجه روژه دار داسې حالت ته اورسي چې دده د هلاكت خطره پيدا شي ، يا د وجود د يو آندام ضائع كيدلو ، يا بل سخت نقصان پيدا كيدلو خطره پيدا شي نو بيا په دې حالت كې روژه ماتول جائز دي ، بيا به ددې روژې قضاء راگرځوي .

۶ . د كومې زَنانه چې په روژه كې حيض يا نِفاس راشي نو ديته روژه ماتول واجب دي .

۷ . چې د روژې په نه ماتولو سره روژه دار ته د قتل يا سخت نقصان دَهمكي وركړې شي او ده ته دا يقين اوشي يا يې غالب گمان راشي چې كه اوس روژه ماته نكړم نو يا قتل كيږم ، يا سخت نقصان را رسي نو ده ته شريعت دا اجازت وركړى چې روژه ماته كړي او په رخصت باندې عمل اوكړي ، خو كه ده په عزيمت باندې عمل اوكړو (يعنى روژه يې ماته نكړه) نو دا افضل ده ، كه قتل شو نو ثواب ورته ملاويږي .

(تفصلي بيان)

اوس درته د مذكوره اِجمالي مسائلو پوره تفصيل بيانوم :

په اضطراري حالت كې روژه ماتول ضروري ده

كه روژه دار داسې حالت ته اُورسي چې بغير د روژې ماتولو نه دده مرگ يقيني وي ، يا مثلا يو كس په ټوپک اولږي ، يا په بل خطرناک څيز باندې اووهلې شي ، (يا ماريې اوچيچي) او ده ته د روژې ماتولو سخت ضرورت وي نو دداسې كس دپاره روژه ماتول

ضروري ده ، که چیرته دې روژه ماته نکړي او په دې حالت کې وفات شي نو دا به ګناهګار وي . (۱)

د بیمارۍ سختیدو په وخت روژه ماتول

چې کله د روژه دار بیماري زیاته شي ، مثلا بلډپریشر یې ډیر او خیجي ، (په خېټه کې یې ناڅاپه سخت درد پیدا شي) یا بله بیماري یې زیاته شي چې په دې کې دده د پاره د دوائي استعمالول ضروري وي او دینداره ماهر حکیم یا ډاکټر ورته د روژې ماتولو مشوره ورکړي ، یا په خپله د خپل غالب ګمان موافق روژه ماتول ضروري اوګڼي نو دده ت روژه ماتول جائز دي ، بیا به صرف د همدې یوې ورځې روژې قضاء راوړي . خو په معمولي مرض کې روژه ماتول ندي په کار . (۲)

علماؤ تر دې پورې لیکلي چې که یو کس دومره ډیر بیمار وُ چې په روژې نیولو سره دده

(۱) وَمَنِ امْتَنَعَ عَنْ أَكْلِ الْمَيْتَةِ حَالَةَ الْمَخْمَصَةِ أَوْ صَامَ . وَلَمْ يَأْكُلْ حَتَّى مَاتَ يَأْثَمُ . كَذَا فِي الْإِخْتِيَارِ شَرْحِ الْمُخْتَارِ . وَلَوْ جَاعَ وَلَمْ يَأْكُلْ مَعَ قُدْرَتِهِ حَتَّى مَاتَ يَأْثَمُ . كَذَا فِي الْكُبْرَى . الفتاوى الهندية ۳۳۸/۵ كِتَابُ الْكَرَاهِيَةِ اَلْبَابُ الْحَادِيَ عَشَرَ فِي الْكَرَاهَةِ فِي الْأَكْلِ وَمَا يَتَّصِلُ بِهِ .

قال الشرنبلالي : "و" جاز الفطر "لمن حصل له عطش شديد وجوع" الفرط "يخاف منه الهلاك" أو نقصان العقل أو ذهاب بعض الحواس وكان ذلك لا بإتعاب نفسه إذ لو كان به تلزمه الكفارة وقيل لا . مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ۲۵۸/۱ فصل في العوارض ، فتاوى فريديه ج۴ ص ۱۶۷ باب العوارض المبيحة للفطر .

(۲) الأعذار التي تبيح الفطر للصائم كثيرة : منها المرض . فإذا مرض الصائم ، وخاف زيادة المرض بالصوم . أو خاف تأخر البرء من المرض . أو حصلت له مشقة شديدة بالصوم فإنه يجوز له الفطر باتفاق ثلاثة . وقال الحنابلة " بل يسن له الفطر ، ويكره له الصوم في هذه الأحوال . أما إذا غلب على ظنه الهلاك أو الضرر الشديد بسبب الصوم . كما إذا خاف تعطيل حاسة من حواسه . فإنه يجب عليه الفطر ويحرم عليه الصوم باتفاق . الفقه على المذاهب الأربعة كتاب الصيام الأعذار المبيحة للفطر . فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۹۲ باب الاعذار المبيحة للافطار .

اَلْمَرِيضُ إِذَا خَافَ عَلَى نَفْسِهِ التَّلَفَ أَوْ ذَهَابَ عُضْوٍ يُفْطِرُ بِالْإِجْمَاعِ . وَإِنْ خَافَ زِيَادَةَ الْعِلَّةِ وَامْتِدَادَهَا فَكَذَلِكَ عِنْدَنَا . وَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ إِذَا أَفْطَرَ كَذَا فِي الْمُحِيطِ . الفتاوى الهندية ۲۰۷/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْأَعْذَارِ الَّتِي تُبِيحُ الْإِفْطَارَ ، فتاوى فريديه ج۴ ص ۱۷۶ باب العوارض المبيحة للفطر .

مرګ خطروي، يا د يو اندام ضائع کيدو، يا د يو صلاحيت ختميدو خطره وه نو ده ده د پاره روژه ماتول واجب دي.(۱)

او که په روژې نيولو سره صرف د بيمارۍ زياتيدو، يا د ژر نه جوړيدو يره وي نو بيا ده ده د پاره روژه ماتول جائز دي.(۲)

همدغه رنګې که يو کس في الحال روغ وي خو په روژه نيولو سره د بيمارۍ پيدا کيدو قوي يره وي نو داسې کس هم د بيمار په حکم کې دی. خو شرط دا دی چې ده ته د روژې نه نيولو مشوره يو ماهر ديندار ډاکټر ورکړې وي، يا ده په خپله ذاتي تجربې سره معلومه کړې وي چې ما ته روژه نقصان راکوي.(۳)

نا قابلِ برداشت تکليف په وخت روژه ماتول په کار دي

که په انسان باندې داسې تکليف راشي چې هغه د برداشت کولو نه وي نو په دې وخت کې

---

(۱) أَمَّا الْمَرَضُ .... وَالْمُبِيحُ الْمُطْلَقُ بَلِ الْمُوجِبُ هُوَ الَّذِي يُخَافُ مِنْهُ الْهَلَاكُ لِأَنَّ فِيهِ إِلْقَاءَ النَّفْسِ إِلَى التَّهْلُكَةِ لَا لِإِقَامَةِ حَقِّ اللهِ تَعَالَى وَهُوَ الْوُجُوبُ، وَالْوُجُوبُ لَا يَبْقَى فِي هٰذِهِ الْحَالَةِ، وَإِنَّهُ حَرَامٌ فَكَانَ الْإِفْطَارُ مُبَاحًا بَلْ وَاجِبًا. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۴/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ.

(۲) أَمَّا الْمَرَضُ فَالْمُرَخِّصُ مِنْهُ هُوَ الَّذِي يُخَافُ أَنْ يَزْدَادَ بِالصَّوْمِ وَإِلَيْهِ وَقَعَتِ الْإِشَارَةُ فِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ. فَإِنَّهُ قَالَ فِي رَجُلٍ خَافَ إِنْ لَمْ يُفْطِرْ أَنْ تَزْدَادَ عَيْنَاهُ وَجَعًا، أَوْ حُمَّاهُ شِدَّةً أَفْطَرَ. وَذَكَرَ الْكَرْخِيُّ فِي مُخْتَصَرِهِ: أَنَّ الْمَرَضَ الَّذِي يُبِيحُ الْإِفْطَارَ هُوَ مَا يُخَافُ مِنْهُ الْمَوْتُ، أَوْ زِيَادَةُ الْعِلَّةِ كَائِنًا مَا كَانَتِ الْعِلَّةُ. وَرُوِيَ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ أَنَّهُ إِنْ كَانَ بِحَالٍ يُبَاحُ لَهُ أَدَاءُ صَلَاةِ الْفَرْضِ قَاعِدًا فَلَا بَأْسَ بِأَنْ يُفْطِرَ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۴/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ. فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۲۳۲ كتاب الصوم باب في العوارض. فتاوى دار العلوم ديوبند ج۶ ص ۳۰۰ كتاب الصوم.

(أَوْ مَرِيضٍ خَافَ الزِّيَادَةَ) لِمَرَضِهِ وَصَحِيحٍ خَافَ الْمَرَضَ، وَخَادِمَةٍ خَافَتِ الضَّعْفَ بِغَلَبَةِ الظَّنِّ بِأَمَارَةٍ أَوْ تَجْرِبَةٍ أَوْ بِأَخْبَارِ طَبِيبٍ حَاذِقٍ مُسْلِمٍ مَسْتُورٍ .... (الْفِطْرُ). الدر المختار ۴۲۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ، فتاوى دار العلوم ديوبند ج۶ ص ۲۶۶.

(۳) وَإِنْ خَافَ زِيَادَةَ الْعِلَّةِ وَامْتِدَادَهَا فَكَذٰلِكَ عِنْدَنَا. الفتاوى الهندية ۲۰۷/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْأَعْذَارِ الَّتِي تُبِيحُ الْإِفْطَارَ. فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۲۳۲ كتاب الصوم باب في العوارض.

روژه ماتول بهتر دي ، ددې د پاره چې دا د هلاکت سبب او نه ګرځي . البته که تکليف يې برداشت کولې شو نو بيا روژه پوره کول بهتر دي . (۱)

حاملې او ماشوم ته سينه ورکوونکې ښځې سره چې د ځان يا ماشوم په باره کې سخته خطره پيدا شي

کومه ښځه چې حامِله وي (يعنی ماشوم يې په خېټه وي) او ددې سره دا ډَره پيدا شي چې د روژې په وجه ماته يا ماشوم ته نقصان رسيږي نو ددې د پاره روژه ماتول جائز دي ، خو که ماشوم ته سخت نقصان رسيدل يقيني وو نو بيا روژه ماتول واجب دي .

همدغه شان که يوې زَنانه ماشوم ته سِينه ورکوله (يعنی تي خُور ماشوم يې وُ) او په روژې نيولو سره ماشوم ته نقصان رسيدو (مثلاً د مور شُودې کميدل او ماشوم هلاکيدو يا خرابيدو ، او د ماشوم د شُودو د پاره بله طريقه هم نه وه) نو بيا هم دې زَنانه ته روژه ماتول جائز دي .

خو که د مور روژې نيولو په وجه ماشوم ته د سخت نقصان رسيدو يقين وُ نو بيا ددې زَنانه د پاره روژه ماتول واجب دي . (۲)

---

(۱) في الهندية : اَلْمَرِيْضُ إِذَا خَافَ عَلٰى نَفْسِهِ التَّلَفَ أَوْ ذَهَابَ عُضْوٍ يُفْطِرُ بِالْإِجْمَاعِ، وَإِنْ خَافَ زِيَادَةَ الْعِلَّةِ وَامْتِدَادَهَا فَكَذٰلِكَ عِنْدَنَا. وَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ إِذَا أَفْطَرَ كَذَا فِي الْمُحِيْطِ . الفتاوى الهندية ۲۰۷/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْأَعْذَارِ الَّتِي تُبِيحُ الْإِفْطَارَ . هكذا في بدائع الصنائع كتاب الصوم فصل في حكم من افسد صومه ۶۰۹/۲ .

قال ابن عابدينؒ : (قَوْلُهُ وَخَادِمَةٌ) إِنَّ الْحُرَّ الْخَادِمَ أَوِ الْعَبْدَ أَوِ الذَّاهِبَ لِسَدِّ النَّهْرِ أَوْ كَرْيِهِ إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ وَخَافَ الْهَلَاكَ فَلَهُ الْإِفْطَارُ كَحُرَّةٍ أَوْ أَمَةٍ ضَعُفَتْ لِلطَّبْخِ أَوْ غَسْلِ الثَّوْبِ. رد المحتار على الدر المختار ۴۲۲/۲ كتاب الصوم فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ . فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۹۰ باب الاعذار المبيحة للافطار .

(۲) وَأَمَّا حَبَلُ الْمَرْأَةِ وَإِرْضَاعُهَا: إِذَا خَافَتَا الضَّرَرَ بِوَلَدِهِمَا فَمُرَخِّصٌ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۷/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ .

(وَمِنْهَا حَبَلُ الْمَرْأَةِ، وَ إِرْضَاعُهَا) اَلْحَامِلُ وَالْمُرْضِعُ إِذَا خَافَتَا عَلٰى أَنْفُسِهِمَا أَوْ، وَلَدِهِمَا أَفْطَرَتَا وَقَضَتَا، وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِمَا كَذَا فِي الْخُلَاصَةِ . الفتاوى الهندية ۲۰۷/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْأَعْذَارِ الَّتِي تُبِيحُ الْإِفْطَارَ، فتاوى عثمانيه ج۳ ص ۲۳۳ كتاب الصوم باب في العوارض .

چې د ډېرې وږې او تندې په وجه د هلاکت یا سخت نقصان خطره وي

چې د ډيرې وږې او تندې په وجه روژه دار دې حالت ته اورسي چې دده د هلاکت خطره پيدا شي ، يا د وجود د يو آندام ضائع کيدلو ، يا بل سخت نقصان پيدا کيدلو خطره پيدا شي نو بيا په دې حالت کې روژه ماتول جائز دي ، بيا به ددې روژې قضاء راګرځوي.(۱)

د روتۍ پَخولو (يا بل سخت کار کولو) په وجه زَنانه دومره تنګې شي چې د ډيرې تندې په وجه ددې د مرګ خطره وي ، يا د يو آندام ضائع کيدو خطره وي نو ديته روژه ماتول جائز دي.

خو که قصداً يې دومره ډير کار اوکړو چې دې حالت ته اُورسيده نو بيا ګناهګاره ده ، خو روژه ماتول ورته بيا هم جائز دي.(۲)

چې د روژې په نه ماتولو سره د قتل یا سخت نقصان دَهمکي ورکړې شي

که چيرته په يو صِحت مَند او مقيم روژه دار باندې څوک په زُوره روژه ماتول اوغواړي او دده دا يقين اوشي يا يې غالب ګمان راشي چې که اوس روژه ماته نکړم نو يا قتل کيږم.

---

(۱) قال الحصكفي : وَبَقِيَ الْإِكْرَاهُ وَخَوْفُ هَلَاكٍ أَوْ نُقْصَانُ عَقْلٍ وَلَوْ بِعَطَشٍ أَوْ جُوعٍ شَدِيدٍ وَلَسْعَةِ حَيَّةٍ .... (الْفِطْرِ وَقَضَوْا) لُزُومًا (مَا قَدَرُوا بِلَا فِدْيَةٍ وَ) بِلَا (وَلَاءٍ) الدر المختار ۴۲۱/۲ كتاب الصوم فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ

(وَمِنْهَا الْعَطَشُ وَالْجُوعُ كَذَلِكَ) إذَا خِيفَ مِنْهُمَا الْهَلَاكُ أَوْ نُقْصَانُ الْعَقْلِ كَالْأَمَةِ إذَا ضَعُفَتْ عَنِ الْعَمَلِ وَخَشِيَتِ الْهَلَاكَ بِالصَّوْمِ . الفتاوى الهندية ۲۰۷/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْأَعْذَارِ الَّتِي تُبِيحُ الْإِفْطَارَ . فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۹۲ . هكذا في فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۲۳۴ . و فتاوى دارالعلوم ديوبند ج۶ ص ۲۷۷ .

وَأَمَّا الْجُوعُ وَالْعَطَشُ الشَّدِيدُ الَّذِي يُخَافُ مِنْهُ الْهَلَاكُ : فَمُبِيحٌ مُطْلَقٌ بِمَنْزِلَةِ الْمَرَضِ الَّذِي يُخَافُ مِنْهُ الْهَلَاكُ بِسَبَبِ الصَّوْمِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۷/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ

فأما الجوع والعطش الشديدان اللذان لا يقدر معهما على الصوم، فيجوز لمن حصل له شيء من ذلك الفطر، وعليه القضاء. الفقه على المذاهب الأربعة ۵۲۲/۱ كتاب الصيام الأعذار المبيحة للفطر حكم من حصل له جوع أو عطش شديدان

(۲) دجنت کالي ص ۱۹۱ .

يا سخت نقصان رارسي نو ده ته شريعت دا اجازت ورکړی چې روژه ماته کړي او په رخصت باندې عمل اوکړي، خو که ده په عزيمت باندې عمل اوکړو (يعنى روژه يې ماته نکړه) نو دا افضل ده، که قتل شو نو ثواب ورته ملاويږي. (۱)

خو که په مريض يا مسافر باندې په زوره روژه ماتولې شوه، او د روژې په نه ماتولو سره ده ته د مرګ يا سخت نقصان يَره وه نو دده د پاره روژه ماتول واجب دي، دې به په عزيمت باندې عمل نه کوي، تر دې چې که ده په عزيمت باندې عمل اوکړو يعنى روژه يې اونيوه او هغه مړ کړو نو دا ګناهګار دی. (۲)

فقهاؤ ددې دواړو صورتونو په مينځ کې فرق هم ذکر کړی. (۳)

---

(۱) وَأَمَّا الْإِكْرَاهُ عَلَى إِفْطَارِ صَوْمِ شَهْرِ رَمَضَانَ بِالْقَتْلِ فِي حَقِّ الصَّحِيحِ الْمُقِيمِ فَمُرَخِّصٌ، وَالصَّوْمُ أَفْضَلُ حَتَّى لَوْ امْتَنَعَ مِنَ الْإِفْطَارِ حَتَّى قُتِلَ يُثَابُ عَلَيْهِ لِأَنَّ الْوُجُوبَ ثَابِتٌ حَالَةَ الْإِكْرَاهِ. وَأَثَرُ الرُّخْصَةِ فِي الْإِكْرَاهِ فِي سُقُوطِ الْمَأْثَمِ بِالتَّرْكِ لَا فِي سُقُوطِ الْوُجُوبِ بَلْ بَقِيَ الْوُجُوبُ ثَابِتًا. وَالتَّرْكُ حَرَامًا وَإِذَا كَانَ الصَّوْمُ وَاجِبًا حَالَةَ الْإِكْرَاهِ، وَالْإِفْطَارُ حَرَامًا كَانَ حَقُّ اللهِ تَعَالَى قَائِمًا. فَهُوَ بِالْامْتِنَاعِ بَذَلَ نَفْسَهُ لِإِقَامَةِ حَقِّ اللهِ تَعَالَى طَلَبًا لِمَرْضَاتِهِ فَكَانَ مُجَاهِدًا فِي دِينِهِ فَيُثَابُ عَلَيْهِ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۶/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ.

(۲) وَأَمَّا فِي حَقِّ الْمَرِيضِ وَالْمُسَافِرِ فَالْإِكْرَاهُ مُبِيحٌ مُطْلَقٌ فِي حَقِّهِمَا بَلْ مُوجِبٌ، وَالْأَفْضَلُ هُوَ الْإِفْطَارُ بَلْ يَجِبُ عَلَيْهِ ذَلِكَ وَلَا يَسَعُهُ أَنْ لَا يُفْطِرَ حَتَّى لَوِ امْتَنَعَ مِنْ ذَلِكَ فَقُتِلَ يَأْثَمُ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۶/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ. فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۲۳۳ كتاب الصوم باب في العوارض.

(۳) وَوَجْهُ الْفَرْقِ: أَنَّ فِي الصَّحِيحِ الْمُقِيمِ الْوُجُوبُ كَانَ ثَابِتًا قَبْلَ الْإِكْرَاهِ مِنْ غَيْرِ رُخْصَةِ التَّرْكِ أَصْلًا فَإِذَا جَاءَ بِالْإِكْرَاهِ وَأَنَّهُ مِنْ أَسْبَابِ الرُّخْصَةِ فَكَانَ أَثَرُهُ فِي إِثْبَاتِ رُخْصَةِ التَّرْكِ لَا فِي إِسْقَاطِ الْوُجُوبِ فَكَانَ الْوُجُوبُ قَائِمًا فَكَانَ حَقُّ اللهِ تَعَالَى قَائِمًا فَكَانَ بِالْامْتِنَاعِ بَاذِلًا نَفْسَهُ لِإِقَامَةِ حَقِّ اللهِ تَعَالَى فَكَانَ أَفْضَلَ كَمَا فِي الْإِكْرَاهِ عَلَى إِجْرَاءِ كَلِمَةِ الْكُفْرِ، وَالْإِكْرَاهِ عَلَى إِتْلَافِ مَالِ الْغَيْرِ فَأَمَّا فِي الْمَرِيضِ وَالْمُسَافِرِ فَالْوُجُوبُ مَعَ رُخْصَةِ التَّرْكِ كَانَ ثَابِتًا قَبْلَ الْإِكْرَاهِ فَلَا بُدَّ وَأَنْ يَكُونَ لِلْإِكْرَاهِ أَثَرٌ آخَرُ لَمْ يَكُنْ ثَابِتًا قَبْلَهُ. وَلَيْسَ ذَلِكَ إِلَّا إِسْقَاطَ الْوُجُوبِ رَأْسًا وَإِثْبَاتَ الْإِبَاحَةِ الْمُطْلَقَةِ فَنَزَلَ مَنْزِلَةَ الْإِكْرَاهِ عَلَى أَكْلِ الْمَيْتَةِ وَهُنَاكَ يُبَاحُ لَهُ الْأَكْلُ بَلْ يَجِبُ عَلَيْهِ كَذَا هَهُنَا وَاللهُ أَعْلَمُ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۶/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ. فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۲۳۳ كتاب الصوم باب في العوارض.

Scanned with CamScanner

چې د زنانه حیض یا نفاس راشي

د کومې زنانه چې په روژه کې حیض یا نِفاس راشي نو دیته روژه ماتول واجب دي. (۱)
دداسې زنانه د پاره اِمساک ضروري ندي، بلکه خوراک څکاک ورته جائز دی، خو دا به د روژه دارو نه پټ خوراک څکاک کوي. (۲)

نوټ: که حائضه ښځه په رمضان کې په نیمائي ورځ کې د حیض نه پاکه شوه نو دا به هم د نورو روژه دارو په شان تر ماښامه پورې خوراک څکاک نه کوي. ددې حیض د ورځو د روژو قضاء به راګرځوي. (۳)

---

(۱) (وَمِنْهَا الْحَيْضُ وَالنِّفَاسُ) وَإِذَا حَاضَتِ الْمَرْأَةُ وَنَفِسَتْ أَفْطَرَتْ كَذَا فِي الْهِدَايَةِ . الفتاوى الهندية ۲۰۷/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْأَعْذَارِ الَّتِي تُبِيحُ الْإِفْطَارَ

وَلَوْ حَاضَتِ الْمَرْأَةُ وَنَفِسَتْ بَعْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ فَسَدَ صَوْمُهَا لِأَنَّ الْحَيْضَ ، وَالنِّفَاسَ مُنَافِيَانِ لِلصَّوْمِ لِمُنَافَاتِهِمَا أَهْلِيَّةَ الصَّوْمِ شَرْعًا . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۴/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ أَرْكَانُ الصِّيَامِ . فتاوى عثمانيه ج ۴ ص ۲۳۳ كتاب الصوم باب في العوارض .

إذا حاضت المرأة الصائمة أو نفست وجب عليها الفطر ، وحرم الصيام ، ولو صامت فصومها باطل ، وعليها القضاء . الفقه على المذاهب الأربعة ۵۲۲/۱ كتاب الصيام الأعذار المبيحة للفطر صوم الحائض والنفساء .

(۲) قال العلامة ابي بكر بن علي: وَإِذَا حَاضَتِ الْمَرْأَةُ أَفْطَرَتْ وقضت ، وكذا اذا نفست وهي تأكل سرًا او جهرًا ولايجب عليه التشبه . الجوهر النيرة ج۱ ص ۱۷۷ كتاب الصوم . فتاوى حقانيه ج ۴ ص ۱۹۰ .

وأما في حالة تحقق الحيض والنفاس فيحرم الإمساك لأنّ الصوم منهما حرام ... وكذلك لا يجب الإمساك على المريض والمسافر ... ولكن لا يأكلون جهرا بل سرا . حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح شرح نور الإيضاح ۶۷۸/۱ كتاب الصوم فصل يجب الإمساك ، مجمع الانهر ۳۷۳/۱ كتاب الصوم فصل يباح الفطر ، الفقه الحنفي وادلته ۳۸۳/۱ فقه العبادات كتاب الصوم ، فتاوى محموديه ج۱۵ ص ۲۴۵ روزہ کے متفرق مسائل.

واجمعوا على انه لايجب التشبه على الحائض والنفساء . خلاصة الفتاوى ج۱ ص ۲۶۳ .

وَمَنْ لَمْ يَكُنْ عَلَى تِلْكَ الصِّفَةِ لَمْ يَجِبِ الْإِمْسَاكُ كَمَا فِي حَالَةِ الْحَيْضِ وَالنِّفَاسِ . ثُمَّ قِيلَ : الْحَائِضُ تَأْكُلُ سِرًّا لَا جَهْرًا ، وَقِيلَ تَأْكُلُ سِرًّا وَجَهْرًا ، وَلِلْمَرِيضِ وَالْمُسَافِرِ الْأَكْلُ جَهْرًا . البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۳۱۱/۲ كتاب الصوم فَصْلٌ فِي عَوَارِضِ الْفِطْرِ فِي رَمَضَانَ .

(۳) أَوْ طَهُرَتْ حَائِضٌ ... أَمْسَكَ يَوْمَهُ وَقَضَى وَلَمْ يُكَفِّرْ . البحر الرائق ۳۱۳/۲ كتاب الصوم فَصْلٌ فِي عَوَارِضِ الْفِطْرِ فِي رَمَضَانَ

په کومو شیانو سره چې روژه نه ماتیږي د هغې بیان

بعضې شیان او کارونه داسې دي چې په هغې سره روژه نه ماتیږي، د هغې څه صورتونه درته اول اِجمالاً بیانوم، بیا به وروسته د هر قِسم پوره تفصیل او دلائل ذکر کوم:

اجمالي بيان

۱. په هېره خوراک، څکاک او کوروالي (جِماع) سره روژه نه ماتیږي.

مسئله: که یو کس په روژه کې په هېره باندې خوراک، څکاک کولو نو که هغه کس قوي ؤ (د روژو نیولو طاقت یې پوره لرلو) نو روژه ورته یادول په کار دي. او که کمزوې یا بوډا ؤ نو بیا ورته یادول ندي په کار.

۲. د ګرمۍ یا تَندې په وجه بار بار لامبل یا بار بار په سَر باندې اُوبه اچولو سره روژه نه ماتیږي.

۳. د لامبلو په وخت په غوږ کې اُوبه تلل، یا قصدا اچولو سره روژه نه ماتیږي.

البته که په غوږ یا پوزه کې یې دوائي واچوله او دا دِماغو ته اُورسیده نو په دې سره روژه ماتیږي، قضاء به یې راوړي خو کفاره ورباندې نشته.

۴. د ورځې په سترګو کې رانجه کولو یا دوائي په کې اچولو سره روژه نه ماتیږي، اګر چې د دې رَنګ او خوَند په حلق کې محسوس کړي.

۵. د مسواک استعمالولو په وخت چې خُله وینې شي او وینه حلق ته لاړه شي نو که دا وینه د لاړو نه کمه نو روژه ورباندې نه ماتیږي. البته که وینه ډیره وه او لاړې کمې وی نو په دې سره روژه ماتیږي، صرف قضاء به یې راوړي.

٦. که د بیماری په وجه بې اِختیاره اُلټۍ (قې، ګانګې) اوکړي، که لږې وي او که ډیرې په دې سره روژه نه ماتیږي.

همدغه رنګې که قصدًا یې په خُله کې ګټې ورکړې او اُلټۍ یې اوکړې نو که د ډکې خُلې نه کمې وی نو بیا هم پرې روژه نه ماتیږي. خو که ډکه خُله وی نو په دې سره روژه ماتیږي.

۷. که اُلټۍ یې بې اِختیاره تېرې شوی نو که لږې وي یا ډیرې، په دې سره روژه نه ماتیږي

خو که قصدًا يې تېرې کړي او دا د چڼې د مقدار نه کمې وي نو بيا هم د اکثرو محققينو په نزد باندې دده روژه نه ماتيږي.

البته که دا د چڼې د مقدار برابروي يا زياتې وي نو بيا په دې سره روژه ماتيږي.

۸. په غاښونو کې چې کوم خوراک يا د غوبنې پوټې نښتې وي او دا د چڼې د مقدار نه کم وي، دا قصدًا يا بغير د قصد نه تيرولو سره روژه نه ماتيږي، خو شرط دا دی چې دا يې د خُلې نه نه وي راويستی.

ځکه که دا يې د خُلې نه را اُوويستلو او بيا يې تېر کړو نو که دا لږ وي يا ډير په هر صورت کې روژه ماتيږي.

۹. روژه دار د ورځې اُوده شو او اِحتلام يې اوشو (يعنی شيطان تېر ويستو، او غُسل ورباندې واجب شو) نو په دې سره روژه نه ماتيږي.

که په چا باندې د شپې غُسل واجب شوې وُ بيا يې د ورځې اوکړو نو په دې سره روژه نه ماتيږي، تر دې پورې چې که ټوله ورځ غُسل اونکړي نو بيا يې هم روژه نه ماتيږي، البته د مونځونو په قضاء کولو او غُسل نه کولو سره گناهگاريږي.

صرف زَنانه ته په کتلو، يا سوچ کولو سره چې اِنزال اوشي نو په دې سره روژه نه ماتيږي.

۱۰. په روژه کې هر قِسمه (اُوچ او تازه) مسواک استعمالولو سره روژه نه ماتيږي، تر دې چې که د مسواک تريخوالې په خُله کې محسوس کړي نو په دې سره هم روژه نه ماتيږي، او نه پرې مکروهه کيږي.

۱۱. هر قِسمه انجکشن (سَتَن) لږولو، يا ډَراپ خيجولو سره روژه نه ماتيږي، که دا د غوښې وي او که د رگ. خو بيا هم حتّی الإمکان د روژې په حالت کې د رگ واله اِنجکشن نه پرهيز په کار دی.

البته که کوم اِنجکشن نېغ په نېغه (دارک) معدې ته داخل شي (لکه نن صبا چې څوک سپي اوچيچي نو ډاکټران ده ته دارِک په معده کې اِنجکشَن لږوي) نو بيا په دې سره روژه ماتيږي.

۱۲. د کومې ښځې خاوند چې سخت مزاجه (غصه ناک) وي، او خوراک کې مالګه کمه يا زياتيدو په وجه د ښځې د وَهلو يا کنځلو کولو خطره وي نو که دا سې ښځه د خوراک

څيز خوَند معلومولو د پاره صرف په ژبه باندي دا تِست (معلوم) کړي (يعني وي څکي) نو په دې سره روژه نه ماتيږي ، بغير د کراهت نه ديته دا جائز دي .
خو دا اجازت ديته صرف په ژبه باندې د معلومولو دى ، په خُله کې به يې نه اچوي ، او حلق ته به يې هم نه رسوي .

۱۳ . چې کله د ماشوم د پاره د خوراک مېده کولو څه بل انتظام نه وي نو چې مورد سخت ضرورت په وجه بچي ته په خُله کې خوراک مېده کوي نو په دې سره روژه نه ماتيږي ، او نه مکروه کيږي . البته بلا ضرورته دا مکروه دى .

۱۴ . د روژې په حالت کې خپلې بي بي سره لوبې کول ، بُنګلول ، يو ځاى ورسره څملاستل ، اُوده کيدل او بغَل ګيري ورسره کول جائز دي ، په دې سره روژه نه ماتيږي ، خو شرط دادى چې انزال يې اونشي ، او په ځان يې کنټرول حاصل وي . ځکه که په ځان يې کنټرول حاصل نه وُ او د جِماع يَره وه نو بيا دا کارونه کول مکروه دي .

نوټ : که صرف په بنګلولو وغيره يې انزال اوشو نو روژه يې ماته شوه ، صرف قضاء به راوړي ، کفاره پرې نشته .
او که جِماع ورنه اوشوه نو قضاء او کفاره دواړه وريباندې لازم دي .

۱۵ . بې اختياره چې ماشې يا مَچ په حلق کې تېر شي نو په دې سره روژه نه ماتيږي .

۱٦ . بې اختياره چې ګرد و غبار يا لوګې د حلق نه تېر شي نو په دې سره روژه نه ماتيږي .
همدارنګې هر قِسمه خوشبوئي ، عطر او سپَرې بُوى کولو سره روژه نه ماتيږي .
همدارنګې که د ګريتې يا لوبان لوګې بې اختياره په پوزه کې لاړشي نو په دې سره هم روژه نه ماتيږي .
البته که ګريتې ، لوبان وغيره ځان ته لوګې کړي ، ځان ته يې نزدې کړي او قصداً دا لوګې په پوزه راکاږي ، د حلق نه تېر شي نو ددې سره روژه ماتيږي .
همدارنګې قصداً په چيلم يا سِګريټ څکلو سره هم روژه ماتيږي ، قضاء او کفاره دواړه وريباندې لازميږي .

۱۷ . د بوزي بَلغم حَلق طرف ته کش کول او بيا تيرولو سره روژه نه ماتيږي .

همدارنګې د خُله وينځلو نه پس چې د اُوبو کوم لوندوالې په خُله کې پاتې شي او دا د لاړو سره تېر کړي نو په دې سره هم روژه نه ماتيږي .(۱)

۱۸. د خبرو کولو په وخت چې په شونډو باندې کومې لاړې جمع دي دا تيرولو سره روژه نه ماتيږي ، همدارنګې که په خُله کې ډيرې لاړې جمع کړي او بيا يې تېرې کړي نو په دې سره هم روژه نه ماتيږي .

البته که د کومو لاړو تعلق د خُلې او شونډو سره ختم شي (يعنې د خُلې نه يې په لاس کې ټوک کړي) او بيا يې تېرې کړي نو په دې سره روژه ماتيږي .

۱۹. د سترګو اُوښکې او د بدن خوله چې يو څاڅکې يا دوه څاڅکي په خُله کې داخل شي نو په دې سره روژه نه ماتيږي ، خو که دا خُله ته ډيره داخل شي ، په خُله کې د دې ترُش والې محسوس کړي او په يو ځل يې تېره کړي نو په دې سره روژه ماتيږي .(۲)

۲۰. د مسَاماتو په ذريعه چې د اُوبو يا تېلو يَخوالې په بدن کې محسوس شي نو په دې سره روژه نه ماتيږي .(۳)

۲۱. په سَر غوړولو سره روژه نه ماتيږي .(۴)

---

(۱) وَلَوْ بَقِيَ بَلَلٌ بَعْدَ الْمَضْمَضَةِ فَابْتَلَعَهُ مَعَ الْبُزَاقِ لَمْ يُفْطِرْهُ. وَلَوْ دَخَلَ الْمُخَاطُ أَنْفَهُ مِنْ رَأْسِهِ ثُمَّ اسْتَشَمَّهُ فَأَدْخَلَ حَلْقَهُ عَمْدًا لَمْ يُفْطِرْهُ ؛ لِأَنَّهُ بِمَنْزِلَةِ رِيقِهِ كَذَا فِي مُحِيطِ السَّرَخْسِيِّ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع في ما يفسد ومالايفسد النَّوْعُ الْأَوَّلُ مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ دُونَ الْكَفَّارَةِ ۲۰۳/۱ .

(۲) اَلدُّمُوعُ إِذَا دَخَلَتْ فَمَ الصَّائِمِ إِنْ كَانَ قَلِيلًا كَالْقَطْرَةِ وَالْقَطْرَتَيْنِ أَوْ نَحْوِهَا لَا يُفْسِدُ صَوْمَهُ. وَإِنْ كَانَ كَثِيرًا حَتَّى وَجَدَ مُلُوحَتَهُ فِي جَمِيعِ فَمِهِ، وَاجْتَمَعَ شَيْءٌ كَثِيرٌ فَابْتَلَعَهُ يُفْسِدُ صَوْمَهُ. وَكَذَا عَرَقُ الْوَجْهِ إِذَا دَخَلَ فَمَ الصَّائِمِ كَذَا فِي الْخُلَاصَةِ . الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع في ما يفسد ومالايفسد النَّوْعُ الْأَوَّلُ مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ دُونَ الْكَفَّارَةِ ۲۰۳/۱ . هكذا في فتاوى تاتارخانية ج۲ ص ۳۶۹ .

(۳) مَا يَدْخُلُ مِنْ مَسَامِّ الْبَدَنِ مِنَ الدُّهْنِ لَا يُفْطِرُ . وَمَنِ اغْتَسَلَ فِي مَاءٍ وَجَدَ بَرْدَهُ فِي بَاطِنِهِ لَا يُفْطِرُ . الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع في ما يفسد ومالايفسد النَّوْعُ الْأَوَّلُ مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ دُونَ الْكَفَّارَةِ ۲۰۳/۱ .

(۴) ملخص از بدائع الصنائع كتاب الصوم فصل اركان الصيام ۹۱/۲ ، الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع في ما يفسد ومالايفسد ۲۰۲/۱–۲۰۳ ، فتاوى عثمانيه ج۳ ص ۱۷۸ ، د جنت كالي ص ۱۸۵ .

Scanned with CamScanner

تفصيلي بيان

په کومو شيانو او کارونو سره چې روژه نه ماتيږي ، د هغې څه صورتونه درته تفصيلاً بيانوم:

په هېره خوراک ، څکاک او جماع سره روژه نه ماتيږي

که کوم کس په روژه کې په هېره سره خوراک ، څکاک يا جِماع اوکړي نو په دې سره روژه نه ماتيږي.

امام مسلم رحمه الله په دې باندې مستقل باب لړولی :

" بَابُ أَكْلُ النَّاسِيَ وَشُرْبُهُ وَجِمَاعُهُ لَا يُفْطِرُ " . چې په هېره خوراک ، څکاک او جِماع سره روژه نه ماتيږي.

په بخاري شريف او مسلم شريف کې دا حديث ذکر دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :

مَنْ نَسِيَ وَهُوَ صَائِمٌ فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ فَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ . (۱)

څوک چې روژه دار وي او دې په هېره باندې خوراک او څکاک اوکړي نو دا دې خپله روژه پوره کړي څکه الله تعالى په ده باندې خوراک او څکاک کړې دی (لهذا په دې سره دده روژه نه ماتيږي).

ددې حديث ذکر کولو نه روستو امام نووي رحمه الله ليکلي :

(۱) صحيح مسلم كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ أَكْلُ النَّاسِي وَشُرْبُهُ وَجِمَاعُهُ لَا يُفْطِرُ رقم الحديث ۱۷۱(۱۱۵۵) ، صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ الصَّائِمِ إِذَا أَكَلَ أَوْ شَرِبَ نَاسِيًا . مشكاة المصابيح باب تنزيه الصوم الفصل الاول رقم الحديث ۲۰۰۳(۵) ، سنن ابن ماجه باب ماجاء فيمن افطر ناسيا رقم الحديث ۱۶۷۳ .

وَقَالَ الحَسَنُ وَمُجَاهِدٌ: « إِنْ جَامَعَ نَاسِيًا فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ » . صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ الصَّائِمِ إِذَا أَكَلَ أَوْ شَرِبَ نَاسِيًا .

وفي رواية : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ أَكَلَ نَاسِيًا وَهُوَ صَائِمٌ فَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ . صحيح البخاري كِتَابُ الأَيْمَانِ وَالنُّذُورِ بَابُ إِذَا حَنِثَ نَاسِيًا فِي الأَيْمَانِ رقم الحديث ۶۶۶۹ .

فِيهِ دَلَالَةٌ لِمَذْهَبِ الْأَكْثَرِينَ أَنَّ الصَّائِمَ إِذَا أَكَلَ أَوْ شَرِبَ أَوْ جَامَعَ نَاسِيًا لَا يُفْطِرُ. وَمِمَّنْ قَالَ بِهَذَا اَلشَّافِعِيُّ وَأَبُو حَنِيفَةَ وَدَاوُدُ وَآخَرُونَ. (۱)

دا حديث د اکثره علماؤ د پاره دليل دی په دې خبره باندې چې که روژه دار په هېره سره خوراک، څکاک يا جماع اوکړي نو په دې سره دده روژه نه ماتيږي. دا قول د امام شافعي، امام ابو حنيفه، امام داؤد رحمهم الله او نورو علماؤ دی.

فقهاء کرامو هم په خپلو کتابونو کې همدغه مسئله په تفصيل سره ذکر کړې. (۲)

مسئله : که يو کس په روژه کې په هېره باندې خوراک، څکاک کولو نو که هغه کس قوي وُ (د روژې نيولو طاقت يې پوره لرلو) نو روژه ورته يادول په کار دي. او که کمزوی يا بوډا وُ نو بيا ورته يادول ندي په کار. (۳)

---

(۱) شرح النووي على مسلم (المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجاج) ۳۵/۸ باب أكل الناسي وشربه وجماعه لا يفطر.

په ترمذي شريف کې دا مضمون په دې الفاظو بيان شوی: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ أَكَلَ أَوْ شَرِبَ نَاسِيًا وَهُوَ صَائِمٌ فَلَا يُفْطِرْ، فَإِنَّمَا هُوَ رِزْقٌ رَزَقَهُ اللَّهُ. سنن الترمذي أَبْوَابُ الصَّوْمِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي الصَّائِمِ يَأْكُلُ أَوْ يَشْرَبُ نَاسِيًا رقم الحديث ۷۲۱.

وقال الترمذي: حَدِيثُ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. وَالعَمَلُ عَلَى هَذَا عِنْدَ أَكْثَرِ أَهْلِ العِلْمِ، وَبِهِ يَقُولُ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، وَالشَّافِعِيُّ، وَأَحْمَدُ، وَإِسْحَاقُ.

(۲) **د يو څو فتاوو عبارتونه درته رانقل کوم** : په عالمګيري کې ذکر دي: إِذَا أَكَلَ الصَّائِمُ أَوْ شَرِبَ أَوْ جَامَعَ نَاسِيًا لَمْ يُفْطِرْ. وَلَا فَرْقَ بَيْنَ الْفَرْضِ وَالنَّفْلِ كَذَا فِي الْهِدَايَةِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم اَلْبَابُ الرَّابِعُ فِيمَا يُفْسِدُ وَمَا لَا يُفْسِدُ ۲۰۲/۱.

په هدايه کې ذکر دي: وَإِذَا أَكَلَ الصَّائِمُ أَوْ شَرِبَ أَوْ جَامَعَ نَهَارًا نَاسِيًا لَمْ يُفْطِرْ. الهداية كتاب الصوم ج ۱ ص ۱۹۹

په الفقه على المذاهب الاربعه کې ذکر دي: أما النسيان فإنه لا يفسد الصيام أصلاً. فلا يجب به قضاء ولا كفارة. الفقه على المذاهب الاربعه ۵۱۳/۱ كتاب الصيام ما يوجب القضاء دون الكفارة وما لا يوجب شيئاً.

فتاوى حقانيه ج ۴ ص ۱۶۶، فتاوى عثمانيه ج ۳ ص ۲۱۱، فتاوى فريديه ج ۴ ص ۱۱۲.

(۳) رَجُلٌ نَظَرَ إِلَى صَائِمٍ يَأْكُلُ نَاسِيًا إِنْ رَأَى فِيهِ قُوَّةً يُمْكِنُهُ أَنْ يُتِمَّ الصَّوْمَ إِلَى اللَّيْلِ فَالْمُخْتَارُ أَنَّهُ يُكْرَهُ أَنْ لَا يُذَكِّرَهُ وَإِنْ كَانَ يَضْعُفُ فِي الصَّوْمِ بِأَنْ كَانَ شَيْخًا كَبِيرًا يَسَعُهُ أَنْ لَا يُخْبِرَهُ كَذَا فِي الظَّهِيرِيَّةِ فِي فَصْلِ الْأَعْذَارِ الْمُبِيحَةِ. الفتاوى الهندية ۲۰۲/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الرَّابِعُ فِيمَا يُفْسِدُ وَمَا لَا يُفْسِدُ.

Scanned with CamScanner

چې څوک په ځان کنټرول نه لري د هغه د پاره د بعضې کارونو نه ځان ساتل په کار دي

چا چې واده کړې وي او ځوان وي نو د هغه د پاره په روژه کې د بعضې کارونو نه ځان ساتل په کار دي، ددې د پاره چې روژه یې ماته نشي، البته که په ځان یې کنټرول لرلو نو بیا خیر دی، اجازت شته.

د ابوداؤد شریف حدیث دی، حضرت ابوهریرة ﷺ فرمایي:

إِنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْمُبَاشَرَةِ لِلصَّائِمِ، « فَرَخَّصَ لَهُ ». وَأَتَاهُ آخَرُ فَسَأَلَهُ، « فَنَهَاهُ »، فَإِذَا الَّذِي رَخَّصَ لَهُ شَيْخٌ، وَالَّذِي نَهَاهُ شَابٌّ (۱)

یو کس د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه اوکړه چې د روژه دار د پاره د خپلې بي بي سره مباشرت (یعنی خپله بي بي بنګلول، د هغې سره خپل بدن لږول، بغل ګیري کول) څنګه دی؟ (یعنی دا جائز دی او که نه؟) نبي ﷺ هغه ته اجازت ورکړو.

بیا یو بل کس راغی او د پیغمبر علیه السلام نه یې همدغه پوښتنه اوکړه، نبي ﷺ هغه ددې کار نه منع کړو.

(حضرت ابوهریرة ﷺ فرمایي چې مونږ ددې دوارو کسانو په حالت کې فکر اوکړونو)

کوم کس ته چې نبي علیه السلام د مباشرت اجازت ورکړې ؤ هغه بوډا ؤ، او کوم کس یې چې منع کړې ؤ هغه ځوان ؤ.

فائده: پیغمبر علیه السلام هر کس ته د هغه موافق جواب ورکړې ؤ، بوډا ته یې د بي بي بنکلولو اجازت ځکه ورکړې ؤ چې هغه په خپل ځان باندې کنټرول لرلې شو، او ځوان ته یې اجازت ځکه ورنکړو چې هغه به د ځوانۍ په وجه خپل ځان کنټرول نه کړې شي، هسې نه چې په جماع کې واقع شي او روژه یې ماته شي. (۲)

---

(۱) سنن ابي داود كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ كَرَاهِيَتِهِ لِلشَّابِّ رقم الحديث ۲۳۸۷ وقال الالباني: حسن صحيح، السنن الكبرى للبيهقي باب كراهية القبلة لمن حركت القبلة شهوته رقم الحديث ۸۰۸۳.

(۲) ملا علي قاري رحمه الله د مذکوره حدیث تشریح داسې نقل کړی: (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْمُبَاشَرَةِ لِلصَّائِمِ) قِيلَ: هِيَ مَسُّ الزَّوْجِ الْمَرْأَةَ ←←←←←←←←

د روژې په حالت کې خپله بي بي ښکلول يا بغل کيري ورسره کول

فقهاوُ دا مسئله په تفصيل سره ليکلې چې کله روژه دار ته په خپل ځان باندې کنټرول حاصل وي نو ده ته خپله بي بي ښکلول ، بغل کيري ورسره کول (او يو ځای د روژې په حالت کې اوده کيدل) جائز دي ، خو چې په ځان باندې يې يقين وي . البته که د فساد خطره وه نو بيا دا کار ورته مکروه دي ، ددې نه ځان ساتل په کار دي ، ځکه هسې نه چې روژه يې ماته شي . دا مسئله په عالمگيري کې ذکر ده . (۱)

همدا رنګې په دُرمختار او نورو کتابونو کې هم ذکر ده . (۲)

←←←← فِيمَا دُونَ الْفَرْجِ ، وَقِيلَ: هِيَ الْقُبْلَةُ وَاللَّمْسُ بِالْيَدِ (فَرَخَّصَ لَهُ. وَأَتَاهُ آخَرُ فَسَأَلَهُ) أَيْ عَنْهَا (فَنَهَاهُ) قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : فَتَأَمَّلْنَا حَالَهُمَا (فَإِذَا الَّذِي رَخَّصَ لَهُ) أَيْ فِيهَا (شَيْخٌ ، وَأَمَّا الَّذِي نَهَاهُ) أَيْ عَنْهَا (شَابٌ) . فِيهِ إِشَارَةٌ إِلَى أَنَّهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجَابَهُمَا بِمُقْتَضَى الْحِكْمَةِ . إِذِ الْغَالِبُ عَلَى الشَّيْخِ سُكُونُ الشَّهْوَةِ وَأَمْنُ الْفِتْنَةِ فَأَجَازَ لَهُ ، بِخِلَافِ الشَّابِّ فَنَهَاهُ اِحْتِمَالًا لَهُ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ تَنْزِيهِ الصَّوْمِ الفصل الثاني في تشريح حديث رقم ۲۰۰۶ .

(۱) لَا بَأْسَ بِالْقُبْلَةِ إِذَا أَمِنَ عَلَى نَفْسِهِ مِنَ الْجِمَاعِ وَالْإِنْزَالِ ، وَيُكْرَهُ إِنْ لَمْ يَأْمَنْ . وَالْمَسُّ فِي جَمِيعِ ذَلِكَ كَالْقُبْلَةِ كَذَا فِي التَّبْيِينِ . وَأَمَّا الْقُبْلَةُ الْفَاحِشَةُ ، وَهِيَ أَنْ يَمُصَّ شَفَتَيْهَا فَتُكْرَهُ عَلَى الْإِطْلَاقِ . الفتاوى الهندية ۱/۲۰۰ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الثَّالِثُ فِيمَا يُكْرَهُ لِلصَّائِمِ وَمَا لَا يُكْرَهُ ، ومثله في البحر الرائق ج۲ ص ۲۷۲ باب ما يفسد الصوم و ما لا يفسده

(۲) قال الحصكفيؒ : (وَ) كُرِهَ (قُبْلَةٌ) وَمَسٌّ وَمُعَانَقَةٌ وَمُبَاشَرَةٌ فَاحِشَةٌ (إِنْ لَمْ يَأْمَنْ) الْمُفْسِدَ وَإِنْ أَمِنَ لَا بَأْسَ . الدرالمختار ۲/۴۱۵ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ ، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۶۵ . النهر الفائق ۲/۲۷ فصل في العوارض ، فتاوى محمودية ج۱۵ ص ۱۸۸ روزه کے مفسدات ومکروهات . فتاوى دار العلوم ديوبند ج۶ ص ۲۶۱ كتاب الصوم

قال الشرنبلاليؒ : لا تكره للصائم القبلة والمباشرة مع الأمن من الإنزال والوقاع لما روي عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ، قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يُقَبِّلُ وَيُبَاشِرُ وَهُوَ صَائِمٌ ، وَكَانَ أَمْلَكَكُمْ لِإِرْبِهِ » . صحيح البخاري رقم الحديث ۱۹۲۷ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ الْمُبَاشَرَةِ لِلصَّائِمِ) و هذا ظاهر الرواية . امداد الفتاح شرح نور الايضاح ص ۶۹۶ فصل فيما يكره و فيما لا يكره و ما يستحب ، فتاوى فريديه ج۴ ص ۱۴۲ و ص ۱۳۸

(قوله عليه السلام : وَيُبَاشِرُ) من المباشرة وهي الملامسة وأصله من لمس بشرة الرجل بشرة المرأة وقد ترد بمعنى الوطء في الفرج وخارجا منه والمراد هنا غير الجماع . تعليق مصطفى البغا على البخاري .

خو که پدې ښکلولو سره د چا هم اِنزال اوشو د هغه روژه ماته شوه ، صرف ددې روژې قضاء به راوړي ، کفاره پرې نشته . (۱)

البته که روژه دار يوې ښائسته ښځې ته د شهوت په نظر سره اوکتل ، او په دې سره دده اِنزال اوشو نو په دې سره دده روژه نه ماتيږي ، ځکه په اِنزال سره روژه ماتيدو د پاره دا ضروري ده چې يا جِماعِ حقيقي موجود شي يا جِماعِ حُکمي ، حالانکه په شهوت سره کتلو کې دا دواړه خبرې نشته ، لهذا په دې سره دده روژه هم نه ماتيږي . (۲)

---

(۱) وَإِذَا قَبَّلَ امْرَأَتَهُ وَأَنْزَلَ فَسَدَ صَوْمُهُ مِنْ غَيْرِ كَفَّارَةٍ كَذَا فِي الْمُحِيطِ. وَكَذَا فِي تَقْبِيلِ الْأَمَةِ وَالْغُلَامِ وَتَقْبِيلِهَا زَوْجَهَا إذَا رَأَتْ بَلَلًا ... وَالْمَسُّ وَالْمُبَاشَرَةُ وَالْمُصَافَحَةُ وَالْمُعَانَقَةُ كَالْقُبْلَةِ . كَذَا فِي الْبَحْرِ الرَّائِقِ. الفتاوى الهندية ۲۰۴/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الرَّابِعُ فِيمَا يُفْسِدُ وَمَالَا يُفْسِدُ. شامي ج۲ ص ۳۹۶ كتاب الصوم باب مايفسد الصوم ، و مثله في البحر الرائق ج۲ ص ۲۷۲ باب مايفسد الصوم ومالايفسده ، فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۱۹۸ كتاب الصوم ، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۵۶ باب مايفسد الصوم و مالايفسد ، فتاوى فريديه ج۴ ص ۱۵۸ باب ما تجب به القضاء والكفارة .

قال العلامة قاضي ثناء الله پاني رحمه الله : يازن را بوسه كرد يا مس بشهوت كرد ، اگر انزال شد روزه فاسد شود ، و الا فاسد نه شود . مالابدمنه ص ۹۷ كتاب الصوم . فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۷۱ .

قال الحصكفي : أَوْ لَمَسَ فَأَنْزَلَ قَضَى فَقَطْ . الدرالمختار ۴۰۶/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَالَا يُفْسِدُهُ . هداية مع الفتح ۳۳۱/۲ باب ما يوجب القضاء والكفارة ، النهر الفائق ۱۶/۲ باب ما يفسد الصوم ومالايفسده ، فتاوى محمودية ج۱۵ ص ۱۱۸ ، وص ۲۰۷ . فتاوى دارالعلوم ديوبند ج۶ ص ۲۶۳ ، وص ۲۶۵ .

(۲) قال ابن الهمام : (قَوْلُهُ : وَكَذَا إذَا نَظَرَ إلَى امْرَأَةٍ) بِشَهْوَةٍ إلَى وَجْهِهَا أَوْ فَرْجِهَا كَرَّرَ النَّظَرَ أَوْ لَا لَا يُفْطِرُ إذَا أَنْزَلَ (لِمَا بَيَّنَّا) أَنَّهُ لَمْ تُوجَدْ صُورَةُ الْجِمَاعِ وَلَا مَعْنَاهُ وَهُوَ الْإِنْزَالُ عَنْ مُبَاشَرَةٍ . فتح القدير للكمال ابن همام ۳۲۹/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ . فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۷۱ .

قال العلامة بدرالدين عيني : (وكذا) أي لا يفطر (إذا نظر إلى المرأة فأمنى) أي أنزل المني (كما بينا) وهو قوله : لأنه لم يوجد صورة الجماع ولا معناه . ثم إنه سواء إذا نظر إلى وجهها وفرجها بخلاف حرمة المصاهرة فإنها تثبت بالنظر إلى فرجها . البناية شرح الهداية ۳۹/۴ كتاب الصوم باب ما يوجب القضاء والكفارة ، ومثله في طحطاوي باب في بيان مالايفسد الصوم ، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۵۹ .

وَإِذَا نَظَرَ إلَى امْرَأَةٍ بِشَهْوَةٍ فِي وَجْهِهَا أَوْ فَرْجِهَا كَرَّرَ النَّظَرَ أَوْ لَا لَا يُفْطِرُ إذَا أَنْزَلَ كَذَا فِي فَتْحِ الْقَدِيرِ . وَكَذَا لَا يُفْطِرُ بِالْفِكْرِ إذَا أَمْنَى هَكَذَا فِي السِّرَاجِ الْوَهَّاجِ . الفتاوى الهندية ۲۰۴/۱ الباب الرابع فيما يفسد ومالايفسد .

د محبوب کس د لاړو تيرولو حکم : د محبوب کس (مثلاً ښځې او دوست) په لاړو تيرولو سره روژه ماتيږي ، قضاء او کفاره دواړه لازميږي ، ځکه د (لب چوسۍ په وخت د) دوی د لاړو نه لِذت حاصلولې شي ، البته د نورو خلقو لاړو تيرولو سره صرف قضاء لازميږي خو کفاره نه لازميږي ، ځکه په دې کې انسان لِذت نه محسوسوي .(۱)

خپلې لاړې تيرولو سره روژه نه ماتيږي : . د خبرو کولو په وخت چې په شونډو باندې کومې لاړې جَمع وي دا تيرولو سره روژه نه ماتيږي .(۲)

همدارنګې که يو کس په خپله خُله کې ډيرې لاړې جَمع کړي او بيا يې تېرې کړي نو په دې سره هم روژه نه ماتيږي .

البته که د کومو لاړو تعلق د خُلې او شونډو سره ختم شي (يعنی د خُلې نه يې په لاس کې ټوک کړي) او بيا يې تېرې کړي نو په دې سره روژه ماتيږي ، صرف قضاء به يې

---

(۱) "و" منه "ابتلاع بزاق زوجته أو" بزاق "صديقه" لأنه يتلذذ به "لا" تلزمه الكفارة ببزاق "غيرهما" لأنه يعافه . مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ۲۴۸/۱ كتاب الصوم باب ما يفسد الصوم وتجب به الكفارة مع القضاء ، الفتاوى الهندية ۲۰۳/۱ الباب الرابع فيما يفسد ومالايفسد . فتاوى محموديه ج۱۵ ص ۱۶۳ روزہ کے مفسدات ومکروہات.

وَكَذَا (يلزم عليه الكفارة فقط) إِذَا ابْتَلَعَ بُزَاقَ غَيْرِهِ لِأَنَّ هٰذَا مِمَّا يُعَافُ مِنْهُ حَتَّى لَوِ ابْتَلَعَ لُعَابَ حَبِيبِهِ أَوْ صَدِيقِهِ ذَكَرَ الشَّيْخُ الْإِمَامُ الزَّاهِدُ شَمْسُ الْأَئِمَّةِ الْحَلْوَانِيُّ أَنَّ عَلَيْهِ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ لِأَنَّ الْحَبِيبَ لَا يُعَافُ رِيقُ حَبِيبِهِ أَوْ صَدِيقِهِ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۹/۲ كتاب الصوم فصل في حكم فساد الصوم .

وَلَوْ ابْتَلَعَ بُزَاقَ غَيْرِهِ فَسَدَ صَوْمُهُ بِغَيْرِ كَفَّارَةٍ إِلَّا إِذَا كَانَ بُزَاقَ صَدِيقِهِ فَحِينَئِذٍ تَلْزَمُهُ الْكَفَّارَةُ كَذَا فِي الْمُحِيطِ. الفتاوى الهندية ۲۰۳/۱ الباب الرابع فيما يفسد ومالايفسد ، فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۲۱۵ .

(۲) تَرَطَّبَتْ شَفَتَيْهِ بِبُزَاقِهِ عِنْدَ الْكَلَامِ أَوْ غَيْرِهِ فَابْتَلَعَهُ لَا يُفْسِدُ لِلضَّرُورَةِ . الفتاوى الهندية ۲۰۳/۱ الباب الرابع فيما يفسد ومالايفسد

كَمَا لَوْ تَرَطَّبَ شَفَتَاهُ بِالْبُزَاقِ عِنْدَ الْكَلَامِ وَنَحْوِهِ فَابْتَلَعَهُ أَوْ سَالَ رِيقُهُ إِلَى ذَقَنِهِ كَالْخَيْطِ وَلَمْ يَنْقَطِعْ فَاسْتَنْشَقَهُ ...(لَمْ يُفْطِرْ) . الدر المختار ۴۰۰/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ . فتاوى دار العلوم ديوبند ج۶ ص ۲۶۰ .

Scanned with CamScanner

را اوګرځوي، کفاره وربانديې نشته .(۱)

په روژه کې د ګرمۍ یا تندې په وجه په سر باندې اوبه اچول جائز دي

په روژه کې د ګرمۍ یا تندې ختمولو د پاره په خپل سَر باندې بار بار اوبه اچول، یا بار بار لامبل، یا په اوبو کې کیناستل جائز دي خوشرط دادی چې اوبه په حلق کې تیرې نه شي د ابوداوُد شریف حدیث دی، د رسولُ الله ﷺ د بعضې صحابه کرامو نه دا حدیث نقل دی:

لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالعَرْجِ يَصُبُّ عَلٰى رَأْسِهِ الْمَاءَ وَهُوَ صَائِمٌ مِنَ الْعَطَشِ أَوْ مِنَ الْحَرِّ .(۲)

په تحقیق سره ما رسولُ الله ﷺ په " عرج " مقام کې (کوم چې د مکې او مدینې په مینځ کې د یو ځای نوم دی) اولید چې روژه یې نیولې وه او د تَندې یا ګرمۍ د وجې یې په سَر مبارک باندې اوبه اچولې .(۳)

فايده : ابن ملک رحمه الله فرمایي چې دا حدیث په دې باندې دلالت کوي چې د روژه دار د پاره په خپل سَر باندې اوبه اچول یا په اوبو کې کیناستل مکروه ندي .

همدغه شان مسئله په درمختار او نورالایضاح کې هم ذکر ده .

په مرقاة شرح مشکوة کې ذکر دي چې د ګرمۍ یا تندې ختمولو د پاره په سَر اوبه اچول، په اوبو کې کیناستل، یا لامبل وغیره د روژې د رُوح خلاف ندي . نبي علیه السلام په دغه شان کار ځکه کولو چې په دې کې د خپل عِجز اِظهار دی .

---

(۱) وَلَوْ أَخْرَجَ الْبُزَاقَ مِنْ فِيْهِ ثُمَّ ابْتَلَعَهُ فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۹/۲ كتاب الصوم فصل في حكم فساد الصوم .

وَإِنِ ابْتَلَعَ بُزَاقَ نَفْسِهِ مِنْ يَدِهِ فَسَدَ صَوْمُهُ وَلَا تَلْزَمُهُ الْكَفَّارَةُ. الفتاوى الهندية ۲۰۳/۱ الباب الرابع فيما يفسد ومالايفسد .

(۲) سنن ابي داود كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ الصَّائِمِ يَصُبُّ عَلَيْهِ الْمَاءَ مِنَ الْعَطَشِ وَيُبَالِغُ فِي الِاسْتِنْشَاقِ رقم الحديث ۲۳۶۵ ، قال الالباني: صحيح . موطاء امام مالک باب الصيام فى السفر رقم ۷۹۱ ، مسند احمد مخرجا رقم ۱۵۹۰۳ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم ۱۵۷۸ ، مشكاة المصابيح باب تنزيه الصوم الفصل الثاني رقم الحديث ۲۰۱۱(۱۳) .

(۳) همدغه شان مسئله په " فتاوی حقانیه ج۴ ص۱۷۱ " کې هم ذکر ده .

Scanned with CamScanner

بل دا چې په دې کې د اُمت د پاره آساني هم ده. (۱)

د لامبلو په وخت په غوږ کې اوبه تللو سره روژه نه ماتيږي

که روژه دار په تالاب کې غوپه اووهله، يا يې غُسل کولو او په غوږ کې اوبه لاړې نو په دې سره روژه نه ماتيږي. (۲)

تر دې پورې که قصداً يې په غوږ کې اوبه واچولې نو په دې سره هم روژه نه ماتيږي. (۳) خو که اوبه يې په حلق کې لاړې نو بيا ورسره روژه ماتيږي، لهذا احتياط په کار دی.

البته که په غوږ يا پوزه کې يې دوائي واچوله او دا دِماغو ته اُورسيده نو په دې سره روژه ماتيږي، قضاء به يې راوړي خو کفاره وربانديې نشته. (۴)

---

(۱) قَالَ ابْنُ الْمَلَكِ: وَهٰذَا يَدُلُّ عَلَى أَنْ لَا يُكْرَهَ لِلصَّائِمِ أَنْ يَصُبَّ عَلَى رَأْسِهِ الْمَاءَ وَأَنْ يَنْغَمِسَ فِيْهِ. وَإِنْ ظَهَرَتْ بُرُوْدَتُهُ فِيْ بَاطِنِهِ ... وَهُوَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَلَ ذٰلِكَ لِبَيَانِ الْجَوَازِ مِنْ إِظْهَارِ الْعَجْزِ لِلرَّحْمَةِ عَلَى ضُعَفَاءِ الْأُمَّةِ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ۱۳۹۶/۴ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ تَنْزِيْهِ الصَّوْمِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ في تشريح الحديث ۲۰۱۱ [۱۳].

(۲) وَفِيْ فَتَاوٰى قَاضِيْ خَانْ: أَنَّهُ إِنْ خَاضَ الْمَاءَ فَدَخَلَ أُذُنَهُ لَا يُفْسِدُ. وَإِنْ صَبَّ الْمَاءَ فِيْ أُذُنِهِ فَالصَّحِيْحُ أَنَّهُ يُفْسِدُ، لِأَنَّهُ وَصَلَ إِلَى الْجَوْفِ بِفِعْلِهِ وَرَجَّحَهُ الْمُحَقِّقُ فِيْ فَتْحِ الْقَدِيْرِ. وَبِهٰذَا يُعْلَمُ حُكْمُ الْغُسْلِ، وَهُوَ صَائِمٌ إِذَا دَخَلَ الْمَاءُ فِيْ أُذُنِهِ. وَفِيْ عُمْدَةِ الْفَتَاوٰى لِلصَّدْرِ الشَّهِيْدِ فَلَوْ دَخَلَ الْمَاءُ فِي الْغُسْلِ أَنْفَهُ أَوْ أُذُنَهُ وَوَصَلَ إِلَى الدِّمَاغِ لَا شَيْءَ عَلَيْهِ. البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۳۰۰/۲ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ. ومثله في تبيين الحقائق ج۱ ص ۳۰۳ باب ما يفسد الصوم ومالايفسد.

قال عالم بن العلاء": و لواغتسل ــ وفي العتابية ــ او خاض الماء فدخل الماء أذنه لايفسد صومه بلاخلاف. فتاوى تاتارخانية ج۲ ص ۳۶۲ كتاب الصوم الفصل الثالث ما يفسد الصوم ... فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۶۵، فتاوى فريديه ج۳ ص ۱۳۷.

(۳) وَلَوْ أَقْطَرَ فِيْ أُذُنِهِ الْمَاءَ لَا يُفْسِدُ صَوْمَهُ كَذَا فِي الْهِدَايَةِ. وَهُوَ الصَّحِيْحُ هٰكَذَا فِيْ مُحِيْطِ السَّرْخَسِيِّ الفتاوى الهندية ۲۰۴/۱ اَلْبَابُ الرَّابِعُ فِيْمَا يُفْسِدُ وَمَا لَا يُفْسِدُ.

(۴) قَالَ الحصكفيّ": (أَوِ احْتَقَنَ أَوِ اسْتَعَطَ) فِيْ أَنْفِهِ شَيْئًا (أَوْ أَقْطَرَ فِيْ أُذُنِهِ دُهْنًا أَوْ دَاوٰى جَائِفَةً أَوْ آمَّةً) فَوَصَلَ الدَّوَاءُ حَقِيْقَةً إِلَى جَوْفِهِ وَدِمَاغِهِ. الدر المختار

قال ابن عابدين": (قَوْلُهُ: إِلَى جَوْفِهِ وَدِمَاغِهِ) قَالَ فِي الْبَحْرِ: وَالتَّحْقِيْقُ ←←←←←←←←

فقهاؤ په غور کې د اوبو اچولو او دوائي اچولو په مينځ کې فرق هم ذکر کړی. (۱)

د روژه دار د پاره د ورځې په سترګو کې رانجه کول جائز دي

په روژه کې د ورځې رانجه کول بغير د کراهت نه جائز دي، په دې سره نه روژه ماتيږي او نه مکروهه کيږي، تر دې پورې چې که د رنجو خوند په حلق کې محسوس شي خو بيا هم روژه نه مکروهه کيږي، او دا د اکثرو علماؤ مسلک دی.

۱. امام بخاري رحمه الله فرمايي:

لَمْ يَرَ أَنَسٌ ﷺ وَالْحَسَنُ، وَإِبْرَاهِيمُ بِالْكُحْلِ لِلصَّائِمِ بَأْسًا. (۲)

حضرت انس بن مالک ﷺ، حضرت حسن بصري رحمه الله او حضرت ابراهيم نخعي رحمه الله به د روژه دار د پاره په په سترګو کې رانجه کولو کې هيڅ باک نه ګڼړلو (يعنی دوی به فرمايل چې د روژه دار د پاره په رنجو کولو کې څه حرج نشته).

←←← أَنَّ بَيْنَ جَوْفِ الرَّأْسِ وَجَوْفِ الْمَعِدَةِ مَنْفَذًا أَصْلِيًّا فَمَا وَصَلَ إِلَى جَوْفِ الرَّأْسِ يَصِلُ إِلَى جَوْفِ الْبَطْنِ.

(قَوْلُهُ: أَوِ اسْتَعَطَ) ... وَالسَّعُوطُ الدَّوَاءُ الَّذِي صُبَّ فِي الْأَنْفِ ... وَعَدَمُ وُجُوبِ الْكَفَّارَةِ فِي ذٰلِكَ هُوَ الْأَصَحُّ، لِأَنَّهَا مُوجِبُ الْإِفْطَارِ صُورَةً وَمَعْنًى وَالصُّورَةُ الْإِبْتِلَاعُ كَمَا فِي الْكَافِي وَهِيَ مُنْعَدِمَةٌ وَالنَّفْعُ الْمُجَرَّدُ عَنْهَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ فَقَطْ .... (قَوْلُهُ: فَوَصَلَ الدَّوَاءُ حَقِيقَةً) أَشَارَ إِلَى أَنَّ مَا وَقَعَ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ مِنْ تَقْيِيدِ الْإِفْسَادِ بِالدَّوَاءِ الرَّطْبِ مَبْنِيٌّ عَلَى الْعَادَةِ مِنْ أَنَّهُ يَصِلُ وَإِلَّا فَالْمُعْتَبَرُ حَقِيقَةُ الْوُصُولِ. حَتّٰى لَوْ عَلِمَ وُصُولَ الْيَابِسِ أَفْسَدَ أَوْ عَدَمَ وُصُولِ الطَّرِيِّ لَمْ يُفْسِدْ. رد المحتار على الدر المختار ۴۰۲/۲ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ، فتاوى فريديه ج۴ ص ۱۲۳ باب مايفسد الصوم ومالايفسده. فتاوى محموديه ج۱۵ ص ۱۶۷ روزه کے مفسدات ومکروہات. فتاوى دار العلوم ديوبند ج ۶ ص ۲۶۳ كتاب الصوم.

(۱) (وَمَنِ احْتَقَنَ أَوِ اسْتَعَطَ أَوْ أَقْطَرَ فِي أُذُنِهِ أَفْطَرَ) لِقَوْلِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «اَلْفِطْرُ مِمَّا دَخَلَ» وَلِوُجُودِ مَعْنَى الْفِطْرِ، وَهُوَ وُصُولُ مَا فِيهِ صَلَاحُ الْبَدَنِ إِلَى الْجَوْفِ (وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ) لِانْعِدَامِهِ صُورَةً. (وَلَوْ أَقْطَرَ فِي أُذُنِهِ الْمَاءَ أَوْ دَخَلَهُ لَا يُفْسِدُ صَوْمَهُ) لِانْعِدَامِ الْمَعْنَى وَالصُّورَةِ. بِخِلَافِ مَا إِذَا دَخَلَهُ الدُّهْنُ. الهداية كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ ج۱ ص ۲۰۲، فتاوى دار العلوم ديوبند ج ۶ ص ۲۶۴ كتاب الصوم.

(۲) صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ اغْتِسَالِ الصَّائِمِ.

۲. د ابن ماجه شريف حديث دی، حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي:

اِكْتَحَلَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ صَائِمٌ. (۱)

رسول الله صلی الله علیه وسلم په سترګو مباکو کې رانجه او کړل حالانکه د دوی روژه وه

۳. امام عطاء رحمه الله فرمايي: لَا بَأْسَ بِالْكُحْلِ لِلصَّائِمِ. (۲)

د روژه دار د پاره په رانجو کولو کې څه حرج (باک) نشته.

همدارنګې په نورو ډيرو روايتونو کې دا خبره ذکر ده چې د روژه دار د پاره په روژه کې رانجه کولو کې هيڅ حرج نشته. په دې سره نه روژه ماتيږي او نه پرې مکروهه کيږي، بلکه بغير د کراهت نه جائز دي. (۳) همدا خبره فقهاء کرامو هم ذکر کړې. (۴)

په روژه کې هر قِسم مسواک استعمالول جائز دي

د روژه دار د پاره مسواک استعمالول جائز دي.

---

(۱) سنن ابن ماجة كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ مَا جَاءَ فِي السِّوَاكِ وَالْكُحْلِ لِلصَّائِمِ رقم الحديث ۱۶۷۸، قال الالباني: صحيح.

(۲) مصنف عبدالرزاق الصنعاني رقم ۷۵۱۶ كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ الْكُحْلِ لِلصَّائِمِ.

(۳) په ابوداؤد شريف کې دا روايت ذکر دی: عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ: «مَا رَأَيْتُ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِنَا يَكْرَهُ الْكُحْلَ لِلصَّائِمِ» «وَكَانَ إِبْرَاهِيمُ يُرَخِّصُ أَنْ يَكْتَحِلَ الصَّائِمُ بِالصَّبِرِ». سنن ابي داؤد رقم ۲۳۷۹ كِتَاب الصَّوْمِ بَابٌ فِي الْكُحْلِ عِنْدَ النَّوْمِ لِلصَّائِمِ. قال الالباني: حسن.

(۴) وَلَوِ اكْتَحَلَ الصَّائِمُ لَمْ يَفْسُدْ وَإِنْ وَجَدَ طَعْمَهُ فِي حَلْقِهِ عِنْدَ عَامَّةِ الْعُلَمَاءِ. وَقَالَ ابْنُ أَبِي لَيْلَى يَفْسُدُ. وَجْهُ قَوْلِهِ إِنَّهُ لَمَّا وَجَدَ طَعْمَهُ فِي حَلْقِهِ فَقَدْ وَصَلَ إِلَى جَوْفِهِ. وَلَنَا مَا رُوِيَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: «خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَمَضَانَ وَعَيْنَاهُ مَمْلُوءَتَانِ كُحْلًا كَحَلَتْهُمَا أُمُّ سَلَمَةَ» وَلِأَنَّهُ لَا مَنْفَذَ مِنَ الْعَيْنِ إِلَى الْجَوْفِ وَلَا إِلَى الدِّمَاغِ وَمَا وَجَدَ مِنْ طَعْمِهِ فَذَاكَ أَثَرُهُ لَا عَيْنُهُ. وَأَنَّهُ لَا يُفْسِدُ كَالْغُبَارِ، وَالدُّخَانِ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ أَرْكَانُ الصِّيَامِ.

وَلَوْ أَقْطَرَ شَيْئًا مِنَ الدَّوَاءِ فِي عَيْنِهِ لَا يُفْطِرُ صَوْمَهُ عِنْدَنَا، وَإِنْ وَجَدَ طَعْمَهُ فِي حَلْقِهِ. وَإِذَا بَزَقَ فَرَأَى أَثَرَ الْكُحْلِ وَلَوْنَهُ فِي بُزَاقِهِ عَامَّةُ الْمَشَايِخِ عَلَى أَنَّهُ لَا يُفْسِدُ صَوْمَهُ كَذَا فِي الذَّخِيرَةِ، وَهُوَ الْأَصَحُّ هَكَذَا فِي التَّبْيِينِ. الفتاوى الهندية ۲۰۳/۱ اَلْبَابُ الرَّابِعُ فِيمَا يُفْسِدُ وَمَا لَا يُفْسِدُ. هكذا في فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۱۹۵، و فتاوى دار العلوم ديوبند ج٦ ص ۲٦۱ كتاب الصوم.

۱ . د بخاري شريف حديث دی ، حضرت عامر بن ربيعه رضي الله عنه فرمايي :

رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَاكُ وَهُوَ صَائِمٌ مَالَا أُحْصِيْ أَوْ أَعُدُّ. (۱)

ما نبي کريم صلی الله عليه وسلم د روژې په حالت کې دومره ډېر په مسواک استعمالولو باندې ليدلی چې زه هغه مقدار نه شم شميرلی .

علامه طيبي رحمه الله ليکلي :

اَلسِّوَاكُ لِلصَّائِمِ فِيْ جَمِيْعِ النَّهَارِ بَلْ هُوَ سُنَّةٌ عِنْدَ أَكْثَرِ الْعُلَمَاءِ ، وَبِهٖ قَالَ أَبُوْحَنِيْفَةَ وَمَالِكٌ رحمهما الله لِأَنَّهٗ تَطْهِيْرٌ . (۲)

روژه دار ته په ټوله ورځ کې هر وخت مسواک استعمالول جائز دي ، بلکه دا د اکثره علماؤ په نزد سُنت هم دی ، او همدا قول د امام ابوحنيفة او امام مالک رحمهما الله هم دی ، ځکه په مسواک سره پاکي حاصليږي .(لهذا دا روژه دار هر وخت استعمالولی شي) .

۲ . **تازه مسواک** : تر دې پورې چې د روژه دار د پاره تازه لوند مسواک استعمالول هم جائز دی . (۳)

فائده : د روژه دار د پاره په روژه کې د مسواک استعمالولو په باره کې اګر چې د علماؤ مختلف اَقوال شته کوم چې ملاعلي قاري په مرقاة شرح مشکوة کې ذکر کړي . خو د امام ابو حنيفه او امام مالک رحمهما الله په نزد د روژه دار د پاره هر وخت مسواک استعمالول جائز دي ، که دا د زوال نه مخکې وي يا روستو ، همدارنګې هر قسمه مسواک استعمالول ورته جائز دی که دا تازه وي او که اُوچ . (۴)

---

(۱) صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ سِوَاكِ الرَّطْبِ وَالْيَابِسِ لِلصَّائِمِ ، مسند احمد رقم الحديث ۱۵۶۷۸ ، صحيح ابن خزيمة رقم ۲۰۰۷ ، مسند ابي داؤد الطيالسي رقم ۱۲۴۰ .

(۲) شرح طيبي ج۴ ص ۱۶۲ .

(۳) عَنْ مُجَاهِدٍ: « أَنَّهٗ لَمْ يَرَ بِالسِّوَاكِ الرَّطْبِ بَأْسًا لِلصَّائِمِ » . وَهُوَ الَّذِيْ يَأْخُذُ بِهِ الثَّوْرِيُّ . مصنف عبدالرزاق الصنعاني رقم الحديث ۷۴۹۲ كِتَابُ الصِّيَامِ بَابُ السِّوَاكِ لِلصَّائِمِ .

(۴) قَالَ الْمُظْهِرُ: لَا يُكْرَهُ السِّوَاكُ لِلصَّائِمِ فِيْ جَمِيْعِ النَّهَارِ، بَلْ هُوَ سُنَّةٌ عِنْدَ أَكْثَرِ أَهْلِ الْعِلْمِ. وَبِهٖ قَالَ مَالِكٌ وَأَبُوْ حَنِيْفَةَ رحمهما الله لِأَنَّهٗ مُطَهِّرٌ. وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: يُكْرَهُ بَعْدَ الزَّوَالِ لِأَنَّ خُلُوْفَ الصَّائِمِ أَثَرُ الْعِبَادَةِ ←←←←←←←←

فقهاء کرامو هم دا خبره کړې چې په روژه کې هر قسمه مسواک استعمالول سُنّت دي. (۱)

چې حلق ته وِينه لاړه شي ددې حکم

چې روژه دار مسواک استعمالوي او په دې سره دده د ورّی وِينې شي او حلق ته يې وِينه لاړه شي، يا بغير د مسواک استعمالولو نه يې خُله وِينې شي او د لاړو سره حلق ته

←←←← وَالْخُلُوْفُ يَظْهَرُ عِنْدَ خُلُوِّ الْمَعِدَةِ مِنَ الطَّعَامِ، وَخُلُوُّ الْمَعِدَةِ يَكُوْنُ عِنْدَ الزَّوَالِ غَالِبًا. وَإِزَالَةُ أَثَرِ الْعِبَادَةِ مَكْرُوْهَةٌ. وَبِهِ قَالَ الشَّافِعِيُّ وَأَحْمَدُ. قَالَ الشُّمُنِّيُّ: لَا يُكْرَهُ لِلصَّائِمِ إِسْتِعْمَالُ السِّوَاكِ سَوَاءٌ كَانَ رَطْبًا أَوْ مَبْلُوْلًا قَبْلَ الزَّوَالِ أَوْ بَعْدَهُ، وَهُوَ قَوْلُ مَالِكٍ، وَقَالَ أَبُوْ يُوْسُفَ: يُكْرَهُ بِالرَّطْبِ وَالْمَبْلُوْلِ، وَقَالَ الشَّافِعِيُّ: يُكْرَهُ بَعْدَ الزَّوَالِ لِأَنَّ فِيْهِ إِزَالَةَ الْخُلُوْفِ الْمَحْمُوْدِ بِقَوْلِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " « لَخُلُوْفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيْحِ الْمِسْكِ » ".

وَلَنَا مَا رَوَى ابْنُ مَاجَةَ وَالدَّارَقُطْنِيُّ مِنْ حَدِيْثِ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مِنْ خَيْرِ خِصَالِ الصَّائِمِ السِّوَاكُ » . وَالْخُلُوْفُ بِضَمِّ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ عَلَى الصَّحِيْحِ تَغَيُّرُ رَائِحَةِ الْفَمِ مِنْ خُلُوِّ الْمَعِدَةِ وَذٰلِكَ لَا يُزَالُ بِالسِّوَاكِ. قَالَ ابْنُ الْهُمَامِ: بَلْ إِنَّمَا يُزِيْلُ أَثَرَهُ الظَّاهِرَ عَنِ السِّنِّ مِنَ الْإِصْفِرَارِ وَهٰذَا لِأَنَّ سَبَبَ الْخُلُوْفِ خُلُوُّ الْمَعِدَةِ مِنَ الطَّعَامِ، وَالسِّوَاكُ لَا يُفِيْدُ شَغْلَهَا بِطَعَامٍ لِيَرْتَفِعَ السَّبَبُ. وَلِهٰذَا رُوِيَ عَنْ مُعَاذٍ مِثْلُ مَا قُلْنَا. رَوَى الطَّبَرَانِيُّ « عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ غُنْمٍ قَالَ: سَأَلْتُ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ أَتَسَوَّكُ وَأَنَا صَائِمٌ؟ قَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ: أَيَّ النَّهَارِ أَتَسَوَّكُ؟ قَالَ: أَيَّ النَّهَارِ شِئْتَ، غَدْوَةً وَعَشِيَّةً. قُلْتُ: إِنَّ النَّاسَ يَكْرَهُوْنَهُ عَشِيَّةً وَيَقُوْلُوْنَ إِنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَخُلُوْفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيْحِ الْمِسْكِ". فَقَالَ: سُبْحَانَ اللهِ لَقَدْ أَمَرَهُمْ بِالسِّوَاكِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا بُدَّ بِفِيِّ الصَّائِمِ خُلُوْفٌ وَإِنِ اسْتَاكَ. وَمَا كَانَ بِالَّذِيْ يَأْمُرُهُمْ أَنْ يُنْتِنُوْا أَفْوَاهَهُمْ عَمْدًا، مَا فِيْ ذٰلِكَ مِنَ الْخَيْرِ شَيْءٌ. بَلْ فِيْهِ شَرٌّ إِلَّا مَنِ ابْتُلِيَ بِبَلَاءٍ لَا يَجِدُ مِنْهُ بُدًّا . مرقاة ۱۳۹۴/۴ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ تَنْزِيْهِ الصَّوْمِ الْفَصْلُ الْأَوَّلُ.

(۱) (وَلَا يُكْرَهُ دَهْنُ شَارِبٍ وَ) لَا (كُحْلٌ)... (وَ) لَا (سِوَاكٌ وَلَوْ عَشِيًّا) أَوْ رَطْبًا بِالْمَاءِ عَلَى الْمَذْهَبِ. الدرالمختار (قَوْلُهُ: وَلَا سِوَاكٌ) بَلْ يُسَنُّ لِلصَّائِمِ كَغَيْرِهِ صَرَّحَ بِهِ فِي النِّهَايَةِ لِعُمُوْمِ قَوْلِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِيْ لَأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ وُضُوْءٍ وَعِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ » لِتَنَاوُلِهِ الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ وَالْمَغْرِبَ . رد المحتار على الدر المختار ۴۱۷/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ . مراقي الفلاح مع الطحطاوي ص ۵۶۱ فصل فيما يكره للصائم و مالايكره . فتاوى محموديه ج۱۵ ص ۱۶۲ روزہ کے مفسدات و مکروہات.

(وَلَا بَأْسَ بِالسِّوَاكِ الرَّطْبِ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ لِلصَّائِمِ) لِقَوْلِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « خَيْرُ خِلَالِ الصَّائِمِ السِّوَاكُ» مِنْ غَيْرِ فَصْلٍ. الهداية باب مايوجب القضاء والكفارة ج۲ ص ۲۰۳ ، فتاوى دارالعلوم ديوبند ج۶ ص ۲۵۶ .

وِينه لاړه شي نو په دې مسئله کې تفصيل دی:

که دا وِينه لږه وه، لاړې وړياندې ډيرې وی او حلق ته داخلې شوی نو په دې سره روژه نه ماتيږي.

خو که وِينه ډيره وه او لاړې کمې وی، يا وينه او لاړې دواړه برابرې وی او حلق ته داخلې شوی نو په دې سره روژه ماتيږي، د روژې په صرف قضاء راوړي، کفاره وړياندې نشته. (۱)

په روژه کې د غاښ وِيستلو حکم

په روژه کې د تکليف په وخت غاښ ويستل جائز دي، د غاښ وِيستلو نه پس که وينه د لاړو سره د حلق نه تيره شوه او وينه په لاړو غالبه وه، يا دواړه برابر وو نو په دې سره روژه ماتيږي، صرف قضاء به راوړي، کفاره وړياندې نشته.

خو که وينه تيره نه شوه، يا دا وينه د لاړو نه کمه وه نو په دې سره روژه نه ماتيږي. (۲)

---

(۱) قال في الهندية: اَلدَّمُ إِذَا خَرَجَ مِنَ الأَسْنَانِ وَدَخَلَ حَلْقَهُ إِنْ كَانَتِ الْغَلَبَةُ لِلْبُزَاقِ لَا يَضُرُّهُ. وَإِنْ كَانَتِ الْغَلَبَةُ لِلدَّمِ يَفْسُدُ صَوْمُهُ. وَإِنْ كَانَا سَوَاءً أَفْسَدَ أَيْضًا إِسْتِحْسَانًا. الفتاوى الهندية ۲۰۳/۱ اَلْبَابُ الرَّابِعُ فِيمَا يُفْسِدُ وَمَالَا يُفْسِدُ.

قال العلامة الحصكفيؒ: (أَوْ خَرَجَ الدَّمُ مِنْ بَيْنِ أَسْنَانِهِ وَدَخَلَ حَلْقَهُ) يَعْنِيْ وَلَمْ يَصِلْ إِلَى جَوْفِهِ. أَمَّا إِذَا وَصَلَ فَإِنْ غَلَبَ الدَّمُ أَوْ تَسَاوَيَا فَسَدَ وَإِلَّا لَا. إِلَّا إِذَا وَجَدَ طَعْمَهُ. الدر المختار ۳۹۶/۲ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَالَا يُفْسِدُهُ. ومثله في البزازية على هامش الهندية ج۳ ص۹۸ كتاب الصوم الثالث فيما يفسده و ما لايفسده. فتاوى عثمانيه ج۲ ص ۲۰۲ كتاب الصوم، فتاوى حقانيه ج۴ ص۱۶۹، فتاوى دارالعلوم ديوبند ج۶ ص۲٦٢.

وَلَوْ خَرَجَ مِنْ بَيْنِ أَسْنَانِهِ دَمٌ فَدَخَلَ حَلْقَهُ أَوِ ابْتَلَعَهُ فَإِنْ كَانَتِ الْغَلَبَةُ لِلدَّمِ فَسَدَ صَوْمُهُ وَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ. وَإِنْ كَانَتِ الْغَلَبَةُ لِلْبُزَاقِ فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ. وَإِنْ كَانَا سَوَاءً فَالْقِيَاسُ أَنْ لَا يَفْسُدَ. وَفِي الْإِسْتِحْسَانِ يَفْسُدُ إِحْتِيَاطًا. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۹/۲ كتاب الصوم حكم فساد الصوم.

(۲) قال ابن نجيمؒ: اَلدَّمُ إِذَا خَرَجَ مِنَ الأَسْنَانِ وَدَخَلَ الْحَلْقَ إِنْ كَانَتِ الْغَلَبَةُ لِلْبُزَاقِ لَا يَفْسُدُ صَوْمُهُ. وَإِنْ كَانَتْ لِلدَّمِ فَسَدَ. وَكَذَا إِنِ اسْتَوَيَا إِحْتِيَاطًا. البحر الرائق ۲۹۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَالَا يُفْسِدُهُ

قال العلامة الحصكفيؒ: (أَوْ خَرَجَ الدَّمُ مِنْ بَيْنِ أَسْنَانِهِ وَدَخَلَ حَلْقَهُ) يَعْنِيْ ←←←←←←←

روژه دار چې د بيمارۍ په وجه الټۍ اوکړي نو په دې روژه نه ماتيږي

کله چې روژه دار د څه بيمارۍ په وجه بې اختياره الټۍ (قې) اوکړي (يعنې ده قصداً په خُله کې ګوتې نه وي ورکړي) نو په دې سره روژه نه ماتيږي، برابره خبره ده که دې لږې الټۍ اوکړي يا ډيرې.

په بخاري شريف کې دا روايت ذکر دی، حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي:

إِذَا قَاءَ فَلَا يُفْطِرُ. (۱)

چې کله روژه دار (د بيمارۍ په وجه په خپله) الټۍ (قې) اوکړي نو په دې سره روژه نه ماتيږي.

علامه بدرالدين عيني رحمه الله فرمايي چې همدا مسلک د ټولو ائمهؤ هم دی.

بيا فرمايي: وَيُرْوٰى ذٰلِكَ عَنْ عَلِيٍّ وَابْنِ عَبَّاسٍ وَابْنِ مَسْعُوْدٍ وَعَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ وَأَبِيْ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُم. وَقَدْ قَامَ الْإِجْمَاعُ عَلٰى أَنَّ مَنْ ذَرَعَهُ الْقَيْءُ لَا قَضَاءَ عَلَيْهِ. (۲)

همدا خبره د حضرت علي، ابن عباس، ابن مسعود، عبدالله بن عُمر او حضرت ابوهريرة رضي الله عنهم نه هم روايت شوی. او په دې خبره اِجماع هم قائمه شوی " چې څوک (د بيمارۍ په وجه) الټۍ (قې) اوکړي نو په ده باندې د روژې قضاء نشته " (يعنې دده روژه نده ماته شوی نو قضاء به پرې څه لازمه شي ؟).

البته که يو کس قصداً الټۍ اوکړي (يعنې په خُله کې ګوتې دننه کړي او الټۍ اوکړي) نو که دا الټۍ دومره ډيرې وی چې خُله يې ډکوله نو روژه يې ماته شوه، او که د ډکې خُلې نه کمې وي نو د اکثرو محققينو په نزد باندې دده روژه نه ماتيږي، ځکه دا په حکم د عَدم

←←←←←← وَلَمْ يَصِلْ إِلٰى جَوْفِهِ أَمَّا إِذَا وَصَلَ فَإِنْ غَلَبَ الدَّمُ أَوْ تَسَاوَيَا فَسَدَ وَإِلَّا لَا. إِلَّا إِذَا وَجَدَ طَعْمَهُ.

الدر المختار ۳۹۶/۲ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ، ومثله في فتاوى تاتارخانية ج ۲ ص ۳۶۹ كتاب الصوم باب مايفسد الصوم، فتاوى حقانيه ج ۳ ص ۱۶۳. هكذا في الفتاوى الهندية ۲۰۳/۱ اَلْبَابُ الرَّابِعُ فِيْمَا يُفْسِدُ وَمَا لَا يُفْسِدُ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۹/۲ كتاب الصوم حكم فساد الصوم.

(۱) صحيح البخاري كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ الْحِجَامَةِ وَالْقَيْءِ لِلصَّائِمِ.

(۲) عمدة القاري شرح صحيح البخاري ۳۶/۱۱ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ الْحِجَامَةِ وَالْقَيْءِ لِلصَّائِمِ.

کې دي ، همدا د امام ابويوسف رحمه الله قول دی او علماؤ دیته ترجیح ورکړې.(۱)

چې الټی دوباره تېرې شي ، ددې حکم

که روژه دار د بيمارۍ په وجه پخپله (بِلا قصده) الټی اوکړي که لږې وي او که ډيرې نو په دې سره روژه نه ماتيږي .

همدا رنګې که دا الټی بِلا قصده دوباره تېرې شي نو په دې سره هم روژه نه ماتيږي .

خو که ده قصداً الټی تېرې کړې او دا د چڼې په مقدار وي يا زياتې وي (يعنې په ډکه خوله وي) نو په دې سره روژه ماتيږي .(۲)

---

(۱) قال العلامة الشرنبلالي : او استقاء اي تعمد اخراجه و لو دون ملأ الفم في ظاهر الرواية لاطلاق قوله عليه السلام : ومن استقاء عمدًا فليقض . و شرط ابي يوسف ان يكون ملأ الفم وهو الصحيح . لأنّ مادونه كالعدم حكماً حتى لاينقض الوضوء . امداد الفتاح شرح نورالايضاح ص ٦٩٢ باب مايفسد الصوم .

"أو استقاء" أي تعمد إخراجه "ولو دون ملء الفم في ظاهر الرواية" لإطلاق قوله صلى الله عليه وسلم: "من استقاء عمدا فليقض" . "وشرط أبو يوسف رحمه الله" أن يكون "ملء الفم وهو الصحيح" لأن ما دونه كالعدم حكماً حتى لا ينقض الوضوء . مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ۲۵۴/۱ باب ما يفسد الصوم من غير كفارة . فتاوی فريديه ج ۴ ص ۱۴۳ باب مايفسد الصوم ومالايفسده . د جنت ګاڼې لمولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله ص ۱۸۶ .

(۲) قال العلامة الحصكفي : (وَإِنْ ذَرَعَهُ الْقَيْءُ وَخَرَجَ) وَلَمْ يَعُدْ (لَا يُفْطِرُ مُطْلَقًا) مَلَأَ أَوْ لَا (فَإِنْ عَادَ) بِلَا صُنْعِهِ (وَ) لَوْ (هُوَ مِلْءُ الْفَمِ مَعَ تَذَكُّرِهِ لِلصَّوْمِ لَا يَفْسُدُ) . الدرالمختار

قال ابن عابدين : ... إذَا كَانَ أَقَلَّ مِنْ مِلْءِ الْفَمِ وَعَادَ أَوْ شَيْءٌ مِنْهُ قَدْرَ الْحِمَّصَةِ لَمْ يُفْطِرْ إجْمَاعًا أَمَّا عِنْدَ أَبِي يُوسُفَ فَإِنَّهُ لَيْسَ بِخَارِجٍ ، لِأَنَّهُ أَقَلُّ مِنْ الْمِلْءِ ، وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ لَا صُنْعَ لَهُ فِي الْإِدْخَالِ . وَالثَّانِيَةُ : إنْ كَانَ مِلْءَ الْفَمِ وَأَعَادَهُ أَوْ شَيْئًا مِنْهُ قَدْرَ الْحِمَّصَةِ فَصَاعِدًا أَفْطَرَ إجْمَاعًا ، لِأَنَّهُ خَارِجٌ أَدْخَلَهُ جَوْفَهُ وَلِوُجُودِ الصُّنْعِ . رد المحتار على الدر المختار ۴۱۴/۲ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ .

قال ابن الهمام : فَإِنْ ذَرَعَهُ وَخَرَجَ لَا يُفْطِرُ قَلَّ أَوْ كَثُرَ لِإِطْلَاقِ مَا رَوَيْنَا ، وَإِنْ عَادَ بِنَفْسِهِ وَهُوَ ذَاكِرٌ لِلصَّوْمِ إنْ كَانَ مِلْءَ الْفَمِ فَسَدَ صَوْمُهُ عِنْدَ أَبِي يُوسُفَ لِأَنَّهُ خَارِجٌ شَرْعًا حَتَّى انْتَقَضَتْ بِهِ الطَّهَارَةُ وَقَدْ دَخَلَ ، وَعِنْدَ مُحَمَّدٍ لَا يَفْسُدُ ، وَهُوَ الصَّحِيحُ لِأَنَّهُ لَمْ تُوجَدْ صُورَةُ الْإِفْطَارِ وَهُوَ الِابْتِلَاعُ وَلَا مَعْنَاهُ إذْ لَا يُتَغَذَّى بِهِ ... فتح القدير ۳۳۲/۲ كتاب الصوم بَابُ مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ . ومثله في البحر الرائق ج۲ ص ۲۷۴ باب مايفسد الصوم ومالايفسد . فتاوی حقانيه ج۴ ص ۱۶۴ .

Scanned with CamScanner

د ورځې احتلام سره روژه نه ماتيږي

که روژه دار د ورځې اوده شي او احتلام يې اوشي (يعنې شيطان يې تېر باسي او غسل ورباندې واجب شي) نو په دې سره روژه نه ماتيږي ، ځکه احتلام د روژې منافي عمل ندی، نو په دې سره په روژه باندې څه اثر نه غورځي ۰(۱)

صرف زنانه ته په کتلو ، يا سوچ کولو سره چې انزال اوشي نو په دې سره روژه نه ماتيږي ۰ (۲)

---

(۱) قال برهان الدين المرغيناني": (فَإِنْ نَامَ فَاحْتَلَمَ لَمْ يُفْطِرْ) لِقَوْلِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «ثَلَاثٌ لَا يُفْطِرْنَ الصِّيَامَ : اَلْقَيْءُ وَالْحِجَامَةُ وَالْإِحْتِلَامُ» ، وَلِأَنَّهُ لَمْ تُوجَدْ صُورَةُ الْجِمَاعِ وَلَا مَعْنَاهُ وَهُوَ الْإِنْزَالُ عَنْ شَهْوَةٍ بِالْمُبَاشَرَةِ . الهداية في شرح بداية المبتدى ۱۲۰/۱ كتاب الصوم باب ما يوجب القضاء و الكفارة .

قال العلامة الحصكفي": (أَوِ احْتَلَمَ أَوْ أَنْزَلَ بِنَظَرٍ) وَلَوْ إِلَى فَرْجِهَا مِرَارًا (أَوْ بِفِكْرٍ)... (لَمْ يُفْطِرْ). الدرالمختار ۳۹۶/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ . ومثله في تبيين الحقائق ج۱ ص ۳۲۲ باب ما يفسد الصوم و مالايفسده . فتاوى خانيه ج۳ ص ۱۶۵ .

وَلَوِ احْتَلَمَ فِي نَهَارِ رَمَضَانَ فَأَنْزَلَ لَمْ يُفْطِرْهُ ، لِقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «ثَلَاثٌ لَا يُفْطِرْنَ الصَّائِمَ : اَلْقَيْءُ ، وَالْحِجَامَةُ ، وَالْإِحْتِلَامُ» وَلِأَنَّهُ لَا صُنْعَ لَهُ فِيهِ فَيَكُونُ كَالنَّاسِي. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۱/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلُ أَرْكَانِ الصِّيَامِ

(وَلَوْ أَكَلَ أَوْ شَرِبَ أَوْ جَامَعَ نَاسِيًا لَا يُفْطِرُ... وَكَذَا لَوْ نَامَ) نَهَارًا (فَاحْتَلَمَ)... مجمع الأنهر في شرح ملتقى الأبحر ۲۴۴/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مُوجِبِ الْفَسَادِ ، النهر الفائق ۱۶/۲ باب مايفسد الصوم ومالايفسد . فتاوى محموديه ج۱۵ ص ۱۸۱ روزه کے مفسدات ومکروہات .

(۲) قال برهان الدين المرغيناني": (وَكَذَا إِذَا نَظَرَ إِلَى امْرَأَةٍ فَأَمْنَى) لِمَا بَيَّنَّا فَصَارَ كَالْمُتَفَكِّرِ إِذَا أَمْنَى. الهداية في شرح بداية المبتدي ۱۲۰/۱ كتاب الصوم باب ما يوجب القضاء والكفارة .

وَلَوْ نَظَرَ إِلَى امْرَأَةٍ وَتَفَكَّرَ فَأَنْزَلَ لَمْ يُفْطِرْهُ ، وَقَالَ مَالِكٌ: إِنْ تَتَابَعَ نَظَرُهُ فَطَّرَهُ لِأَنَّ التَّتَابُعَ فِي النَّظَرِ كَالْمُبَاشَرَةِ . وَلَنَا أَنَّهُ لَمْ يُوجَدِ الْجِمَاعُ لَا صُورَةً وَلَا مَعْنًى لِعَدَمِ الْإِسْتِمْتَاعِ بِالنِّسَاءِ فَأَشْبَهَ الْإِحْتِلَامَ بِخِلَافِ الْمُبَاشَرَةِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۱/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلُ أَرْكَانِ الصِّيَامِ .

قال العلامة الحصكفي": (أَوِ احْتَلَمَ أَوْ أَنْزَلَ بِنَظَرٍ) وَلَوْ إِلَى فَرْجِهَا مِرَارًا (أَوْ بِفِكْرٍ)... (لَمْ يُفْطِرْ). الدرالمختار ۳۹۶/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ.

که يو کس په روژه کې د شپې نه جُنُب شي (يعنى غُسل ورباندې واجب شي) او سهر د جنابت په حالت کې روژه اونيسي نو دا روژه هم صحيح ده (اګر چې غُسل د سهر نه مخکې په کار دى).

علامه علاء الدين کاساني رحمه الله په بدائع الصنائع کې ذکر کړي:

وَلَوْ أَصْبَحَ جُنُبًا فِي رَمَضَانَ فَصَوْمُهُ تَامٌّ عِنْدَ عَامَّةِ الصَّحَابَةِ . (۱)

که يو کس په رمضان کې د سهر په وخت جُنب وي نو د عامو صحابه کرامو په نزد دده روژه پوره ده.

تر دې پورې چې که يو کس سهر ناوخته غسل اوکړي، يا ټوله ورځ غُسل اونکړي نو بيا يې هم روژه نه ماتيږي. (۲)

البته د مونځونو په قضاء کولو او غُسل نه کولو سره ګناهګار دى. (۳)

←←←←←← ومثله في تبيين الحقائق ج۱ ص ۳۲۲ باب ما يفسد الصوم و مالايفسده . فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۶۵.

(أَوْ أَنْزَلَ بِنَظَرٍ لَا يُفْطِرُ) ؛ لِأَنَّهُ لَمْ يُوجَدْ مِنْهُ صُورَةُ الْجِمَاعِ وَلَا مَعْنَاهُ وَهُوَ الْإِنْزَالُ عَنْ شَهْوَةٍ بِالْمُبَاشَرَةِ كَمَا إذَا تَفَكَّرَ فَأَمْنَى. مجمع الأنهر في شرح ملتقى الأبحر ۲۴۴/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مُوجِبِ الْفَسَادِ.

(۱) بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۲/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ أَرْكَانُ الصِّيَامِ.

وَمَنْ أَصْبَحَ جُنُبًا أَوِ احْتَلَمَ فِي النَّهَارِ لَمْ يَضُرَّهُ كَذَا فِي مُحِيطِ السَّرَخْسِيِّ. الفتاوى الهندية كِتَابُ الصَّوْمِ الْبَابُ الثَّالِثُ فِيمَا يُكْرَهُ لِلصَّائِمِ وَمَا لَا يُكْرَهُ ۲۰۰/۱

(۲) (أَوْ أَصْبَحَ جُنُبًا) لايفسد ... لِأَنَّ اللهَ تَعَالَى أَبَاحَ الْمُبَاشَرَةَ بِاللَّيْلِ وَمِنْ ضَرُورَتِهَا وُقُوعُ الْغُسْلِ بَعْدَ الصُّبْحِ مجمع الأنهر في شرح ملتقى الأبحر ۲۴۵/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مُوجِبِ الْفَسَادِ. تاتارخانية ۳۷۰/۲ كتاب الصوم الفصل الرابع فيما يفسد الصوم ومالايفسد.

(أَوْ أَصْبَحَ جُنُبًا وَ) إنْ بَقِيَ كُلَّ الْيَوْمِ ... (لَمْ يُفْطِرْ). الدرالمختار ۴۰۰/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ. فتاوى دارالعلوم ديوبند ج۶ ص ۲۶۲ پانچواں باب ، فتاوى محمودية ج۱۵ ص ۲۳۶ ، و ص ۲۴۷.

(۳) قال عليه السلام : مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ فَكَأَنَّمَا وُتِرَ أَهْلَهُ وَمَالَهُ . مسند ابي داؤد الطيالسي رقم الحديث ۱۳۳۳ ، رقم ۱۹۱۲ ، ورواه ابن حبان ، قال المحقق اسناده صحيح ۳۳۰/۴.

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ : ذَكَرَ الصَّلَاةَ يَوْمًا ، فَقَالَ : مَنْ حَافَظَ عَلَيْهَا كَانَتْ لَهُ نُورًا ، وَبُرْهَانًا ، وَنَجَاةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَمَنْ لَمْ يُحَافِظْ عَلَيْهَا لَمْ يَكُنْ ←←←←←←←←←←←←

په سترګو کې دوائي اچولو سره روژه نه ماتيږي

د فقهاؤ په نزد باندې راجح قول دادی چې په سترګو کې دوائي اچولو سره روژه نه ماتيږي اګرچې دا ددې دوائي آثر په حلق کې محسوس کړي. په عالمګيري کې ذکر دي :

وَلَوْ أَقْطَرَ شَيْئًا مِنَ الدَّوَاءِ فِي عَيْنِهِ لَا يُفْطِرُ صَوْمَهُ عِنْدَنَا. وَإِنْ وَجَدَ طَعْمَهُ فِي حَلْقِهِ. (۱)

که چيرته يو کس په سترګو کې دوائي واچوله نو زمونږ (د آحناف) په نزد دده روژه نه ماتيږي اګرچې دا په حلق کې ددې دوائي آثر محسوس کړي.

همداسې مسئله په شامي کې هم ذکر ده. (۲)

د خاوند د سخت مزاجۍ په وجه په ژبه د خوراک څيز معلومول (څکل)

د روژې په حالت کې په ژبه باندې يو څيز معلومول (څکل، تېسټ کول) مکروه دي، بلکه بعضې وخت په دې سره روژه هم ماتيږي، خو که چيرته د يوې ښځې خاوند سخت مزاجه (غصه ناک) وي، او خوراک کې مالګه کمه يا زياتيدو په وجه د ښځې د وهلو يا کنځلو کولو خطره وي نو بيا ددې ښځې د پاره بغير د کراهت نه دا جائز دي چې د خوراک څيز خوند معلومولو د پاره صرف دا په ژبه باندې تېسټ (او معلوم) کړي.

←←←← لَهُ نُورٌ، وَلَا بُرْهَانٌ، وَلَا نَجَاةٌ، وَكَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ قَارُونَ، وَفِرْعَوْنَ، وَهَامَانَ، وَأُبَيِّ بْنِ خَلَفٍ. إسناده صحيح، مسند احمد رقم الحديث ۶۵۷۶ مُسْنَدُ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا، سنن الدارمي بَابٌ: فِي الْمُحَافَظَةِ عَلَى الصَّلَاةِ رقم الحديث ۲۷۶۳، شعب الايمان للبيهقي رقم ۲۵۶۵، المعجم الاوسط للطبراني رقم الحديث ۱۷۶۷، الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ۸۳۲ كتاب الصلاة الترغيب في الأذان. فتاوى محمودية ج ۱۵ ص ۲۳۶، و ص ۲۳۷.

(۱) الفتاوى الهندية كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الرَّابِعُ فِيمَا يُفْسِدُ وَمَا لَا يُفْسِدُ ۲۰۳/۱. فتاوى عثمانيه ج ۴ ص ۱۹۵.

(۲) قَالَ الحصكفيؒ: (أَوْ أَدْهَنَ أَوِ اكْتَحَلَ أَوِ احْتَجَمَ) وَإِنْ وَجَدَ طَعْمَهُ فِي حَلْقِهِ... (لَمْ يُفْطِرْ). الدر المختار.

قال ابن عابدينؒ: (قَوْلُهُ: وَإِنْ وَجَدَ طَعْمَهُ فِي حَلْقِهِ) أَيْ طَعْمَ الْكُحْلِ أَوِ الدُّهْنِ كَمَا فِي السِّرَاجِ. وَكَذَا لَوْ بَزَقَ فَوَجَدَ لَوْنَهُ فِي الْأَصَحِّ بَحْرٌ قَالَ فِي النَّهْرِ؛ لِأَنَّ الْمَوْجُودَ فِي حَلْقِهِ أَثَرٌ دَاخِلٌ مِنَ الْمَسَامِّ الَّذِي هُوَ خَلَلُ الْبَدَنِ وَالْمُفْطِرُ إِنَّمَا هُوَ الدَّاخِلُ مِنَ الْمَنَافِذِ. رد المحتار على الدر المختار ۳۹۵/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ. فتاوى حقانيه ج ۴ ص ۱۷۰، فتاوى فريديه ج ۴ ص ۱۲۲.

خو دا اجازت دیته صرف په ژبه باندې د معلومولو دی ، په حُلق کې به یې نه اچوي ، او حلق ته به یې هم نه رسوي .

اِنْ كَانَ الزَّوْجُ سيءَ الخُلقِ لَابَأْسَ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَذُوْقَ المرقَةَ بِلِسَانِهَا . (۱)

که خاوند بَداَخلاقه (او تُند مزاجه) وُ نو بیا د ښځې د پاره په ژبه باندې د تلکارۍ تِست کولو (او معلومولو) کې هیڅ حرَج نشته .

په هر قسمه اِنجکشن لږولو سره روژه نه ماتیږي

د فقهاء کرامو د عبارتونو نه واضحه معلومیږي چې د مطلقِ څیز اثر بدن ته رسیدلو سره روژه نه ماتیږي ، بلکه چې کله یو څیز یا د هغې آثر د معتادو لارو نه بدن ته داخل شي، معدې او دِماغو ته اُورسي نو په دې سره روژه ماتیږي .

د جدید تحقیقاتو په رڼا کې د اِنجکشن (یعنی د ستَن وهلو) آثر نیغ په نیغه (دارِک) معدې او دِماغو ته نه رسي ځکه د لاس ، خپو او خیټې په مینځ کې هیڅ سورې نشته ، بلکه دا د مَساماتو یا رګونو په ذریعه باندې په وِینه کې شامل شي او بدن ته راحت رسوي، لهذا په هر قِسمه اِنجکشن سره روژه نه ماتیږي که دا د غوښې وي یا د رګ .

د رګ په اِنجکشن کې هم دوائي د مساماتو په ذریعه داخل ته رَسي ، په معتاد طریقه نه رسي ، او د مساماتو په ذریعه چې کوم څیز بدن ته داخل شي په هغې روژه نه ماتیږي .

ددې مثال داسې دی لکه د تَندې په وخت چې بدن ته یَخوالې اُورسي نو په دې سره خو روژه نه ماتیږي نو همدغه شان په هر قِسمه اِنجکشن لږولو سره هم روژه نه ماتیږي .

په فتاوی هِندیه کې ذکر دي : وَمَنِ اغْتَسَلَ فِيْ مَاءٍ وَجَدَ بَرْدَهُ فِيْ بَاطِنِهِ لَا يُفْطِرُ . (۲)

---

(۱) الفتاوى الخانية على هامش الهندية كتاب الصوم فصل فيما يكره للصائم ومالايكره ۲۰۴/۱ ، فتاوى قاضي خان ج۱ ص ۹۸ كتاب الصوم .

قال العلاء: ان كان زوجها سيء الخلق بذي اللسان يضايقها في ملوحة الطعام فلا بأس به . فتاوى تاتارخانية ج۲ ص ۳۸۰ كتاب الصوم الفصل السادس في الاسباب المبيحة ، و مثله في شامي ج۲ ص ۴۱۶ كتاب الصوم مطلب فيما يكره للصائم . فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۱۹۶ ، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۵۶ .

(۲) الفتاوى الهندية ۲۰۳/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الرَّابِعُ فِيْمَا يُفْسِدُ وَمَالَا يُفْسِدُ .

کوم روژه دار چې په اُوبو کې غُسل اوکړو او ده ددې اُوبو یخوالې په خپل وجود کې محسوس کړو نو په دې سره دده روژه نه ماتیږي.

یا ددې مثال داسې دی لکه په تېلو باندې چې یو کس سَر مالِش کړي نو د تېلو آثر هم دِماغو ته د مَساماتو په ذریعه باندې رسي، او په دې سره د هیڅا په نزد باندې روژه نه ماتیږي، نو همدغه شان په اِنجکشن وهلو سره هم روژه نه ماتیږي. (۱)

یا مثلاً یو کس مچی. یا لړم اوچیچي نو په دې سره خو هم روژه نه ماتیږي، حالانکه د زهرو آثر اکثره په دِماغو باندې کیږي.

---

(۱) وَمَا يَدْخُلُ مِنْ مَسَامِّ الْبَدَنِ مِنَ الدُّهْنِ لَا يُفْطِرُ هٰكَذَا فِي شَرْحِ الْمَجْمَعِ... وَلَوْ أَقْطَرَ شَيْئًا مِنَ الدَّوَاءِ فِي عَيْنِهِ لَا يُفْطِرُ صَوْمَهُ عِنْدَنَا. وَإِنْ وَجَدَ طَعْمَهُ فِي حَلْقِهِ. وَإِذَا بَزَقَ فَرَأَى أَثَرَ الْكُحْلِ وَلَوْنَهُ فِي بُزَاقِهِ عَامَّةُ الْمَشَايِخِ عَلَى أَنَّهُ لَا يُفْسِدُ صَوْمَهُ كَذَا فِي الذَّخِيرَةِ. وَهُوَ الْأَصَحُّ هٰكَذَا فِي التَّبْيِينِ. الفتاوى الهندية ۲۰۳/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ الْبَابُ الرَّابِعُ فِيمَا يُفْسِدُ وَمَا لَا يُفْسِدُ.

قال العلامة شمس الدين محمد القهستاني: او وصل دواء الى جوفه او دماغه من غير المسام. فلو وصل شيء من المسام الى جوفه لم يفسد بلاخلاف. لكن ينبغي ان يكون مكروها على الخلاف قياسا على صب الماء على البدن. جامع الرموز ۳۶۲/۱ فصل موجب الافساد

قال الدكتور وهبة الزحيلي: لايفسد الصوم عند الحنفية با الحُقَن في العضل أو تحت الجلد أو في الوريد. الفقة الإسلامي وأدلّتهٗ ۱۷۱۲/۳ ما لا يفسد الصوم عند الحنفية.

وفي المنهاج: اعلم انه ليس بين العين وبين الدماغ والحلق منفذ. والدمع يخرج الى العين بطريق الترشح من المسامات كالعرق. والمفطر هو الدخول من المنافذ دون المسامات كما صرح به في البحر و شرح المجمع وغيره، ولذا لايفطر الادهان والغسل، وهذا يدل على ان الدواء الداخل في الباطن بتوسط الحقن والإبرة لايفطر سواء ادخلت الابرة في اللحم اوالعرق، لانّ هذا الدواء وان وصل الى اللحم والعرق بالمنفذ لكنه يدخل الباطن بوساطة المسامات دون المنافذ لعدم المنفذ بين مثل اليد والباطن. وعروق البدن ليس بمجوفة كما انّ عروق الاشجار ليست بمجوفة، وكما انّ الماء يصل الى اغصان الاشجار و أوراقها بالتموج في العروق فكذا الدم والدواء تصل الى القلب وغيره بالتموج في العروق. منهاج السنن شرح جامع السنن للترمذي ۳۳/۳ باب الكحل للصائم.

Scanned with CamScanner

خو بيا هم حتّی الإمكان د روژې په حالت کې د رګ واله اِنجکشن نه پرهيز په کار دی.

دا مسئله په فتاوی عثمانيه ، فتاوی حقانيه ، فتاوی فريديه او نورو فتاؤو کې همدغه شان ذکر ده. (۱)

په فتاوی محموديه کې دا هم ذکر دي : چې په انجکشن لګولو روژه نه ماتيږي ، ځکه (د انجکشن دوائي بدن ته د مَنفذ د لارې داخليږي ، او دا قاعده ده :) د مَنفذ په ذريعه چې کوم څيز وجود ته داخل شي په هغې سره روژه نه ماتيږي . (۲)

بل دا چې بدن ته هر داخليدونکي څيز سره روژه نه ماتيږي بلکه چې کوم څيز جَوفِ معدې ته داخل شي په هغې سره روژه ماتيږي . (۳)

په فتاوی دارالعلوم ديوبند کې هم ذکر دي چې په هر قِسمه اِنجکشن لګولو سره روژه نه ماتيږي . (۴)

په روژه کې د ګلوکوز انجکشن لګول ، يا ډراپ خيجول جائز دي

په فتاوی فريديه کې ذکر دي چې په اِنجکشن لګولو او د ګلوکوز دراپ خيجولو سره

---

(۱) فتاوی عثمانيه ج۲ ص ۱۹۳ كتاب الصوم فصل في ما لايفسد الصوم . فتاوی حقانيه ج۴ ص ۱۶۲ باب ما يفسد الصوم ومالايفسد ، فتاوی فريديه ج۴ ص ۱۲۳ ، وص ۱۲۸ ، وص ۱۲۹ ، باب ما يفسد الصوم و مالايفسده . روزے کے مسائل کا انسائکلوپیڈیا ص ۳۷ وص ۶۳ .

(۲) وَالْمُفْطِرُ إِنَّمَا هُوَ الدَّاخِلُ مِنَ الْمَنَافِذِ لِلِاتِّفَاقِ عَلَى أَنَّ مَنِ اغْتَسَلَ فِي مَاءٍ فَوَجَدَ بَرْدَهُ فِي بَاطِنِهِ أَنَّهُ لَا يُفْطِرُ . رد المحتار على الدر المختار ۳۹۶/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ ، النهر الفائق ۱۷/۲ باب مايفسد الصوم ومالايفسده .

(۳) وَالَّذِي ذَكَرَهُ الْمُحَقِّقُونَ أَنَّ مَعْنَى الْفِطْرِ وُصُولُ مَا فِيهِ صَلَاحُ الْبَدَنِ إِلَى الْجَوْفِ أَعَمُّ مِنْ كَوْنِهِ غِذَاءً أَوْ دَوَاءً . رد المحتار على الدر المختار ۴۱۰/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ . الفتاوى الهندية ۲۰۳/۱ الباب الرابع فيما يفسد ومالايفسد . فتاوی محموديه ج۱۵ ص ۱۷۹ ، وص ۱۸۰ روزوں کے مفسدات ومکروہات .

(۴) وَأَمَّا مَا وَصَلَ إِلَى الْجَوْفِ أَوْ إِلَى الدِّمَاغِ عَنْ غَيْرِ الْمَخَارِقِ الْأَصْلِيَّةِ بِأَنْ دَاوَى الْجَائِفَةَ ، وَالْآمَّةَ ، فَإِنْ دَاوَاهَا بِدَوَاءٍ يَابِسٍ لَا يُفْسِدُ لِأَنَّهُ لَمْ يَصِلْ إِلَى الْجَوْفِ وَلَا إِلَى الدِّمَاغِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلُ أَرْكَانِ الصِّيَامِ . فتاوی دار العلوم ديوبند ج۶ ص ۲۵۹ ، ۲۵۸ .

روژه نه ماتيږي ، په دې طريقې سره دوائي زړه او جِګر ته د مساماتو په ذريعه رسي د مَنافذو (سُورو) په ذريعه نه رسي . او فقهاؤ دا خبره صراحةً ذکر کړې چې روژه په هغه څيز ماتيږي چې هغه د منافذو (سُورو) په ذريعه دِماغو او معدې ته اورسي ، که د مساماتو په ذريعه اورسي نو په دې سره روژه نه ماتيږي .(۱)

البته که په سِينه او خېټه کې براهِ راست اِنجکشن اولږي (يعنی معدې ته دارک انجکشن تَښاسي) نو په دې سره بيا روژه ماتيږي ، ځکه چې دا دوائي د مَنفذ (سُوري) په ذريعه بدن ته داخله شوه ، او په دې سره روژه ماتيږي .(۲)

په اِنجکشن سره د روژې ماتولو حکم د اصولِ مُسلمهٔ خلاف دی

مفتي فريد رحمه الله په فتاوی فريده کې ليکلي چې "په اِنجکشن سره د روژې ماتولو حکم کول " د اصولِ مُسلمهٔ خلاف دی (يعنی په اِنجکشن سره روژه نه ماتيږي، او څوک چې د روژې ماتيدو حکم ورکوي نو دا د شرعي اصولو خلاف خبره ده) ځکه په اِنجکشن سره دوائي باطن ته د مَساماتو په ذريعه رَسي ، د منافذو (سُورو) په ذريعه نه رسي . (۳)

---

(۱) وَمَا يَدْخُلُ مِنْ مَسَامِّ الْبَدَنِ مِنَ الدُّهْنِ لَا يُفْطِرُ . الفتاوی الهندية ۲۰۳/۱ اَلْبَابُ الرَّابِعُ فِيمَا يُفْسِدُ وَمَا لَا يُفْسِدُ

(۲) قال الحصكفيّ (... أَوْ دَاوَى جَائِفَةً أَوْ آمَّةً) فَوَصَلَ الدَّوَاءُ حَقِيقَةً إِلَى جَوْفِهِ وَدِمَاغِهِ . الدر المختار

قال ابن عابدينّ : اَلْجَائِفَةُ : اَلطَّعْنَةُ الَّتِي بَلَغَتِ الْجَوْفَ أَوْ نَفَذَتْه . وَالْآمَّةُ : مِنْ أَمَمْتُه بِالْعَصَا . رد المحتار ۴۰۲/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ . فتاوی فريديه ج۴ ص ۱۳۱ باب ما يفسد الصوم و مالا يفسده .

وَالَّذِي ذَكَرَهُ الْمُحَقِّقُونَ أَنَّ مَعْنَى الْفِطْرِ وُصُولُ مَا فِيهِ صَلَاحُ الْبَدَنِ إِلَى الْجَوْفِ أَعَمُّ مِنْ كَوْنِهِ غِذَاءً أَوْ دَوَاءً . رد المحتار على الدر المختار ۴۱۰/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ . الفتاوی الهندية ۲۰۴/۱ الباب الرابع فيما يفسد ومالا يفسد. فتاوی محموديه ج۱۵ ص ۱۸۱ روزه کے مفسدات ومکروہات .

(۳) قال العلامة الكاسانيّ : وَأَمَّا مَا وَصَلَ إِلَى الْجَوْفِ أَوْ إِلَى الدِّمَاغِ عَنْ غَيْرِ الْمَخَارِقِ الْأَصْلِيَّةِ بِأَنْ دَاوَى الْجَائِفَةَ وَالْآمَّةَ . فَإِنْ دَاوَاهَا بِدَوَاءٍ يَابِسٍ لَا يُفْسِدُ لِأَنَّهُ لَمْ يَصِلْ إِلَى الْجَوْفِ وَلَا إِلَى الدِّمَاغِ ، وَلَوْ عَلِمَ أَنَّهُ وَصَلَ يُفْسِدُ فِي قَوْلِ أَبِي حَنِيفَةَ . وَإِنْ دَاوَاهَا بِدَوَاءٍ رَطْبٍ يُفْسِدُ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَعِنْدَهُمَا لَا يُفْسِدُ . هُمَا اعْتَبَرَا الْمَخَارِقَ الْأَصْلِيَّةَ لِأَنَّ الْوُصُولَ إِلَى الْجَوْفِ مِنَ الْمَخَارِقِ الْأَصْلِيَّةِ مُتَيَقَّنٌ بِهِ وَمِنْ غَيْرِهَا مَشْكُوكٌ فِيهِ . فَلَا نَحْكُمُ بِالْفَسَادِ مَعَ الشَّكِّ . وَلِأَبِي حَنِيفَةَ إِنَّ الدَّوَاءَ إِذَا كَانَ رَطْبًا فَالظَّاهِرُ هُوَ الْوُصُولُ لِوُجُودِ الْمَنْفَذِ إِلَى الْجَوْفِ فَيُبْنَى الْحُكْمُ عَلَى الظَّاهِرِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلُ أَرْكَانِ الصِّيَامِ .

بل دا چې د اِنجکشن د ستنې د آخري سَر او د باطن په مینځ کې نه قدرتي سُوري شته او نه مصنوعي. او ددې خبرې تائید جدید تحقیقات هم کوي. (۱)

په روژه کې د وینې ډراپ خیجول

په فتاوی عثمانیه کې ذکر دي چې روژه هغه وخت ماتیږي چې یو څیز د څه سُوري په ذریعه باندې معدې او دِماغو ته اُورسي، حالانکه د انجکشن په ذریعه باندې دوائي د سُوري په ذریعه باندې معدې او دِماغو ته نه رسي بلکه د رګونو او مَساماتو په ذریعه رَسي، لهذا روژه دار چې د اِنجکشن یا ډَراپ په ذریعه باندې وینه اوخیجوي نو په دې سره په روژه باندې هیڅ آثر نه غورځي. البته احتیاط په دې کې دی چې د روژې په حالت کې ددې نه ځان اوساتي. (۲)

مور د بچي د پاره په خپله خله کې خوراک ژویلې شي

د بچي تربیت او پَرورِش د مور د پاره ضروري دی، که چیرته د وړوکي ماشوم د پاره د خوراک مېده کولو څه بل بَندوبست نشي کیدی نو بیا د ضرورت په وجه د روژې په حالت کې هم مور د خپل بچي د پاره په خپله خُله کې خوراک ژویلې او مېده کولې شي چې بیا یې بچي ته ورکړي. البته که د خوراک مېده کولو څه بل بندوبست کیدې شو نو بیا ددې روژه دارې مور د پاره دا مکروه دی. (۳)

---

(۱) فتاوی فریدیه ج۴ ص ۱۳۳ باب ما یفسد الصوم و مالایفسده.

(۲) قال الحصکفيؒ: (أَوْ أَدْهَنَ أَوِ اكْتَحَلَ أَوِ احْتَجَمَ) وَإِنْ وَجَدَ طَعْمَهُ فِي حَلْقِهِ... (لَمْ يُفْطِرْ) قال ابن عابدينؒ: لِأَنَّ الْمَوْجُودَ فِي حَلْقِهِ أَثَرٌ دَاخِلٌ مِنَ الْمَسَامِّ الَّذِي هُوَ خَلَلُ الْبَدَنِ وَالْمُفْطِرُ إِنَّمَا هُوَ الدَّاخِلُ مِنَ الْمَنَافِذِ. لِلِاتِّفَاقِ عَلَى أَنَّ مَنِ اغْتَسَلَ فِي مَاءٍ فَوَجَدَ بَرْدَهُ فِي بَاطِنِهِ أَنَّهُ لَا يُفْطِرُ. رد المحتار ۳۹۵/۲ كتاب الصوم بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ. فتاوی عثمانیه ج۳ ص ۱۹۹ کتاب الصوم فصل في ما لایفسد الصوم سوال نمبر ۱۲۸.

(۳) قال المرغینانيؒ: (وَيُكْرَهُ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَمْضُغَ لِصَبِيِّهَا الطَّعَامَ إِذَا كَانَ لَهَا مِنْهُ بُدٌّ) لِمَا بَيَّنَّا (وَلَا بَأْسَ إِذَا لَمْ تَجِدْ مِنْهُ بُدًّا) صِيَانَةً لِلْوَلَدِ، أَلَا تَرَى أَنَّ لَهَا أَنْ تُفْطِرَ إِذَا خَافَتْ عَلَى وَلَدِهَا. الهدایة في شرح بدایة المبتدي کتاب الصوم باب ما یوجب القضاء والکفارة ۱۲۳/۱. الجوهرة النیرة ۱۳۲/۱ کتاب الصوم. الفتاوی التاتارخانیة کتاب الصوم الفصل السادس فیما یکره للصائم و مالایکره ۲۸۸/۲. هکذا في فتاوی عثمانیه ج۳ ص ۱۹۶.

Scanned with CamScanner

چې بې اختیاره حلق ته ماشې، مچ، ګرد او لوګې لاړ شي

بې اِختیاره چې ماشې یا مَچ په حلق کې تېر شي نو په دې سره روژه نه ماتیږي. (۱)

همدارنګې بې اختیاره چې ګرد و غبار یا لوګې د حلق نه تېر شي نو په دې سره هم روژه نه ماتیږي. (۲)

چې د بَنګو او چَرسو ګرد بې اِختیاره حلق ته لاړ شي

د روژې په حالت کې چې حَلق ته ګرد و غبار لاړ شي نو په روژې باندې ددې د آثر دارومدار

---

(۱) وَلَوْ دَخَلَ الذُّبَابُ حَلْقَهُ لَمْ يُفْطِرْهُ لِأَنَّهُ لَا يُمْكِنُهُ الِاحْتِرَازُ عَنْهُ فَأَشْبَهَ النَّاسِيَ . وَلَوْ أَخَذَهُ فَأَكَلَهُ فَطَّرَهُ لِأَنَّهُ تَعَمَّدَ أَكْلَهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ مَأْكُولًا كَمَا لَوْ أَكَلَ التُّرَابَ. بدائع الصنائع ۹۰/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ أَرْكَانُ الصِّيَامِ

وَمَا لَيْسَ بِمَقْصُودٍ بِالْأَكْلِ، وَلَا يُمْكِنُ الِاحْتِرَازُ عَنْهُ كَالذُّبَابِ إذَا وَصَلَ إلَى جَوْفِ الصَّائِمِ لَمْ يُفْطِرْهُ كَذَا فِي إيضَاحِ الْكِرْمَانِيِّ وَلَوْ أَخَذَ الذُّبَابَ وَأَكَلَهُ يَجِبُ عَلَيْهِ الْقَضَاءُ دُونَ الْكَفَّارَةِ كَذَا فِي شَرْحِ الطَّحَاوِيِّ. الفتاوى الهندية ۲۰۳/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الرَّابِعُ فِيمَا يُفْسِدُ وَمَا لَا يُفْسِدُ اَلنَّوْعُ الْأَوَّلُ مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ دُونَ الْكَفَّارَةِ.

(۲) وَلَوْ دَخَلَ الْغُبَارُ أَوِ الدُّخَانُ أَوِ الرَّائِحَةُ فِي حَلْقِهِ لَمْ يُفْطِرْهُ، لِمَا قُلْنَا. بدائع الصنائع ۹۰/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ أَرْكَانُ الصِّيَامِ.

(أَوْ دَخَلَ حَلْقَهُ غُبَارٌ أَوْ ذُبَابٌ أَوْ دُخَانٌ) وَلَوْ ذَاكِرًا اسْتِحْسَانًا لِعَدَمِ إمْكَانِ التَّحَرُّزِ عَنْهُ. وَمُفَادُهُ أَنَّهُ لَوْ أَدْخَلَ حَلْقَهُ الدُّخَانَ أَفْطَرَ أَيَّ دُخَانٍ كَانَ وَلَوْ عُودًا أَوْ عَنْبَرًا لَهُ ذَاكِرًا لِإِمْكَانِ التَّحَرُّزِ عَنْهُ فَلْيُتَنَبَّهْ لَهُ كَمَا بَسَطَهُ الشُّرُنْبُلَالِيُّ. الدرالمختار ۳۹۵/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ.

قال العلامة عبدالعلي البحر العلوم: و لودخل ما لايستطاع الاحتراز عنه في الجوف بلاصنع منه كالدخان والغبار لايضر الصوم لان التكليف بحسب الوسع. و اما لو ادخل الدخان كما يعتاد اليوم في اكثر الناس فينبغي ان يفسد به الصوم. خصوصًا دخان التنباک لانه يورث الفرح و تحصل التسكين للمعتادين. رسائل الاركان ص ۲۱۱ بيان دخول الدخان الغبار في الجوف. و مثله في حاشية الهداية ج ۱ ص ۲۰۰ باب مايوجب القضاء والكفارة، فتاوى حقانيه ج ۳ ص ۱۷۶.

وَلَوْ دَخَلَ حَلْقَهُ غُبَارُ الطَّاحُونَةِ أَوْ طَعْمُ الْأَدْوِيَةِ أَوْ غُبَارُ الْهَرْسِ وَأَشْبَاهُهُ أَوِ الدُّخَانُ أَوْ مَا سَطَعَ مِنْ غُبَارِ التُّرَابِ بِالرِّيحِ أَوْ بِحَوَافِرِ الدَّوَابِّ وَأَشْبَاهِ ذَلِكَ لَمْ يُفْطِرْهُ كَذَا فِي السِّرَاجِ الْوَهَّاجِ. الفتاوى الهندية ۲۰۳/۱ اَلْبَابُ الرَّابِعُ فِيمَا يُفْسِدُ وَمَا لَا يُفْسِدُ اَلنَّوْعُ الْأَوَّلُ مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ دُونَ الْكَفَّارَةِ

په قصد باندې دی ، پس که چیرته دا بې اِختیاره لاړ شي نو په دې سره روژه نه ماتیږي، ځکه ددینه ځان بچ کول ګران دي .

خو که ده قصداً ګرد و غبار تېر کړو نو په دې سره روژه ماتیږي. لهذا د بنګو او چرسو د صفائي په وخت ددې د ګرد نه ځان ساتل په کار دي. (۱)

خوشبوئي او عطرو بُویولو سره روژه نه ماتیږي

هر قسمه خوشبوئي ، عطر او سپَرې بُوی کولو سره روژه نه ماتیږي . همدارنګې که د ګریټې یا لوبان لوګې بې اِختیاره په پوزه کې لاړ شي نو په دې سره هم روژه نه ماتیږي. (۲)

البته که ګریټې ، لوبان وغیره ځان ته لوګې کړي ، ځان ته یې نژدې کړي او قصداً دا لوګې په پوزه راکاږي ، د حلق نه تېر شي نو ددې سره روژه ماتیږي . لهذا په روژه کې د ګریټې نه ځان ساتل په کار دي .

همدارنګې قصداً په چیلم یا سِګریټ څکلو سره هم روژه ماتیږي ، ټولو فتاوُو لیکلي چې په عادي کس باندې قضاء او کفاره دواړه لازمیږي، ځکه دې دا لوګې قصداً د حلق نه تېره وي .

البته صرف په فتاوی حقانیه کې ذکر دي چې په سګریټ څکوونکي باندې صرف قضاء لازمیږي ، کفاره وربانديې نه لازمیږي .

(نوټ : په سګریټ یا چیلم څکلو سره د روژې ماتیدو متعلق تفصلي بحث روستو راروان دی. ابوالشمس عفي عنه)

---

(۱) (قَوْلُهُ : أَنَّهُ لَوْ أَدْخَلَ حَلْقَهُ الدُّخَانَ) أَيْ بِأَيِّ صُورَةٍ كَانَ الْإِدْخَالُ حَتَّى لَوْ تَبَخَّرَ بِبَخُورٍ وَآوَاهُ إلَى نَفْسِهِ وَاشْتَمَّهُ ذَاكِرًا لِصَوْمِهِ أَفْطَرَ لِإِمْكَانِ التَّحَرُّزِ عَنْهُ . رد المحتار علی الدر المختار ۲/ ۳۹۵ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ. فتاوی عثمانیه ج۳ ص۱۹۸ کتاب الصوم .

(۲) لَا يُكْرَهُ لِلصَّائِمِ شَمُّ رَائِحَةِ الْمِسْكِ وَالْوَرْدِ وَنَحْوِهِ مِمَّا لَا يَكُونُ جَوْهَرًا مُتَّصِلًا كَالدُّخَانِ الدرالمختار ۲/۴۱۷ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ . مراقي الفلاح شرح نور الإيضاح ۱/۲۴۵ کتاب الصوم باب ما لا يفسد الصوم. طحطاوي ص ۵۴۳ باب بيان ما يفسد الصوم ، سكب الانهر مع مجمع الانهر ۱/۳۶۱ کتاب الصوم باب موجب الفساد . فتاوی محمودیه ج۱۵ ص۱۶۹ ، وص ۱۷۰ ، وص ۱۷۲ .

Scanned with CamScanner

په سَر غوړولو سره روژه نه ماتيږي

په سَر غوړولو يا ټول بدن غوړولو سره روژه نه ماتيږي . همدا رنګې د مسَاماتو په ذريعه چې د اُوبو يا تېلو يَخوالي په بدن کې محسوس شي نو په دې سره روژه نه ماتيږي . (۱)

په کومو صورتونو کې چې روژه ماتيږي د هغې بيان

په کومو صورتونو کې چې د روژې رُکن فوت شي " يعنې يو کس قصداً خوراک ، څکاک او جِماع اوکړي " نو په صورت کې روژه ماتيږي .

د روژې ماتيدو نه پس په ده باندې په بعضې صورتونو کې قضاء او کفاره دواړه لازميږي او په بعضې صورتونو کې صرف قضاء لازميږي کفاره ورسره نه لازميږي .

ددې هر يو ځان له ځان صورتونه دي . زه به درته اول هغه صورتونه ذکر کړم چې په هغې کې د قضاء سره کفاره هم لازميږي ، بيا به درته هغه صورتونه ذکر کړم چې صرف قضاء لازميږي او کفاره ورسره نه لازميږي .

په کومو صورتونو کې چې د قضاء سره کفاره هم لازميږي د هغې بيان

په کومو صورتونو کې چې د قضاء سره کفاره لازميږي د هغې صورتونو بيانولو نه مخکې درته د کفارې واجب کيدلو شرائط بيانوم ، ددې د پاره چې تاسو بيا په آسانۍ سره هغه صورتونه معلومولې شئ په کومو کې چې د قضاء سره کفاره هم لازميږي :

---

(۱) "أو ادهن" لم يفسد صومه كما لو اغتسل و وجد برد الماء في كبده . مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ۲۴۵/۱ كتاب الصوم باب ما لا يفسد الصوم . شامي ۳۹۵/۲ باب ما يفسد الصوم ، الفتاوى الهندية ۲۰۳/۱ الباب الرابع ، فتاوى محموديه ج۱۵ ص ۱٦۵ .

قال الحصكفي: (أَوْ أَدْهَنَ أَوِ اكْتَحَلَ أَوِ احْتَجَمَ) وَإِنْ وَجَدَ طَعْمَهُ فِي حَلْقِهِ... (لَمْ يُفْطِرْ) . الدر المختار .

قال ابن عابدين: (قَوْلُهُ: وَإِنْ وَجَدَ طَعْمَهُ فِي حَلْقِهِ) أَيْ طَعْمَ الْكُحْلِ أَوِ الدُّهْنِ كَمَا فِي السِّرَاجِ ، وَكَذَا لَوْ بَزَقَ فَوَجَدَ لَوْنَهُ فِي الْأَصَحِّ بَحْرٌ قَالَ فِي النَّهْرِ؛ لِأَنَّ الْمَوْجُودَ فِي حَلْقِهِ أَثَرٌ دَاخِلٌ مِنَ الْمَسَامِّ الَّذِي هُوَ خَلَلُ الْبَدَنِ وَالْمُفْطِرُ إِنَّمَا هُوَ الدَّاخِلُ مِنَ الْمَنَافِذِ . رد المحتار على الدر المختار ۳۹۵/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ . فتاوى دار العلوم ديوبند ج٦ ص ۲۵٦ كتاب الصوم .

Scanned with CamScanner

د کفارې واجب کیدلو شرائط

چې کله دا شرائط موجود شي نو بیا د قضاء سره کفاره لازمیږي:

۱. خوراک، څکاک، یا جِماع اوکړي.

۲. د روژې ماتولو یې قصد او اراده کړې وي. (ځکه که ده ته روژه یاده وه خو د ماتولو اِراده یې نه وه او روژه ورنه ماته شوه نو بیا صرف قضاء لازمیږي، کفاره وربانديې نه لازمیږي.

مثلا اودس یې کولو، روژه ورته یاده وه خو بِلا اِراده یې د خُلې وینځلو په وخت اُوبه تیرې شوی نو په دې سره صرف د روژې قضاء لازمیږي، کفاره ورسره نه لازمیږي. (۱)

(نوټ: که په هیره یې خوراک، څکاک یا جِماع اوکړه نو په دې سره روژه نه ماتیږي)

۳. داسې عُذر نه وي موجود چې د هغې په وجه انسان ته روژه نه نیول جائز وي.

٤. داسې عُذر نه وي موجود چې د هغې په وجه د روژې ماتولو د جواز شُبهه پیدا شوي وي. (۲)

۵. د شپې نه، یا د سهر نه مخکې مخکې یې د روژې نیت کړی. (ځکه که د شپې نه، یا د سهر نه مخکې یې د روژې نیت نهٔ کړی او د ورځې یې خوراک څکاک وغیره اوکړو نو صرف قضاء وربانديې لازمیږي، کفاره وربانديې نه لازمیږي). (۳)

۶. د رمضان روژې په ماتولو سره کفاره لازمیږي، (ځکه کفاره د رمضان روژو قصداً ماتولو سره خاص ده، که د رمضان نه علاوه بله روژه یې قصداً ماته کړه نو صرف د همدغه

---

(۱) وَإِنْ تَمَضْمَضَ أَوِ اسْتَنْشَقَ فَدَخَلَ الْمَاءُ جَوْفَهُ إِنْ كَانَ ذَاكِرًا لِصَوْمِهِ فَسَدَ صَوْمُهُ وَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ ذَاكِرًا لَا يَفْسُدُ صَوْمُهُ كَذَا فِي الْخُلَاصَةِ وَعَلَيْهِ الْاعْتِمَادُ. الفتاوى الهندية ۲۰۲/۱ كتاب الصوم اَلْبَابُ الرَّابِعُ فِيمَا يُفْسِدُ وَمَا لَا يُفْسِدُ

(۲) بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ، فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۱۸۱ كتاب الصوم.

(۳) وَمَنْ أَصْبَحَ فِي رَمَضَانَ لَا يَنْوِي الصَّوْمَ فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ أَوْ جَامَعَ عَلَيْهِ قَضَاءُ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ عِنْدَ أَصْحَابِنَا الثَّلَاثَةِ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۲/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ

ورځې قضاء ورباندې لازميږي ، كفاره ورباندې نه لازميږي) .(۱)

۷ . د قصداً روژې ماتولو نه روستو غيراختياري داسې بيماري راپيدا نشي چې د هغې په وجه شريعت دې ته روژه خوړل جائز كړي وي .

(ځكه كه داسې بيماري راپيدا شوه نو بيا ددې صرف قضاء لازميږي ، كفاره ورسره نه لازميږي .(۲))

البته كه يو كس ځان په زوره مريض كړي ، يا ځان په زوره زخمي كړي يا بله حيله اوكړي

---

(۱) وَأَمَّا صِيَامُ غَيْرِ رَمَضَانَ فَلَا يَتَعَلَّقُ بِإِفْسَادِ شَيْءٍ مِنْهُ وُجُوبُ الْكَفَّارَةِ . لِأَنَّ وُجُوبَ الْكَفَّارَةِ بِإِفْسَادِ صَوْمِ رَمَضَانَ عُرِفَ بِالتَّوْقِيفِ، وَأَنَّهُ صَوْمٌ شَرِيفٌ فِي وَقْتٍ شَرِيفٍ لَا يُوَازِيهِمَا غَيْرُهُمَا مِنَ الصِّيَامِ وَالْأَوْقَاتِ فِي الشَّرَفِ وَالْحُرْمَةِ. فَلَا يَلْحَقُ بِهِ فِي وُجُوبِ الْكَفَّارَةِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۲/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ

(وَلَيْسَ فِي إِفْسَادِ صَوْمِ غَيْرِ رَمَضَانَ كَفَّارَةٌ) لِأَنَّ الْإِفْطَارَ فِي رَمَضَانَ أَبْلَغُ فِي الْجِنَايَةِ فَلَا يَلْحَقُ بِهِ غَيْرُهُ. فتح القدير ۳۳۱/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ . هكذا في فتاوى تاتارخانية ج۲ ص۳۷۷ الفصل الخامس في وجوب الكفارة في افساد الصوم . ومثله في الفتاوى الهندية ج۱ ص۲۱۵ باب المتفرقات ، فتاوى حقانيه ج۴ ص۱۸۷ . فتاوى دار العلوم ديوبند ج۶ ص۲۶۷ ، و ص ۲۷۲ .

(۲) وَالصَّحِيحُ إِذَا أَفْطَرَ ثُمَّ مَرِضَ مَرَضًا لَا يَسْتَطِيعُ مَعَهُ الصَّوْمَ تَسْقُطُ الْكَفَّارَةُ عِنْدَنَا كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَانْ. وَهُوَ الْأَصَحُّ هَكَذَا فِي الظَّهِيرِيَّةِ . فَالْأَصْلُ عِنْدَنَا أَنَّهُ إِذَا صَارَ فِي آخِرِ النَّهَارِ عَلَى صِفَةٍ لَوْ كَانَ عَلَيْهَا فِي أَوَّلِ الْيَوْمِ يُبَاحُ لَهُ الْفِطْرُ تَسْقُطُ عَنْهُ الْكَفَّارَةُ كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَانْ الفتاوى الهندية كِتَابُ الصَّوْمِ الْبَابُ الرَّابِعُ النَّوْعُ الثَّانِي مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ ۲۰۶/۱ .

وَلَوْ أَفْطَرَ وَهُوَ مُقِيمٌ فَوَجَبَتْ عَلَيْهِ الْكَفَّارَةُ ثُمَّ سَافَرَ فِي يَوْمِهِ ذَلِكَ لَمْ تَسْقُطْ عَنْهُ الْكَفَّارَةُ . وَلَوْ مَرِضَ فِي يَوْمِهِ ذَلِكَ مَرَضًا يُرَخِّصُ الْإِفْطَارَ أَوْ يُبِيحُهُ تَسْقُطُ عَنْهُ الْكَفَّارَةُ . وَوَجْهُ الْفَرْقِ أَنَّ فِي الْمَرَضِ مَعْنًى يُوجِبُ تَغَيُّرَ الطَّبِيعَةِ عَنِ الصِّحَّةِ إِلَى الْفَسَادِ، وَذَلِكَ الْمَعْنَى يَحْدُثُ فِي الْبَاطِنِ ثُمَّ يَظْهَرُ أَثَرُهُ فِي الظَّاهِرِ . فَلَمَّا مَرِضَ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ عُلِمَ أَنَّهُ كَانَ مَوْجُودًا وَقْتَ الْإِفْطَارِ لَكِنَّهُ لَمْ يَظْهَرْ أَثَرُهُ فِي الظَّاهِرِ فَكَانَ الْمُرَخِّصُ أَوِ الْمُبِيحُ مَوْجُودًا وَقْتَ الْإِفْطَارِ، فَمَنَعَ انْعِقَادَ الْإِفْطَارِ مُوجِبًا لِلْكَفَّارَةِ ، أَوْ وُجُودُ أَصْلِهِ أَوْرَثَ شُبْهَةً فِي الْوُجُوبِ وَهَذِهِ الْكَفَّارَةُ لَا تَجِبُ مَعَ الشُّبْهَةِ. وَهَذَا الْمَعْنَى لَا يَتَحَقَّقُ فِي السَّفَرِ... بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۱/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ

نو په دې باندې بیا هم قضاء او کفاره دواړه لازمیږي) .(۱)

۸ . د قصداً خوراک ، څکاک او جماع نه پس په همدغه ورځ باندې د زنانه حیض او نفاس رانښي . (څکه که په همدغه ورځ یې حیض یا نفاس راغلی نو بیا صرف قضاء لازمیږي ، کفاره ورسره نه لازمیږي) .(۲)

۹ . دا کس به په سفر کې نه وي (څکه که دا په سفر کې وُ او قصداً یې خوراک ، څکاک او جماع اوکړه نو صرف قضاء وربانديې لازمیږي ، کفاره وربانديې نه لازمیږي ، وجه داده چې مسافر ته په سفر کې روژه ماتول جائز دي .. .(۳))

البته که په یو کس باندې د قصداً خوراک څکاک او جماع په وجه کفاره لازم شي او دې په همدې ورځ باندې بیا سفر ته اُووځي نو په دې سره کفاره نه ساقطیږي) .(۴)

---

(۱) وَلَوْ جَرَحَ نَفْسَهُ فَمَرِضَ مَرَضًا شَدِيدًا مُرَخِّصًا لِلْإِفْطَارِ أَوْ مُبِيحًا ؟ اِخْتَلَفَ الْمَشَايِخُ فِيهِ . قَالَ بَعْضُهُمْ: يَسْقُطُ .وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَا يَسْقُطُ ، وَهُوَ الصَّحِيحُ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۱/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ

وَلَوْ جَرَحَ نَفْسَهُ حَتَّى صَارَ بِحَالٍ لَا يَقْدِرُ عَلَى الصَّوْمِ قِيلَ لَا تَسْقُطُ الْكَفَّارَةُ ، وَهُوَ الصَّحِيحُ كَذَا فِي الظَّهِيرِيَّةِ. الفتاوى الهندية كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الرَّابِعُ اَلنَّوْعُ الثَّانِي مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ ۲۰۶/۱ .

(۲) وَكَذَلِكَ إِذَا أَفْطَرَتِ الْمَرْأَةُ ثُمَّ حَاضَتْ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ أَوْ نَفِسَتْ سَقَطَتْ عَنْهَا الْكَفَّارَةُ لِأَنَّ الْحَيْضَ دَمٌ مُجْتَمِعٌ فِي الرَّحِمِ يَخْرُجُ شَيْئًا فَشَيْئًا فَكَانَ مَوْجُودًا وَقْتَ الْإِفْطَارِ لَكِنَّهُ لَمْ يَبْرُزْ فَمَنَعَ وُجُوبَ الْكَفَّارَةِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۱/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ.

وَلَوْ أَفْطَرَتِ الْمَرْأَةُ مُتَعَمِّدَةً ثُمَّ حَاضَتْ أَوْ مَرِضَتْ يَوْمَهَا ذَلِكَ قَضَتْ ، وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهَا، وَكَذَا لَوْ أَفْطَرَ ثُمَّ أُغْمِيَ عَلَيْهِ كَذَا فِي مُحِيطِ السَّرَخْسِيِّ. الفتاوى الهندية كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الرَّابِعُ اَلنَّوْعُ الثَّانِي مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ ۲۰۶/۱ .

(۳) وَلَوْ أَصْبَحَ صَائِمًا فِي سَفَرِهِ ثُمَّ أَفْطَرَ مُتَعَمِّدًا فَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ لِأَنَّ السَّبَبَ الْمُبِيحَ مِنْ حَيْثُ الصُّورَةُ قَائِمٌ وَهُوَ السَّفَرُ فَأَوْرَثَ شُبْهَةً وَهَذِهِ الْكَفَّارَةُ لَا تَجِبُ مَعَ الشُّبْهَةِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۰/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ .

(۴) وَلَوْ أَفْطَرَ وَهُوَ مُقِيمٌ فَوَجَبَتْ عَلَيْهِ الْكَفَّارَةُ ثُمَّ سَافَرَ فِي يَوْمِهِ ذَلِكَ لَمْ تَسْقُطْ عَنْهُ الْكَفَّارَةُ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۱/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ .

۱۰ . دا روژه به ده قصداً په خپله خوښه ماته کړې وي .

(ځکه که په يو کس باندې بل څوک په زوره روژه ماته کړه نو په ده باندې بيا صرف قضاء لازم ده ، کفاره ور باندې لازم نده) . (۱)

نوټ : دا شرائط څه په " الفقه على المذاهب الاربعة " کې هم ذکر دي . (۲)

او څه په بدائع الصنائع کې ذکر دي . (۳)

هغه صورتونه چې په هغې کې د قضاء سره کفاره هم لازميږي

اوس درته يو څو خاص هغه صورتونه ذکر کوم چې په هغې کې د قضاء سره کفاره هم لازميږي :

---

(۱) لَوْ أَكَلَ مُكْرَهًا أَوْ مُخْطِئًا عَلَيْهِ الْقَضَاءُ دُونَ الْكَفَّارَةِ كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِيْ خَانْ . الفتاوى الهندية ۲۰۲/۱ كتاب الصوم الْبَابُ الرَّابِعُ فِيمَا يُفْسِدُ وَمَا لَا يُفْسِدُ ، فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۱۸۱ كتاب الصوم.

(۲) ما يفسد الصوم ويوجب القضاء والكفارة معاً : وهو اثنان وعشرون شيئاً تقريباً. إذا فعل الصائم المكلف منها شيئاً، مبيتاً النية في أداء رمضان، متعمداً، طائعاً، غير مضطر، ولم يطرأ ما يبيح الفطر بعده كمرض، أو قبله كسفر. فلو فعلها صبي، أو لم يبيت النية، أو كان في قضاء ما فاته من رمضان أو في صوم آخر غير رمضان، أو كان ناسياً أو مخطئاً، أو مستكرهاً، أو مضطراً، أو طرأ عليه سفر أو مرض فلا كفارة عليه، وإنما عليه القضاء فقط . ويمكن تصنيفها بشيئين: الأول أن يتناول غذاء أو ما في معناه بدون عذر شرعي.... الثاني : أن يقضي شهوة الفرج كاملة... الْفِقْهُ الإِسْلَامِيُّ وَأَدِلَّتُهُ الْبَابُ الثَّالِثُ: الصِّيَامُ والاعتكاف المبحث السابع ما يفسد الصوم وما لا يفسده ۳/ ۱۷۰۸ الحنفية

(۳) وَأَمَّا وُجُوبُ الْكَفَّارَةِ فَيَتَعَلَّقُ بِإِفْسَادٍ مَخْصُوصٍ وَهُوَ الْإِفْطَارُ الْكَامِلُ بِوُجُودِ الْأَكْلِ أَوِ الشُّرْبِ أَوِ الْجِمَاعِ صُورَةً وَمَعْنًى مُتَعَمِّدًا مِنْ غَيْرِ عُذْرٍ مُبِيحٍ وَلَا مُرَخِّصٍ وَلَا شُبْهَةِ الْإِبَاحَةِ. وَنَعْنِي بِصُورَةِ الْأَكْلِ، وَالشُّرْبِ وَمَعْنَاهُمَا: إِيصَالَ مَا يُقْصَدُ بِهِ التَّغَذِّي أَوِ التَّدَاوِي إِلَى جَوْفِهِ مِنَ الْفَمِ لِأَنَّ بِهِ يَحْصُلُ قَضَاءُ شَهْوَةِ الْبَطْنِ عَلَى سَبِيلِ الْكَمَالِ . وَنَعْنِي بِصُورَةِ الْجِمَاعِ وَمَعْنَاهُ : إِيلَاجَ الْفَرْجِ فِي الْقُبُلِ لِأَنَّ كَمَالَ قَضَاءِ شَهْوَةِ الْفَرْجِ لَا يَحْصُلُ إِلَّا بِهِ. وَلَا خِلَافَ فِي وُجُوبِ الْكَفَّارَةِ عَلَى الرَّجُلِ بِالْجِمَاعِ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۹۸/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ .

۱ . بغير عُذره او بغير د چا د زُور نه قصداً خوراک څکاک کولو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي .

۲ . قصداً جِماع (هَم بِستري) کولو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي ، که ددې سره اِنزال شوې وي او که نه ، که په مخکې لاره کې وي او که شاته کې .(۱)
البته که د دواړو لارو نه علاوه په بل ځای کې يې اِنزال اوکړو نو صرف قضاء وړاندې لازميږي ، کفاره وړاندې نه لازميږي .(۲)

۳ . کوم څيز چې د غِذا يا دوائي د پاره استعماليږي د هغې معمولي مقدار قصداً خوړلو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي . خو شرط دادی چې دا يې د غِذا يا دوائي د پاره خوړلې وي .(۳)

---

(۱) وَلَوْ أَوْلَجَ وَلَمْ يُنْزِلْ فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَالْكَفَّارَةُ لِوُجُودِ الْجِمَاعِ صُورَةً وَمَعْنًى . إِذِ الْجِمَاعُ هُوَ الْإِيلَاجُ فَأَمَّا الْإِنْزَالُ فَفَرَاغٌ مِنَ الْجِمَاعِ فَلَا يُعْتَبَرُ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۲/۱۰۰ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ
مَنْ جَامَعَ عَمْدًا فِي أَحَدِ السَّبِيلَيْنِ فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَالْكَفَّارَةُ . وَلَا يُشْتَرَطُ الْإِنْزَالُ فِي الْمَحَلَّيْنِ كَذَا فِي الْهِدَايَةِ . الفتاوى الهندية كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الرَّابِعُ اَلنَّوْعُ الثَّانِي مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ ۱/۲۰۵ .

(۲) وَلَوْ أَنْزَلَ فِيمَا دُونَ الْفَرْجِ فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ لِقُصُورٍ فِي الْجِمَاعِ لِوُجُودِهِ مَعْنًى لَا صُورَةً . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۲/۱۰۰ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ
وَإِذَا جَامَعَ بَهِيمَةً أَوْ مَيْتَةً أَوْ جَامَعَ فِيمَا دُونَ الْفَرْجِ وَلَمْ يُنْزِلْ لَا يَفْسُدُ صَوْمُهُ . وَإِنْ أَنْزَلَ فِي هَذِهِ الْوُجُوهِ كَانَ عَلَيْهِ الْقَضَاءُ دُونَ الْكَفَّارَةِ هَكَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَانْ . الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء دون الكفارة ۱/۲۰۵ .

(۳) وَلَوْ أَكَلَ أَوْ شَرِبَ مَا يَصْلُحُ بِهِ الْبَدَنُ . أَمَّا عَلَى وَجْهِ التَّغَذِّي أَوِ التَّدَاوِي مُتَعَمِّدًا فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ . وَالْكَفَّارَةُ عِنْدَنَا . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۲/۹۸ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ
إِذَا أَكَلَ مُتَعَمِّدًا مَا يَتَغَذَّى بِهِ أَوْ يَتَدَاوَى بِهِ يَلْزَمُهُ الْكَفَّارَةُ . وَهَذَا إِذَا كَانَ مِمَّا يُؤْكَلُ لِلْغِذَاءِ أَوْ لِلدَّوَاءِ . فَأَمَّا إِذَا لَمْ يَصْلُحْ لَهُمَا فَلَا كَفَّارَةَ وَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ . الفتاوى الهندية كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الرَّابِعُ اَلنَّوْعُ الثَّانِي مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ ۱/۲۰۵ .

Scanned with CamScanner

اوس د غِذا په تعريف کې د فقهاؤ اختلاف دی (يعنی چې د غِذا نه مراد څه څيز دی ؟)

بعضې فقهاء وايي چې د غِذا نه مراد هغه څيز دی چې هغې طرف ته د انسان طبعيت مائله کيږي او د دې سره د خېټې اِشتهاء پوره کيږي .

بعضې فقهاء وايي چې غِذا هغې ته وايي چې هغه په څه طريقې سره بدن ته قوت او نَفعه رسوي .

اکثره فقهاؤ اول تعريف ته ترجيح ورکړې ، لهذا د دې اولني تعريف په رڼا کې په دې لاندينې کارونو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي :

(الف) : کومه خاوره چې خلق د عِلاج يا لِذت حاصلولو د پاره خوري ، او د خلقو طبعيت ورته مائله کيږي نو داسې خاورې خوړلو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي .

(ب) : سګريټ څکل ، نسوار اچول (خو چې ذرات يې حلق ته لاړ شي) او نور داسې څيزونه چې هغه خلق د علاج د پاره ، يا د نَشې د پاره ، يا د غذا د پاره استعمالوي ددې په خوړلو او څکلو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي .

(ج) : د خپلې بي بي يا محبوب کس لاړې (د لَب چُوسی په وخت) څټل او تيرولو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي ، ځکه ددې نه خلق خوَند او مزه اخلي .

البته د بي بي او محبوب د لاړو نه علاوه د نورو خلقو لاړې څټلو او تېرولو سره صرف قضاء لازميږي ، کفاره نه لازميږي .

(د) : د يو کس نه روژه هېره وه ، په خُله کې يې نوړۍ ... چې په دې وخت کې ورته روژه رايادہ شوه نو که اوس دې کس دا نوَړۍ تيره کړه نو په ده باندې قضاء او کفاره دواړه لازم دي ، ځکه په خُله کې موجوده نوَړۍ تيرولو طرف ته د انسان ميلان وي . او په دې سره د خېټې اشتهاء ختميږي . لهذا په دې باندې د غِذا تعريف صادق دی .

خو که چيرته ده د روژې رايادېدو نه پس دا روټۍ د خُلې نه راأوويستله او دوباره يې په خُله کې داخل کړه او تيره يې کړه نو اوس د غذا د اولني تعريف په بِناء باندې په ده باندې صرف قضاء لازميږي ، کفاره ورباندې نه لازميږي . ځکه د خُلې نه په راويستل شوې دې نوَړۍ باندې د غِذا تعريف صادق نه دی ، وجه داده چې دې نوړۍ ته نه خو د چا ميلان کيږي ،

او نه دي نوړی سره د ولړې اشتهاء ختميږي .(۱)

البته د غذا د دويم تعريف په رڼا کې په ده باندې کفاره راځي ، ځکه دا نوړی بدن ته قوت او نَفع ورکوي .

فتوی په اوّلني قول باندې ده (يعنی په دې صورت کې صرف قضاء لازميږي ، کفاره پرې نه لازميږي) .

همدغه شان حُکم د هغه صورت هم دی چې يو کس د پيشمني په وخت په خُله کې نوړی وي او په دې وخت کې د سهر وخت داخل شي .

٤ . کچه (اُومَه) غوَښه يا کچه وازګه خوړلو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي ، خو شرط دادی چې دا بَدبُويه (سخَا) شوې نه وي .
ځکه که دا بَدبُويه شوې وه نو بيا صرف قضاء لازميږي ، کفاره ورسره نه لازميږي .

٥ . د مُختار قول په بِناء باندې معمولي مالګه خوړلو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي .(۲)

٦ . د غنم ، اُوربشې يا نورې ورېځې دانې يې خُلې ته واچولی او ژوندی يې تيرې کړی نو دې سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي. خو که يوه يا دوه ورېځې دانې يې په خُله کې داسې اُوژويلی چې په غابښونو کې غائبې (ورکې) شوی ، او په حلق کې يې خوَند محسوس نه

---

(۱) وَلَوْ أَخَذَ لُقْمَةً مِنَ الْخُبْزِ لِيَأْكُلَهَا وَهُوَ نَاسٍ فَلَمَّا مَضَغَهَا تَذَكَّرَ أَنَّهُ صَائِمٌ فَابْتَلَعَهَا وَهُوَ ذَاكِرٌ ذُكِرَ فِي عُيُونِ الْمَسَائِلِ أَنَّ فِي هٰذِهِ الْمَسْأَلَةِ أَرْبَعَةَ أَقْوَالٍ لِلْمُتَأَخِّرِينَ ... وَقَالَ بَعْضُهُمْ : إِنِ ابْتَلَعَهَا قَبْلَ أَنْ يُخْرِجَهَا فَعَلَيْهِ الْكَفَّارَةُ ، وَإِنْ أَخْرَجَهَا مِنْ فِيهِ ثُمَّ أَعَادَهَا فَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ . قَالَ الْفَقِيهُ أَبُو اللَّيْثِ : هٰذَا الْقَوْلُ أَصَحُّ لِأَنَّهُ لَمَّا أَخْرَجَهَا صَارَ بِحَالٍ يُعَافُ مِنْهَا وَمَا دَامَتْ فِي فِيهِ فَإِنَّهُ يَتَلَذَّذُ بِهَا . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۲/۱۰۰ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ .

(۲) وَلَوْ أَكَلَ الْمِلْحَ تَجِبُ الْكَفَّارَةُ هُوَ الْمُخْتَارُ كَذَا فِي الْخُلَاصَةِ . قَالَ الصَّدْرُ الشَّهِيدُ : هُوَ الصَّحِيحُ كَذَا فِي شَرْحِ النُّقَايَةِ . الفتاوى الهندية كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الرَّابِعُ اَلنَّوْعُ الثَّانِي مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ ۱/۲۰۵ .

Scanned with CamScanner

کړو نو په دې سره روژه نه ماتيږي . (۱)

د کفارې بيان

په شريعت کې د کفارې د پاره درې (۳) شيان مقرر شوي ، په دې کې به يو خامخا اداء کوي : ۱. يو غلام به آزادوي . ۲. که غلام نه وي نو دوه مياشتې به مسلسل روژې نيسي ۳. که د مرض يا بوداوالي په وجه روژې نشيْ نيولی نو شپيته مسکينانو ته به سهر او ماښام (يعنی دوه وخته) خوراک ورکوي . يا به د هرې روژې په عوض کې د صدقې فِطر (سَرسايه) په مقدار غله يا د دې قيمت ورکړي .

(نوټ : د کفارې په باره کې تفصيلي بحث روستو ذکر دی ، هلته يې اوګوره . ابوالشمس عفي عنه)

په مذکوره مسائلو کې د يو څو مسائلو تشريح او تحقيق

پاس چې کوم مسائل ذکر شو په دې کې د رته د يو څو مسائلو پوره تشريح د دلائلو سره ذکر کوم :

په رمضان کې قصدًا د روژې نه نيولو حُکم

د رمضان روژې فرضِ عين دي ، بغير د شرعي عُذر نه روژې نه نيول ، يا بغير د عُذر نه قصدًا ماتول گناهِ کبيره ده ، داسې کس فاسق دی .

اوس که يو کس د ورځې روژه نيولې وه او بغير د شرعي عُذر نه يې قصدًا ماته کړه (يعنی قصدًا يې داسې څيز اوخوړو چې هغه د غِذا يا دوائي د پاره استعماليږي ، يا يې

---

(۱) وَإِذَا ابْتَلَعَ سِمْسِمَةً بَيْنَ أَسْنَانِهِ لَا يَفْسُدُ صَوْمُهُ ، لِأَنَّهُ قَلِيلٌ . وَإِنِ ابْتَلَعَ مِنَ الْخَارِجِ يَفْسُدُ وَتَكَلَّمُوا فِي وُجُوبِ الْكَفَّارَةِ وَالْمُخْتَارُ أَنَّهَا تَجِبُ إِذَا ابْتَلَعَهَا ، وَلَمْ يَمْضُغْهَا كَذَا فِي الْغِيَاثِيَّةِ وَفَتَاوَى قَاضِي خَانْ وَهُوَ الْأَصَحُّ كَذَا فِي مُحِيطِ السَّرَخْسِيِّ . وَإِنْ مَضَغَهَا لَا يَفْسُدُ إِلَّا أَنْ يَجِدَ طَعْمَهَا فِي حَلْقِهِ . وَهَذَا حَسَنٌ جِدًّا فَلْيَكُنِ الْأَصْلُ فِي كُلِّ قَلِيلٍ مَضَغَهُ كَذَا فِي فَتْحِ الْقَدِيرِ . وَلَوْ مَضَغَ حَبَّةَ حِنْطَةٍ لَا يَفْسُدُ صَوْمُهُ ، لِأَنَّهَا تَتَلَاشَى كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَانْ . الفتاوی الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول ۱/۲۰۳ ، والنوع الثاني مايوجب القضاء والكفارة ۱/۲۰۵ ، مراقي الفلاح مع حاشية الطحطاوي باب مايفسد به الصوم وتجب به الكفارة مع القضاء ص ۵۲۶ - ۵۲۹ ، فتاوی عثمانيه ج۴ ص ۱۸۲-۱۸۳ كتاب الصوم .

څکاک اوکړو ، يا يې جماع اوکړه) نو په ده باندې قضاء او کفاره دواړه لازم دي. (۱)

خو که يو کس د شپې د روژې نيت نه وُ کړی ، او نه پيشمني ته راپاڅيدلې وُ ، او د ورځې يې روژه او نه نيوه نو په ده باندې صرف ددې روژې قضاء لازم ده ، کفاره ورباندې نشته. (۲)

البته که دې پيشمني ته راپاڅيدلې وُ او سهر يې روژه قصداً او نه نيوه نو بيا ورباندې قضاء او کفاره دواړه لازميږي ، ځکه پيشمني ته راپاڅيدل د روژې عملي نيت کول دي. (۳)

په رمضان کې قصداً جماع کولو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي

په رمضان کې د ورځې قصداً جماع کولو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي ، که اِنزال

---

(۱) إِذَا أَكَلَ مُتَعَمِّدًا مَا يَتَغَذَّى بِهِ أَوْ يَتَدَاوَى بِهِ يَلْزَمُهُ الْكَفَّارَةُ . وَهٰذَا إِذَا كَانَ مِمَّا يُؤْكَلُ لِلْغِذَاءِ أَوْ لِلدَّوَاءِ . الفتاوى الهندية كتاب الصوم اَلْبَابُ الرَّابِعُ فِيمَا يُفْسِدُ وَمَا لَا يُفْسِدُ اَلنَّوْعُ الثَّانِي مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ ۲۰۵/۱ ، فتاوى عثمانيه ج۴ ص۲۰۶ .

قال العلامة برهان الدين المرغيناني : وَلَوْ أَكَلَ أَوْ شَرِبَ مَا يَتَغَذَّى بِهِ أَوْ يَتَدَاوَى بِهِ فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَالْكَفَّارَةُ . الهداية ۱۲۲/۱ كتاب الصوم باب ما يوجب القضاء والكفارة .

قال الحصكفي : (وَإِنْ جَامَعَ فِي رَمَضَانَ أَدَاءً أَوْ جَامَعَ فِي أَحَدِ السَّبِيلَيْنِ) أَنْزَلَ أَوْ لَا (أَوْ أَكَلَ أَوْ شَرِبَ غِذَاءً أَوْ دَوَاءً عَمْدًا أَوِ احْتَجَمَ) أَيْ فَعَلَ مَا لَا يَظُنُّ الْفِطْرَ بِهِ كَفَصْدٍ وَكُحْلٍ وَلَمْسٍ وَجِمَاعِ بَهِيمَةٍ بِلَا إِنْزَالٍ أَوْ إِدْخَالِ أُصْبُعٍ فِي دُبُرٍ وَنَحْوِ ذٰلِكَ (فَظَنَّ فِطْرَهُ بِهِ فَأَكَلَ عَمْدًا قَضَى) فِي الصُّوَرِ كُلِّهَا (وَكَفَّرَ) . الدر المختار ۴۰۹/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ . فتاوى حقانيه ج۴ ص۱۷۲ . فتاوى دار العلوم ديوبند ج۶ ص۲۷۱ .

(۲) (أَوْ أَصْبَحَ غَيْرَ نَاوٍ لِلصَّوْمِ فَأَكَلَ عَمْدًا) الدر المختار . قال ابن عابدين : وَأَمَّا عِنْدَنَا فَلَا بُدَّ مِنَ النِّيَّةِ ، لِأَنَّ الْوَاجِبَ الْإِمْسَاكُ بِجِهَةِ الْعِبَادَةِ ، وَلَا عِبَادَةَ بِدُونِ نِيَّةٍ فَلَوْ أَمْسَكَ بِدُونِهَا لَا يَكُونُ صَائِمًا وَيَلْزَمُهُ الْقَضَاءُ دُونَ الْكَفَّارَةِ ... لِأَنَّ الْكَفَّارَةَ إِنَّمَا تَجِبُ عَلَى مَنْ أَفْسَدَ صَوْمَهُ وَالصَّوْمُ هُنَا مَعْدُومٌ وَإِفْسَادُ الْمَعْدُومِ مُسْتَحِيلٌ . رد المحتار على الدر المختار ۴۰۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ .

وَمَنْ أَصْبَحَ فِي رَمَضَانَ لَا يَنْوِي الصَّوْمَ فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ أَوْ جَامَعَ عَلَيْهِ قَضَاءُ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ عِنْدَ أَصْحَابِنَا الثَّلَاثَةِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۲/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ .

(۳) فتاوى عثمانيه ج۴ ص۲۰۴ كتاب الصوم

Scanned with CamScanner

اوشي او که نه، که په قُبُل کې وي او که دُبُر کې. (۱) البته که هېره جماع او کړي نو روژه نه ماتيږي.

په روژه کې په زوره د خپلې ښځې سره د جماع کولو حکم

که په رمضان کې چا د ورځې په زور (او زَبردَستي) سره د خپلې ښځې سره جماع اوکړه نو په دې خاوند باندې قضاء او کفاره دواړه لازميږي، او په دې ښځه باندې صرف د دې يوې ورځې قضاء لازميږي، کفاره وربانديې نشته. (۲)

البته که په جِماع کولو دواړه راضي وو نو بيا په دواړو باندې قضاء او کفاره لازميږي.

---

(۱) قال بن احمد": إذا جامع امرأته متعمدًا في نهار رمضان فعليه القضاء والكفارة إذا توارت الحشفة. أنزل او لم أنزل. خلاصة الفتاوى ج۱ ص۲۵۹ كتاب الصوم الفصل الثالث فيما يفسد...

(وَمَنْ جَامَعَ فِيْ أَحَدِ السَّبِيْلَيْنِ عَامِدًا فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ) إِسْتِدْرَاكًا لِلْمَصْلَحَةِ الْفَائِتَةِ (وَالْكَفَّارَةُ) لِتَكَامُلِ الْجِنَايَةِ. وَلَا يُشْتَرَطُ الْإِنْزَالُ فِي الْمَحَلَّيْنِ. الهداية ۱/۱۲۲ كتاب الصوم باب ما يوجب القضاء والكفارة، ومثله في بدائع الصنائع ج۲ ص۹۱ كتاب الصوم فصل في ركنه. فتاوى حقانيه ج۴ ص۱۷۳ باب القضاء والكفارة

مَنْ جَامَعَ عَمْدًا فِيْ أَحَدِ السَّبِيْلَيْنِ فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَالْكَفَّارَةُ، وَلَا يُشْتَرَطُ الْإِنْزَالُ فِي الْمَحَلَّيْنِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع اَلنَّوْعُ الثَّانِيْ مَا يُوْجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ ۱/۲۰۵. فتاوى عثمانيه ج۳ ص۲۱۱.

قال الحصكفي": (وَإِنْ جَامَعَ فِيْ رَمَضَانَ أَدَاءً أَوْ جَامَعَ فِيْ أَحَدِ السَّبِيْلَيْنِ) أَنْزَلَ أَوْ لَا (قَضٰى) فِي الصُّوَرِ كُلِّهَا (وَكَفَّرَ). الدر المختار ۲/۴۰۹ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ. فتاوى فريديه ج۴ ص۱۵۷. فتاوى دار العلوم ديوبند ج۶ ص۲۷۱، وص۲۷۷.

(۲) وَعَلَى الْمَرْأَةِ مِثْلُ مَا عَلَى الرَّجُلِ إِنْ كَانَتْ مُطَاوِعَةً، وَإِنْ كَانَتْ مُكْرَهَةً فَعَلَيْهَا الْقَضَاءُ دُوْنَ الْكَفَّارَةِ. وَكَذَا إِذَا كَانَتْ مُكْرَهَةً فِي الْإِبْتِدَاءِ ثُمَّ طَاوَعَتْهُ بَعْدَ ذٰلِكَ كَذَا فِيْ فَتَاوٰى قَاضِيْ خَانْ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع اَلنَّوْعُ الثَّانِيْ مَا يُوْجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ ۱/۲۰۵.

قال برهان الدين": وَلَوْ كَانَ مُخْطِئًا أَوْ مُكْرَهًا فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ. الهداية ۱/۱۲۰ كتاب الصوم باب ما يوجب القضاء والكفارة، ومثله في فتح القدير ج۲ ص۲۵۵ كتاب الصوم. فتاوى عثمانيه ج۳ ص۲۱۴. فتاوى حقانيه ج۴ ص۱۷۳ باب القضاء والكفارة.

په لواطت کولو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي

په رمضان کې لِواطت کولو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي، که انزال شوې وي او که نه (۱)

په نسوارو اچولو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي

نسوار په خُله کې اچولو سره د لاړو سره يو ځای کيږي او معدې ته داخليږي ، بلکه د نسوارو عادي خلق په دې سره د غِذا په شان قوت حاصلوي (او دا د غِذا نِعمُ البدَل گنړي) لهذا په نسوارو سره روژه ماتيږي .

په فتاوی عثمانيه ، فتاوی حقانيه او نورو فتاوو کې ليکلي دي چې قضاء او کفاره دواړه ورباندې لازميږي . (۲)

خو په فتاوی فريديه کې ليکلي چې صرف قضاء ورباندې لازميږي ، کفاره ورباندې نه لازميږي ، ځکه په دې کې دا شُبهه ده چې د نسوارو خوَند په حلق کې محسوسيږي او که نه ؟ او د شُبهې په وجه کفاره نه لازميږي . (۳)

---

(۱) قَالَ الحصكفي: (وَإِنْ جَامَعَ) الْمُكَلَّفُ آدَمِيًّا مُشْتَهًى (فِي رَمَضَانَ أَدَاءً) لِمَا مَرَّ (أَوْ جُومِعَ) أَوْ تَوَارَتِ الْحَشَفَةُ (فِي أَحَدِ السَّبِيلَيْنِ) أَنْزَلَ أَوْ لَا . الدرالمختار . قال ابن عابدين: (قَوْلُهُ: فِي أَحَدِ السَّبِيلَيْنِ) أَيِ الْقُبُلِ أَوِ الدُّبُرِ وَهُوَ الصَّحِيحُ فِي الدُّبُرِ وَالْمُخْتَارُ أَنَّهُ بِالِاتِّفَاقِ وَلَوالجِيَّةٌ لِتَكَامُلِ الْجِنَايَةِ لِقَضَاءِ الشَّهْوَةِ . رد المحتار على الدر المختار ۴۰۹/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ . فتاوی دارالعلوم ديوبند ج۶ ص ۲۷۲ ، و ص ۲۷۵

(۲) قال في الجوهرة واختلفوا في معنى التغذي قال بعضهم أن يميل الطبع إلى أكله وتنقضي شهوة البطن به . وقال بعضهم هو ما يعود نفعه إلى إصلاح البدن ... وعلى هذا الورق الحبشي والحشيشة والقطاط إذا أكله فعلى القول الثاني لا تجب الكفارة لأنه لا نفع فيه للبدن و ربما يضره وينقص عقله وعلى القول الأول يجب لأن الطبع يميل إليه وتنقضي به شهوة البطن . مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ۲۴۷/۱ كتاب الصوم باب ما يفسد الصوم وتجب به الكفارة مع القضاء . هكذا في رد المحتار ج۲ ص ۴۱۰ كتاب الصوم باب مايفسد الصوم . فتاوی عثمانيه ج۴ ص ۲۱۲ كتاب الصوم ، فتاوی حقانيه ج۴ ص ۱۶۷ .

(۳) پوره تفصيل او دليل په فتاوی فريديه ج ۴ ص ۱۳۴ تا ۱۳۷ و ص ۱۵۶ . کې ذکر دی . ابوالشمس عفي عنه په " روزے کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا " کې هم ليکلي چې په نسوارو سره روژه ماتيږي ، صرف قضاء به راگرځوي ، کفاره ورباندې نشته . وَلَوْ مَضَغَ الْهَلِيلَجَ فَدَخَلَ الْبُزَاقُ حَلْقَهُ لَمْ يُفْسِدْ مَا لَمْ يَدْخُلْ عَيْنُهُ . الفتاوی الهندية ۲۰۳/۱ كتاب الصوم الْبَابُ الرَّابِعُ فِيمَا يُفْسِدُ وَمَا لَا يُفْسِدُ . روزے کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۱۹۷ نسوار .

Scanned with CamScanner

په فتاوی دارالعلوم ديوبند کې هم ذکر دي چې د روژه دار د پاره په خُله کې نسوار اچول ناجائز دي، ځکه دا اکثره تيرېږي، او ددې اثر دِماغو او معدې ته رسي. (لهذا په دې سره روژه ماتيږي). (۱)

په سګريټ څکلو سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي

د سِګريټ او چيلم څکلو په وخت لوګي د حَلق نه تېرېږي لهذا په دې سره روژه ماتيږي، بيا چونکه دا کس دا لوګي قصدًا تيروي نو لهذا په عادي کس باندې قضاء او کفاره دواړه لازميږي، همدا رنګې که يو کس عادي نه وي خو دا د يو فائدې د پاره څکي، او نفع مَند يې ګڼري نو په ده باندې هم قضاء او کفاره دواړه لازميږي.

همدا خبره ټولو فتاوو ذکر کړې. (۲)

---

(۱) امساک التتن في الفم لايجوز في الصوم لانّه لايخلوا عن وصوله الى الحلق والجوف عادة، والعادة محكمة. فالحذر من ان ياكل التنباک بهذه الوسوسة في نهار رمضان، كيف وقد قالوا في مضغ العلک كما في الشامي، وانما قيده بذلک اي بأبيض لانّ الاسود وغير المضوع وغير الملتئم يصل من شيء الى الجوف. ولهذا يمنع عن شرب دخانه. ولغير المعتادين يؤثر تاثيرًا عظيمًا من دوران الرأس وانكسار الاعضاء. فما هو الا وصول اثره الدماغ والجوف. ولاحول ولاقوة الابالله العلي العظيم. كتبه عزيزالرحمن عفي عنه. الجواب صواب. محمد انورشاه كشميري سابق صدرالمدرسين دارالعلوم ديوبند. فتاوى دارالعلوم ديوبند ج٦ ص ٢٦٩ پانچواں باب "چیزیں جن سے روزہ ٹوٹ جاتا ہے اور صرف قضا واجب ہوتی ہے، روزے کے مسائل کا انسائکلوپیڈیا ص ۱۹۷ تسوار.

په فتاوی دارالعلوم ديوبند کې دا مسئله په نورو ځايونو کې هم په مختلف انداز ذکر ده. فتاوى دارالعلوم ديوبند ج٦ ص ٢٦٣ پانچواں باب "چیزیں جن سے روزہ ٹوٹ جاتا ہے اور صرف قضا واجب ہوتی ہے" و ص٢٥٧ چوتھا باب "چیزیں جن سے روزہ نہیں ٹوٹا".

(۲) د يو څو کتابونو عبارتونه درته رانقل کوم: قال في الجوهرة: واختلفوا في معنى التغذي. قال بعضهم: أن يميل الطبع إلى أكله وتنقضي شهوة البطن به. وقال بعضهم: هو ما يعود نفعه إلى إصلاح البدن... وعلى هذا الورق الحبشي والحشيشة والقطاط إذا أكله فعلى القول الثاني لا تجب الكفارة لأنه لا نفع فيه للبدن وربما يضره وينقص عقله وعلى القول الأول يجب لأن الطبع يميل إليه وتنقضي به شهوة البطن.

قلتُ وعلى هذا البدعة التي ظهرت الآن إذا شربه فيه لزوم الكفارة . مراقي الفلاح شرح نور الإيضاح ۲۴۸/۱ كتاب الصوم باب ما يفسد الصوم وتجب به الكفارة مع القضاء ، فتاوى عثمانيه ج۳ ص ۲۱۳.

قال الشرنبلالي": من أدخل بصنعه دخانا حلقه بأيّ صورة كان الإدخال فسد صومه سواء كان دخان عنبر أو عود أو غيرهما حتى من تبخر ببخور فآواه إلى نفسه واشتم دخانه ذاكرا لصومه أفطر لإمكان التحرز عن إدخال المفطر جوفه ودماغه . وهذا مما يغفل عنه كثير من النّاس فلينبه له ولا يتوهم أنه كشم الورود ومائه والمسك لوضوح الفرق بين هواء تطيب بريح المسك وشبهه وبين جوهر دخان وصل إلى جوفه بفعله .
مراقي الفلاح شرح نور الإيضاح ۲۳۵/۱ كتاب الصوم باب مالا يفسد الصوم . طحطاوي ص ۵۴۴ باب بيان ما يفسد الصوم . هكذا في سكب الانهر ۳۶۱/۱ باب موجب الفساد .

قال العلامة الحصكفي": لَوْ أَدْخَلَ حَلْقَهُ الدُّخَانَ أَفْطَرَ أَيَّ دُخَانٍ كَانَ وَلَوْ عُودًا أَوْ عَنْبَرًا لَهُ ذَاكِرًا لِإِمْكَانِ التَّحَرُّزِ عَنْهُ فَلْيُتَنَبَّهْ لَهُ كَمَا بَسَطَهُ الشُّرُنْبُلَالِيُّ . الدر المختار

قال ابن عابدين": (قَوْلُهُ: أَنَّهُ لَوْ أَدْخَلَ حَلْقَهُ الدُّخَانَ) أَيْ بِأَيِّ صُورَةٍ كَانَ الْإِدْخَالُ، حَتَّى لَوْ تَبَخَّرَ بِبَخُورٍ وَآوَاهُ إلَى نَفْسِهِ وَاشْتَمَّهُ ذَاكِرًا لِصَوْمِهِ أَفْطَرَ لِإِمْكَانِ التَّحَرُّزِ عَنْهُ . وَهَذَا مِمَّا يَغْفُلُ عَنْهُ كَثِيرٌ مِنْ النَّاسِ ، وَلَا يُتَوَهَّمُ أَنَّهُ كَشَمِّ الْوَرْدِ وَمَائِهِ وَالْمِسْكِ لِوُضُوحِ الْفَرْقِ بَيْنَ هَوَاءٍ تَطَيَّبَ بِرِيحِ الْمِسْكِ وَشِبْهِهِ وَبَيْنَ جَوْهَرِ دُخَانٍ وَصَلَ إلَى جَوْفِهِ بِفِعْلِهِ إمْدَادٌ . وَبِهِ عُلِمَ حُكْمُ شُرْبِ الدُّخَانِ . وَنَظَمَهُ الشُّرُنْبُلَالِيُّ فِي شَرْحِهِ عَلَى الْوَهْبَانِيَّةِ بِقَوْلِهِ:

وَيُمْنَعُ مِنْ بَيْعِ الدُّخَانِ وَشُرْبِهِ • وَشَارِبُهُ فِي الصَّوْمِ لَا شَكَّ يُفْطِرُ
وَيَلْزَمُهُ التَّكْفِيرُ لَوْ ظَنَّ نَافِعًا • كَذَا دَافِعًا شَهْوَاتِ بَطْنٍ فَقَرَّرُوا .

رد المحتار على الدر المختار ۳۹۵/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ . سكب الانهر ۳۶۱/۱ كتاب الصوم باب مايوجب الفساد . فتاوى فريديه ج۴ ص ۱۵۶ ، فتاوى محموديه ج۱۵ ص ۱۶۹ ، و ص ۱۷۰ ، و ص ۱۷۲ ، فتاوى دار العلوم ديوبند ج۶ ص ۲۶۳ ، و ص ۲۶۵ ، روزے کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۷۰ .

الحنفية قالوا : يوجب القضاء والكفارة أمران : الأول أن يتناول غذاء ، أو ما في معناه بدون عذر شرعي كالأكل والشرب ونحوهما ، ويميل إليه الطبع ، وتنقضي به شهوة البطن . الثاني : أن يقضي شهوة الفرج كاملة ... ومن القسم الأول شرب الدخان المعروف وتناول الأفيون ، الحشيش ونحو ذلك . فإن الشهوة فيه ظاهرة . الفقه على المذاهب الأربعة ۵۰۹/۱ .

البته صرف په فتاوی حقانیه کې ذکر دي چې په سګریټ څکوونکي باندې صرف قضاء لازمیږي، کفاره وربانديې نه لازمیږي .(۱)

په کومو صورتونو کې چې صرف قضاء لازمیږي او کفاره نه لازمیږي

قاعده : پاس چې د کفارې واجب کېدلو کوم لس (۱۰) شرائط ذکر شو که چیرته په هغې کې ټول شرائط یا بعضې شرائط موجود نه شي او روژه ماته شي نو په دې وخت کې صرف قضاء لازمیږي، کفاره نه لازمیږي.

اوس درته یو څه هغه صورتونه ذکر کوم چې په هغې کې روژه ماتیدو نه پس په انسان باندې صرف قضاء لازمیږي او کفاره نه لازمیږي :

۱ . که روژه دار داسې څیز اُوخوري چې هغه نه د غِذا د پاره استعمالیږي او نه د دوائي د پاره نو په دې سره روژه ماتیږي ،صرف قضاء به راګرځوي، کفاره وربانديې نشته.

مثلا : کانړې اُوخوري، خاوره اُوخوري، شګه اُوخوري، مالوچ یا کاغذ اُوخوري، اُوچ یا آغږل شوي اُوره اُوخوري (خو شرط دادی چې ددې اُوچ اُوړو سره چیني یا غوړي نه وي ګډ شوي) .(۲)

۲ . که روژه دار په پُوزه، یا حَلق یا دُبره کې اُوبه واچوي او دا اُوبه دننه لاړې شي،

(۱) قال علاء الدين : وَلَوْ دَخَلَ الْغُبَارُ أَوِ الدُّخَانُ أَوِ الرَّائِحَةُ فِي حَلْقِهِ لَمْ يُفْطِرْهُ ... وَإِنْ أَدْخَلَهُ حَلْقَهُ مُتَعَمِّدًا، رُوِيَ عَنْ أَبِي يُوسُفَ أَنَّهُ إِنْ تَعَمَّدَ عَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ ... وَقَالَ زُفَرُ: عَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَالْكَفَّارَةُ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۲/۹۰ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ أَرْكَانُ الصِّيَامِ . فتاوى حقانيه ج ۴ ص ۱۸۵ .

(۲) وَلَوْ أَكَلَ مَا لَا يُتَغَذَّى بِهِ وَلَا يُتَدَاوَى : كَالْحَصَاةِ ، وَالنَّوَاةِ ، وَالتُّرَابِ وَغَيْرِهَا فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ ... وَلَوْ أَكَلَ عَجِينًا أَوْ دَقِيقًا فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ ، لِأَنَّهُ لَا يُقْصَدُ بِهِمَا التَّغَذِّي عِنْدَ عَامَّةِ الْعُلَمَاءِ..... وَلَا التَّدَاوِي ، فَلَا يَفُوتُ مَعْنَى الصَّوْمِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۲/۹۹ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ.

وَلَوْ ابْتَلَعَ مَا لَا يُتَغَذَّى بِهِ ، وَلَا يُتَدَاوَى بِهِ عَادَةً كَالْحَجَرِ وَالتُّرَابِ لَا يُوجِبُ الْكَفَّارَةَ كَذَا فِي التَّبْيِينِ ، وَلَوْ ابْتَلَعَ حَصَاةً أَوْ نَوَاةً أَوْ حَجَرًا أَوْ مَدَرًا أَوْ قُطْنًا أَوْ حَشِيشًا أَوْ كَاغِدَةً فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ ، وَلَا كَفَّارَةَ كَذَا فِي الْخُلَاصَةِ . الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء دون الكفارة ۱/۲۰۲ . فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۱۸۵ و ص ۲۰۳ كتاب الصوم.

Scanned with CamScanner

يا په غوږ کې دوائي يا تېل واچوي نو په دې صورتونو کې هم روژه ماتيږي، صرف قضاء ورباندې لازم ده، کفاره ورباندې نشته. (۱)

نوټ که د روژه دار په غوږ کې اوبه په خپله لاړې شي يا يې قصدًا په کې واچوي نو د اکثره فقهاوؤ په نزد باندې په دې سره روژه نه ماتيږي. (۲)

۳. که روژه دار د سَر په زَخم باندې دوائي واچوي او دا دِماغو ته اورسي، يا د خېټې په زَخم باندې دوائي واچوي او دا خېټې ته اورسي نو په دې سره روژه ماتيږي، صرف قضاء لازميږي. (۳)

نوټ: که د بدن د بل ځای په زخم دوائي واچوي نو په دې سره روژه نه ماتيږي.

۴. که د آسويلي يا بل څه سبب په وجه يې خُله کلاؤ کړه او په دې کې د اوبو څاڅکي راأوغورځيدل او تېر شو نو په دې سره روژه ماته شوه، صرف قضاء به راګرځوي. (۴)

البته که قصدًا يې دا تېر کړل نو په دې سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي.

---

(۱) وَمَنِ احْتَقَنَ أَوِ اسْتَعَطَ أَوْ أَقْطَرَ فِي أُذُنِهِ دُهْنًا أَفْطَرَ. وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ هٰكَذَا فِي الْهِدَايَةِ. وَلَوْ دَخَلَ الدُّهْنُ بِغَيْرِ صُنْعِهِ فَطَرَهُ كَذَا فِي مُحِيطِ السَّرَخْسِيِّ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء دون الكفارة ۱/ ۲۰۴.

(۲) وَلَوْ أَقْطَرَ فِي أُذُنِهِ الْمَاءَ لَا يُفْسِدُ صَوْمَهُ كَذَا فِي الْهِدَايَةِ. وَهُوَ الصَّحِيحُ هٰكَذَا فِي مُحِيطِ السَّرَخْسِيِّ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء دون الكفارة ۱/ ۲۰۴.

(۳) وَفِي دَوَاءِ الْجَائِفَةِ وَالْآمَّةِ أَكْثَرُ الْمَشَايِخِ عَلَى أَنَّ الْعِبْرَةَ لِلْوُصُولِ إِلَى الْجَوْفِ وَالدِّمَاغِ لَا لِكَوْنِهِ رَطْبًا أَوْ يَابِسًا حَتَّى إِذَا عَلِمَ أَنَّ الْيَابِسَ وَصَلَ يُفْسِدُ صَوْمَهُ، وَلَوْ عَلِمَ أَنَّ الرَّطْبَ لَمْ يَصِلْ لَمْ يُفْسِدْ هٰكَذَا فِي الْعِنَايَةِ. وَإِذَا لَمْ يَعْلَمْ أَحَدَهُمَا وَكَانَ الدَّوَاءُ رَطْبًا فَعِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى يُفْطِرُ لِلْوُصُولِ عَادَةً وَقَالَا لَا لِعَدَمِ الْعِلْمِ بِهِ فَلَا يُفْطِرُ بِالشَّكِّ. وَإِنْ كَانَ يَابِسًا فَلَا فِطْرَ اتِّفَاقًا هٰكَذَا فِي فَتْحِ الْقَدِيرِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء دون الكفارة ۱/ ۲۰۳.

(۴) وَلَوْ تَثَاءَبَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَوَقَعَ فِي حَلْقِهِ قَطْرَةُ مَاءِ الْمَصَبِّ مِنْ مِيزَابٍ فَسَدَ صَوْمُهُ هٰكَذَا فِي السِّرَاجِ الْوَهَّاجِ. وَالْمَطَرُ وَالثَّلْجُ إِذَا دَخَلَ حَلْقَهُ يُفْسِدُ صَوْمَهُ. وَهُوَ الصَّحِيحُ كَذَا فِي الظَّهِيرِيَّةِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء دون الكفارة ۱/ ۲۰۳.

۵. روژه ورته یاده وه خو د اودس یا غُسل کولو په وخت یې بلا اراده (په خطائي کې) اوبه تېرې شوې (مثلاً خُله یې وینځله چې اوبه یې تېرې شوې) نو په دې سره روژه ماته شوه، صرف قضاء وربانديې لازم ده. (۱)

خو که قصداً یې تېرې کړې نو قضاء او کفار دواړه وربانديې لازم دي.

نوټ: که د غُسل یا اودس کولو په وخت یې روژه یاده نه وه او په هېره یې ئې اوبه اوڅکلې نو په دې سره روژه نه ماتيږي. (۲)

۶. په روژه دار باندې چا په زوره خوراک، څکاک یا جِماع اوکړه نو په دې سره صرف قضاء لازميږي، کفاره وربانديې نشته. (۳)

۷. چې روژه دار د ورځې اوده وي او دې د خوب په حالت کې په خپله خوراک یا څکاک اوکړي (۴) یا بل څوک ده په حلق کې اوبه واچوي نو په دې سره روژه ماته شوه، صرف قضاء وربانديې لازم ده. (۵)

---

(۱) وَإِنْ تَمَضْمَضَ أَوِ اسْتَنْشَقَ فَدَخَلَ الْمَاءُ جَوْفَهُ إِنْ كَانَ ذَاكِرًا لِصَوْمِهِ فَسَدَ صَوْمُهُ وَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ. وَإِنْ لَمْ يَكُنْ ذَاكِرًا لَا يَفْسُدُ صَوْمُهُ كَذَا فِي الْخُلَاصَةِ وَعَلَيْهِ الْإِعْتِمَادُ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء دون الكفارة ۱/ ۲۰۲.

(۲) إِذَا أَكَلَ الصَّائِمُ أَوْ شَرِبَ أَوْ جَامَعَ نَاسِيًا لَمْ يُفْطِرْ. وَلَا فَرْقَ بَيْنَ الْفَرْضِ وَالنَّفْلِ كَذَا فِي الْهِدَايَةِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء والكفارة ۱/ ۲۰۲.

(۳) لَوْ أَكَلَ مُكْرَهًا أَوْ مُخْطِئًا عَلَيْهِ الْقَضَاءُ دُونَ الْكَفَّارَةِ كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَانْ. اَلْمُخْطِئُ هُوَ الذَّاكِرُ لِلصَّوْمِ غَيْرُ الْقَاصِدِ لِلْفِطْرِ إِذَا أَكَلَ أَوْ شَرِبَ هٰكَذَا فِي النَّهْرِ الْفَائِقِ. وَالنَّاسِيُ عَكْسُهُ. هٰكَذَا فِي النِّهَايَةِ وَالْبَحْرِ الرَّائِقِ الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء والكفارة ۱/ ۲۰۲

وَإِذَا جَامَعَ مُكْرَهًا فِي نَهَارِ رَمَضَانَ عَلَيْهِ الْقَضَاءُ دُونَ الْكَفَّارَةِ كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَانْ وَعَلَيْهِ الْفَتْوَى. وَكَذَا لَوْ أَكْرَهَتْهُ الْمَرْأَةُ كَذَا فِي الْخُلَاصَةِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم النوع الاول مايوجب القضاء والكفارة ۱/ ۲۰۴

(۴) په بعضي خلقو کې دا عادت وي چې هغه اوده شي، لږ وخت پس راپاڅي اوګرځي را اوګرځي. خوراک څکاک اوکړي خو دې اوده وي، پته ورته نه لږي، نو که روژه دار په داسې حالت کې خوراک اوکړو نو صرف قضاء وربانديې لازم ده، کفاره وربانديې نشته.

(۵) اَلنَّائِمُ إِذَا شَرِبَ فَسَدَ صَوْمُهُ، وَلَيْسَ هُوَ كَالنَّاسِيْ الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء والكفارة ۱/ ۲۰۲.

۸ . که د روژه دار په هېره باندې خوراک څکاک یا جماع اوکړه (نو په دې سره خو روژه نه ماتیږي لیکن) بیا ده دا ګمان اوکړو چې ګنې په دې سره زما روژه ماته شوه نو قصداً یې خوراک څکاک شروع کړو نو په دې صورت کې صرف قضاء لازمیږي ، کفاره وریاندې نشته . (۱)

۹ . روژه دار د شپې نه د روژې نیت نه وُ کړی ، بیا یې د ورځې د زوال نه مخکې نیت اوکړو ، بیا ورته شُبهه پیدا شوه چې چونکه زما د شپې نه نیت نه وُ نو زما روژه صحیح نده (حالانکه دده دا شُبهه غلطه ده) نو ددې شُبهې په وجه یې قصداً خوراک اوکړو نو په دې صورت کې هم صرف قضاء لازمیږي ، کفاره وریاندې نشته . (۲)

۱۰ . که یو کس د اول نه د روژې نیت نه وُ کړی او د ورځې یې خوراک څکاک وغیره اوکړو نو صرف قضاء وریاندې لازمیږي ، کفاره وریاندې نه لازمیږي . (۳)

۱۱ . د یو سړي ګمان دا وُ چې ګنې صبا ندې راختلی او ده پیشمنې اوکړو یا یې جماع اوکړه ، حالانکه صبا راختلې وُ نو روژه یې ماته ده ، صرف قضاء وریاندې لازم ده ، کفاره

---

(۱) وَلَوْ أَكَلَ أَوْ شَرِبَ أَوْ جَامَعَ نَاسِيًا أَوْ ذَرَعَهُ الْقَيْءُ فَظَنَّ أَنَّ ذٰلِكَ يُفَطِّرُ فَأَكَلَ بَعْدَ ذٰلِكَ مُتَعَمِّدًا فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ لِأَنَّ الشُّبْهَةَ هٰهُنَا اسْتَنَدَتْ إِلَى مَا هُوَ دَلِيلٌ فِي الظَّاهِرِ لِوُجُودِ الْمُضَادِّ لِلصَّوْمِ فِي الظَّاهِرِ وَهُوَ الْأَكْلُ وَالشُّرْبُ وَالْجِمَاعُ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۲/ ۱۰۰ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ.

لَوْ أَكَلَ أَوْ شَرِبَ أَوْ جَامَعَ نَاسِيًا وَظَنَّ أَنَّ ذٰلِكَ فَطَّرَهُ فَأَكَلَ مُتَعَمِّدًا لَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ ... وَلَوْ ذَرَعَهُ الْقَيْءُ فَظَنَّ أَنَّهُ يُفَطِّرُهُ فَأَفْطَرَ لَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ، وَإِنْ عَلِمَ أَنَّ ذٰلِكَ لَا يُفَطِّرُ فَعَلَيْهِ الْكَفَّارَةُ . كَذَا فِي الْبَحْرِ الرَّائِقِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع اَلنَّوْعُ الثَّانِي مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ ۱/ ۲۰۶ .

(۲) وَإِذَا أَصْبَحَ غَيْرَ نَاوٍ لِلصَّوْمِ ثُمَّ نَوَى قَبْلَ الزَّوَالِ ثُمَّ أَكَلَ فَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ كَذَا فِي الْكَشْفِ الْكَبِيرِ . الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع اَلنَّوْعُ الثَّانِي مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ ۱/ ۲۰۶ .

وَمَنْ أَصْبَحَ فِي رَمَضَانَ لَا يَنْوِي الصَّوْمَ فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ أَوْ جَامَعَ عَلَيْهِ قَضَاءُ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ عِنْدَ أَصْحَابِنَا الثَّلَاثَةِ . وَعِنْدَ زُفَرَ عَلَيْهِ الْكَفَّارَةُ بِنَاءً عَلَى أَنَّ صَوْمَ رَمَضَانَ يَتَأَدَّى بِدُونِ النِّيَّةِ عِنْدَهُ فَوُجِدَ إِفْسَادُ صَوْمِ رَمَضَانَ بِشَرَائِطِهِ ، وَعِنْدَنَا لَا يَتَأَدَّى فَلَمْ يُوجَدِ الصَّوْمُ فَاسْتَحَالَ الْإِفْسَادُ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ ۱/ ۱۰۱ .

(۳) بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ .

ورباندې نشته ، ځکه ده دا کار په خطائي کې کړې دی ، خو اوس به د رمضان د تعظیم په وجه د نورو روژه دارو په شان تر ماښامه پورې خوراک څکاک وغیره نه کوي .

۱۲ . همدغه رنګې که د یو کس ګمان دا وُ چې نمر پریوتې دی ، روژه یې ماته کړه ، بیا معلومه شوه چې نمر ترا وسه ندې پریوتی نو په ده باندې د دې روژې قضاء لازم ده ، خو تر د نمر پریوتلو پورې به خوراک څکاک نه کوي .(۱)

۱۳ . د څاروې یا مړي سره بَدفِعلي کولو سره صرف قضاء لازمیږي . (۲)

نوټ : که روژه دار د څاروي یا مړي سره جماع اوکړه ، یا یې د زَنانه د دوه لارو نه علاوه بل ځای کې جِماع اوکړه او په دې صورتونو کې یې اِنزال اونه شو نو په دې سره روژه نه ماتیږي البته که اِنزال یې اوشو نو صرف قضاء ورباندې لازمیږي ، کفاره ورباندې نه لازمیږي .(۳)

---

(۱) قَالَ العلامة برهان الدين : (وَإِذَا تَسَحَّرَ وَهُوَ يَظُنُّ أَنَّ الْفَجْرَ لَمْ يَطْلُعْ فَإِذَا هُوَ قَدْ طَلَعَ ، أَوْ أَفْطَرَ وَهُوَ يَرَى أَنَّ الشَّمْسَ قَدْ غَرَبَتْ فَإِذَا هِيَ لَمْ تَغْرُبْ أَمْسَكَ بَقِيَّةَ يَوْمِهِ) قَضَاءً لِحَقِّ الْوَقْتِ بِالْقَدْرِ الْمُمْكِنِ أَوْ نَفْيًا لِلتُّهْمَةِ (وَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ) لِأَنَّهُ حَقٌّ مَضْمُونٌ بِالْمِثْلِ . كَمَا فِي الْمَرِيضِ وَالْمُسَافِرِ (وَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ) لِأَنَّ الْجِنَايَةَ قَاصِرَةٌ لِعَدَمِ الْقَصْدِ الهداية في شرح بداية المبتدي ۱۲۶/۱ كتاب الصوم باب ما يوجب القضاء والكفارة ، فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۲۰۱ . فتاوى دارالعلوم ديوبند ج۶ ص ۲۸۰ .

(وَلَوْ قَدِمَ مُسَافِرٌ أَوْ طَهُرَتْ حَائِضٌ أَوْ تَسَحَّرَ ظَنَّهُ لَيْلًا وَالْفَجْرُ طَالِعٌ أَوْ أَفْطَرَ كَذَلِكَ وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ أَمْسَكَ يَوْمَهُ وَقَضَى وَلَمْ يُكَفِّرْ . تبيين الحقائق شرح كنز الدقائق ۳۴۲/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ . فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۸۶ .

وَلَوْ تَسَحَّرَ عَلَى ظَنِّ أَنَّ الْفَجْرَ لَمْ يَطْلُعْ فَإِذَا هُوَ طَالِعٌ أَوْ أَفْطَرَ عَلَى ظَنِّ أَنَّ الشَّمْسَ قَدْ غَرَبَتْ فَإِذَا هِيَ لَمْ تَغْرُبْ فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَلَا كَفَّارَةَ لِأَنَّهُ لَمْ يُفْطِرْ مُتَعَمِّدًا بَلْ خَاطِئًا أَلَا تَرَى أَنَّهُ لَا إِثْمَ عَلَيْهِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۰/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ .

(۲) وَكَذَلِكَ (يلزم عليه القضاء لا الكفارة) إِذَا وَطِئَ بَهِيمَةً فَأَنْزَلَ لِقُصُورٍ فِي قَضَاءِ الشَّهْوَةِ لِسَعَةِ الْمَحَلِّ وَنَبْوَةِ الطَّبْعِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۰/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ .

(۳) وَإِذَا جَامَعَ بَهِيمَةً أَوْ مَيْتَةً أَوْ جَامَعَ فِيمَا دُونَ الْفَرْجِ ، وَلَمْ يُنْزِلْ لَا يَفْسُدُ صَوْمُهُ ، وَإِنْ أَنْزَلَ فِي هَذِهِ الْوُجُوهِ كَانَ عَلَيْهِ الْقَضَاءُ دُونَ الْكَفَّارَةِ هَكَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَانْ . الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء دون الكفارة ۲۰۵/۱ .

۱۴. د خپلې بي بي ښکلولو او غاړه ورکولو په وخت يې انزال اوشي نو په دې سره صرف قضاء لازميږي .(۱)

البته که قصدا وطي اوکړي نو په دې سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي.

۱۵. په خپل لاس يا د بي بي په لاس مُوټې اووهي (يعنی مُشت زَني اوکړي) او مَني يې را اُووځي نو په دې سره صرف قضاء لازميږي، کفاره ورباندې نه لازميږي.(۲)

۱۶ که يو کس د اُودې يا عارضي ليونۍ ښځې سره جماع اوکړي نو په دې اُوده او ليونۍ ښځه باندې صرف قضاء لازم ده، او په دې ويښ کس باندې قضاء او کفاره دواړه لازم دي(۳)

۱۷. ښځه په خپله شرمگاه کې د اُوبو يا دوائي څاڅکي واچوي، يا په اُوبو، يا تېلو، يا دوائي باندې لمده گوته په شرمگاه کې داخله کړي نو په دې صورتونو کې صرف قضاء لازميږي.(۴)

---

(۱) وَإِذَا قَبَّلَ امْرَأَتَهُ وَأَنْزَلَ فَسَدَ صَوْمُهُ مِنْ غَيْرِ كَفَّارَةٍ كَذَا فِي الْمُحِيطِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء دون الكفارة ۱/ ۲۰۳ . فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۱۹۸ كتاب الصوم ، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۵۶ باب مايفسد الصوم و مالايفسد ، فتاوى فريديه ج۴ ص ۱۵۸ باب ما تجب به القضاء والكفارة .

قال العلامة قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله: يازن را بوسه کرد يا مس بشهوت کرد، اگر انزال شد روزه فاسد شود، و الا فاسد نه شود. مالابدمنه ص ۹۷ كتاب الصوم . فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۷۱ .

قال الحصكفي: أَوْ لَمَسَ فَأَنْزَلَ قَضَى فَقَطْ. الدرالمختار ۲/ ۴۰۶ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ . هداية مع الفتح ۲/ ۳۳۱ باب مايوجب القضاء والكفارة ، النهر الفائق ۲/ ۱۶ باب مايفسد الصوم ومالايفسده ، فتاوى محموديه ج۱۵ ص ۱۱۸ روزه كے مفسدات ومكروہات . فتاوى دارالعلوم ديوبند ج۶ ص ۲۶۳ .

(۲) الصَّائِمُ إذَا عَالَجَ ذَكَرَهُ حَتَّى أَمْنَى فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ، وَهُوَ الْمُخْتَارُ وَبِهِ قَالَ عَامَّةُ الْمَشَايِخِ كَذَا فِي الْبَحْرِ الرَّائِقِ وَإِذَا عَالَجَ ذَكَرَهُ بِيَدِ امْرَأَتِهِ فَأَنْزَلَ فَسَدَ صَوْمُهُ. الفتاوى الهندية النوع الاول مايوجب القضاء دون الكفارة ۱/ ۲۰۵ .

(۳) وَلَوْ جُومِعَتِ النَّائِمَةُ أَوِ الْمَجْنُونَةُ جُنُونًا عَارِضِيًّا بَعْدَ نِيَّتِهَا حَالَةَ الْإِفَاقَةِ يَفْسُدُ صَوْمُهَا عِنْدَ الثَّلَاثَةِ كَذَا فِي الْخُلَاصَةِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء دون الكفارة ۱/ ۲۰۵ .

(۴) وَلَوْ أَدْخَلَ أُصْبُعَهُ فِي إسْتِهِ أَوِ الْمَرْأَةُ فِي فَرْجِهَا لَا يَفْسُدُ، وَهُوَ الْمُخْتَارُ إلَّا إذَا كَانَتْ مُبْتَلَّةً بِالْمَاءِ أَوِ الدُّهْنِ فَحِينَئِذٍ يَفْسُدُ لِوُصُولِ الْمَاءِ أَوِ الدُّهْنِ هَكَذَا فِي الظَّهِيرِيَّةِ. هَذَا إذَا كَانَ ذَاكِرًا لِلصَّوْمِ . الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء دون الكفارة ۱/ ۲۰۳ .

۱۸. سرې یا ښځه په خپله شاته لاره (دُبره) کې دوائي واچوي، یا په استنجاء کې دومره مُبالغه اوکړي چې اُوبه پورته لاړې شي نو په دې سره صرف قضاء لازمیږي. (۱)

۱۹. که روژه دار په خپل قصد او اِرادې سره لوګې د حلق نه تېر کړي نو په دې سره صرف قضاء لازمیږي، البته د عُود، عنبر او سګرېټ لوګې قصدًا تیرولو سره قضاء او کفاره دواړه لازمیږي.

۲۰. یو کس په خپل کلي کې روژه نیولې وه، بیا په سفر باندې اووت (نو ده ته اوس صرف د همدې ورځې روژه ماتول جائز نده، بلکه د همدې ورځې دا روژه به پوره کوي) خو که ده قصدًا په دې سفر کې د همدې ورځې روژه ماته کړه نو په ده باندې صرف قضاء لازم ده، کفارهورباندې نشته. (۲)

البته که یو کس د سهر داخلیدو نه مخکې په سفر باندې ځووځي، یا د مخکې نه په سفر کې وي نو ده بیا ده ته په سفر کې روژه خوړل جائز دي. (ددې مسئلې تفصیل مخکې تېر شوی).

۲۱. قصدًا په ډکه خُله باندې قِې (اُلټي) کول، یا قصدًا د ډکې خُلې قِې دوباره تېرولو سره روژه ماتیږي، صرف قضاء ورباندې لازم ده، کفاره ورباندې نشته.

نوټ: که د څه بیمارۍ په وجه بِلا اختیاره ډیر قِې (اُلټي) اوکړي نو په دې سره روژه نه ماتیږي، یا لږ قِې تېر کړي نو په دې سره هم نه ماتیږي.

۲۲. د خپلې خُلې نه لاړې په لاس کې ټوک کړي او بیا یې واپس تېرې کړي نو په دې سره صرف قضاء لازمیږي. (۳)

---

(۱) وَالصَّائِمُ إِذَا اسْتَقْصَى فِي الْإِسْتِنْجَاءِ حَتَّى بَلَغَ الْمَاءُ مَبْلَغَ الْحُقْنَةِ يَفْسُدُ صَوْمُهُ هٰكَذَا فِي الْبَحْرِ الرَّائِقِ الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء دون الكفارة ۱/ ۲۰۴.

(۲) وَلَوْ أَصْبَحَ صَائِمًا فِي سَفَرِهِ ثُمَّ أَفْطَرَ مُتَعَمِّدًا فَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهِ لِأَنَّ السَّبَبَ الْمُبِيحَ مِنْ حَيْثُ الصُّورَةِ قَائِمٌ وَهُوَ السَّفَرُ فَأَوْرَثَ شُبْهَةً وَهٰذِهِ الْكَفَّارَةُ لَا تَجِبُ مَعَ الشُّبْهَةِ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۲/ ۱۰۰ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ.

(۳) وَإِنِ ابْتَلَعَ بُزَاقَ نَفْسِهِ مِنْ يَدِهِ فَسَدَ صَوْمُهُ، وَلَا تَلْزَمُهُ الْكَفَّارَةُ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء دون الكفارة ۱/ ۲۰۳.

همدارنګې د خپلې بي بي او خپل محبوب نه علاوه د بل چا لاړې تېرې کړې نو په دې سره روژه ماتيږي ، صرف قضاء وربانديې لازميږي .

البته که د خپلې بي بي يا د محبوب کس لاړې تېرې کړې نو په دې سره قضاء او کفاره دواړه لازميږي . (۱) ، (۲) .

په روژه کې مُوټي وهلو سره صرف قضاء لازميږي

که روژه دار د روژې په حالت کې مُوټي اووهي (ديته مُشت زني ، اِستمناء بالِيد ، او هِند پريکټس هم وايي) او په دې سره يې اِنزال هم اوشي نو روژه يې ماته شوه ، صرف قضاء ورباندې لازم ده ، کفاره وربانديې نشته ، خو د رمضان د احترام په وجه به تر ماښامه پورې خوراک ،څکاک نه کوي . او که اِنزال يې او نه شو نو روژه يې نده ماته . (۳)

البته مُوټي وهل ناجائز او حرام دي ، په داسې کس باندې لعنت راليږل شوي . (۴)

---

(۱) وَلَوْ اِبْتَلَعَ بُزَاقَ غَيْرِهِ فَسَدَ صَوْمُهُ بِغَيْرِ كَفَّارَةٍ إِلَّا إِذَا كَانَ بُزَاقَ صَدِيقِهِ فَحِينَئِذٍ تَلْزَمُهُ الْكَفَّارَةُ كَذَا فِي الْمُحِيطِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء والكفارة ۱/ ۲۰۳ .

(۲) مراقي الفلاح مع حاشية الطحطاوي باب مايفسد به الصوم ويوجب القضاء من غير كفارة ص ۵۵۳ — ۵۵۸ ، الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء والكفارة ۱/ ۲۰۲ - ۲۰۴ ، فتاوى عثمانيه ج۲ ص ۱۸۵ كتاب الصوم .

(۳) (قَوْلُهُ: وَكَذَا الْاِسْتِمْنَاءُ بِالْكَفِّ) أَيْ فِي كَوْنِهِ لَا يُفْسِدُ لَكِنْ هٰذَا إِذَا لَمْ يُنْزِلْ أَمَّا إِذَا أَنْزَلَ فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ . رد المحتار على الدر المختار ۲/ ۳۹۹ كتاب الصوم بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ مَطْلَبٌ فِي حُكْمِ الْاِسْتِمْنَاءِ بِالْكَفِّ ، البحر الرائق ج۲ ص ۲۷۲ .

أَوْ إِسْتَمْنَى بِكَفِّهِ أَوْ بِمُبَاشَرَةٍ فَاحِشَةٍ وَلَوْ بَيْنَ الْمَرْأَتَيْنِ (فَأَنْزَلَ) ... (قَضَى) فِي الصُّوَرِ كُلِّهَا (فَقَطْ) . الدر المختار ۲/ ۴۰۳ كتاب الصوم بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ ، فتاوى دار العلوم ديوبند ج ٦ ص ۲٦۳ كتاب الصوم ، الباب

الصَّائِمُ إِذَا عَالَجَ ذَكَرَهُ حَتَّى أَمْنَى فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ ، وَهُوَ الْمُخْتَارُ وَبِهِ قَالَ عَامَّةُ الْمَشَايِخِ كَذَا فِي الْبَحْرِ الرَّائِقِ. وَإِذَا عَالَجَ ذَكَرَهُ بِيَدِ امْرَأَتِهِ فَأَنْزَلَ فَسَدَ صَوْمُهُ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم الباب الرابع النوع الاول مايوجب القضاء دون الكفارة ۱/ ۲۰۵ .

(۴) وَكَذَا الْاِسْتِمْنَاءُ بِالْكَفِّ وَإِنْ كُرِهَ تَحْرِيمًا لِحَدِيثِ «نَاكِحُ الْيَدِ مَلْعُونٌ» وَلَوْ خَافَ الزِّنَى يُرْجَى أَنْ لَا وَبَالَ عَلَيْهِ. الدر المختار ۲/ ۳۹۹ كتاب الصوم بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ .

که د ګربتۍ لوګې قصدًا راکاږي نو روژه ماتيږي

روژه دار که ګربتۍ، لوبان وغيره ځان ته لوګې کړي، ځان ته يې نژدې کړي او قصدًا دا لوګې په پوزه راکاږي، د حلق نه تېر شي نو دې سره روژه ماتيږي، صرف قضاء به راګرځوي. لهذا په روژه کې د ګربتۍ نه ځان ساتل په کار دي .(۱)

خو که د ګربتۍ يا لوبان لوګې يې بې اختياره په پوزه کې لاړ شي نو په دې سره روژه نه ماتيږي. (۲)

په کومو شيانو سره چې روژه مکروه کيږي د هغې بيان

په کومو شيانو او کارونو سره چې روژه مکروه کيږي هغه دا دي :

۱. بغير عُذره د يو څيز په ژبه څکل (ټيسټ کول) مکروه دي .

البته که د يوې ښځې خاوند دومره سخت مِزاجه او بد اخلاقه وُ چې د مالګې مرچکي په کميدو يا زياتيدو سره ددې ښځې د وهلو او بې عزتۍ خطره وه نو بيا ددې د پاره د تلکارۍ وغيره په ژبه څکلو (معلومولو) اِجازت شته.

همدغه رنګې که د يوې زنانه وړوکي ماشوم وُ او هغه د پاره د خوراک ژويلو ضرورت

---

(۱) قال العلامة الحصكفيّ: لَوْ أَدْخَلَ حَلْقَهُ الدُّخَانَ أَفْطَرَ أَيَّ دُخَانٍ كَانَ وَلَوْ عُودًا أَوْ عَنْبَرًا لَهُ ذَاكِرًا لِإِمْكَانِ التَّحَرُّزِ عَنْهُ فَلْيُتَنَبَّهْ لَهُ كَمَا بَسَطَهُ الشُّرُنْبُلَالِيُّ. الدرالمختار

قال ابن عابدينؒ: (قَوْلُهُ: أَنَّهُ لَوْ أَدْخَلَ حَلْقَهُ الدُّخَانَ) أَيْ بِأَيِّ صُورَةٍ كَانَ الْإِدْخَالُ، حَتَّى لَوْ تَبَخَّرَ بِبَخُورٍ وَآوَاهُ إلَى نَفْسِهِ وَاشْتَمَّهُ ذَاكِرًا لِصَوْمِهِ أَفْطَرَ لِإِمْكَانِ التَّحَرُّزِ عَنْهُ وَهَذَا مِمَّا يَغْفُلُ عَنْهُ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ، وَلَا يُتَوَهَّمُ أَنَّهُ كَشَمِّ الْوَرْدِ وَمَائِهِ وَالْمِسْكِ لِوُضُوحِ الْفَرْقِ بَيْنَ هَوَاءٍ تَطَيَّبَ بِرِيحِ الْمِسْكِ وَشِبْهِهِ وَبَيْنَ جَوْهَرِ دُخَانٍ وَصَلَ إلَى جَوْفِهِ بِفِعْلِهِ. رد المحتار على الدر المختار ۲/۳۹۵ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ. فتاوى دارالعلوم ديوبند ج۶ ص۲۶۷ .

(۲) لا يكره للصائم شمّ رائحة المسك والورد ونحوه مما لا يكون جوهرا متصلا كالدخان. مراقي الفلاح شرح نور الإيضاح ۱/۲۳۵ كتاب الصوم باب مالا يفسد الصوم. طحطاوي ص ۵۴۳ باب بيان ما يفسد الصوم، مكب الانهر مع مجمع الانهر ۱/۳۶۱ كتاب الصوم باب موجب الفساد. فتاوى محموديه ج۱۵ ص ۱۶۹، و ص ۱۷۰، و ص ۱۷۲ .

Scanned with CamScanner

وُ، بل نرَم خوراک هم نه وُ ، او بل څوک د ژويلو هم نه وُ نو بيا ددې زنانه د پاره دا خوراک په خُله کې ژويل او بچي ته ورکول جائز دي .(۱)

۲ . د شهدو يا تېلو اخيستلو په وخت په ژبه ددې څکل (ټِسټ کول) مکروهه دي ، البته که بغير د څکلو نه د دهوکې خطره وه نو بيا بغير د کراهت نه صرف په ژبه څکل (معلومول) جائز دي .(۲)

۳ . د غاښونو صفائي د پاره ټوتهـ پيسټ يا بل داسې څيز استعمالول مکروه دي چې د هغې خوشبوئي او ذائقه انسان محسوسوي .

خو که چيرته ددې شيانو ذائقه د خوراکي شيانو په شان مقصود وه ، او په دې کې څه ناڅه غذائيت هم وُ او حلق ته لاړ نو بيا په دې سره روژه ماتيږي .

د ژاؤلو حُکم : په کومو ژاؤلو کې چې خوَند نه وي نو ددې ژويل هم مکروه دي . خو

---

(۱) وَكُرِهَ ذَوْقُ شَيْءٍ وَمَضْغُهُ بِلَا عُذْرٍ كَذَا فِي الْكَنْزِ. وَمِنَ الْعُذْرِ فِي الْأَوَّلِ مَا لَوْ كَانَ زَوْجُ الْمَرْأَةِ وَسَيِّدُهَا سَيِّئَ الْخُلُقِ فَذَاقَتِ الْمَرَقَةَ . وَمِنَ الْعُذْرِ فِي الثَّانِي أَنْ لَا تَجِدَ مَنْ يَمْضَغُ الطَّعَامَ لِصَبِيِّهَا مِنْ حَائِضٍ أَوْ نُفَسَاءَ أَوْ غَيْرِهِمَا مِمَّنْ لَا يَصُومُ، وَلَمْ تَجِدْ طَبِيخًا، وَلَا لَبَنًا حَلِيبًا كَذَا فِي النَّهْرِ الْفَائِقِ . وَذَكَرَ فِي التَّجْنِيسِ أَنَّ كَرَاهَةَ الذَّوْقِ فِي صَوْمِ الْفَرْضِ. وَأَمَّا التَّطَوُّعُ فَلَا بَأْسَ كَذَا فِي النِّهَايَةِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم اَلْبَابُ الثَّالِثُ فِيمَا يُكْرَهُ لِلصَّائِمِ وَمَا لَا يُكْرَهُ ۱۹۹/۱ .

"كره للصائم سبعة أشياء ذوق شيء" لما فيه من تعريض الصوم للفساد ولو نفلا على المذهب "و" كره "مضغه بلا عذر" كالمرأة إذا وجدت من يمضغ الطعام لصبيها أو كمفطرة لحيض أما إذا لم تجد بدا منه فلا بأس بمضغها لصيانة الولد .... وللمرأة ذوق الطعام إذا كان زوجها سيئ الخلق لتعلم ملوحته وإن كان حسن الخلق فلا يحل لها ، وكذا الأمة ، قلت وكذا الأجير. مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ۲۵٦/۱ كتاب الصوم فصل فيما يكره للصائم وما لا يكره

(۲) وَيُكْرَهُ لِلصَّائِمِ أَنْ يَذُوقَ الْعَسَلَ أَوِ الدُّهْنَ لِيَعْرِفَ الْجَيِّدَ مِنَ الرَّدِيءِ عِنْدَ الشِّرَاءِ كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَانْ. وَقِيلَ لَا بَأْسَ بِهِ إِذَا لَمْ يَجِدْ بُدًّا مِنْ شِرَائِهِ أَوْ يَخَافُ الْغَبْنَ كَذَا فِي الزَّاهِدِيِّ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم اَلْبَابُ الثَّالِثُ فِيمَا يُكْرَهُ لِلصَّائِمِ وَمَا لَا يُكْرَهُ ۱۹۹/۱ .

کهپهدې کې خوَند هم وُ او دا يې تېر کړو نو پهدې سره روژه ماتيږي. (۱)

۴. د اِستنجاء کولو، خُله او پُوزه وينځلو په وخت پهاُوبو اچولو کې ډيره مبالغه کولو مکروه ده. (۲)

۵. په خُله کې قصداً لاړې جَمع کول او بيا تېرول مکروه دي. (۳)

۶. د روژې په حالت کې د خپلې بي بي ژبه يا ژَنه چُوسَل (يعنی لَب چُوسي او اَلقُبلَةُ الفَاحشة) مکروه ده، اګر چې دهته په خپل نفس باندې کنټرول حاصل وي. (۴)

۷. چا ته چې په خپل ځان باندې کنټرول حاصل نهوي نو د هغه د پاره خپله بي بي ښکلول يا ځان ته راغاړه اِيستل مکروه دي. البته که ځان يې کنټرول کولې شو د جِماع يا اِنزال

---

(۱) "و" كره "مضغ العلك" الذي لا يصل منه شيء إلى الجوف مع الريق. العلك هو المصطكي وقيل اللبان الذي هو الكندر لأنه يتهم بالإفطار بمضغه سواء المرأة والرجل. قال الإمام علي رضي الله عنه: إياك وما يسبق إلى العقول إنكاره وإن كان عندك اعتذاره. وفي غير الصوم يستحب للنساء وكره للرجال إلا في خلوة وقيل يباح لهم. مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ١/ ٢٥٦ كتاب الصوم فصل فيما يكره للصائم وما لا يكره

يُكْرَهُ مَضْغُ الْعِلْكِ لِلصَّائِمِ كَذَا فِي فَتَاوَى قَاضِي خَانْ. وَهَكَذَا فِي الْمُتُونِ . الفتاوى الهندية كتاب الصوم اَلْبَابُ الثَّالِثُ فِيمَا يُكْرَهُ لِلصَّائِمِ وَمَا لَا يُكْرَهُ ١٩٩/١

(۲) وَيُكْرَهُ لَهُ الْمُبَالَغَةُ فِي الْإِسْتِنْجَاءِ كَذَا فِي السِّرَاجِ الْوَهَّاجِ. وَكَذَا الْمُبَالَغَةُ فِي الْمَضْمَضَةِ وَالْإِسْتِنْشَاقِ قَالَ شَمْسُ الْأَئِمَّةِ الْحَلْوَانِيُّ: وَتَفْسِيرُ ذَلِكَ أَنْ يُكْثِرَ إمْسَاكَ الْمَاءِ فِي فِيهِ وَيَمْلَأَ لَا أَنْ يُغَرْغِرَ كَذَا فِي الْمُحِيطِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم اَلْبَابُ الثَّالِثُ فِيمَا يُكْرَهُ لِلصَّائِمِ وَمَا لَا يُكْرَهُ ١٩٩/١ .

(۳) وَيُكْرَهُ لِلصَّائِمِ أَنْ يَجْمَعَ رِيقَهُ فِي فِيهِ ثُمَّ يَبْتَلِعَهُ كَذَا فِي الظَّهِيرِيَّةِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم اَلْبَابُ الثَّالِثُ فِيمَا يُكْرَهُ لِلصَّائِمِ وَمَا لَا يُكْرَهُ ١٩٩/١ .

"و" كره له "جمع الريق في الفم" قصدا "ثم ابتلاعه" تحاشيا عن الشبهة. مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ١/ ٢٥٦ كتاب الصوم فصل فيما يكره للصائم وما لا يكره

(۴) وَأَمَّا الْقُبْلَةُ الْفَاحِشَةُ: وَهِيَ أَنْ يَمُصَّ شَفَتَيْهَا فَتُكْرَهُ عَلَى الْإِطْلَاقِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم اَلْبَابُ الثَّالِثُ فِيمَا يُكْرَهُ لِلصَّائِمِ وَمَا لَا يُكْرَهُ ٢٠٠/١ .

ويكره التقبيل الفاحش بمضغ شفتها كما في الظهيرية. مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ١/ ٢٥٦ كتاب الصوم فصل فيما يكره للصائم وما لا يكره.

خطره نه وه نو بيا دا مکروه ندي . (۱)

۸ . د روژې په حالت کې مباشرتِ فاحشه مکروه دی . (د مُباشرتِ فاحشه مطلب دا دی چې بغير د جامو نه ښځه او خاوند يو بل سره غاړه ورکړي ، او بغير د دُخول نه فَرجونه مخامخ شي) . (۲)

۹ . په روژه کې داسې کار کول مکروه دی چې د هغې په وجه روژه دار کمزوری کيږي او روژې ماتولو طرف ته مجبوره کيږي ، مثلا چاته وينه ورکول ، ښکر لګول ، وغيره . البته که د کمزوري کيدو خطره نه وه نو بيا مکروه ندي . (۳)

۱۰ . د روژه دار د پاره په اُوبو کې په ولاړه يا ناستې حالت کې هوا خارجول مکروه دہ . (۴)

۱۱ . که چيرته مسافر ته يقين وي چې زه د نمر پريوتلو نه مخکې خپل وطنِ اصلي يا

---

(۱) وَلَا بَأْسَ بِالْقُبْلَةِ إِذَا أَمِنَ عَلَى نَفْسِهِ مِنَ الْجِمَاعِ وَالْإِنْزَالِ ، وَيُكْرَهُ إِنْ لَمْ يَأْمَنْ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم اَلْبَابُ الثَّالِثُ فِيمَا يُكْرَهُ لِلصَّائِمِ وَمَا لَا يُكْرَهُ ۱/۲۰۰ .

(۲) قِيلَ إِنَّ الْمُبَاشَرَةَ الْفَاحِشَةَ تُكْرَهُ . وَإِنْ أَمِنَ هُوَ الصَّحِيحُ كَذَا فِي السِّرَاجِ الْوَهَّاجِ. وَالْمُبَاشَرَةُ الْفَاحِشَةُ أَنْ يَتَعَانَقَا ، وَهُمَا مُتَجَرِّدَانِ وَيَمَسَّ فَرْجُهُ فَرْجَهَا ، وَهُوَ مَكْرُوهٌ بِلَا خِلَافٍ هَكَذَا فِي الْمُحِيطِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم اَلْبَابُ الثَّالِثُ فِيمَا يُكْرَهُ لِلصَّائِمِ وَمَا لَا يُكْرَهُ ۱/۱۹۹ .

"و" كره له "القبلة والمباشرة" الفاحشة وغيرها "إن لم يأمن فيهما على الإنزال أو الجماع في ظاهر الرواية" لما فيه من تعريض الصوم للفساد بعاقبة الفعل . مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ۱/۲۵۶ كتاب الصوم فصل فيما يكره للصائم وما لا يكره

(۳) لَا بَأْسَ بِالْحِجَامَةِ إِنْ أَمِنَ عَلَى نَفْسِهِ الضَّعْفَ . أَمَّا إِذَا خَافَ فَإِنَّهُ يُكْرَهُ وَيَنْبَغِي لَهُ أَنْ يُؤَخِّرَ إِلَى وَقْتِ الْغُرُوبِ وَذَكَرَ شَيْخُ الْإِسْلَامِ شَرْطُ الْكَرَاهَةِ ضَعْفٌ يَحْتَاجُ فِيهِ إِلَى الْفِطْرِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم اَلْبَابُ الثَّالِثُ فِيمَا يُكْرَهُ لِلصَّائِمِ وَمَا لَا يُكْرَهُ ۱/۱۹۹ .

"و" كره له فعل "ما ظن أنه يضعفه" عن الصوم "كالفصد والحجامة" والعمل الشاق لما فيه من تعريض الإفساد . مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ۱/۲۵۶ كتاب الصوم فصل فيما يكره للصائم وما لا يكره

(۴) وَلَوْ فَسَا الصَّائِمُ أَوْ ضَرَطَ فِي الْمَاءِ لَا يَفْسُدُ الصَّوْمُ وَيُكْرَهُ لَهُ ذَلِكَ هَكَذَا فِي مِعْرَاجِ الدِّرَايَةِ. الفتاوى الهندية كتاب الصوم اَلْبَابُ الثَّالِثُ فِيمَا يُكْرَهُ لِلصَّائِمِ وَمَا لَا يُكْرَهُ ۱/۱۹۹

وطنِ اقامت ته رسيږم نو دده د پاره په سفر کې روژه ماتول مکروه ده. (۱).

۱۲. په روژه کې غيبت کول، دروغ ويل، چغلخوري کول، چاته دهوکه ورکول، جګړې کول، فحش کارونه او فحش خبرې کول، ظلم کول او نور ګناهونو کولو سره روژه نه ماتيږي خو مکروهه کيږي، او په ثواب کې يې کمې راځي. (۲).

فائده : بعضې کارونه داسې دي چې هغه د روژه دار د پاره مکروه ندي. (۳).

په روژه کې د تُوتهـ پيسټ استعمالولو حُکم

د روژه دار د پاره د روژې په حالت کې توتهـ پيسټ يا د غاښونو بل قسمه دوائي (منجن وغيره) استعمالول داسې مکروه ده لکه بغير عُذره چې په ژبه باندې څه څيز څکل

---

(۱) وَلَوْ أَرَادَ الْمُسَافِرُ دُخُولَ مِصْرِهِ أَوْ مِصْرًا آخَرَ يَنْوِي فِيهِ الْإِقَامَةَ يُكْرَهُ لَهُ أَنْ يُفْطِرَ فِي ذٰلِكَ الْيَوْمِ. وَإِنْ كَانَ مُسَافِرًا فِي أَوَّلِهِ لِأَنَّهُ اجْتَمَعَ الْمُحَرِّمُ لِلْفِطْرِ وَهُوَ الْإِقَامَةُ وَالْمُرَخِّصُ وَالْمُبِيحُ وَهُوَ السَّفَرُ فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ فَكَانَ التَّرْجِيحُ لِلْمُحَرِّمِ احْتِيَاطًا فَإِنْ كَانَ أَكْبَرُ رَأْيِهِ أَنْ لَا يَتَّفِقَ دُخُولُهُ الْمِصْرَ حَتَّى تَغِيبَ الشَّمْسُ فَلَا بَأْسَ بِالْفِطْرِ فِيهِ بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۸/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ بَيَانُ مَا يُسَنُّ وَمَا يُسْتَحَبُّ لِلصَّائِمِ وَمَا يُكْرَهُ لَهُ أَنْ يَفْعَلَهُ.

(۲) عن ابي هريرة ﷺ قال قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلّٰهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ. صحيح البخاري رقم الحديث. كِتَابُ الصَّوْمِ با، مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فِي الصَّوْمِ. ورقم الحديث ۶۰۵۷، سنن ابي داؤد باب الغيبة للصائم رقم الحديث ۲۳۶۲، سنن ابن ماجة باب ما جاء في الغيبة والرفث للصائم، سنن الترمذي باب ما جاء في التشديد في الغيبة للصائم رقم الحديث ۷۰۷.

وَاخْتَلَفَ الْعُلَمَاءُ فِي أَنَّ الْغِيبَةَ وَالنَّمِيمَةَ وَالْكَذِبَ هَلْ يُفْطِرُ الصَّائِمَ؟ فَذَهَبَ الْجُمْهُورُ مِنَ الْأَئِمَّةِ إِلَى أَنَّهُ لَا يَفْسُدُ الصَّوْمُ بِذٰلِكَ، وَإِنَّمَا التَّنَزُّهُ عَنْ ذٰلِكَ مِنْ تَمَامِ الصَّوْمِ..... فَكَذٰلِكَ مَنِ اغْتَابَ أَوْ شَهِدَ زُورًا أَوْ مُنْكَرًا لَمْ يُؤْمَرْ بِأَنْ يَدَعَ صِيَامَهُ، وَلٰكِنَّهُ يُؤْمَرُ بِاجْتِنَابِ ذٰلِكَ لِيَتِمَّ لَهُ أَجْرُ صَوْمِهِ. عمدة القاري شرح صحيح البخاري ۲۷۶/۱۰ كتاب الصوم بَابُ مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فِي الصَّوْمِ.

(۳) تسعة أشياء لا تكره للصائم: ۱. القبلة والمباشرة مع الأمن. ۲. ودهن الشارب. ۳. والكحل. ۴. والحجامة. ۵. والفصد. ۶. والسواك آخر النهار بل هو سنة كأوله ولو كان رطبا أو مبلولا بالماء. ۷. والمضمضة والاستنشاق لغير وضوء. ۸. والاغتسال. ۹. والتلفف بثوب مبتل للتبرد على المفتى به. نور الإيضاح ۱۴۰/۱ كتاب الصوم فصل فيما يكره للصائم وما لا يكره

مکروه دي، ځکه په ټوتهٔ پیسټ کې هم خوَند وي، لهذا دا استعمالول مکروه دي.
البته که په حَلق کې ددې خوَند هم تېر شو نو بیا خو روژه پرې ماتيږي. صرف قضاء به راګرځوي، کفاره ورباندې نشته.(۱)

نوټ: امام غزالي رحمه الله په ''کیمیائې سعادت'' کې د روژې څه فرائض او سُنت هم ذکر کړي، شائقین حضرات يې هلته کتلې شي.(۲)

د رمضان المبارک د روژو کفاره

کوم کس چې بغیر د عذرِ شرعي نه قصداً روژه ماته کړي (یعني خوراک، څکاک او جِماع اوکړي) نو په دې سره روژه ماتيږي، دا کس به ددې روژو قضاء هم راوړي او کفاره به هم اداء کوي.

په شریعت کې د کفارې د پاره درې (۳) شیان مقرر شوي، په دې کې به يو خامخا اداء کوي: ۱. یو غلام به آزادوي. ۲. که غلام نه وي نو دوه میاشتې به مسلسل روژې نیسي ۳. که د مرض یا بوداوالي په وجه روژې نشي نیولی نو شپیته (۶۰) مسکینانو ته به دوه وخته (غرمه او ماښام، یا سهر او ماښام) په مړه خېټه خوراک ورکوي. یا به د هرې روژې

---

(۱) قال القاضي خان: وكذا إذا ذاقت شيئاً بلسانها. لأن فيه تعريض الصوم للفساد. فتاوى قاضي خان ج۱ ص ۹۷ الفصل الرابع فيما يكره للصائم و مالايكره.

قال ابن همام: (قَوْلُهُ: لِمَا بَيَّنَّا) مِنْ أَنَّهُ تَعْرِيضٌ لِلصَّوْمِ عَلَى الْفَسَادِ إِذْ قَدْ يَسْبِقُ شَيْءٌ مِنْهُ إِلَى الْحَلْقِ، فَإِنَّ مَنْ حَامَ حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَقَعَ فِيهِ. فتح القدير ۲/۳۲۵ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ. ومثله في البحر الرائق ج۲ ص ۲۸۰ باب مايفسد ومالايفسد.

قال الحصكفي: (وَ) كُرِهَ (مَضْغُ عِلْكٍ) أَبْيَضَ مَمْضُوغٍ مُلْتَئِمٍ، وَإِلَّا فَيُفْطِرُ. الدر المختار

قال ابن عابدين ... فَإِنْ كَانَ مِمَّا يَصِلُ عَادَةً حُكِمَ بِالْفَسَادِ، لِأَنَّهُ كَالْمُتَيَقَّنِ. رد المحتار على الدر المختار ۲/۴۱۶ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ. فتاوى حقانيه ج ۴ ص ۱۶۸، و ص ۱۷۴. فتاوى دارالعلوم ديوبند ج۶ ص۲۵۶.

(۲) کیمیائې سعادت شهرِ رمضان در روزې بیان.

Scanned with CamScanner

په عوض کې د صدقۀ فِطر (سَرسايې) په مقدار غله يا د دې قيمت ورکړي.(۱)

تفصيل: نن صبا چونکه د غلامانو په ذريعه باندې کفاره اداء کول ممکن نده (تحكه غلامان نشته). نو دوه مياشتې په مسلسل روژې نيسي.

که تسلسل باطل شو نو دوباره به دوه مياشتې روژې نيسي

که د روژو په ذريعه يې کفاره اداء کوله نو دوه مياشتې به مسلسل (پرله پسې) روژې نيسي، که په مينځ کې يې يوه روژه يا دوه روژې اونه نيوې، مثلاً بيمار شو، يا په مينځ کې د اختر يا ايام تشريق ورځې راغلې نو دا به عُذر نشي شمارلی، اوس به دوباره د سَر نه دوه مياشتې روژې مسلسل بيا شروع کړي.(۲)

---

(۱) كَفَّارَةُ الْفِطْرِ وَكَفَّارَةُ الظِّهَارِ وَاحِدَةٌ، وَهِيَ عِتْقُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ أَوْ كَافِرَةٍ. فَإِنْ لَمْ يَقْدِرْ عَلَى الْعِتْقِ فَعَلَيْهِ صِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ، وَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ إطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا. كُلُّ مِسْكِينٍ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ شَعِيرٍ أَوْ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ حِنْطَةٍ. الفتاوى الهندية ۲۱۵/۱ مَسَائِلُ فِي الإعْتِكَافِ،

"والكفارة: تحرير رقبة" ولو كانت غير مؤمنة" لإطلاق النص "فإن عجز عنه" أي التحرير بعدم ملكها وملك ثمنها "صام شهرين متتابعين فيهما يوم عيد ولا" بعض "أيام التشريق" للنهي عن صيامها "فإن لم يستطع الصوم" لمرض أو كبر "أطعم ستين مسكيناً" أو فقيراً. مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ۲۵۰/۱ فصل في الكفارة وما يسقطها عن الذمة بعد الوجوب، فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۱۸۹ و ص ۲۲۳ كتاب الصوم. فتاوى محمودية ج۱۵ ص۱۹۸ روزوں کی قضا اور کفاره. فتاوى دار العلوم ديوبند ج۶ ص ۲۸۲ كتاب الصوم.

فَالْوَاجِبُ الْعِتْقُ. فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَعَلَيْهِ صِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا لِحَدِيثِ الْأَعْرَابِيِّ الْمَرْوِيِّ فِي الْكُتُبِ السِّتَّةِ. البحر الرائق ۲۹۸/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ

(۲) فَلَوْ أَفْطَرَ يَوْمًا فِي خِلَالِ الْمُدَّةِ بَطَلَ مَا قَبْلَهُ وَلَزِمَهُ الِاسْتِقْبَالُ سَوَاءٌ أَفْطَرَ لِعُذْرٍ أَوْ لَا... إلَّا لِعُذْرِ الْحَيْضِ. البحر الرائق ج۲ ص۲۹۸ كتاب الصوم بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ. فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۲۲۹ كتاب الصوم

"صام شهرين متتابعين" ... لو أفطر فإن أفطر ولو بعذر غير الحيض استأنف. حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح ۶۷۰/۱ فصل في الكفارة وما يسقطها عن الذمة، شامي ۳۹۰/۳ باب ما يفسد الصوم وما لا يفسده مطلب في الكفارة، فتاوى محمودية ج۱۵ ص۲۰۳ روزوں کی قضا اور کفاره. فتاوى دار العلوم ديوبند ج۶ ص ۲۸۵، و ص ۲۸۶ كتاب الصوم.

وَإِنْ كَانَ عَلَى الرَّجُلِ صِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ فِطْرٍ أَوْ ظِهَارٍ أَوْ قَتْلٍ فَصَامَهَا ←←←←←←←←←

د زنانه په حيض راتلو سره تسلسل نه باطليږي

البته که زنانه د روژو په ذريعه کفاره اداء کوله او په نيمائي کې يې حيض راغی نو په دې سره تسلسل نه باطليږي ، د حيض په ورځو کې به روژې نه نيسي خو چې د حيض نه څنګه پاکه شي نو بيا به روژې شروع کړي . که د پاکيدو نه پس يې يوه ورځ روژه او نه نيوله نو دوباره به د سرنه بيا روژې شروع کوي . (۱)

که د روژو نيولو طاقت يې نه وُ

که د کفارې دوه مياشت مسلسل روژو طاقت يې نه وُ نو بيا به شپيته (٦٠) مسکينانو ته دوه وخته په مړه خېټه خوراک ورکوي (که غرمه او ماښام وي ، يا سهر او ماښام وي) .

که شپيته مسکينانو ته دوه غرمې خوراک ورکړي ، يا دوه ماښامه خوراک ورکړي نو داهم جائز ده . خو دا ضروري ده چې کومو فقيرانو ته يې اول خوراک ورکړی نو هماغو ته به يې په دويم ځل هم ورکوي (تر دې چې يوه ورځ يې شپيته مسکينانو ته د غرمې خوراک ورکړو ، او په صبا يې نورو شپيته مسکينانو ته خوراک ورکړو نو دا کفاره نه صحيح کيږي ، بلکه هماغه اول فقيرانو ته به په دويم ځل هم خوراک ورکړي چې دوه وخته برابر شي نو کفاره به يې صحيح شي) . (۲)

←←←← وَأَفْطَرَ فِيهَا يَوْمًا لِمَرَضٍ فَعَلَيْهِ اِسْتِقْبَالُ الصِّيَامِ لِانْعِدَامِ صِفَةِ التَّتَابُعِ بِالْفِطْرِ . المبسوط للسرخسي ۸۱/۳ كتاب الصوم.

(۱) قال العلامة شمس الدين سرخسيؒ: فَإِنْ كَانَتِ امْرَأَةٌ فَأَفْطَرَتْ فِيمَا بَيْنَ ذٰلِكَ لِلْحَيْضِ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهَا اِسْتِقْبَالُهُ. المبسوط للسرخسي ۸۱/۳ كتاب الصوم.

... إِلَّا لِعُذْرِ الْحَيْضِ ، لِأَنَّهَا لَا تَجِدُ شَهْرَيْنِ عَادَةً لَا تَحِيضُ فِيهِمَا لٰكِنَّهَا إِذَا تَطَهَّرَتْ تُصَلِّي بِمَا مَضٰى فَإِنْ لَمْ تُصَلِّ اِسْتَقْبَلَتْ. البحر الرائق ج۲ ص ۲۹۸ كتاب الصوم بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ. و مثله في فتاوى قاضي خان ج۱ ص ۱۰٦ الفصل الخامس فيما يفسد الصوم ، فتاوى عثمانيه ج۳ ص ۲۲۸ ، و ص ۱۸۹ كتاب الصوم ، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۸۰ .

(۲) والشرط أن "يغديهم ويعشيهم غداء وعشاء مشبعين" ، وهذا هو الأصل لدفع حاجة اليوم بجملته ، "أو" يغديهم "غداءين" من يومين "أو" يعشيهم "عشاءين" من ليلتين ←←←←←←←←←←

که يو فقير ته شپيته (٦٠) ورځې دوه وخته (غرمه او ماښام) خوراک ورکړي نو دا هم جائز ده .(١)

د غنمو روټۍ سره تلکاري ضروري نده ، خو که د اوربشو روټۍ ورکوي نو بيا ورسره تلکاري هم ضروري ده ، خو په دې کې د عُرف لحاظ ساتل دير مناسب دي ، نن صبا يو فقير هم بغير د تلکارۍ نه د غنمو اوچه روټۍ نه خوري ، لهذا د غنمو روټۍ سره تلکاري ورکول هم په کار ده .(٢)

(**نوټ**: که يو سل او شل " ١٢٠ " فقيرانو ته يې صرف يو وخت خوراک ورکړو نو دا به د يو وخت خوراک حسابيږي ، په دې سره پوره کفاره نه اداء کيږي ، ځکه هر فقير ته دوه وخته خوراک ورکول ضروري دي ، لهذا اوس به په هم دوی کې شپيته مسکينانو ته دويم وخت خوراک هم ورکړي نو په دې سره به يې کفاره اداء شي) .(٣)

←←←←← " أو عشاء وسحورا " بشرط أن يكون الذين أطعمهم ثانيا هم الذين أطعمهم أولا حتى لو غدى ستين ثم أطعم ستين غيرهم لم يجز حتى يعيد الإطعام لأحد الفريقين. مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ٢٥٠/١ فصل في الكفارة وما يسقطها عن الذمة بعد الوجوب فتاوى عثمانيه ج٣ ص ١٨٩ كتاب الصوم. مجمع الانهر ١٢٥/٢ كتاب الطلاق باب الظهار ، النهر الفائق ٤٦٠/٢ كتاب الطلاق باب الظهار فصل في الكفارة ، فتاوى محمودية ج١٥ ص ٢٠٢ روزوں كى قضاء اور كفاره . فتاوى دار العلوم ديوبند ج٦ ص ٢٨٦ كتاب الصوم .

(١) ولو أطعم فقيرا ستين يوما أجزأه لأنه يتجدد الحاجة بكل يوم يصير بمنزلة فقير آخر. مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ٢٥٠/١ فصل في الكفارة وما يسقطها عن الذمة بعد الوجوب ، طحطاوي كتاب الصوم فصل في الكفارة ص٥٢٢ ، ملتقى الابحر ١٢٥/٢ كتاب الطلاق باب الظهار ، النهر الفائق ٤٦٠/٢ كتاب الطلاق باب الظهار فصل في الكفارة ، فتاوى محمودية ج١٥ ص ٢٠١ ، وص ٢٠٣ روزوں كى قضاء اور كفاره . فتاوى عثمانيه ج٣ ص ١٨٩ كتاب الصوم .

(٢) والشرط إذا أباح الطعام أن يشبعهم ولو بخبز البر من غير أدم والشعير لا بد من أدم معه لخشونته وأكل الشبعان لا يكفي ولو استوعب مثل الجائع . مراقي الفلاح ٢٥١/١ فصل في الكفارة وما يسقطها عن الذمة بعد الوجوب ، فتاوى عثمانيه ج٣ ص ١٩٠ كتاب الصوم .

(٣) هم دغه شان مسئله په فتاوى حقانيه كې د كفاره يمين متعلق هم ذكر ده ، تفصيل يې هلته اوګوره . فتاوى حقانيه ج ٥ ص ٥٠ كتاب الايمان والنذر .

د كفارې خوراک يا قيمت ماشوم ته وركول صحيح ندی ، بلكه يا به فقير بالغ وي ، يا به قريب وي بلوغ ته (يعنى مراهِق به وي) .(۱)

د روژې په ځای قيمت وركول

كه شپيته (٦٠) مسكينانو ته د خوراک په ځای باندې قيمت وركول غواړي نو بيا به ددې شپيتو روژو د هرې روژې په عوض كې فقير ته د صدقه فطر (سرسايې) په اندازه غله يا ددې قيمت وركوي.

نوټ: يو فقير ته د ټولو ورځو غله يا ددې قيمت په يو ځل باندې وركول ناجائز دي ، كه چا وركړه نو دا صرف د يوې ورځې د پاره كافي كيږي .(۲)
بلكه دا به شپيته مسكينانو ته وركوي ، يا به ديرشو مسكينانو ته دوه ورځې وركوي. همدغه رنګې كه يو فقير ته شپيته ورځې په هره ورځ د يو صدقه فطر په مقدار غَله يا قيمت وركوي نو دا هم جائز ده .

د كفارۀ صوم اداء كولو آسانه طريقه

كه په يو كس باندې د رمضان كفاره لازم شوې وي ، او دې د روژو نيولو طاقت نه لري ، او س شپيتو مسكينانو ته خوراک وركول غواړي نو كه شپيته مسكينان په يو ځل نشي راجَمع كولی نو په يوه مدرسه كې دې شپيته فقير طالبانو ته دوه وخته خوراک وركړي .
ددينه هم آسانه طريقه داده چې يو فقير طالب العلم (يا يو مسكين) ته دې شپيته ورځې دوه وخته خوراک وركړي نو په دې سره به دده كفاره اداء شي .(۳)

---

(۱) قوله: "أو فقيرا" ولا يجزىء إطعام غير المراهق . حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح شرح نور الإيضاح ۱/ ٦٧٠ كتاب الصوم فصل في الكفارة وما يسقطها ، فتاوى محمودية ج۱۵ ص ۱۹۹ .

(۲) مراقي الفلاح ۱/۲۵۱ فصل في الكفارة وما يسقطها عن الذمة بعد الوجوب ، فتاوى عثمانيه ج۲ ص ۱۹۰ كتاب الصوم

(۳) ولو أطعم فقيرا ستين يوما أجزأه لأنه يتجدد الحاجة بكل يوم يصير بمنزلة فقيرا آخر . مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ۱/ ۲۵۰ فصل في الكفارة وما يسقطها عن الذمة بعد الوجوب ، طحطاوي كتاب الصوم فصل في الكفارة ص۵۲۲ ، ملتقى الابحر ۲/ ۱۲۵ كتاب الطلاق باب الظهار ، النهر الفائق ۲/ ۳٦۰ كتاب الطلاق باب الظهار فصل في الكفارة، فتاوى محمودية ج۱۵ ص ۲۰۱ ، و ص ۲۰۳ روزوں کی قضاء اور کفارہ . فتاوى دار العلوم ديوبند ج٦ ص ۲۸۱ روزے کا کفارہ .

په کفاره کې چې که د روژو نيولو طاقت يې وُ نو په خوراک ورکولو سره کفاره نه اداء کيږي

که په يو کس باندې د رمضان المبارک د روژو کفاره لازم شوې وه ، او دده د کفارې (دوه مياشتې مسلسل) روژو نيولو طاقت وُ نو په کفاره کې شپيته مسکينانو ته خوراک ورکولو سره کفاره نه اداء کيږي ، البته که د څه بيمارۍ يا بوډاوالي په وجه يې روژې نه شوې نيولې نو بيا به په کفاره کې شپيته مسکينانو ته دوه وخته په مړه خېټه خوراک ورکړي .(۱)

د يو رمضان يا د ډيرو رمضانونو د کفارو په مينځ کې تداخل

که چيرته يو کس د يو رمضان څو روژې قصداً ماتې کړې وي (مثلا په څو روژو کې قصداً جِماع کړې وي) ، او يا يې د ډيرو رمضانونو روژې قصداً ماتې کړې وي ، او تر اوسه يې د يوې روژې کفاره هم نده اداء کړې نو اوس ده ته ددې ټولو خوړل شوو روژو په عِوض کې يوه کفاره اداء کول کافي ده ، خو چې څومره روژې يې ماتې کړې وي د هماغومره ورځو قضائي به خامخا راګرځوي . (يعنی په دې کفارو کې تداخُل راغی خو چې هر څومره روژې يې قصداً ماتې کړې وي د هغې قضاء به خامخا راګرځوي) ، د احنافو په نزد باندې همدا ظاهرُ الرّواية او مختار قول دی .(۲)

---

(۱) كَفَّارَةُ الْفِطْرِ وَكَفَّارَةُ الظِّهَارِ وَاحِدَةٌ . وَهِيَ عِتْقُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ أَوْ كَافِرَةٍ ، فَإِنْ لَمْ يَقْدِرْ عَلَى الْعِتْقِ فَعَلَيْهِ صِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ ، وَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ إِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا كُلُّ مِسْكِينٍ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ شَعِيرٍ أَوْ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ حِنْطَةٍ . الفتاوى الهندية ۱/ ۲۱۵ مَسَائِلُ فِي الاعْتِكَافِ .

قَالَ ابن عابدين : (قَوْلُهُ: كَكَفَّارَةِ الْمُظَاهِرِ) مُرْتَبِطٌ بِقَوْلِهِ وَكَفَّرَ أَيْ مِثْلُهَا فِي التَّرْتِيبِ فَيَعْتِقُ أَوَّلًا ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ صَامَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ أَطْعَمَ سِتِّينَ مِسْكِينًا . رد المحتار على الدر المختار ۲/ ۴۱۲ كتاب الصوم بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ مَطْلَبٌ فِي الْكَفَّارَةِ . ومثله في طحطاوي ص فصل في الكفارة و مايسقطها عن الذمة بعد الوجوب . فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۲۲۳ ، و ص ۲۳۱ كتاب الصوم . فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۷۶ .

(۲) وَلَوْ جَامَعَ فِي رَمَضَانَ مُتَعَمِّدًا مِرَارًا بِأَنْ جَامَعَ فِي يَوْمٍ ثُمَّ جَامَعَ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي ثُمَّ فِي الثَّالِثِ وَلَمْ يُكَفِّرْ فَعَلَيْهِ لِجَمِيعِ ذَلِكَ كُلِّهِ كَفَّارَةٌ وَاحِدَةٌ عِنْدَنَا ....

Scanned with CamScanner

ځکه د کفارې بنيادي مقصد دادی چې دې انسان ته د خپل جُرم او کمزورۍ احساس اوشي، د بندګانو په داسې سخت مشقت کې اچول مقصود ندي چې بيا يې طاقت نه لري، اوس که د هرې روژې په عوض کې کفاره لازم شي نو دا د انسان د وَس نه بهر ده.

البته که يو ځل ده کفاره اداء کړې وه او بيا ده قصدا روژه ماته کړه نو اوس په ده باندې دوباره کفاره لازم ده. (۱)

←←←←← وَلَوْ جَامَعَ فِي رَمَضَانَيْنِ وَلَمْ يُكَفِّرْ لِلْأَوَّلِ فَعَلَيْهِ لِكُلِّ جِمَاعٍ كَفَّارَةٌ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ. وَذَكَرَ مُحَمَّدٌ فِي الْكَيْسَانِيَّاتِ أَنَّ عَلَيْهِ كَفَّارَةً وَاحِدَةً . وَكَذَا حَكَى الطَّحَاوِيُّ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رحمه الله . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۱/۲ كتاب الصوم فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ . هكذا في حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح فصل في العوارض ص ۵۴۶.

وَلَوْ تَكَرَّرَ فِطْرُهُ وَلَمْ يُكَفِّرْ لِلْأَوَّلِ يَكْفِيهِ وَاحِدَةٌ وَلَوْ فِي رَمَضَانَيْنِ عِنْدَ مُحَمَّدٍ وَعَلَيْهِ الْاعْتِمَادُ بَزَّازِيَّةٌ وَمُجْتَبَى وَغَيْرُهُمَا وَاخْتَارَ بَعْضُهُمْ لِلْفَتْوَى أَنَّ الْفِطْرَ بِغَيْرِ الْجِمَاعِ تَدَاخَلَ وَإِلَّا لَا . الدرالمختار ۴۱۳/۲ كتاب الصوم بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ. البحر الرائق ۲۷۷/۲ باب مايفسد الصوم ومالايفسده ، فتاوى عثمانيه ج۲ ص ۱۹۰ ، فتاوى محموديه ج۱۵ ص ۲۰۵ ، وص ۲۳۰ كتاب الصوم. فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۸۰ ، فتاوى فريديه ج۴ ص ۱۲۹.

(۱) وَلَوْ جَامَعَ فِي يَوْمٍ ثُمَّ كَفَّرَ ثُمَّ جَامَعَ فِي يَوْمٍ آخَرَ فَعَلَيْهِ كَفَّارَةٌ أُخْرَى فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ .... الزَّجْرُ يَحْصُلُ بِكَفَّارَةٍ وَاحِدَةٍ بِخِلَافِ مَا إِذَا جَامَعَ فَكَفَّرَ ثُمَّ جَامَعَ لِأَنَّهُ لَمَّا جَامَعَ بَعْدَ مَا كَفَّرَ عُلِمَ أَنَّ الزَّجْرَ لَمْ يَحْصُلْ بِالْأَوَّلِ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۱/۲ كتاب الصوم فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ

د رمضان المبارک د روژو قضاء راوړلو بيان

که د چا نه د څه شرعي عُذر په وجه روژې پاتې شي نو په ده باندې د دې قضاء لازم ده. (۱)

د قضاء روژو د پاره مُعين وخت نشته

د رمضان المبارک د روژو قضاء د پاره څه مُعين وخت نشته، د اخترونو او ايامِ تشريق نه علاوه په نورو ټولو ورځو کې د دې قضاء راوړل صحيح ده. (۲)

تر دې چې که يو کس د روژو قضاء رانه وړه او دويم رمضان هم راغی نو دې به د دې دويم رمضان روژې اونيسي، د دينه پس به د فوت شوو روژو قضاء راوړي. (۳)

نوټ: بلا عُذره د روژو قضاء روستو کول ښه خبره نده، بلکه چې څومره ممکن وي زر يې قضاء راوړل په کار دي، خو که روستو يې قضاء راوړه نو هم صحيح ده.

خو د رمضان روژو قضاء راوړلو د پاره د شپې نه د روژې نيت، او د تعين نيت دواړه

---

(۱) أَمَّا أَصْلُ الْوُجُوبِ فَلِقَوْلِهِ تَعَالَى {فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ . البقرة: ۱۸۴} فَأَفْطَرَ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ. وَلِأَنَّ الْأَصْلَ فِي الْعِبَادَةِ الْمُؤَقَّتَةِ إِذَا فَاتَتْ عَنْ وَقْتِهَا أَنْ تُقْضَى . وَسَوَاءٌ فَاتَهُ صَوْمُ رَمَضَانَ بِعُذْرٍ أَوْ بِغَيْرِ عُذْرٍ لِأَنَّهُ لَمَّا وَجَبَ عَلَى الْمَعْذُورِ فَلَأَنْ يَجِبَ عَلَى الْمُقَصِّرِ أَوْلَى. وَلِأَنَّ الْمَعْنَى يَجْمَعُهُمَا وَهُوَ الْحَاجَةُ إِلَى جَبْرِ الْفَائِتِ بَلْ حَاجَةُ غَيْرِ الْمَعْذُورِ أَشَدُّ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ الصَّوْمِ الْمُؤَقَّتِ إِذَا فَاتَ عَنْ وَقْتِهِ

(۲) وَأَمَّا وَقْتُ وُجُوبِهِ فَوَقْتُ أَدَائِهِ. وَقَدْ ذَكَرْنَاهُ وَهُوَ سَائِرُ الْأَيَّامِ خَارِجَ رَمَضَانَ سِوَى الْأَيَّامِ السِّتَّةِ لِقَوْلِهِ تَعَالَى {فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ . البقرة: ۱۸۴} أَمَرَ بِالْقَضَاءِ مُطْلَقًا عَنْ وَقْتٍ مُعَيَّنٍ فَلَا يَجُوزُ تَقْيِيدُهُ بِبَعْضِ الْأَوْقَاتِ إِلَّا بِدَلِيلٍ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۴/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ الصَّوْمِ الْمُؤَقَّتِ إِذَا فَاتَ عَنْ وَقْتِهِ .

(۳) (وَقَضَاءُ رَمَضَانَ إِنْ شَاءَ فَرَّقَهُ وَإِنْ شَاءَ تَابَعَهُ) لِإِطْلَاقِ النَّصِّ. لَكِنَّ الْمُسْتَحَبَّ الْمُتَابَعَةُ مُسَارَعَةً إِلَى إِسْقَاطِ الْوَاجِبِ (وَإِنْ أَخَّرَهُ حَتَّى دَخَلَ رَمَضَانُ آخَرُ صَامَ الثَّانِيَ) لِأَنَّهُ فِي وَقْتِهِ (وَقَضَى الْأَوَّلَ بَعْدَهُ) لِأَنَّهُ وَقْتُ الْقَضَاءِ (وَلَا فِدْيَةَ عَلَيْهِ) . الهداية في شرح بداية المبتدي ۱۲۳/۱ كتاب الصوم بَابُ مَا يُوجِبُ الْقَضَاءَ وَالْكَفَّارَةَ.

ضروري دي .(۱)

که مسافر په سفر کې او مريض په مريضتيا کې وفات شي

که يو مسافر په سفر کې وفات شي ، يا مريض په مريضتيا کې وفات شي ، يا يو بل معذور د عُذر په دَوران کې وفات شي او دوی ته د روژې نيولو موقع ملاؤ نشي نو د دوی نه ددې روژو فرضيت ساقط دی ، يعنی په دوی باندې ددې قضاء نشته ، همدارنګې په دوی باندې د مرګ په وخت کې ددې روژو فِديه ورکولو وصيت هم لازم نه دی .

البته دده د پاره مستحب دي چې د فديې ورکولو وصيت اوکړي نو دا به دده د مال د دريمې حصې نه ورکولې شي .

او که چاته د سفر يا عُذر نه پس د ټولو خوَرل شوو روژو موقع ملاؤ شوه نو په ده باندې ددې قضاء لازم ده ، خو که ده د سستئ په وجه قضاء راأونه ګرځولو نو د مرګ په وخت په ده باندې د فِديې ورکولو وصيت لازمي دي ، که وصيت يې اونکړو او وارثانو په خپله خوَښه د خپلې حصې نه دده د طرف نه فِديه ورکړه نو أميد شته چې دده ذِمه فارغه شي . (۲)

---

(۱) وَأَمَّا شَرَائِطُ جَوَازِ الْقَضَاءِ فَمَا هُوَ شَرْطُ جَوَازِ أَدَاءِ صَوْمِ رَمَضَانَ فَهُوَ شَرْطُ جَوَازِ قَضَائِهِ إِلَّا الْوَقْتَ وَتَعْيِينَ النِّيَّةِ مِنَ اللَّيْلِ . فَإِنَّهُ يَجُوزُ الْقَضَاءُ فِي جَمِيعِ الْأَوْقَاتِ إِلَّا الْأَوْقَاتَ الْمُسْتَثْنَاةَ . وَلَا يَجُوزُ إِلَّا بِنِيَّةٍ مُعَيَّنَةٍ مِنَ اللَّيْلِ بِخِلَافِ الْأَدَاءِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۴/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ الصَّوْمِ الْمُؤَقَّتِ إِذَا فَاتَ عَنْ وَقْتِهِ

(۲) وَأَمَّا بَيَانُ شَرَائِطِ وُجُوبِهِ فَمِنْهَا الْقُدْرَةُ عَلَى الْقَضَاءِ حَتَّى لَوْ فَاتَهُ صَوْمُ رَمَضَانَ بِعُذْرِ الْمَرَضِ أَوِ السَّفَرِ وَلَمْ يَزَلْ مَرِيضًا أَوْ مُسَافِرًا حَتَّى مَاتَ لَقِيَ اللهَ وَلَا قَضَاءَ عَلَيْهِ . لِأَنَّهُ مَاتَ قَبْلَ وُجُوبِ الْقَضَاءِ عَلَيْهِ . لَكِنَّهُ إِنْ أَوْصَى بِأَنْ يُطْعَمَ عَنْهُ صَحَّتْ وَصِيَّتُهُ وَإِنْ لَمْ يَجِبْ عَلَيْهِ ، وَيُطْعَمُ عَنْهُ مِنْ ثُلُثِ مَالِهِ لِأَنَّ صِحَّةَ الْوَصِيَّةِ لَا تَتَوَقَّفُ عَلَى الْوُجُوبِ كَمَا لَوْ أَوْصَى بِثُلُثِ مَالِهِ لِلْفُقَرَاءِ أَنَّهُ يَصِحُّ ، وَإِنْ لَمْ يَجِبْ عَلَيْهِ شَيْءٌ كَذَا هٰذَا . فَإِنْ بَرِئَ الْمَرِيضُ أَوْ قَدِمَ الْمُسَافِرُ وَأَدْرَكَ مِنَ الْوَقْتِ بِقَدْرِ مَا فَاتَهُ يَلْزَمُهُ قَضَاءُ جَمِيعِ مَا أَدْرَكَ . لِأَنَّهُ قَدَرَ عَلَى الْقَضَاءِ لِزَوَالِ الْعُذْرِ فَإِنْ لَمْ يَصُمْ حَتَّى أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَعَلَيْهِ أَنْ يُوصِيَ بِالْفِدْيَةِ . بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ الصَّوْمِ الْمُؤَقَّتِ إِذَا فَاتَ عَنْ وَقْتِهِ .

وفي الهندية : وَلَوْ فَاتَ صَوْمُ رَمَضَانَ بِعُذْرِ الْمَرَضِ أَوِ السَّفَرِ وَاسْتَدَامَ الْمَرَضُ وَالسَّفَرُ حَتَّى مَاتَ لَا قَضَاءَ عَلَيْهِ لَكِنَّهُ إِنْ أَوْصَى بِأَنْ يُطْعَمَ عَنْهُ صَحَّتْ وَصِيَّتُهُ ، وَإِنْ لَمْ تَجِبْ عَلَيْهِ وَيُطْعَمُ ←←←←←←←←←

چې قضاء رانه وړي نو د مرګ په وخت د فديې وصيت لازمي دی

که يو کس د مرض، سفر يا بل عُذر په وجه روژې خوړلې وي، بيا ده ته ددې عُذر او سفر ختميدو نه پس د روژو نيولو موقع ملاؤ شوه خو ده د سستۍ په وجه تر مرګه پورې روژې او نه نيولې نو د مرګ په وخت په ده باندې فرض دي چې وصيت اوکړي چې " زما په ذِمه دومره روژې باقي دي تاسو زما د مال نه ددې فِديه ورکړئ " نو وارثان به د ثُلث مال (يعنی دده د مال د دريمې حصې) نه فِديه ورکړي.(۱)

که د مرګ په وخت يې وصيت اونکړو نو د وصيت په نه کولو سره ګناهګار شو، وارِثانو باندې دده د طرفه د فوت شوو روژو فِديه ورکول واجب نده، خو که وارِثانو د جيل

←←←←← عَنْهُ مِنْ ثُلُثِ مَالِهِ فَإِنْ بَرِئَ الْمَرِيضُ أَوْ قَدِمَ الْمُسَافِرُ، وَأَدْرَكَ مِنَ الْوَقْتِ بِقَدْرِ مَا فَاتَهُ فَيَلْزَمُهُ قَضَاءُ جَمِيعِ مَا أَدْرَكَ فَإِنْ لَمْ يَصُمْ حَتَّى أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَعَلَيْهِ أَنْ يُوصِيَ بِالْفِدْيَةِ. الفتاوى الهندية ۲۰۷/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْأَعْذَارِ الَّتِي تُبِيحُ الْإِفْطَارَ.

قال ابن نجيم: (قَوْلُهُ: وَلَا قَضَاءَ إنْ مَاتَا عَلَيْهِمَا) أَيْ وَلَا قَضَاءَ عَلَى الْمَرِيضِ وَالْمُسَافِرِ إذَا مَاتَا قَبْلَ الصِّحَّةِ وَالْإِقَامَةِ؛ لِأَنَّهُمَا لَمْ يُدْرِكَا عِدَّةً مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ فَلَمْ يُوجَدْ شَرْطُ وُجُوبِ الْأَدَاءِ فَلَمْ يَلْزَمْ الْقَضَاءُ. البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۳۰۵/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ فِي عَوَارِضِ الْفِطْرِ فِي رَمَضَانَ

قال الحصكفي: (فَإِنْ مَاتُوا فِيهِ) أَيْ فِي ذَلِكَ الْعُذْرِ (فَلَا تَجِبُ) عَلَيْهِمْ (الْوَصِيَّةُ بِالْفِدْيَةِ) لِعَدَمِ إدْرَاكِهِمْ عِدَّةً مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ (وَلَوْ مَاتُوا بَعْدَ زَوَالِ الْعُذْرِ وَجَبَتْ) الْوَصِيَّةُ بِقَدْرِ إدْرَاكِهِمْ عِدَّةً مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ. الدر المختار ۴۲۴/۲ كتاب الصوم بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ، ومثله في الفتاوى التاتارخانية ج ص فصل في الاسباب المبيحة للفطر، فتاوى عثمانيه ج۲ ص ۲۲۲، وص ۱۸۷، وص ۲۲۴ كتاب الصوم فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۸۷، فتاوى محموديه ج۱۵ ص ۲۱۷ وص ۲۰۸، وص ۲۱۰، فتاوى دارالعلوم ديوبند ج۶ ص ۲۹۰ كتاب الصوم.

(۱) فَإِنْ بَرِئَ الْمَرِيضُ أَوْ قَدِمَ الْمُسَافِرُ وَأَدْرَكَ مِنَ الْوَقْتِ بِقَدْرِ مَا فَاتَهُ يَلْزَمُهُ قَضَاءُ جَمِيعِ مَا أَدْرَكَ، لِأَنَّهُ قَدَرَ عَلَى الْقَضَاءِ لِزَوَالِ الْعُذْرِ، فَإِنْ لَمْ يَصُمْ حَتَّى أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَعَلَيْهِ أَنْ يُوصِيَ بِالْفِدْيَةِ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۳/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ الصَّوْمِ الْمُؤَقَّتِ إذَا فَاتَ عَنْ وَقْتِهِ. الفتاوى الهندية ۲۰۷/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْأَعْذَارِ الَّتِي تُبِيحُ الْإِفْطَارَ.

طرف نه ددې روژو فِديه ورکړه نو دا به د دوی د طرفه تبرّع او اِحسان وي ، اُميد شته چې د ده ذِمه فارغه شي .(۱)

چې ډير عُمر يې روژې نه وي نيولی ، د هغې د راګرځولو طريقه

که يو کس د بالِغ کيدو نه پس مثلا لس (۱۰) کاله مونځونه نه وي کړي او روژې يې هم نه وي نيولي ، اوس د هغې قضاء راګرځول غواړي نو ددې آسانه طريقه داده چې د اوس نه به ددې قضاء راګرځول شروع کړي ، په هره ورځ به د پنځه فرض مونځونو او يو وِتر واجب قضاء راګرځوي .

همدغه شان د روژو قضاء به هم شروع کړي ، د هر رمضان په عِوض کې به يوه میاشت روژې اونيسي (خو په دې کې تسلسل ضروري ندی) ،البته په نيت کې به د هر رمضان تعين کوي . د هر رمضان د روژو نيت به داسې کوي :

" د اول رمضان روژې چې په ما باندې فرض شوې وې او ما ندي نيولي هغه نيسم " په دې نيت سره به يوه مياشت روژې اونيسي .

بيا به د بل رمضان د پاره هم همداسې نيت اوکړي ، او دهغې روژې به اونيسي ، په همدې انداز به د ټولو روژو قضاء رااوګرځوي .

يا به داسې نيت اوکړي : " د آخِري رمضان روژې چې په ما باندې فرض شوې وې او ما ندي نيولي هغه نيسم " په همدې طريقه نيت به ددې نورو د پاره هم اوکړي .

---

(۱) قال ابن نجيمؒ : لَوْ صَحَّ الْمَرِيضُ أَوْ أَقَامَ الْمُسَافِرُ وَلَمْ يَقْضِ حَتَّى مَاتَ لَزِمَهُ الْإِيصَاءُ بِقَدْرِهِ وَهُوَ مُصَرَّحٌ بِهِ فِي بَعْضِ نُسَخِ الْمَتْنِ لِوُجُودِ الْإِدْرَاكِ بِهَذَا الْمِقْدَارِ . البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۳۰۵/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ فِي عَوَارِضِ الْفِطْرِ فِي رَمَضَانَ ، ومثله في خلاصة الفتاوى ج۱ ص ۲٦۲ كتاب الصوم الفصل الرابع النذر ، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۷۸ .

قال الحصكفيؒ ... وَإِلَّا فَلَا يَلْزَمُ الْوَلِيَّ ذَلِكَ لِأَنَّهَا عِبَادَةٌ فَلَا بُدَّ فِيهَا مِنْ الِاخْتِيَارِ ، فَإِذَا لَمْ يُوصِ فَاتَ الشَّرْطُ ... ثُمَّ اعْلَمْ أَنَّهُ إذَا أَوْصَى بِفِدْيَةِ الصَّوْمِ يُحْكَمُ بِالْجَوَازِ قَطْعًا لِأَنَّهُ مَنْصُوصٌ عَلَيْهِ . وَأَمَّا إذَا لَمْ يُوصِ فَتَطَوَّعَ بِهَا الْوَارِثُ فَقَدْ قَالَ مُحَمَّدٌ فِي الزِّيَادَاتِ إنَّهُ يُجْزِيهِ إنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى ، فَعَلَّقَ الْإِجْزَاءَ بِالْمَشِيئَةِ لِعَدَمِ النَّصِّ . رد المحتار على الدر المختار ۷۲/۲ بَابُ قَضَاءِ الْفَوَائِتِ ، فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۲۲۰ كتاب الصوم .

همدغه شان نيت به د ماښخه د پاره هم کوي . (۱)

په قضاء روژو کې تتابع شرط نده

که د چا نه د عُذر په وجه روژې پاتې شوې وي او اوس د هغې قضاء راګرځوي نو په دې کې تتابُع يعنی پرله پسې مسلسل روژې نيول شرط ندي .

مثلاً مسافر يا مريض يا معذور د عُذر په وجه لس روژې او خوَړی نو ددې لس روژو مسلسل قضاء راګرځول ضروري نده ، بلکه که پنځه په يوه مياشت کې اونيسي ، او پنځه په بله مياشت کې اونيسي نو دا هم جائز ده . (۲)

(نوټ: د کفارې روژې نيولو کې تتابع شرط ده . (دا مسئله مخکې په تفصيل سره تېره شوی . ابوالشمس عفي عنه)

(۱) وإذا كثرت الفوائت يحتاج لتعيين كل صلاة "فإن أراد تسهيل الأمر عليه نوى أول ظهر عليه" أدرك وقته ولم يصله فإذا نواه كذلك فيما يصليه يصير أولا فيصح بمثل ذلك وهكذا "أو" إن شاء نوى "آخره" فيقول أصلي آخر ظهر أدركته ولم أصله بعد . فإذا فعل كذلك فيما يليه يصير آخرا بالنظر لما قبله فيحصل التعيين ... "وكذا الصوم" الذي عليه "من رمضانين" إذا أراد قضاءه يفعل مثل هذا. مراقي الفلاح شرح نور الإيضاح ۱۷۳/۱ باب قضاء الفوائت ، المحيط البرهاني ۳۴۴/۳ الفصل الثالث ما يتعلق بالنية ، تاتارخانية ۳٦۰/۲ كتاب الصوم الفصل الثالث في النية ، فتاوی محموديه ج۱۵ ص ۱۹۵ روزں کی قضاء اور کفارہ.

(۲) (قَوْلُهُ: وَقَضَيَا مَا قَدَرَا بِلَا شَرْطِ وِلَاءٍ) أَيْ لَا يُشْتَرَطُ التَّتَابُعُ فِي الْقَضَاءِ لِإِطْلَاقِ قَوْلِهِ تَعَالَى { فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ . البقرة: ۱۸۴ } . البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۳۰۷/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ فِي عَوَارِضِ الْفِطْرِ فِي رَمَضَانَ . فتاوی عثمانيه ج۲ ص ۲۱۸ كتاب الصوم .

د فِديې بيان

د فِديې متعلق ضروري مسائل درته ذکر کوم:

د فِديې د وُجوب علت

د احنافو په نزد باندې د فِديې د وجوب د پاره عِلت داسې "دائمي عِجز" دى چې ددې په موجود والي سره ټول عُمر د روژې نيولو اُميد نه وي. دا عِجز که د ډير بوډاوالي په وجه پيدا شوې وي، او که د دائمي مرض په وجه پيدا شوې وي. دوى به فِديه اداء کوي.

خو که دې شيخ فاني يا دائمي مريض ته د فِديې اداء کولو نه پس په روژو باندې قوّت حاصل شو نو فِديه يې باطله شوه اوس به د روژو قضاء راګرځوي.

د عامو عُذرونو (لکه سفر، غير دائمي مرض، حمل، ماشوم ته سِينه ورکول يا نورو عامو عُذرونو) راپيخيدو په وجه فِديه نه واجب کيږي، ځکه ددې عُذرونو نه پس انسان ته د روژو نيولو قوّت حاصليږي. بلکه د فِديې د وجوب د پاره دائمي عِجز شرط دى.(۱)

عام مريض که د بيمارۍ نه ښه شو نو قضاء به يې راوګرځوي، او که قضاء يې هم راو نه ګرځوله نو د مرګ په وخت به د فِديې وصيت اوکړي، لهذا په عام مرض کې فِديه لازم نده.(۲)

---

(۱) وَأَمَّا وُجُوبُ الْفِدَاءِ: فَشَرْطُهُ الْعَجْزُ عَنِ الْقَضَاءِ عَجْزًا لَا تُرْجَى مَعَهُ الْقُدْرَةُ فِي جَمِيعِ عُمْرِهِ فَلَا يَجِبُ إِلَّا عَلَى الشَّيْخِ الْفَانِي. وَلَا فِدَاءَ عَلَى الْمَرِيضِ وَالْمُسَافِرِ وَلَا عَلَى الْحَامِلِ وَالْمُرْضِعِ وَكُلِّ مَنْ يُفْطِرُ لِعُذْرٍ تُرْجَى مَعَهُ الْقُدْرَةُ لِفَقْدِ شَرْطِهِ وَهُوَ الْعَجْزُ الْمُسْتَدَامُ. وَهَذَا لِأَنَّ الْفِدَاءَ خَلَفٌ عَنِ الْقَضَاءِ. وَالْقُدْرَةُ عَلَى الْأَصْلِ تَمْنَعُ الْمَصِيرَ إِلَى الْخَلَفِ كَمَا فِي سَائِرِ الْأَخْلَافِ مَعَ أُصُولِهَا. وَلِهَذَا قُلْنَا: إِنَّ الشَّيْخَ الْفَانِيَ إِذَا فَدَى ثُمَّ قَدَرَ عَلَى الصَّوْمِ بَطَلَ الْفِدَاءُ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۲/۱۰۵ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ الصَّوْمِ الْمُؤَقَّتِ إِذَا فَاتَ عَنْ وَقْتِهِ. فتاوى عثمانيه ج۳ ص۱۸۸ كتاب الصوم.

وَلَوْ قَدَرَ عَلَى الصِّيَامِ بَعْدَ مَا فَدَى بَطَلَ حُكْمُ الْفِدَاءِ الَّذِي فَدَاهُ حَتَّى يَجِبَ عَلَيْهِ الصَّوْمُ هَكَذَا فِي النِّهَايَةِ. الفتاوى الهندية ۱/۲۰۷ كِتَابُ الصَّوْمِ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْأَعْذَارِ الَّتِي تُبِيحُ الْإِفْطَارَ.

(۲) (وَلِلشَّيْخِ الْفَانِي الْعَاجِزِ عَنِ الصَّوْمِ الْفِطْرُ وَيَفْدِي) وُجُوبًا. الدرالمختار ... ثُمَّ عِبَارَةُ الْكَنْزِ وَهُوَ يَفْدِي إِشَارَةٌ إِلَى أَنَّهُ لَيْسَ عَلَى غَيْرِهِ الْفِدَاءُ لِأَنَّ نَحْوَ الْمَرَضِ وَالسَّفَرِ فِي عُرْضَةِ الزَّوَالِ ←←←←←←←←←←←←

Scanned with CamScanner

عام مريض که فِديه ورکړي نو په دې سره ددء غاړه نه خلاصيږي . بيا هم په ده باندې قضاء لازم ده . (۱)

د فِديې مقدار

د يوې روژې د فِديې مقدار پاؤ کم دوه سيره غنم يا ددې قيمت دی . (۲)

شيخ فاني يا داسې کس چې د روغيدو اِمکان يې نه وي دوی به د هرې روژې په عِوض کې يوه فِديه ورکوي . (يعنی يا به د هرې روژې په عِوض کې پاؤ کم دوه سيره غنم ورکوي . يا چې په بازار کې ددې پاؤ کم دوه سيره غنمو موجوده وخت څه قيمت وي هغه به ورکوي) يا به د هرې روژې په عِوض کې فقير ته دوه وخته (غرمه او مابنام) په مړه خېټه خوراک ورکوي . فقير که په يوه ورځ هرڅومره ډير خوراک اوکړي ، يا هرڅو ږيږي اوخوري نو دا به يوه فِديه حسابيږي . د دوه وخته خوراک په ځای قيمت ورکول صحيح ندی . (۳)

ټوله فِديه يو کس ته ورکول

د ټولې مياشت فِديه يَک مُشت (په يو ځل) يو فقير ته ورکول جائز ده ، ځکه په فِديه کې د " مدفوع اليه " تعدّد شرط ندی . (۴)

←←←← فَيَجِبُ الْقَضَاءُ وَعِنْدَ الْعَجْزِ بِالْمَوْتِ تَجِبُ الْوَصِيَّةُ بِالْفِدْيَةِ . رد المحتار على الدر المختار ۴۲۷/۲ كتاب الصوم فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ ، فتاوی فریدیه ج۴ ص ۱۷۹ باب الفدية .

(۱) فتاوی دارالعلوم دیوبند ج٦ ص ۳۰۰ .

(۲) فتاوی دارالعلوم دیوبند ج٦ ص ۲۹۳ ، فتاوی فریدیه ج۴ ص ۱۷۸ باب الفدية ، فتاوی عثمانیه ج۴ ص ۱۸۸

(۳) عالمگیري ۲۱۵/۱ المتفرقات مطلب بیان الکفارة ، فتاوی فریدیه ج۴ ص ۱۷۸ ، و ص ۱۸۵ . بدائع الصنائع كتاب الكفارات فصل في شروط الجواز ، مراقي الفلاح مع حاشية الطحطاوي فصل في العوارض ص ۵٦۷ ، فتاوی عثمانیه ج۴ ص ۱۸۸ كتاب الصوم .

(۴) "ويجوز الفطر لشيخ فان وعجوز فانية وتلزمهما الفدية" ثم إن شاء أعطى في أول رمضان وإن شاء أعطى في آخره . ولا يشترط في المدفوع إليه العدد . حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح ٦۸۸/۱ فصل في العوارض ، عالمگیري ۲۰۷/۱ الباب الخامس في الاعذار ، شامي ۴۲۳/۲ فصل في العوارض المبيحة ، فتاوی محمودیة ج۱۵ ص ۲۱۴ روزں کی تعداد اور کفارہ . فتاوی عثمانیه ج۴ ص ۱۸۹ كتاب الصوم .

←←←←←←←←←

البته د يوې روژې فِديه (يعنې پاؤكم دوه سيره غنم يا د دې قيمت) به په دوه يا زياتو فقيرانو باندې نه تقسيموي، بلكه هر فقير ته به كم از كم د يوې روژې فديه پوره وركوي(۱)

د مانځه د فديې حكم: د مانځه فِديه هم د روژې په شان ده، د هر فرض مانځه او وتر واجب په عِوض كې به يوه فديه وركوي، نو د يو شواروز مونځونو په عِوض كې به شپږ فِديې وركوي.(۲)

همدا رنګې د ټولو مونځونو فِديه يو كس ته په يو محل باندې وركول هم جائز ده، خو د يو مانځه فِديه به په دوه فقيرانو باندې نه تقسيموي.(۳)

نوټ: كه مريض په اشاره باندې هم مونځ نه شو كولې، او دې په همدې حالت كې وفات شو، د مونځونو راګرځولو موقع ورته ملاؤ نه شوه نو په ده باندې د دې فِديه لازم نه ده.(۴)

←←←← "ويجوز إعطاء فدية صلوات" وصيام أيام ونحوها "لواحد" من الفقراء "جملة بخلاف كفارة اليمين" حيث لا يجوز أن يدفع للواحد أكثر من نصف صاع في يوم للنص على العدد فيها. وكذا ما نص على عدده في كفارة". مراقي الفلاح شرح متن نور الإيضاح ۱۷۱/۱ باب صلوة المريض. فتاوى محمودية ج۱۵ ص ۲۱۱.

(وَلِلشَّيْخِ الْفَانِي الْعَاجِزِ عَنِ الصَّوْمِ الْفِطْرُ وَيَفْدِي) وُجُوبًا وَلَوْ فِي أَوَّلِ الشَّهْرِ وَبِلَا تَعَدُّدِ فَقِيرٍ كَالْفِطْرَةِ. الدر المختار ۴۲۷/۲ فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ.

(۱) فتاوى محمودية ج۱۵ ص ۲۱۱ روزں كى قضاء اور كفاره.

(۲) (وَلَوْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صَلَوَاتٌ فَائِتَةٌ وَأَوْصَى بِالْكَفَّارَةِ يُعْطَى لِكُلِّ صَلَاةٍ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ) كَالْفِطْرَةِ (وَكَذَا حُكْمُ الْوِتْرِ) وَالصَّوْمِ. الدر المختار ۷۳/۲ باب قضاء الفوائت، فتاوى محمودية ج۱۵ ص ۲۱۰ روزں كى قضاء اور كفاره.

(۳) فتاوى محمودية ج۱۵ ص ۲۱۱ روزں كى قضاء اور كفاره.

(۴) (وَإِنْ تَعَذَّرَ الْإِيمَاءُ) بِرَأْسِهِ (وَكَثُرَتْ الْفَوَائِتُ) بِأَنْ زَادَتْ عَلَى يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ (سَقَطَ الْقَضَاءُ عَنْهُ) وَإِنْ كَانَ يَفْهَمُ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ (وَعَلَيْهِ الْفَتْوَى) كَمَا فِي الظَّهِيرِيَّةِ لِأَنَّ مُجَرَّدَ الْعَقْلِ لَا يَكْفِي لِتَوَجُّهِ الْخِطَابِ. الدر المختار.

قال ابن عابدين: فَلَوْ مَاتَ وَلَمْ يَقْدِرْ عَلَى الصَّلَاةِ لَمْ يَلْزَمْهُ الْقَضَاءُ حَتَّى لَا يَلْزَمُهُ الْإِيصَاءُ بِهَا كَالْمُسَافِرِ إذَا أَفْطَرَ وَمَاتَ قَبْلَ الْإِقَامَةِ كَمَا فِي الزَّيْلَعِيِّ. قَالَ فِي الْبَحْرِ: وَيَنْبَغِي أَنْ يُقَالَ مَحَلُّهُ مَا إذَا لَمْ يَقْدِرْ فِي مَرَضِهِ عَلَى الْإِيمَاءِ بِالرَّأْسِ. أَمَّا إنْ قَدَرَ عَلَيْهِ بَعْدَ عَجْزِهِ فَإِنَّهُ يَلْزَمُهُ الْقَضَاءُ وَإِنْ كَانَ مُوَسَّعًا لِتَظْهَرَ فَائِدَتُهُ فِي الْإِيصَاءِ بِالْإِطْعَامِ عَنْهُ. رد المحتار على الدر المختار ۹۹/۲ بَابُ صَلَاةِ الْمَرِيضِ. فتاوى محمودية ج۱۵ ص ۲۱۱ روزں كى قضاء اور كفاره.

Scanned with CamScanner

شيخ فاني به د روژو په ځای فديه ورکوي

کوم کس چې دومره بُودا شوې وي چې د ډېر بُوداوالي په وجه روژې نشي نيوی نو دې به د روژو په ځای فِديه ورکوي ، يعنی د هرې روژې په عِوض کې به پاؤ کم دوه سيره غنم يـ ددې قيمت ورکوي . (۱)

د فِديې ورکولو نه پس چې په روژه قدرت حاصل شي

که شيخ فاني يا داسې مريض چې د هغه په ظاهره باندې د جوړيدو اُميد نه وي دوی دواړه د روژو فِديه ورکړه ، څه وخت پس شيخ فاني ته د روژو نيولو قوت حاصل شو يا مريض د خپل مرض نه شو او دوی ته دومره وخت ملاؤ شو چې دوی په کې روژې نيولې شوی نو اوس د فِديې حُکم باطل شو ، په دوی باندې د خوړل شوو روژو قضاء لازم ده . (۲)

---

(۱) الشيخ الهرم الفاني الذي لا يقدر على الصوم في جميع فصول السنة يفطر وتجب عن كل يوم فدية طعام مسكين . الفقه على المذاهب الأربعة كتاب الصيام الأعذار المبيحة للفطر حكم الفطر لكبر السن .

قال في الهندية : فَالشَّيْخُ الْفَانِي الَّذِي لَا يَقْدِرُ عَلَى الصِّيَامِ يُفْطِرُ وَيُطْعِمُ لِكُلِّ يَوْمٍ مِسْكِينًا كَمَا يُطْعِمُ فِي الْكَفَّارَةِ كَذَا فِي الْهِدَايَةِ. وَالْعَجُوزُ مِثْلُهُ كَذَا فِي السِّرَاجِ الْوَهَّاجِ. وَهُوَ الَّذِي كُلَّ يَوْمٍ فِي نَقْصٍ إلَى أَنْ يَمُوتَ كَذَا فِي الْبَحْرِ الرَّائِقِ. ثُمَّ إنْ شَاءَ أَعْطَى الْفِدْيَةَ فِي أَوَّلِ رَمَضَانَ بِمَرَّةٍ ، وَإِنْ شَاءَ أَخَّرَهَا إلَى آخِرِهِ كَذَا فِي النَّهْرِ الْفَائِقِ . الفتاوى الهندية ۲۰۷/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ الْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْأَعْذَارِ الَّتِي تُبِيحُ الْإِفْطَارَ ، ومثله في بدائع الصنائع ۱۰۵/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ الصَّوْمِ الْمُؤَقَّتِ إذَا فَاتَ عَنْ وَقْتِهِ . فتاوی حقانیه ج۴ ص۱۷۷ . فتاوی دار العلوم دیوبند ج۶ ص ۲۹۰ .

قال العلامة الحصكفيؒ : (وَلِلشَّيْخِ الْفَانِي الْعَاجِزِ عَنْ الصَّوْمِ الْفِطْرُ وَيَفْدِي) وُجُوبًا وَلَوْ فِي أَوَّلِ الشَّهْرِ وَبِلَا تَعَدُّدِ فَقِيرٍ كَالْفِطْرَةِ لَوْ مُوسِرًا ، وَإِلَّا فَيَسْتَغْفِرُ اللَّهَ . الدر المختار ۴۲۷/۲ فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ

وَكَذَا كِبَرُ السِّنِّ حَتَّى يُبَاحَ لِلشَّيْخِ الْفَانِي أَنْ يُفْطِرَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ لِأَنَّهُ عَاجِزٌ عَنْ الصَّوْمِ وَعَلَيْهِ الْفِدْيَةُ عِنْدَ عَامَّةِ الْعُلَمَاءِ. بدائع الصنائع ۹۷/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ حُكْمُ فَسَادِ الصَّوْمِ . فتاوی دار العلوم دیوبند ج۶ ص ۲۹۱ .

(۲) ... وَلَوْ قَدَرَ عَلَى الصِّيَامِ بَعْدَ مَا فَدَى بَطَلَ حُكْمُ الْفِدَاءِ الَّذِي فَدَاهُ حَتَّى يَجِبَ عَلَيْهِ الصَّوْمُ هَكَذَا فِي النِّهَايَةِ ... فَإِنْ بَرِئَ الْمَرِيضُ أَوْ قَدِمَ الْمُسَافِرُ . وَأَدْرَكَ مِنْ الْوَقْتِ بِقَدْرِ مَا فَاتَهُ فَيَلْزَمُهُ قَضَاءُ جَمِيعِ مَا أَدْرَكَ فَإِنْ لَمْ يَصُمْ حَتَّى أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَعَلَيْهِ أَنْ يُوصِيَ بِالْفِدْيَةِ. الفتاوى الهندية ۲۰۷/۱ كِتَابُ الصَّوْمِ . فتاوی حقانیه ج۴ ص ۲۱۷/۱

فديه د رمضان په اول او آخر دواړو کې ورکولې شي

د شيخ فاني او دائمي مريض د پاره جائز دي چې فِديه د رمضان په اول کې ورکړي، او که په آخر کې، همدارنګې تو له فِديه يک مُشت يو فقير ته هم ورکول جائز دي، په دې کې څه خاص پابندي نشته. (۱)

فديه دِينداره عالِم ته ورکول افضل ده

کوم عالِم چې دِيندار او حاجت‌مَند وي نو هغه ته فِديه ورکول ډير افضل دي. (۲)

فِديه به د ميراث دريمې حصې نه اداء کولې شي

که يو کس د مرګ په وخت د فِديې ورکولو وصيت اوکړو نو دا به دده د مالِ متروکه د دريمې حصې نه اداء کولې شي. (۳)

←←←← إِنَّ الشَّيْخَ الْفَانِي إِذَا فَدَى ثُمَّ قَدَرَ عَلَى الصَّوْمِ بَطَلَ الْفِدَاءُ. بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ۱۰۵/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلُ حُكْمُ الصَّوْمِ الْمُؤَقَّتِ إِذَا فَاتَ عَنْ وَقْتِهِ.

(۱) "ويجوز الفطر لشيخ فانٍ وعجوز فانيةٍ وتلزمهما الفدية" ثم إن شاء أعطى في أول رمضان وإن شاء أعطى في آخره. ولا يشترط في المدفوع إليه العدد. حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح ۶۸۸/۱ فصل في العوارض، عالمگيري ۲۰۷/۱ الباب الخامس في الاعذار، شامي ۴۲۴/۲ فصل في العوارض المبيحة، فتاوى محمودية ج۱۵ ص ۲۱۴، وص ۲۱۷ روزں کی قضا اور کفارہ.

(۲) اَلتَّصَدُّقُ عَلَى الْفَقِيرِ الْعَالِمِ أَفْضَلُ مِنَ التَّصَدُّقِ عَلَى الْجَاهِلِ. الفتاوى الهندية ۱۸۷/۱ كِتَابُ الزَّكَاةِ اَلْبَابُ السَّابِعُ فِي الْمَصَارِفِ. طحطاوي على المراقي ص ۵۹۴ باب المصرف، شامي ج۲ ص ۳۵۴ باب المصرف فصل في العوارض المبيحة، فتاوى محمودية ج۱۵ ص ۲۱۴ روزں کی قضا اور کفارہ.

(۳) (وَفَدَى) لُزُومًا (عَنْهُ) أَيْ عَنِ الْمَيِّتِ (وَلِيُّهُ) الَّذِي يَتَصَرَّفُ فِي مَالِهِ (كَالْفِطْرَةِ) قَدْرًا (بَعْدَ قُدْرَتِهِ عَلَيْهِ) أَيْ عَلَى قَضَاءِ الصَّوْمِ (وَفَوْتِهِ) أَيْ فَوْتِ الْقَضَاءِ بِالْمَوْتِ فَلَوْ فَاتَهُ عَشَرَةُ أَيَّامٍ فَقَدَرَ عَلَى خَمْسَةٍ فَدَاهَا فَقَطْ (بِوَصِيَّتِهِ مِنَ الثُّلُثِ). الدر المختار (قَوْلُهُ مِنَ الثُّلُثِ) أَيْ ثُلُثِ مَالِهِ بَعْدَ تَجْهِيزِهِ وَإِيفَاءِ دُيُونِ الْعِبَادِ. رد المحتار على الدر المختار ۴۲۴/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ، مراقي الفلاح مع الطحطاوي ص ۴۵۵ باب صلوة المريض فصل في اسقاط الصلوة والصوم، البحر الرائق ۹۱/۲ باب قضاء الفوائت.

که په ده باندې فِديه زياته لازم وه او دده د دريمې حصې نه نه پوره کيدله نو په وارِثانو باندې د دريمې حصې نه زياته فديه ورکول لازم نده.

البته که بالِغ وارثان د ميراث د خپلې حصې نه دا زياتې حصه فِديه ورکوي نو د ابه د دوی د طرفه اِحسان وي، خو د نابالغ وارِث د حصې نه به يې نه ورکوي.(۱)

که د فِديې طاقت يې نهٔ نو اِستغفار به وايي

شيخِ فاني يا داسې مريض چې د جوريدو اِمکان يې نه وي دوی به فِديه ورکوي، او س که چيرته د دير غُربت په وجه د دوی د فِديې وَس (او طاقت) نهٔ نو دوی به اِستغفار وايي.(۲)

---

(۱) "فيخرج عنه وليه من ثلث ما ترك" الموصي لأنّ حقه في ثلث ماله حال مرضه وتعلق حق الوارث بالثلثين فلا ينفذ قهرا على الوارث إلا في الثلث إن أوصى به، وإن لم يوص لا يلزم الوارث الإخراج. فإن تبرع جاز. مراقي الفلاح ۱/۱۶۹ باب صلاة المريض فصل في إسقاط الصلاة والصوم، عالمگيري ۱/۱۲۵ الباب الحادي عشر في قضاء الفوائت، شامي ۲/۷۲ باب قضاء الفوائت مطلب في اسقاط الصلوة عن الميت. فتاوى محمودية ج۱۵ ص ۲۱۶ روزں کی قضاء اور کفاره.

فَلَوْ زَادَتِ الْفِدْيَةُ عَلَى الثُّلُثِ لَا يَجِبُ الزَّائِدُ إِلَّا بِإِجَازَةِ الْوَارِثِ. رد المحتار على الدر المختار ۲/۴۲۳ كِتَابُ الصَّوْمِ فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ.

(۲) قال الحصكفيّ: (وَلِلشَّيْخِ الْفَانِي الْعَاجِزِ عَنِ الصَّوْمِ الْفِطْرُ وَيَفْدِي) وُجُوبًا وَلَوْ فِي أَوَّلِ الشَّهْرِ وَبِلَا تَعَدُّدِ فَقِيرٍ كَالْفِطْرَةِ لَوْ مُوسِرًا وَإِلَّا فَيَسْتَغْفِرُ اللَّهَ. الدر المختار ۲/ ۴۲۷ كتاب الصوم فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ الْمُبِيحَةِ لِعَدَمِ الصَّوْمِ.

(قَوْلُهُ: وَلِلشَّيْخِ الْفَانِي وَهِيَ يَفْدِي فَقَطْ) ... وَإِنْ لَمْ يَقْدِرْ عَلَى الْإِطْعَامِ لِعُسْرَتِهِ يَسْتَغْفِرُ اللَّهَ تَعَالَى. البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۲/۳۰۸ كتاب الصوم فَصْلٌ فِي عَوَارِضِ الْفِطْرِ فِي رَمَضَانَ، فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۸۶. فتاوى فريديه ج۴ ص ۱۸۰، وص ۱۸۳ باب الفدية، فتاوى عثمانيه ج۳ ص ۲۲۵ كتاب الصوم. فتاوى دار العلوم ديوبند ج۶ ص ۲۹۳، فتاوى عثمانيه ج۳ ص ۱۸۸ كتاب الصوم.

د رمضان متعلق مُتفرّق فقهي مسائل

اوس درته د رمضان متعلق یو څو نور مُتفرّق فقهي مسائل ذکر کوم:

د رمضان په میاشت کې د حیض بندو لو دوائي استعمالول

د ښځې حیض راتلل یو طبعي او فِطري آمر دی، اسلامي شریعت په دې وخت کې ښځه معذوره ګنړلی، په دې وخت کې په دې باندې شریعت د عبادت ذِمه داري نده ایښی، دغه وجه ده چې په جدید او قدیم طِب کې حیض د ښځې د پاره د صِحت او تندرستی نخه ده، که چیرته یوه ښځه په رمضان کې د دوایانو په ذریعه خپل حیض بند کړي نو اګرچې بیا په دې باندې مونځ او روژه لازمیږي ځکه ښځه د حیض نه پاکه ده، روژه یې صحیح ده خو دا د حیض بندیدو دوایانې د صِحت د پاره نقصاني دي، لهذا ځان په زوره په مشقت کې اچول ندي په کار، د داسې دوایانو نه ځان ساتل په کار دي. (۱)

بعضې زَنانه دا سوچ کوي چې د رمضان په میاشت کې د روژو نیولو ثواب زیات وي نو ځکه دوی د حیض بندولو دوایانې استعمالوي چې د رمضان روژې پوره اونیسي.

نو دوی ته دا ویل په کار دي چې حیض راتلل غیر اِختیاري څیز دی، شریعت دا ښځه معذوره ګرځولی، او په صحیح احادیثو کې دا خبره صراحةً ذکر ده چې کله د یو چا نه د عُذر په وجه یو عبادت پاتې شي نو ده ته ددې ثواب پوره ورکولې شي، نو که دا په نورو میاشتو کې ددې روژو قضاء راوړي نو الله تعالی به ورته پوره ثواب ورکوي. (۲)

---

(۱) قال عالم بن العلاء": وشرط صحة الأداء وهو الوقت القابل وهو اليوم المتعري عن الأكل والشرب و طهارة المؤديين من الحيض والنفاس. الفتاوى التاتارخانية كتاب الصوم ۲/ ۲۶۱.

قال طاهر ابن احمد بن عبدالرشيد": اعلم بأنّ الصوم هو الكف عن المفطرات شرعًا في وقته بنيّة يشرط من اهله. واهله العاقل البالغ المسلم، وفي المرأة الطهارة من الحيض والنفاس. خلاصة الفتاوى ج۱ ص ۲۵۱ كتاب الصوم الفصل الثاني في المقدمة، ومثله في البحر الرائق ج۲ ص ۲۵۹ كتاب الصوم. فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۵۸. فتاوى عثمانيه ج۴ ص ۱۷۱ كتاب الصوم.

(۲) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَقَدْ تَرَكْتُمْ بِالْمَدِيْنَةِ أَقْوَامًا مَا سِرْتُمْ مَسِيْرًا، وَلَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ، وَلَا قَطَعْتُمْ مِنْ وَادٍ إِلَّا وَهُمْ مَعَكُمْ فِيْهِ»

Scanned with CamScanner

لهٰذا د حيض بنديدو دواياني استعمالول ځان په زوره په تکلف او سختئ کې اچول دي.(۱)

اګرچې بذاتِ خود دداسې دوايانو استعمالول نه مطلوب دي او نه ممنوع. ځکه په احاديثو کې ددينه سکوت راغلی.(۲)

په رمضان کې د فصل رِيبلو د پاره روژه پريخودل جائز نده

که په رمضان کې فصل (غنم يا بل فصل) پوخ شي، که دا د رمضان تر آخره پورې

←←←← قَالُوْا: يَا رَسُوْلَ اللهِ! وَكَيْفَ يَكُوْنُوْنَ مَعَنَا، وَهُمْ بِالْمَدِيْنَةِ؟ فَقَالَ: «حَبَسَهُمُ الْعُذْرُ». سنن ابي داود كِتَابُ الْجِهَادِ بَابٌ فِي الرُّخْصَةِ فِي الْقُعُوْدِ مِنَ الْعُذْرِ رقم الحديث ۲۵۰۸. قال الالباني: صحيح.

وَعَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه: أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجَعَ مِنْ غَزْوَةِ تَبُوْكَ فَدَنَا مِنَ الْمَدِيْنَةِ فَقَالَ: «إِنَّ بِالْمَدِيْنَةِ أَقْوَامًا مَا سِرْتُمْ مَسِيْرًا وَلَا قَطَعْتُمْ وَادِيًا إِلَّا كَانُوْا مَعَكُمْ». وَفِيْ رِوَايَةٍ: «إِلَّا شَرِكُوْكُمْ فِي الْأَجْرِ». قَالُوْا: يَا رَسُوْلَ اللهِ وَهُمْ بِالْمَدِيْنَةِ؟ قَالَ: «وَهُمْ بِالْمَدِيْنَةِ حَبَسَهُمُ الْعُذْرُ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ. مشكوة المصابيح رقم الحديث ۳۸۱۵ [۲۹] كتاب الجهاد اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ.

(۱) فَمِنَ الْمَقَاصِدِ الْجَلِيْلَةِ فِي التَّشْرِيْعِ أَنْ يَسُدَّ بَابَ التَّعَمُّقِ فِي الدِّيْنِ لِئَلَّا يَعَضُّوْا عَلَيْهَا بِنَوَاجِذِهِمْ. فَيَأْتِيْ مِنْ بَعْدِهِمْ قَوْمٌ. فَيَظُنُّوْا أَنَّهَا مِنَ الطَّاعَاتِ السَّمَاوِيَّةِ الْمَفْرُوْضَةِ عَلَيْهِمْ. ثُمَّ تَأْتِيْ طَبَقَةٌ أُخْرٰى. فَيَصِيْرُ الظَّنُّ عِنْدَهُمْ يَقِيْنًا وَالْمُحْتَمَلُ مُطْمَأَنًّا بِهِ. فَيَظَلُّ الدِّيْنُ مُحَرَّفًا. وَهُوَ قَوْلُهُ تَعَالٰى: {وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوْهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ}. حجة الله البالغة ۲/۳۴ الاقتصاد في العمل.

(۲) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما قَالَ: «كَانَ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ يَأْكُلُوْنَ أَشْيَاءَ وَيَتْرُكُوْنَ أَشْيَاءَ تَقَذُّرًا» فَبَعَثَ اللهُ تَعَالٰى نَبِيَّهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنْزَلَ كِتَابَهُ. وَأَحَلَّ حَلَالَهُ. وَحَرَّمَ حَرَامَهُ. فَمَا أَحَلَّ فَهُوَ حَلَالٌ. وَمَا حَرَّمَ فَهُوَ حَرَامٌ. وَمَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ عَفْوٌ" وَتَلَا {قُلْ لَا أَجِدُ فِيْمَا أُوْحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا} إِلٰى آخِرِ الْآيَةِ. سنن ابي داود كتاب الْأَطْعِمَةِ بَابُ مَا لَمْ يُذْكَرْ تَحْرِيْمُهُ رقم الحديث ۳۸۰۰ قال الالباني: صحيح الإسناد.

عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: سُئِلَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ السَّمْنِ وَالْجُبْنِ وَالْفِرَاءِ. فَقَالَ: اَلْحَلَالُ مَا أَحَلَّ اللهُ فِيْ كِتَابِهِ. وَالْحَرَامُ مَا حَرَّمَ اللهُ فِيْ كِتَابِهِ. وَمَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ مِمَّا عَفَا عَنْهُ. سنن الترمذي أَبْوَابُ اللِّبَاسِ عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِيْ لُبْسِ الْفِرَاءِ رقم الحديث ۱۷۲۶. فتاوی فريديه ج۳ ص ۱۱۷ باب تعريف الصوم و انواعه.

Scanned with CamScanner

پرېږدي نو خرابېږي، او په رمضان کې يې رېبل سخت وي، خو ددې خبرو باوجود بيا هم انسان ته د فصل رېبلو د پاره روژه نه نيول څه شرعي عُذر ندی (يعنی ددې د پاره به روژه نه پرېږدي، بلکه نيسي به يې)، ځکه نن صبا د فصل رېبلو د پاره نوي نوي مشينونه هم رااوتي دي.

همدغه رنګې که خپله يې نشي رېبلی نو بل چاته يې په مزدورۍ باندې هم ورکولې شي چې هغه يې ورله اورېبي. (۱)

همدغه رنګې مراهِق (کوم چې پوره بالغ نه وي، او روژې نه نيسي) هم دا فصل رېبلې شي. همدغه شان د پيشمني کولو نه پس تر د لسو (۱۰) بَجو پورې هم فصل رېبلې شي.

لهذا فصل رېبل څه شرعي عُذر ندی، ددې په وجه روژه پرېخودل جائز نده، او څوک چې ددې اِجازت ورکوي نو دا د بې باکۍ دروازه کلاوُوي. (۲)

خو په " فتاوی دارالعلوم ديوبند " کې ذکر دي که د زميندار فصل په ګرمۍ کې رااورسي، او په روستو کولو سره فصل مکمل ختمېږي، او زميندار د سختۍ ګرمۍ په وجه روژه نشي نيولی (او بل څه اِنتظام يې هم نه شو کيدلی) نو ددې مجبورۍ په وجه ده ته روژه خوړل جائز دي، بيا به ددې قضاء رااوګرځوي. (۳)

---

(۱) وَفِي الْقُنْيَةِ لَا يَجُوزُ لِلْخَبَّازِ أَنْ يَخْبِزَ خَبْزًا يُوصِلُهُ إلَى ضَعْفٍ مُبِيحٍ لِلْفِطْرِ بَلْ يَخْبِزُ نِصْفَ النَّهَارِ وَيَسْتَرِيحُ فِي النِّصْفِ. قِيلَ لَهُ لَا يَكْفِيهِ أُجْرَتُهُ أَوْ رِبْحُهُ. فَقَالَ هُوَ كَاذِبٌ وَهُوَ بَاطِلٌ بِأَقْصَرِ أَيَّامِ الشِّتَاءِ. البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۳۰۴/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ بَابُ مَا يُفْسِدُ الصَّوْمَ وَمَا لَا يُفْسِدُهُ فَصْلٌ فِي الْعَوَارِضِ.

قال عالم بن العلاء: سألت اباحامد عن خباز يخبز في شهر رمضان و يضعف في آخر النهار، هل يجوز له ان يعمل هذا العمل؟ فقال: لا يجوز له بأن يعمل ما يوصله الى هذا النوع من الضعف ولكن يخبز نصف النهار و يستريح في النصف الباقي. قيل له: اذا كان لايكفيه ما يأخذ في نصف النهار. فقال: هو كاذب فإن ايام الشتاء اقصر الايام فما يفعل في تلك الايام يفعله اليوم. فتاوى تاتارخانية ج۲ ص ۳۸۵ الفصل السابع الاسباب المبيحة للفطر، و مثله في بدائع الصنائع ج۲ ص ۱۰۱ كتاب الصوم فصل في فساد الصوم. فتاوى حقانيه ج۴ ص ۱۶۱

(۲) فتاوى فريديه ج۴ ص ۱۰۳.

(۳) قال ابن عابدين: وَعَلَى هَذَا الْحَصَادُ إذَا لَمْ يَقْدِرْ عَلَيْهِ مَعَ الصَّوْمِ وَيَهْلِكُ الزَّرْعُ بِالتَّأْخِيرِ لَا شَكَّ فِي جَوَازِ الْفِطْرِ وَالْقَضَاءِ وَكَذَا الْخَبَّازُ. رد المحتار على الدر المختار ۴۲۰/۲ كِتَابُ الصَّوْمِ فُرُوعٌ فِي الصِّيَامِ. فتاوى دارالعلوم ديوبند ج۶ ص ۳۰۲ آخرواں باب طبع دارالاشاعت کراچی.

Scanned with CamScanner

چې څوک مونځ نه کوي او روژه نيسي د هغه روژه صحيح ده

که يو کس په رمضان کې روژه نيسي خو مونځ نه کوي نو دا روژه يې په خپل ځای باندې صحيح ده، ځکه مونځ او روژه دوه جدا جدا فرض دي، يو په بل باندې موقوف ندي. البته د مونځ په نه کولو ګناهګار دی، د مانځه قضاء وربانديې لازم ده. (۱)

په رمضان کې د روژه ماتي په وجه د ماښام مونځ لږ روستو کول

بعضې خلق د رمضان المبارک په مياشت کې د روژه ماتي په وجه د ماښام مونځ لږ روستو کوي ددې د پاره چې خلق په جمع کې ټول شريک شي، نو ددې حکم دادی چې:

د وخت داخليدو نه پس د ماښام په مانځه کې د دوه رکعتونو په مقدار تاخير کول بالاتفاق جائز دی، ددې نه زيات تاخير کول مکروهِ تنزيهي دی، البته په رمضان المبارک کې چې کله اُولږه يا تنده زياته وي نو بيا د روژه ماتي په وجه يو څو مِنټه تاخير کول جائز دی، ځکه د ولږې په حالت کې مونځ کول مکروه دی. خو دا تاخير به دومره زيات نه کوي چې ټول ستوري را ښکاره شي او اُوږه قيږي. (۱)

---

(۱) وَفِيهَا قَرَأَ الْقُرْآنَ وَلَمْ يَعْمَلْ بِمُوجَبِهِ يُثَابُ عَلَى قِرَاءَتِهِ كَمَنْ يُصَلِّي وَيَعْصِي. الدرالمختار. (قَوْلُهُ: يُثَابُ عَلَى قِرَاءَتِهِ) وَإِنْ كَانَ يَأْثَمُ بِتَرْكِ الْعَمَلِ فَالثَّوَابُ مِنْ جِهَةٍ وَالْإِثْمُ مِنْ أُخْرَى. رد المحتار على الدر المختار ۲۹۷/۶ كِتَابُ الْحَظْرِ وَالْإِبَاحَةِ فَصْلٌ فِي الْبَيْعِ. فتاوى دارالعلوم ديوبند ج۶ ص ۳۹۹، روزے کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۵۱.

(۱) قال العلامة الحصكفي رحمه الله: (كُرِهَ) أَيْ التَّأْخِيرُ لَا الْفِعْلُ لِأَنَّهُ مَأْمُورٌ بِهِ (تَحْرِيمًا) إلَّا بِعُذْرٍ كَسَفَرٍ، وَكَوْنِهِ عَلَى أَكْلٍ. الدرالمختار. قال ابن عابدين: (قَوْلُهُ: إلَّا بِعُذْرٍ) ... وَعِبَارَتُهُ إلَّا مِنْ عُذْرٍ كَسَفَرٍ وَمَرَضٍ وَحُضُورِ مَائِدَةٍ أَوْ غَيْمٍ. رد المحتار على الدر المختار ۱ / ۳۶۹ كِتَابُ الصَّلَاةِ. هكذا في مراقي الفلاح ص ۷۳ كتاب الصلوة.

قال العلامة عالم بن العلاء الانصاري رحمه الله: وأمّا المغرب فيكره تأخيرها إذا غربت الشمس. وفي السراجية: الا بعذر السفر او بأن كان على المائدة. فتاوى تاتارخانيه ج ۱ ص ۴۰۶ كتاب الصلاة المواقيت. فتاوى حقانيه ج۳ ص ۴۲.

ويستحب تعجيل الافطار قبل طلوع النجم.... ويعجل الافطار ولايصلي المغرب قبل الافطار لانه سنة. فتاوى جامع الفوائد ص ۷۶، فتاوى رحيميه ج۶ ص ۲۴۴. روزے کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا ص ۶۵.

Scanned with CamScanner

د ماښام د وخت مقدار

په دې کې شک نشته چې د ماښام په مانځه کې تادي کول بهتر ده ، ليکن د دينه د بعضې خلقو ذهن ته دا خبره راغلې چې ګنې د ماښام وخت ډير مختصر دی ، حالانکه داسې نده ، ځکه د فقهِ حنفي مطابق د ماښام وخت د امام محمد او امام ابويوسف رحمهما الله په نزد د نمر پريوتو نه شروع کيږي تر د شَفَقِ آحمر غائب کيدلو پورې ، او د امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله په نزد تر د شفقِ آبيض غائب کيدو پورې .

خو مُفتی بِهٖ قول د صاحبينو دی ، يعنی د ماښام وخت د شفقِ آحمر د غائب کيدو پورې دی ، په مُعتدلو ورځو کې د خطِ استواء په درمياني علاقو کې شفقِ احمر پنځه څلويښت (۴۵) مِنټه پس غائب کيږي ، او شفقِ ابيض اُووه پنځوس (۵۷) مِنټه پس غائب کيږي .

په بعضې ځايونو کې د دې نه زيات وخت اخلي ، ځکه د ماښام وخت د موسم او علاقو د قُرب و بُعد په وجه مُتأثِر کيږي ، د غه وجه ده چې په ځنې علاقو کې د ماښام وخت يوه ګهنټه وي ، په ځنو علاقو کې يوه ګهنټه او درې مِنټه وي ، په ځنې علاقو کې يوه ګهنټه او پنځلس مِنټه وي ، او په ځنې علاقو کې يوه ګنټه او شل مِنټه وي . خو عام طور د ماښام او ماسخوتن په مينځ کې پاؤ باندې يوه ګنټه وقفه په کار ده .

ليکن د ماښام مونځ د شفقِ احمر نه مخکې کول په کار دی چې د اختلاف نه خبره اُووځي . البته د مسافرو او يا صاحبِ عُذر د پاره د شفقِ ابيض پورې د ماښام مونځ کولو رُخصت شته . (۱)

(۱) وَوَقْتُ الْمَغْرِبِ مِنْهُ إِلَى غَيْبُوبَةِ الشَّفَقِ وَهُوَ الْحُمْرَةُ عِنْدَهُمَا وَبِهِ يُفْتَى . هٰكَذَا فِي شَرْحِ الْوِقَايَةِ وَعِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ : اَلشَّفَقُ هُوَ الْبَيَاضُ الَّذِي يَلِي الْحُمْرَةَ . هٰكَذَا فِي الْقُدُورِيِّ . وَقَوْلُهُمَا أَوْسَعُ لِلنَّاسِ ، وَقَوْلُ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ أَحْوَطُ ، لِأَنَّ الْأَصْلَ فِي بَابِ الصَّلَاةِ أَنْ لَا يَثْبُتَ فِيهَا رُكْنٌ وَلَا شَرْطٌ إِلَّا بِمَا فِيهِ يَقِينٌ . كَذَا فِي النِّهَايَةِ نَاقِلًا عَنِ الْأَسْرَارِ وَمَبْسُوطِ شَيْخِ الْإِسْلَامِ . الفتاوى الهندية ۱ / ۵۱ كِتَابُ الصَّلَاةِ اَلْبَابُ الْأَوَّلُ فِي مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ اَلْفَصْلُ الثَّانِي فِي بَيَانِ فَضِيلَةِ الْأَوْقَاتِ ، ومثله في البحر الرائق ج۱ ص ۲۴۶ مواقيت الصلاة . فتاوى حقانيه ج۳ ص ۴۵ ، وص ۴۲ .

Scanned with CamScanner

د رمضان په آخري جُمعه کې مُروّجه قضاء عُمري کول بدعت ده

په دې کې هيڅ شک نشته چې د رمضان المبارک په آخري جُمعه کې مُرَوّجه قضاء عُمري کول بدعت ده ، او ددې د جواز د پاره چې کوم حديث پيش کولې شي په اتفاق د علماؤ سره هغه حديث موضوعي دی .

((نوټ : ددې مسئلې پوره دلائل او د جانبِ مقابل د دلائلو نه جوابات په تفصيل سره ما ددې "اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه" کتاب په آتم جلد د صفحه ۱۹۸ نه تر صفحه ۲۱۵ پورې ذکر کړي ، هلته يې ضرور او ګوره . ابوالشمس عفي عنه))

د رمضان په درويشتمه (۲۳) شپه باندې د سورة عنکبوت او سورة رُوم تخصيص بِدعت دی

په **فتاوی حقانيه** کې ذکر دي : په بعضې علاقو کې دا رِواج دی چې "د رمضان المبارک په درويشتمه (۲۳) شپه باندې د تراويحو نه پس د جُمات امام يا يو قاري سورة عنکبوت او سورة الرّوم اولولي ، بيا يې په متهائي وغيره باندې دَم کړي ، بيا دا متهائي په حاضرينو باندې تقسيم کړې شي "

نو ددې په باره کې حُکم دادی چې د رمضان المبارک په درويشتمه شپه باندې د قرآن کريم بعضې سورتونه (سورة عنکبوت او سورة روم) په مُتعيّنې طريقې سره ويل او په متهايانو باندې دَمول او بيا په حاضرينو تقسيمول بې اصل او بدعت دی ، په شريعتِ مُقدّسه کې ددې هيڅ ثبوت نشته ، لهذا ددې نه ځان ساتل په کار دي .

اګر چې قرآن کريم بذاتِ خود ويل او آوريدل ثواب دی (خو ددې تخصيص په وجه بدعت دی)

لما قال العلامة ابن نجيم المصري رحمه الله : وَلِأَنَّ ذِكْرَ اللهِ تَعَالَى إِذَا قُصِدَ بِهِ التَّخْصِيصُ بِوَقْتٍ دُوْنَ وَقْتٍ أَوْ بِشَيْءٍ دُوْنَ شَيْءٍ لَمْ يَكُنْ مَشْرُوْعًا حَيْثُ لَمْ يَرِدِ الشَّرْعُ بِهِ ، لِأَنَّهُ خِلَافُ الْمَشْرُوْعِ .(۱)

---

(۱) البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۲ / ۱۷۲ بَابُ الْعِيْدَيْنِ مَا يُفْعَلُهُ يَوْمَ الْفِطْرِ

Scanned with CamScanner

قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : وَبِأَنَّ تَخْصِيصَ الذِّكْرِ بِوَقْتٍ لَمْ يَرِدْ بِهِ الشَّرْعُ غَيْرُ مَشْرُوعٍ. (۱)

په فتاوى فريديه خلورم جلد کې ذکر دي : د قرآن کريم تلاوت کول يا ددې آوريدل عظيم عبادت دی ، ليکن د خپل طرف نه د يو سورة يا د وخت تخصيص کول مکروه دی . (۲)

ځکه بيا عوام دا ګمان کوي چې ګنې په دې کې ثواب زيات دی . نو ځکه د رمضان په درويشتمه (۲۳) شپه باندې سورة عنکبوت يا سورة روم په خصوصي طريقې سره ويل بدعت دی .

البته که يو کس دا دواړه سورتونه د ثواب د نيت نه بغير د دُشمنانو د دَفع کولو د پاره وايي نو بيا مباح دي . (۳)

نوټ : په ارشاد الطالبين ص ۲۲۳ کې چې د رمضان په درويشتمه شپه د سورة عنکبوت او سورة روم ويلو کومه خبره شوی نو د هغې د پاره نه څه دليل شته او نه د فقهاؤ جزيه .

بل دا چې په ارشاد الطالبين کې (بعضې خبرې د شريعت خلاف دي ، ځکه په هغې) خو د څلورو ښځو نه د زياتو سره نکاح هم جائز شوی ، او همدا رنګې د مطلقه ثلاثه سره بغير د تحليل نه دوباره نکاح هم جائز شوی ، حالانکه دا په شريعت کې ناجائز دي . لهذا د ارشاد الطالبين خبره نده معتبره . (۴)

---

(۱) رد المحتار على الدر المختار ۱۷۰/۲ بَابُ الْعِيدَيْنِ ، فتاوی حقانيه ج ۱ ص ۸۵ کتاب البدعة والرسوم .

(۲) وَلِأَنَّ ذِكْرَ اللهِ تَعَالَى إِذَا قُصِدَ بِهِ التَّخْصِيصُ بِوَقْتٍ دُونَ وَقْتٍ أَوْ بِشَيْءٍ دُونَ شَيْءٍ لَمْ يَكُنْ مَشْرُوعًا حَيْثُ لَمْ يَرِدِ الشَّرْعُ بِهِ ، لِأَنَّهُ خِلَافُ الْمَشْرُوعِ . البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۱۷۲/۲ بَابُ الْعِيدَيْنِ مَا يَفْعَلُهُ يَوْمَ الْفِطْرِ

(۳) مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله فرمايي : قرآن شريف برائے کشائش رزق يا قضاء حاجت کے لئے قرأت کرنا درست ہے ، جيسا کہ حديث ميں سورة واقعہ کی يہی خاصيت وارد ہوئی ہے ، جو صريح دليل ہے جواز کی . امداد الفتاوی ۸۹/۳ باب تعويذات واعمال.

(۴) فتاوی فريديه ج ۴ ص ۱۲۰ باب تعريف الصوم والواعه .

Scanned with CamScanner

په فتاوی فریدیه اول جلد کې ذکر دي چې د رمضان په درویشتمه شپه باندې د سورة عنکبوت ویلو په باره کې کوم حدیث پیش کولې شي نو د هغې حدیث نه سَنَد معلوم دی، او نه يې څه مَخرج معلوم دی، دا صحیح ثابت حدیث ندی.(۱)

د احادیثو او فقهاؤ د جزئې نه تخصیص هم ندې ثابت، لهذا د ثواب په نیت باندې دا ویل بدعتِ سَیِّئه دی. البته د عملیاتو په طور ویل نه مطلوب دی او نه ممنوع.(۲)

(۱) هغه حدیث دا پیش کولې شي " څوک چې د رمضان په درویشتمه شپه سورة عنکبوت اووایي نو د هغه د اُووه کالو ګناهونه معاف کیږي، او په دې کې هیڅ شک نشته، څوک چې په کې شک اوکړي نو هغه کافر شو " مفتي صاحب لیکلي چې د دې حدیث نه سَنَد معلوم دی، او نه مخرج، بلکه دا غیر ثابت دی.

(۲) فتاوی فریدیه ج ۱ ص ۳۱۲ کتاب السنة والبدعة.

Scanned with CamScanner

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د تراويحو متعلق ضروري فِقهي مسائِل

نوټ : د تراويحو متعلق درته يو څو ضروري او ډير راپيښيدونکي فِقهي مسائل ذکر کوم ، مُقرّرِين حضرات د وخت او مُوقع مناسب ددې مسائلو نه هم د ځان د پاره اِنتخاب کولې شي ، چې د تقرير په دَوران يا آخر کې يې بيان کړي ۔ ابوالشمس عفي عنه

د تراويحو د جماعت حکم

په فتاوی حقانيه کې ذکر دي : د تراويحو مونځ په خپله سُنتِ مؤکده دی ، ليکن د جَمعې سره کول يې سُنتِ کفايه دی ، که چيرته د مَحلې ځه کسان تراويح په جَمعې سره اداء کړي نو د جَمعې نه د ټولو ذِمه فارغيږي ، او که ټول خلق په خپلو کورونو کې ځانله ځانله تراويح اوکړي او هيڅوک هم دا په جَمعې سره اداء نکړي نو د جَمعې په پريخودو ټول ګناهګاريږي . لهذا که چيرته څوک جُمات ته لاړ نشي او په کور کې ځانله تراويح اوکړي نو په دې سره سُنت خو اداء شو ليکن د جَمعې ثواب نه به محروم وي . (۱)

په فتاوی عثمانيه کې ذکر دي : علامه مرغيناني رحمه الله ليکلي چې د تراويحو جَمعه د هر کس د پاره مستقل سُنت ده ، خو علامه حصکفيؒ ، علامه شاميؒ ، عالمګيري ، او صدرالشهيدؒ د تراويحو جَمعې ته سُنتِ کفايه وايي ، ځکه د بعضې صحابه کرامو او تابعينو نه ځانله تراويح کول هم ثابت دي ، همدا قول د اکثرو فقهاؤ په نزد باندې صحيح دی د جَمعې سره تراويح کول اګر چې افضل دي خو که کوم کس جَمعې ته رانشي نو په هغه باندې نه ملامتيا شته او نه هغه د سُنتو پريخودونکې ګنړلې شي .

البته که يو کس د خلقو په نظرونو کې د مقتداء او پيشوا حيثيت لري او دده جَمعې ته حاضريدو په وجه جَمعه ډيريږي نو بيا دداسې کس د پاره د تراويحو جَمعه پريخودل مناسب نده .

(۱) قَالَ الحصكفيؒ : (وَالجَمَاعَةُ فِيهَا سُنَّةٌ عَلَى الكِفَايَةِ) فِي الأَصَحِّ. فَلَوْ تَرَكَهَا أَهْلُ مَسْجِدٍ أَثِمُوا إِلَّا لَوْ تَرَكَ بَعْضُهُمْ. وَكُلُّ مَا شُرِعَ بِجَمَاعَةٍ فَالمَسْجِدُ فِيهِ أَفْضَلُ . الدر المختار

قال ابن عابدينؒ : (قَوْلُهُ : وَالجَمَاعَةُ فِيهَا سُنَّةٌ عَلَى الكِفَايَةِ) أَفَادَ أَنَّ أَصْلَ التَّرَاوِيحِ سُنَّةُ عَيْنٍ، فَلَوْ تَرَكَهَا وَاحِدٌ كُرِهَ، بِخِلَافِ صَلَاتِهَا بِالجَمَاعَةِ فَإِنَّهَا سُنَّةُ كِفَايَةٍ . فَلَوْ تَرَكَهَا الكُلُّ أَسَاءُوا ، أَمَّا لَوْ تَخَلَّفَ عَنْهَا رَجُلٌ مِنْ أَفْرَادِ النَّاسِ وَصَلَّى فِي بَيْتِهِ فَقَدْ تَرَكَ الفَضِيلَةَ ، وَإِنْ صَلَّى أَحَدٌ فِي البَيْتِ بِالجَمَاعَةِ لَمْ يَنَالُوا فَضْلَ جَمَاعَةِ المَسْجِدِ . رد المحتار على الدر المختار ۲/۴۵ بَابُ الوِتْرِ وَالنَّوَافِلِ مَبْحَثُ صَلَاةِ التَّرَاوِيحِ . و مثله في فتح القدير ج ۱ ص ۴۰۹ فصل في قيام رمضان .

همدغه رنګې که د يو ځای ټول خلق د تراويحو جَمعه پرېږدي نو د سُنتو په پرېښودو سره ټول ګناهګارېږي ، خو که څه خلق تراويح د جَمعې سره اداء کړي او نور يې ځان له ځان له اوکړي نو د ټولو ذِمه د جَمعې نه فارغيږي (البته د هر کس د پاره ځانله ځانله کول اوس هم سُنتِ مؤکد دي) ، خو په کور کې ځانله ځانله کولو سره انسان د جَماعت د ثواب نه محرومه کيږي . (۱)

په کور کې په جَمعه د تراويحو کولو حُکم

د تراويحو جَمعه او په دې کې د قرآن کريم ختم کول سُنت دی ، خو که څه خلق په کور کې په جَمعې سره تراويح اوکړي او د پَردې لحاظ ساتلو سره په دې کې ښځې هم شريکې شي نو دا جائز دي ، خو دسړو د پاره بهتر دادی چې په جُمات کې تراويح اوکړي ، او ښځې دې په کور کې ځانله ځانله اوکړي .

لهذا که څوک په کور کې تراويح په جَمعې سره کوي نو دوی ته د جَمعې ثواب حاصليږي

---

(۱) رد المحتار على الدر المختار بَابُ الْوِتْرِ وَالنَّوَافِلِ مَبْحَثُ صَلَاةِ التَّرَاوِيحِ ۴۵/۲ ، مراقي الفلاح مع حاشية الطحطاوي فصل في صلوة التراويح ص ۳۳۵ ، ۳۳۶ ، فتاوی عثمانية ج ۲ ص ۳۳۶ باب التراويح .

وَنَفْسُ التَّرَاوِيحِ سُنَّةٌ عَلَى الْأَعْيَانِ عِنْدَنَا كَمَا رَوَى الْحَسَنُ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى وَقِيلَ: تُسْتَحَبُّ وَالْأَوَّلُ أَصَحُّ . وَالْجَمَاعَةُ فِيهَا سُنَّةٌ عَلَى الْكِفَايَةِ. كَذَا فِي التَّبْيِينِ وَهُوَ الصَّحِيحُ. كَذَا فِي مُحِيطِ السَّرَخْسِيِّ. لَوْ أَدَّى التَّرَاوِيحَ بِغَيْرِ جَمَاعَةٍ أَوِ النِّسَاءِ وَحْدَهُنَّ فِي بُيُوتِهِنَّ يَكُونُ تَرَاوِيحَ . كَذَا فِي مِعْرَاجِ الدِّرَايَةِ. وَلَوْ تَرَكَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ كُلُّهُمْ الْجَمَاعَةَ فَقَدْ أَسَاءُوا وَأَثِمُوا. كَذَا فِي مُحِيطِ السَّرَخْسِيِّ. وَإِنْ تَخَلَّفَ وَاحِدٌ مِنَ النَّاسِ وَصَلَّاهَا فِي بَيْتِهِ فَقَدْ تَرَكَ الْفَضِيلَةَ وَلَا يَكُونُ مُسِيئًا وَلَا تَارِكًا لِلسُّنَّةِ . وَأَمَّا إذَا كَانَ الرَّجُلُ مِمَّنْ يُقْتَدَى بِهِ وَتَكْثُرُ الْجَمَاعَةُ بِحُضُورِهِ وَتَقِلُّ عِنْدَ غَيْبَتِهِ فَإِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لَهُ تَرْكُ الْجَمَاعَةِ . كَذَا فِي السِّرَاجِ الْوَهَّاجِ. وَإِنْ صَلَّى بِجَمَاعَةٍ فِي الْبَيْتِ اخْتَلَفَ فِيهِ الْمَشَايِخُ وَالصَّحِيحُ أَنَّ لِلْجَمَاعَةِ فِي الْبَيْتِ فَضِيلَةً ، وَلِلْجَمَاعَةِ فِي الْمَسْجِدِ فَضِيلَةً أُخْرَى فَإِذَا صَلَّى فِي الْبَيْتِ بِجَمَاعَةٍ فَقَدْ حَازَ فَضِيلَةَ أَدَائِهَا بِالْجَمَاعَةِ وَتَرَكَ الْفَضِيلَةَ الْأُخْرَى . هَكَذَا قَالَهُ الْقَاضِي الْإِمَامُ أَبُو عَلِيٍّ النَّسَفِيُّ. وَالصَّحِيحُ أَنَّ أَدَاءَهَا بِالْجَمَاعَةِ فِي الْمَسْجِدِ أَفْضَلُ . الفتاوی الهندية كتاب الصلوة الباب التاسع فصل في التراويح ۱۱۶/۱ .

ليکن په جُمات کې د مونځ کولو ثواب ورته نه حاصليږي.(۱)

تراويح د ماسخوتن د مانځه نه مخکې نه کيږي

د احنافو د صحيح قول مطابق د تراويحو وخت د ماسخوتن د مانځه نه پس شروع کيږي او د سهر داخليدو پورې وي. لهذا د ماسخوتن مونځ اداء کولو نه مخکې تراويح نه کيږي، اګرچې د ماسخوتن وخت داخل شوې وي.

پس که څوک د ماسخوتن مانځه اداء کولو نه مخکې تراويح اوکړي نو دا نه صحيح کيږي، ددې راګرځول واجب دي.(۲)

پاتې شوې تراويح د وِترو واجبو نه پس اداء کول هم صحيح دي

د تراويحو د پاره بهترين وخت د ماسخوتن د مانځه نه پس او د وِترو واجبو نه مخکې دی، خو که د يو کس نه يو څو تراويح تللې وي او اوس امام وِتر واجبو ته اُودريږي نو دده د پاره

---

(۱) وَإِنْ صَلَّى بِجَمَاعَةٍ فِي الْبَيْتِ اِخْتَلَفَ فِيهِ الْمَشَايِخُ وَالصَّحِيحُ أَنَّ لِلْجَمَاعَةِ فِي الْبَيْتِ فَضِيلَةً وَلِلْجَمَاعَةِ فِي الْمَسْجِدِ فَضِيلَةً أُخْرَى فَإِذَا صَلَّى فِي الْبَيْتِ بِجَمَاعَةٍ فَقَدْ حَازَ فَضِيلَةَ أَدَائِهَا بِالْجَمَاعَةِ وَتَرَكَ الْفَضِيلَةَ الْأُخْرَى، هٰكَذَا قَالَهُ الْقَاضِي الْإِمَامُ أَبُو عَلِيٍّ النَّسَفِيُّ، وَالصَّحِيحُ أَنَّ أَدَاءَهَا بِالْجَمَاعَةِ فِي الْمَسْجِدِ أَفْضَلُ. الفتاوى الهندية ۱۱۶/۱ فَصْلٌ فِي التَّرَاوِيحِ

إِمَامَةُ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ جَائِزَةٌ إِذَا نَوَى الْإِمَامُ إِمَامَتَهَا وَلَمْ يَكُنْ فِي الْخَلْوَةِ. أَمَّا إِذَا كَانَ الْإِمَامُ فِي الْخَلْوَةِ فَإِنْ كَانَ الْإِمَامُ لَهُنَّ أَوْ لِبَعْضِهِنَّ مُحْرِمًا فَإِنَّهُ يَجُوزُ وَيُكْرَهُ. الفتاوى الهندية ۸۵/۱ اَلْبَابُ الْخَامِسُ فِي الْإِمَامَةِ اَلْفَصْلُ الثَّالِثُ فِي بَيَانِ مَنْ يَصْلُحُ إِمَامًا لِغَيْرِهِ. فتاوى عثمانية ج۲ ص۳۳۸ باب التراويح.

(۲) وَالصَّحِيحُ أَنَّ وَقْتَهَا مَا بَعْدَ الْعِشَاءِ إِلَى طُلُوعِ الْفَجْرِ قَبْلَ الْوِتْرِ وَبَعْدَهُ.... فَإِنَّ وَقْتَهَا (اي التراويح) بَعْدَ أَدَاءِ الْعِشَاءِ فَلَا يُعْتَدُّ بِمَا أُدِّيَ قَبْلَ الْعِشَاءِ. الفتاوى الهندية ۱۱۵/۱ فَصْلٌ فِي التَّرَاوِيحِ. فتاوى عثمانية ج۲ ص۳۳۲ باب التراويح.

قَالَ الشيخ ابراهيم الحلبيؒ: وقال القاضي الامام النسفي الصَّحِيحُ أَنَّ وَقْتَهَا (اي التراويح) بَعْدَ الْعِشَاءِ لاتجوز قبلها سواء كانت بعد الْوِتْرِ او قبله، و هو المختار. غنية المستملي ج۲ ص۴۲ باب التراويح، و مثله في رد المحتار ج۲ ص۴۳ مبحث صلوة التراويح. فتاوى حقانيه ج۳ ص۲۷۲، فتاوى عثمانيه ج۲ ص۳۳۵ باب التراويح، فتاوى فريديه ج۲ ص۵۹۲ باب التراويح.

بهتره داده چې د امام سره وِتر واجب په جَمعه اوکړي او دا پاتې شوې تراويح د وترو نه پس اوکړي.(۱)

د هر څلور ركعته تراويحو كولو نه پس كيناستل مستحب دي

د هر څلور رکعته تراويحو اداء کولو نه پس کيناستل (يعنى جلسهٔ اِستراحت کول) مستحب دي ، همدا رنګې د شل رکعته تراويحو پوره کيدو نه پس يعنى د وِترو نه مخکې هم کيناستل مستحب دي . په دې کې تسبيح و تهليل ويل ضروري ندي ، خو که چيرته دا دُعا " سُبْحَانَ ذِي الْمُلْكِ وَالْمَلَكُوتِ... " ورته ياده وي نو دا به اووايي ، او که دا ورته نه وي ياده نو نور تسبيح و تهليل او درود شريف هم ويلې شي ، او چپ کيناستلو سره هم سُنت اداء کيږي . خو که خلقو ته په دير کيناستلو او انتظار کولو کې تکليف وُ نو بيا به دير اُوږد نه کيني.(۲)

په پيشمني کې د تراويح کولو حکم

د تراويحو مستحب وخت ثُلثُ اللّيل (د شپې دريمه حصه) يا نِصفُ الليل (نيمه شپه)

---

(۱) وَإِذَا فَاتَتْهُ تَرْوِيحَةٌ أَوْ تَرْوِيحَتَانِ فَلَوْ اِشْتَغَلَ بِهَا يَفُوْتُهُ الْوِتْرُ بِالْجَمَاعَةِ يَشْتَغِلُ بِالْوِتْرِ ثُمَّ يُصَلِّيْ مَا فَاتَ مِنَ التَّرَاوِيْحِ وَبِهِ كَانَ يُفْتِي الشَّيْخُ الْإِمَامُ الْأُسْتَاذُ ظَهِيْرُ الدِّيْنِ. الفتاوى الهندية ۱۱۷/۱ فَصْلٌ فِي التَّرَاوِيحِ . فتاوى عثمانية ج۲ ص ۳۴۲ باب التراويح.

(۲) قَالَ الحصكفيّ : (يَجْلِسُ) نَدْبًا (بَيْنَ كُلِّ أَرْبَعَةٍ بِقَدْرِهَا وَكَذَا بَيْنَ الْخَامِسَةِ وَالْوِتْرِ) وَيُخَيَّرُوْنَ بَيْنَ تَسْبِيْحٍ وَقِرَاءَةٍ وَسُكُوْتٍ وَصَلَاةٍ فُرَادَى . الدرالمختار قال ابن عابدين : (قَوْلُهُ : بَيْنَ تَسْبِيْحٍ) قَالَ الْقُهُسْتَانِيُّ: فَيُقَالُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ « سُبْحَانَ ذِي الْمُلْكِ وَالْمَلَكُوْتِ، سُبْحَانَ ذِي الْعِزَّةِ وَالْعَظَمَةِ وَالْقُدْرَةِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْجَبَرُوْتِ، سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْحَيِّ الَّذِيْ لَا يَمُوْتُ، سُبُّوْحٌ قُدُّوْسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوْحِ، لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ نَسْتَغْفِرُ اللهَ، نَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ وَنَعُوْذُ بِكَ مِنَ النَّارِ » كَمَا فِيْ مَنْهَجِ الْعِبَادِ. رد المحتار ۳۶/۲ بَابُ الْوِتْرِ وَالنَّوَافِلِ مبحث صلوة التراويح

وَيُسْتَحَبُّ الْجُلُوْسُ بَيْنَ التَّرْوِيْحَتَيْنِ قَدْرَ تَرْوِيْحَةٍ وَكَذَا بَيْنَ الْخَامِسَةِ وَالْوِتْرِ. كَذَا فِي الْكَافِيْ وَهٰكَذَا فِي الْهِدَايَةِ . وَلَوْ عَلِمَ أَنَّ الْجُلُوْسَ بَيْنَ الْخَامِسَةِ وَالْوِتْرِ يَثْقُلُ عَلَى الْقَوْمِ لَا يَجْلِسُ. هٰكَذَا فِي السِّرَاجِيَّةِ ثُمَّ هُمْ مُخَيَّرُوْنَ فِيْ حَالَةِ الْجُلُوْسِ إِنْ شَاءُوْا سَبَّحُوْا وَإِنْ شَاءُوْا قَعَدُوْا سَاكِتِيْنَ . الفتاوى الهندية ۱۱۵/۱ فَصْلٌ فِي التَّرَاوِيحِ. فتاوى عثمانية ج۲ ص ۳۳۸ باب التراويح.

پوري دي. د نيمې شپې نه روستو کولو ته بعضې فقهاؤ مکروه وايي، خو صحيح قول دادی چې د نيمې شپې نه روستو کول هم بغير د کراهت نه جائز دي، ځکه تراويح "صلوٰة الليل" دي، او په "صلوٰة الليل" کې تاخير جائز دی.

علامه شامي ليکلي چې که په روستو کولو د فوت کيدو خطره وه نو بيا بهتر دادی چې مخکې (يعنی د ماسخوتن د مانځه نه پس) اداء کړې شي. (۱)

چې تراويح مکمل فوت شي نو د دې قضاء نشته

که د چا نه يوه شپه مکمل تراويح فوت شي نو د دې قضاء نشته، نه ځانله د دې قضاء شته او نه د جَمعې سره. (۲)

---

(۱) وَالْمُسْتَحَبُّ تَأْخِيرُهَا إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ أَوْ نِصْفِهِ. وَاخْتَلَفُوا فِي أَدَائِهَا بَعْدَ النِّصْفِ اَلْأَصَحُّ أَنَّهُ لَا يُكْرَهُ. الفتاوی الهندية ۱۱۵/۱ فَصْلٌ فِي التَّرَاوِيحِ.

قال الحصكفيؒ: (وَيُسْتَحَبُّ تَأْخِيرُهَا إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ) أَوْ نِصْفِهِ، وَلَا تُكْرَهُ بَعْدَهُ فِي الْأَصَحِّ. الدرالمختار

قال ابن عابدينؒ (قَوْلُهُ: وَلَا تُكْرَهُ بَعْدَهُ فِي الْأَصَحِّ)، وَقِيلَ تُكْرَهُ لِأَنَّهَا تَبَعٌ لِلْعِشَاءِ فَصَارَتْ كَسُنَّةِ الْعِشَاءِ. وَالْجَوَابُ أَنَّهَا وَإِنْ كَانَتْ تَبَعًا لِلْعِشَاءِ لٰكِنَّهَا صَلَاةُ اللَّيْلِ وَالْأَفْضَلُ فِيهَا آخِرُهُ. فَلَا يُكْرَهُ تَأْخِيرُ مَا هُوَ مِنْ صَلَاةِ اللَّيْلِ، وَلٰكِنَّ الْأَحْسَنَ أَنْ لَا يُؤَخِّرَ إِلَيْهِ خَشْيَةَ الْفَوَاتِ. رد المحتار على الدر المختار ۴۳/۲ بَابُ الْوِتْرِ وَالنَّوَافِلِ مَبْحَثُ صَلَاةِ التَّرَاوِيحِ. هكذا في بدائع الصنائع كتاب الصلوة فصل في قدر التراويح ۲۷۵/۲، و مراقي الفلاح مع حاشية الطحطاوي فصل في صلوة التراويح ص ۳۳۶. فتاوی حقانيه ج۳ ص ۲۶۷ باب التراويح، فتاوی عثمانيه ج۲ ص ۳۳۵ باب التراويح.

(۲) إِذَا فَاتَتِ التَّرَاوِيحُ لَا تُقْضٰى بِجَمَاعَةٍ وَلَا بِغَيْرِهَا وَهُوَ الصَّحِيحُ. هٰكَذَا فِي فَتَاوٰى قَاضِي خَانْ. الفتاوی الهندية ۱۱۷/۱ فَصْلٌ فِي التَّرَاوِيحِ.

(وَلَا تُقْضٰى إِذَا فَاتَتْ أَصْلًا) وَلَا وَحْدَهُ فِي الْأَصَحِّ (فَإِنْ قَضَاهَا كَانَتْ نَفْلًا مُسْتَحَبًّا وَلَيْسَ بِتَرَاوِيحَ) كَسُنَّةِ مَغْرِبٍ وَعِشَاءٍ. الدرالمختار قال ابن عابدينؒ: أَيْ حُكْمُ التَّرَاوِيحِ فِي أَنَّهَا لَا تُقْضٰى إِذَا فَاتَتْ إلخ كَحُكْمِ بَقِيَّةِ رَوَاتِبِ اللَّيْلِ لِأَنَّهَا مِنْهَا لِأَنَّ الْقَضَاءَ مِنْ خَوَاصِّ الْفَرْضِ. وَسُنَّةُ الْفَجْرِ بِشَرْطِهَا. رد المحتار على الدر المختار ۴۳/۲ بَابُ الْوِتْرِ وَالنَّوَافِلِ مَبْحَثُ صَلَاةِ التَّرَاوِيحِ

د ښځې د پاره د تراويحو امامت کول مکروهه دي

د فقهٔ حنفي موافق د ښځې د پاره نورو ښځو ته د تراويحو امامت کول مکروه دي ، تر دې پورې چې که يوه ښځه حافظه وي او په تراويحو کې د قرآن کريم ختم نه کولو په وجه د دې نه د قرآن کريم هيريدو خطره وي نو بيا هم د دې د پاره د تراويحو امامت کول نورو ښځو ته مکروه دي ، بلکه ښځې به ځانله ځانله تراويح کوي . او که د حافظې ښځې نه د قرآن کريم هيريدو ويره وي نو د امامت نه بغير به همداسې تلاوت کوي . (۱)

دا مسئله د فقهي په کتابونو متونو او شروحو کې صراحتًا ذکر ده . لکه په نورالايضاح قدوري ، کنزالدقائق ، طحطاوي ، بحر ، زيلعي ، رمز ، هداية ، مجمع الانهر ، درمختار ، ردالمحتار ، فتح القدير ، نهايه ، کفاية ، او عناية کې . (۲)

(**نوټ** : " د ښځو د امامت مسئله " پوره تفصيل او دلائلو سره ما د دې (اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه) کتاب په اتم (۸) جلد کې د صفحه ۳۶۲ نه صفحه ۳۶۷ پورې ذکر کړي ، هلته يې اوګوره . ابوالشمس عفي عنه)

په تراويحو کې د نابالغه ماشوم ، او مُراهق د اِمامت حُکم

(**نوټ** : دا مسئله پوره تفصيل او دلائلو سره ما د دې (اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه) کتاب په اتم (۸) جلد کې د صفحه ۳۲۸ نه صفحه ۳۳۰ پورې ذکر کړي ، هلته يې اوګوره . ابوالشمس عفي عنه)

---

(۱) قَالَ الحصکفيّ: (وَ) يُكْرَهُ تَحْرِيْمًا (جَمَاعَةُ النِّسَاءِ) وَلَوْ فِي التَّرَاوِيْحِ . الدرالمختار ۱ / ۵۶۵ باب الامامة ، فتاوى عثمانيه ج۲ ص۳۳۶ باب التراويح .

(۲) نورالايضاح ص ۹۵ فصل في الاحق بالامامة و ترتيب الصفوف ، قدوري ص ۲۹ باب صفة الصلاة ، كنزالدقائق ص۲۸ باب الامامة ، طحطاوي ص ۲۴۶ فصل في بيان الاحق بالامامة ، بحرالرائق ج۱ ص ۳۵۱ باب الامامة ، زيلعي ج۱ ص ۱۳۵ باب الامامة ، رمز الحقائق ج۱ ص ۳۹ ، هداية ج۱ ص ۱۲۳ باب الامامة ، مجمع الانهر ج۱ ص ۱۶۴ باب صفة الصلاة فصل في الجماعة ، رد المحتار ج۱ ۵۶۵ باب الامامة مطلب اذا صلى الشافع قبل الحنفي ، فتح القدير ج۱ ص ۳۵۲ ، بناية ج۲ ص ۳۹۶ ، كفاية ج۱ ص ۲۵۲ ، عناية ج۱ ص ۳۵۲ باب الامامة ، فتاوى محموديه ج۹ ص ۴۳۹ عورتوں کی جماعت .

د يو کس د پاره په دوه ځايونو کې د تراويحو امامت کول ناجائز دی

د يو امام د پاره په دوه جُماتونو کې د تراويحو امامت کول ناجائز دی.

خو که مقتدي په جُمات کې د امام پسې تراويح اوکړي او اوس په بل جُمات کې د بل امام پسې تراويح اداء کوي نو دا جائز دي، خو وِتر واجب به دوباره نه اداء کوي.(۱)

په تراويحو کې يو پيړه د قرآن کريم ختم کول سُنّت دی

د رمضان په مياشت کې په تراويحو کې يو پيړه ختم کول سُنّت دی، لهذا دا به د قوم د سستۍ په وجه نشي پريخودی، دويمه پيړه ختم کول فضيلت دی، او دريمه پيړه (يعنی په هره عشره کې يو ختم کول) ډير افضل دی.(۲)

---

(۱) إِمَامٌ يُصَلِّي التَّرَاوِيحَ فِي مَسْجِدَيْنِ فِي كُلِّ مَسْجِدٍ عَلَى الْكَمَالِ لَا يَجُوزُ. كَذَا فِي مُحِيطِ السَّرَخْسِيِّ وَالْفَتْوَى عَلَى ذَلِكَ. كَذَا فِي الْمُضْمَرَاتِ. وَالْمُقْتَدِي إِذَا صَلَّاهَا فِي مَسْجِدَيْنِ لَا بَأْسَ بِهِ وَلَا يَنْبَغِي أَنْ يُوتِرَ فِي الْمَسْجِدِ الثَّانِي. الفتاوى الهندية ۱/۱۱۶ فَصْلٌ فِي التَّرَاوِيحِ. هكذا في بدائع الصنائع فصل في سننها ۲/۲۷۸، حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح فصل في صلاة التراويح ص ۳۳۵، فتاوى عثمانيه ج۲ ص۳۳۷ باب التراويح

(۲) وفي الهندية: اَلسُّنَّةُ فِي التَّرَاوِيحِ إِنَّمَا هُوَ الْخَتْمُ مَرَّةً فَلَا يُتْرَكُ لِكَسَلِ الْقَوْمِ. كَذَا فِي الْكَافِي..... وَالْخَتْمُ مَرَّتَيْنِ فَضِيلَةٌ. وَالْخَتْمُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَفْضَلُ. كَذَا فِي السِّرَاجِ الْوَهَّاجِ. الفتاوى الهندية ۱/۱۱۷ فَصْلٌ فِي التَّرَاوِيحِ.

قال ابن نجيم: وَالْجُمْهُورُ عَلَى أَنَّ السُّنَّةَ الْخَتْمُ مَرَّةً فَلَا يُتْرَكُ لِكَسَلِ الْقَوْمِ وَيُخْتَمُ فِي اللَّيْلَةِ السَّابِعِ وَالْعِشْرِينَ لِكَثْرَةِ الْإِخْبَارِ أَنَّهَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ. وَمَرَّتَيْنِ فَضِيلَةٌ وَثَلَاثُ مَرَّاتٍ فِي كُلِّ عَشْرٍ مَرَّةٌ أَفْضَلُ كَذَا فِي الْكَافِي. البحر الرائق شرح كنز الدقائق ۲/۷۳ بَابُ الْوِتْرِ وَالنَّوَافِلِ صَلَاةُ التَّرَاوِيحِ

قال العلامة الحصكفي رحمه الله: (وَالْخَتْمُ) مَرَّةً سُنَّةٌ، وَمَرَّتَيْنِ فَضِيلَةٌ، وَثَلَاثًا أَفْضَلُ. (وَلَا يُتْرَكُ) الْخَتْمُ (لِكَسَلِ الْقَوْمِ) لَكِنْ فِي الِاخْتِيَارِ الْأَفْضَلُ فِي زَمَانِنَا قَدْرُ مَا لَا يُثَقِّلُ عَلَيْهِمْ. وَأَقَرَّهُ الْمُصَنِّفُ وَغَيْرُهُ. وَفِي الْمُجْتَبَى عَنِ الْإِمَامِ: لَوْ قَرَأَ ثَلَاثًا قِصَارًا أَوْ آيَةً طَوِيلَةً فِي الْفَرْضِ فَقَدْ أَحْسَنَ وَلَمْ يُسِئْ. فَمَا ظَنُّكَ بِالتَّرَاوِيحِ؟ وَفِي فَضَائِلِ رَمَضَانَ لِلزَّاهِدِيِّ: أَفْتَى أَبُو الْفَضْلِ الْكَرْمَانِيُّ وَالْوَبَرِيُّ أَنَّهُ إِذَا قَرَأَ فِي التَّرَاوِيحِ الْفَاتِحَةَ وَآيَةً أَوْ آيَتَيْنِ لَا يُكْرَهُ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ عَالِمًا بِأَهْلِ زَمَانِهِ فَهُوَ جَاهِلٌ. الدر المختار ۲/۴۶ بَابُ الْوِتْرِ وَالنَّوَافِلِ مَبْحَثُ صَلَاةِ التَّرَاوِيحِ.

بعضې مشائخ وايي چې که دا ختم په اووه ويشتمه (۲۷) شپه د رمضان باندې خلاص شي نو بهتره به وي.(۱)

په رمضان کې يو قاري ډير ختمونه کولې شي

(نوټ. دا مسئله پوره تفصيل او دلائلو سره ما ددې (اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه) کتاب په اتم (۸) جلد کې د صفحه ۳۷۲ نه صفحه ۳۷۴ پورې ذکر کړې، هلته يې ضرور اوګوره. ابوالشمس عفي عنه)

(۱) وَيَنْبَغِيْ لِلْإِمَامِ إِذَا أَرَادَ الْخَتْمَ أَنْ يَخْتِمَ فِيْ لَيْلَةِ السَّابِعِ وَالْعِشْرِيْنَ. كَذَا فِي الْمُحِيْطِ.... وَحُكِيَ أَنَّ الْمَشَايِخَ رَحِمَهُمُ اللّٰهُ تَعَالٰى جَعَلُوا الْقُرْآنَ عَلٰى خَمْسِ مِائَةٍ وَأَرْبَعِيْنَ رُكُوْعًا وَأَعْلَمُوْا ذٰلِكَ فِي الْمَصَاحِفِ حَتّٰى يَحْصُلَ الْخَتْمُ فِيْ لَيْلَةِ السَّابِعِ وَالْعِشْرِيْنَ . الفتاوى الهندية ۱۱۸/۱ فَصْلٌ فِي التَّرَاوِيْح .

د خوشحالۍ خبر

د لسم (۱۰) جلد مُسَوَّده تیاره شوې ده اِن شَاءَ الله هغه به هم ډیر زر رااووځي ، د الله ﷻ په توفیق سره به دا سلسله همداسې جاري وي ، ځکه تر اوسه ډیرې اَهمې موضوع ګانې د لیکلو نه پاتې دي .

په خپلو خصوصي دُعاګانو کې مو یاد ساتئ

ستاسو ورور

ابوالشمس نورالهدا عفی عنه

موبائل نمبر : ۵۴۴۷۱۷۴ ۰۳۰۶

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

د تقرير شروع کولو نه مخکې يو څو نورې خطبې

د تقرير شروع کولو نه مخکې چې کومه خطبه ويلې شي هغه ما د هر تقرير په شروع کې ليکلې ده ،څو دلته درته يو څو نورې نوې خُطبې ليکم ،خطيبان د تقرير شروع کولو نه مخکې دا خطبې هم ويلې شي . د هرې موضوع موافق آيت او حديث دې ورسره ملګرې کوي

اَلۡحَمۡدُ لِلّٰهِ رَبِّ الۡعَالَمِيۡنَ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى الۡمَبۡعُوۡثِ رَحۡمَةً لِّلۡعَالَمِيۡنَ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصۡحَابِهٖ وَمَنِ اهۡتَدٰى بِهَدۡيِهِمۡ ، وَسَارَ عَلٰى نَهۡجِهِمۡ ، وَاتَّبَعَ طَرِيۡقَتَهُمۡ إِلٰى يَوۡمِ الدِّيۡنِ .
اَمَّا بَعۡدُ فَأَعُوۡذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيۡطٰنِ الرَّجِيۡمِ بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ. قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِى الۡقُرۡآنِ الۡمَجِيۡدِ وَالۡفُرۡقَانِ الۡحَمِيۡدِ ....
وَقَالَ رَسُوۡلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ ....
صَدَقَ اللّٰهُ الۡعَظِيۡمِ

اَلۡحَمۡدُ لِلّٰهِ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِنَا رَسُوۡلِ اللّٰهِ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَصَحۡبِهٖ وَمَنۡ وَالَاهُ .
اَمَّا بَعۡدُ فَأَعُوۡذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيۡطٰنِ الرَّجِيۡمِ بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ. قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِى الۡقُرۡآنِ الۡمَجِيۡدِ وَالۡفُرۡقَانِ الۡحَمِيۡدِ ....
وَقَالَ رَسُوۡلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ ....
صَدَقَ اللّٰهُ الۡعَظِيۡمِ .

حَمۡدًا لِلّٰهِ ، وَصَلَاةً وَسَلَامًا عَلٰى رَسُوۡلِ اللّٰهِ .
اَمَّا بَعۡدُ فَقَدۡ قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِى الۡقُرۡآنِ الۡمَجِيۡدِ وَالۡفُرۡقَانِ الۡحَمِيۡدِ : ....

Scanned with CamScanner

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ....

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْمِ .

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ ، وَصَلَاتُهُ وَسَلَامُهُ عَلٰى مُحَمَّدٍ خَاتَمِ النَّبِيِّيْنَ ، وَآلِهٖ أَجْمَعِيْنَ .

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ . بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ . قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ : ....

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ....

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْمِ .

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى أَشْرَفِ الْمُرْسَلِيْنَ ، سَيِّدِنَا مُحَمَّدِنِ الصَّادِقِ الْوَعْدِ الْأَمِيْنِ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَمَنِ اهْتَدٰى بِهَدْيِهِمْ إِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ .

اَمَّا بَعْدُ فَقَدْ قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ : ....

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ....

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْمِ .

نوټ : د جمعې د تقرير څه نورې خطبې ددې (اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه) كتاب د پنځم جلد په آخر كې د صفحه ۳۴۴ نه تر ۳۴۶ پورې هم ذكر دي ، هلته يې اوګوره .

ابوالشمس عفي عنه

په مختلفو ژبو (یعنی پښتو . اردو . عربي . فارسي او انګریزي)
کي د تقریر استعداد پیدا کولو د پاره آولنۍ ،بې مثله، نایاب، جامع،
علمي او تحقیقي کتاب :

هر تقریر په مُختلفو ژبو کي

كُلُّ خُطْبَةٍ بِلُغَاتٍ مُخْتَلِفَةٍ

ہر تقریر مختلف زبانوں میں

هر تقریر در زبان هاى مختلف

Every speech in different Languages

تالیف

اَبُوالشَّمس مولانا نُوْرُالهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیض القُرآن اکاخیل کالونی مردان

علماء، طلباء، مقررین، اور عام مسلمانوں کے لئے مختلف موضوعات پر تقاریر کا ایک مفصل، مُستند، علمی اور تحقیقی ذخیرہ:

اِصلاحی مُدَلَّل تقاریر

تالیف

ابوالشمس مولانا نورالہدیٰ عفی عنہ

مدرّس دارالعلوم فیض القرآن اکاخیل کالونی مردان

مترجم

مولانا مفتی شکیل احمد صاحب

مدرّس دارالعلوم عثمانیہ ادینہ صوابی

متخصص جامعہ فاروقیہ کراچی، ایم اے عربی عبدالولی خان یونیورسٹی مردان

اول جلد

١. د توبې اهمیت، فضیلت او احکام
٢. د الله ﷻ رحمت او مهرباني
٣. د ګناهونو نقصانات
۴. د علم فضیلت او اهمیت
۵. د علماؤ او طلباؤ مقام
٦. د درود شریف فضیلت او اهمیت

دویم جلد

١. حقوق الوالدین (یعنی د مور او پلار حقوق)
٢. عُقوقُ الوالدین (یعنی د مور او پلار نافرماني او د هغې سزا)
٣. د مرګ بیان
۴. د صبر فضیلت او اهمیت
۵. د قبر عذابونه او نعمتونه

دریم جلد

١. د زکوة اهمیت، فضیلت او احکام
٢. د زکوة نه ورکوونکي عذابونه
٣. د صدقې ورکولو فضیلت او فواید
۴. د خرچ کولو اهمیت، او د سخاوت فضیلت
۵. په مخلوقاتو کې د الله ﷻ د قدرت نخې

څلورم جلد

١. د نبي ﷺ اتباع او اطاعت
٢. نبي ﷺ سره د محبت کولو وجوب او لزوم
٣. د نبي ﷺ په سنتو باندې د عمل کولو سائنسي او طبي فوائد
۴. د ګیرې پریښودلو اهمیت، او د خرَیلو یا تبغضې نه د کمولو سزاګانې

پنځم جلد

١. د قرآن کریم د تلاوت کولو فضائل او فوائد
٢. د حافظانو او د قرآن کریم سره د تعلق لرونکو خلقو مقام
٣. د قرآن کریم اعجاز
۴. قرآن کریم یو انقلابي او مؤثر کتاب دی
۵. د قرآن کریم د تعظیم او عمل په وجه الله ﷻ قومونو ته ترقي ورکوي

شپږم جلد

١. د حلال کسب اهمیت او فوائد
٢. د حلال خوراک اهمیت او فوائد
٣. د حرام خوراک سزاګانې او نقصانات
۴. د مُشتبِه شیانو نه ځان ساتل
۵. د سود خوړلو سزاګانې او نقصانات
٦. د نبي ﷺ معجزات
٧. نبي ﷺ ته د مخکینې پیغمبرانو په نسبت بهترینې معجزې ورکړې شوې دي
٨. د علم او کماله ډکه رساله

اووم جلد

١. په اسلام کې د مانځه اهمیت او مقام
٢. د مانځه فضائل او فوائد
٣. بغیر عُذره د مونځ پریښودلو سزاګانې او نقصانات
۴. په جمعې سره د مونځ کولو اهمیت او فضائل
۵. بغیر عذره د جمعې پریښودو سزاګانې
٦. په مانځه کې د خشوع اهمیت
٧. د ټول مونځ معنی

اتم جلد

١. د مانځه متعلق ضروري بحثونه
٢. د مانځه متعلق ضروري فقهي مسائل
٣. د سجده سهوې متعلق ضروري مسائل
۴. د مسبوق ځنې ضروري مسائل
۵. د قضا مونځونو باره کې فقهي مسائل
٦. د مانځه متعلق متفرق فقهي مسائل
٧. د مسافر د مانځه متعلق ضروري فقهي مسائل
٨. د امامت متعلق ځنې ضروري مسائل

نهم جلد

١. د رمضان المبارک د میاشتې فضیلت
٢. د رمضان المبارک د روژو اهمیت او بغیر عُذره د پریښودو سزاګانې
٣. د رمضان المبارک د روژو فضائل فوائد او حکمتونه
۴. د شل رکعته تراویحو ثبوت او فضائل
۵. د روژې متعلق فقهي مسائل
٦. د تراویحو متعلق فقهي مسائل

Scanned with CamScanner